XV. ÉVFOLYAM, 2026/1. SZÁM

BÜNTETŐJOGI SZEMLE

orac

Tartalom

CSAPUCHA BERNADETT:
A fogyasztói típusú magatartást tanúsító személyek bevonásának lehetséges eszközei/módjai a kábítószer-kereskedelemmel érintett bűnügyekbe / 3

ELEK BALÁZS :
A súlyosítási tilalom és a tisztességes eljárás egyes kérdései a büntetőperben / 6

FÁZSI LÁSZLÓ:
A korrupcióellenes munkacsoport helye és szerepe – múltja és jelene / 19

FODOR BALÁZS GÁBOR:
A nemzeti és az európai uniós vagyont érintő bűncselekmények megelőzése, felderítése, bizonyítása, büntetőjogi értékelése és a vagyon biztosítása, visszaszerzése / 28

MAHORO JEAN CLAUDE GEOFREY:
Liability for Medical Malpractice and Negligence During Prenatal Diagnostics in Rwanda and Hungary: Damages for Birth with Genetic or Teratological Harm / 35

KOVÁCS KRISTÓF:
A katonai büntetőeljárás alkalmazási kérdései a katonai (nyomozó) ügyészségi szervezet tekintetében a rendszerváltástól napjainkig / 53

MERCZ MÓNIKA:
Állatkínzás a bíró szemével – avagy elkövetési magatartások a bírósági gyakorlat tükrében / 65

MOSOLYGÓ LAURA ERIKA:
Van-e „józan észt" lerontó hatása egy adóperre a folyamatban lévő büntetőeljárásnak? Avagy, a hiányos felülvizsgálati kérelem és alkotmányjogi panasz hatása kiküszöbölhető-e? / 73

NAGY RICHÁRD:
Dr. Diczig István ny. r. vezérőrnagy (1930–2015) / 83

NÉMETH-KISS HENRIETTA
Drog és kábítószer: fogalmi lehatárolás és a hazai szabályozás fejlődése / 106

NOGEL MÓNIKA:
A vétlen nyomszennyezés kizárására szolgáló DNS-profil nyilvántartás jelentősége / 112

PETE MIKLÓS:
Elszaporodó vagyon elleni bűncselekmények – növekvő bűnözés vagy növekvő infláció? / 119

TAKÁCS ILDIKÓ:
A járművezetéstől eltiltás kategóriára korlátozásának egyes kérdéseiről / 126

TÖRÖK ESZTER:
Fiatalok a digitális térben: tudatos médiahasználat és a bűnmegelőzés lehetőségei / 134

TURI ÉVA:
Tévutakon az igazság felé: Az igazság feltárása és a justizmord kockázata / 141

Szerkesztői előszó

Tisztelt Olvasó!

A Büntetőjogi Szemle 2026. évi első számában olyan tanulmányokat adunk közre, amelyek a büntetőjog és a büntetőeljárás hagyományos kérdései mellett több új, napjainkban különös jelentőséggel bíró jogalkalmazási problémát is vizsgálnak. A lapszám szerzői eltérő kutatási területekről érkeztek, írásaikat ugyanakkor közös igényesség, a dogmatikai megalapozottság és a gyakorlati hasznosíthatóság egyaránt jellemzi. Meggyőződésünk, hogy a tudományos eredmények akkor töltik be valódi szerepüket, ha azok a jogalkotás és a jogalkalmazás számára is hasznosítható következtetéseket kínálnak. Bízom benne, hogy jelen lapszám tanulmányai hozzájárulnak a szakmai párbeszédhez, és új szempontokat adnak az egyes jogintézmények értelmezéséhez. Ezúton is köszönöm szerzőinknek, lektorainknak és a szerkesztőség valamennyi munkatársának a magas színvonalú szakmai munkát. Remélem, hogy folyóiratunk ezúttal is hasznos és értékes olvasmánya lesz a büntetőjog iránt érdeklődő kollégáknak.

A Szerkesztőség továbbra is várja a fiatal és a tapasztaltabb kutatók, oktatók és gyakorlati szakemberek írásait, magyar, angol és német nyelven.

Budapest, 2026. július 8.

Prof. Dr. Gál István László
főszerkesztő

A szerkesztőbizottság elnöke: Dr. Gál István László
A szerkesztőbizottság titkára: Dr. Kőhalmi László
A szerkesztőbizottság tagjai: Dr. Bárándy Gergely, Dr. Belovics Ervin, Dr. Elek Balázs, Dr. Molnár Gábor, Dr. Tóth Mihály,

ISSN 2063–8183
Kiadja ORAC Kiadó Kft.
Cím: 1037 Budapest, Montevideo u. 14.
Telefon: 340-2304, 340-2305, Fax: 349-7600
E–mail: info@orac.hu
Internet: www.orac.hu
Felelős kiadó: dr. Frank Ádám, a kft. ügyvezetője
Kiadói szerkesztő: Bodnár Kriszta
Műszaki szerkesztő: Harkai Éva
Tördelő: Bak Attila
Korrektor: Nagy Márton

Tájékoztató a folyóiratban való publikálásról

A szerkesztőség a megjelentetni kívánt tanulmányokat a gal.istvan@ajk.pte.hu vagy a Bodnar.Kriszta@orac.hu e–mail címre várja.
A megjelentetésről a lektorálást követően a Szerkesztőbizottság dönt.
A Szerkesztőbizottság fenntartja a jogot a kéziratok korrigálására, szerkesztésére.
A tanulmányokat MS Word formátumban, Times New Roman betűtípussal, 12 pontos betűnagysággal, másfeles sorközzel írva, sorkizárt igazítással és lábjegyzetmegoldással kell elkészíteni.
A kéziraton kérjük a szerzőktől a név, az esetleges tudományos fokozat, a foglalkozás valamint a munkahely feltüntetését.
A szerkesztőbizottság másodközlésre nem fogad el kéziratot. Terjedelmi korlát – lévén elektronikus folyóiratról van szó – nincsen.

A Szerkesztőbizottság és a Kiadó

Csapucha Bernadett

A fogyasztói típusú magatartást tanúsító személyek bevonásának lehetséges eszközei/módjai a kábítószer-kereskedelemmel érintett bűnügyekbe

Joggal vetődik fel kérdésként, hogy a fogyasztói típusú magatartást tanúsító személyek voltaképpen hogyan kerülnek bevonásra a kábítószer-kereskedelem miatt indult bűnügyekbe, felkutatásukra és azonosításukra nézve, milyen hathatós módszerek állnak a hatóságok rendelkezésre?

Írásom célja alapjaiba véve a fenti kérdésre választ adni. Jelen publikáció alapját a gyakorlati tapasztaltok képezik az ügyészség szemszögéből, annak nem célja a vonatkozó anyagi és eljárásjogi szabályanyag részletes ismertetése.

Általánosságban elmondható, hogy az általam vizsgált személyi kör (fogyasztó), leplezett eszközök alkalmazása révén, tehát egy krimináltechnikai módszer útján kerül azonosításra, és egyúttal bevonásra az effajta büntetőeljárásokba.

A leplezett eszközök közül e téren a lehallgatás, valamint a kábítószert terjesztőnek a rejtett figyelése a célravezető és gyakorta alkalmazott módszer, amelyek, ha eredményre vezetnek – értve ezalatt, hogy azok a megjelölt személyi körre nézve is terhelő információval szolgálnak –, a fogyasztói típusú magatartás kifejtésért a Btk. 178. §-a szerinti kábítószer birtoklása bűncselekményének valamely törvényi tényállási fordulatába ütköző bűnütetőjog-ellenes magatartás miatt – az alábbiakra figyelemmel – az érintett személy gyanúsítható lesz.

A lehallgatás kontextusában elsőként szólni kell az úgynevezett elektronikus felderítésről, amely eljárási cselekmény voltaképpen a lehallgatás „előcselekményének” fogható fel.

Az elektronikus felderítés lényege, hogy a nyomozó hatóság az elektronikus hírközlési szolgáltatás keretében – elektronikus hírközlő hálózat vagy eszköz útján, illetve információs rendszeren – folytatott kommunikáció tényének a megállapításához, az elektronikus hírközlő eszköz vagy információs rendszer azonosításához, illetve hollétének megállapításához szükséges és releváns adatokat titokban, technikai eszközzel megszerezheti.[1]

Mindez arra szolgál, hogy még a lehallgatás bírói engedélyezésének indítványozása előtt azonosítani lehessen azon elektronikus eszközöket, információs rendszereket, illetőleg azok feltalálási helyét, amelyekre a későbbiekben a bírói engedélyt meg kell kérni.[2]

A fentiekkel összefüggésben azonban fontos hangsúlyozni, hogy az elektronikus felderítés keretében a célba vett hálózatokon, eszközökön folyó kommunikáció tartalmának megismerése, valamint annak rögzítése nem lehetséges, tekintettel arra, hogy ezen cselekmények foganatosítására csak a lehallgatás teremt törvényi jogalapot.[3]

Mindennek okán az említett elektronikus eszközök felderítése tulajdonképpen az információs rendszerek, valamint elektronikus eszközök azonosítását és lokalizálását célozza.

A lehallgatás – lényegét tekintve – a távol lévő személyek közötti kommunikáció tartalmának megismerésére és rögzítésére szolgáló bűnügyi hírszerzési eszköz, amelynek keretében elektronikus hírközlő hálózat vagy eszköz útján, illetve információs rendszeren folytatott kommunikáció tartalmát lehet titokban kifürkészni és egyúttal rögzíteni.[4]

Információs rendszernek az adatok automatikus feldolgozását, kezelését, tárolását, továbbítását biztosító berendezés vagy az egymással kapcsolatban lévő ilyen berendezések összessége tekinthető, értve ezalatt tipikusan a számítógépet, az okostelefont, ugyanakkor az adathordozók is e körbe sorolandók.[5]

Az elektronikus hírközlési szolgáltatásnak minősülnek a hangátviteli szolgáltatások (helyhez kötött és mobil telefonszolgáltatás, VPN-alapú hangátviteli szolgáltatás) és az úgynevezett adatátviteli szolgáltatások (internetszolgáltatás, rövidüzenet-szolgáltatás, VPN-alapú adatátviteli szolgáltatás).[6]

Problémát jelent e leplezett eszköz alkalmazásakor, hogy a nyomozó hatóság miként válassza meg a célba vett eszközöket, de főleg az, hogyan szerezzék be az elektronikus hírközlési szolgáltatás vagy eszköz, illetve az információs rendszer egyértelmű azonosítására szolgáló adatokat, mielőtt a bírói engedély beszerzésére irányuló folyamat megkezdésére sor kerülne.[7]

További nehézség, hogy az okostelefonokat napjainkban már nagyrészt nem is telefonhívásokra, hanem az internetet használó applikációk (Facebook, Messenger, WhatsApp, Skype, Viber, Snapchat stb.) segítségével azonnali üzenetkül-

A szerző PhD., ügyész, Budapesti VI. és VII. Kerületi Ügyészség

1 Fenyvesi Cs. – Herke Cs. – Tremmel F.: *Kriminalisztika*. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2022, 227. o.
2 Uo.
3 Uo.
4 Uo. 235. o.
5 Uo. 233. o.
6 Uo. 235. o.
7 Uo.

désre, videó- és hanghívásokra, illetve médiafájlok és internetes tartalmak megosztására használják.[8]

Mindez azért probléma, mert a gyakorlatban a lehallgatás – figyelemmel a kereskedéssel elkövetett kábítószer-kereskedelem miatt indult büntetőeljárásokban tapasztaltakra is – alapjaiba véve a telefonhívásokra korlátozódik, az okostelefonokhoz kapcsolódó, a megjelölt applikációkon folytatott kommunikáció lehallgatására ugyanis – a technikai feltételek hiánya okán – nincs lehetőség.

Mindebből következik, hogy a technológia fejlődés a lehallgatást biztosítani hivatott technikai eszközök fejlődéséhez viszonyítottan jóval gyorsabb ütemben megy végbe, tehát a lehallgatásra rendelkezésre álló eszköztár egész egyszerűen nem tud lépés tartani a technológiai fejlődés hozadékaival, gondolván itt például az okostelefonok igen sokrétű funkcióira.

A potenciális kábítószer-kereskedő elkövetők továbbá gyakorta cserélnek mobiltelefont cselekményük nyomon követhetőségének akadályozása céljából, mely körülmény az alábbi nehézségekhez és problémákhoz vezet a nyomozás során.

A Be. 239. § (1) és (2) bekezdéseiben foglaltakat szem előtt tartva, lehallgatást maxium személyenként 4x90 napra lehet engedélyezni.[9] Lehallgatni – a Be. 236. § (2) bekezdés f) pontja értelmében – pedig kifejezetten a bírói engedélyben szereplő elektronikus hírközlési szolgáltatás vagy az eszköz, illetve az információs rendszer egyértelmű azonosítására szolgáló adatokat alapul véve lehet.[10]

Mindebből következik, hogy a gyakori telefoncsere eredményeként, az új telefonkészülékre vonatkozó lehallgatást újból engedélyeztetni kell, ami azért rendkívül problematikus, mert – ahogy látható – a lehallgatásra vonatkozó engedélyezés időtartama adott személyre nézve meglehetősen korlátozott, szűk keretek között determinált, figyelemmel annak lehetséges tartamára és a hosszabbítási lehetőségek számára egyaránt.

A lehallgatást Magyarországon a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat végzi, mely szerv által végzett lehallgatás eredményeként beszerzett hanganyagból dolgozik a nyomozó hatóság és használja fel a kereskedéssel megvalósított kábítószer-kereskedelem miatt indult bűnügyek felderítése során.

Lényeges, hogy a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat előzetes szűrés folytasson, hogy megállapíthatóvá válhasson, melyek azok a telefonbeszélgetések, amelyek az ügy tárgya szempontjából relevanciával bírhatnak, és az adott bűnügy felderítését előrevihetik.

Általánosságban jellemző a lehallgatás eredményeként nyert telefonbeszélgetések kódoltsága, értve ezalatt, hogy a kábítószert az egymással telefonáló felek nem nevezik nevén, hanem úgynevezett kódnyelvet alkalmaznak a kommunikáció egésze alatt, leplezve annak illegális tevékenységhez való kapcsolódását.

A nyomozó hatóság tehát ezen gyakorta kódolt beszélgetésekből próbálja kiszűrni a kábítószerrel összefüggő bűncselekmény elkövetése kontextusában releváns információkat, további segítségként hívva a potenciális kábítószer-kereskedőre, mint célszemélyre lekért híváslistákat.

A nyomozást végző rendőri szerv tulajdonképpen a fenti hanganyag felhasználásával, a hanganyagok alapját képező releváns beszélgetések tartalmi sajátosságaiból, úgymint az annak keretén belül elhangzott, jellemzően keresztnevekből, azokat a potenciális kábítószer-kereskedőre lekért, és egyébként bírói engedélyhez nem kötött híváslistákkal összevetve, következtet a potenciális fogyasztói magatartást tanúsító célszemélyek kilétére. Ezt követően továbbá a nyomozó hatóság ezen potenciális, fogyasztói típusú magatartás tanúsításával összefüggésbe hozható célszemélyekre nézve jellemzően előszűrést is végez a Robotzsaru rendőri nyilvántartási rendszer, valamint a Bűnügyi Nyilvántartás adatait felhasználva. Amennyiben a nyomozó hatóság a célszemélyekre, a megjelölt nyilvántartási rendszerekben releváns adatokat talál – példának okán a célszemély volt már kábítószerrel összefüggő cselekmény miatt büntetve, vagy ellene jelenleg egy vagy több e tárgykörben indult büntetőeljárás is folyamatban van –, jellemzően az alábbiak szerint jár el.

A fentiek feljogosítják a nyomozó hatóságot, hogy a potenciális fogyasztói magatartást tanúsító célszemélynél kutatást foganatosítsanak és őt, a tényleges fogyasztás gyanúját megalapozva, kábítószer-gyorstesztnek vessék alá. Amennyiben ezen eljárási cselekmények közül bármelyik eredményre vezet – értve ezalatt a célszemélyre nézve történő terhelő információk szolgáltatástát –, a célszemély a Btk. 178. §-a szerinti kábítószer birtoklása vétségével megalapozottan gyanúsítható lesz, és így gyanúsítotti jogállásúként kerül bevonásra a kábítószer-kereskedelem miatt indult bűnügyben.

Mindezek mellett a kábítószert terjesztő személy rejtett figyelése útján is eljuthat a nyomozó hatóság a konkrét fogyasztói típusú magatartást kifejtő személyekhez, ahogy arra már utaltam.

A rejtett figyelés az egyik, hanem a legősibb hírszerzési módszer, amely alappilére az operatív bűnügyi munkának is. A célszemélyek közötti találkozók, az illegális szállítmányok követése, azok átadása-átvétele, a célszemélyek mozgásának nyomon követése, illetve a releváns helyszíni történések megismerése mind-mind olyan információk, amelyekhez a figyelés révén juthat hozzá a nyomozó hatóság.[11]

A rejtett figyelés az új Be. rendszerében engedélyhez nem kötött leplezett eszköznek számít – és a Be. 215. § (5) bekezdésében foglaltakra figyelemmel –, azalatt érteni kell a bűncselekménnyel kapcsolatba hozható személy, lakás, egyéb helyiség, bekerített hely, nyilvános vagy a közönség részére nyitva álló hely, illetve jármű, továbbá tárgyi bizonyítási eszközt képező dolog titokban való megfigyelését, a történtekről információ gyűjtését, valamint az észleltek technikai eszközzel történő rögzítését.[12]

A rejtett figyelés végrehajtója a leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv tagja, valamint titkosan együttműködő személy és fedett nyomozó is lehet.

Felhívom a figyelmet arra, hogy a rejtett figyelés útján észleltek technikai eszközzel való rögzítése – szem előtt tartva a fenti jogszabályhelyet – csak a nyilvános vagy a közönség részére nyitva álló helyen, valamint közösségi közlekedési eszközön történhet, hiszen az ezeken kívül eső lakást, egyéb helyiséget, bekerített helyet, illetve járművet titkos megfigyelés

8 Uo.
9 Be. 239. § (1) bekezdés.
10 Be. 236. § (2) bekezdés f) pont.
11 Fenyvesi Cs. et al. i. m. 226.
12 Be. 215. § (5) bekezdés.

útján, bírói engedéllyel lehet titokban megfigyelni, és az ott látottakat rögzíteni.[13]

Mindebből következik, hogy a lakás, az egyéb helyiség, a bekerített hely, a jármű megfigyelése szigorúan csak kívülről történhet, vagyis példának okán rejtett figyelés esetében legális azt nyomon követni, hogy egy lakásba ki lép be, illetve ki hagyja el azt, továbbá ezt technikai eszközzel is lehet dokumentálni. Azt azonban, hogy magában a lakásban mi történik, már csak a hely titkos megfigyelése, mint bírói engedélyes leplezett eszköz alkalmazása révén figyelhető meg.

Ezen leplezett eszköz alkalmazása kiváltképp relevanciával bír a szervezett bűnözés esetén a bűnös kapcsolatok, a konspiratív jellegű működés feltárásában és felderítésében.

A rejtett figyelés – amelyet a rendőrség maga foganatosít – célja ez esetben publikációm központi témájára vetítve az úgynevezett „lefogyasztózás", amelynek lényege, hogy a nyomozó hatóság miközben a terjesztő – így a kereskedői magatartással összefüggésbe hozható – személyt figyeli, hagyja, hogy az minél több potenciális fogyasztóval találkozzon, annak ellenére, hogy a kereskedői magatartás már enélkül is bizonyítható lenne. Ez esetben tehát a nyomozási cél túlterjeszkedik a terjesztő elfogásán, a kereskedői típusú elkövetési magatartások, és az azok mögött húzódó szervezett működés feltárásán. Ilyenkor tehát a potenciális fogyasztói kör minél teljesebb felderítése, és ezen személyek elfogása is célként tarthatók számon.

A fenti rejtett figyelési módszernek köszönhetően, végső soron tehát nemcsak a terjesztő, hanem a fogyasztó(k) személy(ek) „lekapcsolására" is sor kerülhet, alapjaiba véve tettenérés útján.

Mindennek gyakorlatban történő tipikus megvalósulási formája, hogy a rendőr egy közforgalom előtt nyitva álló helyen állva kifigyel egy – a példának okán – autóban zajló, kábítószer átadás-átvételt.

A gyakorlatban ugyanakkor elmondható, hogy elsődlegesen az fogyasztók – eljárási pozíciójukat tekintve – tanúként kerülnek bevonásra a kábítószer-kereskedelem miatt indult bűnügyekben, fogyasztói típusú magatartásuk miatt tehát jellemzően ezen alapügytől elkülönülten, további terhelő bizonyíték esetén lesznek gyanúsítva és a felelősségre vonva.

Nem nehéz belátni, hogy az ilyen személyi bizonyítási eszköz fel tudja tárni az egyes bűnös kapcsolatokat, beleértve azok milyenségét, alátámasztva ezáltal a szervezett keretrendszer között történő működést, amely a kábítószer-kereskedelemmel összefüggő bűnügyek miatt indult nyomozások egyik alappilére.

Az úgynevezett potenciálisan fogyasztói típusú magtartást tanúsítóknak a tanúként történő kihallgatása a kábítószer-kereskedelemmel érintett bűntetőeljárásokban az alábbiak szem előtt tartása mellett kell, hogy történjen.

Alapvetés, hogy ezen eljárási cselekmény foganatosítása során valamennyi esetben szem előtt tartandó, hogy a fogyasztói magatartás is pönalizálandó.

Mindennek okán az így beszerzett tanúvallomások során kiemelt figyelemmel kell lenni ezen, fogyasztói típusú magatartást tanúsító tanúknál, hogy a tanúvallomás-tételi relatív akadályok közül, a Be. 172. § (1) bekezdése szerinti törvényi kioktatás, és az arra adott válasz rendelkezésre álljon. Ennek értelmében ugyanis, aki magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná, az ezzel kapcsolatos kérdésben – fő szabály szerint –, a tanúvallomást megtagadhatja.[14]

Amennyiben a fenti törvényi kioktatás, valamint az arra adott válasz a tanúvallomásról készült jegyzőkönyvből nem olvasható ki, akkor az törvénysértő módon beszerzett bizonyítékot eredményez, vagyis az ekként felvett tanúvallomás a nyomozás során bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe, annak a bizonyítékok köréből való kirekesztése indokolt és szükséges.

Megjegyzem, hogy a rendelkezésre álló vallomások kontextusában – értve ezalatt az esetlegesen rendelkezésre álló, a kereskedői magatartással összefüggő gyanúsítotti vallomást/vallomásokat, valamint a tanúvallomásokban foglaltakat – a vizsgált bűnügyek nyomozása során ügyelni kell arra, hogy önmagukban véve ezen bizonyítékokat kellő kritikával kell kezelni, kiváltképp akkor, ha kábítószer lefoglalására ténylegesen nem került sor.

Kábítószer le nem foglalása esetén ugyanis kizárólag a fenti vallomásokra alapított kábítószer-kereskedéssel összefüggő gyanúsítás rendszerint nem ígér aggálymentes vádemelést, a vallomások bizonyító ereje az ilyen ügyekben gyakorta a szokásosnál is gyengébb.[15]

Mindebből adódóan a személyi bizonyítékok túlsúlya esetén, feltéve, ha azok egymással az érintett kábítószer-mennyiséget illetően nem állnak koherenciában – nehezítve ezzel az eljárás tárgyát képező cselekmény jogi minősítésének pontos behatárolását – indokolt az úgynevezett „minimumelvnek" a szigorú alkalmazása.[16]

Példának okán ugyanis, amennyiben a kihallgatott személy több vallomásában többféle gyakoriságot, mennyiséget említ, a kevesebb mennyiséget kell alapul venni az kereskedéssel érintett eljárás során.

Összességében megállapítható, hogy a leplezett eszközöknek nemcsak a kábítószer-kereskedői típusú magatartások mögött húzó szervezett működés felderítése aspektusából van determináló jelentőségük és egyúttal létjogosultságuk, hanem azok alkalmazásának eredményeként, mintegy velejárójukként a fogyasztói típusú magatartást tanúsító személyek azonosítására is sor kerülhet. Mindennek okán azok egyszersmind kettős célt is szolgálnak, hozzájárulva ezáltal a szervezett működés eredményes bizonyításához, és magával a kábítószerrel – bármilyen formában – összefüggésbe hozható személyek kilétének megállapításához, azok elfogásához, és végső soron büntetőjogi felelősségre vonásukhoz.

13 Mészáros B.: *Fedett nyomozó alkalmazása a bűnüldözésben.* Dialóg Campus, Budapest, 2019,107.

14 Be. 172. § (1) bekezdés.

15 Korona L.: A nyomozás felügyelet gyakorlati kérdései a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos ügyek nyomozása során. *Ügyészek Lapja,* Budapest, 2013/5., 35.

16 Uo.

Elek Balázs

A súlyosítási tilalom és a tisztességes eljárás egyes kérdései a büntetőperben

I. Bevezetés

A súlyosítási tilalmat – leegyszerűsítve – gyakran a kockázatmentes jogorvoslathoz való jogként azonosítjuk. További szimplifikáció, amikor abban kizárólag a jogerő előtti, bírósági eljárásban meglévő jogintézményt látunk amiatt, hogy az eljárási törvényünk 595. §-a ezzel az alcímmel szabályozza a másodfokú bíróság elé korlátokat felállító szabályokat, amire egyébként a harmadfokú eljárásban is figyelemmel kell lenni.[1] A jogintézmény azonban bármely jogorvoslat kapcsán felmerülhet, és a tisztességes eljáráshoz való alapelvi szintű jogosultságon keresztül alapjogi kérdéseket is felvet.

Herke már 2010-ben rámutatott, hogy az (akkor) hatályos büntetőeljárási jog a nyomozás során nem szabályozza és nem is érvényesül a súlyosítási tilalom, holott az esetenként indokolt lenne.[2] A nyomozás során az ügyészség számos olyan döntést hozhat, amely ellen a gyanúsított panasszal élhet, és a saját érdekében előterjesztett jogorvoslat benyújtása kapcsán mérlegelnie kell, hogy nem kerül-e majd hátrányosabb helyzetbe, mintha tudomásul venné az ügyészi határozatot. Természetesen teljesen más az eljárás természete a nyomozás során, hiszen az ügyészség itt hatóságként jár el, és a fegyverek egyenlőségének kérdése is eltérően értelmezhető, mint bírósági szakaszban. Az eljárás megrovás alkalmazása melletti ügyészségi megszüntetése ellen lehet, hogy kizárólag a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy él panasszal, majd semmi akadálya nem lesz az ennek nyomán ismét elrendelt eljárásban vele szembeni vádemelésnek, ahol a bíróságot nem fogja kötni a korábbi ügyészség által alkalmazott intézkedés, hanem akár szabadságvesztés-büntetést is kiszabhat. A súlyosítási tilalom kérdését a bírósági eljárásban már részletesebben szabályozza a törvény, így a megismételt eljárás, a perújítás, a felülvizsgálat vagy éppen a büntetővégzés szabályai körében is.[3]

Különös aktualitást ad a jogintézmény kérdéseinek, hogy épp a szabályozás hiátusai miatt a Kúria eljáró tanácsa is Alkotmánybírósághoz fordult a Be. súlyosítási tilalommal kapcsolatos alcímét viselő alfejezet 595. § (4) bekezdés b) pontja alaptörvény-ellenességének megállapítása és megsemmisítése, valamit a jogszabály alkalmazásának kizárására irányulóan, amit az Alkotmánybíróság a 1146/2026. (III. 24.) AB határozatában elutasított, de egyidejűleg megállapította, hogy az Országgyűlés a rendelkezéssel összefüggő hivatalbóli tájékoztatás kötelezettségének hiánya miatt mulasztásban megnyilvánuló alaptörvény-ellenességet idézett elő. Mindez indokolttá teszi a Kúria és az Alkotmánybíróság által tett kimagasló színvonalú elemzések bemutatását, annak továbbgondolását a lehetséges szabályozási modellek átgondolása érdekében.

II. Az Alkotmánybíróság előtti ügy kapcsán hozott határozat bemutatása

A Kúria tanácsa az előtte folyamatban lévő büntetőeljárást felfüggesztette és bírói kezdeményezéssel fordult az Alkotmánybírósághoz a Be. 595. § (4) bekezdése alaptörvény-ellenességének megállapítását, megsemmisítését s egyben az indítványozó előtt folyamatban lévő ügyben történő alkalmazásának kizárását kérte.[4] A Be. 595. § (1) bekezdése szerint az elsőfokú bíróság által felmentett vádlott bűnösségét megállapítani, a vádlott büntetését, illetve a büntetés helyett alkalmazott intézkedést súlyosítani csak akkor lehet, ha a terhére fellebbezést jelentettek be. Ez irányadó akkor is, ha a másodfokú bíróság bizonyítást vesz fel, és annak eredményeként súlyosabb bűncselekmény állapítható meg. Ugyanezen törvényhely (4) bekezdése pedig azt tartalmazza, hogy a súlyosítási tilalom folytán a másodfokú bíróság a vádlott terhére bejelentett fellebbezés hiányában nem szabhat ki

a) büntetést azzal szemben, akinek az ügyét első fokon önállóan alkalmazott intézkedéssel bírálták el,

b) elzárás, közérdekű munka, pénzbüntetés, foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás, kitiltás, a sportrendezvények

A szerző egyetemi tanár, DEÁJK, Debreceni Ítélőtábla büntető kollégiumvezető

1 A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (Be.) 617. §.

2 Herke Csongor: *Súlyosítási tilalom a büntetőeljárásban.* Monográfia, PTE ÁJK Pécs, 2010, 53.

3 Be. 634. §, 647. § (4) bekezdése, 651. § (1) bekezdés, 652. § (3) bekezdés, 1/2021. BJE határozat, Be. 746. § (5) bekezdés.

4 Kúria Bfv.II.1.261/2024/12. számú végzése.

látogatásától való eltiltás, kiutasítás helyett szabadságvesztést annak felfüggesztése mellett sem,

c) felfüggesztett szabadságvesztés helyett végrehajtandó szabadságvesztést,

d) végrehajtandó szabadságvesztés helyett hosszabb tartamú szabadságvesztést, annak felfüggesztése mellett sem,

e) az elsőfokú bíróság által alkalmazott büntetések számát meghaladó további büntetéseket, ide nem értve a szabadságvesztés helyett alkalmazott büntetéseket,

f) az elsőfokú bíróság által nem alkalmazott mellékbüntetést,

g) lefokozás, szolgálati viszony megszüntetése helyett szabadságvesztést, annak felfüggesztése mellett sem.

A Kúria eljáró tanácsának álláspontja szerint a támadott rendelkezés sérti a szabadsághoz és személyi biztonsághoz való jogot, a tisztességes bírósági eljáráshoz való jogot, a védelemhez való jogot, de a jogorvoslati joggal is ellentétes.[5]

Az indítványt megalapozó ügyben a kerületi bíróság tárgyalás mellőzésével meghozott büntetővégzésben a vádlottal szemben csalás bűntette miatt 250 napi tétel pénzbüntetést szabott ki. A pénzbüntetés egynapi tételének összegét 1000 forintban állapította meg azzal, hogy amennyiben a vádlott az így kiszabott összesen 250 000 forint pénzbüntetés megfizetését elmulasztja, a pénzbüntetést vagy annak meg nem fizetett részét szabadságvesztésre kell átváltoztatni. A büntetővégzés indokolása rögzíti, hogy a „vádlott személyi körülményeire nézve a nyomozás során nem nyilatkozott". A büntetővégzéssel szemben a védő kérte a tárgyalás tartását. A tárgyalás eredményeként kihirdetett ítéletével az indítványozót bűnösnek mondta ki csalás bűntettében, és a vádlottat 200 napi tétel pénzbüntetésre ítélte. A bíróság a pénzbüntetés egynapi tételének összegét 2500 forintban állapította meg. A bíróság megállapította, hogy az 500 000 forint összegű pénzbüntetést meg nem fizetése esetén napi tételenként kell egy-egy napi, fogházban végrehajtandó szabadságvesztésre átváltoztatni. A bíróság a vádlottal szemben 5 000 000 forint vagyonelkobzást is elrendelt.[6]

Az elsőfokú ítélet ellen a terhelt és a védője jelentett be fellebbezést elsődlegesen felmentés érdekében, másodlagosan enyhítés, büntetés kiszabása helyett intézkedés alkalmazása végett. Az ügyészség az elsőfokú bíróság ítéletének helybenhagyását indítványozta. A másodfokú bíróság a pénzbüntetést mellőzve a vádlottat 40 napi elzárásra ítélte, a vagyonelkobzás elrendelését pedig mellőzte. Egyebekben a másodfokú bíróság az elsőfokú ítéletet helybenhagyta. A jogerős ítélettel rögzített tényállásnak a vádlott személyi körülményére vonatkozó – s az elsőfokú ítéletben foglaltak másodfokú bíróság által helyesbített – része szerint a „vádlott jelenleg munkahellyel, jövedelemmel nem rendelkezik, eltartásáról a vele egy háztartásban élő nagykorú gyermeke gondoskodik. Az elsőfokú ítéletben írt sikerdíjakkal már nem rendelkezik".[7]

A jogerős ügydöntő határozat ellen a terhelt védője terjesztett elő felülvizsgálati indítványt a Kúriához, arra hivatkozva, hogy a bíróság a határozatát a súlyosítási tilalom megsértésével hozta meg.[8] A felülvizsgálati indítvány szerint a terhelttel szemben folytatott büntetőeljárás során az első és másodfokon eljárt bíróság egyaránt megsértette a Be. 595. § (1) bekezdésében meghatározott súlyosítási tilalomra vonatkozó eljárási szabályt. Az első fokon eljárt bíróság ugyanis – a kizárólag védői indítvány alapján tartott tárgyalás eredményeként – a Be. 746. § (5) bekezdésében előírt, új tény felmerülése feltételének hiányában az eredendően büntetővégzésben kiszabott 250 000 forint pénzbüntetés összegét a duplájára emelte. Ezt követően a másodfokú bíróság – a szintén kizárólag védelmi fellebbezés folytán megnyílt másodfokú felülbírálatban – az elsőfokú ítéletben kiszabott pénzbüntetés helyett elzárást szabott ki.

A Kúria felülvizsgálati ügyben eljáró tanácsa a Be. 595. § (4) bekezdésében foglalt jogszabályi rendelkezés alaptörvény-ellenességének megállapítását és adott ügyben az alkalmazásának kizárását kezdeményezte. Álláspontja szerint a Be. 595. § (1) bekezdésébe foglalt tilalom önmagában kizárja az első fokon kiszabott büntetési nem vagy intézkedés hosszabb tartamban vagy nagyobb mértékben való megállapítását, míg a különböző büntetési/intézkedési nemek egymással való felválthatósága kapcsán a Be. 595. § (4) bekezdése húzza meg a határokat.

A bírói gyakorlat következetes abban, hogy nem sérti a súlyosítási tilalmat a másodfokú eljárásban a terhelt terhére bejelentett fellebbezés hiányában súlyosabb büntetés-végrehajtási fokozat megállapítása és a feltételes szabadságra bocsáthatóságra vonatkozó hátrányosabb döntés, illetve az előzetes mentesítés mellőzése.[9] A Kúria gyakorlata szerint mindaz, ami nem ütközik a taxatív felsorolásba, az kiszabható, illetve alkalmazható, függetlenül attól, hogy jóllehet, nem sérti a súlyosítási tilalmat, adott esetben a terheltre nézve 'hátrányosabb' lehet.[10]

Az indítvány szerint a támadott jogszabályhely alaptörvény-ellenesen korlátozza a súlyosítási tilalom érvényesülésének körét, mert a kifogásolt törvényi rendelkezés nem zárja ki teljeskörűen, hogy a másodfokú bíróság – terhelt terhére bejelentett fellebbezés hiányában – átváltsa a személyi szabadságot nem, vagy nem teljesen elvonó joghátrányt a személyi szabadság teljes elvonását jelentő büntetési nemre, azaz elzárásra. Ez azonban sérti az Alaptörvényben garantált szabadsághoz és személyi biztonsághoz való jogot, valamint a tisztességes bírósági eljáráshoz való jogot is. Az indítvány szerint a személyi szabadság elzárással való teljes elvonása mindig minőségileg súlyosabb joghátrányt jelent, mint bármely más, a büntetések erősorrendjében az elzárást követő jogkövetkezmény által kiváltott jogkorlátozás. Az pedig, hogy ilyen jogkorlátozást eredményezhet a kizárólag a terhelt javára bejelentett perorvoslat is, a szabályozás a jogorvoslathoz való joggal és a védelemhez való joggal is ellentétes, egyben a jogállamiságból fakadó jogbiztonság elvárásainak sem felel meg.[11]

A Kúria hivatkozott a Btk. 33. §-ához fűzött miniszteri indokolásra, aminek figyelembevétele az Alaptörvény 28. cik-

5 Alaptörvény IV. cikk (1) bekezdés, XXVIII. cikk (1), (3) és (7) bekezdés.

6 PKKB 401.Bpk.40.351/2021/6. számú büntetővégzés, PKKB 18.B.30.325/2021/46. számú ítélet.

7 Fővárosi Törvényszék 28.Bf.10.520/2023/6. számú ítélet.

8 Be. 649.§ (2) bekezdés e) pont.

9 A Kúria által hivatkozott határozatok: Bfv.345/2017/6. (BH 2017.364.), BH 2014.323, BH 2005.130, illetve Bfv.933/2016/6. (BH 2017.109), BH 1987.342.

10 Kúria Bfv.138/2019/10 (BH 2019.296), Bfv.1252/2017/8. sz. (EBH 2018.B.14.

11 Alaptörvény IV. cikk, XXVIII. cikk (1), (3) bekezdés, Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés.

kében rögzített kötelezettség. Eszerint „A törvény a büntetési nemek felsorolásában az első négy büntetési nemnek erősségi sorrendet tulajdonít a súlyosítási tilalom szempontjából. Ennek megfelelően a büntetések felsorolásban az első négy helyen – egymáshoz képest erősségi sorrendben – az a négy büntetés szerepel, amely mögött a szabadságelvonás lehetősége húzódik meg. Az ezeket követő büntetések felsorolása már nem jelent erősségi sorrendet, mert mindig az egyedi eset körülményeitől függ, hogy melyik jelent az elkövetőre súlyosabb joghátrányt." Az indítvány szerint a jogalkotói szándék, ami a jogszabályok értelmezésénél eligazítja a jogalkalmazót az anyagi jogi szabályok körében, egyértelmű helyzetet teremt a büntetések erősorrendjét illetően, majd ugyanezen jogalkotói szándék az eljárási szabályoknál az erősorrend figyelmen kívül hagyásával teret enged egy szabadságot teljesen elvonó büntetésnek, lényegileg a súlyosítási tilalom jogalkotói szándékával szembemenően.

A Kúria indítványa szerint alapjogi szempontból a határvonal nem a szabadságvesztés és a többi büntetési nem, hanem a személyi szabadságot teljes mértékben elvonó büntetési nemek, azaz a szabadságvesztés s az elzárás, és ezekhez képest az összes többi büntetési nem között húzódik, azonban ez a különbségtétel a súlyosítási tilalom szabályozásában nem jelenik meg. Az alaptörvény-ellenes helyzet csak azáltal orvosolható, ha az Alkotmánybíróság a Be. 595. § (4) bekezdését megsemmisíti, s az ítélkezési gyakorlatra bízza a súlyosítási tilalom Alaptörvénnyel is összhangban álló tartalmának a meghatározását. Az indítvány szerint a sérelemhez az vezet, hogy önmagában álló (kizárólag) védelmi fellebbezés esetében a fellebbezés nem kockázatmentes, miáltal előre nem látható bírói döntésre nyílik lehetőség, ami a védekezést, a védelem ellátását elnehezíti, ez pedig a jogorvoslathoz való jog tartalmával nem összeegyeztethető.[12]

III. Az Alkotmánybíróság döntése

Az Alkotmánybíróság a 1146/2026. (III. 24.) AB határozatában jogtörténeti és jogtudományi elemzést is adva rámutatott, hogy a súlyosítási tilalom a hátrányos, a vádlott hátrányára megváltoztatás tilalmára vonatkozó szabályozás logikailag háromféle lehet. Ezek a súlyosítási tilalom hiánya, az abszolút súlyosítási tilalom és a súlyosítás feltételesen biztosított lehetősége, a relatív súlyosítási tilalom. A súlyosítás feltételesen biztosított, feltételtől függő megengedése, vagyis a relatív súlyosítási tilalom azt célozza, hogy a súlyosítási tilalom hiányával és az abszolút súlyosítási tilalommal járó hátrányokat lehetőség szerint közömbösítse, az előnyöket pedig optimalizálja.[13]

A ma hatályos magyar büntető perorvoslati rendszer súlyosítási tilalomra vonatkozó szabályozása a korábbi tapasztalatok alapján nyert felismerések következménye. „E felismerések lényege, hogy érdek fűződik ahhoz, miszerint – a büntetőeljárás rendeltetése valóságigényű igazságérvényre, az anyagi igazságra törekvő legyen, viszont az ilyen büntetőeljárásban született esetlegesen téves (illetve nem megfelelő mértékű) szankció esetében ne csupán a megsemmisítés, illetve megismétlés legyen a javítás eszköze, hanem legyen lehetőség jogerő előtt, menetközben javítani; – a védelem, a vádlott önálló fellebbezési joga nem adhat mandátumot (biankó felhatalmazást) a fellebbviteli bíróság korlátlan megváltoztatási döntési jogkörére; – a bíróság vádhoz kötöttsége valójában nem szűnik meg az elsőfokú ítélettel, a fellebbviteli bíróság sem dönthet a vádló akaratának bevárása nélkül, korlátlanul."[14]

Az Alkotmánybíróság döntése alapján az is leszűrhető, hogy a súlyosítási tilalomra vonatkozó perjogi szabályozás felismerhető tendenciájává vált, hogy a súlyosítási tilalom törvényi fő szabályához a törvényhozó további rendelkezéseket, azaz a súlyosítási tilalom fő szabályát tekintve kisegítő, magyarázó, értelmező, értelmezési támpontot adó szabályokat kapcsol. Ezen kapcsolódó szabályozás azonban nyilvánvalóan nem jelenthet a súlyosítási tilalom eredendő tartalmával, fő szabályával versengő helyzetet. A súlyosítási tilalom törvényi fő szabályához utóbb kapcsolt rendelkezések, mint a Be. 595. § (4) bekezdése, valójában a jogalkotásnak azt célzó, bevallott törekvését mutatja, miszerint „a bírói gyakorlatban mára bevettnek tekinthető szabályokat" emeljen be a törvénybe. Az pedig a jogalkotó megfontolására tartozó kérdés, hogy indokoltnak lát-e bővebb „sorvezető" meghatározást a jogalkalmazók számára.[15]

Abban egyetértett az Alkotmánybíróság a Kúria értelmezésével, hogy a Be. 595. § (1) bekezdése szerint, ha nincs terhes fellebbezés, akkor az első fokon kiszabott büntetést nem lehet súlyosítani, az első fokon kiszabott büntetés nem lehet súlyosabb. A (4) bekezdés pedig azt mondja ki, hogy ha nincs terhes fellebbezés, mit nem lehet kiszabni, viszont abból az nem következik, hogy nem lehet más olyan joghelyzet, amikor a terhes fellebbezés hiánya szintén kizárja a változtatást.[16]

A büntetések erősorrendjére nézve is igen részletes értelmezést ad az Alkotmánybíróság határozata. Eszerint a jogalkotó a büntető anyagi jogban a differenciált, a bíró belátásán alapuló, és a korábbinál jobban az egyéniesítést szolgáló szankcióválasztás lehetőségét bővítő büntetési rendszer kialakítását célozta meg, azzal egyidejűleg a perjogban a súlyosítási tilalom szabályozásába gátként beiktatta a Be. 595. § (4) bekezdése szabályait. Mindez a törvény és a bíró közötti kompetenciamegosztás új egyensúlyi helyzetének megteremtését jelenti. Abban a kérdésben, hogy mi tekintendő eleve súlyosabb büntetésnek, az ítélkezési gyakorlat (a Kúria indítványában is megemlítetten) a Btk. büntetéseket meghatározó szabályozása szerinti sorrendiségét tekintette ún. „erősorrendnek". Azt követően azonban, hogy a törvényhozó – átvéve az ítélkezési gyakorlatot – beiktatta a Be. 595. § (4) bekezdése szerinti rendelkezéseket, ezáltal valójában törvényi értékelési rendet is alkotott, ami kitűnik a rendelkezés szövegezéséből is. Ugyanis az első fokon kiszabott büntetésnek más büntetőjogi szankcióval felcserélése tekintetében a Be. 595. § (4) bekezdése olyan rendelkezéseket tartalmaz, melyek kétségtelen erősorrendi összevetésen alapuló törvényi értékelés következménye (szembetű-

12 1146/2026. (III. 24.) AB határozat, (a továbbiakban AB határozat) [65] bekezdés.
13 AB határozat [87].
14 AB határozat [103].
15 AB határozat 6.2. pont [126]–[130].
16 AB határozat [135].

nően erről árulkodik ezen rendelkezésekben a „helyett" kifejezés).[17]

Következésképpen a Be. 595. § (4) bekezdésének e rendelkezései a Btk. 33. §-a szerinti, felsorolásban megnyilvánuló „erősorrendiségéhez", s par excellence a Be. 10. § (3) bekezdése szerinti értelmező rendelkezéshez képest mind nyelvtanilag, mind rendszertanilag tekintve speciálisak. Ha pedig a törvény bár más fogalmisággal (hátrányos/súlyos), ám egyazon tárgyról szólóan rendelkezik, akkor a (szinonimagyökerű) nyelvtani értelmezésen túlmenően –értelemszerűen – a rendszertani értelmezés jelentőséget kap. Ehhez képest, ha valamiről nem csupán általában véve, hanem a konkrét érvényesülése vonatkozásában is kategorikus rendelkezés van, akkor utóbbi önmagában álló érvényessége nem hajol(tatható) meg, nem tehető versengővé az általános fogalmisággal. Ellenkező eset odavezet, hogy az általános fogalmiság eleve szükségtelenné teszi a speciálist. Ebben az összefüggésben értelmezendő a Btk. 33. §-ához fűzött indokolás tartalma, miszerint „[a] törvény a büntetési nemek felsorolásában az első négy büntetési nemnek erősségi sorrendet tulajdonít a súlyosítási tilalom szempontjából. Ennek megfelelően a büntetések felsorolásában az első négy helyen – egymáshoz képest erősségi sorrendben – az a négy büntetés szerepel, amely mögött a szabadságelvonás lehetősége húzódik meg." Vagyis e megfogalmazás nem tekinthető a súlyosítási tilalomra vonatkozó Be. szerinti szabályozás felülírásának, konfrontációjának. Épp ellenkezőleg, azt jelenti, hogy a gyakorlatban a Be. szabályozása alapján érvényesül a büntetési nemek különbsége, a Be. szabályozására tartozó annak tényleges érvényesülése. A súlyosítási tilalom Be. 595. § (1) bekezdés szerinti fő szabálya és az 595. § (4) bekezdése szerinti nem kimerítő rendelkezése pedig ezzel nem áll ellentétben. Az erősorrend egyértelmű tartalma a súlyosítási tilalomra, illetve annak alkalmazására vonatkozó rendelkezésből válik kiolvashatóvá. Következésképpen nem tartotta alaposnak a Kúria indítványának a Be. 595. § (4) bekezdése szerinti szabályozás – büntetések ún. „erősorrendje" címén való – inkoherenciájára való hivatkozását.[18] Ehhez képest az sem jelent a jogértelmezés lehetőségeit meghaladó bizonytalanságot, hogy a súlyosítási tilalom Be. 595. § (1) bekezdése szerinti fő szabályának kétségtelen kógens rendelkezéséhez a törvényhozó hozzákapcsolta Be. 595. § (4) bekezdése szerinti ugyancsak kógens, viszont nem kimerítő tartalmú rendelkezéseket. Ezáltal ugyanis – értelemszerűen – nem csorbult a súlyosítási tilalom fő szabályának kógens érvénye.[19]

Nem állapította meg a jogbiztonság sérelmét a jogorvoslati jog, illetve a védelem jogával összefüggő sérelmet sem. A támadott szabályozás tartalmának lehetséges, s világos következménye azonban kétségtelen megismerhető, kiolvasható, s ehhez képest az erre hivatkozás eleve kétséges. Az pedig nem feltétlen vezet alapjogsérelemhez, hogy egy perjogi jogosultság gyakorlása – a döntési jogkör terjedelmét, diszkrecionalitása elemeit, mérlegelési lehetőségeit részletező, kifejtő, vagyis előreláthatható törvényi szabályozás alapján – járhat kockázattal. A védelemhez való jog alkotmányos tartalma nem feltételezi, hogy annak gyakorlása kapcsán nem kerülhet választás elé e jog jogosultja. Másként szólva a jogorvoslathoz való jog és védelemhez való jog egyaránt nem jelent alanyi jogot a feltétlen kedvező, illetve kedvezőbb döntéshez, és nem a kényelmes joggyakorlás garanciája. Nem önmagában a kockázatmentesség az elvárás, hanem a mérlegelésen alapuló döntési jogkör előre nem látható gyakorlásának kockázata az, ami meglepetésszerű, és az ettől való mentesség az, ami elvárt.[20]

Az Alkotmánybíróság ugyanakkor további értelmezést igénylő kérdések között említette azt, hogy a Be. 595. § (1) bekezdée szerinti fő szabályban foglalt „büntetést súlyosítani" kitétel vizsgálata körében nemcsak a közvetlenül alkalmazott büntetések, hanem az ahhoz fűződő összes egyéb jogkövetkezmény szerepét is figyelembe vevő vizsgálatot igényel. Ebben a körben definíciószerűen rögzíti, hogy „súlyosabb büntetés az, ami összhatásában kedvezőtlenebb, mint az első fokon alkalmazott büntetés". Mindezt találóan ahhoz a gondolkodáshoz hasonlítja, ami a Btk. 2. §-a szerinti kedvezőbb. „Ez ugyanakkor feltételezi annak tisztázását, hogy a kétségtelen feszesebb »súlyosabb« törvényi fogalma és a »hátrányosabb« fogalom közti különbség egyértelműsíthető-e. Mindazonáltal a Be. ma már – s épp a súlyosítási tilalom vonatkozásában – egyaránt használja mindkettőt, így a »hátrányosabb« fogalmát is".[21] A határozat valójában ezért elemzi részletesen azt is, hogy az elzárás a szabadságelvonó természete ellenére is azonnali mentesülést eredményez a jogerő pillanatában, nem alapoz meg visszaesést, nem lehet halmazati büntetésben 'szaporítani', de egyes esetekben közérdekű munka vagy pénzbüntetés mellett is kiszabható [Btk. 82.§ (3) bekezdés].

Ezért is van jelentősége annak, hogy a Be. 595. § (4) bekezdése, illetve annak b) pontja szerinti szabályozás nem zárja le, nem zárja ki annak az értelmezésnek a lehetőségét, amely szerint a Be. 595. § (1) bekezdése szerinti tilalomból nem csupán az 595. § (4) bekezdése szerinti, hanem azon túlmenő, illetve azon kívüli esetek is levezethetőek.

Megjegyezte az Alkotmánybíróság, hogy az egyébként előre látható, ehhez képest kiszámítható szabályozási tartalom mellett sem hagyható figyelmen kívül, hogy a terheltnek a tisztességes eljárás követelményéből fakadó – s hivatalból biztosítandó – perjogi jogosultsága, hogy perjogi helyzetével, lehetőségeivel, így joggyakorlása esetleges kockázataival tisztában legyen.

A Be. 551. § (3) bekezdése az ügydöntő határozat kihirdetése után a jogorvoslati lehetőségeket illetően előírja a felvilágosításadási kötelezettségét az eljáró bíróságnak, amely azonban specifikusan, a súlyosítási tilalomra és a fellebbezéssel járó esetleges hátrányos jogkövetkezmények kockázatára jelenleg nem terjed ki. Ez a szabályozási hiátus érinti a terhelt (különösen a jogi képviselő nélkül eljáró terhelt) védekezéshez való jogát is, hiszen míg az eljárás egészét tekintve széles körű figyelmeztetési kötelezettség terheli a bíróságot, a súlyosítási tilalom vonatkozásban ilyen kötelezettsége kifejezetten nincs, amely könnyen azzal a következménnyel járhat, hogy a terhelt nem lesz megfelelő információk birtokában, ami sértheti a fegyveregyenlőség elvét.[22]

17 Leszámítva, amikor intézkedés helyett szabadságvesztésre történik a csere [595. § (4) bekezdés a) pont], avagy a további büntetés, mellékbüntetés kiszabása esetén [595. § (4) bekezdés e)–f) pont].

18 AB határozat 6.6.3. pont [152]–[171].

19 AB határozat [183].

20 AB határozat [195]–[196].

21 AB határozat [218]–[219] bekezdés, utalva a Be. 634. § (2) bekezdésre és 746. § (5) bekezdésre.

22 AB határozat [248]–[249] bekezdés.

Ezért az Alkotmánybíróság – hivatalból eljárva – megállapította, hogy az Országgyűlés az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdéséből fakadóan mulasztásban megnyilvánuló alaptörvény-ellenességet idézett elő azáltal, hogy a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény 551. §-a körében elmulasztott rendelkezni olyan hivatalból biztosítandó tájékoztatás előírásáról, amely tájékoztatás ismeretében a terhelt számára a jogorvoslati nyilatkozatának megtétele előtt felismerhető, hogy jogorvoslata a kiszabott büntetés vonatkozásában – és a súlyosítási tilalom törvényi kötöttségének sérelme nélkül – milyen megváltoztatási lehetőségre teremt döntési jogkört a felülbíráló bíróság számára.

IV. Az Alkotmánybíróság döntését követő jogfejlődés egyes szempontjai

A Kúria az előtte folyamatban lévő eljárásában tett normakontrollra irányuló indítványa és ennek megfelelően az Alkotmánybíróság előtti eljárás is értelemszerűen korlátozott volt, hiszen kizárólag az adott büntetőügyben felmerülő jogszabályhelyek vizsgálatára terjedhetett ki az eljárás. Ezen túlmenően az Alkotmánybíróság jelen eljárásban is kifejezetten tartózkodott attól. hogy büntetőpolitikai elgondolás, jogalkotói gondolkodás célszerűségi vizsgálatába bonyolódjon.

A lehetséges bírói jogértelmezés továbbfejlesztése és ezzel párhuzamosan, azt részben megelőzve a jogalkotói jogszabálymódosítások lehetősége és kötelezettsége viszont az egész jogintézmény egységes újragondolását igényelhetik. Ehhez a bírói gyakorlatot részben bemutató Kúria indítványa és az Alkotmánybíróság hivatkozott döntése is nagyon jó kiindulási pont.

V. Hivatalbóliság és a felek rendelkezési joga az eljárási törvényben

Az eljárási törvények gyakran szemléletformálók is a jogalkalmazók irányában. A 2017. évben elfogadott majd 2018 júliusában hatályba lépett Be. által ilyen szemléleti változásokhoz vezetett, hogy több jogintézmény tekintetében is előtérbe helyezte az eljárás résztvevőinek rendelkezési jogát az officialitással, a hivatalbóliséggal szemben.

A Be. elfogadásával a jogalkotó a fejlődés irányát részben kijelölte, amikor több jogintézmény tekintetében is erősítette a vádlott és védője rendelkezési jogát az eljárás menetének alakításában. Ahogyan a Be. jogalkotói indokolása is utalt rá, a vádlott saját ügyében való rendelkezési joga bővül, ezáltal az eljárás tisztességessége erősödik, amely sok esetben az eljárás időszerűségére is kedvező hatással lehet.[23] Ennek jelentőségére korábban az Alkotmánybíróság is felhívta a figyelmet, így a mai egyezség előzményének is tekinthető lemondás a tárgyalásról jogintézmény kapcsán azt emelte ki, hogy az a büntetőeljárás bírósági szakaszának egyszerűsítését és gyorsítását szolgáló olyan jogintézmény, amelyben az állam lehetőséget teremt a büntetőeljárás alá vont személy rendelkezési jogának érvényesülésére a bírósági eljárás formájának megválasztásában.[24]

Az officialitás jelentőségét azonban mutatja, hogy a vegyes rendszerű kontinentális büntetőeljárás két meghatározó alapelvét Finkey még a hivatalból való eljárás és az anyagi igazság követelményében jelölte meg.[25] Az officialitás e felfogás szerint tehát a bíróság szerepfelfogását is alapvetően befolyásolja: az anyagi igazság felderítése érdekében a bíróságtól aktív, hivatalbóli közreműködést vár el.[26] A Be szabályaiban azonban az officialitás rovására erősödött a vádlotti rendelkezési jog az előkészítő ülésen, egészen az eljárás menetéig történő alakításában, a bizonyítás terén, a jogorvoslat terjedelmének meghatározásában, vagy éppen az összbüntetési eljárás lefolytatásának konkrét elítélti indítványhoz kötésében. A sértett ugyancsak eljárást alakító szerepet kapott.

A bíróság hivatalbóli bizonyítási kötelezettségének visszaszorítása sem egy elszigetelt szabályként értelmezendő, hanem egy olyan eljárási struktúra részeként, amelyben – a törvényi feltételek teljesülése esetén – maga a bizonyítás szükségessége, illetve annak a valóban vitás kérdésekre szűkítése is az ügyféli rendelkezési jog és az eljárási együttműködés függvényévé válik.[27] Az előkészítő ülésen az ügyészi szankciós indítványra tett bűnösséget beismerő nyilatkozat a kockázatmentes beismerést hivatott megalapozni.

A másodfokú eljárásra azonban mindig is az arra jogosultak rendelkezésétől függően került a büntetőügy. Ha más nem jelent be jogorvoslatot, akkor a vádlott akaratától és jogorvoslati rendelkezésétől függ az ítélet jogerőre emelkedése. A vádlott bejelentett fellebbezésének visszavonásában azonban ugyancsak a rendelkezési jog gyakorlása testesül meg. Herke a német eljárásjogi dogmatikát elemezve mutat rá, hogy többen ebből azt a következtetést vonták le, hogy a perorvoslati bíróságokat a rendelkezési elv irányítja.[28]

A példaként felhozott összbüntetés történeti fejlődése megmutatja, hogy az összbüntetési eljárás hosszú időn keresztül erőteljesebben kapcsolódott a hivatalbóliság elvéhez, míg a hatályos szabályozásban egyre hangsúlyosabban jelenik meg az elítélt rendelkezési joga és az indítványhoz kötöttség. Az összbüntetési eljárás is két eltérő eljárási konstrukcióban indulhat meg: egyrészt indítványra, amelyet az ügyész, az elítélt vagy a védő terjeszthet elő, másrészt hivatalból, amely esetben az eljárás lefolytatásához az elítélt hozzájárulása szükséges.[29] A 6/2024. Jogegységi Határozat kiindulópontja szerint a sza-

23 T/13972. számú törvényjavaslat indokolással – a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez. Általános indokolás.

24 422/B/1999. AB határozat.

25 Finkey Ferenc: *A magyar büntető eljárás tankönyve,* Politzer, Budapest, 1908, 16.

26 Finkey Ferenc: Anyagi igazság és téves jelszavak a büntető eljárásban. *Magyar Jogi Szemle,* Budapest, 1927, 17–18., 23.

27 Elek: Az előkészítő ülés In: Polt Péter – Miskolczi Barna – Vida József – Karner Zsanett (szerk.): *Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez.*

28 Kleinfeller, Georg: *Das Verbot der reformatio in pejus. Der Gerichtssaal,* 1886. 579–588. idézi Herke. i .m. 150., de eredetiben is: https://dlc.mpg.de/fulltext/mpirg_escidoc_88990/591/#topDocAnchor (2026. 08. 15.).

29 Be. 839. § (3) bekezdés, 6/2024. JEH [48].

bályozás nem tartalmaz olyan rendelkezést, amely a bíróság számára az indítványozó irányába fennálló külön felvilágosítási vagy tájékoztatási kötelezettséget írná elő az összbüntetésbe foglalás lehetséges alternatíváival kapcsolatban. Ebből következően a Kúria álláspontja szerint a szabályozás nem teszi lehetővé a bíróság számára, hogy az indítvány tartalmától eltérő összbüntetésbe foglalási lehetőségekről tájékoztassa az elítéltet vagy a hozzájárulásának beszerzését az indítványtól eltérő tartalmú döntés meghozatala érdekében.[30] A Kúria kifejezetten elutasította azt az értelmezést, amely szerint a bíróságot a Be. 39. §-ában foglalt általános tájékoztatási kötelezettség alapján terhelné olyan kötelezettség, hogy az elítéltet valamennyi lehetséges összbüntetésbe foglalási konstrukcióról tájékoztassa. Álláspontja szerint az ilyen jellegű tájékoztatási kötelezettség elismerése a funkciómegosztás elvével lenne ellentétes. E körben kifejtette, hogy a bíróság az elé terjesztett indítvány tartalmát felvilágosítással, tájékoztatással és felhívással nem alakíthatja, illetve ezekre alapítottan nem kérheti a megváltoztatását, ugyanis ebben az esetben az indítványozó szerepébe kerül. Ennek megfelelően a bíróság az indítványt kizárólag elbírálhatja. Az, hogy a bíró bármely indítványozót – az ügyészt a védőt vagy az elítéltet – előzetesen felvilágosítsa az indítvánnyal kapcsolatos álláspontjáról és tájékoztassa a lehetséges elbírálási eshetőségeiről, majd ennek ismeretében nyilatkoztassa az indítvány módosításáról, nem egyeztethető össze a funkciómegosztás büntetőeljárás-beli követelményével.[31]

A jogegységi határozat érvelésének lényege tehát abban ragadható meg, hogy az összbüntetési eljárásban a bíróság garanciális szerepe nem terjed ki az indítvány tartalmának korrekciójára vagy kiegészítésére, hanem kizárólag az indítvány keretei között történő döntéshozatalra korlátozódik. Ez a megközelítés egyértelműen a kérelemhez kötöttség megerősödésének irányába mutat az összbüntetési eljárás rendszerében.

Az is jól látható ugyanakkor, hogy az officialitás visszaszorulása e körben sem tekinthető teljesnek vagy egyneműnek. Az összbüntetési eljárásban továbbra is vannak olyan kérdések, amelyekben a bíróságot kifejezetten hivatalból, garanciális jellegű kötelezettség terheli. Különösen ilyen az alkalmazandó anyagi jog meghatározása, amelynek körében az Alkotmánybíróság egyértelművé tette, hogy az eljáró bíróságnak a Btk. 2. §-ára figyelemmel hivatalból kell vizsgálnia, hogy mely szabályozás kedvezőbb az elítéltre nézve. E körben tehát az officialitás a terhelt javát szolgáló garanciális korrekciós mechanizmusként fennmaradt.[32]

Ezzel szemben az összbüntetésbe foglalható határozatok körének meghatározása és az összbüntetési indítvány elbírálása körében a jogfejlődés iránya ezen eljárásban is egyértelműen a kérelemhez kötöttség megerősödését mutatja. Mindez elvezethet ahhoz a gondolathoz, hogy a vádlott és védője által indítványozott, az anyagi jogi dogmatikával nem ellentétes, a vádlott szubjektív megfontolásai szerint kedvezőbb (sok esetben ténylegesen enyhébb) szankció akkor is kiszabható legyen a másodfokú eljárásban, ha az ügyészség nem élt jogorvoslattal.

30 6/2024. JEH [53].
31 6/2024. JEH [53]–[55]
32 Batta Júlia Dóra: Kié az utolsó szó? – Az összbüntetés aktuális kérdései. *Büntetőjogi Szemle,* 2019/2. szám, 3–9.

VI.
A 'hátrányosabb' és a 'súlyosabb' szankció kiszabásának tilalma a Be. rendszerében

A súlyosabb és a hátrányosabb jogi kifejezéseket a Kúria indítványa, az Alkotmánybíróság határozata és a különvélemények is egyaránt használják. A két kifejezés elhatárolására nem került sor, alapvetően az nem is volt indokolt a konkrét ügy kapcsán. A Kúria indítványa szerint „mivel a terheltre nézve 'hátrányos jogkövetkezmény' alkalmazása a védelmi oldalon előterjesztett jogorvoslat folytán vált lehetővé, a szabályozás az Alaptörvény XXVIII. cikk (3) bekezdésében foglalt védelemhez való jog sérelmét is megalapozza. A kifogásolt törvényi rendelkezés következtében ugyanis csorbát szenved a védelem jogorvoslathoz való joga gyakorlásának kockázatmentessége." Hivatkozza az indítvány azon közzétett bírói gyakorlatot, amely szerint a vádlott terhére szóló fellebbezés hiányában mindaz kiszabható, illetve alkalmazható, ami nem ütközik e törvényhely általi felsorolásba, függetlenül attól, hogy – bár nem sérti a súlyosítási tilalmat – adott esetben a terheltre nézve hátrányosabb lehet.[33]

Az Alkotmánybíróság határozatának indokolása sem bontja ki a különbséget a két eltérő jelentéstartalmú jogi fogalom között – valójában ilyen kötelezettsége nem is volt –, azonban ezáltal azok jelentése egymásba mosódik. A 3.2. pontban úgy fogalmaz, hogy „A súlyosítási tilalom a hátrányos, a vádlott hátrányára megváltoztatás tilalma", míg a 9.3.3. pontban már a két fogalom közötti különbségtétel is megjelenik: „Ez ugyanakkor feltételezi annak tisztázását, hogy a kétségtelen feszesebb »súlyosabb« törvényi fogalma és a »hátrányosabb« fogalom közti különbség egyértelműsíthető-e. Mindazonáltal a Be. ma már – s épp a súlyosítási tilalom vonatkozásában – egyaránt használja mindkettőt, így a »hátrányosabb« fogalmát is [vö.: 634. § (2) bekezdés, 746. § (5) bekezdés]." Az Alkotmánybíróság határozatában a hátrányos, illetve súlyosabb szankció tilalmának értelmezése kapcsán a nyelvtani értelmezést 'szinonimagyökerűnek' nevezte, így kiemelte, hogy a rendszertani értelmezés kap jelentőséget. Ebből következően, ha valamiről nem csupán általában véve, hanem a konkrét érvényesülése vonatkozásában is kategorikus rendelkezés van, akkor utóbbi önmagában álló érvényessége nem hajol(tatható) meg, nem tehető versengővé az általános fogalmisággal. Ellenkező eset odavezet, hogy az általános fogalmiság eleve szükségtelenné teszi a speciálist.[34]

Ennek tisztázása a későbbi megfelelő kioktatási kötelezettség kodifikálása során azonban nem mellőzhető, hiszen az alkotmányossági hiátus éppen annak kapcsán lett megállapítva, hogy a büntetés súlyosítása az állam részéről olyan pozícióerősítés, amelyhez nem társul ellenoldali jogorvoslati aktivitás, és amely a terheltet saját jogorvoslati cselekménye miatt hozza hátrányosabb helyzetbe, és a bíróság felvilágosításadási kötelezettsége specifikusan, a súlyosítási tilalomra és a fellebbezés-

33 EBH 2018.B.14.
34 AB határozat [162]–[163].

sel járó esetleges hátrányos jogkövetkezmények kockázatára jelenleg nem terjed ki.[35]

Az eltérő fogalmak közül a hátrányosabb kifejezésre a Be. az értelmező rendelkezések körében egyértelmű meghatározást ad: „Hátrányosabb döntésnek, büntetésnek, intézkedésnek vagy erre irányuló indítványnak kell tekinteni azt a döntést, büntetést, intézkedést vagy indítványt, amely további kötelezettséget állapít meg, jogot korlátoz, illetve ezekre irányul."[36]

Az ügydöntő határozat jogerőre emelkedését követően a határozat egyes hibáinak a korrigálására az egyszerűsített felülvizsgálati eljárás szolgál. Az egyszerűsített felülvizsgálati eljárásban meghozható döntések terhesek is lehetnek az elítélt számára, mint például a végrehajtási fokozat megállapítása, feltételes szabadságra vonatkozó rendelkezés, bűnügyi költség, vagyonelkobzás, elkobzás. Kógens szabály azonban, hogy az egyszerűsített felülvizsgálati eljárást a megindításától számított hat hónapon belül le kell folytatni, ezt követően – néhány kivételtől eltekintve – nem hozható a terheltre, a vagyoni érdekeltre vagy az egyéb érdekeltre hátrányosabb döntés.[37] Mindez azt is jelenti, hogy a súlyosítási tilalom szempontjából nem esik a súlyosítási tilalom hatálya alá az olyan döntés, amit a bíróság jogerőre emelkedés után egyszerűsített felülvizsgálati eljárásban is meghozhatna.

A Be. eredetileg az előkészítő ülés megváltozott funkcióihoz igazodóan úgy rendelkezett, hogy abban az esetben, ha a bíróság a bűnösséget beismerő nyilatkozatot az előkészítő ülésen fogadta el, nem szabhatott ki hátrányosabb büntetést, illetve nem alkalmazhatott hátrányosabb intézkedést, mint amelyet a vádirat, illetve az előkészítő ülésen előterjesztett ügyészségi indítvány tartalmazott.[38] Mindez a vádlott kockázatmentes beismeréshez való jogát erősítette volna azzal, hogy semmilyen megtévesztés nem elfogadható a vádlott irányába. Az ügyészi indítványban megfogalmazott, végrehajtásában próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztés-büntetés reményében tett beismerő vallomás nem biztos, hogy megszületik, ha a vádlott tudja, hogy a jogerőre emelkedést követő pillanatban már több tízmillió forintos vagyonelkobzás megfizetésére is kötelezheti a bíróság.

Ezzel együtt lehetett értelmezni a súlyosítási tilalom szabályait, így a Be. normaszöveg-javaslatához, annak 595. §-ához fűzött jogalkotói indokolás szerint „[a] súlyosítási tilalom a Be. garanciális rendelkezése és kivételt jelent a felülbírálat terjedelmének általános szabályai alól. Lényegi eleme, hogy a vádlott és a védő részére lehetővé teszi a fellebbezési jog kockázat nélküli gyakorlását, kizárva azt, hogy a fellebbezés folytán, »alapvető érdemi kérdésekben« a vádlottra hátrányosabb másodfokú bírósági határozat szülessen, ha az elsőfokú bíróság ítéletét csak a vádlott javára szóló fellebbezés támadta." Látható, hogy a súlyosítási tilalom szabályait az „alapvető érdemi kérdésekre" korlátozza.

A Be. 2021. januártól hatályos módosítása azonban ezen szabályt megváltoztatta, s a hátrányosabb büntetés vagy intézkedés tilalma helyett a súlyosabb büntetés vagy intézkedés tilalmát vezette be. A jogalkotói indokolás rámutat, hogy a Be. több helyen használja a hátrányosabb és a súlyosabb fogalmakat. „A törvény által hátrányosabbként definiált fogalom az értelmező rendelkezések között szerepel, míg a súlyosabb fogalmát a Be. 595. §-ban a súlyosítási tilalom alatt taxatív felsorolt esetek töltik ki tartalommal. A hátrányosabb és a súlyosabb fogalmak nem azonosak, a hátrányosabb fogalom a súlyosítási tilalomhoz képes szigorúbb kötöttséget jelent, hiszen a vádlottra nézve – következményeit tekintve – kedvezőtlenebbre vezethet az a döntés is, amely a súlyosítási tilalom keretei közé nem tartozik. A fogalomhasználatban azonban a törvény nem konzekvens és ez egyes intézmények szabályozásában anomáliák kialakulásához vezethet." A korábbi szabályozásban a Be. 565. § (2) bekezdése alapján, ha a bíróság a bűnösséget beismerő nyilatkozatot az előkészítő ülésen fogadta el, nem szabhatott ki hátrányosabb büntetést, illetve nem alkalmazhatott hátrányosabb intézkedést, mint amelyet a vádirat, illetve a Be. 502. § (1) bekezdése alapján előterjesztett indítvány tartalmaz. Az elsőfokú bíróság szankció szabásának határát tehát „a vádiratnál hátrányosabb" korlátja jelentette. A törvénymódosítás indoka az volt, hogy akkor, ha az elsőfokú bíróság döntésével szemben fellebbezés folytán az ügy a másodfokú bíróságra került, a másodfokú bíróságot a revíziós jogkörében – szemben az elsőfokú bírósággal – a hátrányosabbhoz képest szélesebb körű súlyosítási tilalom kötötte, mely a jogorvoslati rendszerben aránytalan elintézési módot eredményezett. Az így kialakult helyzetet, mely hasonlóan jelent meg a megismételt eljárás és a büntetővégzés szabályainál, a fogalomhasználat felülvizsgálatával és korrigálásával oldotta meg.[39]

Figyelemmel arra, hogy az Alkotmánybíróság kötelező figyelmeztetés, tájékoztatás megalkotására kötelezte a jogalkotót, ezen különbségtételt feltétlenül figyelembe kell venni. Valójában a kockázatmentes beismerést elérni hivatott bűnösséget beismerő nyilatkozat előtti törvényi figyelmeztetés sem tartalmazza, hogy a terheltnek az előkészítő ülésen a bűncselekmény elkövetését beismerő nyilatkozatára tekintettel az ügyész által a büntetés vagy intézkedés mértékére, illetve tartamára tett indítványban foglaltakhoz képest a súlyosítási tilalomba nem ütköző, de nyilvánvaóan hátrányosabb szankció is kiszabható.[40]

VII.
A szubjektív értékelés elve és a Be. 595. § (4) bekezdés szabályainak értelmezése

Az Alkotmánybíróság rámutatott határozatában, hogy a súlyosítási tilalom szabályozása is többféle modellben valósulhat meg, melyek közül a súlyosítás feltételesen biztosított lehetősége, a relatív súlyosítási tilalom mindig valamelyik eljárási résztvevő nyilatkozatától is függ. Ehhez kapcsolóan a súlyosítási tilalom szabályainak megalkotása körében többféle ren-

35 AB határozat [272] és [250] bekezdés.
36 Be. 10. § (3) bekezdés.
37 Be. 672. § (5) bekezdés.
38 Be. 565. § (2) bekezdés.
39 A 2020. évi XLIII. törvény indokolása a büntetőeljárásról szóló törvény és más kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2020. évi XLIII. törvényhez.
40 Be. 502. § (1), (3) bekezdés.

dezési elv lehetséges. Az általános objektív értékelés elve alapján a törvény pontosan, előre kiszámíthatóan rendezi az alkalmazható szankciók körét súlyosításra irányuló jogorvoslat hiányában. Itt nincs helye a vádlott szubjektív értékelésének, még akkor sem, ha lenne olyan terhelt, aki inkább magasabb összegű pénzbüntetést fizetne, mintsem a végrehajtásában próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztéssel elveszítse állását, jövedelmét, míg más terhelt lehet, hogy a szabadságvesztést választaná, mert a pénzbüntetés egy burkolt szabadságvesztés lenne az átváltoztatás folytán.

Az ezzel ellentétes megközelítések, mint az ún. összhatáselmélet már teret enged a vádlott szubjektív értékelésének is, abból kiindulva, hogy objektív módszerrel nem lehet egyértelmű, minden helyzetre irányadó rangsort felállítani a büntetések, illetve az intézkedések között.

Herke korábban arról írt, hogy a hazai jogirodalom többsége alapvetően elveti az ún. szubjektív értékelés elvét, ami lényegében azt jelenti, hogy a konkrét esetben kell vizsgálni, hogy mi a súlyosabb büntetés a vádlott számára.[41] Herke azonban megfontolandónak tartja bizonyos esetekben a vádlott kifejezett kérésére lehetővé tenni a törvényhozó által súlyosabbnak ítélt szankció alkalmazását akkor is, ha beállt a súlyosítási tilalom. Példája szerint a keresettel nem rendelkező, de egyébként törvénytisztelő életmódot folytatni kívánó vádlott számára kisebb büntetés lehet egy felfüggesztett szabadságvesztés, mint egy pénzbüntetés, mert míg előbbinél csak rajta múlik, hogy végre kell-e hajtani a szabadságvesztést, utóbbinál esélye sincs annak kikerülésére.[42] A bíróságok csak 2025-ben több mint 8 ezer pénzbüntetés átváltoztatásáról döntöttek, amely riasztó szám jelzi, hogy a tényleges szabadságelvonás veszélye ott húzódik a kiszabott pénzbüntetéseknél.

Pápai Tarr Ágnes is felveti azt, hogy a többi alternatív büntetéshez képest a felfüggesztett szabadságvesztés elméletileg mindenképp súlyosabb büntetés, ugyanakkor egy a generális maximumhoz közeli időtartamban kiszabott közérdekű munka, de akár az elkövető jövedelmi viszonyaihoz igazított pénzbüntetés, nem beszélve az elzárásról, sok esetben ténylegesen súlyosabb joghátrányt jelenthet az elítélt számára. A közvélemény szintén úgy tekint a felfüggesztett szabadságvesztésre, hogy a bűncselekmény elkövetője „ennyivel megúszta" és „csupán" törvénytisztelő életmódot kell folytatnia a próbaidő alatt.[43]

A jogfejlődés irányát tekintve az Alkotmánybíróság határozataiban is megfigyelhető a szubjektivista megközelítés felbukkanása. Az Alkotmánybíróság korábban például azt állapította meg, hogy bár a Be. szabályai szerint az előzetes mentesítés mellőzése nem ütközik a súlyosítási tilalomra vonatkozó rendelkezésekbe, holott nyilvánvaló, értelemszerű, hogy nem tekinthető a vádlott akaratából való felülbírálati lehetőségnek az olyan felülbírálat, amelynek következménye bár súlyosítási tilalomba nem ütközik, ám kétségtelen a vádlott terhére szóló, a büntetőjogi helyzetét terhére változtató. Az előzetes mentesítés mellőzése esetén pedig pontosan ez a helyzet állapítható meg. Mindez pedig a tisztességes eljáráshoz fűződő jog sérelmét eredményezheti.[44]

A 1146/2026. (III. 24.) AB határozat szerint is fő szabály a súlyosítási tilalom szempontjából a Be. 595. § (1) bekezdésében testet öltő fő szabály, amely szerint „súlyosítani csak a terhére bejelentett fellebbezés alapján lehet". Ehhez képest a Be. 595. § (4) bekezdésében levő felsorolás nem kimerítő tartalmú, nem jelent taxációt és nem jelenti a súlyosítási tilalom (1) bekezdés szerinti tétele érvényének korlátozását.[45] Mindez az Alkotmánybíróság értelmezésében olyan értelmezési szabály, törvény adta értelmezés, amely a rendelkezés szerinti esetekre vonatkozásában a súlyosítási tilalom megdönthetetlen – ehhez képest értelmezéssel sem kikezdhető – törvényi vélelmét állítja fel.[46] Itt érdemes utalni arra, hogy a bírói gyakorlatot is meghatározó EBH 2018.B.14. számú döntés szerint „a súlyosítási tilalomba ütköző, konkrétan ki nem szabható büntetésekről, nem alkalmazható intézkedésekről a súlyosítási tilalom tartalmát meghatározó Be. (korábban hatályos – 1998. évi XIX. törvény) 354. § (4) bekezdése taxatív felsorolást ad. Mindaz, ami nem ütközik az e törvényhely által felsoroltakba, az kiszabható, illetve alkalmazható, függetlenül attól, hogy – jóllehet, nem sérti a súlyosítási tilalmat - adott esetben a terheltre nézve hátrányosabb lehet." Mindezt az Alkotmánybíróság szakjogi értelmezésnek tekintette azzal, hogy nem az Alkotmánybíróságra tartozik annak megítélése, hogy az fenntartható-e. A határozat következő bekezdésében azonban egyértelművé tette, hogy a rendelkezésnek az „önmaga számára feltárt" tartalma alapján a Be. 595.§ (4) bekezdése nem kimerítő tartalmú, nem jelent taxációt.[47]

A jogszabályi felsorolás taxatív jellegével kapcsolatos eltérő álláspont megjelenik Czine Ágnes alkotmánybíró különvéleményében is, aki a jogalkotói indokolásból és a törvényszöveg nyelvtani értelmezésével vezeti le annak taxatív jellegét, amiből következik a különvéleményben foglaltak szerint, hogy abból nem kívánt eltérést engedni a jogalkotó.[48]

A markánsan ellentétes értelmezések véleményem szerint önmagukban is igazolhatják, hogy a jog ezen részletszabályai nem világosak, nem egyértelműek és a norma címzettjei számára egyértelműen nem értelmezhetőek. A mondatfűzés grammatikai hibátlansága, a normavilágosság nyilvánvalóan sérül, ami már a jogbiztonsággal kapcsolatos aggályokat vethet fel.[49] Czine Ágnes különvéleménye éppen ezért alapul azon az álláspontján, hogy a Be. 595. § (4) bekezdés b) pontjában foglalt szabályozás megbontja a büntetőjogi felelősségre vonás koherens rendszerét, egyúttal kiszámíthatatlanná teszi a bíróságok jogalkalmazói tevékenységét a súlyosítási tilalom vonatkozásában.

41 Herke i. m. 113.

42 Herke i. m. 114.

43 Pápai-Tarr Ágnes: Súlytalan büntetés? – néhány gondolat a végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztésről. *Miskolci Jogi Szemle,* 18. évfolyam (2023) 1. szám, 19–37.

44 3487/2022. (XII. 20.) AB határozat [64] bekezdés.

45 AB határozat [142] bekezdés.

46 III/146/2025 AB határozat.

Megjegyzendő, hogy itt az a Blutman-féle szemlélet jelenik meg az Alkotmánybíróság határozatában, amely megkülönböztet ún. jogszabályszövegek értelmezéséhez kapcsolódó vélelmeket „értelmezést irányító szabályokat" is. Blutman László: *Értelmezés a jogban*. Gondolat Kiadó, Iurisperitus Kiadó, Budapest–Szeged, 2025, 47., 221–224.

47 AB határozat [212]–[215] bekezdés.

48 AB határozat [338]–[342] bekezdés.

49 Lásd Czine Ágnes alkotmánybíró különvéleménye [348] bekezdés, és ebben 20/2020. (VIII. 4.) AB határozat, Indokolás [67], 34/2014. (XI. 14.) AB határozat, Indokolás [116], [120], 3047/2013. (II. 28.) AB határozat, Indokolás, [13], [16].

Abban az esetben, ha a büntetőjogi dogmatika büntetések szerinti erősorrendjét a Be. súlyosítási szabályai konkretizálják (lásd. AB határozat 6.5.3. pont), akkor mégis következetlenséggel találkozhatunk a szabályozásban. Ha ugyanis amellett érvelnénk, hogy a súlyossági sorrendben a felfüggesztett szabadságvesztés (még előzetes bírósági mentesítés egyidejű alkalmazása mellett is) súlyosabb szankció, mint az elzárás, akkor nehezen magyarázható, hogy büntetővégzésben a vádlott jelenléte nélkül miért nem lehet elzárást kiszabni, míg felfüggesztett szabadságvesztést igen.[50] A törvényhely miniszteri indokolása szerint „a büntetővégzésben alkalmazható legsúlyosabb joghátrány a végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés".[51] A szabadságvesztésnél enyhébb elzárás kiszabására még sincs lehetőség, legfeljebb akkor, ha a bíróság tárgyalást tart. Ilyenkor már a vádlott terhére szóló indítvány hiányában is kiszabhat akár 90 nap elzárást a bíróság a felfüggesztett szabadságvesztés-büntetés helyett.[52] Ahogyan Pápai Tarr Ágnes fogalmaz, „védő legyen a talpán, aki el tudja magyarázni az elítéltnek, hogy az elzárással jobban járt, hiszen ez enyhébb szankció, mint a felfüggesztett szabadságvesztés".[53]

A szubjektív felfogás érhető tetten az Alkotmánybíróság azon definíciójából, mely szerint „a főszabály szerinti »büntetést súlyosítani« kitétel körültekintő, s nemcsak a közvetlenül alkalmazott büntetésnek, hanem az ahhoz fűződő összes egyéb jogkövetkezménynek a szerepét, jelentőségét is figyelembe vevő vizsgálatot igényel. Minden bizonnyal a súlyosabb büntetés az, ami összhatásában kedvezőtlenebb, mint az első fokon alkalmazott büntetés."[54] Mindezt találóan ahhoz a gondolkodáshoz hasonlítja, amit a Btk 2. § (2) bekezdése az enyhébb törvényválasztáshoz megkíván.

A szubjektív értékelés elvét én sem vetném el. Különösen azért, mert számos esetben nemcsak a terhelt szubjektív értékelése, hanem objektív külső vizsgálat mellett is megállapítható, hogy az adott vádlott vonatkozásában az a kedvezőbb döntés, amit éppen az anyagi-eljárásjogi dogmatika jegyében a jogalkotó kizár.

Az Alkotmánybíróság előtti eljárásban megismert joghelyzetben például a járásbíróság 200 napi tétel pénzbüntetésre ítélte a vádlottat azzal, hogy az egynapi tétel összegét 2500 forintban állapította meg. Az így kiszabott 500 000 forint pénzbüntetést nyilvánvalóan napi tételenként kell fogházban végrehajtandó szabadságvesztésre átváltoztatni annak meg nem fizetése esetén. A törvényszék ehhez képest a pénzbüntetés mellőzésével a vádlottat 40 nap elzárásra ítélte. A Kúria és az Alkotmánybíróság is – értelemszerűen – a konkrét joghelyzetből kiindulva állapította meg azt, hogy a szabadság elvonásával járó szankció feltétlenül súlyosabb joghátrányt jelent a terhelt számára. Az élethelyzetek sokasága azonban gyakran teremt olyan helyzetet, amikor ez a megállapítás az adott vádlott számára nem elfogadható.

A vizsgált jogesetben teljesen más lenne a súlyosabb szankció kérdésének a megítélése, ha a vádlott az eljárás során 40 napot letartóztatásban, vagy más előzetes fogva tartásban tölt. A beszámítás szabályai szerint egynapi előzetes fogva tartás egynapi szabadságvesztésnek, egynapi elzárásnak, egynapi tétel pénzbüntetésnek felel meg.[55] A vádlott szempontjából vizsgálva a helyzetet, pénzbüntetés esetén fennmarad 160 napi tétel pénzbüntetés, ami 2500 forint egynapi összeggel számolva még további 400 000 forint megfizetésének kötelezettségét jelenti az átváltoztatás terhe mellett. A 40 nap elzárás viszont ilyenkor a vádlott szempontjából további joghátrányt már nem jelent. Ezen utóbbi esetben a vádlotti nyilatkozat nyilvánvalóan a kizárólag szabadságelvonással járó, de már kitöltött és beszámítandó büntetést indítványozná.

Megjegyzendő, hogy a Be. 595. § (4) bekezdésében kizárt változtatás számos hasonló eljárási helyzetet generálhat. A 6 hónapot előzetes fogva tartásban töltött vádlott esetében kedvezőbb lehet a 6 hónap végrehajtandó szabadságvesztés, mint 6 hónap fogház, börtön vagy fegyház két-három-négy vagy öt évre felfüggesztve, mert a végrehajtandó szabadságvesztés kiszabása esetén az ítélet jogerejével már kitöltve szabadul az elítélt. A végrehajtásában próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztés kiszabásával pedig számos további joghátránnyal kell számolnia, különösen egy esetleges újabb bűncselekmény elkövetése esetén, így az utólagos végrehajtás elrendelése mellett a felfüggesztett szabadságvesztés kiszabásának tilalmával a próbaidő alatti elkövetés esetén.

A súlyosítási tilalom szabályai szerint ilyenkor épp az ügyészség nyilatkozata miatt nem hozhatja meg a bíróság a vádlott számára kétségtelenül enyhébb, egyébként törvényes és vélhetően méltányos azon döntést, amivel maga is egyetértene. Ez nyilvánvalóan nem ugyanaz a helyzet, mint amit az Alkotmánybíróság a relatív súlyosítási tilalom kapcsán levezetett. Eszerint „a relatív súlyosítási tilalom megtartja, kíméli a büntetőeljárás valóságigényű igazságérvényre, azaz anyagi igazságra törekvését (mint a büntetőítélkezés lényeges elvi szempontját). Viszont a bírót nem szolgáltatja ki, nem helyezi annak feltétlen szolgálatába, hogy az eljárása, ítélkezése – törvény erejénél fogva – a vádlott számára kedvezőtlen célra tartó legyen (ami nyilvánvalóan kételyt támasztana semleges működése iránt). Hanem a vádló feladatává teszi, a vádló akaratától teszi függővé, hogy a fellebbviteli bíró – belátása szerint – akár súlyosabb döntést is hozhasson."[56] Más az eljárási helyzet, ha a vádló akarata a súlyosabb büntetés kiszabásának a gátja, és megint más, ha az a bíróságot az enyhébb büntetés kiszabásában is akadályozhatja. Ahogyan az Alkotmánybíróság fogalmazott: „szakmai alapon álló és alapos az a felfogás is, miszerint a büntetőeljárás (és ekként a jogorvoslat) rendeltetése alapvetően a közérdek és anyagi igazság szolgálata, és ezért lehetővé kell tenni, hogy a fellebbviteli bíróság a bármely fél által elébe került ügyben olyan döntést hozhasson, amit semleges ítélkezése köréből ki nem lépve, egyébként helyesnek tart".[57]

Ennek hiánya véleményem szerint erős aggályokat is felvet az Alaptörvény 25. cikk (2) bekezdésének érvényesülésével összefüggésben, amely szerint „A bíróság dönt büntetőügyben". A Be. 11. §-a ezt konkretizálva rögzíti, hogy „A bíróság feladata az igazságszolgáltatás". Ilyenkor a fegyverek egyenlő-

50 Be. 740.§ (2) bekezdés.
51 T/13972. számú törvényjavaslat indokolással – a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez. 740. § indokolása.
52 747. § (5) bekezdés.
53 Pápai-Tarr: i. m.
54 AB határozat [220] bekezdés.
55 Btk. 92. § (2) bekezdés
56 AB határozat [91] bekezdés
57 AB határozat [119] bekezdés

sége is sérül, hiszen az egyik fél (az ügyészség) nyilatkozata zárja ki azt, hogy a másik fél (a vádlott) kedvezőbb szankcióban részesüljön. A bíróság döntési lehetősége így feltételes, attól függően, hogy az ügyész élt-e jogorvoslattal a vádlott terhére. Amennyiben igen, akkor a bíróság nincs elzárva attól, hogy olyan döntést hozzon, amit a vádlott irányában méltányosnak és szükségesnek tart. A terhes ügyészi jogorvoslat visszavonása esetén viszont az adott vádlott számára kedvezőbb döntést nem hozhatja meg.

Kizárják a súlyosítási tilalom szabályai azt is, hogy végrehajtandó szabadságvesztés helyett hosszabb tartamú szabadságvesztést szabjon ki a bíróság, még annak felfüggesztése mellett sem.[58] Nem nehéz belátni, hogy számos terhelt választaná a hosszabb tartamú, de tényleges szabadságelvonással nem járó felfüggesztett szabadságvesztést a rövidebb, de ténylegesen végrehajtandó szabadságvesztés helyett. Mindezt statisztikai adatok is alátámasztják, hiszen a próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztések próbaideje túlnyomó többségében eredményesen telik le. Még különösebb a helyzet, ha az egyébként törvényes büntetés lehetőségétől is meg van fosztva a bíróság az ügyész nyilatkozata, azaz jogorvoslatának hiánya miatt. A bíróság például a büntetés enyhítésének szabályai szerint sem szabhat ki egy évnél rövidebb tartamú szabadságvesztést, ha az irányadó bűncselekmény büntetési tételének minimuma 2 év szabadságvesztés. Az első fokon kiszabott 10 hónap végrehajtandó szabadságvesztés helyett a másodfokú bíróság a súlyosítási tilalom szabályai miatt nem szabhatja ki az irányadó törvényi minimumnak tekinthető 1 év tartamú szabadságvesztést annak végrehajtása felfüggesztése mellett sem.

Saját bírói tapasztalatból merítve állíthatom, hogy a vádlottak egy részének az ő szubjektív értékelésük szerint kisebb hátrányt jelentene egy próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztés, mint egy önállóan alkalmazott járművezetéstől eltiltás, amit azonban a Be. – mindezt megítélésem szerint helyesen – ugyancsak kizár.[59] A járművezetői engedély elvesztése sokaknál a munkahely megszűnését is jelenti, ami lehetetlenné teszi a fennálló hiteltartozás törlesztését, az a családi lakóingatlan elárverezéséhez, a család felbomlásához is elvezethet.

A hazai büntetéskiszabási gyakorlatot kutató Pápai-Tarr Ágnes aktakutatása során tanulmányozott egyik ügyben a bíróság szintén egy érdekes büntetéskiszabási helyzettel találta szemben magát, mely döntés alapjaiban kérdőjelezi meg a felfüggesztett szabadságvesztésnek a szankciók súlyossági sorrendjében betöltött helyét. Az ittas járművezetés elkövetője büntetlen előéletű, de személyi körülményeire tekintettel sem a pénzbüntetés, sem a közérdekű munka kiszabása nem tűnt jó megoldásnak. Előnyugdíjas elkövetőről lévén szó, aki mindössze 54 000 Ft havi jövedelemmel rendelkezett, vagyontalan, ráadásul rákbeteg, akit szájüregi daganattal műtöttek, így teljesen érthető módon sem pénzbüntetést, sem közérdekű munkát nem akart a bíróság vele szemben kiszabni. Természetesen a vádlott személyi körülményeire tekintettel a személyi szabadságától történő tényleges megfosztás, vagyis az elzárás kiszabása szóba sem jöhetett, így csak a legszigorúbb büntetési nem, a szabadságvesztés felfüggesztésének kiszabása tűnt a terhelt szempontjából elfogadható megoldásnak. Az ügy nagyon jól példázza, hogy bizonyos esetekben az igazságos szankció kiválasztása a büntetéskiszabás általános, elméleti szabályait teljesen felülírva, a józan ész logikája alapján történik az ítélkezési gyakorlatban. A büntetlen és kifogástalan közlekedési előélettel rendelkező, ráadásul súlyosan beteg elkövetővel szemben, amikor az ittas vezetés következményeként senki nem sérült meg, és ráadásul még az ügyészség is pénzbüntetés kiszabását indítványozta, a büntetéskiszabás elvei alapján egyértelműen eltúlzottnak tűnik szabadságvesztés-büntetés kiszabása. A vádlott azonban valójában mégis így járt a legjobban Pápai-Tarr Ágnes (és lényegében a bíróság) érvelése szerint, hiszen személyi szabadságát nem vonták el, a próbaidő alatt pedig csupán törvénytisztelő életet kell folytatnia, és tartózkodnia kell bűncselekmény(ek) elkövetésétől.[60]

A Be. 595. § (4) bekezdés b) pontja kizárja, hogy elzárás helyett szabadságvesztést szabjon ki súlyosítási tilalom hiányában a másodfokú bíróság, még annak felfüggesztése mellett sem. Arra az Alkotmánybíróság határozat is rámutatott, hogy a kiszabott büntetés összhatásában történő értékelése olyan szempontok figyelembevételét is jelenti, mint az, hogy elzárás esetében az elítélt a jogerő pillanatában a törvény erejénél fogva mentesül, szemben a szabadságvesztéssel.[61] Elzárás esetében nem lehet szó pld. visszaesését megalapozó joghatásról, és így a büntetés 'szaporításáról' sem. Ebben a körben megnyugtató értelmezési lehetőséget ad az Alkotmánybíróság azzal, ha a perjogi értelmezés szerint a Be. 595. § (4) bekezdésén túlmenő, azon kívüli esetek is levezethetőek a súlyosítási tilalomból. Példaként azt hozza fel, amikor a másodfokú bíróság a pénzbüntetés napi tételszámát ugyan csökkenti, de az egynapi tétel összegét úgy megemeli, hogy ezáltal a pénzbüntetés végösszege nő.

Az aggály továbbra is az számomra, ha mindez gátja a vádlott számára méltányosabb döntés meghozatalának. Ha az a kiindulási alapunk, hogy az a súlyosabb szankció, ami hosszabb időre elvonja a terhelt személyi szabadságát, korántsem biztos, hogy minden esetben a szabadságvesztés lesz a súlyosabb. A szabadságvesztést összbüntetésbe lehet foglalni, így előfordulhat, hogy annak tartamából ténylegesen mindössze 30 napot kell majd végrehajtani, ami 60 nap kedvezmény a szabadságvesztés-büntetéshez képest. Ha az összbüntetésből feltételesen szabadságra is bocsátják, a kedvezmény még szembetűnőbb az elzáráshoz képest. Ilyen helyzetben a terheltet nem biztos, hogy megnyugtatja a Btk. normaszöveg-javaslatához fűzött jogalkotói indokolás a büntetési nemek felsorolásában az erősségi sorrendet illetően.

VIII.
A kockázatmentes beismeréshez, illetve egyezségkötéshez fűződő bizalom

A 2018. évtől hatályos büntetőeljárási törvény (Be.) újraszabályozta az előkészítő ülés szerepét a vádemelés után, és azzal

58 Be. 595.§ (4) bekezdés d) pont.
59 Be. 595.§ (4) bekezdés b) pont.
60 Pápai-Tarr Ágnes: i. m.
61 Btk. 100. § (1) bekezdés a) pontja.

a tárgyalás előkészítése érdekében megtartandó olyan nyilvános ülést hozott létre, amelyen a vádlott és a védő a tárgyalást megelőzően kifejtheti a váddal kapcsolatos álláspontját és közreműködhet a büntetőeljárás további menetének alakításában. Ennek egyik módja, amikor az ügyészség indítványt tesz a büntetés vagy intézkedés mértékére, illetve tartamára is arra az esetre, ha a terhelt az előkészítő ülésen a bűncselekmény elkövetését beismeri. Ha a bíróság a bűnösséget beismerő nyilatkozatot az előkészítő ülésen elfogadja, akkor fő szabály szerint nem szabhat ki súlyosabb büntetést, illetve nem alkalmazhat súlyosabb intézkedést, mint amelyet a vádirat, illetve az előterjesztett ügyészségi indítvány tartalmaz.[62]

A jogintézmény alkalmazhatóságának alapja, hogy a vádlott beismerő vallomást tesz annak tudatában, hogy a bíróság nem fog súlyosabb büntetést kiszabni, mint amit az ügyészség megjelölt. Mindez kockázatmentessé teheti beismerő vallomásának megtételét.

Azzal azonban nem számolt a jogalkotó, hogy mi legyen az eljárási rend abban az esetben, ha az ügyész akár szakmai tévedésből, akár – ki nem zárhatóan – taktikai okokból törvénysértően enyhe mértékes indítványt tesz, amelyre tekintettel a terhelt beismeri bűnösségét, majd a bíróság törvénysértő, azaz az anyagi jogszabályokkal ellentétes szankciót alkalmaz. Látványos példája ennek, ha a bíróság végrehajtásában próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztés-büntetést szab ki, holott azt a Btk. rendelkezései kizárnák. Ilyenkor a kiszabott törvénysértő büntetés felülvizsgálati eljárásban a terhelt terhére bejelentett felülvizsgálati indítvány alapján orvosolható, amelynek előterjesztése a jogerős ügydöntő határozat meghozatalától számított hat hónapon belül lehetséges.[63]

Mindez azonban erősen meginogtathatja a felajánlott büntetésmaximumra tekintettel tett beismerő vallomás jogintézményébe vetett bizalmat, hiszen a vádlott joggal várja el a bírótól és az ügyészségtől, hogy őt ne verjék át. A terhelt arra tekintettel tesz beismerő vallomást, hogy azt a tájékoztatást kapja, hogy beismerése és tárgyalásról történő lemondása esetén nem kaphat súlyosabb/hátrányosabb büntetést, mint amit az ügyészség felajánlott.

Mindez már akkor is aggályos, amikor az ügyészség által megjelölt szankció nem vagy tévesen tartalmazza az egyszerűsített felülvizsgálati eljárásra tartozó kérdéseket.[64] Kérdéses lehet az eljárás tisztességessége, ha az előkészítő ülésen a beismerésre tekintettel hozott jogerős ügydöntő határozat meghozatalát követően egy külön eljárásban még számos kérdésben hozhat hátrányosabb döntést a bíróság. A büntetés kiszabásra tett ügyészi javaslat ismeretében a terhelt könnyebben tehet bűnösségre is kiterjedő beismerő vallomást, ha nem közlik vele, hogy még utólag a törvény kötelező rendelkezésének alkalmazásával vagyonelkobzást, próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtásának elrendeléséről, vagy éppen feltételes szabadságnak a megszüntetéséről is rendelkezhetnek vele szemben.[65] Ennek ismeretében korántsem biztos, hogy nem élt volna a védekezés vagy a hallgatás lehetőségével, viszont erre az eshetőségre senki nem figyelmeztette, erről őt nem kell tájékoztatni.

Az ügyészség és a terhelt egyezség esetén lefolytatandó eljárás érdekében a vádemelés előtt egyezséget köthet a terhelt által elkövetett bűncselekmény vonatkozásában a bűnösség beismeréséről és ennek következményeiről.[66] A vizsgálati szakaszban megkötheti egyezség kizárhatja a terhelt részéről a tagadásban vagy hallgatásban megbújó kockázatot, hiszen a tényállás rögzítése mellett azt is előre meghatározzák, hogy mi lesz az a büntetés vagy intézkedés, amelynek kiszabását egyezően kérik a bíróságtól.

Ezen jogintézmény azonban ugyancsak hordozhat bizonytalan elemeket. Az egyezséget a terhelt azért köti, mert bízik a kockázatmentes beismerésben, hiszen a hatóságok azt ígérték, hogy beismerése esetén az egyezségben vállalt büntetést fogja kiszabni a bíróság. Törvénysértő büntetést azonban a bíróság bűnösség beismerése esetén sem szabhat ki. Az egyezség nem csupán egy eljárás gyorsítását és egyszerűsítését szolgáló jogintézmény, hanem a terhelt és az állami büntetőigény érvényesítője között kötött sajátos kompromisszum, egyfajta konszenzus, amelyben mindkét fél lényeges jogokról mond le, más-más indokok alapján. Lényegi elemei közé tartozik, hogy megfosztja a jogorvoslati jogától a terheltet a bűnösség megállapítása és a váddal egyező tényállás és minősítés, illetve az ügyészség és a terhelt által megkötött egyezség keretei között kiszabott büntetés vagy alkalmazott intézkedés miatt. A vád szerinti indítványtól az alkalmazandó jogkövetkezmény tekintetében a bíróság nem térhet el, de a törvénysértő büntetés kiszabására irányuló egyezség jóváhagyását meg kell tagadni.[67]

Ha a bíróság mégis kiszabja az egyezség alapján a törvénysértő büntetést, a jogorvoslat ezzel kapcsolatban nem lehetséges, azonban a Kúria előtti felülvizsgálati eljárás lehetőségét korlátozó rendelkezés nincs, így ilyenkor a jogerős ítélet hatályon kívül helyezését és az elsőfokú bíróság új eljárásra utasítását kell elrendelni, ha az érdemi határozat meghozatala az ügyiratok alapján nem lehetséges. A Btk. mérlegelést nem tűrő rendelkezésébe ütköző szankció terhelt terhére történő megváltoztatására – ellentétben a büntetővégzésre, illetve a beismerés elfogadására vonatkozó szabályokkal – felülvizsgálati eljárásban nincs törvényi lehetőség, annak korrekciója csupán hatályon kívül helyezés, és új eljárásra utasítás révén lehetséges. Az egyezség jóváhagyásának megtagadása esetére a törvény nem tartalmaz olyan rendelkezést, hogy az ilyen terhelti vallomásból megszerzett bizonyíték felhasználása a büntetőeljárásban kizárt. Így a vallomásban előadottak törvényes és az eljárás során – a továbbiakban – felhasználható bizonyítéknak minősülnek.[68]

Mindez azonban egyesesetekben érdemi jogorvoslat lehetősége nélkül megkérdőjelezheti az eljárás tisztességességét, és az adott büntetőügyön túlmenően is megingathatja a bizalmat nem csupán a jogintézménnyel, de az azt alkalmazó bírósággal és ügyészséggel szemben is. A vádlott az előkészítő ülésen azért tesz bűnösségre is kiterjedő beismerő vallomást, mert azt a tájékoztatást kapja, hogy beismerése esetén a legsúlyosabb büntetés, amit kaphat az, ami az ügyészi indítványban szerepelt. Ugyancsak egyszerűbb megoldás lehet a nyomozás során élni az egyezségkötés lehetőségével, ha a kilátásba helyezett

62 Be. 565. § (2) bekezdés, 502.§ (1) bekezdés.
63 Be. 652. § (3) bekezdés.
64 Be. XCIV. Fejezet Egyszerűsített felülvizsgálat.
65 Be. 671. §.
66 Be. LXV. Fejezet Egyezség a bűnösség beismeréséről.
67 BH 2021.5.
68 Kúria Bfv.1486/2021/14. szám.

büntetés a terhelt számára is elfogadható. Ehhez képest az anyagi büntetőjogi dogmatika szentsége miatt később kiszabott lényegesen súlyosabb büntetés alapjaiban kérdőjelezi meg a büntetőeljárás tisztességességét.

Ha például az első- és másodfokú bíróság a Btk.-ban foglalt kizáró ok ellenére függesztette fel a szabadságvesztés-büntetés végrehajtását, akkor a törvénysértést csak felülvizsgálati eljárásban lehet korrigálni.[69] Az ügyész indítványa lehet, hogy azért törvénysértő, mert a bűnügyi nyilvántartásból már törlésre került egy olyan korábbi elítélés, ami kizárja az újabb bűncselekmény miatt a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztését.[70] A próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztés reményében, annak ígéretében bízva tett bűnösség elismerése azonban nem tekinthető olyan önként tett felelősségvállalásnak, ami tisztességes tájékoztatáson alapult, ha később újabb előéleti adatok, előkerült jogerős elítélések alapján ugyanazon beismerés alapján a terhelt végrehajtandó szabadságvesztést kap. Ilyenkor nyilvánvalóan sérül az a bizalom, ami jogrendszerünket büntetőügyekben is jellemeznie kellene, hiszen nem azt a tájékoztatást kapta a terhelt a várható büntetésről, amit végül jogerősen kiszabnak vele szemben.

IX.
A terhelt megfelelő tájékoztatása a bírósági eljárásokban

Úgy vélem, hogy a bíróságok tájékoztatási kötelezettségüknek megfelelő jogértelmezéssel a jogalkotásnak adott alkotmánybírósági időtartam lejártáig is eleget tehetnek. Hasonló gyakorlat jelenleg is megfigyelhető. Mindez a terheltnek nyújtandó megfelelő tájékoztatásról szóló irányelvből és a hatóságok, illetve a bíróság számára előírt tájékoztatási kötelezettségből is levezethető.[71] A Be. 39. § (1) bekezdés c) pontja alapján a terhelt jogosult, hogy a büntetőeljárási jogairól és kötelességeiről a bíróságtól, az ügyészségtől és a nyomozó hatóságtól felvilágosítást kapjon. A Be. 74. § (1) bekezdése pedig általánosan írja elő a bíróság tájékoztatási kötelezettségét.

Az Alkotmánybíróság a Be. 551. §-a körében állapította meg a jogalkotó mulasztását abban, hogy nem rendelkezett olyan hivatalból biztosítandó tájékoztatás előírásáról, amely tájékoztatás ismeretében a terhelt számára a jogorvoslati nyilatkozatának megtétele előtt felismerhető, hogy jogorvoslata a kiszabott büntetés vonatkozásában – és a súlyosítási tilalom törvényi kötöttségének sérelme nélkül – milyen megváltoztatási lehetőségre teremt döntési jogkört a felülbíráló bíróság számára. A Be. 551. § (3) bekezdése azonban így is viszonylag széles körű tájékoztatási kötelezettséget ír elő az egyesbíró vagy a tanács elnöke részére, hogy feladatává teszi, hogy a jogorvoslati nyilatkoztatást megelőzően felvilágosítást adjon a fellebbezésre jogosultaknak „az 583. § (3) bekezdésében, az 584. § (2) és (3) bekezdésében, valamint az 590. § (3) és (4) bekezdésében foglaltakról".

Hasonló szabályozást azonban nem tartalmaz a Be. a másodfellebbezések vonatkozásában, viszont az elsőfokú eljárásban tett jogorvoslati kioktatás a másodfellebbezés eltérő szabályaira tekintettel túlnyomórészt nem értelmezhetőek. Éppen ezért él az a bírói gyakorlat, hogy abban az esetben, ha megnyílik a másodfellebbezés lehetősége, a másodfokon eljáró bíróságnak részletes kioktatást kell adnia a fellebbezési jogról és annak korlátairól. Ennek hiányában a vádlott kézbesítési íven határidőben bejelentett fellebbezése akkor sem utasítható el, ha az a fellebbezés célját nem részletezi.[72] A másodfellebbezés ugyanis nem sérelmezheti a döntés bármely rendelkezését.[73] A másodfokon eljárt törvényszék a vádlottat kizárólag a másodfellebbezés benyújtására vonatkozó jogorvoslati jogosultságáról tájékoztatta a megküldött nyomtatványon, míg a fellebbezés törvényi korlátairól nem. További tájékoztatási kötelezettséget a Be. 615. §-a nem is ír elő, szemben az elsőfokú eljárásban értelmezhető Be. 551. §-ával. A megküldött nyomtatványon „a határozat ellen fellebbezést jelentek be" szöveg állt a fogva tartásban lévő vádlott rendelkezésére a jogorvoslati jogának gyakorlásához. A „jogban járatlan és fogva lévő vádlottól nem várható el azok ismerete". Éppen ezért a nem az eljárási törvénynek megfelelően benyújtott jogorvoslatot az ítélőtábla a vádlott javára értelmezve ezért joghatályosnak fogadta el, abból kiindulva, hogy az az ellentétes döntést is sérelmezi.[74]

X.
A jognyilatkozathoz kötődő tájékoztatási jog hiátusai a Be.-ben de lege ferenda

A szabályozás újragondolásában egyik dilemma az anyagi jogi dogmatikával ellentétes –törvénysértő – ítéletek jogerőre emelkedésének megakadályozása vagy a jogerő beállta után a feltörése lehetőségének biztosítása anélkül, hogy a terhelt részére valótlan vagy nem teljes körű tájékoztatást adjon a bíróság olyan bonyolult eljárásjogi kérdésekben, ahol még a Kúria, az Alkotmánybíróság, illetve annak tagja is más értelmezési eredményre jutottak.

Megítélésem szerint a rendelkezési jog előtérbe helyezése önmagában garancia lehet az eljárás tisztességességének megóvására, ahogyan azt már az összbüntetés változó szabályainál is láthattuk. Az anyagi dogmatikával ellentétes, végeredményben törvénysértő bírói határozatok eddig is léteztek úgy, hogy hat hónap elteltével a felülvizsgálati eljárásban vagy az annak eredményeként elrendelt megismételt eljárásban kizárt a terhes megváltoztatás.

Hasonlóan számos olyan jogerőre futó döntés van, ami legalábbis 'szokatlan' a hazai ítélkezésben, amikor a bíróságok külföldi ítélet érvényét állapítják meg, vagy éppen egy tagál-

69 BH 2020.36.
70 Llásd. Btk. 97.§ (2) bekezdés.
71 A büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról szóló, 2012. május 22-i 2012/13/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv (27) bekezdése: A bűncselekmény elkövetésével vádolt személyek számára meg kell adni a váddal kapcsolatban minden, a védelemre való felkészülésükhöz és az eljárás tisztességességének megóvásához szükséges tájékoztatást.
72 Debreceni Ítélőtábla Bhar.II.578/2020/6. szám.
73 Be. 615. § (3) bekezdés.
74 Debreceni Ítélőtábla Bhar.II.578/2020/6. szám.

lami ítélet megfeleltetését végzik a hazai joggal egyenértékű határozat meghozatalával, miközben az elítélt helyzetét nem „súlyosíthatják”.[75]

A köztársasági elnök a kegyelmi döntéseinél még kevésbé van kötve a Btk. szabályaihoz, így akár olyan szabadságvesztés-büntetés próbaidőre történő felfüggesztéséről is rendelkezhet, amire rendes eljárásban nem lenne lehetőség.

Ha a jogalkotó az anyagi jogi dogmatika következetes érvényesítésében látja a lehetséges szabályozás irányát, akkor számolnia kell azzal, hogy mindez milyen hatással lehet a jogorvoslati és egyéb jognyilatkozatok gyakorlására. A súlyosítási tilalomnál nyilvánvalóan riasztó hatással lehet az, ha részletes tájékoztatást kap a terhelt arról, hogy a saját javára szóló fellebbezése eredményeként hány és hányféleképpen eredményezhet lényegesen terhesebb döntés meghozatalát. További lehetőség, ha a Be. 595. § (4) bekezdésben foglaltak kapcsán a törvény engedő szabályt tenne, és a rendelkezés úgy szólna, hogy a vádlott ellentétes kérelme hiányában a bíróság nem hozhatja meg az ott felsorolt döntéseket. Emellett továbbra is megfontolandó lenne a Be. 595. § (4) bekezdés elhagyása, és a bírói gyakorlatra bízni, hogy a tisztességes eljárás követelményeihez jobban alkalmazkodva és a vádlotti rendelkezési jogot erősítve melyek azok a döntések, amelyeket kizár a súlyosítási tilalom.

A terhelti beismerő vallomást is megszerezni hivatott egyezségkötés során, valamint az előkészítő ülésen tett beismerő vallomás kapcsán pedig erősebb törvényi korlátot kellene beépíteni arra az esetre, ha a terhelt számára felajánlott büntetés vagy intézkedés ellentétes a büntető anyagi joggal. Ilyenkor vagy tudomásul veszi a jogalkotó, hogy a vádlott számára kedvezőbb – de az anyagi joggal szembemenő – döntések is jogerőre emelkedhetnek, vagy ennek észlelése esetére hatályon kívül helyezés mellett a korábbi bűnösséget beismerő nyilatkozat és az annak alapján beszerzett bizonyítási eszközök (bizonyítékok) későbbi felhasználásának tilalmával együtt lehetne az eljárást megismételni. Amíg a nyomozás során tett nyomozói/ügyészi ajánlatot óvatosan kezeli a törvény és garanciákkal körbebástyázva ügyel az eljárás tisztességességére, addig a bírói garancia mellett tett megtévesztő és törvénysértő ajánlat hatására tett beismerést a későbbiekben korlátlanul fel lehet használni, ami nyilvánvalóan tisztességtelen.

Az ügyészségi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezése jogintézménynél a jogalkotó úgy döntött, hogy az együttműködés visszaélésszerű alkalmazásának kizárására egyedül a megállapodáson alapuló eredmény felhasználásának korlátozása lehet alkalmas. A Be. ennek érdekében a megállapodás megsértése esetén nem csupán a terhelt megállapodás kilátásba helyezésére figyelemmel tett beismerő vallomásának bizonyítékként történő felhasználását zárja ki, de valamennyi e vallomás alapján beszerzett további bizonyítási eszköz felhasználását is.[76] Mindez az angolszász jogi kultúrából ismert mérgezett fa gyümölcse elvének felbukkanása a hazai eljárásjogban.[77] Ebben a rendszerben a téves, valótlan vagy hiányos bírósági tájékoztatásnak minimum hasonló következményekkel kellene járnia.

75 2012. évi CLXXX. törvény az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről. Megfeleltetés. 111/D. § (8) bekezdés: ’A tagállami ítélet átalakítása, illetve kiegészítése nem eredményezheti a tagállami ítéletben meghatározott büntetésnél, intézkedésnél súlyosabb büntetés vagy intézkedés megállapítását, illetve a büntetés vagy intézkedés hátrányosabb végrehajtását’ lásd bővebben: Balogh Márta – Kónya Tamás – Szabó Judit – Szántai Orsolya: A nem magyar ítéletek hazai büntetőeljárásban való részvételének újabb kérdései II. *JURA,* 2022/1., 5–27.

76 Lásd. Be. 406. § (2) bekezdés, illetve a T/13972. számú törvényjavaslat indokolása a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény 406. §-ához.

77 Elek Balázs: A „mérgezett fa gyümölcsének elve” a hazai és a strasbourgi joggyakorlat tükrében. *Magyar Jog,* 2018. február, 94.

Fázsi László PhD

A korrupcióellenes munkacsoport helye és szerepe – múltja és jelene

„Hisszük, hogy a konstruktív együttműködésre épülő közös munka az állami szervek és a civil szervezetek együttes érdeke.” [1]

I. A tanulmány témája

Az Európai Bizottság elvárásainak megfelelően az Országgyűlés a 2022. október 4-i ülésnapján elfogadta az uniós költségvetési források felhasználásának ellenőrzéséről szóló 2022. évi XXVII. törvényt (a továbbiakban: Eufetv.), amely az utóbbi évek egyik legmeghökkentőbb jogalkotási termékeként létrehozta az Integritás Hatóságot (a továbbiakban: IH) és a mellette működő Korrupcióellenes Munkacsoportot (a továbbiakban: KEMCS). A következők a KEMCS szerepének felvázolása mellett az elmúlt háromévi tevékenységének számomra egyre kevésbé meggyőző eredményeit foglalják össze.

II. A KEMCS státusa

A KEMCS státusát az IH mellett, de attól függetlenül működő testületként határozza meg a törvény, amely persze nem jelent szervezeti függetlenséget is, miután tevékenységét az IH koordinálja, s elnöke egy személyben a munkacsoport elnöke is, aki ennélfogva tagja az egyébként paritásos alapon működő testületnek. E megoldás negatívumai azonban csak a KEMCS eddigi működésének tapasztalatai alapján szúrhatnak szemet, különösen tevékenysége tendenciájának figyelembevételével.

A KEMCS kompetenciájába ugyanis a IH-tól függetlenül végzendő elemző, javaslattevő, véleményező és döntés-előkészítő feladatok ellátása tartozik.[2] Ennek körében a KEMCS konkrét feladatai közé tartozik: a) a meglévő korrupcióellenes intézkedések vizsgálata, és javaslatok kidolgozása, aa) az Unió pénzügyi érdekeit érintő csalás ellen büntetőjogi eszközökkel folytatott küzdelemről szóló, 2017. július 5-i (EU) 2017/1371 európai parlamenti és tanácsi irányelv 4. cikk (2) bekezdése szerinti korrupt gyakorlatok, ab) az Egyesült Nemzetek Szövetsége Korrupció elleni Egyezményének III. Fejezetében foglalt bűncselekmények, ac) a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény XXVII. Fejezetében foglalt bűncselekmények, valamint egyéb gyakorlatok – így különösen a nepotizmus, a favoritizmus vagy az állami és a magánszektor közötti forgóajtó-jelenség –felderítésével, kivizsgálásával, üldözésével és szankcionálásával kapcsolatban, b) javaslatok előterjesztése a korrupció megelőzésének és felderítésének javítását célzó intézkedésekre, ideértve különösen azon intézkedéseket, amelyek az összes rendelkezésre álló korrupció-megelőzési és -felderítési eszköz hatékony használatára vonatkoznak, továbbá az állami közigazgatási és ellenőrző hatóságok és a nyomozó hatóságok közötti információáramlás javítását célzó intézkedésekre.[3]

E feladatainak teljesítéséről éves jelentésben kell számot adnia a Kormány felé, amelyben – az IH éves elemző integritás-jelentésétől függetlenül – elemzi a korrupció és a korrupciós gyakorlatok kockázatait és tendenciáit, hatékony ellenintézkedéseket és bevált gyakorlatokat javasol a korrupciós kockázatok és korrupciós típusok megelőzésére, felderítésére és szankcionálására, és felméri a hatékony végrehajtásukat, valamint azt, hogy a korábbi javaslatait hogyan követték nyomon és hajtották végre a vonatkozó jogalkotási és nem jogalkotási kezdeményezések és kormányprogramok.[4]

Ez természetesen nagyon tetszetős direktívája a törvénynek, különösen annak figyelembevételével, hogy a KEMCS nem kormányzati szereplőket képviselő tagjai olyan árnyékjelentés készítésére is jogosultak, amelyet a Kormány felé történő megküldésével egyidejűleg az IH honlapján is közzé kell tenni. A gyakorlatban azonban – a továbbiakból kitűnően – e törvényi rendelkezések pozitívumai egyre kevésbé érvényesülnek a KEMCS tevékenysége során.

A szerző nyugalmazott törvényszéki tanácselnök

1 Forrás: https://kemcs.hu/.

2 Eufetv. 49. § (1) bekezdés.

3 Eufetv. 50. §.

4 Eufetv. 50. § (1) bekezdés c) pontja.

III.
A KEMCS működése

1. A KEMCS tagjai

Az Eufetv. szerint a huszonegy tagú KEMCS az IH elnökéből, valamint a nem kormányzati szerveket képviselő tíz tagból[5] (a továbbiakban: civil tagok[6]), továbbá az állami szerveket képviselő tíz tagból (a továbbiakban: kormányzati oldal[7]) áll.[8]

2. A KEMCS ülései

Testületi szervként a KEMCS működésének alapvető színterét az ülések jelentik. A KEMCS az eddigi működése során – a honlapjára feltöltött nyilvános jegyzőkönyvek[9] szerint – az 1. táblázatban felsorolt esetekben ülésezett.

AZ ÜLÉS			
időpontja	**időtartama**	**tárgya**	**jegyzőkönyvének terjedelme (oldal)**
2022. december 13.	9^{30}–11^{10} (35 perc)	ügyrend tervezetének megvitatása, alelnök megválasztása	3
2023. január 11.	9^{30}–11^{15} (105 perc)	ügyrend elfogadása, nyilatkozattételre jogosultak kijelölése, almunkacsoportok létrehozása	5
2023. február 7.	9^{30}–10^{20} (50 perc)	almunkacsoportok elnökeinek beszámolói	3
2023. március 2.	9^{30}–10^{30} (60 perc)	éves jelentés elfogadásának előkészítése	4
2023. március 13.	9^{30}–10^{00} (30 perc)	2022. évre vonatkozó jelentés elfogadása	4
2023. április 27.	15^{00}–16^{15} (75 perc)	Nemzeti Korrupcióellenes Stratégia véleményezésének megvitatása	5
2023. június 13.	9^{00}–10^{15} (75 perc)	2023. évi munkaterv elfogadása; Nemzeti Korrupcióellenes Stratégiára vonatkozó vélemény elfogadása	3
2023. október 3.	14^{00}–15^{30} (90 perc)	almunkacsoportok beszámolói a 2023. évi jelentéshez kapcsolódóan elvégzett munkáról	4
2023. november 20.	14^{00}–15^{20} (80 perc)	almunkacsoportok beszámolói a 2023. évi jelentéshez kapcsolódóan elvégzett munkáról; az ügyrend és az Eufetv. módosítására vonatkozó javaslatok megvitatása	6
2024. január 18.	14^{00}–14^{45} (45 perc)	almunkacsoportok beszámolói a 2023. évi jelentéshez kapcsolódóan elvégzett munkáról; az Eufetv. módosítására vonatkozó javaslat és az ügyrend módosításának elfogadása	6
2024. március 6.	14^{00}–14^{30} (30 perc)	almunkacsoportok beszámolói	5
2024. március 14.	14^{00}–14^{45} (45 perc)	2023. évre vonatkozó éves jelentés elfogadása; az Eufetv. módosítására vonatkozó javaslat és az ügyrend módosításának elfogadása	5
2024. április 25.	14^{00}–15^{15} (75 perc)	almunkacsoportok és az operatív működés felülvizsgálata; 2024. évi munkaterv elfogadása; az Állami Számvevőszék elnökének előadása a kampányfinanszírozás ellenőrzéséről	4
2024. július 8.	14^{00}–15^{30} (90 perc)	új almunkacsoporti beosztás elfogadása; a 2023. évi jelentésére érkezett kormányzati válaszról való tájékoztatás	5
2024. szeptember 17.	14^{00}–15^{30} (90 perc)	az új almunkacsoporti beosztás és a témákra vonatkozó javaslat elfogadása; állásfoglalás kérése a Szuverenitásvédelmi Hivatal elnökétől	4
2024. december 3.	14^{00}–14^{45} (45 perc)	tájékoztatás a Szuverenitásvédelmi Hivatal válaszáról; almunkacsoportok beszámolói a 2024. évi jelentés előrehaladásáról; a jelentés szerkezetének megvitatása; adatigénylési javaslatok	4
2025. január 21.	11^{00}–… (a jegyzőkönyv nem tartalmazza az ülés befejezésének időpontját)	almunkacsoportok beszámolói a munkaterv szerinti haladásukról; adatigénylések megvitatása	4

5 Az Eufetv. 48-49. §-ának indokolása szerint: „Garanciális jelentőségű […], hogy a Munkacsoport tevékenységébe a korrupció elleni küzdelem terén tevékenykedő nem kormányzati szereplők is bevonásra kerüljenek." Forrás: https://njt.hu/jogszabaly/2022-27-K0-00.

6 A KEMCS civil tagjai 2025. december 2-án: dr. Fázsi László, Sándor Tamás, Katus Eszter Ivett (atlatszo.hu Közhasznú Nonprofit Kft.), dr. Kutasi Gábor (Magyar Közgazdasági Társaság), dr. Ligeti Miklós Zoltán, (Transparency International Magyarország), dr. Polgár Adrienn (Közbeszerzési Tanácsadók Országos Szövetsége), dr. Várady Szilvia (civil alelnök), dr. Vincze Orsolya Júlia (K-Monitor Közhasznú Egyesület), dr. Gregóczki Etelka, Pályi Katalin Ágnes. Forrás: https://kemcs.hu/wp-content/uploads/2025/12/aktiv-tagok-listaja-2025.12.03.pdf

7 Az általam alkalmazott rövidítés megfelel a KEMCS üléseiről készült jegyzőkönyvekben olvasható szóhasználatnak és a továbbiakból láthatóan kifejezőbb is az állami szerveket képviselő tagokként történő megjelölésnél.

8 Az Eufetv. 54. § (3) bekezdése szerint: a) az igazságügyért felelős miniszter által kijelölt szakmai felső vezető, b) az állami beruházásokért felelős miniszter által kijelölt szakmai felső vezető, c) az államháztartásért felelős miniszter által kijelölt szakmai felső vezető, d) a bűncselekmények megelőzéséért felelős miniszter által kijelölt szakmai felső vezető, e) a közigazgatási minőségpolitikáért és személyzetpolitikáért felelős miniszter által kijelölt szakmai felső vezető, f) az európai uniós források felhasználásáért felelős miniszter által kijelölt szakmai felső vezető, g) az Alkotmányvédelmi Hivatal főigazgatója által kijelölt személy, h) az országos rendőrfőkapitány által kijelölt személy, i) a Nemzeti Védelmi Szolgálat főigazgatója által kijelölt személy és j) a Nemzeti Adó- és Vámhivatal elnöke által kijelölt személy.

9 Forrás: https://kemcs.hu/jegyzokonyvek/.

AZ ÜLÉS			
időpontja	**időtartama**	**tárgya**	**jegyzőkönyvének terjedelme (oldal)**
2025. február 20.	14^{00}–14^{21} (21 perc)	almunkacsoportok beszámolói a munkaterv szerinti haladásukról; az almunkacsoportok részjelentéseinek megvitatása	4
2025. március 12.	11^{00}–11^{27} (27 perc)	a 2024. évről szóló jelentés megvitatása	5
2025. április 30.	14^{00}–15^{20} (80 perc)	a 2024. évről szóló jelentés elfogadása	6
2025. május 28.	11^{00}–12^{50} (110 perc)	a honkongi Independent Commission Against Corruption tevékenységét bemutató előadás; tájékoztatás a KEMCS működésének felülvizsgálatáról	6
2025. szeptember 18.	14^{00}–15^{09} (69 perc)	a KEMCS működésének felülvizsgálatáról szóló jelentés megvitatása; a dr. Fázsi László által benyújtott javaslat megvitatása	10
2025. november 4.	10^{00}–11^{25} (85 perc)	a KEMCS ügyrendtervezetének megvitatás; a tematikus jelentés megvitatása; a Nemzeti Védelmi Szolgálat képviselőjének előadása; az IH 2024. éves jelentésének ismertetése	8
2025. december 4.	11^{00}–11^{47} (47 perc)	beszámoló „Az oktatás és szemléletformálás a korrupciós kockázatok és cselekmények megelőzése terén” című jelentés előkészítésének előrehaladásáról; beszámoló a KEMCS által korábban tett javaslatok végrehajtásáról; az Integritás Akadémia tevékenységének bemutatása	5
2026. február 17.	11^{00}–11^{35} (30 perc)	tájékoztatás „Az oktatás és a szemléletformálás szerepe a korrupciós kockázatok és cselekmények megelőzése terén” című tematikus jelentés munkadokumentum elkészítésének folyamatáról; szavazás a tematikus jelentés elfogadásáról; az éves jelentés szerkezetének megvitatása; tájékoztató a korábbi éves jelentéseiben megfogalmazott javaslatok nyomon követésére vonatkozó munkadokumentum elkészültéről	5

1. táblázat
A KEMCS 2022. december 13. – 2026. február 17. közötti ülései

E jegyzőkönyvek alapján megállapíthatjuk, hogy az Eufetv. által kötelezően előírt évi legalább két ülésnél[10] a KEMCS a megalakulása óta eltelt több mint három év alatt ennél jóval többször (2023-ban 8, 2024-ben 7, 2025-ben 8 alkalommal) ülésezett. Az ülések átlagos időtartama azonban (a 2025. január 21-i ülés figyelmen kívül hagyásával) alig haladta meg az egy órát, ami azt jelzi, hogy az ülések kitűzését nem mindig annak szükségessége indokolta, hiszen egyébként 20-30 percig tartó ülésekre nyilván nem kerülhetett volna sor. Ezenkívül az almunkacsoportok előrehaladási beszámolóinak 3-4 egymást követő ülés napirendjére tűzésének gyakorlata sem sorolható az operatív intézkedések közé az ilyen ülések (2023. október 3., november 20., 2024. január 18.; 2024. december 3., 2025. január 21., 2025. február 20.) jegyzőkönyveinek ismeretében.

10 Eufetv. 61. § (1) bekezdés.

3. Az almunkacsoportok

A jegyzőkönyvekből kitűnően a KEMCS tevékenységének gerincét a Kormánynak szóló éves jelentések elkészítésének előkészítése és azok elfogadása képezte, noha nyilván nem ez lenne az alapvető feladata. Az éves jelentések egyes részeinek tartalmi kidolgozását a 2025. november 4-én elfogadott új ügyrend hatálybalépéséig a KEMCS almunkacsoportjai végezték. A KEMCS megalakulását követően a következő almunkacsoportok létrehozására került sor.[11] (2. számú táblázat.)

ALMUNKACSOPORT	
elnevezése	**feladata**
Közbeszerzési almunkacsoport	A közbeszerzési eljárásokat érintő korrupciós jelenségek vizsgálata, a kockázatok feltárásának módszertanára történő javaslattétel.
Uniós és nemzeti támogatási programok almunkacsoport	A támogatási rendszereken keresztül történő forráselosztás során felmerülő korrupciós jelenségek vizsgálata, javaslattétel.
Közadatok nyilvánossága és transzparencia almunkacsoport	A közadatok közzétételének, hozzáférhetőségének vizsgálata, a közzététel módjára történő javaslattétel.
Büntetőjogi, büntetőeljárás almunkacsoport	A korrupciós bűncselekményekkel kapcsolatos büntetőjogi és büntetőeljárási elemzések és javaslatok megtétele.
Ügyrendi és monitoring almunkacsoport	Adminisztratív, koordinációs, a többi almunkacsoport munkáját összefoglaló feladatok ellátása, az almunkacsoportok által tett javaslatok monitoringfeladatainak ellátása.

2. táblázat
A 2023-ban létrehozott almunkacsoportok és feladataik

Ez az almunkacsoporti struktúra 2024. július 8-ával a következők szerint módosult.[12] (3. számú táblázat)

ALMUNKACSOPORT	
elnevezése	**feladata**
Átláthatóság és Etika Almunkacsoport	A Nemzeti Korrupcióellenes Stratégia (a továbbiakban: NKS) teljesülésének értékelése a saját területén; információszabadság; vagyonnyilatkozatok; forgóajtó-jelenség, lobbizás, összeférhetetlenség; etikai kódexek; jogalkotás transzparenciája; politikafinanszírozás.

11 Forrás: https://kemcs.hu/wp-content/uploads/2023/06/Korrupcioellenes-Munkacsoporti-ules_Jegyzokonyv_20230111.pdf.
12 Forrás: https://kemcs.hu/wp-content/uploads/2024/07/Korrupcioellenes-Munkacsoport_Jegyzokonyv_07_02.pdf.

ALMUNKACSOPORT	
elnevezése	**feladata**
Közpénzek Almunkacsoport	NKS teljesülésének értékelése a saját területén; EU-s támogatások; nemzeti támogatások; közbeszerzések; közbeszerzésen kívül eső beszerzések (mentesített, értékhatár alatti, illetve egyéb kivételi körbe tartozó szerződések).
Korrupcióellenes Fellépésért Felelős Almunkacsoport	NKS teljesülésének értékelése a saját területén; bejelentővédelem; korrupcióval szembeni anyagi és eljárási büntetőjogi eszközök; a korrupció elleni fellépésért felelős hatóságok általános teljesítményének értékelése.
Koordinációs Almunkacsoport	A többi almunkacsoport tevékenységének összefogása.

3. táblázat
A 2024-ben létrehozott almunkacsoportok és feladataik

Az almunkacsoporti struktúra megszűnését a 2024-re vonatkozó éves jelentés elfogadásának fiaskója idézte elő, miután a kormányzati oldal és a civil tagok által külön-külön elkészített jelentéstervezetek közül egyik sem kapta meg a többségi támogatást.[13]

4. A KEMCS éves jelentései

Így a KEMCS az eddigi működése során 2026. február 17-ig a következő jelentéseket fogadta el (4. táblázat).[14]

A JELENTÉSSEL ÉRINTETT ÉV	SZAVAZATOK			ELFOGADÁS
	támogató	nem támogató	tartózkodó	
2022.	12	3	2	igen
2023.	17	3	0	igen
2024. (kormányzati oldal tervezete)	9	3	5	nem
2024. (civil tervezet)	7	9	1	nem
2025. (tematikus jelentés)	9	2	0	igen

4. táblázat
Az éves jelentésekkel kapcsolatos szavazások eredményei

A 2024-re vonatkozó jelentés tárgyában tartott szavazás eredményével kapcsolatban megjegyzem, hogy a kormányzati oldalt képviselő tagok tervezete azért nem kaphatta meg az elfogadásához szükséges többségi támogatást, mert a szavazatok számából is láthatóan összesen tizenheten vettek részt a szavazásban annak következtében, hogy tíz civil tagnál kevesebb volt jelen,[15] s ilyen esetben a törvény szerint a kormányzati szereplőket képviselő tagok szavazatainak értékét úgy kell megállapítani, hogy civil tagok szavazatainak összeértéke az összes szavazat felét tegye ki az elnök szavazatának figyelmen kívül hagyásával.[16]

Ilyen esetben az elnök szavazatának kellene döntenie, aki azonban ettől tartózkodott. Más kérdés, hogy megítélésem szerint erre nem lett volna törvényes lehetősége, mert az Eufetv. 61. §-ának (3) bekezdése szerint „szavazategyenlőség esetén a Munkacsoport elnökének szavazata dönt". A jogszabályszerkesztésről szóló 61/2009. (XII. 14.) IRM rendelet 3. §-ának (2) bekezdése szerint pedig: „A jogszabály tervezetében a normatív tartalmat jelen idejű kijelentő mondattal, egyes szám harmadik személyű megfogalmazás alkalmazásával kell kifejezni."

Ebből következően az Eufetv. idézett rendelkezése – részletes indokolás hiányban[17] – csak akként értelmezhető, hogy a munkacsoport elnökének el kell döntenie a szavazást, vagyis annak normatív (irányadó, szabályt adó, szabályozó, mértékül szolgáló[18]) tartalmát a vitás kérdés eldöntésének kötelezettsége jelenti. Egyébként semmi értelme nem lenne a tíznél kevesebb civil tag részvételével történő szavazás eredményének értékelésére vonatkozó törvényi korrektúra olyan szabályozásának, amely szerint az elnök szavazatának figyelmen kívül hagyásával kell a civil tagok szavazatainak összértékét akként megállapítani, hogy annak az összes szavazat felével kell egyenlőnek lennie.[19]

Elfogadott jelentés hiányában pedig – a civil tagok egységes álláspontja ellenére[20] – a civil tervezet árnyékjelentésként történő közétételére sem került sor az IH részéről. (Ennek ellenére arra a továbbiakban Árnyékjelentésként fogok hivatkozni.)[21]

IV. Tendenciózus tevékenység

1. A konszenzus szerepe

A KEMCS tevékenységének iránytűje működésének megkezdésétől fogva a konszenzus kialakítására irányuló törekvés volt, amelynek igénye elsősorban a testület elnökének megnyilvánulásiban mutatkozott meg, de néhányszor a kormány-

13 „Nincs elfogadott éves jelentése a Korrupcióellenes Munkacsoportnak" Forrás: https://www.kemcs.hu/wp-content/uploads/2025/05/KEMCS_civil_sajtokozlemeny_20250502-1.pdf.

14 Forrás: https://kemcs.hu/wp-content/uploads/2023/06/Korrupcio-ellenes-Munkacsoport-ules_20230313_alairt-jegyzokonyv.pdf; https://kemcs.hu/wp-content/uploads/2024/03/jegyzokonyv_20240312_alairt.pdf; https://kemcs.hu/wp-content/uploads/2025/05/KEMCS_jegyzokonyv_20250430.pdf; https://kemcs.hu/wp-content/uploads/2026/03/KEMCS-jegyzokonyv-alairt-20260217.pdf.

15 Ennek oka, hogy a kormányzati oldalt képviselő tagokkal ellentétben az Eufetv. 57. §-ának (6) bekezdése szerint a civil tagok helyettesítésére nincs lehetőség: „A nem kormányzati szereplőket képviselő tagok megbízatásukat személyesen kötelesek ellátni.

16 Eufetv. 61. § (4) bekezdés.

17 Az Eufetv. indokolása szerint a 61–62. §-ok: „A Munkacsoport ülésezésére és ügyrendjére vonatkozó rendelkezések." Forrás: https://njt.hu/jogszabaly/2022-27-K0-00.

18 Bakos Ferenc: *Idegen szavak és kifejezések szótára.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978, 587.

19 Ezért tekinthető tévesnek az Igazságügyi Minisztérium képviselőjének a KEMCS 2025. április 30-i ülésén kifejtett azon álláspontja, amely szerint az elnök „a jogszabály alapján nem kötelezhető arra, hogy döntsön, tehát megvan a lehetősége a tartózkodásra." (Jegyzőkönyv 4. oldal.) Forrás: https://kemcs.hu/wp-content/uploads/2025/05/KEMCS_jegyzokonyv_20250430.pdf.

20 „A nem kormányzati szereplőket képviselő KEMCS-tagok, élve a 2022. évi XXVII. törvény 53. §-ban biztosított lehetőséggel, úgy döntöttek, hogy az általuk készített, február 28-án lezárt eredeti dokumentum egészét változatlan tartalommal, árnyékjelentésként nyilvánosságra hozzák." Forrás: https://www.kemcs.hu/wp-content/uploads/2025/05/KEMCS_civil_sajtokozlemeny_20250502-1.pdf.

21 Ld. Fázsi László: *„Tények és aggodalmak a korrupcióellenes külön eljárás gyakorlati alkalmazásának tükrében" Büntetőjogi* Szemle, 2025/2, 17. oldal.

zati oldalt képviselő tagok részéről – a lehetséges következményeit tekintve kisebb jelentőségű vitás kérdésekben – tapasztalható kompromisszumkészségben is megnyilvánult.[22]

Ennek egyik konkrét példája a KEMCS 2023. március 13-i ülésének jegyzőkönyve, amely szerint a 2022-re vonatkozó éves jelentés elfogadását követően „az elnök megkérdezi a három civil »nem« szavazó tag indokairól mondanának-e valamit."[23] [Sic!] A megszólított tagok természetesen mondtak „valamit".[24] A szabályszerű szavazás során leadott szavazat okának számonkérése azonban aligha tekinthető az elnök jogkörébe tartozó feladatnak.

A konszenzuális működés előfeltételét képező konstruktív együttműködést azonban eleve lehetetlenné tette a civil és a kormányzati oldalt képviselő tagoknak a korrupcióellenes küzdelemmel kapcsolatos eltérő szemlélete, szerepfelfogása, illetve helyzetértékelése, amely végül a 2024-re vonatkozó közös jelentés elfogadásával kapcsolatos eredménytelen szavazásban kulminált.

2. Az ominózus jelentéstervezetek

A KEMCS 2024-re vonatkozó jelentésének tervezetét a civil tagok 2025 márciusára, a kormányzati oldalt képviselő tagok 2025 áprilisára készítették el, amelyek objektív jellemzői a következők[25] (5. számú táblázat).

TERVEZET			
készítője	**terjedelme (oldal)**	**statisztikai táblázatainak száma**	**javaslatainak száma**
kormányzati oldalt képviselő tagok	70	10	14
civil tagok	38	3	37

5. táblázat
A jelentéstervezeteket objektíve jellemző adatok

Ezek az adatok önmagukban is jelzik a két tervezet eltérő szemléletét. (Különösen annak figyelembevételével, hogy az Árnyékjelentés három táblázata az általam összeállított 4.3. alatti részében található meg.) A karakterisztikus különbség azonban a tervezetek tartalmi összehasonlításának eredményeként mutatkozik meg igazán.

Már a tervezetek bevezetőjének összevetése alapján szembesülhetünk a két oldalt képviselő tagok szemléletének markáns különbözőségével. A kormányzati oldalt képviselő tagok tervezetének bevezetője ugyanis általánosságban rögzíti a KEMCS státusát, feladatait, a jelentéstervezet elkészítésének metodikáját, míg a konkrét megállapításai kizárólag az annak előkészítése céljából tartott ülések időpontjainak feltüntetésére korlátozódnak.[26] Ezzel szemben az Árnyékjelentés bevezetője szerint a korábbi éves „jelentések szövegének általános kicsengése egyértelműen azt sugallta, hogy a korrupció területén Magyarországon tulajdonképpen minden rendben van".[27] Miközben a Transparency International által végzett felmérések eredményei azt jelzik, hogy „Magyarország 2024-ben harmadjára bizonyult az Európai Unió korrupcióval leginkább fertőzött tagállamának".[28] Az ehhez vezető okok részletezését követően a jelentéstervezet már a bevezetőjében rögzíti, hogy: „Több mint kétéves működése után a KEMCS státusza labilis, pozíciója súlytalan."[29]

Ennek ellenére az Árnyékjelentés proaktív jellegű, a korrupciós kockázatok csökkentésére, illetve a korrupcióval szembeni fellépés hatékonyságának javítására irányuló javaslatokat fogalmaz meg; míg a kormányzati oldalt képviselő tagok jelentéstervezete az elért eredmények bemutatására koncentrál, javaslati pedig többnyire inkább edukációs jellegűnek tekinthetők (segédanyagok vagy útmutatók, statisztikák, ajánlások közzététele, oktatás, kutatás) és kevésbé számon kérhetők, vagyis aszerint valójában nincs is szükség jelentősebb változtatásokra a korrupcióellenes küzdelem terén.

A már ebben is tükröződő alapvető nézetkülönbség áthidalására 2025-ben már nyilván nem kerülhetett sor, így az éves jelentés elfogadására sem, miután a kormányzati oldalt képviselő tagoktól aligha lehetett elvárni az általuk képviselt minisztérium vagy hatóság kompetenciáját is érintő korrupcióellenes fellépéssel kapcsolatos kritikát megfogalmazó jelentéstervezet elfogadásának támogatását, a civil tagoktól viszont a kormányzati oldalt képviselő tagok szögesen ellentétes álláspontját tükröző tervezet elfogadását, a paritásos testület elnöke

22 Ld. pl. https://kemcs.hu/wp-content/uploads/2023/06/Korrupcioellenes-Munkacsoport-2022-evre-vonatkozo-jelentese.pdf.

23 Jegyzőkönyv 2. oldal. Forrás: https://kemcs.hu/wp-content/uploads/2023/06/Korrupcioellenes-Munkacsoport-ules_20230313_alairt-jegyzokonyv.pdf.

24 „Dr. Vincze Orsolya a kérdésre a következőket mondja. Igazából leszögezném, mert a saját szervezetem nevében tudok beszélni, hogy nagyon jó volt a konstruktív munka, amiben részt vehettem, sok-sok éve hiányzó csatornája volt ez annak, ahol beszélni tudunk kormányzati stakeholderekkel. Ugyanakkor ez a nemleges szavazat semmiképp sem azt jelenti, hogy a konszenzusos javaslatokat ne támogatnánk, ezeket mindenképpen támogatni szeretnénk, viszont az a helyzet, amit egyébként a munka folyamatában is kifejtettünk, hogy magát a helyzetértékelést ebben a formában nem találjuk eléggé mélynek, messzemenő következtetéseket levonónak. Mi szívünk szerint egy kicsit továbbmentünk volna. […] Dr. Ligeti Miklós, aki ugyancsak »nem«-mel szavazott, elmondja a következőket. Nem megismételve a Vincze Orsolya által elmondottakat, mert a folyamat felemelő voltával és a konstruktív légkörrel, hangulattal én is messzemenőkig egyetértek. Egyrészt ez nem azt jelenti, hogy a Transparency International Magyarország ne támogatná a munkacsoport működését, vagy ne akarna abban a továbbiakban részt venni. Másrészt természetesen mi minden javaslatot támogatunk. Tehát nem kerültek megfogalmazásra olyan javaslatok, sem osztályzás nem történt a javaslatok között, hogy a Kormány által vállalt és a civil szervezeti képviselők által nem támogatott javaslatok. Az »igen« szavazat a Transparency International Magyarország esetében azt jelentette volna, hogy mi ahhoz járulunk hozzá, hogy például a büntetőeljárási törvény 105/A. fejezetével kapcsolatos módosító elképzeléseink, vagy az információszabadság közérdekű adatok megismerhetősége körében tett számos jogszabály-módosítást is igénylő javaslatunk, amelyek, mint kormányzati támogatás nélküli, tehát nem konszenzusos javaslatok mennek be, tehát ezek tekintetében megelégszünk azzal, hogy a javaslatunk papírra kerül és majd nyilvánvalóan a Kormány nagyon nagy eséllyel nem is támogatja, azaz nem szavazza meg, hiszen a munkacsoporti fázisban a kormányzati oldalt képviselő szervezetek eleve nem támogatottként fogalmazták meg. Azaz a »nem« szavazat ebben a körben arra utal, hogy mi nagyobb konszenzust szerettünk volna. […] Dr. Bodoky Tamás, aki szintén »nem«-mel szavazott, elmondja, hogy én is csak csatlakozni tudok előttem szólókhoz, hogy alapvetően jól érzem itt magam és a konszenzusos javaslatokat mi is tudjuk támogatni. […]" Forrás: https://kemcs.hu/wp-content/uploads/2023/06/Korrupcioellenes-Munkacsoport-ules_20230313_alairt-jegyzokonyv.pdf.

25 Forrás: https://kemcs.hu/wp-content/uploads/2025/05/KEMCS_2024_eves_jelentestervezet_kormanyzati-oldal.pdf; https://kemcs.hu/wp-content/uploads/2025/05/KEMCS_2024_eves_jelentestervezet_civil-oldal.pdf.

26 https://kemcs.hu/wp-content/uploads/2025/05/KEMCS_2024_eves_jelentestervezet_kormanyzati-oldal.pdf.

27 Árnyékjelentés 3. oldal.
Forrás: https://kemcs.hu/wp-content/uploads/2025/05/KEMCS_2024_eves_jelentestervezet_civil-oldal.pdf.

28 Uo.

29 Uo. 4. oldal.

pedig (annak tisztázását követően, hogy kötelező részt vennie a szavazásban[30]) mindkét tervezet elfogadásától tartózkodott, amivel kétségtelenül biztosította a paritás elvének érvényesülését, ezáltal viszont lehetetlenné tette a KEMCS törvényben meghatározott feladatának teljesítését.

3. A konszenzus kiváltása

Nyilvánvalóan az ilyen helyzetek elkerülése érdekében került sor – a civil tagok tartózkodása mellett – a KEMCS (az Eufetv. 22 rendelkezését is megismétlő) új Ügyrendjének (a továbbiakban: Ügyrend) elfogadására, amely immár alapelvként is rögzíti a konszenzusra törekvést, amelynek eléréséhez a „konszenzuskeresés" eredménytelensége esetén három különböző egyeztetési eljárás („tematikus egyeztetés", „közvetítőeljárás", „javaslatok szétválasztása"[31]) igénybevételét is lehetővé teszi. Ezek szükségessé válásának lehetőségét azonban igen nagy mértékben csökkenti az a körülmény, hogy az Ügyrend szerint az éves jelentés részét a) a tárgyévben végzett tevékenység összefoglalása; b) a tárgyévben elfogadott tematikus jelentések és javaslatok; c) a korábbi javaslatok végrehajtásának nyomon követése képezi.[32]

Ennek megfelelően 2025-re vonatkozóan egyedül „Az oktatás és szemléletformálás szerepe a korrupciós kockázatok és cselekmények megelőzése terén" című téma került (2 ellenszavazattal) elfogadásra a KEMCS által.[33] A téma ugyan nem váltott ki élénk érdeklődést, az erről szóló jelentés azonban mégis megérdemelhet némi figyelmet az ennek elkészítésében alakítóan közreműködő titkárság szerepének felvillantása után.

4. A Titkárság szerepe

Az Eufetv. szerint a KEMCS tevékenységének titkársági és adminisztratív támogatását az IH biztosítja, amelynek az e feladatra kijelölt köztisztviselője független a munkacsoporttól, csak az IH-nak felelős.[34]

A KEMCS megalakulását követően elfogadott ügyrendje szerint a titkársági feladatok ellátására kijelölt köztisztviselőnek lényegileg az ülések előkészítésére, azok lebonyolításának segítésére és az ülésekkel kapcsolatos dokumentációs tevékenységre kiterjedő feladatai voltak.[35]

A KEMCS 2025. november 4-én elfogadott Ügyrendje szerint azonban e feladatok kibővültek. Ennek jelentőségét jelzi, hogy a munkacsoport titkársági feladatainak ellátását szabályozó korábbi ügyrendtől eltérően a hatályos Ügyrend ugyanezt már „A titkárság működése" címszó alatt szabályozza, amely szerint: „Az Eufetv. 63. § (2) bekezdése alapján a Munkacsoport adminisztratív és operatív feladatait a Titkárság látja el. A Titkárság gondoskodik a szakmai anyagok és tervezetek összeállításáról, a tematikus részjelentések szerkezet-tervezetének meghatározásáról, a korrupciós területek és témajavaslatok prioritási listájának összeállításáról. A Titkárság munkatársait a Hatóság jelöli ki."[36]

Ezen általános feladatkörén belül a Titkárság konkrét feladatai közé tartozik a tematikus részjelentések szerkezettervezetének előkészítése; a tematikus részjelentések témájául szolgáló korrupciós területek és témajavaslatrok listájának összeállítása a munkacsoport tagjai által tett valamennyi javaslat figyelembevételével; az éves munkaterv tervezetének összeállítása.[37]

Még inkább felértékeli a Titkárság szerepét[38], hogy az Ügyrend szerint a tematikus jelentések összeállásával kapcsolatos feladatok ellátására a munkacsoport eseti (ad hoc) bizottságot hoz létre.[39] A szakmai bizottság üléseit pedig a Titkárság hívja össze, amely a beérkezett és összegyűjtött információk alapján munkadokumentumot állít össze, amely a tematikus jelentés alapját képezi, s amelynek „gondozása" a továbbiakban is a feladatát képezi.[40]

A KEMCS 2025. november 4-i ülésén azonban szakmai bizottság létrehozásra még csak „ad hoc" jelleggel sem került sor. Ennek ellenére a KEMCS több tagjának részvételével kétségkívül megalakult egy szakmai bizottság a Titkárság koordinálásával.[41] Mindazonáltal a KEMCS által formálisan létre sem hozott Szakmai Bizottság a tematikus jelentés munkadokumentumát 2026. február 2-án egyhangúlag (9 igen szavazattal, ellenszavazat és tartózkodás nélkül) jóváhagyta.[42] En-

30 2025. április 30-i jegyzőkönyv 2. oldal. Forrás: https://kemcs.hu/wp-content/uploads/2025/05/KEMCS_jegyzokonyv_20250430.pdf.

31 Tematikus egyeztetés: Az Elnök vagy bármely tag a vita felfüggesztését javasolhatja, és a vitás kérdés megtárgyalására rövid, célzott egyeztetést kérhet a tematikus jelentést előkészítő szakmai bizottságtól. A szakmai bizottság egyeztetett javaslattal, vagy az álláspontokat összegző helyzetértékeléssel tér vissza a Munkacsoport teljes ülésére. Közvetítői eljárás: Az elnök által felkért két tag (egy állami szerveket képviselő tag és egy nem kormányzati szereplőket képviselő tag) közvetít az eltérő álláspontot képviselő tagok vagy csoportok között egy kompromisszumos szövegjavaslat kidolgozása érdekében. Az elnök és a felkért két tag az eljárás során egyeztetéseket kezdeményezhet a Munkacsoport tagjaival. Javaslatok szétválasztása: Ha egy előterjesztés több, egymástól tartalmilag elválasztható elemet tartalmaz, a Munkacsoport egyszerű többséggel dönthet úgy, hogy a konszenzusos részeket külön határozatban fogadja el, a vitás kérdéseket pedig további egyeztetésre utalja egy későbbi ülésre vagy a szakmai bizottság hatáskörébe [Ügyrend 9. § a-c) pontjai]. Forrás: https://kemcs.hu/wp-content/uploads/2025/11/Ugyrend-2025.pdf.

32 Ügyrend 5. § (2) bekezdés.

33 2025. szeptember 18-i jegyzőkönyv 5. oldal. Forrás: https://kemcs.hu/wp-content/uploads/2025/10/KEMCS-jegyzokonyv-alairt-20250918.pdf.

34 Eufetv. 63. § (1)–(2) bekezdései.

35 Korrupcióellenes Munkacsoport Ügyrendje IV. Forrás: https://kemcs.hu/wp-content/uploads/2023/06/Munkacsoport_ugyrend.pdf.

36 Ügyrend. 6. § (1) bekezdés.

37 Ügyrend 6. § (2) bekezdés f) –h) pontjai.

38 A Titkárság szerepének a KEMCS autonómiáját kérdésessé tevő felértékelődését jelzik a következő jegyzőkönyvi részletek is: „Az Elnök tájékoztatásul elmondja, hogy a kollégák házon belül értékelték a javaslatokat. A Titkárság álláspontja, hogy a tartózkodás ugyanúgy egy érvényes szavazat, ennek a külön számítása nem szükséges. Voltak olyan javaslatai dr. Fázsi Lászlónak, amelyek nem feleltek meg az Eufetv. rendelkezéseinek, ezért az Ügyrend tervezete ennek figyelembevételével bocsátható szavazásra. […] Sándor Tamás elmondja, hogy csupán az zavarja, hogy erről a kérdésről a Titkárság dönt, miközben a Munkacsoport ügyrendéről van szó. Az Elnök kifejti, hogy a Titkárság egyik feladata, hogy a törvénynek nem megfelelő javaslatokat kiszűrje. A kollégák álláspontja az, hogy a benyújtott javaslat nem törvénykonform. Sándor Tamás jelzi, hogy nem szeretne vitatkozni, de álláspontja szerint a javaslata megfelel a törvény rendelkezéseinek. Javaslatával azt szerette volna elérni, hogy ne történjen törvénysértés a szavazások során. Az Elnök hangsúlyozza, hogy kellően biztos a Titkárság álláspontjában." (2025. november 4-i jegyzőkönyv 2. oldal.) Forrás: https://kemcs.hu/wp-content/uploads/2025/12/KEMCS-jegyzokonyv-20251104-alairt.pdf. Megjegyzem, hogy Sándor Tamás 2025. november 14-én jelezte a Titkárságnak, hogy az idézett utóbbi „hozzászólást nem Sándor Tamás, hanem dr. Fázsi László tag tette. Annak tartalmával egyébként egyetértek." A jegyzőkönyv kijavítására azonban ennek ellenére sem került sor.

39 Ügyrend 11. § (3) bekezdés.

40 Ügyrend 11. § (12) – (13) bekezdései.

41 „Az Elnök tájékoztatja a Tagokat, hogy lezajlott a Szakmai Bizottság első ülése. Kérése, hogy a civil tagok is vegyenek részt a munkában. A Bizottság munkájához lehet csatlakozni, a részvételi szándékukat a tagok a Titkárság számára jelezzék.'" (2025. november 4-i jegyzőkönyv 3. oldal.) Forrás: https://kemcs.hu/wp-content/uploads/2025/12/KEMCS-jegyzokonyv-20251104-alairt.pdf.

42 Meghívó a Korrupcióellenes Munkacsoport 2026. február 17-i ülésére.

nek végső eredményeként pedig a KEMCS 2 ellenszavazat mellett 2026. február 17-én elfogadta a tematikus jelentését.[43]

5. A tematikus jelentés

A valós korrupciós helyzet megítélése szempontjából semleges téma tárgyában „Az oktatás és szemléletformálás szerepe a korrupciós kockázatok és cselekmények megelőzése terén" címmel – a Titkárság koordinálásával[44] – egy kétségkívül tudományos igényességgel elkészített, 218 oldal terjedelmű, 6 fejezetből álló jelentés (a továbbiakban: Jelentés) került elfogadásra,[45] amelynek objektív jellemzői a következők. (Ld. 6. számú táblázat.)

JELENTÉS			
Terjedelme (oldal)	**Mellékleteinek terjedelme (oldal)**	**Statisztikai táblázatainak száma**	**Javaslatok száma**
134	75	30	36

6. táblázat
A jelentést objektíve jellemző adatok

A Jelentés szerint: „A korrupció elleni küzdelem egyik alapvetése a korrupció társadalmi elfogadottságának visszaszorítása és a társadalom korrupcióval szemben tanúsított toleranciaszintjének csökkentése."[46]

Ebből az alapvetésből kiindulva akár minden további nélkül tudomásul vehetnénk azt is, hogy ma Magyarországon a korrupcióellenes küzdelem legaktuálisabb problémáját a korrupciós jelenségekkel szembeni széles körű társadalmi tolerancia jelentené. Az erre vonatkozóan végzett felmérések eredményei azonban éppen ennek ellenkezőjét jelzik,[47] amelyekből arra lehet következtetni, hogy a korrupciós kapcsolatok haszonélvezőinek, illetve az ilyen jelenségeket nem minden elfogultság nélkül szemlélők körén kívül sokkal inkább a korrupció társadalmi elutasítottságáról beszélhetünk.

Ez persze nem jelenti azt, hogy a „korrupciós politika" [sic!][48] egyik meghatározó prevenciós pillérét jelentő oktatás vagy szemléletformálás szerepének vagy az integritásalapú oktatási folyamatok széles körű nemzetközi kitekintésen alapuló bemutatása, valamint a korrupció és a Jelentés kulcsfogalmainak definiálása[49] ne lenne éppoly érdekfeszítő olvasmány a téma iránt érdeklődő számára, mint az átláthatóság és az etikus magatartás jelentőségének felvillantása.

Természetesen nem árt tudni a normateremtő közegként is felfogható[50] oktatással kapcsolatban az integritás és az etika tantervbe történő beépítésének lehetőségeiről sem, így kifejezetten érdekes lehet Finnország példájának vagy a hongkongi gyakorlatnak az ismerete, mint ahogy a vietnámi, kazahsztáni, lettországi vagy ausztráliai jó gyakorlatokkal sem árt tisztában lennünk, hiszen ezek akár a hazánkban is adaptálhatók lehetnek, amennyiben pl. a kazahsztáni közoktatási rendszer kompatibilis a magyarországival.

Ezért a KEMCS funkciójának figyelembevételével a Jelentés legérdekesebb részét az abban megfogalmazott (7. számú táblázatban összegzett) következő javaslatok jelentik.[51]

JAVASLATOK		
Célterülete	**Perspektívája**	**Lényege**
közszféra	rövid táv	integritás alapképzés bevezetése
közszféra	rövid táv	kitettségnek megfelelő képzési terv készítése
közszféra	rövid táv	érthető összehangolt kommunikáció
közszféra	rövid táv	képzési rendszer frissítése és bővítése
közszféra	rövid táv	szakmai egyeztetés és tapasztalatcsere
gazdasági szektor	rövid táv	gazdasági és érdekképviseleti szervek integritásprogramjainak támogatása
gazdasági szektor	rövid táv	kis- és középvállalkozások számára integritási checklisták bevezettése
köz- és felsőoktatás	rövid táv	szakmai munkabizottságok felállítása
köz- és felsőoktatás	rövid táv	integritás fókuszú tantárgyi elemek bevezetése a középiskolákban
köz- és felsőoktatás	rövid táv	információs anyagok terjesztése
köz- és felsőoktatás	rövid táv	költségvetési pályázati keret biztosítása
minden szektor	középtáv	stratégiai módszertani központ létrehozása
közszféra	középtáv	integritás-tanácsadói hálózat fejlesztése
közszféra	középtáv	szakmai támogatás és ösztönzők biztosítása
közszféra	középtáv	közigazgatási utánpótlás-programokban kötelező integritásmodul bevezetése
közszféra	középtáv	online tudásmegosztó platform felállítása
gazdasági szektor	középtáv	ESG integritás komponens bevezetése

43 Forrás: https://kemcs.hu/wp-content/uploads/2026/03/KEMCS-jegyzokonyv-alairt-20260217.pdf.

44 Ez Sándor Tamás Jelentéssel kapcsolatos különvéleménye szerint konkrétan azt jelentette, hogy „[…] a Titkárság feltehetően úgy értelmezte – és ennek megfelelően, úgy is végezte el – a feladatát, mintha az ő felelőssége lenne az éves jelentés elkészülte. Ennek megvalósításához pedig az tűnt a legbiztosabb módszernek, ha a jelentés egészét a Titkárság készíti el és csak megszavaztatja azt a Munkacsoport tagjaival." Forrás: Sándor Tamás közlése.

45 Forrás: https://www.kemcs.hu/wp-content/uploads/2026/02/KEMCS_tematikus_jelentes_2025.pdf.

46 Jelentés 27. oldal.

47 Ld. 29. lábjegyzet. Árnyékjelentés 3. oldal.

48 Jelentés 14. oldal.

49 Ennek kapcsán megjegyzendőnek tartom, hogy a Jelentés a Trancparency International széles körben használatos definíciójánál („amely »a hatalommal, illetve hatáskörrel egyéni előnyök szerzése érdekében történő visszaélést« tekinti korrupciónak") inkább az Integritás Akadémia átfogó felfogásának prioritását hangsúlyozza, amely szerint korrupció: „Az a jelenség, amikor valamely egyén, csoport vagy intézmény magánelőny szerzése céljából visszaél a rá bízott hatalommal, ami jellemzően közérdekérelemmel, illetve törvények, szabályok és/vagy integritási normák megszegésével jár. Ugyancsak korrupció, amikor valaki előnyszerzés céljából hatalommal felruházott egyén, csoport vagy intézmény részére valamilyen magánelőnyt felajánl vagy nyújt. Korrupciónak tekintünk minden ilyen esetet, akkor is, ha az valamilyen vélt vagy valós közérdekre hivatkozva történik." (Jelentés 22–23. oldal) E tautologikus meghatározástól eltérően véleményem szerint a korrupció lényege a közérdekkel szemben a magánérdek előtérbe kerülésének elérése a közhatalmi vagy közszolgálati helyzetből fakadó lehetőséggel való visszaélés révén.

50 Jelentés 35. oldal.

51 Jelentés 9–12. oldal.

JAVASLATOK		
Célterülete	**Perspektívája**	**Lényege**
gazdasági szektor	középtáv	beszállítói láncolatban kötelező, kockázatarányos integritási minimumok kidolgozása és bevezetése
gazdasági szektor	középtáv	online szakmai támogató platform létrehozása
gazdasági szektor	középtáv	képzési struktúra felállítása
gazdasági szektor	középtáv	beruházások és projektek során korrupciós kockázattok csökkentését szolgáló integritásképzés előírása
köz- és felsőoktatás	középtáv	integritásközpontú tantervi modell kidolgozása
köz- és felsőoktatás	középtáv	integritással kapcsolatos tartalmak tantárgyakon átívelő elhelyezése
köz- és felsőoktatás	középtáv	integritással kapcsolatos ismeretek pedagógusképzésbe történő adaptálása
köz- és felsőoktatás	középtáv	integritásközpontú köz- és felsőoktatási projektek, versenyek támogatása
köz- és felsőoktatás	középtáv	nem központilag előírt, hanem autonóm szakmai irányítású, az intézmények által előírt saját környezetükre szabott integritásprogramok koordinációja
minden szektor	hosszú táv	integritásoktatási és -szemléletformálási stratégia elfogadása
minden szektor	hosszú táv	tartós együttműködési struktúrák kialakítása
közszféra	hosszú táv	integritásmenedzsment teljes körű beépítése a közszféra működésébe, valamint integrált és egységes integritásképzési rendszer bevezetése
gazdasági szektor	hosszú táv	állami-vállalati együttműködésen alapuló integritásteljesítési modell kialakítása
gazdasági szektor	hosszú táv	integritást erősítő technológiai innováció támogatása
gazdasági szektor	hosszú táv	vállalati compliance képzések és az etikai keretrendszerek frissítésének támogatása
köz- és felsőoktatás	hosszú táv	integritásközpontú oktatási modell folyamatos megújítása és minőségbiztosítása
köz- és felsőoktatás	hosszú táv	interdiszciplináris kurzusok és kutatások támogatása
köz- és felsőoktatás	hosszú táv	pedagógusok és oktatók etikai továbbképzésének bevezetése
köz- és felsőoktatás	hosszú táv	felnőttképzési programok bevezetése

7. táblázat
A Jelentésben megfogalmazott javaslatok

Ebből láthatóan részben egymást átfedő olyan elvárások kerültek javaslatként megfogalmazásra a nemzetközi szervezetek közismert ajánlásainak[52] szem előtt tartásával, amelyek – azon túl, hogy a hatékony végrehajtásuk még a rövid távúak esetében is nehezen mérhető fel (pl. kommunikáció összehangolása, képzési rendszer frissítése, szakmai tapasztalatcsere, programok támogatása, információs anyagok, ösztönzők biztosítása, támogatás) – az aktuális korrupciós problémák megoldásának előmozdítására még annak figyelembevételével sem igen alkalmasak, hogy a korrupció elleni fellépés nyilván „nem korlátozódhat csak jogi, különösen büntetőjogi eszközökre”.[53]

Összegzésként tehát azt állapíthatjuk meg, hogy a Jelentés a témakörében mindenképpen érdekes olvasmány, hiszen abból pl. azt is megtudhatjuk, hogy „az integritási kultúra erősítése nem korlátozódhat kizárólag a formális jogi szankciókra és a strukturális reformokara.”[54] (Mint pl. az IH vagy a KEMCS létrehozása!)

Így a Jelentés nyilván nem a tárgyát képező téma relevanciájának hiánya miatt kifogásolható, hanem azért, mert annak előtérbe helyezése kiüresítette az Eufetv. éves jelentés készítését előíró rendelkezését, amely megítélésem szerint csak akként értelmezhető, hogy annak a KEMCS tárgyévre vonatkozó megállapításairól, illetve az ezeken alapuló javaslatairól kellene szólnia, amelyek teljesen kiszorultak belőle. Nyilván azért, mert „a témaválasztás és a kapcsolódó döntés csakis a KEMCS civil és állami delegált tagjai közti konfliktusok elkerülése végett, az aktuális korrupciós kérdésektől való távolságtartás és elfordulás céljából született. A korrupció jelen problémáinak elhallgatása és egyedül az oktatással, azaz a jövővel való foglalkozás felmentést ad az aktuálisan meglévő korrupciós jelenségek elkendőzés[é]re és tapintatos csöndet biztosít a tényleges problémákra való reflektálás helyett.”[55]

V. A KEMCS súlytalanná[56] válásának végállomása

Ennek kapcsán visszautalok arra, hogy a KEMCS feladatai közé olyan éves jelentés elkészítése tartozik, amely elemzi a korrupció és a korrupciós gyakorlatok kockázatait és tenden-

52 EBESZ, ENSZ, EU, ET, GRECO, OECD, UNESCO stb. (Ld. Jelentés 28. oldal.)

53 Jelentés 7. oldal.
54 Jelentés 14. oldal.
55 Sándor Tamás különvéleménye. Forrás: Sándor Tamás közlése.
56 A KEMCS „súlytalansága” legnyilvánvalóbban a 17/2024. (IX. 17.) számú határozatával (forrás: https://www.kemcs.hu/wp-content/uploads/2024/09/jegyzokonyv_20240917_alairt.pdf) megkeresett Szuverenitásvédelmi Hivatal elnöke („A Korrupcióellenes Munkacsoport arra kéri a Szuverenitásvédelmi Hivatal elnökét, hogy – a Tranzit Fesztiválon hivatalos minőségében megfogalmazott álláspontja fényében, miszerint annak, aki küzdeni akar a korrupcióval szemben, pártot kell alakítania, el kell indulnia a választásokon és amennyiben megnyeri a választásokat, akkor tud jogszerűen fellépni a korrupció ellen – hivatalosan foglaljon állást a korrupcióellenes tevékenységben részt vevő civil résztvevőkkel kapcsolatban, különösen a Korrupcióellenes Munkacsoport civil tagjainak működésére vonatkozó részletezéssel. Fejtse ki, hogy a Korrupcióellenes Munkacsoport civil tagjainak korrupció elleni tevékenysége, figyelemmel arra, hogy egyik civil tag sem tagja politikai pártnak és nem indul a választásokon, megengedhető-e, avagy sérti a nemzet szuverenitását.”) helyett a hivatal aláírásával jegyzett következő válaszban tükröződik: „A KEMCS-ben részt vevő külföldről finanszírozott politikai nyomásgyakorló csoportok minden lehetséges fórumot arra használnak fel, hogy Magyarországot nyomás alá helyezzék. A Szuverenitásvédelmi Hivatal továbbra is mindent meg fog tenni annak érdekében, hogy a politikai nyomásgyakorló csoportok valódi tevékenységét láthatóvá tegye, és külföldi megbízóik céljait felfedje.” Forrás: https://szuverenitasvedelmihivatal.hu/hirek/valasz-a-kemcs-17-2024-hatarozatara.

ciáit, hatékony ellenintézkedéseket és bevált gyakorlatokat javasol a korrupciós kockázatok és korrupciós típusok megelőzésére, felderítésére és szankcionálására, és felméri a hatékony végrehajtásukat,[57] valamint azt, hogy a korábbi javaslatait hogyan követték nyomon és hajtották végre a vonatkozó jogalkotási és nem jogalkotási kezdeményezések és kormányprogramok.

Ebből következően „a KEMCS feladata a jelen idejű, hazai aktuális korrupcióra utaló jelenségek okainak bemutatása és a meglévő korrupció mértékét csökkentő javaslatok kidolgozása. Ha a KEMCS tagjai nem tudnak kölcsönösen elfogadható, konszenzust jelentő éves Jelentést előállítani, akkor az ebből származó konfliktust vállalni kell, nem pedig megalkuvó kerülő utat keresni."[58]

Ehhez képest működésének „megújítása"[59] következtében az idén már olyan – a Kormánynak szóló éves jelentés gerincét képező – Jelentést sikerült elfogadni, amely azt tükrözi, hogy a KEMCS tevékenységének perifériájára szorult a magyarországi korrupciós helyzet, illetve az effektív korrupcióellenes küzdelem aktuális kérdéseinek vizsgálata, pusztán az ominózus 2025. évi jelentés elfogadásának fiaskója folytán.

Véleményem szerint azonban nem ez az út lenne a garanciális jelentőségű paritásos működésben rejlő érték megőrzésének legmegfelelőbb módja a konstruktív együttműködés helyett, ami értelmet adhatna egy ilyen összetételű testület működésének…

57 Megjegyzem, hogy már az is KEMCS működésének lejtmenetét jelezte, amikor szintén szavazategyenlőség és elnöki tartózkodás mellett nem kerülhetett sor az Országos Bírósági Hivatal elnökének megkeresésére, mert a kormányzati oldalt képviselő tagok álláspontja szerint a korrupcióellenes külön eljárás gyakorlati alkalmazásával kapcsolatos tapasztalatok elemzése nem tartozik a korrupció elleni küzdelem hatékonyabbá tétele érdekében létrehozott munkacsoport kompetenciájába. (2025. szeptember 18-i ülés jegyzőkönyve 7–8. oldal.) Forrás: https://kemcs.hu/wp-content/uploads/2025/10/KEMCS-jegyzokonyv-alairt-20250918.pdf)

58 Sándor Tamás különvéleménye. (Forrás: Sándor Tamás közlése.)

59 Ld.: „A Korrupcióellenes Munkacsoport működésének megújítása – összefoglaló jelentés" Forrás: https://kemcs.hu/wp-content/uploads/2025/09/KEMCS_felulvizsgalat_jelentes.pdf

Fodor Balázs Gábor

A nemzeti és az európai uniós vagyont érintő bűncselekmények megelőzése, felderítése, bizonyítása, büntetőjogi értékelése és a vagyon biztosítása, visszaszerzése

I. Bevezető

A közpénzeket és a nemzeti, illetve uniós vagyont érintő visszaélések megelőzése és felderítése a jogállami működés egyik kiemelt kérdése. Mindezek miatt jelentős társadalmi érdek és igény, illetve az Európai Unió elvárása[1] is a nemzeti és az európai uniós vagyont érintő bűncselekmények minél szélesebb körű és mielőbbi felderítése, az ezekkel kapcsolatos büntetőeljárások gyors és eredményes lefolytatása és a jogellenesen szerzett vagyon visszaszerzése, a nemzeti és az uniós vagyon helyreállítása, az újabb bűncselekmények megelőzése.[2]

II. A célok elérése érdekében szükséges intézkedések

A hatékony és gyors, azonban egységes és tisztességes büntetőeljárások lefolytatása érdekében az igazságszolgáltatás szervei részére iránymutatást szükséges adni, továbbá célszerű jogállami jogalkotás keretében az ehhez szükséges jogszabályi környezet felülvizsgálata, kialakítása is.

Az anyagi jogszabályi környezet már most is alkalmas a célok eléréshez, kisebb változtatások lehetnek indokoltak a jövőbeli hatékony védelem eléréséhez, a kellő visszatartó erő biztosításához az elkövetők és a jogi személyek tekintetében is,[3] de lege ferenda például indokolt lehet olyan kötelező belső kontroll- és megfelelési rendszer előírása a jelentős állami forrásokat kezelő szervezeteknél, amelynek elmulasztása a vezetői felelősség, illetve a szervezeti felelősség körében értékelendő. Itt jegyezném meg, hogy a jelenleg hatályos törvényben is található ilyen bűncselekmény, mint például a Btk. 397. szakaszában található, a költségvetési csaláshoz kapcsolódó felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség elmulasztása.[4]

Az eljárási szabályok mielőbbi változtatása azonban indokolt, a nemzeti és az európai uniós vagyont érintő bűncselekményekkel kapcsolatos büntetőeljárások tisztességes, azonban hatékony és gyors lefolytatása, befejezése érdekében, a nemzeti és az európai uniós vagyon széles körű, hatékony biztosítása, visszaszerzése érdekében. De lege ferenda ennek keretében szükséges lehet a nemzeti és az európai uniós vagyont érintő bűncselekményekkel kapcsolatos büntetőeljárásokra külön eljárási szabályokat alkotni, ennek keretében – többek között – a büntetőeljárás szakaszait – a garanciák megtartása mellett – rövid határidőkhöz kötni. A hatékony, azonban tisztességes büntetőeljárások érdekében biztosítani kell a szükséges személyi és tárgyi feltételeket a hatóság számára, mint a gazdasági bűncselekmények felderítésében, bizonyításában, a vagyonbiztosításban jártas nyomozók, ügyészek, illetve szakértők, akik például a törölt üzenetek, titkosított kommunikációs csatornák és blokklánc-

A szerző ügyvéd, egyetemi oktató KRE-ÁJK, PPKE-JÁK

1 AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2014. április 3-i 2014/42/EU IRÁNYELVE a bűncselekmény elkövetési eszközeinek és az abból származó jövedelemnek az Európai Unión belüli befagyasztásáról és elkobzásáról

AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2024. április 24-i (EU) 2024/1260 IRÁNYELVE a vagyonvisszaszerzésről és -elkobzásról

AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2018. október 23-i (EU) 2018/1673 IRÁNYELVE a pénzmosás ellen büntetőjogi eszközökkel folytatott küzdelemről

AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2024. április 24-i (EU) 2024/1226 IRÁNYELVE az uniós korlátozó intézkedések megsértése bűncselekményi tényállásainak és szankcióinak meghatározásáról és az (EU) 2018/1673 irányelv módosításáról

2 Magyarországot több uniós szerv is kritika alá vonta a közpénzek felhasználásával kapcsolatban. Az OLAF jelentései rendszeresen magas ajánlási arányt mutattak, különösen közbeszerzési szabálytalanságok miatt. Az Európai Bizottság jogállamisági jelentései rendszerszintű kockázatokat azonosítottak, míg a Tanács 2022-ben a jogállamisági feltételességi rendelet alapján jelentős forrásokat függesztett fel. Ezek együttesen az Unió szerint egy strukturális problémaképet rajzolnak ki Magyarországon.

3 2001. évi CIV. törvény, a jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről

4 Btk. 397. § *A gazdálkodó szervezet vezetője, ellenőrzésre vagy felügyeletre feljogosított tagja vagy dolgozója, ha a felügyeleti vagy az ellenőrzési kötelezettség teljesítését elmulasztja, és ezáltal lehetővé teszi, hogy a költségvetési csalást a gazdálkodó szervezet tagja vagy dolgozója a gazdálkodó szervezet tevékenysége körében elkövesse, bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.*

alapú (kriptovaluta) pénzmozgások felderítésére szakosodtak. A tárgyi felételek biztosítása is hangsúlyos, mint például a szükséges informatikai eszközök, melyekkel – akár MI alkalmazásával – gyorsan, eredményesen szűrhetőek a gyanús, az észszerű gazdálkodás szabályait sértő ügyletek, a gyanús cégek, személyek, pénzügyi tranzakciók, észszerűtlen hosszú alvállalkozói láncok, készpénzfelvételek, stb.

A nemzeti és az európai uniós vagyont érintő bűncselekmények körének meghatározása is fontos feladat, hogy mely bűncselekmények esetében alkalmazandóak az általanostól eltérő szabályok. De lege ferenda ezeket indokolt úgy meghatározni, hogy minden nemzeti és az Európai Unió költségvetésének vagyoni hátrányt (akár bevételi vagy kiadási oldalon) okozó, illetve ezekhez kapcsolódó bűncselekmény ebbe a körbe tartozzon. Idetartozhat például a költségvetési csalás, a nemzeti és az európai uniós vagyont érintő hűtlen kezelés, hanyag kezelés, sikkasztás, hivatali vesztegetés, vesztegetés és ezek elfogadása, csődbűncselekmény, versenyt korlátozó megállapodás közbeszerzési és koncessziós eljárásban, illetve az ezekhez kapcsolódó közokirat-hamisítás, hamis magánokirat felhasználása, számvitel rendjének megsértése, pénzmosás, bűnpártolás, hivatali visszaélés stb. Mindezek jellemzően kapcsolódó bűncselekmények a nemzeti és az európai uniós vagyont érintő bűncselekményekhez, ha például a vagyongeneráló bűncselekmény után pénzmosás bűncselekménye is megvalósul (külföldre történő vagyonkimentés, bizalmi vagyonkezelésbe adás stb.) vagy, ha bizonyos hivatalos vagy nem hivatalos személy közreműködik a bizonyítékok megsemmisítésében vagy más módon *segítséget nyújt ahhoz*, hogy *az elkövető a hatóság üldözése elől meneküljön, a büntetőeljárás sikerét meghiúsítani törekszik vagy közreműködik a bűncselekményből származó előny biztosításában.*[5]

III. A nemzeti és az európai uniós vagyon kezelésére vonatkozó szabályok

A nemzeti és az európai uniós vagyon kezelése, illetve a vagyonkezelés ellenőrzése kapcsán fontos rögzíteni, hogy ezekre szigorú szabályok vonatkoznak. Az ilyen vagyon kezelőjére, a vagyonkezelésben közreműködő és azt ellenőrző személyekre a jogszabályok jelentős felelősséget telepítenek, továbbá a nemzeti és az európai uniós forrásokat, eszközöket megszerző személyeket is kiemelt felelősség terheli. Az Alaptörvény 38. cikke kimondja, hogy *az állam és a helyi önkormányzatok tulajdona nemzeti vagyon. A nemzeti vagyon kezelésének és védelmének célja a közérdek szolgálata, a közös szükségletek kielégítése és a természeti erőforrások megóvása, valamint a jövő nemzedékek szükségleteinek figyelembevétele. A nemzeti vagyon megőrzésének, védelmének és a nemzeti vagyonnal való felelős gazdálkodásnak a követelményeit sarkalatos törvény határozza meg.* Az Alaptörvény rögzíti továbbá, hogy a nemzeti vagyont átruházni csak az értékarányosság követelményének figyelembevétele mellett lehet. Az 2011. évi CXCVI. törvény, a nemzeti vagyonról (Nvtv.) rögzíti továbbá, *hogy a nemzeti vagyonnal felelős módon, rendeltetésszerűen kell gazdálkodni.*[6] A vagyongazdálkodásra irányadó három, legkonkrétabbnak tekinthető követelmény az átláthatóság, a hatékonyság, valamint a költségtakarékosság.[7] A kiemelt közérdekből és jogszabályokból fakadó szigorú közvagyon-gazdálkodási felelősség kapcsán a *Kúria megállapította, hogy az Alaptörvény 38. cikk (5) bekezdése értelmében az állam és a helyi önkormányzat tulajdonában álló gazdálkodó szervezetek törvényben meghatározott módon, önállóan és felelősen gazdálkodnak a törvényesség, a célszerűség és az eredményesség követelményei szerint. A köz használatára szánt vagyon, valamint a közcélok megvalósítását, ellátását célzó vagyon e célra tekintettel és annak érdekében védendő. Az állam vagyonával való gazdálkodás, az állami vagyon működtetése az elfogadott költségvetés szabta keretek között, a vagyon vonatkozásában meghatározott állami célok, a közcél, a közérdek javára történik. Ennek betartásáért mindenki felelős, legelső sorban az állami hatalommal felruházott személyek, testületek, és a közvagyon vagy annak valamely része kezelésével megbízott köztisztviselők, közalkalmazottak. Az állam vagyonával való gazdálkodás során érvényes a kétezer éves európai norma: a köz érdeke a legfőbb törvény (a salus rei publicae suprema lex elve), ennek tartalmi, lényeg szerinti betartása és betartatása a felsorolt személyek, testületek felelőssége. Kétségtelen, hogy egyes cselekvések motiváltsága erősen cél-, illetve eredményorientált lehet. Ezek a piacgazdaságban tapasztalható szokásos, sokszor kizárólagos motiváltságok gyakran szubjektív megfontolások. Ugyanakkor a közpénzzel, közvagyonnal gazdálkodás természetéből adódóan e területeken a gazdálkodás biztonságának szempontja nem szorulhat az eredményességi elvárások mögé, azt nem lehet kiszolgálni szubjektív megfontolásoknak.*[8] Egy másik esetben a bíróság megállapította, hogy *a vádlott felelőssége abban állapítható meg, hogy nem gondoskodott olyan pénzügyi rendszer kialakításáról, mely a pénzügyi kifizetések valóságtartalmát ellenőrizte volna.*[9] A bűncselekmény (pl. hűtlen kezelés vagy hanyag kezelés), tehát megvalósulhat nemtevéssel (jogellenes mulasztással) is, ha a vezető szándékosan vagy gondatlanságból nem építi ki vagy nem működteti az ellenőrzési kontrollokat. Összegezve megállapítható, hogy a közvagyonnal való gazdálkodás kiemelt társadalmi fontosságából, a magas szintű és egyértelmű jogi szabályozásból, továbbá a joggyakorlatból[10] egyértelműen következik, hogy a nemzeti és az európai uniós

5 Btk. 282. § Bűnpártolás.

6 2011. évi CXCVI. törvény, a nemzeti vagyonról, 7. § (1) bek.

7 Nvtv. 7. § (2) bek.

8 Kúria Bfv.1610/2017/10. számú precedensképes határozata.

9 3. Bf. 35/20012/7. Nyíregyházi Törvényszék, Bhar. III. 869/2012/5. Debreceni Ítélőtábla

10 EH 2019.B15. I. Az önkormányzati testület működése során döntéseit természetes személy tagjainak szavazata által hozza meg. A testület tagjai a testületi döntést létrehozó szavazataikért felelősséggel tartoznak, mely felelősségük a testületi döntésben nem oldódik fel (nem tűnik el).

Az önkormányzati képviselő testületben elfoglalt helye és a gazdálkodás során kifejtett képviselői tevékenysége megalapozhatja a büntetőjogi felelősségének vizsgálatát, ha leadott szavazatával beláthatóan olyan döntés meghozatalához járul hozzá, amely valamely bűncselekmény törvényi tényállásának ismérveit valósítja meg (Btk. 376. §).

II. Az önkormányzati képviselő nem felelőtlen, mert felelősségre vonhatóságának korlátozottsága csak politikai természetű, és védelmet csak jogszerűen kifejtett tevékenysége körében élvezhet. A felelősségre vonás korlátozhatósága azt jelenti, hogy választópolgárok általi visszahívása kizárt, politikai felelőssége csak a választások során realizálódhat, rossz, téves (de nem jogsértő) döntéséért nincs eredményfelelőssége, azonban kárfelelőssége és

vagyonnal való gazdálkodásban közreműködő személyeket hangsúlyos felelősség terheli, melyből jelentős és speciális büntetőjogi felelősségük is fakad. A közvagyon esetén a „mozgástér" jóval szűkebb, mint a gazdasági társaságok esetében,[11] minden olyan döntés, amely sérti az értékarányosság vagy a költséghatékonyság követelményét, megalapozhatja a vagyonkezelői kötelességszegés gyanúját, így felelősségi szempontból is indokolt megvizsgálni minden olyan döntést, vagyonnal való rendelkezést, amely észszerűtlen a nemzeti és az európai uniós vagyon szempontjából, még akkor is, ha az a jogszabályok formális betartása mellett történt, például közbeszerzés kiírásával vagy pályázat útján, hiszen nyilvánvaló, hogy ezen garanciális intézmények is kijátszhatóak, akár versenyt korlátozó megállapodással[12] vagy egyéb jogellenes beavatkozással, mint a közbeszerzés, pályázat egy meghatározott szereplőre való kiírása,[13] nem megfelelő közzététele,[14] irányított értékelési szempontok,[15] nem szabályszerű elbírálás, információs aszimmetria,[16] „szalámizás",[17] infrastrukturális „túltervezés"[18] stb. Ezek a magatartások bűncselekményt vagy bűncselekményeket valósíthatnak meg, akár a gazdasági szereplők, akár az államigazgatás szereplői részéről. Az ajánlatkérő részéről ilyen jogsértő esetekben felmerül a hivatali vagy gazdasági vesztegetés elfogadása (ha van, illetve igazolható a jogtalan előny kérése, elfogadása stb.), a hivatali visszaélés,[19] a hűtlen, illetve hanyag kezelés bűncselekménye stb. Azonban fontos, hogy a szubjektív oldal, a bűnösség – a szándékosság vagy adott esetben a gondtalanság – vizsgálata egy esetben sem maradhat el, mert bűnösség hiányában bűncselekmény nem állapítható meg.[20] Így például a hűtlen, illetve hanyag kezelés megállapítása nem alapulhat pusztán a „rossz" gazdasági döntés igazolásán.

IV. Statisztikák és más adatok

Fontos továbbá megállapítani, hogy a nemzeti és az európai uniós vagyont is érintő bűncselekményekről nem túl sok statisztika érhető el, ezek is sokszor ellentmondásosak, annak ellenére, hogy a statisztikákkal kapcsolatos problémák felvetése már számos szakmai konferencián elhangzott. Ezen adatok azonban igen nagy jelentőségűek. A nemzeti és az európai uniós vagyont is érintő bűncselekmények köréből pár tény és adat rövid elemzése azonban nagy jelentőségű.

A költségvetési csalások mind bevételi, mind kiadási oldalon jelentősen károsítják a nemzeti és az európai uniós vagyont. Az adócsalás, a pályázati pénzek és a közbeszerzések csalárd megszerzése, elnyerése komoly károkat okoz a hazai és az uniós vagyonnak és torzítja a piaci versenyt is, a tisztességes piaci szereplők ezáltal versenyhátrányba kerülnek a tisztességtelen szereplőkkel szemben. A költségvetési csalások kapcsán az ismertté vált esetek száma ugyan viszonylag magas, azonban az egy évre jutó összes vagyoni hátrány mértéke jelentősen elmarad a feltételezhető valós összegtől. Ennek oka lehet az, hogy a nagyobb vagyoni hátrányt okozó költségvetési csalások kapcsán nem indultak büntetőeljárások vagy azok nem vezettek eredményre. A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolói alapján a kezdeményezett eljárások kapcsán rögzített cselekmények száma 2019-ben 1810, 2023-ban 1737 volt. Az egyes regisztrált bűncselekmények száma 2019-ben 1503, 2023-ban 1041 volt. A NAV bűnügyi statisztikái alapján a költségvetési csalási ügyekben elrendelt nyomozások száma 2015-ben 5374, 2022-ben 2786 darab volt. Az ismertté vált jogsértések elkövetési értéke 2015-ben 137 milliárd, 2022-ben 60 milliárd forint volt.[21] A NAV szervezetéről és annak 2023-as tevékenységéről szóló évkönyv alapján az ismertté vált jogsértésekkel okozott vagyoni hátrány 2023-ban tovább csökkent, 36,5 milliárd fo-

büntetőjogi felelőssége a képviselői megbízatása során elkövetett jogsértő magatartások miatt fennáll [Be. 719. §; 2011. évi CLXXXIX. tv. (Mötv.)].

III. Az önkormányzat a tulajdonába került korlátozottan forgalomképes műemlék jellegű épületek elidegenítéséről testületileg dönt, amely vagyongazdálkodási tevékenység. Ezért a hűtlen kezelés bűntettének tettesei azok az önkormányzati képviselők, akik a polgármestert az önkormányzati ingatlan versenyeztetési eljárás nélküli forgalmi értéken aluli értékesítésére és adásvételi szerződés megkötésére hatalmazzák fel, amelynek következtében az önkormányzat vagyonában 162 000 000 forint kár keletkezik [1978. évi IV. tv. (régi Btk.) 20. § (1) bek., 138/A. § d) pont, 319. § (1) bek., (3) bek. c) pont].

11 Molnár Gábor Miklós: *A vállalkozói felelősség büntetőjogi vonatkozásai*. A vállalkozói felelősség büntetőjogi vonatkozásai konferencia előadásainak szerkesztett változata, szerkesztette: Prof. Dr. Domokos Andrea, Károli Gáspár református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest 2017. 23–41.

12 Itt nem a kiíró, hanem a pályázók játszanak össze. A cégek megállapodnak egymás között, hogy ki nyerje az adott tendert. Ennek példája a színlelt ajánlattevés**.** A többi ajánlattevő szándékosan rosszabb ajánlatot ad be, hogy a győztesnek szánt cég ajánlata tűnjön a legjobbnak.

13 A kiírás „testre szabása" (Tailor-made tenders): Például a közbeszerzés a műszaki leírást vagy az alkalmassági feltételeket annyira specifikusan határozzák meg, hogy azoknak csak egyetlen cég tudjon megfelelni. (Túlzó referenciák: Olyan speciális korábbi munkákat várnak el, amivel csak a „kiszemelt" cég rendelkezik (pl. „az elmúlt 3 évben épített már legalább két, pontosan 42 méter magas víztornyot"). Vagy néha olyan technológiai követelményeket írnak elő, amelyek egy adott gyártó szabadalmához kötöttek.

14 Időbeli korlátozás (Tight deadlines): A kiíró a törvényi minimumra szorítja le az ajánlattételi határidőt. Például egy komplex projektnél (pl. egy híd tervezése) lehetetlen 15-20 nap alatt minőségi ajánlatot összeállítani. A kiválasztott cég azonban már hónapokkal korábban megkapta az információkat, így ő kész tervekkel várja a közzétételt.

15 Nem csak az ár számít. Ha a pontozási rendszert szubjektív vagy irreleváns elemekkel töltik fel, könnyű manipulálni a végeredményt. Példa: Az ár csak 30%-ot ér, míg az „esztétikai koncepció" vagy a „szakmai megvalósítás terve" (ami szubjektíven pontozható) 70%-ot. Így a drágább, de „szimpatikusabb" cég nyer.

16 Példa erre, hogy egy „belső ember" olyan információkat szivárogtat ki a pályázat megjelenése előtt, amelyek birtokában a kedvezményezett cég behozhatatlan előnyre tesz szert a kalkuláció során.

17 Példa erre, hogy a nagy értékű beszerzést több kisebb részre bontják, hogy az egyes részek értéke ne érje el azt a küszöböt, ahol már kötelező lenne a nyílt, uniós szintű hirdetmény közzététele. Így zártabb körben, kevesebb ellenőrzés mellett vonhatják be a „baráti" cégeket.

18 Szükségtelenül drága technológiák vagy anyagok előírása, amelyeknél a haszonkulcs magasabb, és a túlárazás nehezebben ellenőrizhető.

19 BH 2002.471: „Megszegi a hivatali kötelességét a közbeszerzés során feladatokat ellátó hivatalos személy, aki a pályázat átnézésével és javításával, az ajánlattételi árakról adott információval a közbeszerzési pályázat résztvevője számára jogtalan előnyt biztosít."

20 Például: *A hűtlen kezelés kizárólag szándékosan követhető el. A szándéknak nem csupán a kötelességszegésre, de az eredményre, a vagyoni hátrányra is ki kell terjednie. A Legfelsőbb Bíróság eseti döntésében rámutatott, hogy „a kötelességszegés akkor mondható szándékosnak, ha az elkövető tudja, hogy őt milyen meghatározott – mérlegelést nem tűrő – kötelesség terheli, és felismeri, hogy magatartása folytán vagyoni hátrány keletkezhet, mely következményt kívánja, vagy abba legalább belenyugszik"* (BH 1999/287.). (Fővárosi Ítélőtábla Bf.32/2015/11. számú határozata)

21 NAV Bűnügyi statisztika 2015–2022, https://nav.gov.hu/bunugy/eredmenyeink.

rint volt. Az ismertté vált jogsértések száma 2024-ben 1027 volt.[22]

A csődbűncselekmények sok esetben érintik az állam vagyonát is, hiszen számos cég kerül úgy fizetésképtelen helyzetbe, illetve megszüntetésre, hogy jelentős állam felé fennálló tartozása van, melyek nem kerülnek kielégítésre a vállalkozó fedezetelvonó magatartása miatt, tehát ezen bűncselekmény a gazdasági társaságokon kívül az államnak is jelentős kárt okozhat. Mindezek ellenére a statisztikák alapján a csődbűncselekmények száma 2004-ben 1791, 2023-ban 120 volt, amely a 2004-es adat 6.7 százaléka.[23] A 2023. évi országgyűlési beszámoló a csődbűncselekmények értékelésére 8 sort szánt, melyben stagnálásról, csökkenésről számolt be. A legfőbb ügyész 2024. évre vonatkozó országgyűlési beszámolója alapján 2024-ben az esetek száma tovább csökkent, azonban a beszámoló 1 sort sem szánt a bűncselekmény értékelésére.[24] A Legfőbb Ügyészség legfrissebb, 2024. évre vonatkozó tájékoztatója alapján a regisztrált csődbűncselekmények száma 2024-ben 112 darab volt.[25] Ezzel szemben a NAV 2022-es évkönyve alapján a NAV 2022 végén 11 625 folyamatban lévő felszámolást tartott nyilván, a felszámolással érintett kintlévőség 451 milliárd forint volt.[26] A 2022-es évkönyv alapján az ismertté vált bűncselekmények statisztikái szerint 2022-ben az elkövetési érték összesen körülbelül 3,3 milliárd forint volt, a vagyonbiztosítás pedig 45 millió forint. Meggyőződésem, illetve saját tapasztalataim szerint a piacgazdaság zavartalan működését, a hitelezők érdekeit leginkább sértő csődbűncselekmények esetében igen nagy a látencia. Számos gazdálkodó szervezet jelentős tartozással (hitelezői igénnyel) és „hipp-hopp" eltűnt vagyonnal kerül felszámolás alá, majd megszüntetésre úgy, hogy a hatóságok nem folytatnak le semmilyen érdemi nyomozást az ilyen ügyekben, azonban azt is meg kell jegyeznem, hogy egy jól „megkomponált" csődbűncselekményt utólag nagyon nehéz felderíteni, rekonstruálni, hiszen a hatóságoknak ritkán áll rendelkezésre operatív anyag, az iratok hiányosak vagy teljesen hiányoznak, tanúk nincsenek. Van egy elkövető, aki minden bizonyítékot még a büntetőeljárás előtt gondosan eltüntet, meghamisít, a céget fantomizálja, illetve a vagyon útja is sokszor követhetetlen, így indokolt lehet a büntetőeljárást a cégfantomizálás miatt felmerülő intellektuális közokirat-hamisítás vagy a nyilvántartások hiánya, hamissága miatt a számvitel rendjének megsértése bűncselekmény gyanúja miatt megindítani és ennek keretében nyomozni az eltűnt vagyon ügyében.

A gazdálkodás menetében gyakran fordul elő, hogy a vagyonkezelésére köteles személy szándékosan vagy gondatlanságból megsérti vagyonkezelői kötelezettségét – például indokolatlanul előnytelen szerződések megkötésével, illetve más hátrányos döntések meghozatalával – és ezzel a gazdasági társaságnak, illetve a nemzeti vagyonban vagyoni hátrányt okoz.[27] Megállapítható például a hűtlen kezelés, ha indokolatlanul vonnak be jogügyletbe egy érdemi tevékenységet nem végző gazdasági társaságot (az e bevonás nyomán előállt többletköltség a vagyoni hátrány), ha szükségtelen beszerzéseket (indokolatlan készletezést) valósítanak meg, ha a beszerzett áruk nem felelnek meg a jogszabályi követelményeknek, ha nem valós (a tényleges mértéket lényegesen meghaladó) mértékű munkavégzésről kiállított számlát fogadnak be és fizetnek ki (tudatos túlszámlázás), ha a tényleges forgalmi értéket lényegesen meghaladó vételárat fizetnek ki egy áruért, ha a jogi személy vagy költségvetési szerv munkavállalóit magáncélú munkavégzésre rendelik ki munkaidőben, vagy ha értéktelen termékek vételárának visszaszerzésére nem tesznek kísérletet. Ugyancsak felmerülhet a büntetőjogi felelősség megállapíthatósága, ha az Áht. által szabályozott olyan kötelezettségvállalást lát el ellenjegyzéssel a pénzügyi ellenjegyző, amely jogsértő (mert például sérti a gazdálkodásra vonatkozó szabályokat), és a hozzá felterjesztett iratokból ez megállapítható volt.[28] A vagyonkezelésére köteles személy ilyen esetben a bűncselekmény tettese, a tettesnek – például „túrárazott" számlákkal – szándékosan segítéséget nyújtó személy pedig a bűncselekmény bűnsegédje.[29] A vagyongazdálkodási szabályok szándékos, a szerződő partnerrel közös – szándékegységben történő – megértésére utalhat, ha a piaci árat meghaladó vásárlások vagy más módon észszerűtlen gazdasági döntések rendszeresek, jelentős összegűek, illetve, ha a jogügyletek ugyanazon személyi kört (vállalkozásokat, alvállalkozói láncot stb.) érintik, mely körülmények az állandó piaci verseny, illetve ebből fakadó értékarányosság hiányát feltételezhetik. Az értékaránytalanság pedig a társaság vagy az állam oldalán vagyoni hátrányt eredményez. A megrendelői, vállalkozói, alvállalkozói, közreműködői kör állandósága és összefonódásai, tehát a vagyoni hátrányt okozó visszaélésre utaló körülmények lehetnek.

A törvényes, illetve észszerű gazdálkodás szabályainak megsértésével okozott tulajdonosi és hitelezői érdeksérelmek kapcsán nemcsak a csődbűncselekmények száma, de a hűtlen kezelések száma is feltűnően alacsony az ügyészségi statisztikák alapján. Az ügyészségi statisztikák szerint 2019 és 2023 között a hűtlen kezelések száma átlagban nem érte el éves szinten a 40 darabot. A hanyag kezelések átlagos éves száma pedig 1 darab.[30] A legfőbb ügyész 2024. évre vonatkozó országgyűlési beszámolója pedig említést sem tesz a hűtlen, illetve hanyag

22 file:///C:/Users/Huawei/Downloads/NAV%20%C3%89vk%C3%B6nyv%202023-1.pdf.

23 Tájékoztató a bűnözés 2023. évi adatairól, Legfőbb Ügyészség, 2024. https://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2024/10/tajekoztato-a-bunozes-2023.-evi-adatairol.pdf.

24 B/11947 A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója az ügyészség 2024. évi tevékenységéről.

25 Tájékoztató a bűnözés 2024. évi adatairól, Legfőbb Ügyészség, 2025. https://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2025/12/tajekoztato-a-bunozes-2024.-evi-adatairol.pdf?utm_source=chatgpt.com.

26 Tények, információk a Nemzeti Adó- és Vámhivatal szervezetéről és annak 2022-es tevékenységéről, Budapest 2023, 27. oldal, file:///C:/Users/Huawei/Downloads/NAV_Evkonyv_ 2022%20(1).pdf.

27 A hűtlen kezelés gyakori példája, amikor a gazdasági társaság képviseletét ellátó tisztségviselő a társaság nevében kötött szerződésben indokolatlanul előnytelen feltételeket fogadott el (pl. BH 2009.198., BH 2005.43.). A vagyoni hátrány bekövetkezését az érintett cég egyébként nyereségessége nem zárja ki, a nyereség csökkentése is vagyoni hátrány, nem kell összességében veszteségességnek előállnia (EBH 2004.1109.).

28 Pfeffer Zsolt: A közpénzügyi viszonyok védelme. *BSZ*, 2018/1., 105–113. o.)

Ld. a Pécsi Törvényszék B.395/2012/122. számú ítéletét.

Ld. a Fővárosi Törvényszék mint másodfokú bíróság 23.Bf.7690/2015/30. számú ítéletét.

29 *„A hűtlen kezelés felbujtója vagy bűnsegéde olyan kívülálló személy is lehet, akinek nincs vagyonkezelői kötelezettsége, a vagyonkezelői megbízatás csak a tettesi elkövetői alakzat nélkülözhetetlen feltétele.* EH 2015.B13.

30 Tájékoztató a bűnözés 2023. évi adatairól, Legfőbb Ügyészség, 2024. https://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2024/10/tajekoztato-a-bunozes-2023.-evi-adatairol.pdf.

kezelés bűncselekményéről.[31] A Legfőbb Ügyészség legfrissebb 2024. évre vonatkozó tájékoztatója alapján a regisztrált hűtlen kezelések száma 2020-ban 24, 2021-ben 44, 2022-ben 28, 2023-ban 46, 2024-ben 30 darab volt. A regisztrált hanyag kezelések száma 2020-ban 1, 2021-ben 1, 2022-ben 1, 2023-ban 0, 2024-ben 1 darab volt.[32]

V.
A nemzeti és az európai uniós vagyon érintő bűncselekmények felderítése, bizonyítása, illetve a vagyonbiztosítás, visszaszerzés

A nemzeti és az uniós vagyont érintő egyes bűncselekmények „felismerése", a bizonyítékok széles körű begyűjtése és a büntetőeljárások lefolytatása kiemelt fontosságú más bűncselekmények felderítése, bizonyítása és a vagyon visszaszerzése érdekében is, hiszen számos büntetőeljárásban merül fel bizonyíték, adat más bűncselekmények kapcsán is.

Kiemelt fontosságú a hatékony felderítés, bizonyítás és vagyonvisszaszerzés érdekében az is, hogy kellő számú és közvetlen bizonyíték álljon rendelkezésre, ugyanis a közvetett bizonyékokon nyugvó, „kevéssé" lebizonyított büntetőeljárások jellemzően elhúzódnak és kisebb eredmények érhetőek el ezekben.[33] A kincstári, banki átutalásokon, szerződéseken, pályázatokon és egyéb, a hatóságok által elérhető okirati és tárgyi bizonyítási eszközökön, továbbá ezek szakértői vizsgálatán[34] felül nagy jelentősége van a személyi bizonyításnak, a közreműködő személyek által biztosított egyéb bizonyítékoknak (mint telefonbeszélgetések, applikációkon folytatott és sms üzenetváltások, e-mail-váltások stb.). Ezek az érintett kör közreműködésének hiányában, más módon korlátozottan, nagy erőfeszítések árán és lassan (például kutatásokkal) vagy nem is elérhetőek a hatóságok számára (például a konspiratív elkövetések miatt). A leplezett eszközök alkalmazása a múltban elkövetett bűncselekmények és a felkészült elkövetői kör miatt túl nagy eredményre már nem vezethetnek. Mindezek miatt a bűncselekményekről részletes információval bíró személyek (tanúk, elkövetők) felkutatása, együttműködővé tétele, biztonságának garantálása nélkülözhetetlen a célok gyors és hatékony elérése érdekében.

A jelenlegi büntetőeljárási törvény is számos eszközt, módot biztosít a közreműködő személyek esetében:

Be. 219. § *(1) A leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv az ügyészség engedélyével bűncselekmény elkövetőjével megállapodást köthet, amelyben számára kilátásba helyezi, hogy vele szemben büntetőeljárást nem indítanak, illetve a folyamatban lévő büntetőeljárást megszüntetik, ha az ügy, illetve más büntetőügy felderítésével, bizonyításával összefüggő információkat és bizonyítékokat bocsát rendelkezésre, és a megállapodással elérhető nemzetbiztonsági vagy bűnüldözési érdek jelentősebb, mint az elkövető büntetőjogi felelősségre vonásához fűződő érdek. A büntetőjogi felelősségre vonás elkerülésének kilátásba helyezése során feltételként szabható, hogy az elkövető az állam közvetítésével, részben vagy egészben térítse meg azt a kárt, illetve sérelemdíjat, amelynek megtérítésére a polgári jog szabályai szerint köteles.*

Be. 382. § *(1) Az ügyészség a feljelentést elutasíthatja, ha a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy az ügy, illetve más büntetőügy felderítéséhez, bizonyításához hozzájárulva olyan mértékben együttműködik, hogy az együttműködéshez fűződő nemzetbiztonsági vagy bűnüldözési érdek jelentősebb, mint a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy büntetőjogi felelősségre vonásához fűződő érdek.*

399. § *(1) Az ügyészség az eljárást megszüntetheti, ha a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy vagy a gyanúsított az ügy, illetve más büntetőügy felderítéséhez, bizonyításához hozzájárulva olyan mértékben együttműködik, hogy az együttműködéshez fűződő nemzetbiztonsági vagy bűnüldözési érdek jelentősebb, mint a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy vagy a gyanúsított büntetőjogi felelősségre vonásához fűződő érdek.*

***407. §** (1)* Az ügyészség és a terhelt a XCIX. Fejezet szerinti, egyezség esetén lefolytatandó eljárás érdekében a vádemelés előtt egyezséget köthet a terhelt által elkövetett bűncselekmény vonatkozásában a bűnösség beismeréséről és ennek következményeiről (a továbbiakban: egyezség). Az egyezségkötésnek nem akadálya, ha a gyanúsított a bűncselekmény elkövetését beismerte.*

A „gócpontokban" lévő jelentős, illetve hiteles információval és esetlegesen más bizonyítékokkal rendelkező elkövetők számos bűncselekményről, azok menetéről, az azokban szereplő személyekről és a jogellenesen szerzett vagyon hollétéről is információval, bizonyítékokkal rendelkezhetnek.[35] Ezen személyek lehetnek az állami oldalon (pályázat kiírója, elbírálója, közbeszerzés kiírója, elbírálója, szerződéses folyamatban közreműködő személy, ellenőrző személy stb.) vagy a gazdasági szereplők oldalán is (pályázat vagy közbeszerzés megírója, gazdasági szervezet vezetője, dolgozója, könyvelője stb.). Az együttműködő személyek akár arról is be tudnak számolni, hogy a formálisan jogszerűnek tűnő közbeszerzések, illetve más, a nemzeti és az uniós vagyont érintő eljárások során az államigazgatási szereplők, illetve a vagyont megszerzők hogyan állapodtak meg a bűncselekmény elkövetésében, milyen módszert alkalmaztak a jogszabályok kijátszására, a hasznot hogyan osztották meg egymás között, hiszen a jelentős összegek, előnyök elosztása számos esetben valószínűleg nem készpénzben történt, hanem színlelt gazdasági eseményekkel vagy más konspiratív módon, mint túlárazott szerződések, támogatások egymás vagy egymás strómanjai irányába, alapítványok felé stb. A „bennfentes kör" egymás felé történő konspiratív „kedvezése" alapján egyes esetekben felmerülhet a bűnszervezeti minősítés és a pénzmosás gyanúja is, továbbá az

31 B/11947 A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója az ügyészség 2024. évi tevékenységéről.

32 Tájékoztató a bűnözés 2024. évi adatairól, Legfőbb Ügyészség, 2025. https://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2025/12/tajekoztato-a-bunozes-2024.-evi-adatairol.pdf?utm_source=chatgpt.com.

33 Például a hűtlen kezelések kapcsán az ügyészség váderedményessége jóval alacsonyabb, mint az általános váderedményesség.

34 Szakértővel bizonyítandó, hogy az állami vagyon megszerzése áron alul történt, a szerződés túlárazott, illetve az észszerű gazdálkodás szabályait más módon megsértő vagyongazdálkodás stb.

35 Fodor Balázs Gábor: Konszenzus és szankciók a költségvetési csalás miatt indult büntetőeljárásokban *MJ,* 2024/7–8., 411–422.

állami szereplők jogtalan előnye (korrupciós összeg) is ilyen módon kerülhetett realizálásra az elavult készpénzes formával szemben. (Így a „bennfentes" kör egymás közötti szerződései, pénzmozgásai és teljesítései is vizsgálandóak.) Ezen személyek jelentős együttműködésük – esetlegesen a jogellenes gazdagodásuk visszaadása után – egyéni felelőségük súlya alapján szankcionálhatóak,[36] illetve adott esetben a büntetőeljárást velük szemben meg sem kell indítani vagy meg lehet szüntetni. Ezen személyek közreműködővé tétele által számos büntetőeljárás megindítható és eredményesen, gyorsan lefolytatható. A vagyonelkobzás, illetve a „kiterjesztett hatályú" vagyonelkobzás[37] alá eső – akár jól elrejtett – vagyonelemek felderíthetőek, gyorsan és eredményesen biztosíthatóak, a vagyonelkobzás pedig gyorsan, jogerősen elrendelhető a jelenlegi tapasztalatok szerinti lassú és bizonytalan eredménnyel szemben.

Mindemelett nyilvánvalóan szükséges a hatóságok rendelkezésre álló pénzmozgások, okiratok vizsgálata és szakértői elemzése is. Az előkészítő eljárások, nyomozások megindítása, a gyanú és a potenciális elkövetői, együttműködői kör megalapozása, felderítése érdekében. A gyanús ügyletek gyors és hatékony kiszűrése érdekében például javasolt a közbeszerzési auditok automatizálása olyan algoritmusokkal, amelyek a piaci áraktól való eltérést és a korábbi nyertesek körforgását, alvállalkozóként való megjelenését, speciális – észszerűtlen (piaci környezetben szokatlan) – pályázati feltételek meglétét, stb. figyelik. A már megindult büntetőeljárásokban nagy jelentősége lehet az államigazgatási és gazdasági szereplők dolgozóinál és közreműködőinél végrehajtott kutatásoknak, lefoglalásoknak, adatmentéseknek és ezek részletes, hatékony elemzésének is, mivel számos esetében ezen személyeknél elérhetőek olyan levelezések, üzenetváltások, melyek konkrét bizonyítékot szolgáltathatnak a felmerült bűncselekmény kapcsán. (Mint például egy ilyen dolgozói üzenet egy barát részére: „képzeld megint nyertük még egy közbeszerzést, milyen meglepő nem!? :)))) Ebből még gond lesz…")

Itt jegyezném meg, hogy a „vagyonosodási vizsgálatok" és más adóigazgatási eljárások számos személy és cég esetében nem feltétlenül vezethetnek eredményre, mivel a szerzett vagyon egy része már adójogi elévüléssel érintett (büntetőjogival pedig nem feltétlenül), illetve jellemzően a jogellenes cselekmények nem a természetes személyek vagyongyarapodását érintik (hanem az azt megelőző gazdasági tevékenységet, a gazdasági társaságok vagyonát), azokat ezen személyek osztalék formájában vagy más legálisnak tűnő formában szerezték meg, így a vagyonosodási vizsgálatok nem feltétlenül vezetnek érdemi eredményre, továbbá az adóhatóság eszközei jóval csekélyebbek, korlátozottabbak, mint a nyomozó hatóságé, azonban az ilyen ellenőrzések (NAV, GVH stb.) jelentős információval, illetve bizonyítékokkal szolgálhatnak a nyomozó hatóság részére.

36 Fodor Balázs Gábor: A gazdasági bűncselekmények szankcionálása *BSZ,* 2024/1., 39–52.

37 Btk. 74/A. § (1), (2) bekezdése. A Btk. 74/A. § (2) bekezdése alapján a „kiterjesztett" hatályú vagyonelkobzás számos a gazdálkodás menetében előforduló, akár a nemzeti és az európai uniós vagyont érintő bűncselekmény esetében alkalmazandó, mint *g) a vesztegetés, a vesztegetés elfogadása, a hivatali vesztegetés, a hivatali vesztegetés elfogadása (290–294. §), m) az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás [375. § (1)–(5) bekezdés], o) a bűnszervezetben elkövetett, különösen nagy vagy különösen jelentős vagyoni hátrányt okozó költségvetési csalás [396. § (4)–(5) bekezdés], p) a pénzmosás (399. §), stb.*

VI. Nemzetközi kitekintés és javaslatok a visszaélések megelőzésére és felderítésére

A közpénzekkel való visszaélések megelőzése és felderítése témájában számos tanulmány, ajánlás és modell készült, amelyek alapja az átláthatóság, az elszámoltathatóság és a technológiai innováció. A technológiai innováción belül kiemelt fontosságú, olyan automatizált szoftverek alkalmazása, amelyek elemzik a közbeszerzési adatokat, és jelzik, ha gyanús mintázatot észlelnek, mint a túlságosan rövid pályázati határidő, az egyetlen ajánlattevő, a nyertes cégek, illetve alvállalkozói körök rendszeressége, a gyakori és indokolatlan szerződésmódosítások a projektek során, az indokolatlanul szűk műszaki feltételek, az indokolatlanul hosszú alvállalkozói lánc, a feltűnően drágán vagy olcsón elfogadott ajánlat, a nyertes cég és a döntéshozó közötti személyi kapcsolat. A közbeszerzési adatokon alapuló automatizált red-flag és anomáliadetektáló eszközök több országban is működnek: ilyen például a brazil Alice, a dél-koreai Bid Rigging Indicator Analysis System, a spanyol BRAVA, rendszer, amelyek a gyanús ajánlati mintázatok, a versenyhiány, a szerződéses anomáliák és más integritási kockázatok korai jelzését segítik elő. Ezek a megoldások a közbeszerzési folyamat digitalizálására, az adatok folyamatos feldolgozására és az eltérések korai észlelésére épülnek.[38]

Az Európai Unió közbeszerzési és integritási gyakorlatában különösen az ún. integrity pact modell emelhető ki. Ennek lényege, hogy a közbeszerzési eljárás szereplői előzetesen vállalják a korrupciómentes lebonyolítást, amelynek teljesítését független civil monitoring kíséri.[39] Az Európai Bizottság tájékoztató anyaga szerint ez a modell egy 11 tagállamot érintő pilot keretében is alkalmazásra került, mégpedig Bulgáriában, Csehországban, Görögországban, Magyarországon, Olaszországban, Lettországban, Litvániában, Lengyelországban, Portugáliában, Romániában és Szlovéniában.[40] Az integrity pact modell gyakorlati jelentősége abban áll, hogy nem pusztán a formális jogszabályi megfelelés vizsgálatára koncentrál, hanem a közbeszerzési eljárás tényleges integritási kockázatait is feltárja. Ilyen kockázat lehet például a versenyt korlátozó feltételrendszer, a túlzottan szűk műszaki specifikáció, a gyanús ajánlati mintázat, a szerződésmódosításokkal összefüggő visszaélési veszély, vagy a teljesítés és a számlázás közötti elté-

38 Govtech against corruption: What are the integrity dividends of government digitalization?, Data & Policy, Cambridge Core; továbbá AI in public procurement: Governing with Artificial Intelligence, OECD; valamint Taking the pulse of public procurement in Spain.
https://www.cambridge.org/core/journals/data-and-policy/article/govtech-against-corruption-what-are-the-integrity-dividends-of-government-digitalization/48EDEBE57FADCE7CD5A3F4756DE491D4. https://www.oecd.org/en/publications/governing-with-artificial-intelligence_795de142-en/full-report/ai-in-public-procurement_2e095543.html. https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=e9fb78a9-9f74-48b6-84b1-dfec569360f0.

39 Az Európai Bizottság, Inforegio – Integrity Pacts, https://ec.europa.eu/regional_policy/policy/how/improving-investment/integrity-pacts_en.

40 Európai Bizottság, Monitoring public contracting, https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/how/improving-investment/integrity-pacts/Integrity_Pacts_Booklet_Impact_Cases-EN.pdf.

rés. A Bizottság által közzétett összefoglaló szerint a monitoring során a civil megfigyelők több esetben azonosítottak lehetséges kockázatokat, és ezek nyomán konkrét ajánlásokat tettek a közbeszerzési dokumentáció vagy a szerződéses feltételek módosítására.

A közbeszerzési átláthatóság uniós jogi kereteit a közbeszerzési és koncessziós irányelvek is megerősítik. A 2014/23/EU irányelv a koncessziós szerződések körében az egyenlő bánásmód, a megkülönböztetésmentesség és az átláthatóság elvét rögzíti, továbbá előírja a csalás, a részrehajlás, a korrupció és az összeférhetetlenség megelőzését célzó intézkedések megtételét. Hasonlóképpen, a 2014/25/EU irányelv a vízügyi, energiaipari, közlekedési és postai szektorban működő ajánlatkérők esetében a közbeszerzési dokumentumok internetes közzétételét és azok teljes, díjmentes elérhetőségét is az átláthatóság eszközeként kezeli.

A nemzetközi gyakorlat másik fontos eleme a bejelentővédelem. Az (EU) 2019/1937 irányelv közös minimumszabályokat állapít meg az uniós jog megsértését bejelentő személyek védelmére, és hatályát kiterjeszti a közbeszerzési területre is. Az irányelv személyi hatálya széles: kiterjed többek között a munkavállalókra, a köztisztviselőkre, valamint azokra is, akik a vállalkozók, alvállalkozók vagy beszállítók felügyelete és irányítása alatt dolgoznak. A szabályozás egyik központi eleme a bejelentő személyazonosságának védelme és a megtorlás tilalma.

A visszaélések visszaszorítására és felderítésére alkalmas eszköz lehet továbbá az ún. unexplained wealth vagy unexplained wealth order típusú szabályozás, amelynek keretében a hatóság a döntéshozókhoz kapcsolható, illetve velük összefüggésben vizsgált vagyonelemek eredetére is magyarázatot kérhet, amennyiben azok aránytalanok a legális jövedelemhez képest. A szakirodalom e körben különösen az ausztrál és az ír megoldásokat emeli ki példaként, mivel ezekben a rendszerekben a vagyon jogszerű forrásának igazolása az érintett terhére is eshet, és az eljárást nem feltétlenül előzi meg büntetőeljárás.[41]

VII.
A jogsértésekkel szembeni fellépés jogállami keretei

Végezetül szükséges rögzíteni, hogy az általános jogpolitikai és büntetőpolitikai célok egy jogállamban csak alkotmányos szemléletű, a garanciákat szem előtt tartó jogalkotással és jogalkalmazással érhetőek el. A jogsértések szankcionálása, a jogszerű állapot helyreállítása iránti jogos társdalami elvárás nem érhető el jogsértéssel, a tisztességes eljárás csorbításával, csak a hazai és a nemzetközi büntetőjogi alapelvek szigorú megtartása mellett.

41 Unexplained Wealth Laws: The Overseas Experience, https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=f0b95885-e89e-4c07-8184-bedccbfbd71c.

Mahoro Jean Claude Geofrey

Liability for Medical Malpractice and Negligence During Prenatal Diagnostics in Rwanda and Hungary: Damages for Birth with Genetic or Teratological Harm

I. Introduction

The postnatal life of a child has always been a matter of curiosity. The surrounding imagination is close to what the treatise "Your Sacred Self" by an American philosopher, Wayne W. Dyer, described in a parable about twin babies arguing whether there is life after birth and what it could look like if it is there. Although the story has been used for religious purposes, it can be adapted to the expectant mother's inquiry of whether the conceived baby's life will be feasible after birth and what it would look like. Although it might be controversial, it seems very meaningful to say that it would be better not to exist than to damn on this earth. Indeed, no one would choose to suffer or see their loved one suffering from avoidable harm. The reason for recalling the story might still be unclear, but let me elucidate it. A recent study has claimed the existence of over 7,000 rare diseases, most of which are thought to be genetically transmitted and can be treated based on their unique genetic causes.[1] In other words, prenatal or antenatal diagnostics are necessary to satisfy this curiosity of expectant parents as they could detect the presence of harmful genetic mutations or teratogens incompatible with life or exposing disabilities in the child's development. Still, prenatal counselling is vital for a gravida, not only for the above reasons. Other aspects, such as economic, moral, psychological, or social concerns, can prompt prenatal diagnostics. Apart from their duty to offer prenatal tests, based on their results, health care providers, specifically obstetricians and gynecologists, are responsible for addressing the expectant parents' emotional or psychological worries, such as curiosity and joy and excitement, anxiety, and fear, through prenatal counselling.

Prenatal diagnostics are also the basis for expectant mothers to exercise their reproductive health-related decisions, whether they terminate their pregnancies or proceed with gestation under specific treatments. This gives rise to legal aspects of informed consent, confidentiality, and human rights concerns. Specifically, a woman's right to procreation and her freedom to choose the best family structure are more closely related to her right to reproductive autonomy, which may include the right to terminate a pregnancy if necessary. For that reason, expectant parents have the right to receive all relevant information about their pregnancy and make informed decisions. Thus, a health care provider must ensure that they understand the risks and benefits of any proposed treatments or procedures before obtaining their consent. As expectant parents have the right to privacy regarding their health information, the health care provider also has the duty to protect their confidentiality.[2] Any misconduct associated with prenatal diagnostics and counselling rationalises patient harm actionable for liability.

Although pre-conceptional and neonatal screening can help halt child mortality and ultimately contribute to the child's growth, it is not the concern of this study. The research's primary concern is the medical liability relating to prenatal diagnostics of genetic and teratological harm incompatible with life. It explores the legal aspects of prenatal diagnostics related to harmful genetic mutations and teratogens in Rwanda and Hungary. Notably, it is limited to the liabilities for related medical malpractice and negligence. Various doctrinal techniques have been employed to assess the incentive of multiple jurisdictions' approaches.

This work covers the following subjects: genetic and teratological risk of harm; prenatal diagnostics in Rwanda and Hungary; related medical malpractice; pecuniary and non-pecuniary damages; pregnancy termination; and medical liability approaches related to wrongful pregnancy and wrongful birth.

PhD Student, Doctoral School of Law, University of Pécs, Hungary, and Kigali Independent University (ULK), Rwanda

1 Scott P. McGrath et al., "Legal Challenges in Precision Medicine: What Duties Arising From Genetic and Genomic Testing Does a Physician Owe to Patients?," *Frontiers in Medicine* 8 (2021). 1–4. https://doi.org/10.3389/fmed.2021.663014.

2 Anneke Lucassen – Michael Parker: "Confidentiality and Serious Harm in Genetics- Preserving the Confidentiality of One Patient and Preventing Harm to Relatives," *European Journal of Human Genetics* 12, no. 2 (2004). pp.93–97, https://doi.org/10.1038/sj.ejhg.5201118.

II. Method

The present study has applied critical, functional, and analytical methods to allow the research to compare both Hungarian and Rwandan schemes in the context of compensating the victims for malpractices and negligence resulting from prenatal diagnostics and counselling. Relevant case laws were explored and analyzed, as they exemplify the legal application in actual situations. In addition, the researcher employs books, journals, and other online repositories to investigate the subject matter and come up with a reliable conclusion. Various legal principles have also been explored to substantiate the discussion.

III. Genetic or teratogenic risk of harm

For the essence of the future life of expectant mothers and their children, people who intend to have a child would have access to genetic screening and counselling to avoid health risks leading to malformation, deformation, or incompatibility with life.[3] However, this does not preclude the diagnosis of newborns before the discharge of their mothers from the maternity wards. But what is the genetic or teratogenic risk of harm?

According to the National Cancer Institute, a gene is "the basic unit of heredity passed from parent to child. They contain information for making specific proteins that lead to the expression of a particular physical characteristic or trait, such as hair color or eye color, or to a particular function in a cell. Besides, the Human Genome Nomenclature Organization has defined a gene as "a DNA segment that contributes to phenotype/function".[4] Besides, genes might be a risk of harm. Noam J. Zohar, a philosophy researcher at Bar Ilan University, found evaluating genetic harm challenging. He did, however, lay out specific instruments that could be employed to assess the risk involved. Simply measuring specific genes' susceptibility to disease, illness, and early death could serve as a simple test for it.[5] The likelihood of adverse circumstances arising from an individual's genetic disposition in the future provides evidence of the genetic risk of harm.

Furthermore, the Embryo Project Encyclopedia defines a teratogen as "substances that may produce physical or functional defects in the human embryo or fetus after the pregnant woman is exposed to the substance".[6] According to Reed E. Pyeritz, there are three different categories of risks connected to teratologic harm: absolute risk, relative risk, and population-attributable risk. Absolute risk is the possibility that an expectant mother exposed to a specific substance will deliver an affected baby. The absolute risk is an important part to consider in prenatal counselling as it helps a medical professional to deal with the gravida's curiosity or anxiety about possible risks of congenital disabilities based on her exposure. The expectant mother is also informed of additional risks that could result in a miscarriage or risks related to the mistreatment of a pregnant mother. Additionally, relative risk measures how much more likely it is for a woman exposed to a particular substance to give birth to a baby with the condition than a woman who has not. The relative risk requires information about the studies' results, which health care professionals convert into absolute risk in prenatal counselling. Another crucial type of risk is the population-attributable risk, the proportion of adverse events resulting from medical procedures or treatment during pregnancy. Although it is irrelevant to prenatal counselling, the health care professional must have the related information to minimise the risks of teratogenic harm.[7]

It is crucial to emphasise that not all congenital malformations or deformations are fatal. However, there are severe genetic disorders that a newborn cannot sustain. An incompatibility with life may be identified in extreme circumstances that cannot be treated, although some infants may survive after surgery or other medical interventions.

IV. Scope and ground for prenatal diagnostics and counselling

While congenital anomalies are the leading cause of fetal loss, infant mortality, and childhood illness worldwide, the European Surveillance of Congenital Anomalies (EUROCAT) estimated that 2.5% of the 5 million births in the European Union each year are congenital malformations. This percentile interprets 125,000 fetuses and infants.[8] This indicates the significance of prenatal diagnostics and counselling. Indeed, the process of abnormal embryonic development leading to fetal loss or congenital malformations and deformations is teratogenesis. Therefore, teratogenesis is harmful and may lead to incompatibility with postnatal life. This process is the result of several factors, such as teratogen exposure during pregnancy, particularly during the organogenesis phase, genetic abnormalities, and other maternal health issues.[9] Teratogens

3 Walter Glannon: "Genes, Embryos, and Future People," *Bioethics* 12, no. 3 (1998). 187–211, https://doi.org/10.1111/1467-8519.00108.

4 Mark B. Gerstein et al.: "What Is a Gene, Post-ENCODE? History and Updated Definition," *Genome Research* 17, no. 6 (2007): 670, https://doi.org/10.1101/gr.6339607. In: Kőhalmi László – Fogarasi Katalin – Schneider Philipp – Patonai Zoltán: A pontos orvosi szakkifejezések használatának fontossága a büntetőeljárásban. *Magyar Jog,* 2018/2. pp. 86–89.

5 Noam J. Zohar: "Commentary on Khan'S 'Genetic Harm: Bitten By the Body That Keeps You?,'" *Bioethics* 5, no. 4 (1991). 291–308, https://doi.org/10.1111/j.1467-8519.1991.tb00170.x.

6 Chanapa Tantibanchachai: "Teratogens," in *Embryo Project Encyclopedia*, 2014, https://embryo.asu.edu/pages/teratogens.

7 Reed E Pyeritz: *Emery and Rimoin 's Principles and Practice of Medical Genetics and Genomics Clinical Principles and Applications* (Andre Wolff, 2018).

8 Kinsner-Ovaskainen – Garne E: "European Monitoring of Congenital Anomalies: JRC-EUROCAT Report on Statistical Monitoring of Congenital Anomalies (2009–2018)" (Ispra, 2021), https://ec.europa.eu/jrc.

9 Elisabeth Eléfant – Cyril Hanin – David Cohen: "Pregnant Women, Prescription, and Fetal Risk," In: *Handbook of Clinical Neurology*, ed. D.

encompass all substances that can induce congenital disabilities when ingested, inhaled, or absorbed by an expectant mother. When a fetus has a severe congenital abnormality that makes life outside the expectant mother's womb impossible, this situation is called incompatibility with life. The severity of the abnormality means that a baby will not survive after birth. Among other factors, genetic abnormalities, structural deformities, and metabolic disorders can cause incompatibility with life.

People who experience long-term mental or physical disabilities impose a heavy burden on their families and the health care systems.[10] Some of those disabilities can be linked to genetic and teratological conditions that can be identified through prenatal amniocentesis, blood testing, or ultrasonography.[11] Those medical screenings allow an obstetrician or gynecologist to provide prenatal counselling to a gravida for her decision-making regarding the termination of pregnancy or continuation of gestation. Thus, the health care professional has an ethical and legal obligation to give the expectant mother an accurate and correct prenatal diagnosis and counselling. Failure to do so could result in harm to both the expectant mother and the baby, subjecting those healthcare professionals to potential legal liability[12] for negligence or malpractice.[13]

The misdiagnosis, failure to diagnose, and delayed diagnosis constitute health care malpractice. Prenatal misdiagnosis occurs when a health care provider misinterprets test results or fails to order appropriate tests, leading to an incorrect diagnosis of a fetal abnormality.[14] Misdiagnosis can result in unnecessary medical interventions or the termination of a pregnancy. Besides, delayed diagnosis is another form of negligence related to prenatal diagnosis. This occurs when a health care provider fails to diagnose a fetal abnormality on time, harming the health of a mother or a child. Besides, a failure to diagnose occurs when a health care provider fails to diagnose a fetal abnormality. Such a failure may result in severe future harm, like heart malformations or the child's death.[15] Contrary to misdiagnosis and failure to diagnose, delayed diagnosis can lead to missed medical interventions or treatment opportunities that could have improved the outcomes for both mother and child.[16] In line with prenatal diagnostics, misdiagnosis, failure to diagnose, and delayed diagnosis constitute diagnostic errors that impose legal liability on health care providers, as they constitute a breach of the duty of care they owe their patients.

After prenatal diagnostics, another crucial health care duty is counselling. The health care professional provides prenatal counselling after screening for genetic and teratologic harm. Failing to provide adequate counselling and support to the expectant mother regarding her prenatal care options, such as available screening tests and informed consent before performing invasive diagnostic procedures or the termination of pregnancy, may lead to unanticipated harm to both mothers and fetuses. Such a failure imposes liability on the health care provider, should it result in child malformities that will incur extra costs in child upbringing.

1. Antenatal care clinics (ANC) and prenatal diagnostics in Rwanda

The Government of Rwanda ratified several treaties that engage its obligations and commitments to ensure health-related rights, in line with regional and global agendas. For instance, it integrated the SDGs into its national development plans, such as the National Strategy for Transformation (NST1) and Vision 2050, as a blueprint for achieving health-related goals.[17] In this line, the government improved maternal and child health. It embraced antenatal care (ANC) as one of the strategies to reduce maternal morbidity and mortality nationwide.[18] The ANC is a health care service provided for expectant mothers. They significantly contribute to the national health care system by offering expectant mothers prenatal, postpartum, and ongoing medical treatment and support. ANC clinics have been an essential component in achieving those goals.[19]

Before examining the nature of prenatal diagnoses, it is essential to understand Rwanda's health care delivery system. The government dominates Rwanda's health care service delivery, as in many countries. This public health care system is subdivided into tertiary, secondary, and primary health care. Tertiary hospitals encompass five teaching and national referral hospitals. The secondary health care facilities comprise 42 district hospitals, while the primary health care system comprises 500 health centres, 1,700 health posts, and 58,000 Community Health Workers (CHWs).[20] Those health facili-

Cohen A. Gallagher – C. Bulteau – J. L. Michaud, vol. 173, 2020. 379–381, https://doi.org/10.1016/B978-0-444-64150-2.00027-7.

10 Gholamreza Faal – Razieh Abbasi – Bita Bijari: "The Prevalence of Major Congenital Anomalies Among Live Births in Birjand, Iran," *Modern Care Journal,* 15, no. 2 (2018). 1–5, https://doi.org/10.5812/modernc.81084.

11 Jeffrey S. Dungan: "Prenatal Diagnostic Testing," *MSD Manuals,* 2022, https://www.msdmanuals.com/home/women-s-health-issues/detection-of-genetic-disorders-before-and-during-pregnancy/prenatal-diagnostic-testing#v45388368.

12 Kőhalmi László: A jogi személy büntetőjogi felelőssége: adalékok egy jogintézmény jogtörténeti aspektusú elemzéséhez jelenkori kitekintéssel. *Collega,* 2000/4, 18–21.; Kőhalmi László, A jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedések. *JURA,* 2006/1. 52–59.

13 Marten A. Trotzig: "The Defective Child and the Actions for Wrongful Life and Wrongful Birth," *Family Law Quarterly,* 14, no. 1 (1980). 23–30, https://doi.org/10.1080/01947648009513322.

14 Elizabeth A. Ackmann: "Prenatal Testing Gone Awry: The Birth of a Conflict of Ethics and Liability," *Indiana Health Law Review* 2 (2005): 200.

15 Mats Mellander – Jan Sunnegårdh, "Failure to Diagnose Critical Heart Malformations in Newborns before Discharge - An Increasing Problem?," *Acta Paediatrica, International Journal of Paediatrics* 95, no. 4 (2006): 412, https://doi.org/10.1080/08035250500541910.

16 Erin P. Balogh – Bryan T. Miller – John R. Ball, "Overview of Diagnostic Error in Health Care," in *Improving Diagnosis in Health Care,* 2016, 31,81, https://doi.org/10.17226/21794.

17 Tran Ngoc Candide et al.: "Data-Driven Development: How Rwanda Is Pioneering Health Information Systems for Improved SDG Monitoring," *Intergrated African Health Observatory (IAHO) and World Health Organisation (WHO),* May 2022, https://www.who.int/news-room/feature-stories/detail/data-driven-development-rwanda-pioneering-health-information-systems-improved-monitoring.

18 Stella Matutina Umuhoza et al.: "Establishing Health Technology Assessment in Rwanda – Lessons for Other Countries," *Strategic Purchasing Africa Resource Centre (SPARC),* October 2021, https://sparc.africa/2021/10/establishing-health-technology-assessment-in-rwanda-lessons-for-other-countries/.

19 Anatole Manzi et al.: "Beyond Coverage: Improving the Quality of Antenatal Care Delivery through Integrated Mentorship and Quality Improvement at Health Centers in Rural Rwanda," *BMC Health Services Research* 18, no. 1 (2018). 2–7, https://doi.org/10.1186/s12913-018-2939-7.

20 Agnes Binagwaho – Dennis Hirwe – Kedest Mathewos: "Health

ties are territorially distributed according to local government organs. Only teaching, tertiary, or provincial hospitals are considered referral hospitals, with various specialised departments that deal with highly complex health problems. However, residents can reach district hospitals in large numbers upon transfer from the health centres with community-based health insurance (CBHI). Thus, many people seek health services at the nearest health centres, which can transfer them to hospitals for complicated health problems. The CHWs only deal with simple health issues in the community, such as fever and malaria in the first stage of infection, before a patient goes to the nearby health post and health centres for further diagnosis.[21] Apart from those, there are two private general hospitals, 50 clinics and polyclinics, and 134 dispensaries.[22]

Despite the number of health facilities, prenatal diagnoses are performed at different levels. As part of the primary health care system, the government has established ANC clinics at the health centre level to deal with maternal conditions and reach pregnant women from low-income households. They offer various health care services, including regular check-ups, antenatal education, screening for infections and diseases, and nutrition and healthy behaviours counselling.[23] Even though the ANC clinics also provide immunisations against tetanus and other preventable diseases, as well as access to family planning services,[24] they mainly provide prenatal diagnosis and counselling. However, their prenatal diagnostics and counselling services are minimal due to various factors, including limited training, resources, and health care infrastructure.[25] Consequently, their maternal service delivery is prone to malpractice, which adversely affects the health of both gravidas and fetuses.

Although the government intends to enhance various specialised health services in district hospitals, including obstetrics and gynecology, by training specialist nurses, midwives, and allied health professionals,[26] the shortage continues to cause patient harm, including harm to the health of pregnant women and fetuses. Besides, tertiary healthcare is provided at high levels in public and private hospitals in Rwanda. They are the only health facilities capable of detecting genetic and teratological harm. Regrettably, there is a series of court petitions against those hospitals for negligence in assisting deliveries or failing to support expectant mothers, which resulted in the fetal loss or death of a mother or newborn.

One of the primary causes of negligence and malpractice related to prenatal diagnosis in Rwanda is the lack of adequate training and resources for health care providers.[27] Many health care workers have limited knowledge and skills in prenatal diagnosis, which can lead to misdiagnosis, delayed diagnosis, or failure to detect potential health problems in fetuses. Additionally, some health care facilities in Rwanda lack the necessary equipment and infrastructure to perform accurate prenatal diagnoses, leading to poor quality of prenatal care.[28] For example, ANC clinics are located in health centres, whose staff are mainly nurses and midwives, with insufficient training and equipment to handle complex cases. For that reason, expectant mothers may not receive appropriate care due to limited training or resources among health care providers, or to other systemic issues, such as unnecessary health bureaucracy. Still, the unnecessary health bureaucracy can result in medical negligence and malpractice related to prenatal diagnosis in Rwanda.

Despite the government's concerted effort to improve access to health care services for its citizens, which has resulted in a significant increase in the number of health care facilities and workers across the country, some challenges remain, including unnecessary health care bureaucracy. Excessive bureaucracy persists at various levels of the health care system, resulting in adverse events.[29] It often leads to delays in service delivery, which can have severe consequences for patients who need urgent medical attention, including expectant mothers. Some problematic bureaucratic processes include paper-based health record-keeping and time-consuming, error-prone data management systems, complicated referral procedures, unnecessary bureaucracy, and a lack of coordination between healthcare facilities.

Due to several factors, including ignorance, the long distance between their homes and health centres, cultural beliefs and practices, and poverty, some women do not reach ANC clinics seeking prenatal care until late in their pregnancy or may not attend all recommended appointments. This can result in missed opportunities for early detection and treatment of potential health problems, which pose risks to maternal and fetal health, and may require referral to the hospital for advanced health services. To that end, a pregnant woman is prone to the problems above that may lead to maternal death, fetal loss, or child defect.

Therefore, as primary health care services are near the local community, whose majority of members face financial constraints, antenatal care clinics have played a critical role in health service delivery in Rwanda, particularly for expectant

System Resilience: Withstanding Shocks and Maintaining Progress," *Global Health Science and Practice* 10 (2022): 3, https://doi.org/10.9745/GHSP-D-22-00076.

21 World Health Organization: *What Do We Know About Community Health Workers? A Systematic Review of Existing Reviews, Human Resources for Health Observer Series No 19*, vol. 17 (Geneva: World Health Organization, 2020), https://www.who.int/publications/i/item/what-do-we-know-about-community-health-workers-a-systematic-review-of-existing-reviews.

22 Rwanda Development Board (RDB): "Health Services," accessed April 17, 2023, https://rdb.rw/investment-opportunities/health-services/.

23 Theogene Dusingizimana et al.: "Predictors for Achieving Adequate Antenatal Care Visits during Pregnancy: A Cross-Sectional Study in Rural Northwest Rwanda," *BMC Pregnancy and Childbirth* 23, no. 1 (2023). 1–9, https://doi.org/10.1186/s12884-023-05384-0.

24 "Maternal Immunization and Antinatal Situation Analysis: Report of the MIACSA Project 2016-2019," *World Health Organization* (Geneva: World Health Organization, 2020).

25 Partners In Health: *"Maternal and Child Health"*, accessed April 17, 2023, https://www.pih.org/country/rwanda.

26 "Fourth Health Sector Strategic Plan (HSSP4) 2018–2024 (Annex 6)," 2018.

27 Hélène Delisle: "The Human Resources for Health Program in Rwanda – Reflections on Achievements and Challenges: Comment on "health Professional Training and Capacity Strengthening through International Academic Partnerships: The First Five Years of the Human Resources For," *International Journal of Health Policy and Management,* 8, no. 2 (2019): 128–30, https://doi.org/10.15171/ijhpm.2018.114.

28 Ditte L. Weber et al., "Rwandan Primary Healthcare Providers' Perception of Their Capability in the Diagnostic Practice," *African Journal of Primary Health Care and Family Medicine,* 12, no. 1 (2020). 6–7, https://doi.org/10.4102/PHCFM.V12I1.2197.

29 Christian Umuhoza et al.: "Caregiver Delay in Seeking Healthcare during the Acute Phase of Pediatric Illness, Kigali, Rwanda," *The Pan African Medical Journal,* 30 (2018). 2–3, https://doi.org/10.11604/pamj.2018.30.160.15286.

mothers.[30] However, those clinics cannot diagnose genetic and teratological harm. Unlike ANC clinics, district hospitals can screen for some teratogenic factors and provide prenatal counselling. Tertiary health care is accessible at teaching or referral hospitals that offer the highest-quality health care services, including genetic and teratological detection with prenatal counselling. However, those services are generally not covered under health insurance policies. In contrast, the primary and secondary health care systems face various problems, including understaffing, limited training, resources, and technology infrastructure, as well as unnecessary health bureaucracy, creating an environment susceptible to patient harm. Nevertheless, some medical malpractice and negligence cases have been related to maternal misdiagnosis and failure to assist in childbirth in tertiary health care.[31], [32]

2. Prenatal diagnosis and counselling in Hungary

Prenatal diagnosis and counselling have been essential components of obstetric care in Hungary, as in other European countries. The first registry of genetic malformities started in 1962, and it was compulsory to conduct an autopsy for any infant and stillborn mortality in 1984.[33] Since then, the practice has evolved. Prenatal diagnosis of the expectant mother is a common practice in Hungary, and prenatal counselling is provided to the expectant parents.[34] Like the Rwandan situation, prenatal screening is performed from the first trimester of gestation. These tests generally include ultrasound scans, blood tests, and non-invasive prenatal testing (NIPT). In addition, other diagnostic tests, such as amniocentesis and chorionic villus sampling (CVS), may be offered when a higher risk of genetic disorders is identified. However, the country has embarked on developing genomic medicine, which helps to facilitate 'genomic sequencing'[35] and clinical diagnostic services with accuracy.[36] Thus, reproductive health medicine in Hungary is more advanced than in Rwanda. For example, non-invasive prenatal testing (NIPT), such as the Panorama test,[37] can be applied to detect genetic abnormalities like common chromosomal abnormalities contributing to fetal loss and infant mortality.[38]

Besides, counselling is an integral part of the prenatal diagnosis process in Hungary, in which expectant parents are provided with detailed information about available screening and diagnostic tests, as well as the potential risks and benefits of each option.[39] They are also given guidance on interpreting the results and making informed decisions about their pregnancy.[40] Prenatal counselling is typically provided by obstetricians, genetic counsellors, or other healthcare professionals with specialised training in this area. The counselling sessions may be conducted in person or over the phone,[41] depending on the needs and preferences of the expectant parents.

Despite that remarkable work in the Hungarian health sector, the OECD and the European Observatory on Health Systems and Policies released the 2021 Country Health Profile, indicating that although the Hungarian government's contribution to the health care system has lately increased, it still needs to be improved to reach the EU average.[42] There is also a lack of physicians and nurses, and the parasolvency (compulsory gratuity) tradition has long caused a divide between the public and private health care systems.[43] Another unfavourable working environment, with adverse effects on patients, has been brought about by the ban on adopting this gratuity since 2020.[44] As a result, the criminalisation of gratuity has widened the disparity between the rich and the poor by encouraging more people to seek medical treatment at private facilities.[45] Those concerns are far-reaching and may impact expectant mothers who seek prenatal care. For example, prenatal care in Hungary is covered by the national health insurance system. Yet, various researchers have claimed that expectant mothers opt for informal payments to avoid disrespectful maternal care under what is known as the "chosen doctor model." The recent survey by K-Monitor and EMMA Association estimated that 68% of deliveries paid "gratitude money," of which 15% was under request.[46] The rationale for the "chosen doctor model" is the reported mistreatment of

30 Angele Musabyimana et al.: "Before and after Implementation of Group Antenatal Care in Rwanda: A Qualitative Study of Women's Experiences," *Reproductive Health,* 16, no. 1 (2019)p. 4–8, https://doi.org/10.1186/s12978-019-0750-5.

31 King Faisal Hospital v. Kamatenesi Jovia, Case No RCA 00056/2016/HC/KIG - RCA 00057/2016/HC/KIG (2016).

32 Nyirabatesi Laurence v. King Faisal Hospital, RCAA 00073/2018/CA (2019).

33 Mark I. Evans – Ronald J. Wapner: "Invasive Prenatal Diagnostic Procedures 2005", *Seminars in Perinatology,* 29, no. 4 (2005). 525–533, https://doi.org/10.1053/j.semperi.2005.06.004.

34 E. C. Molnár et al.: "Dilemmas of Genetic Counseling during Prenatal Diagnosis of Fabry Disease", *Archives of Women's Mental Health,* 1, no. 3 (1998). 147–149, https://doi.org/10.1007/s007370050020.

35 Martin Carkett – Alexander Honkala: "What Is Genomic Sequencing and Why Does It Matter for the Future of Health?", *Tony Blair Institute for Global Change,* February 2022, https://www.institute.global/insights/public-services/what-genomic-sequencing-and-why-does-it-matter-future-health.

36 BGI, "Hungary Sees 116% Growth in Non-Invasive Prenatal Testing | BGI Perspectives", *BGI Economics,* (Shenzhen, November 2022), https://www.bgi.com/global/news/what-we-can-learn-from-the-non-invasive-prenatal-testing-experience-in-hungary-bgi-perspective.

37 "Panorama," *Natera,* 2022, https://www.natera.com/womens-health/panorama-nipt-prenatal-screening/.

38 Pe'er Dar et al.: "Cell-Free DNA Screening for Prenatal Detection of 22q11.2 Deletion Syndrome", *American Journal of Obstetrics and Gynecology,* 227, no. 1 (2022). 79.e1–79.e11, https://doi.org/10.1016/j.ajog.2022.01.002.

39 Evans–Wapner: *"Invasive Prenatal Diagnostic Procedures 2005."*

40 Zoltan Papp: "Genetic Counseling and Termination of Pregnancy in Hungary", *Journal of Medicine and Philosophy (United Kingdom),* 14, no. 3 (1989). 323–231, https://doi.org/10.1093/jmp/14.3.323.

41 Laura Lorenz et al.: "Preventive Counseling in Routine Prenatal Care—A Qualitative Study of Pregnant Women's Perspectives on a Lifestyle Intervention, Contrasted with the Experiences of Healthcare Providers", *International Journal of Environmental Research and Public Health,* 19, no. 10 (2022). 3–5, https://doi.org/10.3390/ijerph19106122.

42 OECD and European Observatory on Health Systems and Policies, *State of Health in the EU – Hungary: Country Health Profile 2021* (OECD and World Health Organization, 2021), https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/hungary-country-health-profile-2021_482f3633-en.

43 Nagy, Melánia – Ripszám, Dóra: "Informal Payments in Healthcare, as an Issue of Hungarian National Security," *Büntetőjogi Szemle,* 2022, 66–70.

44 Péter Balázs: "Aftermath of Ban on Hungarian Medical Doctors' Informal Payment", *Orvosi Hetilap,* 164, no. 14 (2023): 523–528, https://doi.org/10.1556/650.2023.32722.

45 Dr Rita Lénárd: "Vulnerability and Chaos in the Hungarian Healthcare System", *HEINRICH-BÖLL-STIFTUNG* (Berlin, May 2018), https://www.boell.de/en/2018/05/31/vulnerability-and-chaos-hungarian-healthcare-system.

46 K-Monitor, Funky Citizens, and EMMA Association, "The Majority

women by public health care providers engaging in unnecessary obstetric procedures, stigma and discrimination, and physical, sexual, and verbal abuse.[47] Apart from this structural corruption, which undermines the Hungarian health care system, it is a form of "cost-benefit" in health care that creates an imbalance in maternal care service delivery. This parasolvency can influence either health providers' or women's autonomy in making decisions regarding the needed treatment or procedure, ultimately resulting in an adverse event.

Prenatal diagnosis and counselling are critical in ensuring the health and well-being of both mother and baby in Hungary. Health care providers can use advanced medical technology to detect potential genetic or teratogenic harm incompatible with life and to inform expectant parents in making informed decisions. Among those decisions is an induced abortion, which has been possible since the 1956 Abortion Law.[48] Thus, a pregnancy can be terminated up to the 24th week of gestation if the diagnosis identifies severe fetal abnormalities. Health care providers must also ensure that pregnancies proceed smoothly and that necessary interventions are implemented appropriately. Failure to do so can expose the health provider and laboratories to liability.

In the same case of Rwanda, medical professionals and laboratories in Hungary can be held liable if their prenatal diagnosis and counselling lead to fetal loss or congenital abnormalities.[49] For example, miscarriage and stillbirth following an amniocentesis test, any other invasive procedure, or erroneous laboratory interpretation can render an involved health care provider or laboratory legally liable. In addition, some research identified various issues related to prenatal diagnostics and counselling that create an environment for malpractice and negligence, such as excessive obstetric procedures, discriminatory treatment, lack of adequate communication, and non-consensual medical interventions.[50]

V. Reasonableness of medical liability in cases related to prenatal diagnostics

Suppose parents have taken steps to prevent pregnancy, such as tubal ligation or vasectomy. In that case, it stands to reason that they do not want to conceive again and, as a result, have no children, whether healthy or not, as was the case in *Thake v Maurice* and *McFarlane v. Tayside Health Board*. Imagine a lady had a tubal ligation, but it was improperly done and failed. She then discovered she was pregnant, despite not being warned about the likelihood of failure during surgery. Although the woman sought antenatal diagnosis and counselling, she promptly demanded to terminate the pregnancy. When this request was denied, the woman subsequently gave birth. Is that enough for the child's mother to file a wrongful pregnancy claim against a health care provider who conducted a tubal ligation if she gives birth to a healthy child? What about wrongful birth claims in case the child was born with abnormalities?

Any pregnancy or birth that comes from negligence associated with those impugned health care services (tubal ligation and prenatal diagnosis) constitutes harm. It is likely to subject the responsible party to liability. Although the above two claims are different, the same principle sensibly applies.[51] In those events, compensatory and non-compensatory damages may apply.

VI. Compensatory and non-compensatory damages

Compensatory damages are the money the court grants to the injured party to compensate for the suffered harm *(damnum)* and other incurred losses resulting from another party's negligence or misconduct. The compensatory damage may be pecuniary or non-pecuniary. They are pecuniary, actual, or specific when they entail financial costs and are thus easy to calculate based on actual expenses. They are non-pecuniary or general when quantifying the suffered harm is complex and rests upon the court's discretion. However, some jurisdictions have capped the non-pecuniary damages. Besides, the court can also impose non-compensatory damages on the plaintiff if the defendant's harm results from the defendant's gross negligence. In that case, they are called punitive or exemplary damages.

As mentioned earlier, pecuniary damages, also known as economic damages, entail compensation for verifiable financial costs—for example, medical expenses, rehabilitation costs, wage loss, litigation fees, or property damage. In medical malpractice, the court awards pecuniary damages (damnum emergens) upon finding the health provider's misconduct caused the patient's monetary loss. Without limitation, all the evidenced financial losses are compensable both in Rwanda and Hungary.

Some medical treatments and procedures can cause various physical and psychological harm to patients. These physical or emotional issues reduce the human capacity to fully enjoy the right to life as they jeopardise human integrity and dignity. For instance, phantom limb pain—traumatic postamputation pain—occurs after the amputation of a leg. If not

of Hungarian Children Are Born in Corruption," *A K-MONITOR BLOGJA*, January 2021, https://k.blog.hu/2021/01/02/maternity_english.

47 Nicholas Rubashkin et al.: "Examining Obstetric Interventions and Respectful Maternity Care in Hungary: Do Informal Payments for Continuity of Care Link to Quality?", *Birth,* 48, no. 3 (2021). 315–16, https://doi.org/10.1111/birt.12540.

48 Nándor Ács,ó – Ferenc G. Bánhidy – Andrew E. Czeizel: *Congenital Abnormalities and Preterm Birth Related to Maternal Illnesses during Pregnancy, Congenital Abnormalities and Preterm Birth Related to Maternal Illnesses During Pregnancy,* 2010, https://doi.org/10.1007/978-90-481-8620-4.

49 Papp: "Genetic Counseling and Termination of Pregnancy in Hungary."

50 Nicholas Rubashkin et al.: "Assessing Quality of Maternity Care in Hungary: Expert Validation and Testing of the Mother-Centered Prenatal Care (MCPC) Survey Instrument", *Reproductive Health,* 14, no. 1 (2017): 6–8, https://doi.org/10.1186/s12978-017-0413-3.

51 Cordelia Thomas: Claims for Wrongful Pregnancy and Damages for the Upbringing of the Child, *UNSW Law Journal,* vol. 26, 2003. 126–127.

well rehabilitated, this harm exacerbates the disease's consequences and interferes with the victim's psychosocial life.[52] If this bodily or mental pain and anguish were avoidable, an injured party could bring a claim against the health care provider for medical malpractice or negligence.

The patient's temporal or permanent physical and emotional harm constitutes non-compensatory damages. Non-pecuniary damages refer to a person's loss of life's pleasure after an injury. Among others, non-pecuniary damages can encompass 'loss of consortium,' disfigurement, and post-traumatic stress disorder (PTSD). The injuries attributed to non-pecuniary damages are manifested mainly by fear, isolation, loss of trust, anxiety, humiliation, long-lasting medical care, or other emotional trauma.[53] Those damages may impair the victim's capacity to interact with others, take independent decisions and realise them, and exercise hobbies contrary to the previous life status. In other words, the non-pecuniary damages interfere with the essence and quality of daily life. Contrary to non-pecuniary injury compensability in Rwanda and Hungary, it is subject to legal limitations (caps) in several jurisdictions.

Additionally, other damages imposable against the clumsy health provider are punitive damages. In a medical malpractice case, the court not only reimburses the patient for monetary losses. Instead, if an injury results from gross negligence or intentional misconduct, the court can award punitive damages, also known as exemplary damages. Contrary to compensatory damages, whose aim is to reimburse the plaintiff's incurred loss, punitive damages' purpose is to punish the defendant's intentional misconduct that led to the plaintiff's harm.[54] The court can award punitive damages if the health care provider's willful misconduct has caused patient harm, which may also apply to medical malpractice or negligence claims involving prenatal diagnostics. Accordingly, punitive damages are also capped in some jurisdictions. For example, in the United States, punitive damages are capped at four times the compensatory damages.[55]

1. Pecuniary and non-pecuniary damages claim against medical malpractice concerning prenatal diagnostics

When a child is born with genetic or teratologic harm, the parents may be entitled to pecuniary and non-pecuniary damages. In that context, pecuniary damages refer to the monetary losses incurred by the parents as a result of their child's defect. In contrast, non-pecuniary injury refers to the emotional and psychological harm that those parents suffer. Pecuniary damage may include incurred medical expenditures and other expenses related to ongoing care and treatment for the child, such as treatment, rehabilitation, and special education. In addition, if they are forced to take time off work to care for their child, parents may be entitled to compensation for lost income. However, damages for birth with genetic or teratological harm have been challenging in various jurisdictions.

However, claims for damages have not always been for child defects. Instead, parents have been claiming unwanted pregnancy or childbirth if it can be proven that they resulted from the malpractice or negligence of the health care provider involved in prenatal diagnosis. In that case, the court can determine non-pecuniary or moral damages to compensate for the suffered harm. Contrary to wrongful birth, where a child who severely suffers a wrongful life resulting from prenatal diagnostic error takes action against the negligent health provider, parents can petition the health care provider for an unwanted pregnancy, childbirth, or child defect. Martin Hogg has classified medical malpractice claims related to prenatal genetic or teratological misdiagnosis into two components, discussed below.[56]

The first category entails two possible claims for damages. The wrongful conception claim is one of the viable approaches in this category, while the wrongful birth claim is another. Under this claim, the parents may institute a claim for damages proving that medical malpractice or negligence resulted in an unwanted pregnancy. However, it subsequently led to a healthy birth.[57] The court can award damages for the loss of income (lucrum cessans) an expectant mother has incurred during the gestation period, including medical costs during pregnancy and childbirth. Those damages can also be granted due to 'derivative or consequential economic loss' other than economic loss if physical harm from the gravida's pregnancy was provable. This is the case in Scotland, England, and Wales. However, despite the circumstances, giving birth to a healthy child is not considered detrimental. Therefore, no claim would be instituted, although the pregnancy was not intended. In addition, the parents can file a claim when the child is born with the defect. In both cases, the expectant mother testified that had adequate prenatal information been provided, she would have opted for termination of pregnancy. Thus, she was denied the right to terminate her pregnancy due to a lack of necessary information. Therefore, as the health care provider fails to deliver prenatal information, the parents may file a compensation claim for unwanted pregnancy and childbearing until adulthood.[58] Several jurisdictions, including Belgium, the Czech Republic, Germany, Italy, the Netherlands, Poland, Spain, and Switzerland, permit the assertion of those damages. However, this has been successful only sometimes in other jurisdictions. In Hungary, pecuniary damages claims are not permissibly compensable in respect of healthy children

52 W. T. Oosthuizen – P. A. Carstens: "Medical Malpractice: The Extent, Consequences and Causes of the Problem", *Tydskrif Vir Hedendaagse Romeins-Hollandse Reg,* 2013, no. 103 (2015). 271–272, http://ssrn.com/abstract=2693960.

53 "Fact Sheet: Understanding Non-Economic Damages", *Center for Justice & Democracy* (New York, April 2023), https://centerjd.org/content/fact-sheet-understanding-non-economic-damages.

54 Cornell Law School: "Punitive Damages," Legal Information Institute, accessed November 25, 2024, https://www.law.cornell.edu/wex/punitive_damages.

55 "Punitive Damages in Personal Injury Cases", Justia, October 2020, https://www.justia.com/injury/negligence-theory/punitive-damages/.

56 Martin Hogg: "Damages for Pecuniary Loss in Cases of Wrongful Birth", *Journal of European Tort Law* 1, no. 2 (2010): 156–70, https://doi.org/10.1515/jetl.2010. 156.

57 Ibid.

58 Sofia Yakren: "'Wrongful Birth' Claims and the Paradox of Parenting a Child With a Disability", *Fordham Law Review,* 87, no. 2 (2018). 590–601, 602–622, 623, https://ir.lawnet.fordham.edu/flr/vol87/iss2/4/.

due to societal values, which do not see a child as a source of harm but instead impose the parental duty of support.

The second category of compensation the parents can claim relates to the harm associated with the congenital disability or the birth itself that would have been avoided had they known the risk of malformation or deformation before getting ready for conception or during the gestation period. This claim seeks to recover the additional cost of raising a child with a disability. i.e., Although the parents desired a child, they did not want one with a disability.

2. Compensation for medical malpractice cases related to reproductive health care services in Rwanda

Under Rwandan Law, the plaintiff may claim pecuniary damages for the loss incurred upon presenting evidence. The primary purpose of monetary damages is to compensate actual economic loss (*damnum emergens*) that could be computed, such as medical bills, loss of salary, loss of property, or other material things. Besides, the court can award moral damages for causing a non-pecuniary or extrapatrimonial loss. In this case, the court can grant moral damages if the plaintiff can prove the pain and suffering experienced or being experienced. For example, the court granted moral damages in the *NYIRABATESI Laurence v. King Faisal Hospital* case. In that case, a general practitioner employed by King Faisal Hospital assisted in Kamatesi's labour, resulting in patient harm.

NYIRABATESI is a woman who was pregnant during the time she went to King Faisal Hospital on 18 November 2008 for childbirth. Upon her arrival, she notified the hospital of her urgency in the morning (9.00 AM), but the hospital ignored her until the evening (20.00). When the hospital began assisting her, it assigned Dr. NDAGIJE Félix, a general practitioner. At the same time, she was initially followed by a gynecologist whose expertise would help since she had previously given birth under c-section (cesarean).[59] The hospital's ignorance of that patient's medical history led to the mother's pecuniary and non-pecuniary loss as she incurred medical expenses after hospital discharge. She experienced pain and suffering, followed by losing an opportunity to give birth after the doctor cut her fallopian tubes. She also endured iatrogenesis of the Vesicovaginal Fistula (VVF) and deficits in the quadriceps.[60] The Rwandan Court of Appeal, in its judgment of 19 July 2019, where the plaintiff, NYIRABATESI Laurence, sought reparation for financial loss (damnum emergens) and the seized opportunity (*lucrum cessans*). The court granted the plaintiff pecuniary damages for the proven financial loss incurred, including medical bills and the expense of judicial proceedings, after ascertaining the hospital's breach of duty of care linked to the harm suffered. In addition, the court also granted moral damages or non-pecuniary damages for the endured psychological and physical injury, including the pain and suffering from VVF and deficits in the quadriceps, humiliation, loss of consortium, and loss of the chance to give birth again.

Furthermore, Rwandan courts are likely to award non-pecuniary damages for medical liability concerning prenatal diagnostics in the future. Although the *Kamatesi v. King Faisal Hospital* case is not exclusively for prenatal diagnostics, it proves that non-pecuniary damages are compensable in Rwanda. In its 21 April 2017 appellate jurisdiction decision in a civil matter, the High Court of Rwanda awarded non-pecuniary damages of RWF 50,000,000 on the merits. Mrs. Kamatesi Jovia is a mother who went to King Faisal Hospital (KFH) for labour and experienced delayed treatment and misuse of medication to aid in the delivery. Such a delay and Cytotec misuse caused extreme uterine contraction and rupture, leading to the baby shifting into her abdomen and subsequently dying of severe hypoxia. Besides, Mrs. Kamatesi experienced surgery, which took off her right fallopian tube and ovary, as per a report by Dr. John Muganda, who performed that surgical operation. Thus, Mrs. Kamatesi endured pain and suffering, losing her baby, her quality of life, and her permanent disability.[61]

Based on the instances above, it is reasonable to assume that any misconduct or carelessness on the part of the health care professional about prenatal diagnostics and counselling in Rwanda may give rise to legal recourse if it leads to a spontaneous miscarriage, a stillbirth, child mortality, child malformity and deformity, or progression of disability in the mother. Indeed, the courts can grant pecuniary and non-pecuniary damages based on the merits; after ascertaining the fulfilment of the required conditions, including the duty of care existing between the litigants, the breach of that duty, the injury, and the causal link between the violation and the injury as per the law of negligence. Besides, although the research does not show anything about nominal damages in the Rwandan jurisprudence, there is no hindrance for the court in awarding nominal damages to establish the wrongful conduct of the health care provider if the plaintiff has proven that the latter's misconduct or negligence has infringed their rights, although no loss is endured. The nominal damages are always given in the form of a small amount of money, contrary to the punitive or exemplary damages discussed in the following paragraph.

Likely, Rwandan civil courts are not interested in determining punitive or exemplary damages. They are neither provided for nor prohibited by any regulation. However, these damages could generally be statutory or undetermined, leaving the judges' discretion in their determination. These are damages also given to the plaintiff in addition to compensatory damages in the presence of gross or overwhelming negligence. However, as the rationale for punitive damages is mainly deterrence and prevention, Rwandan courts tend to treat them as moral damages by emphasizing their purpose and severity. Thus, although the determination of moral damages lies in the court's discretion, an awarded amount of money for moral damages goes proportionally with the degree and sensitivity of the defendant's negligence. By doing so, the court also avoids unjust enrichment

59 Gál István László – Kőszegi László: Az orvosi műhibák értékelése a gyakorlatban, különös tekintettel a császármetszéssel kapcsolatos diagnosztikai tévedésekre II. *MED ET JUR,* 2025/3. 20–23.

60 Nyirabatesi Laurence v. King Faisal Hospital, RCAA 00073/2018/CA.

61 King Faisal Hospital v KAMATENESI Jovia, RCA 00056/2016/HC/KIG – RCA 00057/2016/HC/KIG (2017).

while determining the appropriate amount to be awarded. The absence of punitive damages in legal texts and the difficulty of determining moral damages without clear standards could be addressed through legislation. Yet, the court decision on punitive damages would take into consideration the rights of the injured party, the degree of responsibility, the level of malpractice or negligence, existing societal values, the relationship between the parties before the injury, the financial situation of the tortfeasor and the victim, as well as the other circumstances surrounding the case in question. Therefore, punitive damages are not consistently awarded; they may be determined on a case-by-case basis.

3. Compensable damages for medical malpractice related to prenatal diagnostics in Hungary

Under the Hungarian judicial practice, pecuniary compensation may be awarded for the total cost of raising a child born with a genetic or teratological abnormality that would have been avoided had the expectant parents been fully informed about those risks. Therefore, the twofold component of diagnostics and counselling imposes a duty of care on a health care professional towards the expectant mother, in addition to the prediction and prognosis of genetic or teratologic harm to the fetus or the expectant mother. The scope of this duty comprises diagnosis, interpretation, genetic screening, providing test results to patients, and treatment. As a result, violating one or more responsibilities exposes the healthcare provider to liability and, consequently, pecuniary damages.

As discussed earlier in this work, parents may take legal action against the health care provider with either of two types of claims concerning genetic or teratological harm suffered. One is based on an unplanned pregnancy and, therefore, an unwanted healthy or unhealthy child, while the other is based on having a safe pregnancy and a healthy child, which was the parents' wish, although having a disabled child was not. Thus, if they had complete information about such a risk, they should have opted for pregnancy termination, guaranteed by Hungarian law. This is the same as "failure to diagnose" and "erroneous interpretation", leading to fetal loss, childbirth with malformation, or child mortality. Both claims are treated identically regarding the arising costs under the Hungarian legal framework. However, there has been a plurality of court practice regarding the award of the total cost of bringing up a child.[62]

In cases where the parents have opted for claims for additional costs of child upbringing, the Hungarian courts have been awarding them upon the production of evidence. The additional costs of rearing a child are calculated proportionately to the cost of raising a healthy child. The cost is borne partly by the parents and partly by Social Security.

Contrary to the claims for additional costs of bringing up a child, parents can opt for the total cost of raising an unwanted but healthy child or a child with unwanted disabilities if the conditions of awarding damages are met. These claims have been subject to public policy due to their sensitivity. The main issue arises from unwanted pregnancy and "unwanted birth", "wrongful birth", or "unwanted child". Despite their inherent malformation or deformation, "unwanted child" might be inappropriate terminology because every child is a human being with dignity and, therefore, valuable in society. It would, however, not sound absurd to ask for total pecuniary compensation for the child into existence, be it healthy or unhealthy, resulting from the health care provider's malpractice or negligence. This practice has been recently adopted by the Civil Law Division of the Regional High Court of Appeal (RHCA) of Szeged. Thus, it may award pecuniary damages in relation to the cost of bringing up a child by subtracting the higher costs of raising a child with disabilities from the lower costs of the desired healthy child.[63] However, this brings two controversial dimensions, one of which has been considered demeaning the role of parenthood in society or jeopardising societal values. The second one is related to what Professor József Benke contextualised as an exacerbation of the problem of the shrinking health care institutions' budgets being unable to compensate for those damages.

The claims for wrongful pregnancy and wrongful birth have been feasible. The *McFarlane v. Tayside Health Board* case is the most famous Scottish case regarding an unwanted child, bringing controversy. Mr. and Mrs. McFarlane were partners with four children who decided not to have any more. For that reason, Mr. McFarlane underwent a vasectomy operation on 16 October 1989 at a hospital under the control of the Tayside Health Board. Later in January and February 1990, the semen analysis was conducted, and in March, the consultant surgeon informed Mr McFarlane that the semen was negative and may dispense with contraceptives. The partners opted for the advice, but in September 1991, Mrs McFarlane became pregnant and gave birth to Catherine on 6 May 1992. Mr. and Mrs. McFarlane took action against the Tayside Health Board in delicts, claiming a sum of £10,000 for having endured pain, suffering, and distress resulting from the unwanted pregnancy. Besides, they also claimed a sum of £100,000 for raising Catherine, resulting from the vasectomy operation failure. For the cost of raising Catherine, the court of first instance rejected the claim because the healthy baby's birth from a normal, healthy pregnancy could not be regarded as an injury compensable. Thus, being a parent is an immeasurable privilege in terms of money. Therefore, the Lord refused to balance the child's life with the patrimonial loss. Instead, it wholly compensated the parents for any expenses incurred. However, the Inner House of the Court of Session rejected that reasoning and found damages awardable on conventional principles, finding that the child was not a sufficient blessing to override the financial considerations.

Besides, in *Emeh v. Kensington and Chelsea and Westminster Area Health Authority*, the court found the 'damages for pain and suffering and maintaining the child' compensable since the duty of care which was breached could be established. However, the court stated that when damage involves the creation of human life, it raises moral and ethical concerns, which positions judges in a certain degree of uncertainty, for which Lord Hope called for further research. Moreover, in *Cattanach*

62 Benke: 1156, 1173–76.

63 Ibid., 1159 –60.

v. Melchior, the Australian High Court diverged from the position of the United Kingdom and Canada.[64] The costs of raising a child were awarded following an unsuccessful tubal ligation performed by an obstetrician and gynecologist, Dr. Stephen Cattanach.[65]

Pecuniary and non-pecuniary damages may be awarded in Hungary. However, the courts' practice concerning the total cost of raising a child is contentious and has not been uniform. The controversy of awarding the child-raising costs for a child born out of health care providers' negligence is not only in Hungary. For example, in the US, courts in some states, including Wisconsin and New Mexico, may award those damages, whereas courts in other states may take a different view based on public policy. However, various states in the US have capped non-pecuniary damages, including California, Massachusetts, New Mexico, Virginia, and Wisconsin, to mention a few.[66]

Besides, Hungarian tort law does not provide punitive damages.[67] It is an issue of legal positivism. Thus, legislators and legal theorists have not yet incorporated it into the Hungarian private law system. The primary reasons include the character of those damages and the concept of unjust enrichment. Although they could not compromise the delictual liability in Hungarian private law, punitive damages have been understood as unjust enrichment. In principle, it is void for the victim to benefit from their loss under tort law. Another issue is the nature of those damages, which are criminal[68] when applied in private law. In other words, it would be an unnecessary marriage of two distinct fields of law. Nevertheless, awarding punitive damages could not conflict with any Hungarian rule if their essence is prevention and deterrence. For that reason, the court is not hindered from awarding punitive or exemplary damages to a victim of the clumsy health care provider whose misconduct and negligence constitute gross negligence.

VII. Prenatal diagnostics and assisted reproductive technologies

Imagine an engineer commanding a sperm-injecting device using a wireless controller (Sony PlayStation 5 controller) to fertilise a human egg. This is what New Hope Fertility Center has done, resulting in an embryo later implanted in a mother's uterus, which recently turned into two baby girls.[69] In 2018, a scientist from China, He Jiankui, claimed that his research had reached a milestone in gene editing to make people immune to HIV. He received immediate criticism for failing to uphold the research's ethical standards, leading to his dismissal from a university and three years of imprisonment. After Jiankui, other researchers started working on germ-line editing, which, if successful, may lead to changes in DNA. Some individuals, including Dr. Kevin Smith, a biologist from Abertay University, who commented on embryo genetic editing, observed that genetic editing would be essential to prevent severe, genetically transmissible diseases and to increase the lifespan free from disease. However, errors and health risks associated with assisted reproductive technologies may or may not be discovered during the procedures, putting healthcare professionals at a higher risk of liability than ever.[70]

With today's assisted reproductive technologies, parents are relaxed about making choices in their children's best interests. Eugenics is a good illustration of selective breeding, in which people choose whom to breed with to have a baby with the desired heritable traits, and reject others. However, it sometimes turns out wrong throughout gestation or after delivery. You might have had several lawsuits involving mishandled embryology lab procedures, such as the unintentional destruction or loss of specimens or the fertilisation and transfer of incorrect gametes and embryos.[71] Assisted reproductive technologies are linked to more than just moral issues. They present additional difficulties that could result in medical liability regarding prenatal diagnostics and laboratory procedures for the analysis of embryos, such as preimplantation genetic testing (PGT), screening of gamete donors, and carrier screening. As reproductive technologies advance, Rwanda has no specific regulations governing this medical procedure.

Accordingly, there is a need for clarity on what constitutes general practice as a standard for prenatal diagnostic screening and counselling. Although this is much more ethical than scientific, it brings legal intrigue. There should be standards for determining the probability of genetic or teratogenic harm. Otherwise, unlimited human desires will be prioritised. This is mainly based on the current knowledge and the rapid evolution of medicine. For example, the current reproductive technologies, such as in vitro fertilisation (IVF) and surrogacy, bring unprecedented ethical and practical issues. Indeed, evidence-based medicine involving genomic sequencing has been suggested for adoption in the field to enable physicians to obtain sufficient evidence to assess pathogenic factors in their decision-making.[72] However, it is also associated with some challenges that must be addressed.[73]

64 Cattanach v Melchior [2003] HCA 38; 215 CLR 1 (2003).

65 Christopher Zinn: "Unjustified Seclusion of Psychiatric Patients Is Breach of Human Rights Genetic Test Can Show Whether Drugs to Treat Colon Cancer Will Work Doctor Who Botched Sterilisation Has to Pay Cost of Raising Child," *BMJ,* 327, no. July (2003). 183.

66 Peter DePaolis: "Medical Malpractice Damages Caps: A State by State Examination," accessed April 30, 2023, https://koonz.com/medical-malpractice-damages-caps/.

67 Attila Menyhárd: "Punitive Damages: Common Law and Civil Law Perspectives," in *Punitive Damages: Common Law and Civil Law Perspectives,* (Springer, 2009), 87–102, https://doi.org/doi:10.1007/978-3-211-92211-8.

68 Gál István László: Néhány szempont az orvos büntetőjogi felelősségének kizárásához. *Magyar Nőorvosok Lapja,* 2024/6. 342-344.

69 Antonio Regalado: "The First Babies Conceived with a Sperm-Injecting Robot Have Been Born", *MIT Technology Review,* April 2023, https://www.technologyreview.com/2023/04/25/1071933/first-babies-conceived-sperm-injecting-robot-ivf-automation-icsi-overture/.

70 Ananya Singh: "Artificial Wombs to Enhanced Babies, How Ethical Is the Future of Birth?", *The Swaddle,* (April, 2023), https://theswaddle.com/.

71 Jeremy Applebaum et al.: "Malpractice Litigation Surrounding in Vitro Fertilization in the United States: A Legal Literature Review", *Fertility and Sterility,* 119, no. 4 (2022). 574–576, https://doi.org/10.1016/j.fertnstert.2022.12.038.

72 McGrath et al.: "Legal Challenges in Precision Medicine: What Duties Arising From Genetic and Genomic Testing Does a Physician Owe to Patients?"

73 Gary Marchant et al.: "From Genetics to Genomics: Facing the Liability Implications in Clinical Care," *Journal of Law, Medicine and Ethics,* 48, no. 1 (2020). 24–37, https://doi.org/10.1177/1073110520916994.

VIII. The physician's dilemma in prenatal counselling vis-à-vis the mother's right to terminate a pregnancy

In Molloy v. Meier, the Minnesota Supreme Court held that the failure to warn the mother of the risk to a future child could give rise to a claim against the physician, as the duty of care may extend to a third party who is not the patient.[74] A similar approach was taken in *Pate v. Threlkel,* in which the Florida Supreme Court stated that the physician's duty could extend to the patient's children's health, given the transmissibility of genetic harm associated with the physician's treatment of the patient. Thus, the physician has the duty to warn the patient of the risks of genetic and teratologic harm to his children.[75] With complete information about the possible danger, the expectant parents can make an informed decision about whether to terminate the pregnancy or not. However, this duty poses some challenges to health care providers.

The medical profession is prone to accusations of malpractice and negligence due to its sensitivity. Besides, medicine is evolving due to scientific discoveries and rapid technological development. What is general practice today might change tomorrow and become actionable for medical malpractice. Thus, it is vital to mention that there should be a margin of appreciation for medical liability concerning prenatal diagnostics due to its uncertain nature.[76] Indeed, while some genetic and teratological harm might be prevented, some could not. According to John M. Graham, every infant has a 3% to 5% risk of being born with a deformation or malformation. This risk can even reach almost 10% to be born with internal anomalies or undetectable functional deficits until they grow. Besides, human malformation from environmental hazards is rare, while other teratological factors, such as chemicals, drug exposures, and radiation, are estimated to be 1%. Additionally, although the cause of most congenital anomalies is unknown, an estimated 15% to 25% of human malformations result from genetic transmission.

These figures justify the uncertain nature of prenatal diagnostics and gaps that constitute a leeway leading to unexpected harm to the fetus, baby, or expectant mother. Healthcare providers should be prudent in prenatal genetic and teratological diagnostics and counselling. This twofold component, in which any related errors can result in medical liability, encompasses diagnosis, interpretation, offering genetic screening, returning test results to the patients, and treatment.[77] Thus, there is a need for a comprehensive framework considering those uncertainties in the physicians' exercise of their duty to warn.

1. Termination of pregnancy for genetic or teratologic reasons in Rwanda

Abortion might not be as sensitive in medical practice as in legal and social practice. Despite this sensitivity, it is sometimes a good option for expectant parents when the life of either the gravida or the fetus is at risk. This is also the case when prenatal diagnostics demonstrate genetic or teratological harm leading to malformations, deformations, or incompatibility with postnatal birth. Although deemed necessary, induced abortion has been controversial in various jurisdictions due to public policy, societal values, and beliefs. In this regard, the Constitution of Rwanda and the regional and international treaties ratified by Rwanda, respectively, the African Charter on Human and Peoples' Rights[78] and the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW), safeguard the family. They mainly protect the child and the mother[79] and the right to good health,[80] and primarily CEDAW guarantees the women's right to reproduction, which can be interpreted to incorporate the mother's right to self-determination on terminating a pregnancy because of genetic or teratological harm.[81] Besides, induced abortion is legal when performed not later than 22 weeks of gestation age, which may not be regarded in case the pregnancy puts the health of the mother or the fetus at risk.[82] However, it should always be performed under the conditions stipulated by the abortion law.[83] One of the conditions provided by the abortion law is that two medical professionals with a speciality in obstetrics or gynecology should confirm that the pregnancy puts the health of the gravida or fetus at risk. This condition raises a question of which probability rate should be the basis,

74 Mark A. Rothstein: "Reconsidering the Duty to Warn Genetically At-Risk Relatives," *Genetics in Medicine* 20, no. 3 (2018): 285–89, https://doi.org/10.1038/gim.2017.257.

75 United States State Supreme Court of Florida, Pate v. Threlkel (1995).

76 'Margin of Appreciation' in this context means an acceptance of certain limits due to the practical nature of the medical profession particularly in relation to prenatal diagnostics which presents uncertainty.

77 Gary E. Marchant – Rachel A. Lindor: "Genomic Malpractice: An Emerging Tide or Gentle Ripple?," *Food and Drug Law Journal,* 73 (2018). pp. 18–22.

78 African Charter on Human and Peoples' Rights, 1981. Article 16 states the following:
1. Every individual shall have the right to enjoy the best attainable state of physical and mental health.
2. States parties to the present Charter shall take the necessary measures to protect the health of their people and to ensure that they receive medical attention when they are sick.

79 The Constitution of the Republic of Rwanda of 2003 revised in 2015. Article 18 (3) states that "The State puts in place appropriate legislation and organs for the protection of the family, particularly the child and mother, in order to ensure that the family flourishes."

80 Ibid. Article 21.

81 "Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women," 1979. Article 12 (2) of this Convention (CEDAW) stipulates that "… States Parties shall ensure to women appropriate services in connection with pregnancy, confinement and the post-natal period, granting free services where necessary, as well as adequate nutrition during pregnancy and lactation".

82 Article 3 of the Ministerial Order N°002/MoH/2019 of 08/04/2019 Determining Conditions to Be Satisfied for a Medical Doctor to Perform an Abortion provides that abortion is performed on the following grounds:
1° the pregnant person is a child;
2° the person requesting for abortion became pregnant as a result of rape;
3° the person requesting for abortion became pregnant after being subjected to a forced marriage;
4° the person requesting for abortion became pregnant as a result of incest committed with a person to the second degree of kinship;
5° the pregnancy puts the health of the pregnant person or the foetus at risk.

83 Ministerial Order N°002/MoH/2019 of 08/04/2019 determining conditions to be satisfied for a medical doctor to perform an abortion.

since not all genetic or teratological harms can be detected with high probability.

Genetic testing has not generally been accessible in public health facilities in Rwanda that are familiar to most expectant mothers.[84] Still, some genetic problems can only be detected through genomic sequencing, a service available at a few hospitals in Rwanda.[85] In addition, high-resolution ultrasound devices are unavailable in most Rwandan health facilities, particularly in ANC and district hospitals where many expectant parents seek prenatal care. This situation challenges medical professionals in the prediction and prognosis of harmful genetic or teratologic disposition in the fetus or expectant mother, leading to the decision of pregnancy termination or early treatment. Besides, the process of satisfying the requirements for abortion takes a long time, sometimes ends up in childbirth, and thus discourages the practice. Therefore, the woman's right to self-determination on pregnancy termination is provided under the law, but exercising and enjoying it is seemingly limited.

Therefore, if the health care provider was negligent in the prenatal diagnostics and counselling that caused the inability to terminate the pregnancy and the subsequent wrongful birth and life, or progression of the mother's disability, then the failure to do so may give rise to liability for medical negligence. This is related to interference with the mother's autonomy, right to choose the optimal family structure, and freedom to procreate. It is not just based on the financial loss incurred. However, in principle, it does not preclude the compensation of monetary damages.

2. Termination of pregnancy for genetic or teratologic reasons in Hungary

When performed under the law, induced abortions are acceptable in Hungary.[86] The pregnancy may be terminated until the 18th week of gestation based on a severe fetal abnormality.[87] Pregnancy termination is also permissible up until the 20th week of gestation or the 24th week in the event of a delayed diagnosis when the probability risk of genetic or teratological harm to the fetus reaches 50%.[88] Additionally, a pregnancy may be terminated regardless of gestational age if the expectant mother's health is in danger or the fetal abnormality is incompatible with postnatal life. Apart from the probability rate of genetic and teratological harm, which has been criticised by various research for being unsound,[89] the provision of abortion in Hungary is subject to limitations by the anti-abortion policies. Hungary has a stance against abortion. For example, in September 2022, it passed the fetal heartbeat law, compelling an expectant mother to hear the fetus's heartbeat as part of their informed consent and requirement to have access to the abortion procedure.

The heartbeat law is part of the national anti-abortion strategy. It has been criticised for bringing emotional concern to expectant mothers and influencing their decision-making by demeaning their capacity, already threatened by existing health conditions, and corrupting them to decide against abortion termination. This process leaves women with psychological trauma, like remorse, after opting for and terminating a pregnancy. The issue of allowing expectant mothers to abort pregnancies needs much attention. However, countries' limitations on elective abortion procedures might be reasonable.

IX. Liability approaches

Depending on the type of claim, the Rwandan and Hungarian courts may guarantee pecuniary and non-pecuniary damages using various methods. Although wrongful pregnancy and birth claims differ, the same principle may apply. Courts may award damages if the health care provider's negligence has been established. Negligence on the part of a health care provider may involve prenatal diagnosis, genetic screening offered, interpretation of test results, presenting test results to patients, treatment, and informed consent. Given that the contested health care services were intended to prevent pregnancy and no warning or possibility of failure was provided by the contested health care service provider, wrongful pregnancy claims are, therefore, admissible in both jurisdictions. Therefore, if the medical professionals who performed the vasectomy and tubal ligation failed to warn the patients about the possibility of failure, the case of the unsuccessful procedure could give rise to legal action. Likewise, the court may grant the parents non-pecuniary damages along with pecuniary damages if they prove that the health provider's negligence prevented them from exercising their right to choose pregnancy termination to prevent wrongful birth.

The judicial procedure is usually followed in Rwanda to address medical malpractice claims; however, this process is likely to take a while. Courts have been considering fault-based liability in this respect. However, it is always guaranteed to assess whether healthcare professionals are abiding by their duty of care. The *Bolam Test* applies, and the amount of compensation is determined by the seriousness and extent of the victim's harm. Additionally, courts have been using the doc-

84 Annette Uwineza – Leon Mutesa: "Medical Genetics and Genomic Medicine in Rwanda", *Molecular Genetics and Genomic Medicine,* 3, no. 6 (2015): 486–89, https://doi.org/10.1002/mgg3.p. 184.

85 Initially, genetic testing was introduced in Rwanda in 2005. Patients could only access this service at the University Teaching Hospital of Butare (CHUB) and University Teaching Hospital of Kigali (CHUK) upon referral based on congenital malformations, infertility, intellectual disability, and repetitive abortions. The only test covered by health insurance was the cytogenetic test until 2015. *See also.* Annette Uwineza – Leon Mutesa: "Medical Genetics and Genomic Medicine in Rwanda", *Molecular Genetics and Genomic Medicine* 3, no. 6 (2015). 486–89, https://doi.org/10.1002/mgg3.184. At this moment, advanced genetic screening can be available at limited health facilities in Rwanda, including the university teaching hospitals (CHUB and CHUK), King Faisal Hospital (KFH), Rwanda Military Hospital (RMH), and some medical labs such as AlphaBiolabs Rwanda, Nucleic Acid Testing Lab.

86 Article 6 (3) of "1992. évi LXXIX. törvény a magzati élet védelméről (Act LXXIX of 1992 on the Protection of Fetal Life)" (1992).

87 Ibid. art. 6 (2).

88 Ibid. art. 6 (3)–(4).

89 Benke: "'Should I Have Been Carried From the Womb To the Grave?' The Judicial Practice of Pecuniary Damages for Birth With Genetic or Teratological Harm in Hungary and Its Possible Impact on Medical Practice."

trine of vicarious liability involving the employer-employee relationship, which is common in many medical malpractice cases under the tort liability approach. Additionally, the Rwandan judicial system adopted an alternative dispute resolution (ADR) procedure for handling civil, commercial, and administrative matters. Mediation is now gaining momentum in this context by resolving various disputes through pretrial conferences and judge-facilitated mediation mechanisms.[90] Although there is no case regarding wrongful pregnancy and birth, they are likely to be successful following the precedents regarding medical malpractice and negligence.

Under Hungarian private law, a health care provider whose negligence has caused individual harm may be held liable for a delict, similar to many European countries.[91] A right relating to personality applies under the Hungarian Civil Code regarding non-material injury that must be compensated. In this line, any harm to life, physical integrity, or health has been considered a breach of personality rights. Like Rwandan courts, the Hungarian courts apply a *but-for* test to establish causation. The court considers the concept of proximate cause as part of an evaluation method to determine if there was a causal link between the duty of care that was owed and the harm suffered.[92] Any misconduct or failure concerning prenatal diagnosis is actionable in this situation. However, the courts may take different approaches when it comes to claims for the full cost of raising an unplanned child.

Rwandan and Hungarian courts far more commonly use the tortuous principle, but can also use a fiduciary relationship approach. A fiduciary relationship between the patient and the healthcare provider, sometimes known as the doctor-patient relationship, underlies the provision of health services. In this relationship, a patient can grant a doctor implicit or explicit authority to act in the patient's best interest or improve their health based on the best of his knowledge, with the utmost loyalty and good faith.[93] It should be highlighted that the patient is vulnerable and relies on the health care professional's skills and knowledge. This fiduciary relationship involves several duties, including acting responsibly and informing the patient.[94] However, all of the responsibilities in this regard are directed at giving the patient the best possible care while staying within the bounds of the given authority. However, all the duties in this regard are directed at providing the patient with the best possible care while staying within the bounds of the granted authority. In particular, the obligation to fully disclose all information regarding the range of treatment options and related risks is crucial in prenatal diagnostics since it demonstrates respect for the patient's autonomy. Failing to fulfil it may result in adverse events like wrongful birth. In this case, the court may use the principal-agent paradigm to prove the fiduciary duty was breached and grant the aggrieved party damages.

The contractual approach could also guarantee damages for the suffered harm related to wrongful pregnancy and wrongful birth. Even though the scope of medical providers' work falls under the obligation of means, they must still adhere to specific standards. Some medical services are rendered with the explicit guarantee from the healthcare professionals that they will fulfil the patient's requests. Although there might be no explicit guarantee, the medical professional also has a duty to fully disclose any treatment or procedure choices and any risks involved. A patient has the right to make an informed decision in this matter. The contract becomes effective once the patient gives his informed consent and the health care provider begins to treat him.[95] This contract establishes the health care professional's duty to provide and complete the agreed health services in a superior clinical manner. As today's health care services are patient-centred, the health care provider's responsibility also includes providing good communication and a positive environment.[96] The contract is breached if the patient can demonstrate that the health care provider did not fulfil the terms of the compromise or what he is reasonably supposed to do as an excellent clinician. The health care professional should act with proper respect, care, and good faith to avoid an adverse event. Any failure to deliver the expected outcomes and uphold professional standards of care is a breach of contract and subject to liability. In light of this, prenatal diagnostics and counselling are provided under a contractual arrangement, given that a healthcare professional is engaged and an expectant mother has agreed. So, based on that contractual relationship, wrongful pregnancy and wrongful birth claims could be filed.

Criminal charges in medical malpractice cases are rare and usually only come up when evidence of the healthcare provider's willful misconduct or gross negligence led to the patient's death or severe injury. In some situations, the health care provider could face criminal penalties for manslaughter. One instance of a medical malpractice case that led to criminal prosecution is *People v. Murray*. Jackson received a fatal dose of propofol from Dr. Conrad, which ultimately caused Jackson's death. As a result, Dr. Conrad was found guilty of involuntary manslaughter. Unlike civil actions, a health care provider who is proven guilty will receive an imprisonment sentence. In this light, if a mother gives birth to a child with a fatal disease and finds out that the fetus had a high likelihood of having that disease likelihood, but the health care provider intentionally chose not to inform her of the diagnosis and failed to give her the option of terminating the pregnancy, the mother may criminally sue the healthcare provider for medical malpractice.

90 Supreme Court of Rwanda: "Perfomance of the Judiciary during the Year 2021–2022," 2022. 1–2.

91 Tímea Barzó: "Medical Liability in the Light of New Hungarian Civil Code", *Practice and Theory in Systems of Education,* 10, no. 1 (2015): 109–13, https://doi.org/10.1515/ptse-2015-0010.

92 Attila Menyhárd: "Economic Loss Caused by GMOS in Hungary", in *Economic Loss Caused by Genetically Modified Organisms: Liabilities and Redress for the Adventitious Presence of GMOs in Non-GM Crops*, ed. Bernhard A. Koch, vol. 24 (New York: Springer Verlag Wien, 2008). 263–264.

93 Gabriel Lázaro-Muñoz: "The Fiduciary Relationship Model for Managing Clinical Genomic 'Incidental' Findings", *Journal of Law, Medicine and Ethics,* 42, no. 4 (2014): 576–86, https://doi.org/10.1111/jlme.12177.

94 Burkhard Madea, "Medical Malpractice", *Pacific Medical Law,* no. 162 (2019). 23–25, https://doi.org/10.1002/9781118570654.ch31.

95 M. Slabbert – M. Labuschaigne: "Legal Reflections on the Doctor-Patient Relationship in Preparation for South Africa's National Health Insurance", *South African Journal of Bioethics and Law,* 15, no. 1 (2022). 31., https://doi.org/10.7196/SAJBL.2022.v15i1.786.

96 Christopher Gordon: "The Doctor–Patient Relationship", *Massachusetts General Hospital Handbook of General Hospital Psychiatry,* 6th ed. (Elsevier Inc., 2010), 15–21, https://doi.org/10.1016/B978-1-4377-1927-7.00003-0.

Furthermore, although Rwanda and Hungary do not have any relevant publicly available criminal cases,[97] medical malpractice in prenatal diagnostics may lead to criminal charges depending on the constitutive acts of the case. For instance, intentionally falsifying test findings or treating someone improperly for financial benefit can be considered fraud or other white-collar crimes.

However, it is essential to note that wrongful birth and wrongful life claims have been considered to stigmatise people with disabilities, as the consideration of non-existence over malformation or deformation is against disability rights.[98] Also, the research has shown that these claims harm mothers psychologically. The public blames the parents for taking a controversial attitude against their children in an endeavour to raise money for raising them.[99] This could be the basis for many jurisdictions to limit the admissibility of those claims under the so-called public policy.

Health care service providers are included in business activities in Rwanda stipulated by the Consumer Protection Law.[100] Patients are considered consumers and approach courts under this law.[101] This indicates that when getting healthcare services, a patient is entitled to several rights and protections under this law.[102] As consumers, one of the essential rights that patients have is the right to information, which health care providers have to respect, as previously discussed. Patients have the right to quality healthcare services in addition to the right to information. Health care providers must deliver services that adhere to high-quality and safety standards in a fair and friendly environment. Therefore, patients who feel that their rights have been violated or that they have received subpar prenatal health care may file claims for medical malpractice relating to prenatal diagnostics under the Consumer Protection Law.[103]

In Hungary, consumer protection is governed by Act CLV 1997 on Consumer Protection. The rights and responsibilities of consumers and firms involved in commercial activity, including healthcare providers, are outlined in this Act. Those rights are the same as we discussed in the previous paragraph. As a result, Hungary's Consumer Protection Act protects people from harm caused by healthcare professionals. The General Inspectorate for Consumer Protection receives administrative complaints from individuals or organisations that advocate for consumer rights, claiming that a service provider has breached their rights. Thus, if it is determined that health care professionals caused the harm, they can be entitled to compensation.

Therefore, both jurisdictions would harmonise different approaches to prevent and address clinical malpractice without using judicial procedures, known to incur time and money costs. An apology is the healthcare providers' acknowledgement of their errors and consequences, taking responsibility, and expressing regret for having caused harm to the patients.[104] This approach has been paramount in various jurisdictions, including the United States and Australia. It may nt blame culture, reduce anger, and increase compassion and benevolence, building trust and repairing the doctor-patient relationship.[105] Rwanda and Hungary can introduce this strategy by issuing policies and frameworks for managing patient incidents and open disclosure. Alongside those policies, the countries should pass apology laws to protect the apology's statements and regret from court admissibility as evidence.

X. Conclusion and recommendations

The research has discussed the areas encompassing the prenatal diagnostics of genetic and teratologic harm and their related medical liabilities in Rwanda and Hungary. Antenatal diagnosis has been found realistic in both countries, although their practice varies depending on the available infrastructure, technology, and resources in the health care system. In Rwanda, ANCs and district hospitals commonly deliver antenatal diagnosis and counselling, but cannot detect genetic and teratologic harm. However, tertiary or referral hospitals and a few private hospitals and laboratories can provide genetically related health services, although they do not accept the existing health insurance policies. On the contrary, Hungarian expectant mothers can obtain these services under full coverage. However, some of the public health providers lost public trust, leading to pregnant women paying 'gratitude money' for better service in private clinics under the 'chosen doctor model'. However, it has been found necessary to embrace evidence-based medicine, such as non-invasive prenatal testing (NIPT), applying genomic sequencing to diagnose and predict harmful genetic and teratologic dispositions with more accuracy. This will address the expectant parents' worries about giving birth to children with malformation, deformations, or early mortality. It will also help expectant mothers in their right to self-determination on the termination of pregnancy in case they pose a threat to the health of the fetus or the gravida. Consequently, with evidence-based medicine, medical malpractice claims will decrease.

Moreover, exercising the woman's reproductive rights, such as the right to choose the best family structure and the right to reproductive autonomy or freedom of choice on the termination of pregnancy, is restricted under Rwandan law. Besides, it is also subject to unwelcoming procedures in Hungary due to

97 Gál István László – Bencsik Tamás: Az orvos büntetőjogi felelősségének néhány aktuális elméleti és gyakorlati kérdése, *Magyar Jog,* 9/2025. 292–297.

98 Wendy F. Hensel: "The Disabling Impact of Wrongful Birth and Wrongful Life Actions", *Harvard Civil Rights-Civil Liberties Law Review,* 40, no. 1 (2005). 150–95.

99 Yakren: "'Wrongful Birth' Claims and the Paradox of Parenting a Child With a Disability", 602–23.

100 Article 3 (1) of Law N° 36/2012 of 21/09/2012 Relating to Competition and Consumer Protection.

101 Ibid., Article 2 (11).

102 "Rwanda Utilities Regulatory Authority (RURA)," accessed April 30, 2023, https://rura.rw/index.php?id=264#:~:text=A consumer has a right to fair treatment without undue, type and quality of services.&text=A consumer has a right to complain and to receive,effective redress at no cost.

103 See *Supra* note 103, Article 50.

104 Jennifer K. Robbennolt: "Apologies and Medical Error", *Clinical Orthopaedics and Related Research,* 467, no. 2 (2009). 376–79, https://doi.org/10.1007/s11999-008-0580-1.

105 Nina E. Ross – William J. Newman: "The Role of Apology Laws in Medical Malpractice", *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law,* 49, no. 3 (2021. 1–7, https://doi.org/10.29158/JAAPL.200107-20.

anti-abortion policies, while it could serve in issues related to harmful genetic and teratological disposition. Both countries would decriminalise the abortions performed by doctors and harmonise the abortion procedures by removing the anti-abortion policies to prevent unplanned children in the future.

Awardable pecuniary and non-pecuniary damages have also been discussed in the two jurisdictions. Despite the nuance of differences, there have been many similarities because both countries' legal systems are civil, emphasising judicial precedent. Wrongful pregnancy claims and wrongful birth are actionable under both systems. Although there have been no precedent cases in Rwanda, they are likely admissible and successful due to the courts' stand in other medical malpractice precedents. In both jurisdictions, courts have awarded pecuniary damages for the actual loss suffered, such as medical bills, loss of salary, loss of property, medical expenditure, rehabilitation costs, and litigation fees. Besides, the courts may grant non-pecuniary damages, including loss of consortium, disfigurement, pain and suffering resulting from pregnancy or losing her baby, PTSD, loss of quality of life, and disability. However, there the law would cap non-economic and punitive damages. Rwandan courts consider those damages moral, while in Hungary, restitutions follow its delictual mode of liability. For wrongful birth claims, some Hungarian courts have taken a different approach in awarding damages for the total child-raising costs due to public policy.

It is essential to reveal that an increase in medical malpractice regarding prenatal diagnostics may lead to defensive medicine in which clinicians, mainly private ones, could develop a reluctance to deliver those services by excluding them, in whole or in part, from the list of their health services since they are prone to future liability. This is because medical liability costs a lot of money for health care institutions, while the malpractice premiums are also high. Thus, this approach would not only be improved by developing a robust insurance scheme under which they are sheltered from malpractice liabilities. Instead, there is a need for a no-fault system and a vibrant medical malpractice compensation scheme. Pecuniary damages should be awarded if the plaintiffs can prove the incurred expenses.

The health care service delivery is patient-centred, which makes it litigious. Health care professionals are bound by the duty of care, which could be interpreted broadly to encompass all the patients' rights. However, the basic rule to maintain is to respect the patient's autonomy and prioritise their interests by acting with reasonable care and utmost loyalty. Otherwise, any harm resulting from the health care providers' non-observance of the existing standards of a responsible body of medical opinion is likely to hold them liable. So, health care systems should be improved by empowering medical personnel with continuing professional training and providing the necessary equipment to adjust the health service delivery to the needs of an open society.

Moreover, increasing public awareness would be another strategy to decrease medical errors. This may be related to informed consent, in which patients decide on their best treatment after receiving complete information about the risks and advantages of the proposed treatment choice. In this regard, patients should feel free to express any concerns about their treatment options and ask any questions. This could facilitate better interaction between patients and healthcare providers. Finally, taking preventive measures would be a different approach to minimise the rate of medical malpractice. This entails implementing rules and practices that promote patient safety, such as regular staff training and inspection of health care practices. Upholding performance evaluations and, if necessary, disciplinary sanctions will hold health care providers accountable for their deeds.

However, none of the above proposals will be possible without individual and community commitment. The robust health care system will ultimately depend on a partnership between all stakeholders, including policymakers, the private sector, and civil society. This will consolidate the efforts to solve various issues discussed facing the Rwandan and Hungarian health care systems, including medical malpractice connected to prenatal diagnostics.

References

1992. évi LXXIX. törvény a magzati élet védelméről (Act LXXIX of 1992 on the Protection of Fetal Life) (1992). https://reproductiverights.org/maps/provision/hungarys-abortion-provisions/.

Ackmann, Elizabeth A.: "Prenatal Testing Gone Awry: The Birth of a Conflict of Ethics and Liability." *Indiana Health Law Review,* 2 (2005): 200.

Ács, Nándor – Ferenc G. Bánhidy – Andrew E. Czeizel: *Congenital Abnormalities and Preterm Birth Related to Maternal Illnesses during Pregnancy. Congenital Abnormalities and Preterm Birth Related to Maternal Illnesses During Pregnancy*, 2010. https://doi.org/10.1007/978-90-481-8620-4.

"African Charter on Human and Peoples' Rights," 1981.

Applebaum, Jeremy – Leigh Ann Humphries – Mary Ellen Nepps – Dara S. Berger – Kathleen O'Neill: "Malpractice Litigation Surrounding in Vitro Fertilization in the United States: A Legal Literature Review." *Fertility and Sterility,* 119, no. 4 (2022): 574–76. https://doi.org/10.1016/j.fertnstert.2022.12.038.

Article 50 of Law Nº 36/2012 of 21/09/2012 Relating to Competition and Consumer Protection (2012).

Baji, Petra – Nicholas Rubashkin – Imre Szebik – Kathrin Stoll – Saraswathi Vedam: "Informal Cash Payments for Birth in Hungary: Are Women Paying to Secure a Known Provider, Respect, or Quality of Care?" *Social Science and Medicine,* 189 (2017). 86–87. https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2017.07.015.

Balázs, Péter: "Aftermath of Ban on Hungarian Medical Doctors' Informal Payment." *Orvosi Hetilap,* 164, no. 14 (2023): 523–28. https://doi.org/10.1556/650.2023.32722.

Balogh, Erin P. – Bryan T. Miller – John R. Ball: "Overview of Diagnostic Error in Health Care." *Improving Diagnosis in Health Care,* 31,81, 2016. https://doi.org/10.17226/21794.

Barzó, Tímea: "Medical Liability in the Light of New Hungarian Civil Code." *Practice and Theory in Systems of Education,* 10, no. 1 (2015). 109–113. https://doi.org/10.1515/ptse-2015-0010.

Benke, József: "'Should I Have Been Carried From the Womb To the Grave?' The Judicial Practice of Pecuniary Damages for Birth With Genetic or Teratological Harm in Hungary and Its Possible Impact on Medical Practice." *Zbornik Pravnog Fakulteta u Zagrebu,* 72, no. 6 (2022): 1147–49, 1156, 1159. https://doi.org/10.3935/zpfz.72.5.01.

BGI. "Hungary Sees 116% Growth in Non-Invasive Prenatal Testing | BGI Perspectives." *BGI Economics*, Shenzhen, November 2022. https://www.bgi.com/global/news/what-we-can-learn-from-the-non-invasive-prenatal-testing-experience-in-hungary-bgi-perspective.

Binagwaho, Agnes – Dennis Hirwe – Kedest Mathewos: "Health System Resilience: Withstanding Shocks and Maintaining Progress." *Global Health Science and Practice,* 10 (2022): 3. https://doi.org/10.9745/GHSP-D-22-00076.

Brown, Christopher – Kirk Morgan: "Consideration of Intentional Torts in Fault Allocation: Disarming the Duty to Protect against Intentional Conduct." *Wyoming Law Review,* 2, no. 2 (2002). 490.

Candide, Tran Ngoc – Bajedo Okikiolu – Moyo Thandekile N. – SY Sokona – Serge Bataliack. "Data-Driven Development: How Rwanda Is Pioneering Health Information Systems for Improved SDG Monitoring." *Intergrated African Health Observatory (IAHO) and World Health Organisation (WHO),* May 2022. https://www.who.int/news-room/feature-stories/detail/data-driven-development-rwanda-pioneering-health-information-systems-improved-monitoring.

Carkett, Martin, – Alexander Honkala: "What Is Genomic Sequencing and Why Does It Matter for the Future of Health?" *Tony Blair Institute for Global Change,* February 2022. https://www.institute.global/insights/public-services/what-genomic-sequencing-and-why-does-it-matter-future-health.

Cattanach v Melchior [2003] HCA 38; 215 CLR 1 (2003).

Center for Dignity in Healthcare for People with Disability. "Prenatal Law: Wrongful Birth and Wrongful Life." Baltimore, 2021.

Center for Justice & Democracy. "Fact Sheet: Understanding Non-Economic Damages." New York, April 2023. https://centerjd.org/content/fact-sheet-understanding-non-economic-damages.

"Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women," 1979.

Cornell Law School: "Punitive Damages." Legal Information Institute. Accessed November 25, 2024. https://www.law.cornell.edu/wex/punitive_damages.

Dar, Pe'er – Bo Jacobsson – Rebecca Clifton – Melissa Egbert – Fergal Malone – Ronald J. Wapner – Ashley S. Roman et al: "Cell-Free DNA Screening for Prenatal Detection of 22q11.2 Deletion Syndrome." *American Journal of Obstetrics and Gynecology* 227, no. 1 (2022). 79.e1-79.e11. https://doi.org/10.1016/j.ajog.2022.01.002.

Delisle, Hélène: "The Human Resources for Health Program in Rwanda – Reflections on Achievements and Challenges: Comment on "health Professional Training and Capacity Strengthening through International Academic Partnerships: The First Five Years of the Human Resources For." *International Journal of Health Policy and Management,* 8, no. 2 (2019). 128–130. https://doi.org/10.15171/ijhpm.2018.114.

DePaolis, Peter: "Medical Malpractice Damages Caps: A State by State Examination." Accessed April 30, 2023. https://koonz.com/medical-malpractice-damages-caps/.

Dungan, Jeffrey S.: "Prenatal Diagnostic Testing." *MSD Manuals,* 2022. https://www.msdmanuals.com/home/women-s-health-issues/detection-of-genetic-disorders-before-and-during-pregnancy/prenatal-diagnostic-testing#v45388368.

Dusingizimana, Theogene – Thiagarajah Ramilan – Janet L. Weber – Per Ole Iversen – Maurice Mugabowindekwe – Jeannine Ahishakiye – Louise Brough: "Predictors for Achieving Adequate Antenatal Care Visits during Pregnancy: A Cross-Sectional Study in Rural Northwest Rwanda." *BMC Pregnancy and Childbirth,* 23, no. 1 (2023). 1–9. https://doi.org/10.1186/s12884-023-05384-0.

Eléfant, Elisabeth – Cyril Hanin – David Cohen: "Pregnant Women, Prescription, and Fetal Risk." In *Handbook of Clinical Neurology,* edited by D. Cohen A. Gallagher, C. Bulteau and J.L. Michaud, 173:379–81, 2020. https://doi.org/10.1016/B978-0-444-64150-2.00027-7.

Evans, Mark I. – Ronald J. Wapner: "Invasive Prenatal Diagnostic Procedures 2005." *Seminars in Perinatology* 29, no. 4 (2005). 525–33. https://doi.org/10.1053/j.semperi.2005.06.004.

Faal, Gholamreza – Razieh Abbasi – Bita Bijari: "The Prevalence of Major Congenital Anomalies Among Live Births in Birjand, Iran." *Modern Care Journal,* 15, no. 2 (2018): 1–5. https://doi.org/10.5812/modernc.81084.

Gerstein, Mark B. – Can Bruce – Joel S. Rozowsky – Deyou Zheng – Jiang Du – Jan O. Korbel: "Fourth Health Sector Strategic Plan (HSSP4) 2018–2024 (Annex 6)," 2018.

Gál István László: Néhány szempont az orvos büntetőjogi felelősségének kizárásához. *Magyar Nőorvosok Lapja,* 2024/6. 342–345.

Gál István László – Kőszegi László: Az orvosi műhibák értékelése a gyakorlatban, különös tekintettel a császármetszéssel kapcsolatos diagnosztikai tévedésekre II. *MED ET JUR,* 2025/3. 20–25.

Gál István László – Bencsik Tamás: Az orvos büntetőjogi felelősségének néhány aktuális elméleti és gyakorlati kérdése. *Magyar Jog,* 2025/9. 292–300.

Olof Emanuelsson – Zhengdong D. Zhang – Sherman Weissman – Michael Snyder: "What Is a Gene, Post-ENCODE? History and Updated Definition." *Genome Research,* 17, no. 6 (2007): 670. https://doi.org/10.1101/gr.6339607.

Glannon, Walter: "Genes, Embryos, and Future People." *Bioethics*, 12, no. 3 (1998). 187–211. https://doi.org/10.1111/1467-8519.00108.

Gordon, Christopher: "The Doctor–Patient Relationship." In *Massachusetts General Hospital Handbook of General Hospital Psychiatry,* 6th ed., 15–21. Elsevier Inc., 2010. https://doi.org/10.1016/B978-1-4377-1927-7.00003-0.

Hensel, Wendy F.: "The Disabling Impact of Wrongful Birth and Wrongful Life Actions." *Harvard Civil Rights-Civil Liberties Law Review,* 40, no. 1 (2005). 150–95.

Hogg, Martin: "Damages for Pecuniary Loss in Cases of Wrongful Birth." *Journal of European Tort Law,* 1, no. 2 (2010). 156–170. https://doi.org/10.1515/jetl.2010.156.

Justia. "Punitive Damages in Personal Injury Cases." October

2020. https://www.justia.com/injury/negligence-theory/punitive-damages/.
K-Monitor, Funky Citizens, and EMMA Association. "The Majority of Hungarian Children Are Born in Corruption." *A K-MONITOR BLOGJA*, January 2021. https://k.blog.hu/2021/01/02/maternity_english.
King Faisal Hospital v. Kamatenesi Jovia. Case No RCA 00056/2016/HC/KIG - RCA 00057/2016/HC/KIG (2016).
King Faisal Hospital v KAMATENESI Jovia. RCA 00056/2016/HC/KIG - RCA 00057/2016/HC/KIG (2017).
Kinsner-Ovaskainen, and Garne E. "European Monitoring of Congenital Anomalies: JRC-EUROCAT Report on Statistical Monitoring of Congenital Anomalies (2009 - 2018)." Ispra, 2021. https://ec.europa.eu/jrc.
Kőhalmi László, A jogi személy büntetőjogi felelőssége: adalékok egy jogintézmény jogtörténeti aspektusú elemzéséhez jelenkori kitekintéssel. *Collega,* 2000/4, 18–23.
Kőhalmi László, A jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedések. *JURA,* 2006/1. 52–62.
Kőhalmi László – Fogarasi Katalin – Schneider Philipp – Patonai Zoltán, A pontos orvosi szakkifejezések használatának fontossága a büntetőeljárásban. *Magyar Jog,* 2018/2. 86–93.
Kremmer, Sarolta: "Born in Corruption: Maternity Care after the Change of System in Hungary." *Journal of Gender and Feminist Studies,* no. 15 (29) (2020): 19–38.
Lázaro-Muñoz, Gabriel: "The Fiduciary Relationship Model for Managing Clinical Genomic 'Incidental' Findings." *Journal of Law, Medicine and Ethics,* 42, no. 4 (2014). 576–86. https://doi.org/10.1111/jlme.12177.
Lénárd, Rita. *"Vulnerability and Chaos in the Hungarian Healthcare System." HEINRICH-BÖLL-STIFTUNG.* Berlin, May 2018. https://www.boell.de/en/2018/05/31/vulnerability-and-chaos-hungarian-healthcare-system.
Lorenz, Laura – Franziska Krebs – Farah Nawabi – Adrienne Alayli – Stephanie Stock: "Preventive Counseling in Routine Prenatal Care – A Qualitative Study of Pregnant Women's Perspectives on a Lifestyle Intervention, Contrasted with the Experiences of Healthcare Providers." *International Journal of Environmental Research and Public Health,* 19, no. 10 (2022): 3–5. https://doi.org/10.3390/ijerph19106122.
Lucassen, Anneke – Michael Parker: "Confidentiality and Serious Harm in Genetics- Preserving the Confidentiality of One Patient and Preventing Harm to Relatives." *European Journal of Human Genetics,* 12, no. 2 (2004). pp. 93–97. https://doi.org/10.1038/sj.ejhg.5201118.
Madea, Burkhard: "Medical Malpractice." *Pacific Medical Law*, no. 162 (2019): 23–25. https://doi.org/10.1002/9781118570654.ch31.
Manzi, Anatole – Laetitia Nyirazinyoye – Joseph Ntaganira – Hema Magge – Evariste Bigirimana – Leoncie Mukanzabikeshimana – Lisa R. Hirschhorn – Bethany Hedt-Gauthier: "Beyond Coverage: Improving the Quality of Antenatal Care Delivery through Integrated Mentorship and Quality Improvement at Health Centers in Rural Rwanda." *BMC Health Services Research,* 18, no. 1 (2018). 2–7. https://doi.org/10.1186/s12913-018-2939-7.
Marchant, Gary – Mark Barnes – James P. Evans – Bonnie LeRoy – Susan M. Wolf: "From Genetics to Genomics: Facing the Liability Implications in Clinical Care." *Journal of Law, Medicine and Ethics,* 48, no. 1 (2020). 24–37. https://doi.org/10.1177/1073110520916994.
Marchant, Gary E. – Rachel A. Lindor: "Genomic Malpractice: An Emerging Tide or Gentle Ripple?" *Food and Drug Law Journal,* 73 (2018). 18–22.
"'Margin of Appreciation' in This Context Means an Acceptance of Certain Limits Due to the Practical Nature of the Medical Profession Particularly in Relation to Prenatal Diagnostics Which Presents Uncertainty.," n.d.
"Maternal Immunization and Antinatal Situation Analysis: Report of the MIACSA Project 2016-2019." *World Health Organization*. Geneva: World Health Organization, 2020.
McGrath, Scott P. – Arthur E. Peabody – Derek Walton – Nephi Walton: "Legal Challenges in Precision Medicine: What Duties Arising From Genetic and Genomic Testing Does a Physician Owe to Patients?" *Frontiers in Medicine,* 8 (2021). 1–4. https://doi.org/10.3389/fmed.2021.663014.
Melánia, Nagy – Ripszám Dóra: "Informal Payments in Healthcare, as an Issue of Hungarian National Security." *Büntetőjogi Szemle,* 2022. 66–70.
Mellander, Mats – Jan Sunnegårdh: "Failure to Diagnose Critical Heart Malformations in Newborns before Discharge - An Increasing Problem?" *Acta Paediatrica, International Journal of Paediatrics,* 95, no. 4 (2006). p. 412. https://doi.org/10.1080/08035250500541910.
Menyhárd, Attila: "Economic Loss Caused by GMOS in Hungary." In *Economic Loss Caused by Genetically Modified Organisms: Liabilities and Redress for the Adventitious Presence of GMOs in Non-GM Crops*, edited by Bernhard A. Koch, 24:263–64. New York: Springer Verlag Wien, 2008.
"Punitive Damages: Common Law and Civil Law Perspectives." In *Punitive Damages: Common Law and Civil Law Perspectives*, 87–102. Springer, 2009. https://doi.org/doi:10.1007/978-3-211-92211-8.
Ministerial Order N°002/MoH/2019 of 08/04/2019 determining conditions to be satisfied for a medical doctor to perform an abortion (2019).
Molnár, E. C. – J. Tanyi – E. Tóth-Pál – C. Papp: "Dilemmas of Genetic Counseling during Prenatal Diagnosis of Fabry Disease." *Archives of Women's Mental Health,* 1, no. 3 (1998): 147–49. https://doi.org/10.1007/s007370050020.
Musabyimana, Angele – Tiffany Lundeen – Elizabeth Butrick – Felix Sayinzoga – Bernard Ngabo Rwabufigiri – Dilys Walker – Sabine F. Musange: "Before and after Implementation of Group Antenatal Care in Rwanda: A Qualitative Study of Women's Experiences." *Reproductive Health,* 16, no. 1 (2019). 4–8. https://doi.org/10.1186/s12978-019-0750-5.
natera. "Panorama." 2022. https://www.natera.com/womens-health/panorama-nipt-prenatal-screening/.
Nyirabatesi Laurence v. King Faisal Hospital. RCAA 00073/2018/CA (2019).
OECD, and European Observatory on Health Systems and Policies. *State of Health in the EU - Hungary: Country Health Profile 2021*. OECD and World Health Organization, 2021. https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/hungary-country-health-profile-2021_482f3633-en.
Oosthuizen, W T – P. A. Carstens: "Medical Malpractice:

The Extent, Consequences and Causes of the Problem." *Tydskrif Vir Hedendaagse Romeins-Hollandse Reg,* 2013, no. 103 (2015): 271–72. http://ssrn.com/abstract=2693960.

Papp, Zoltan: "Genetic Counseling and Termination of Pregnancy in Hungary." *Journal of Medicine and Philosophy (United Kingdom),* 14, no. 3 (1989). 323–31. https://doi.org/10.1093/jmp/14.3.323.

Partners In Health. "Maternal and Child Health." Accessed April 17, 2023. https://www.pih.org/country/rwanda.

Pyeritz, Reed E.: *Emery and Rimoin's Principles and Practice of Medical Genetics and Genomics Clinical Principles and Applications*. Andre Wolff, 2018.

Regalado, Antonio: "The First Babies Conceived with a Sperm-Injecting Robot Have Been Born." *MIT Technology Review,* April 2023. https://www.technologyreview.com/2023/04/25/1071933/first-babies-conceived-sperm-injecting-robot-ivf-automation-icsi-overture/.

Robbennolt, Jennifer K.: "Apologies and Medical Error." *Clinical Orthopaedics and Related Research,* 467, no. 2 (2009): 376–79. https://doi.org/10.1007/s11999-008-0580-1.

Ross, Nina E. – William J. Newman: "The Role of Apology Laws in Medical Malpractice." *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law,* 49, no. 3 (2021). 1–7. https://doi.org/10.29158/JAAPL.200107-20.

Rothstein, Mark A.: "Reconsidering the Duty to Warn Genetically At-Risk Relatives." *Genetics in Medicine,* 20, no. 3 (2018): 285–89. https://doi.org/10.1038/gim.2017.257.

Rubashkin, Nicholas – Petra Baji – Imre Szebik – Erika Schmidt – Saraswathi Vedam: "Examining Obstetric Interventions and Respectful Maternity Care in Hungary: Do Informal Payments for Continuity of Care Link to Quality?" *Birth,* 48, no. 3 (2021). 315–16. https://doi.org/10.1111/birt.12540.

Rubashkin, Nicholas – Imre Szebik – Petra Baji – Zsuzsa Szántó – Éva Susánszky – Saraswathi Vedam: "Assessing Quality of Maternity Care in Hungary: Expert Validation and Testing of the Mother-Centered Prenatal Care (MCPC) Survey Instrument." *Reproductive Health,* 14, no. 1 (2017). 6–8. https://doi.org/10.1186/s12978-017-0413-3.

Rwanda Development Board (RDB): "Health Services." Accessed April 17, 2023. https://rdb.rw/investment-opportunities/health-services/.

Rwanda Medical and Dental Council (RMDC): "List of Hospitals." Accessed April 17, 2023. https://www.rmdc.rw/spip.php?article11.

"Rwanda Utilities Regulatory Authority (RURA)." Accessed April 30, 2023. https://rura.rw/index.php?id=264#:~:text=A consumer has a right to fair treatment without undue,type and quality of services.&text=A consumer has a right to complain and to receive,effective redress at no cost.

Singh, Ananya: "Artificial Wombs to Enhanced Babies, How Ethical Is the Future of Birth?" *The Swaddle*, April, 2023. https://theswaddle.com/.

Slabbert, M. – M. Labuschaigne: "Legal Reflections on the Doctor-Patient Relationship in Preparation for South Africa's National Health Insurance." *South African Journal of Bioethics and Law,* 15, no. 1 (2022). 31. https://doi.org/10.7196/SAJBL.2022.v15i1.786.

Supreme Court of Rwanda. "Perfomance of the Judiciary during the Year 2021-2022," 2022.

Tantibanchachai, Chanapa. "Teratogens." In *Embryo Project Encyclopedia*, 2014. https://embryo.asu.edu/pages/teratogens.

"The Constitution of the Republic of Rwanda of 2003 Revised in 2015," 2015.

Thomas, Cordelia: Claims for Wrongful Pregnancy and Damages for the Upbringing of the Child. *UNSW Law Journal,* Vol. 26, 2003.

Trotzig, Marten A.: "The Defective Child and the Actions for Wrongful Life and Wrongful Birth." *Family Law Quarterly,* 14, no. 1 (1980). 23–30. https://doi.org/10.1080/01947648009513322.

Umuhoza, Christian, Angelique Charlie Karambizi, Lisine Tuyisenge, and Peter Cartledge. "Caregiver Delay in Seeking Healthcare during the Acute Phase of Pediatric Illness, Kigali, Rwanda." *The Pan African Medical Journal* 30 (2018). pp. 2–3. https://doi.org/10.11604/pamj.2018.30.160.15286.

Umuhoza, Stella Matutina – Sabine F. Musange – Alypio Nyandwi – Parfait Uwaliraye: "Establishing Health Technology Assessment in Rwanda – Lessons for Other Countries." *Strategic Purchasing Africa Resource Centre (SPARC),* October 2021. https://sparc.africa/2021/10/establishing-health-technology-assessment-in-rwanda-lessons-for-other-countries/.

United States State Supreme Court of Florida. Pate v. Threlkel (1995).

Uwineza, Annette – Leon Mutesa: "Medical Genetics and Genomic Medicine in Rwanda." *Molecular Genetics and Genomic Medicine,* 3, no. 6 (2015). 486–489. https://doi.org/10.1002/mgg3.184.

Weber, Ditte L. – Vincent K. Cubaka – Per Kallestrup – Susanne Reventlow – Michael Schriver: "Rwandan Primary Healthcare Providers' Perception of Their Capability in the Diagnostic Practice." *African Journal of Primary Health Care and Family Medicine,* 12, no. 1 (2020): 6–7. https://doi.org/10.4102/PHCFM.V12I1.2197.

Weston-Scheuber, Kylie: "Victory for Reluctant Parents: Cattanach v Melchior." *University of New South Wales Law Journal,* 26, no. 3 (2003). 718–19.

World Health Organization. *What Do We Know About Community Health Workers? A Systematic Review of Existing Reviews. Human Resources for Health Observer Series No 19.* Vol. 17. Geneva: World Health Organization, 2020. https://www.who.int/publications/i/item/what-do-we-know-about-community-health-workers-a-systematic-review-of-existing-reviews.

Yakren, Sofia: "'Wrongful Birth' Claims and the Paradox of Parenting a Child With a Disability." *Fordham Law Review,* 87, no. 2 (2018). 590–602., 622–623. https://ir.lawnet.fordham.edu/flr/vol87/iss2/4/.

Zinn, Christopher: "Unjustified Seclusion of Psychiatric Patients Is Breach of Human Rights Genetic Test Can Show Whether Drugs to Treat Colon Cancer Will Work Doctor Who Botched Sterilisation Has to Pay Cost of Raising Child." *BMJ* 327, no. July (2003).p. 183.

Zohar, Noam J.: "Commentary on Khan'S 'Genetic Harm: Bitten By the Body That Keeps You?'" *Bioethics,* 5, no. 4 (1991): 291–308. https://doi.org/10.1111/j.1467-8519.1991.tb00170.x.

Kovács Kristóf

A katonai büntetőeljárás alkalmazási kérdései a katonai (nyomozó) ügyészségi szervezet tekintetében a rendszerváltástól napjainkig

I. Bevezetés

„Magyarország függetlenségét, az állampolgárok jogait és szabadságát bátran, az Alaptörvény és a törvények betartásával és betartatásával, a rám bízott honvédek és fegyverek erejével, életem árán is megvédem."[1] – hangzik a katonai eskü szövege. Ez a rendvédelmi szervek hivatásos állományú tagjaira vonatkozóan abban mutat eltérést, hogy a *„szolgálati kötelezettségemet, ha kell, életem kockáztatásával is teljesítem"*.[2] Ebből a két szövegrészből is kitapintható mindaz a többletkötelezettség és fokozott felelősség, ami a honvédelmi és rendvédelmi szervek tagjait terheli. Ezen személyi kör bűnelkövetése során is meg kell jelennie ennek, ezt pedig a katonai büntetőjog területe öleli fel, amelynek elsődleges funkciója a katonai rend,[3] illetve a szolgálati rend és fegyelem védelme – a katonáktól ezen következmények terhe mellett kell ezt megkövetelni.[4] Az általános szabályok mellett a katonának minősülő személyek egy külön eljárás, a katonai büntetőeljárás hatálya alatt állnak.[5] Hautzinger Zoltán szerint a katonai büntetőeljárási szabályokra azért van szükség, mert a katonák az általánostól nagymértékben eltérő életviszonyok között követnek el bűncselekményeket.[6]

A katonai büntetőjog és külön a katonai büntetőeljárás szabályozásának kérdése időről időre foglalkoztatta a jogalkotót, illetve ezen terület jogalkalmazóit. Abban konszenzus alakult ki, hogy a katonai büntetőeljárás specialitásának létjogosultsága van.[7] Az évek során azonban a katona büntető anyagi jogi fogalma, illetve a rájuk vonatkozó eljárási rendelkezések nem voltak egységesen kezelve, amit a jogállást meghatározó jogszabályok, például a rendvédelmi szervek lehatárolása körüli „rendszertelenség" is eredményezhetett.[8] Farkas Ádám szerint a katonai büntetőjog szabályozásában fellelhető átgondoltság nélküli ingadozás jól mutatja, hogy az egyes kérdések eldöntésére nem történt meg annak átfogó történelmi, elmélet és gyakorlati elemzése.[9]

Jelen tanulmány célja nem a katonai büntetőjog minden területre kiterjedő, átfogó elemzése. A vizsgálati kör elsősorban a katonai büntetőeljárás és az ezzel kapcsolatos katonai – majd nyomozó – ügyészi szervezet kapcsolata, amely kétséget kizáróan szükségessé teszi a katona büntető anyagi jogi fogalmának tisztázását is. Ezenkívül pedig hangsúlyos szerepet kap az ügyészi nyomozás kérdésköre, amely a katonai büntetőeljárásban, illetve a katonákra is vonatkozó kizárólagos ügyészségi nyomozásban hangsúlyos szerepet kap. A tanulmányban az alábbi kutatási kérdések kerültek azonosításra:

1. Hogyan alakult a katona büntető anyagi jogi szabályozása a rendszerváltástól napjainkig és a vizsgált időszakban milyen hasonlóságok, illetve különbségek fedezhetőek fel a katonai büntetőeljárás személyi és tárgyi hatályával?
2. Milyen eljárási keretek mentén került lefolytatásra az ügyészségi nyomozás a katonának minősülő személyek esetében a rendszerváltástól napjainkig?
3. Milyen működési keretben történt a katonai, illetve a nyomozó ügyészségi szervezet fejlődése a rendszerváltástól napjainkig?
4. Milyen szabályozásbeli eltérések fedezhetőek fel a katonai büntető anyagi és eljárásjogi szabályozás között, különös tekintettel az ügyészi szervezetben bekövetkezett változásaira?

A tanulmány fő hipotézise szerint a katonai büntető anyagi és eljárásjogi szabályozásban időről időre eltérések voltak kita-

A szerző hallgató, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar

1 2021. évi CXL. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről 2. melléklet.

2 2015. évi XLII. törvény a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról 44. § (2) bekezdés.

3 Hautzinger Zoltán: A katonai büntetőjog alapelvei. *Jogtudományi Közlöny,* 2008b/10. 481.

4 Hautzinger Zoltán: A katonai büntetőjog fogalma és forrásai. *Hadtudomány,* 2008a/E. 7.

5 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról XCVI. fejezet.

6 Hautzinger Zoltán: A magyar katonai büntetőeljárás hatálya. *JURA,* 2005/2. 74.

7 Farkas Ádám: A katonai büntetőjog és igazságszolgáltatás helye, szerepe és létjogosultsága az állam és a társadalom rendszerében. *Hadtudomány,* 2012a/1. 10., Hautzinger (2008b) 482-483.; Hautzinger Zoltán: A büntető eljárásjog alapelveinek hatása a katonai büntetőeljárásra. *Miskolci Jogi Szemle,* 2009/1. 43–46.

8 Hautzinger (2008b) 481.

9 Farkas Ádám: *Észrevételek és javaslatok az anyagi büntetőkodifikáció katonai vetületeihez. Diskurzus,* 2012b/1. 35.

pinthatóak, amelynek katonai, illetve nyomozó ügyészségi szervezetrendszerrel történő összehangolását a jogalkotó teljes mértékben nem végezte el. A tanulmány a témában releváns szakirodalom mellett elsősorban a jogalkotó által alkotott jogszabályokra, azok módosítására és indokolására, illetve az ügyészi szervezet működését nagyban meghatározó legfőbb ügyészi közjogi szervezetszabályozó eszközökre kíván támaszkodni, bemutatva ezzel a szabályozás alakulásának indokait, illetve ingadozásait. A vizsgált időszak a rendszerváltástól – 1990. május 2. napjától[10] – máig terjedő időszak. A tanulmány a szabályozás tekintetében, annak főbb súlypontjait és hiányosságait azonosítva *de lege ferenda* javaslatokat tesz a jogalkotónak a jelenleg hatályos szabályozás pozitív irányba történő megváltoztatása érdekében.

II.
A katona fogalma a büntető anyagi jogban

A katona fogalma a büntetőjog területén eltér az ágazati szabályoktól. Magyarország Alaptörvénye (a továbbiakban: Alaptörvény) 45. cikke leszögezi, hogy Magyarország fegyveres ereje a Magyar Honvédség (a továbbiakban: Honvédség) – olyan, békében az önkéntességen, hadiállapotban pedig az önkéntességen és általános hadkötelezettségen alapuló szervezet, amely polgári irányítás alatt áll[11] és függelmi rendszerben működik.[12] A Hvt. leszögezi, hogy a Honvédség alatt a Honvéd Vezérkar és annak alárendeltségébe tartozó honvédségi szervezetek értendőek.[13] Ezenkívül az Alaptörvény még a rendvédelmi szervek közül a rendőrséget és a nemzetbiztonsági szolgálatokat vonja alkotmányos szabályozás alá, elsősorban a feladatkör megjelölésével, nem pedig általános jogállási kérdések megválaszolásával.[14] Habár a katona fogalmát egyik cikk vagy jogszabályhely sem definiálja, az Alaptörvény a katonai védelem feladatát a Honvédségre telepítette, ennek folytán a jogállási szabályozás tekintetében a honvédek – korábban hatályos kifejezéssel a Honvédség tényleges állományának tagjai[15] – tekinthetőek katonának.

A katonai büntetőjog személyi hatálya ennél jóval tágabb, lehatárolása azonban az elmúlt évtizedekben nem volt egységes. A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: régi Btk.) eredetileg csak három szervet tekintett büntetőjogi értelemben katonának: a honvédet,[16] valamint a rendőrség és a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok (a továbbiakban: szolgálatok) hivatásos állományú tagját. Ez egészült ki 1996. szeptember 1. napjától a büntetés-végrehajtási szervezet (a továbbiakban: bv.-szervezet),[17] 2013. január 1. napjától az Országgyűlés Őrség,[18] majd végül 2013. július 1. napjától – a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) hatálybalépésével – a hivatásos katasztrófavédelmi szerv (a továbbiakban: katasztrófavédelem) hivatásos állományú tagjával.[19] Látható tehát, hogy a katonai büntetőjog személyi hatálya a rendszerváltást követő évtizedekben egyre inkább bővült, arra nem volt példa, hogy egy adott szervtípus végleg kikerüljön a különös szabályok hatálya alól.

Kérdésként merül fel, miért éppen ezen szervek személyi állományával kapcsolatos eljárások képezik a katonai büntetőjog tárgyát. Farkas Ádám terminológiájában ezen katonai karakterű szervek[20] azok, amelyek az összes katonai bűncselekmény legfőbb védendő jogi tárgyát képező szolgálati rend és fegyelem követelményi rendszerébe illeszkednek, továbbá mindegyik esetében érvényesülnek a függelmi viszonyok, illetve a parancs- és utasításadáson alapuló működés. A jogállási kérdéseket vizsgálva azonban nem ilyen egyértelmű a helyzet az egyes kategóriák között, ugyanis ezen szervek tekintetében eltérő megállapításra lehet jutni. A katonai védelem szerve a Honvédség, a rendvédelmi szervek tekintetében pedig sokáig nem volt egységes szabályozás[21] – rendvédelmi szervnek minősült az Alaptörvény alapján a rendőrség, az egyes ágazati törvények alapján pedig a büntetés-végrehajtási szervezet[22] és a hivatásos katasztrófavédelmi szerv.[23] Egységes felsorolást a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló 2015. évi XLII. törvény (a továbbiakban: Hszt.) tartalmaz: a rendőrség, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv, a bv.-szervezet, az Országgyűlési Őrség tartozik ide, illetve 2020. december 31. napjáig a NAV,[24] 2025. február 28. napjáig pedig a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok.[25] Megemlítendő, hogy a jogalkotó több jogszabályban szabályozta a *fegyveres szerv*eket, amelyekbe ezek közül a Honvédség, a rendőrség, a büntetés-végrehajtási szervezet, illetve az Országgyűlési Őrség tartozik bele.[26]

10 A rendszerváltás időpontjára vonatkozóan több időpont azonosítása lehetséges, a tanulmány az első szabadon választott Országgyűlés megalakulásának napját jelölte meg, innentől kezdve teljesedhetett ki a jogállami működést biztosító intézményrendszerek működése.

11 A civil kontroll szükségességére lásd: Hautzinger (2008b) 483–484.

12 2021. évi CXL. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről 58. § (1) bekezdés.

13 Uo.

14 Alaptörvény 46. cikk.

15 2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről.

16 A terminológia időről időre változott, eredetileg a „fegyveres erők tényleges állományú tagja", majd 2005. január 1. napjától a „Magyar Honvédség tényleges állományú tagja", végül 2022. november 1. óta hatályos egységesen a „honvéd" elnevezés. A fegyveres erők fogalmába a Honvédség és a Határőrség számított bele (1949. évi XX. törvény 40/A. §).

17 1996. évi XLIII. törvény a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról (a továbbiakban: régi Hszt.) 332. § (5) bekezdés.

18 2012. évi XXXVI. törvény az Országgyűlésről (a továbbiakban: Ogytv.) 148. § (4) bekezdés.

19 Idetartozott még 2007. december 31. napjáig a Határőrség is, amely egészen 2004. december 31. napjáig a Honvédséggel együtt volt fegyveres szervként alkotmányos szinten szabályozva. 2008. január 1. napjával a rendőrségi szervezetbe integrálódott. [1949. évi XX. törvény VIII. fejezet, 1997. évi XXXII. törvény, 2004. évi CIV. törvény 4. § (2) bekezdés, 2007. évi XC. törvény].

20 Farkas (2012a) 3.

21 A régi Hszt. sorolta fel a rendvédelmi szerveket: rendőrség, polgári védelem, vám- és pénzügyőrség, bv.-szervezet, állami és hivatásos önkormányzati tűzoltóság. 2013. január 2. napjával a rendvédelmi szervek lehatárolása kikerült a törvényből [régi Hszt. 1. § (1) bekezdés; 2012. évi CCXIV. törvény 1. § (1) bekezdés].

22 1995. évi CVII. törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről 1. § (1) bekezdés.

23 2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról 22. § (2) bekezdés.

24 2020. évi CLII. törvény 53. § (10) bekezdés b) pont.

25 2024. évi LXXI. törvény 97. § 1. pont.

26 Régi Hszt. alkalmazott erre vonatkozóan felsorolást [1. § (1) bekezdés].

Megállapítható tehát, hogy a mindenkor hatályos büntető törvénykönyvekben a katona fogalma fokozatosan kibővítésre került, „konkrétabbá" vált,[27] ezáltal egy kategória alá sorolva azon szerveket, amelyekben a fentiek szerint felsorolt, szolgálati renddel és fegyelemmel összefüggő speciális életviszonyok fedezhetőek fel. A jelenleg hatályos rendszerben ezek a honvédelmi és a rendvédelmi szervek. A katona büntető anyagi jogi fogalmának kérdése azonban még nem lezárt, a következő pontban foglaltak szerinti, a katonai büntetőeljárással, illetve a kizárólagos ügyészségi nyomozással összefüggésben felmerülő szabályozási igények szükségessé teszik ennek felülvizsgálatát.

III.
A katonai büntetőeljárás hatálya

A (régi) Btk. arra ad választ, hogy a büntető anyagi jogban ki minősül katonának, ezáltal ki követheti el a törvény XLV. fejezetében felsorolt katonai bűncselekményeket. A katonai büntetőeljárás hatályát azonban a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) határozza meg, amelyet a(z érdemben 2003. július 1. napján hatályba lépő) büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: 1998-as Be.), illetve a büntetőeljárásól szóló 1973. évi I. törvény (a továbbiakban: 1973-as Be.) előzött meg.

A büntetőeljárási kódexekben azonban a büntető anyagi jogi törvényektől eltérő személyi és tárgyi hatállyal került meghatározásra, hogy kikkel, illetve milyen cselekményekkkel szemben kell katonai büntetőeljárás keretében eljárni. Ebben a jogalkotó időről időre eltérő megoldásokat választott, amelyet az alábbi táblázat szemléltet:

Módosítás hatálybalépése	Módosító/ kiegészítő rendelkezés	Módosítás tartalma
	1973-as Be.	
1990. február 28-ig	–	– a Btk. szerinti katona szolgálati viszonya alatt elkövetett bármely bűncselekmény, – a fegyveres erők és fegyveres testületek polgári alkalmazottja által a munkaviszonyával összefüggésben elkövetett bűncselekmény, – a munkásőrség tagjai által a szolgálatban vagy azzal összefüggésben elkövetett bűncselekmény
1990. március 1.	módosítás	– a Btk. szerinti katona tényleges szolgálati viszonya alatt elkövetett *katonai* bűncselekmény
1992. január 1.	kiegészítés	*kiegészítés:* fegyveres erők tényleges állományú tagja által szolgálati helyen vagy azzal összefüggésben elkövetett más bűncselekmény
1996. március 27.	kiegészítés	*kiegészítés:* szolgálatok hivatásos állományú tagja által szolgálati helyen vagy azzal összefüggésben elkövetett más bűncselekmény
2000. március 1.	módosítás	– a fegyveres erők tényleges állományú tagja által szolgálati viszony tartama alatt elkövetett *bármely* bűncselekmény, – a rendőrség, a bv.-szervezet, a szolgálatok hivatásos állományú tagja által tényleges szolgálati viszony tartama alatt elkövetett *katonai* bűncselekmény, illetve a bv.-szervezet és a szolgálatok hivatásos állományú tagja által szolgálati helyen vagy azzal összefüggésben elkövetett bűncselekmény, – szövetséges fegyveres erő tagja által magyar joghatóság alá tartozó helyen elkövetett bűncselekmény
	1998-as Be.	
2014. január 1.	kiegészítés	*kiegészítés:* a rendőrség, Országgyűlési Őrség, katasztrófavédelem hivatásos állományú tagja által szolgálati helyen vagy azzal összefüggésben elkövetett bűncselekmény
	Be.	
hatályos		– honvéd által elkövetett bármely bűncselekmény, – a rendőrség, az Országgyűlési Őrség, a bv.-szervezet, a katasztrófavédelem, a szolgálatok hivatásos állományú tagja által tényleges szolgálati viszonyának tartama alatt elkövetett katonai bűncselekmény, illetve a szolgálati helyen vagy azzal összefüggésben elkövetett más bűncselekmény, – törvény által kihirdetett nemzetközi szerződés eltérő rendelkezése hiányában szövetséges fegyveres erő tagja által magyar joghatóság alá tartozó helyen elkövetett bűncselekmény

1. táblázat: a katonai büntetőeljárás hatálya 1990–2026 (saját szerkesztés)[28]

A katonai büntetőeljárás szabályozásának alapvetően négy modellje alakult ki az elmúlt évtizedekben:[29]

1. 1990. február 28-ig: a *legszélesebb* szabályozás, amikor is a Btk. szerinti katona által elkövetett bármely bűncselekményen túl polgári személyek is katonai büntetőeljárás hatálya alá tartoztak.
2. 1990. március 1. – 1991. december 31.: ezt váltotta fel a *legszűkebb* szabályozás, miszerint a Btk. szerinti katona – ekkor a Honvédség, a Határőrség, a rendőrség és a szolgálatok tagja – által elkövetett, kizárólag katonai bűncselekmények esetén volt katonai büntetőeljárásnak

27 Hautzinger (2005) 76.

28 A táblázat az érdemi módosításokat veszi számba, amelyek a katonai büntetőeljárás hatályában következtek be. Az 1973-as Be. bemutatásánál az 1990. március 1. előtt hatályos állapot is bemutatásra kerül, az 1998-as Be. és a Be. esetében pedig a törvény hatálybalépésekor a korábban hatályos rendelkezések átvételre kerültek, így azok külön nem szerepelnek. A Be. vonatkozó rendelkezései érdemben nem kerültek módosításra, így ott a hatályos szöveg került megjelenítésre.

29 Hasonló besorolási módszert alkalmaz az 1998-as Be. 470. §-hoz fűzött részletes indokolás.

helye. A katonának minősülő személyek és a polgári szereplők egyéb bűncselekményei kikerültek e külön eljárás hatálya alól.

3. 1992. január 1. – 2000. február 28.: az előző szabályozás került fokozatosan *kiszélesítésre,* és már nemcsak Btk. szerinti katona által elkövetett katonai bűncselekményekre korlátozódott, hanem először – 1992-től – a fegyveres erők (Honvédség, Határőrség), majd – 1996-tól – a szolgálatok által a szolgálati helyen vagy azzal összefüggésben elkövetett bűncselekményt is a katonai büntetőeljárás hatálya alá vonta.
4. 2000. március 1. – jelenleg: ezt váltotta fel az 1998-as Be. által bemutatott, de az 1973-as Be. rendelkezéseibe 2000. március 1. napjától beiktatott szabályozás,[30] amely már külön kezeli a Btk.-ban egységesen katonának minősülő személyeket:
   - a honvéd [2022. november 1. előtt a Magyar Honvédség, 2005. január 1. előtt pedig a fegyveres erők (Honvédség, Határőrség) tényleges állományú tagja] által elkövetett bármely bűncselekmény katonai büntetőeljárás alá tartozik, így annak nem kell katonai bűncselekménynek minősülnie, sőt nem is kell sértenie a szolgálati rendet és fegyelmet, mint védendő jogi tárgyat sem,
   - az egyéb, Btk. szerint katonának minősülő személyek esetében a jogalkotó leszűkítette a katonai büntetőeljárás hatályát, azt a katonai bűncselekményekre, illetve a szolgálati helyen vagy azzal összefüggésben elkövetett bűncselekményekre korlátozta.[31]

Megállapítható, hogy a jelenleg hatályos szabályozás átmenetet képez a legszélesebb és a legszűkebb megoldást alkalmazó rendelkezések között. A honvédekre vonatkozóan a jogalkotói lépések egyértelműek voltak, ezen elkövetői kör által megvalósított bármely bűncselekmény katonai büntetőeljárás hatálya alá tartozik. A jogalkotói akarat azonban nem volt ennyire egyirányú a Btk. szerint katonának minősülő egyéb személyek testületei esetében.

– A rendőrség és már a vizsgált időszak kezdetén a büntető anyagi jog szabályai szerint katonának minősült, egészen 2014. január 1. napjáig azonban e szerv hivatásos állományú tagjai csak katonai bűncselekmény elkövetése esetén tartoztak katonai büntetőeljárás hatálya alá.
– A polgári nemzetbiztonsági szolgálatok is már a kezdetektől katonának minősültek, az ő esetükben azonban katonai bűncselekmény elkövetésén túl már 1996. március 27. napjától megnyílt az út a katonai büntetőeljárás lefolytatása előtt, amennyiben e szerv hivatásos állományú tagja a szolgálati helyen vagy azzal összefüggésben követett el bűncselekményt.
– A büntetés-végrehajtási szervezet 1996. január 1. napjától minősül a Btk. szerint katonának, e szerv hivatásos állományú tagjai 2000. március 1. napjáig csak katonai bűncselekmény elkövetése esetén, azt követően azonban már a szolgálati helyen vagy azzal összefüggésben elkövetett bűncselekmény esetén is katonai büntetőeljárás hatálya alá tartoztak.
– Az Országgyűlési Őrség 2013. január 1., a hivatásos katasztrófavédelmi szerv pedig 2013. július 1. napjától minősül büntető anyagi jogi értelemben katonának, katonai büntetőeljárásnak katonai bűncselekmény, 2014. január 1. napjától pedig már a szolgálati helyen vagy azzal összefüggésben elkövetett bűncselekmény elkövetése esetén is helye van.

A Btk. szerinti katonának minősülő szervek – a Honvédség kivételével – esetén tehát a büntető anyagi jogi szabályok alá kerüléstől számítva évekkel – a rendőrség esetében évtizedekkel – később került sor a katonai büntetőeljárás hatályának kiszélesítésére, az egyes szervekre vonatkozó szabályok eltértek egymástól, amely különbségtétel indokolatlan volt.[32] Ennek a különbségtételnek az oka véleményem szerint abban keresendő, hogy a büntető anyagi jogi és a büntetőeljárás-jogi jogalkotás és kodifikáció elvált egymástól, az egyes módosítások nem egymással párhuzamosan, hanem egymástól időben eltérve kerültek elfogadásra és hatályba léptetésre. Ez is indokolja azt a módszert, hogy a Btk. szerinti katona fogalomhoz képest a katonai büntetőeljárási szabályozás akkor képes hatékonyan érvényesülni, amennyiben a büntetőeljárási kódexekben a Btk. szerinti katonára vonatkozóan kerülnek szabályozásra a külön eljárás feltételei, nem pedig az egyes szervek nevesítve. Ez garantálja, hogy katonai bűncselekményeket a Btk. szerinti katona tudta elkövetni,[33] lehetővé téve ezzel, hogy amennyiben egy szerv állománya a Btk. szerinti katona kategóriájába került, a katonai büntetőeljárás szabályai katonai bűncselekmények elkövetése esetén *ex lege* alkalmazhatóak legyenek. Ezen túl a szolgálati helyen, illetve azzal összefüggésben elkövetett bűncselekmények esetében még az egyes szervek továbbra is nevesítve vannak szabályozva a Be.-ben, amely a korábbi, eltérő fogalomhasználatból adódó anomáliákhoz vezethet.

IV. A katonai (nyomozó) ügyészség és az ügyészségi nyomozás

Magyarországon az állam büntetőigényének kizárólagos érvényesítője közvádlóként az ügyészség, mint az igazságszolgáltatás közreműködője.[34] Mind a korábbi Alkotmány, mind az Alaptörvény szerint az ügyészségről szóló törvény – jelenleg

30 A módosítást beiktató 1999. évi CX. törvény 99. §-ához fűzött részletes indokolás is arra hivatkozott, hogy a katonai büntetőeljárás hatályának körét az új – 1998-as – Be. jelentősen bővíti, ezért a törvény ezt a szabályozást a hatályos – 1973-as – Be.-be iktatta.

31 Elkülönült, de a katonai büntetőeljárás alá tartozó kategóriának minősül a szövetséges fegyveres erő által magyar joghatóság alá tartozó területen elkövetett *bármely* bűncselekmény is, amelyet a jogalkotó a NATO-csatlakozással összefüggésben iktatott be a jogrendszerbe. Mivel azonban jelen tanulmánynak ez nem képezi vizsgálandó tárgyát, külön kategóriaként nem került megjelenítésre [1999. évi CX. törvény 99. § és ahhoz fűzött részletes indokolás].

32 2013. évi CLXXXVI. törvény 66. §-hoz fűzött részletes indokolás.

33 Ezt a büntető anyagi jogi kódexek is mindig deklarálták [régi Btk. 122. § (4) bekezdés; Btk. 127. § (3) bekezdés].

34 Alaptörvény 29. cikk (1) bekezdés.

hatályos szóhasználattal – sarkalatos törvényként került és kerül elfogadásra, amely kiemelt alkotmányos státuszát igazolja. A Magyar Köztársaság ügyészségéről szóló 1972. évi V. törvény (a továbbiakban: régi Ütv.), majd a jelenleg hatályos, az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény (a továbbiakban: Ütv.) állapítja meg az ügyészségre vonatkozó alapvető rendelkezéseket.

1. A kizárólagos ügyészségi nyomozás

Az ügyészség és a nyomozó hatóság nyomozati szakaszban történő részvételére Európában eltérő megoldásokat alkalmaznak – az egyik szabályozási mód szerint a nyomozás ura az ügyészség, míg a másik megoldás alapján a nyomozó hatóság önállóan cselekszik. Magyarországon a jogalkotó köztes megoldást alkalmazását vezette be: az ügyész fő szabály szerint nyomoztat, a nyomozó hatóságnak meghatározott esetekben kell az ügyészség irányítási vagy felügyeleti jogkörben hozott döntését kérnie (vagy ellenkező esetben az ügyészség szabadon élhet e jogokkal), és a nyomozó hatóság meghatározott esetekben cselekedhet önállóan.[35] Ez alól azonban van egy kivétel: a kizárólagos ügyészségi nyomozás jogintézménye. Habár a katonai büntetőeljárás hatálya az előző pontban foglaltak szerint jól lehatárolt, erről is szükséges szót ejteni, mivel a jelenlegi nyomozó ügyészségi rendszer szempontjából egyfajta kiegészítő funkcióval bír a Btk. szerinti katonák büntetőjogi felelősségre vonása tekintetében.

A kizárólagos ügyészségi nyomozás törvényi szinten 1989 óta képezi a jogrendszer részét.[36] Lényege, hogy a törvényben felsorolt esetekben nem a nyomozó hatóság, hanem az ügyészség végzi a vádemelést megelőző nyomozati cselekményeket is – tehát nemcsak felügyeli, illetve irányítja a nyomozást. Ez egyrészt egyes kiemelt személyi kör által – vagy annak sérelmére – elkövetett bűncselekmény (pl. országgyűlési képviselők, egyéb választott tisztségviselők), másrészt egyes kiemelt tényállások tekintetében érvényesült (pl. igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények). A jogintézmény szabályozása elsőként a régi Ütv.-ben[37] kapott helyet, amelyet átvettek az 1998-as Be. rendelkezései,[38] végül ezeket váltotta fel a Be. hatálybalépésével.[39] A régi Be. különbséget tett a katonai ügyészségi nyomozás kizárólagos hatáskörébe és abba nem tartozó esetkörök között – előbbi kategóriába tartoztak a katonai bűntettek, valamint a katonai vétségek egy része is. Ez a különbségtétel az 1998-as Be. hatálybalépésével megszűnt és a törvény kettéválasztotta az általános kizárólagos ügyészségi nyomozási esetköröket a külön eljárások közé iktatott, katonai ügyész hatáskörébe utalt nyomozás eseteitől. A Be.-be foglalt kizárólagos ügyészségi nyomozás tehát elválasztva kerül szabályozásra – esetkörei az általános szabályok, illetve a külön eljárások között foglalnak helyet.

Ezen esetkörök az évek alatt többször módosításra kerültek,[40] azonban közös pontok is felfedezhetőek az egyes törvények rendelkezései között. Egyrészről mindegyik esetben kizárólagos ügyészségi nyomozási hatáskörbe tartozott és tartozik a rendőrség hivatásos állományú tagja ellen elkövetett emberölés bűntette, amely később kiegészült az Országgyűlési Őrség, majd a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (a továbbiakban: NAV) hivatásos állományú tagja sérelmére történő elkövetéssel (előbbi 2013-tól, utóbbi 2014-től).[41] Másrészről mindegyik szabályozási verzióban kizárólagos ügyészségi nyomozati hatáskört kapott a Btk. szerinti katona által nem katonai büntetőeljárás hatálya alá tartozó bűncselekmények esetköre is, ezzel a katonai ügyészség mellett az általános hatáskörű ügyészségtől szintén kiemelve ezen kategóriát. Ennek indoka alapvetően az, hogy ezen elkövetői kör ellen – pl. rendőr, vám- és pénzügyőr – ugyanazon szervnek kéne nyomozó hatóságként kéne eljárnia, amelynek állományába maga az elkövető is tartozik, ezzel magas kockázata van a nyomozó hatóság tagjával szemben szubjektív kizáró ok fennállásának, ami az Alaptörvényben is foglalt tisztességes eljáráshoz való jog sérelméhez is vezethet.

A kizárólagos ügyészségi nyomozási hatáskörbe tartozó esetköröket és a katonai büntetőeljárás hatályát vizsgálva megállapítható, hogy előbbi kiegészítő jelleggel bír. Egyrészről a törvény kiterjesztette az ügyészségi nyomozást a Btk. szerinti katonák által elkövetett nem katonai bűncselekményre is, valamint az egyes katonának minősülő személyek ellen elkövetett egyes tényállásokra is. Másrészről az is megfigyelhető, hogy még a büntető anyagi jogi katona fogalom alá kerülést megelőzően a Be. kizárólagos ügyészségi nyomozás hatálya alá vonta az egyes elkövetői kör által megvalósított bűncselekményeket – így már 1990-től az ügyészség nyomozott a (katonának 1996-ban minősített) büntetés-végrehajtási szervezet hivatásos állományú tagja által szolgálati viszonyával összefüggésben elkövetett bűncselekmények esetén,[42] valamint hasonlóan már 2012-től kizárólagosan az ügyészség nyomozott a (katonának 2013-ban minősített) hivatásos katasztrófavédelmi szerv hivatásos állományú tagja által elkövetett bármilyen bűncselekmény esetében.[43]

Mindemellett szót kell ejteni egy olyan elkövetői körről, amely büntető anyagi vagy eljárásjogi szempontból soha nem tartozott és nem tartozik a katonai büntetőeljárás hatálya alá, emellett nem is minősült soha katonának a Btk.-ban sem. A NAV 2011. január 1-jén jött létre az addig elkülönülten működő Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal, mint kormányhivatal[44] és a fegyveres szervnek minősülő Vám- és Pénzügyőrség összevonásával. Ennek a szervnek jelentős szerepe van a pénzügyi és költségvetést károsító bűncselekmények hatékony

35 Nyiri Sándor: A nyomozóhatóságok és az ügyészség kapcsolata a büntetőeljárásról szóló törvényben. *Belügyi Szemle,* 2022/11. 2509.

36 Az 1989. évi XLVI. törvény 8. §-a építette be régi Ütv.-be, előtte ezt a tárgykört legfőbb ügyészi és belügyminiszteri közös utasítás szabályozta, amely azonban a szabályozásban érvényesítendő alkotmányos alapelveknek nem felelt meg. [Az 1989. évi XLVI. törvény 8. §-hoz fűzött részletes indokolás.].

37 Régi Ütv. 9. §, Melléklet.

38 1998-as Be. 29. §.

39 Be. 30. §.

40 1995. évi CXXV. törvény 81. § (1) bekezdés; 1999 évi CX. törvény 171. § (5) bekezdés; 2002. évi LXVI. törvény 5. § (2) bekezdés b) pont; 1998-as Be. 29. §; 2006. évi LI. törvény 13. §; 2007. évi XC. törvény 21. § (1) bekezdés k) pont; 2010. évi CXXII. törvény 158. § (5) bekezdés 1. pont; 2011. évi CXXVIII. törvény 155. §; 2012. évi XXXVI. törvény 148. § (1)–(2) bekezdés; 2012. évi LXXVI. törvény 48. §; 2013. évi CLXXXVI. törvény 3. §; Be. 30. §.

41 2012. évi XXXVI. törvény 148. § (1) bekezdés; 2013. évi CLXXXVI. törvény 3. §.

42 Régi Ütv. Melléklet 1. pont g) alpont.

43 1998-as Be. – 2012. január 1. napjától hatályos – 29. § e) pont.

44 Itt a kormányhivatal még központi kormányzati igazgatási szervet jelentett, nem a Kormány általános hatáskörű területéről van szó.

és eredményes felderítése és nyomozása terén, személyi állománya pedig a korábbi szabályozáshoz képes igen sokszínű: kormánytisztviselők, szolgálati viszonyban álló, hivatásos állományú személyek (pénzügyőrök), tisztjelöltek, kormányzati ügykezelők és munkavállalók egyaránt. Ebből az állományból a pénzügyőrök tevékenysége nyomán jelenhetnek meg azok a sajátosságok, (pl. egyenruha, fegyverviselés, rendfokozat), amelyek hasonlatossá teszik őket más honvédségi vagy rendvédelmi[45] szervek állományához, ezért merülhet fel a katonai büntető anyagi és eljárási szabályok alkalmazásának kérdése.[46] Ebben a kérdésben a jogalkotói akarat sem volt egyértelmű. A kormány által 2012 februárjában közzétett, a Btk. normaszövegére vonatkozó első javaslatban még szerepelt a NAV hivatásos állományú tagja,[47] azonban az Országgyűlés által elfogadott és kihirdetett jogszabályban már nem,[48] amely Farkas Ádám szerint egy „áldatlan *status quo*" fenntartását eredményezte.[49] A Btk. kihirdetése és hatályba lépése között közel egy év telt, ezalatt pedig több törvény is módosította a normaszöveget, ami érintette a Btk. szerinti katona fogalmát is. A 2012 decemberében hatályba lépett módosító törvény[50] ismételten beemelte a NAV hivatásos állományú tagjait a katona fogalmába,[51] nem a Kormány által beterjesztett törvényjavaslat keretében lett a jogszabály része, hanem képviselői módosító indítvány elfogadása útján, így ezzel kapcsolatban a törvényhozás előtt érdemi vita vagy indokolás nem is hangzott el. A módosító rendelkezés alkalmazására azonban nem került sor, mivel a Btk. 2013. július 1-jei hatálybalépéséig ez a szövegrész ismételten kikerült a jogszabályból. E módosító törvény indokolása azonban már részletesebben kifejtette, hogy a beosztotti állomány nem csak hivatásos állományú tagokból, hanem kormánytisztviselőkből is áll, akikre nem vonatkoznak a fegyveres szervek tagjait szabályozó ágazati törvények, ezáltal ezek a személyek nem is tudnak elkövetni katonai bűncselekményeket, így a szigorú függelmi viszonyok védelmét szolgáló törvényi rendelkezések nem lennének következetesen alkalmazhatóak.[52] A jogi anomáliát fokozta, hogy a 2012. április 15-én hatályba lépő új szabálysértési törvény[53] – önállóan definiálva a törvény alkalmazásában a katona fogalmát – tartalmazta a NAV hivatásos állományú tagjait, ezáltal egészen a jogszabály 2013. január 1-jén hatályba lépő módosításáig[54] a Btk. és a szabálysértési törvény által használt katonafogalom elvált egymástól.

A bonyolult jogalkotási folyamat eredménye azonban kétséget kizáróan az lett, hogy sem a büntetőjogban, sem – egy rövid időszakot leszámítva – a szabálysértési jogban a NAV személyi állománya – vagy annak egy része – nem minősül katonának. Ez a helyzet azóta sem változott, a NAV állományának egy része csak a kizárólagos ügyészségi nyomozás körében került szabályozásra és így a – ma már katonai büntetőeljárásban is résztvevő – nyomozó ügyészségek „látókörébe". Az alkalmazási nehézség fő indoka az – amit a jogalkotó is részletezett a módosító törvényben -, hogy a NAV személyi állományának egy része hivatásos, másik része azonban kormánytisztviselő; különösen érdekes kérdés ez akkor, amikor a vezető-beosztott viszonyában merül ez fel, és így például egy elöljárói bűncselekmény alkalmazása válna lehetetlenné.[55] Ennek ellenére azonban a pénzügyőrök által ellátott feladat, a NAV személyi állományának ezen részére vonatkozó függelmi viszonyok és szervezeti kultúra, valamint a rendvédelmi tevékenység[56] lehetővé és indokolttá tenné, hogy a NAV pénzügyőri állomány ne csak a kizárólagos ügyészségi nyomozás körébe, hanem a katona büntető anyagi jogi fogalmába is tartozzon bele, ezáltal megnyílna az út, hogy ezen személyek által elkövetett bűncselekmény egy része esetében katonai büntetőeljárás legyen lefolytatható – ugyanis jelenleg a NAV egyébként rendvédelmi feladatokat (pl. bűnmegelőzés, bűnüldözés, vám- és jövedéki ellenőrzés, végrehajtás) ellátó pénzügyőrei szolgálati rendet és fegyelmet sértő katonai bűncselekményekért nem felelnek, pedig a feladatellátás specialitása ezt indokolná.[57] Az egyes jogalkalmazása nehézségekre pedig nem a büntető anyagi jognak, hanem a NAV személyi állományát szabályozó ágazati jogszabályoknak szükséges megoldást találnia – az ugyanis az egyéb honvédelmi és rendvédelmi szerveknél is fellelhető, hogy a Btk. szerint katonának minősülő személyek mellett egyéb – „civil" – személyek is dolgoznak. Az a gyakorlat megtartandó azonban, hogy a hivatásos állományon kívüli – „civil" – személyek ne kerüljenek katonai büntetőjogi szabályozás alá, amely gyakorlatot a Btk. is követ.[58]

2. A katonai és nyomozó ügyészségek

Az Alaptörvény és a korábbi Alkotmány rendelkezése szerint is az ügyészség törvényben meghatározott jogokat gyakorol a nyomozással összefüggésben, képviseli a közvádat a bírósági eljárásban,[59] mint az állam büntetőigényének kizárólagos érvényesítője. A következőkben a katonai büntetőeljárásban, valamint a kizárólagos ügyészségi nyomozásban releváns szervek kerülnek megtárgyalásra. Az ügyészségi szervezetre vonatkozó alapvető szabályokat a régi Ütv. és az Ütv.-n túl legfőbb ügyész utasítások szabályozták, amelyek összefoglalását az alábbi táblázat tartalmazza:

45 A régi Hszt., valamint a Hszt. 2020. december 31. napjáig hatályos rendelkezései szerint a NAV rendvédelmi szervnek is minősült.

46 Erdős Ákos – Szabó Andrea: A pénzügyőr, a katona büntetőjogi fogalmán kívül. *Katonai Jogi és Hadijogi Szemle* 2019/1. 7–12.

47 A Kormány által társadalmi egyeztetésre bocsátott tervezet, annak indokolása, hatásvizsgálata és egyéb dokumentumai az alábbi linken érhetőek el: https://2010-2014.kormany.hu/download/4/2e/80000/Btk.zip#!DocumentBrowse

48 Magyar Közlöny 2012/92. szám.

49 Farkas (2012b) 36.

50 2012. évi CCXXIII. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény hatálybalépéséhez kapcsolódó átmeneti rendelkezésekről és egyes törvények módosításáról 318. §.

51 Erdős–Szabó (2019) 19–20.

52 2013. évi LXXVIII. törvény az egyes büntető tárgyú törvények módosításáról 19. § és ahhoz fűzött részletes indokolás

53 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről 28. § (1) bekezdés.

54 2012. évi CLXXV. törvény a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló 2010. évi CXXII. törvény módosításáról 36. §.

55 Erdős–Szabó (2019) 29-30.

56 NAV tv. 35. §.

57 Hautzinger Zoltán: *A katonai büntetőjog rendszertana*. Pécs, AndAnn, 2010. 144.

58 Korda György (1988): *A katonai és a honvédelmi kötelezettség elleni bűncselekmények*. Zrínyi Katonai Kiadó. Budapest, 1988. 10.

59 Alaptörvény 29. cikk (2) bekezdés a) pont; Alkotmány 51. § (2) bekezdés.

Szabályozási kör	Legfőbb ügyészi utasítások
ügyészség szervezete és működése	– 6/1994. (ÜK. 7.) LÜ utasítás (a továbbiakban: 1994-es SZMSZ) – 3/2001. (ÜK. 5.) LÜ utasítás (a továbbiakban: 2001-es SZMSZ) – 25/2003. (ÜK. 12.) LÜ utasítás (a továbbiakba: 2003-as SZMSZ) – 12/2012. (VI. 8.) LÜ utasítás (a továbbiakban: 2012-es SZMSZ)
ügyészségek illetékességi területe	– 4/1997. (ÜK. 10.) LÜ utasítás – 8/2003. (ÜK. 6.) LÜ utasítás – 2/2006. (ÜK. 1.) LÜ utasítás – 21/2011. (XII. 20.) LÜ utasítás
ügyészségi nyomozás, nyomozó ügyészségek	– 4/1990. Legf. Ü. utasítás – 1/1991. Legf. Ü. utasítás – 9/1995. (ÜK. 12.) LÜ utasítás – 10/1995. (ÜK. 12.) LÜ utasítás – 5/2001. (ÜK. 6.) LÜ utasítás – 6/2001. (ÜK. 6.) LÜ utasítás – 11/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás – 9/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás – 12/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás (a továbbiakban: Nyom. Ut.)

2. táblázat: Az ügyészségi szervezetre irányadó legfőbb ügyészi utasítások a rendszerváltástól napjainkig (saját szerkesztés)

A rendszerváltástól kezdve az ügyészségi szervezet alapvetően négy részre tagozódott: a Legfőbb Ügyészség, élén a legfőbb ügyésszel, aki a teljes szervezet irányítását végzi (többek között ő nevezi ki az ügyészeket is), a fellebbviteli (fő)ügyészségek,[60] főügyészségek és helyi – 2012. január 1. napjától járási – ügyészségek (a továbbiakban: civil ügyészség), a nyomozó ügyészségek, valamint a katonai ügyészi szervezet (Katonai Főügyészség, területi katonai ügyészségek). A következőkben a tanulmány szempontjából releváns utóbbi kettő típus kerül bemutatásra.

Az elkülönült katonai ügyészségi szervezet 2011. december 31-ig működött. A két-, majd háromszintű[61] hierarchia élén a Katonai Főügyészség állt, amely a Legfőbb Ügyészség szervezetén belül látta el feladatait, élén a katonai főügyésszel, aki a legfőbb ügyész egyik helyettese is volt.[62] Fennállása alatt öt központtal működött: Budapest, Debrecen, Győr, Kaposvár, Szeged – területi beosztása a rendszerváltástól kezdve nem változott..[63]

A regionális illetékességgel működő területi katonai ügyészségek élén vezető ügyész állt, aki a katonai büntetőeljárásban megyei főügyészi jogkörében járt el.[64] Ezen kívül a Katonai Fellebbviteli Ügyészség, illetve a Katonai Főügyészség országos illetékességgel látta el feladatát.[65] A katonai ügyészségeken szolgáló katonai ügyészt az különböztette meg – és különbözteti meg a mai napig – a „civil" ügyészektől, hogy kinevezésének feltétele volt – az általános kritériumok mellett –, hogy a Magyar Honvédség hivatásos állományú tisztje kellett és kell, hogy legyen, ugyanez a szabály vonatkozott mindig is a katonai ügyészségi fogalmazókra és az alügyészekre is. [66]

Az ügyészség – jelenleg hatályos szabályok szerint – négy esetben végez nyomozást:

– az ügyészség kizárólagos nyomozását megalapozó bűncselekmények miatt indult ügyben,
– az olyan ügyben, amelyben az országos illetékességgel eljáró nyomozó hatóság vezetőjével szemben kizárási ok merült fel,
– katonai büntetőeljárásra tartozó ügyben, valamint
– abban az ügyben, amelynek nyomozását az ügyészség a nyomozó hatóságtól magához vonta.[67]

A fentiek közül a katonai büntetőeljárásra tartozó ügyben történő nyomozásról a következőkben szó lesz, az utolsó esetben pedig a nyomozást az általános hatáskörű ügyészi szervezet végzi, ebben a tekintetben az nem képezi a tanulmány tárgyát. Az első két nyomozási esetkör tartozott hagyományosan a nyomozó hivatalok, majd nyomozó ügyészségek hatáskörébe. Az alábbiakban ennek szervezete és működése, eljárásban játszott szerepe kerül kifejtésre.

A rendszerváltást követően a főügyészségek szervezeti egységeiként ügyészségi nyomozó hivatalok (a továbbiakban: ÜNYH) működtek, amelyek élén csoportvezető ügyész (a Fővárosi Ügyészségi Nyomozó Hivatal élén osztályvezető ügyész) állt. 2001. június 1. napjától a nyomozó hivatalok központi szerve a Központi Ügyészségi Nyomozó Hivatal (a továbbiakban: KÜNYH) volt, amely a Fővárosi Főügyészség szervezeti egysége lett, élén a hivatalt vezető főügyészhelyettessel.[68] Az ÜNYH-k működését az adott főügyészséget vezető főügyész irányította és ellenőrizte, valamint gyakorolta a felügyeletet az ügyészségi nyomozás felett (a KÜNYH-nál az első esetben a fővárosi főügyész, utóbbi esetben pedig a legfőbb Ügyészség Nyomozás Felügyeleti Főosztálya látta el ezt a feladatot). Az ÜNYH-kban a nyomozást az ügyészek, ügyészségi nyomozók végezték, illetve ezzel az ügyészségi titkár és fogalmazó is megbízható volt – azzal a kivétellel, hogy a KÜNYH esetében a nyomozást csak ügyész végezhette, aki

60 A fellebbviteli főügyészségeket – a katonai ügyészi szervezetben a Katonai Fellebbviteli Ügyészséget – a jogalkotó az ítélőtáblák létrehozására irányuló jogalkotási folyamatban hozta létre, hogy ezen bíróságokkal azonos szintű ügyészi szervezet tudja ellátni a vád képviseletét. A jogalkotó bár 1997-ben rendelkezett az ítélőtáblák létrehozásáról, annak tényleges létrehozásáig (2003-ig) eltérő lépései voltak, ezért a normaszövegben 2000. január 1-jétől csak a „Fellebbviteli Főügyészség" kategória szerepel, amely annak a rendelkezésnek felelt meg, hogy az egész országban egy, egységes Országos Ítélőtábla fog működni. A jogalkotó változtatott ezen az elképzelésen, és ennek mentén a régi Ütv. 2002. augusztus 16. napján hatályba lépett módosításával visszaállította a „fellebbviteli főügyészségek" elnevezést. [1997. évi LXX. törvény 4. §; 1999 évi CX. törvény 162. § (2) bekezdés; 2002. évi XXII. törvény 8. § (4) bekezdés].

61 Lásd a 41. lábjegyzetet.

62 Régi Ütv. 20. § (4) bekezdés.

63 Az egyes ügyészi szervek felsorolását a rendszerváltástól kezdve a régi Ütv. alapján a legfőbb ügyész előterjesztésére a köztársasági elnök állapította meg, majd a törvény 2006. január 12. napjától hatályos módosításában ez a jogkör visszakerült a régi Ütv.-be, helyi ügyészségek esetén pedig a legfőbb ügyész utasításadási jogkörébe. A köztársasági elnök ügyészi szerveket felsoroló hatásköre alkotmányos garanciaként volt értékelhető, azonban egyben alkotmányellenes rendelkezés is volt, mivel a köztársasági elnöknek normatív aktus kibocsátására főszabály szerint nincsen jogköre. [régi Ütv. 19. §; 143/1997. (IX. 30.) KE határozat; 2006. évi VII. törvény 2. § és ahhoz fűzött részletes indokolás].

64 Régi Ütv. 21. § (1) bekezdés; 1994-es SZMSZ 40–42/A. §§.

65 8/2003. (ÜK. 6.) LÜ utasítás

66 1994. évi LXXX. törvény az ügyészségi szolgálati viszonyról és az ügyészségi adatkezelésről 14. § (1) bekezdés, 79. § (1) bekezdés; 2011. évi CLXIV. törvény 14. § (1) bekezdés, 109. § (1) bekezdés. Az alügyészi tisztség 2012. január 1-jén a 2011. évi CLXIV. törvény hatálybalépésével jött létre, e feltétel értelemszerűen ekkortól alkalmazandó.

67 A második esetkör csak 2003. július 1. napjától hatályos utasításban került szabályozásra. [10/1995. (ÜK. 12.) LÜ utasítás 1. § (1) bekezdés; 6/2001. (ÜK. 6.) LÜ utasítás 6. § (1)-(2) bekezdés; 11/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás 48. §; Nyom. Ut. 2. § (2) bekezdés].

68 6/2001. (ÜK. 6.) LÜ utasítás.

– 2003. július 1. napjától – ügyészségi titkárt, majd alügyészt is megbízhatott egyes eljárási cselekmények teljesítésével.[69] Az ÜNYH-k egészen az első években regionális szinten látták el feladataikat (a katonai ügyészségekkel megegyező központokban), 1996. január 1-jétől azonban a legfőbb ügyész utasításban minden megyében létrehozta a főügyészségek szervezeti egységeiként működő ÜNYH-kat.[70] Az ÜNYH-k végezték a fentiekben felsorolt ügyészi nyomozási hatáskörbe tartozó ügyekben a nyomozást, ezek közül pedig a kiemelt esetkörökben a KÜNYH végezte a nyomozást (utóbbi létrejötte előtt ezt a kiemelt hatáskört a Fővárosi Ügyészségi Nyomozó Hivatal látta el).[71]

A jogalkotó 2006-ban módosította az Ütv.-t azzal a szándékkal, hogy egy, az általános hatáskörű szervezeten kívüli rendszer állítson fel. Ezek voltak a 2006. február 1-jén létrehozott nyomozó ügyészségek, élükön a Központi Nyomozó Főügyészséggel (a továbbiakban: KNYFÜ).[72] A helyi ügyészségek szintjén, de továbbra is fővárosi és megyei illetékességgel létrehozott nyomozó ügyészségek élére vezető ügyész került.[73] A jogalkotó e szervezetet továbbfejlesztve 2012. január 1. napjával megszüntette az önálló katonai ügyészségeket, feladataikat – így a katonai büntetőeljárásban a katonai ügyészi feladatokat – a KNYFÜ és annak osztályai vették át,[74] egyéb hatásköri változások nélkül.[75] A nyomozó ügyészségek ekkortól járási szintű ügyészségeknek minősültek,[76] és 2015. november 1-jén ismételt átszervezéssel egyesültek a megyeszékhely város járási ügyészségével, létrehozva ezzel a „járási és nyomozó ügyészség”-eket.[77] A nyomozást végző ügyészségi szervezet ezáltal tehát megduplázódott, míg egyes hatásköröket – így a katonai büntetőeljárásra tartozó ügyek egészét – a KNYFÜ kapott meg, addig ezzel párhuzamosan továbbra is léteztek a nyomozó ügyészségek, amelyek a maradékelv alapján látták el a hatáskörükbe tartozó feladatokat. Ez a párhuzamosságokat tartalmazó rendszer azt eredményezte, hogy például egy (Btk. szerinti katonának minősülő) rendőr ügyében a bűncselekmény elkövetésétől, illetve a rendőr tettesi vagy sértetti minőségétől függően három nyomozást végző hatóság eljárásának lehetősége merült fel.[78]

A rendszerben található párhuzamosságok feloldásaként 2019. február 1. napjával az ügyészi szervezet ismételten átszervezésre került. A nyomozó ügyészségek kiváltak a nyomozásért felelős járási ügyészségből és a KNYFÜ alá kerültek, egyesülve az addig egyes hatásköröket – így a katonai büntetőeljárásra tartozó ügyeket is – ellátó KNYFÜ regionális osztályokkal. A katonai ügyészség utódszervezete és a kizárólagos ügyészségi nyomozást végző ügyészi szervezet ismételten egy szervben egyesült, az addig különböző nyomozó ügyészségeken folyamatban lévő ügyeket a regionális nyomozó ügyészségek vették át.[79] A nyomozó ügyészségek a korábbi katonai ügyészségek mintájára ismételten regionális illetékességgel látják el feladataikat.[80] Megalakulásuk óta egy alkalommal kerültek szervezeti értelemben módosításra, amikor is a Fővárosi Nyomozó Ügyészség kivált a Budapesti Nyomozó Ügyészségből a fővárosra kiterjedően történő feladatellátással, ezzel a nyomozó ügyészségek száma ötről hatra nőtt.[81] A nyomozó ügyészség szervezetének jelenleg hatályos rendjét az alábbi ábra szemlélteti:

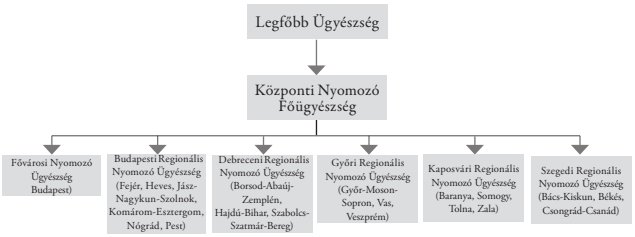

1. ábra: A nyomozó ügyészségek szervezete (saját szerkesztés)[82]

Összefoglalva tehát a katonai ügyészségek szervezete és működése a rendszerváltástól kezdve egészen azok megszűnéséig – 2012-ig – kiszámítható volt, a nyomozó ügyészségek rendszere az évek alatt több alkalommal módosításra került – a nyomozó hivatalokból lett nyomozó ügyészségek látták el a feladataikat az egyes, ügyészségi nyomozást érintő hatáskörök tekintetében. A katonai ügyészségek megszüntetésével azonban nem történt meg annak nyomozó ügyészségi szervezettel történő összehangolása, a két szervezet elkülönülten fejlődött – a katonai büntetőeljárásra tartozó ügyekért felelős KNYFÜ és annak regionális osztályai, valamint a (járási és) nyomozó ügyészségek saját hatáskörrel működtek. Ez a kettősség 2019. február 1-jével, a regionális nyomozó ügyészségek felállításával ért véget, amely azonban a katonai büntetőeljárások tekintetében további kérdést vet fel.

3. A regionális nyomozó ügyészség hatáskörének felülvizsgálata

Az előző pontban foglaltak szerint megállapítható, hogy a korábban eltérő szervezetrendszerben működő katonai és nyomozó ügyészségek (hivatalok) 2019. február 1-jétől egy szerven

69 9/1995. (ÜK. 12.) LÜ utasítás 2. § (2) bekezdés, 4. §; 3/2001. (ÜK. 5.) LÜ utasítás 32. § (1) bekezdés; 5/2001. (ÜK. 6.) LÜ utasítás 1. §, 2. § (2) bekezdés; 6/2001. (ÜK. 6.) LÜ utasítás 3. § (1) bekezdés; 11/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás 54. §.

70 9/1995. (ÜK. 12.) LÜ utasítás 1. § (1) bekezdés.

71 9/1995. (ÜK. 12.) LÜ utasítás 1. § (2) bekezdés; 5/2001. (ÜK. 6.) LÜ utasítás 6. §; 6/2001. (ÜK. 6.) LÜ utasítás 5. §; 11/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás 49-50. §§.

72 2006. évi VII. törvény 1. § és ahhoz fűzött részletes indokolás; 3/2006. (ÜK. 1.) LÜ utasítás.

73 2003-as SZMSZ 56/A. §.

74 A jogalkotó azt a megoldást alkalmazta, hogy az Ütv. megalkotásával az ügyész szervek felsorolásából kihagyta a katonai ügyészségeket, és egy látszólag egységes ügyészségi szervezetet vázolt fel. Az ügyészségi SZMSZ-ek határoztak továbbra is a nyomozó ügyészségek fennállásáról és hatáskörbővüléséről. [Ütv. 8. § és törvényhez fűzött Általános Indokolás].

75 Külön érdekes jogalkotási adalék, hogy az Ütv. 2012. január 1. napján lépett hatályba, ezzel közel egy időben a legfőbb ügyész az ügyészségi nyomozást szabályozó 11/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás 48-55. § szakaszaiban rendelkezett is a katonai büntetőeljárásra tartozó ügyek nyomozó ügyészségi hatáskörbe kerüléséről, azonban csak a 2012-es SZMSZ-ből csak 2012. július 1. napjától került ki a katonai ügyészi szervezet, addig a korábbi, 2003-as SZMSZ – elviekben – szabályozta ezek működését.

76 2012-es SZMSZ 43. § (2) bekezdés.

77 Ez alól két kivétel volt, Budapesten megmaradt a Budapesti, Pesten pedig a Pestvidéki Nyomozó Ügyészség. [13/2015. (X. 21.) LÜ utasítás].

78 Fantoly Zsanett: A rendőrök sérelmére elkövetett hivatalos személy elleni erőszak egyes büntetőeljárási kérdései. *Magyar Rendészet* 2015/3. 150–151.

79 23/2018. (XI. 30.) LÜ utasítás 19. §.

80 23/2018. (XI. 30.) LÜ utasítás 1. §, Melléklet.

81 13/2023. (IX. 22.) LÜ utasítás 1. §.

82 21/2011. (XII. 20.) LÜ utasítás 4. § (4) bekezdés.

belül látják el feladataikat. A Nyom. Ut. rendelkezései szerint az ügyészségi nyomozást a nyomozást végző ügyészség végzi, amely lehet

- az ügy elbírálására hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság mellett működő ügyészség (általános feladatkörű ügyészség), illetve
- az ügyészségi nyomozásért felelős ügyészség (KNYFÜ és alárendelt nyomozó ügyészségek).[83]

A tanulmány vizsgálata szempontjából releváns második esetkörben megosztott hatáskörben működnek a KNYFÜ és a regionális nyomozó ügyészségek (a továbbiakban együtt: nyomozó ügyészségek),[84] amelyek a nyomozás során már nemcsak ügyész, alügyész, hanem ügyészségi fogalmazó és ügyészségi megbízott közreműködésével is végezhetnek eljárási cselekményeket.[85] A nyomozó ügyészségek az alábbi ügyekben felelősek a nyomozásért:

- kizárólagos ügyészségi nyomozást megalapozó bűncselekmények miatt indult ügyben,
- katonai büntetőeljárásra tartozó ügyben,
- olyan ügyben, amelyben az országos illetékességgel eljáró nyomozó hatóság vezetőjével szemben kizárási ok merült fel.[86]

A kizárólagos ügyészségi nyomozásra és a katonai büntetőeljárásra tartozó ügyekben a KNYFÜ csak a kiemelt ügyekben végzi a nyomozást kizárólagos illetékességgel, a Btk. szerinti katonák esetében is csak a vezető beosztású személyekkel összefüggésben (elkövetői vagy sértetti minőségtől függetlenül). Minden más esetben – maradékelv alapján – a regionális nyomozó ügyészségek járnak el.[87] Kérdésként merül fel, hogy a kizárólagos ügyészségi nyomozás (Be. 30. §) és a katonai büntetőeljárás hatálya, illetve annak keretében történő ügyészségi nyomozás (Be. 696. §, 700. §) esetében a jogalkotó hogyan végezte el a szétválasztást, illetve a jelenlegi ügyészségi szervezettel összefüggésben indokolt-e a büntetőeljárási rendelkezések felülvizsgálata.

A Be. jelenleg hatályos szabályai szerint tehát mindkét esetben – ide nem értve a KNYFÜ hatáskörébe tartozó ügyeket – a regionális nyomozó ügyészségek látják el az ügyészségi feladatokat. Az ügyészségi nyomozást katonai büntetőeljárásban főszabály szerint az állományilletékes parancsnok végzi, csak egyes esetekben tartozik ez az ügyészség hatáskörébe:

- katona által elkövetett
  - katonai bűntett,
  - katonai vétség, ha azzal kapcsolatban más bűncselekményt is elkövetett vagy több terhelt esetén az elkülönítés nem lehetséges,
  - nem katonai bűncselekmény miatt,
- vezető beosztású, Btk. szerint katonának minősülő személyek (pl. Honvéd Vezérkar főnöke és helyettese, Országgyűlési őrség parancsnoka és helyettesei, bv-szervezet országos parancsnoka),
- szövetséges fegyveres erő tagja által magyar joghatóság alatt elkövetett bűncselekmény,
- ha a parancsnok tekintetében kizáró ok áll fenn,
- ha a katona szolgálati viszonya időközben megszűnt.[88]

A Be. ezen rendelkezésének első pontja a „katona által" történő elkövetést határolja le, azonban sem a Be. értelmező, sem egyéb rendelkezései között nem található definíció a katona fogalmára, és a Be. nem használja egységesen a katona büntető anyagi jogi meghatározását, ahogyan ez a katonai büntetőeljárás hatálya, illetve a kizárólagos ügyészségi nyomozás körében bemutatásra került. Ezzel összefüggésben tehát jogértelmezési kérdés, hogy a katona fogalmát hogyan alkalmazza a nyomozó hatóság, ügyészség, illetve a bíróság. Így például a rendőr által elkövetett nem katonai és nem is szolgálattal összefüggésben elkövetett bűncselekmények nem tartoznak katonai büntetőeljárásra, ezért az általános feladatkörrel rendelkező ügyészségnek kellene eljárnia az általános eljárásrend szerint. Azonban a nyomozó ügyészség eljárását kétféle rendelkezés is megalapozza: egyrészről a kizárólagos ügyészségi nyomozás szabályai, amelyek a nem katonai büntetőeljárásra tartozó bűncselekményeket is ebbe a körbe sorolják – erre tekintettel a nyomozás „visszasorolódik" a nyomozó ügyészséghez. Másrészről, amennyiben a Be. 700. § szerint a „katona által" elkövetést nemcsak a honvédekre alkalmazzuk, akkor ezen az alapon is helye van a nyomozó ügyészség eljárásának, mégpedig a katonai büntetőeljárás szabályai szerint. Ez a probléma a jogalkotó által mindmáig nem került feloldásra, ebben a tekintetben is indokolt lenne a Btk. szerinti katonafogalomra történő visszautalás a büntetőeljárási kódexben, ezzel biztosítva, hogy a törvényi rendelkezés megfeleljen a címzetti kör számára egyértelműen értelmezhető szabályozási tartalom követelményének,[89] illetve ne legyen széttartó a szabályozás a büntető anyagi jogi és a büntető eljárásjogi kódexben. Másik megoldás pedig a katonai büntetőeljárás hatályának kiterjesztése lenne az alábbiak szerint.

A katonai büntetőeljárás hatálya, az azon belüli ügyészségi nyomozás és a kizárólagos ügyészségi nyomozás tekintetében történő szétválasztást a Btk. szerinti katonákkal összefüggésben az alábbi táblázat mutatja be:

83 Nyom. Ut. 2. § (1) bekezdés.

84 A Nyom. Ut. „nyomozó ügyészség" alatt csak a regionális nyomozó ügyészségeket érti, a tanulmány a szóhasználat egyszerűsítése érdekében ezt a KNYFÜ és alárendelt ügyészségeire érti, amennyiben pedig csak az alárendelt ügyészségekre vonatkozóan tesz megállapítást, ott a „regionális nyomozó ügyészség" kategóriát használja.

85 Nyom. Ut. 3. §.

86 Nyom. Ut. 2. § (2) bekezdés, utolsó esetkör: Be. 32. § (6) bekezdés.

87 Nyom. Ut. 8–9. §§.

88 Be. 700. § (2) bekezdés.

89 2010. évi CXXX. törvény a jogalkotásról 2. § (1) bekezdés.

személyi kör	katonai büntetőeljárás (Be. 696. §)	ügyészségi nyomozás katonai büntetőeljárásban (Be. 700. §)	kizárólagos ügyészségi nyomozás (Be. 30. §)
honvéd	• bármely bűncselekmény	• katonai bűntett • katonai vétségek egyes esetei • nem katonai bűncselekmény	-
rendőr	• tényleges szolgálati viszony tartalma alatt elkövetett katonai bűncselekmény • szolgálati helye, illetve azzal összefüggésben elkövetett bűncselekmény		• nem katonai büntetőeljárásra tartozó bűncselekmény • ellene elkövetett emberölés, emberrablás, hivatalos személy elleni erőszak, rablás egyes esetei
országgyűlési őr			
bv-szervezet tagja			• nem katonai büntetőeljárásra tartozó bűncselekmény
hivatásos katasztrófavédelmi szerv tagja			
polgári nemzetbiztonsági szolgálatok tagja			
NAV pénzügyőr	-	-	• bármely bűncselekmény • ellene elkövetett emberölés, emberrablás, hivatalos személy elleni erőszak, rablás egyes esetei

3. táblázat: a Btk. szerinti katonák és a NAV pénzügyőrök által elkövetett bűncselekmények elbírálási rendje (saját szerkesztés)

Látható tehát, hogy az elmúlt évtizedek jogalkotási folyamatainak köszönhetően egy rendkívül differenciált eljárásrend alakult ki. A közös jellemző az, hogy mindegyik esetben a nyomozó ügyészségek járnak el, tehát ugyanannak szervnek – sokszor ugyanannak az ügyésznek – az egyes ügyekben eltérő jogcímeken kell nyomoznia, illetve a büntetőeljárás során a vádat képviselnie. Hautzinger Zoltán szerint nemcsak a honvédek, hanem a Btk. szerint katonának minősülő más személyek esetében sem megengedhető, hogy a szolgálatban olyan személy vegyen részt, akivel szemben büntetőeljárás folyik, az állományilletékes parancsnoknak minél hamarabb lehetőséget kell adni arra, hogy az alárendelt szolgálati viszonyát illetően állást tudjon foglalni.[90] Ezért véleményem szerint indokolt lenne annak bevezetése, hogy a Btk. szerint katonának minősülő személyek esetében a jelenleg kizárólagos ügyészségi nyomozás hatálya alá tartozó esetkörök katonai büntetőeljárásban kerüljenek elbírálásra. Ezt indokolja, hogy mindkét esetben a jelenlegi szervezeti keretek között ugyanazon ügyészség (a regionális nyomozó ügyészség) látja el az ügyészségi feladatokat, egyes esetkörökben pedig nyomoz. Másrészről megszüntethető lennének a fentiek szerint bemutatott párhuzamosságok és kiegészítő jelleg a katonai büntetőeljárásban történő ügyészségi nyomozás és a kizárólagos ügyészségi nyomozás között, ezzel is letisztult képet és eljárásrendet adva a katonai, illetve nyomozó ügyészek kezébe.

A katonai büntetőeljárás hatályának kiterjesztését indokolja[91] – ahogyan a fentiekben kifejtésre került – a Btk. szerint katonának minősülő személyek szervezetében, személyzetében és feladatköreiben fellelhető hasonlóság is. Fontos leszögezni, hogy nem önmagában ez alapozza ezen módosítást, hanem az ebből következő, a katonai bűncselekmények által is védett jogi tárgy, a szolgálati rend és fegyelem minél teljesebb körű fenntartása – az elkövetői kör ugyanis az esetek többségében maga is intézkedésre jogosult, a fokozott felelősség pedig szigorúbb magatartási követelményeket kell, hogy támasszon.[92] Az „egyenruhás" szerveknél az általánoshoz képest jelentősebb érdek fűződik arra vonatkozóan, hogy a katona büntetőjogi felelősségre vonása, illetve ügyének elbírálása minél hamarabb megtörténjen, az állományilletékes parancsnok minél hamarabb tudjon dönteni az alárendeltjeinek sorsáról – erre pedig a katonák cselekményeinek elbírálására szolgáló külön eljárás, a katonai büntetőeljárás jogosult és alkalmas.

Mindezek alapján tehát a jelenleg hatályos eljárásrend módosítása indokolt az alábbiak szerint:

1. A Btk. szerint katonának minősülő személyekre vonatkozó kizárólagos ügyészségi nyomozási hatáskörök kerüljenek katonai büntetőeljárás hatálya alá, ezáltal a kizárólagos ügyészségi nyomozásban csak olyan, Btk. szerint katonának nem minősülő személyek, illetve egyéb tényállások maradnának, amelyek kiemelt jelentőségüknél fogva indokolják az általános eljárásrendben az ügyészségi nyomozást. A katonának minősülő személyek esetében azonban katonai büntetőeljárásnak lenne helye, ezáltal a jelenlegi, nyomozó ügyészségi szervezetben nem kerülne elkülönítésre a jelenleg két típusú nyomozási jogcím.
2. A katona Btk. szerinti fogalmának bevezetése a büntetőeljárási kódexbe a katonai büntetőeljárás hatályának, kifejezetten azon belül az ügyészségi nyomozásnak lehatárolása során, ezzel megteremtve a büntető anyagi és eljárásjogi kodifikáció összehangolását.

V. Következtetések

Jelen tanulmány fő fókuszában a katonai büntetőeljárás hatályának vizsgálata állt, a rendszerváltástól napjainkig végig követte a katona büntető anyagi jogi fogalmának alakulását, illetve a katonai büntetőeljárás szabályozásának változásait. A katonai ügyészségek és a nyomozó ügyészségek szervezetrendszerének, feladat- és hatáskörének vizsgálatával a tanulmány átfogó elemzést készített a büntető anyagi és eljárásjogi rendelkezésekről, azok alakulásáról és esetleges összeütközéséről. Megállapításra került, hogy a katonai büntető anyagi és eljá-

90 Hautzinger (2008b) 485.; Hautzinger (2010) 146.

91 A katonákra vonatkozóan a katonai büntetőeljárás hatályának kiterjesztésére vonatkozó igényhez lásd: Fejes Erik: *Emlékkötet Dr. Kovács Tamás (1940–2020) altábornagy legfőbb ügyész tiszteletére.* Budapest, Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, 2023. 165.

92 Hautzinger (2008b) 481.; Hautzinger (2009) 45.

rásjogi szabályozásban időről időre eltérések voltak kitapinthatóak, amelynek katonai, illetve nyomozó ügyészségi szervezetrendszerrel történő összehangolását a jogalkotó teljes mértékben nem végezte el.

A katona fogalma a rendszerváltást követően a büntető anyagi jogi kódexekben fokozatosan kiszélesítésre került, a honvéd, illetve a rendőrség és a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagján kívül 1996-tól a bv-szervezet, 2013-tól pedig az Országgyűlési Őrség, illetve a hivatásos katasztrófavédelmi szerv hivatásos állományú tagja került e fogalom alá. A NAV pénzügyőreivel kapcsolatban a tanulmány vizsgálatot végzett arra vonatkozóan, hogyan alakult ennek a személyi körnek és a büntető anyagi jogi, illetve eljárásjogi szabályozásnak alakulása. Megállapításra került, hogy a jogalkotói szándék megjelent arra vonatkozóan, hogy a NAV pénzügyőrei is bekerüljenek a katonai büntető anyagi jogi szabályozásba, azonban ezen rendelkezések végül sosem léptek hatályba arra hivatkozással, hogy a NAV összetett személyi állományára vonatkozóan az egyes katonai bűncselekmények miatt történő felelősségre vonás sok esetben nem lenne végrehajtható. Ennek ellenére a tanulmány azon *de lege ferenda* javaslatot adja, hogy a katona Btk. szerinti fogalmába kerüljenek be a NAV pénzügyőrei, és az ezzel kapcsolatos jogalkalmazási dilemmák feloldására a szerv személyi állományát szabályozó ágazati jogszabályban [pl. a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló 2010. évi CXXII. törvényben (a továbbiakban: NAV tv.)] kell a jogalkotónak megoldást találnia, illetve módosítást eszközölnie – ahogyan ez az egyéb szervekél (pl. rendőrség, bv-szervezet) szintén fellelhető.

A tanulmány végig követte a katonai büntetőeljárás hatályának, illetve a katonai és a nyomozó ügyészi szervezet alakulását a rendszerváltástól napjainkig. Megállapítást nyert, hogy a katonai büntetőeljárási kódex nem mindig alkalmazta a Btk. szerinti fogalmat, hanem annak folyamatos bővítését néhány éves késésekkel „lekövetve" ültetette át ugyanazon szabályozási környezetet részben a katonai büntetőeljárás mint külön eljárás, részben a kizárólagos ügyészségi nyomozás rendelkezései közé (megjegyzendő, hogy a Be. hatálybalépését megelőzően az 1973-as Be. és az 1998-as Be. használt utaló rendelkezést a Btk. szerinti katonafogalomra, de azt sem teljes körben). Az ugyanazon személyi hatályra vonatkozó, de párhuzamos szabályozás azt a veszélyt hordozza magában, hogy az esetleges szervezeti változásokkal és anyagi jogi jogszabálymódosításokkal összhangban a büntetőeljárási kódex elavulttá válik, és az egyes módosítások folyamatos átültetésére van szükség, amely az átmeneti időszakban, illetve később is zavarokat okozhat. Ennek mentén a tanulmány indokoltnak tartja a Btk. szerinti katonafogalom és a Be. katonai büntetőeljárásra vonatkozó rendelkezéseinek összehangolását.

A tanulmány ezentúl végig követte a katonai, illetve a nyomozó ügyészi szervezet alakulását a rendszerváltástól napjainkig. Megállapítást nyert, hogy a katonai ügyészségek és a nyomozó ügyészségek a rendszerváltást követő évtizedekben eltérő szervezeti keretek között fejlődtek ki, előbbi 2012-es megszüntetése azonban nem vonta magával a nyomozó ügyészi szervezet egységesítését: a katonai büntetőeljárásra tartozó ügyekben a KNYFÜ és annak regionális osztályai jártak el, míg a kizárólagos ügyészségi nyomozást az elkülönült nyomozó (2015-től járási és nyomozó, illetve nyomozó) ügyészségek végezték. Ezen párhuzamos szervezeti keret került 2019. február 1-jével egységesítésre, a nyomozó ügyészségek és a KNYFÜ regionális osztályai a továbbiakban egy szervként, a KNYFÜ-nek alárendelt regionális nyomozó ügyészségekként folytatták a feladat- és hatáskörök gyakorlását. Ez az összevonás azonban a katonai büntetőeljárási szabályozásban vet fel igényt arra vonatkozóan, hogy az egyébként is ugyanazon szerv által végzett kizárólagos ügyészségi nyomozás (Be. 30. §), illetve a katonai büntetőeljárásban történő nyomozás (Be. 700. §) egységesítésre kerüljön. A katonai büntetőeljárás alá tartozó elkövetői kör tekintetében ugyanis fokozott érdek fűződik a büntetőeljárás minél hamarabb történő lefolytatásához, illetve ahhoz, hogy az állományilletékes parancsnok a lehető legkorábbi időpontban tudjon dönteni az alárendelt szolgálati viszonya felől. Ennek érdekében a Btk. szerinti katonafogalommal történő összehangoláson túl a tanulmány indokoltnak tartja, hogy a Btk. szerint katonának minősülő személyekre vonatkozóan a kizárólagos ügyészségi nyomozás kategóriájába tartozó ügyek kerüljenek katonai büntetőeljárás hatálya alá. Ezzel az eljárásrenddel megnyílik a lehetőség arra vonatkozóan, hogy a Btk. szerint katonának minősülő személyek büntetőjogi felelősségre vonása egységesebb és lényegesen letisztultabb eljárásrendben történjen meg, hozzájárulva ezzel a büntetőeljárások gyorsításához, illetve a nyomozó ügyészségek eljárásainak egyszerűsítéséhez.

A katonai büntetőjog legvégső célja a szolgálati rend és fegyelem érvényesülése, megsértése esetén pedig a minél gyorsabb felelősségre vonás. A honvédelmi és rendvédelmi szervek állományával szemben alkalmazott speciális szabályok garantálni tudják, hogy ezen testületek feladatellátása büntetőjogi szempontból gördülékeny legyen, a hivatásos állomány tagjai el tudják látni azt, amire felesküdtek. Ahogyan Farkas Ádám fogalmaz:

„ezen katonai karakterű szervek tehát az állam működésének végső zálogai, a rend és a biztonság kikényszeríthetőségének szervezett garanciái, melyeknek hatalmi karaktere azonban többletelvárások, többletgaranciák és sajátos személyi, szervezeti jellegek, illetőleg többletkövetelmények szükségképpeni táptalaja is egyben."[93]

Irodalomjegyzék

Jogforrások:

Magyarország Alaptörvénye
1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársasági Alkotmányáról
2024. évi LXXI. törvény
2021. évi CXL. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről
2020. évi CLII. törvény
2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról
2015. évi XLII. törvény a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról
2013. évi CLXXXVI. törvény
2013. évi LXXVIII. törvény

93 Farkas (2012a) 4.

2012. évi CCXXIII. törvény
2012. évi CCXIV. törvény
2012. évi CLXXV. törvény
2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
2012. évi LXXVI. törvény
2012. évi XXXVI. törvény az Országgyűlésről
2012. évi II. törvény
2011. évi CLXIV. törvény
2011. évi CLXIII. törvény az ügyészségről
2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról
2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről
2010. évi CXXX. törvény a jogalkotásról
2010. évi CXXII. törvény
2007. évi XC. törvény
2006. évi LI. törvény
2006. évi VII. törvény
2004. évi CIV. törvény
2002. évi LXVI. törvény
2002. évi XXII. törvény
1999. évi CX. törvény
1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról
1997. évi LXX. törvény
1997. évi XXXII. törvény
1996. évi XLIII. törvény a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról
1995. évi CXXV. törvény
1995. évi CVII. törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről
1994. évi LXXX. törvény az ügyészségi szolgálati viszonyról és az ügyészségi adatkezelésről
1989. évi XLVI. törvény
1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről
1973. évi I. törvény a büntetőeljárásról
1972. évi V. törvény a Magyar Köztársaság ügyészségéről
143/1997. (IX. 30.) KE határozat
12/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás
9/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás
12/2012. (VI. 8.) LÜ utasítás (a továbbiakban: 2012-es SZMSZ)
21/2011. (XII. 20.) LÜ utasítás
2/2006. (ÜK. 1.) LÜ utasítás
6/2001. (ÜK. 6.) LÜ utasítás
5/2001. (ÜK. 6.) LÜ utasítás
25/2003. (ÜK. 12.) LÜ utasítás (a továbbiakba: 2003-as SZMSZ)
11/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás
8/2003. (ÜK. 6.) LÜ utasítás
6/2001. (ÜK. 6.) LÜ utasítás
3/2001. (ÜK. 5.) LÜ utasítás (a továbbiakban: 2001-es SZMSZ)
4/1997. (ÜK. 10.) LÜ utasítás
10/1995. (ÜK. 12.) LÜ utasítás
9/1995. (ÜK. 12.) LÜ utasítás
6/1994. (ÜK. 7.) LÜ utasítás (a továbbiakban: 1994-es SZMSZ)
1/1991. Legf. Ü. utasítás
4/1990. Legf. Ü. utasítás

Szakirodalom:

Erdős Ákos-Szabó Andrea: *A pénzügyőr, a katona büntetőjogi fogalmán kívül.* Katonai Jogi és Hadijogi Szemle 2019/1. 7-30.
Fantoly Zsanett: *A rendőrök sérelmére elkövetett hivatalos személy elleni erőszak egyes büntetőeljárási kérdései.* Magyar Rendészet 2015/3. 149-154.
Farkas Ádám: *A katonai büntetőjog és igazságszolgáltatás helye, szerepe és létjogosultsága az állam és a társadalom rendszerében.* Hadtudomány 2012a/1. 1-12.
Farkas Ádám: *Észrevételek és javaslatok az anyagi büntetőkodifikáció katonai vetületeihez.* Diskurzus 2012b/1. 31-39.
Fejes Erik: *Emlékkötet Dr. Kovács Tamás (1940-2020) altábornagy legfőbb ügyész tiszteletére.* Budapest, Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, 2023.
Hautzinger Zoltán: *A magyar katonai büntetőeljárás hatálya.* JURA 2005/2. 74-79.
Hautzinger Zoltán: *A katonai büntetőjog fogalma és forrásai.* Hadtudomány 2008a/E. 1-8.
Hautzinger Zoltán: *A katonai büntetőjog alapelvei.* Jogtudományi Közlöny 2008b/10. 480-488.
Hautzinger Zoltán: *A büntető eljárásjog alapelveinek hatása a katonai büntetőeljárásra.* Miskolci Jogi Szemle 2009/1. 43–62.
Hautzinger Zoltán: *A katonai büntetőjog rendszertana.* Pécs, AndAnn, 2010.
Korda György (1988): *A katonai és a honvédelmi kötelezettség elleni bűncselekmények.* Zrínyi Katonai Kiadó. Budapest, 1988.
Nyiri Sándor: *A nyomozóhatóságok és az ügyészség kapcsolata a büntetőeljárásról szóló törvényben.* Belügyi Szemle 2022/6. 5-16. 2507-2518.

Egyéb források:

Magyar Közlöny 2012/92. szám
A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium tervezete az új Büntető Törvényvkönyvhöz (elektronikus elérhetőség: https://2010-2014.kormany.hu/download/4/2e/80000/Btk.zip#!DocumentBrowse) (utolsó megtekintés dátuma: 2026. május 31.)

Mercz Mónika

Az állam védelmi kötelezettsége és a mesterséges intelligencia: új kihívások a gyermekek büntetőjogi védelmében

I. Bevezetés

A mesterséges intelligencia fejlődése alapjaiban alakítja át a digitális környezetet, amelyben a gyermekek szocializációja, kommunikációja és információfogyasztása zajlik.[1] Az új technológiák nem csupán lehetőségeket, hanem korábban nem ismert kockázatokat is hordoznak, különösen a gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekmények[2] tekintetében, amelyek nem csupán egyéni, hanem társadalmi szinten is maradandó károkat okoznak.[3] E körben kiemelt jelentőséggel bírnak az úgynevezett *deepfake* technológiák, amelyek képesek valósághű, de ténylegesen meg nem történt események vizuális vagy audiovizuális megjelenítésére.[4]

A tanulmány központi kérdése, hogy a jelenlegi büntetőjogi eszközrendszer alkalmas-e az MI technológia, különösen a deepfake alapú tartalmak által közvetített gyermekveszélyeztetés kezelésére. A tanulmány módszertanát tekintve elsősorban dogmatikai és elemző megközelítést alkalmaz. A vizsgálat középpontjában a hatályos büntetőjogi szabályozás értelmezése áll, különös tekintettel arra, hogy az miként alkalmazható a mesterséges intelligencia által generált tartalmak, ezen belül a deepfake technológia által előidézett új típusú gyermekveszélyeztetési formák esetében. A kutatás ennek megfelelően a releváns büntetőjogi tényállások – különösen a gyermekpornográfiára, a kiskorú veszélyeztetésére, valamint a személy elleni és becsület elleni bűncselekményekre vonatkozó rendelkezések – értelmező elemzésére épül.

A dogmatikai vizsgálatot kiegészíti egy funkcionális és jogpolitikai megközelítés, amely az állam védelmi kötelezettségeinek tartalmát és határait vizsgálja a digitális környezetben. Ennek keretében a tanulmány figyelembe veszi az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) releváns gyakorlatát is, különös tekintettel a gyermekek fokozott védelmére és az állam pozitív kötelezettségeire vonatkozó esetjogra. A nemzetközi jogi háttér bevonása lehetővé teszi annak értékelését, hogy a hazai büntetőjogi szabályozás mennyiben felel meg az európai emberi jogi standardoknak.

A tanulmány emellett korlátozott mértékben interdiszciplináris megközelítést is alkalmaz, amennyiben a technológiai háttér – különösen a deepfake rendszerek működési logikája és társadalmi hatásai – rövid ismertetésével hozzájárul a jogi értékelés megalapozásához. A kutatás nem törekszik a technológiai kérdések teljes körű feltárására, hanem azokat a büntetőjogi értékelés szempontjából releváns mértékre korlátozza.

E körben ugyanakkor szükséges utalni arra, hogy az Európai Unió mesterséges intelligenciára vonatkozó szabályozása, különösen az AI Act,[5] már tartalmaz a deepfake technológiára irányadó rendelkezéseket, elsősorban átláthatósági és tájékoztatási kötelezettségek formájában.[6] E szabályozás azonban alapvetően nem büntetőjogi jellegű, hanem preventív és piacszabályozási logikát követ, ráadásul rendelet formájában került megalkotásra, így közvetlenül nem alkalmas a büntetőjogi felelősség megállapítására, és nem ültethető át változtatás nélkül a nemzeti büntetőjog rendszerébe.[7]

A vizsgálat központi részét ezért a büntetőjogi elemzés képezi, amely a hatályos szabályozás alkalmazhatóságát, hiányosságait és értelmezési problémáit elemzi. Az elemzés megalapozásához azonban szükséges annak vizsgálata is, hogy az állam milyen szerepet tölt be a gyermekek védelmében, különösen a gyorsan változó digitális környezetben. A mesterséges intelligencia által generált új kockázatok ugyanis nem pusztán technológiai vagy kriminológiai kérdéseket vetnek fel, hanem az állam klasszikus funkcióinak és védelmi kötelezettségeinek újraértelmezését is szükségessé teszik.

A szerző PhD hallgató, KRE ÁJK

1 Staksrud, Elisabeth (2013): *Children in the Online World, Risk, Regulation, Rights,* Farnham, Taylor & Francis, doi:10.4324/9781315571508

2 Somogyi, Zsófia Borbála (2026): Gyermekvédelem, pedofília és szexuális bűncselekmények, *Belügyi Szemle* 74(3), 663-682. https://doi.org/10.38146/bsz-ajia-ajia.2026.v74.i3.pp663-682

3 Mehta, Divya et al. (2021): Child Maltreatment and Long-Term Physical and Mental Health Outcomes: An Exploration of Biopsychosocial Determinants and Implications for Prevention. *Child Psychiatry Hum Dev,* 54(2):421-435. doi: 10.1007/s10578-021-01258-8

4 Guo, Jinyi – Wang, Duola (2025): Deepfake: Understanding the Technology Background, Content Differences from Traditional Forgery, and Impact on Public Trust, *Advances in Economics Management and Political Sciences,* 213(1):265-273, DOI:10.54254/2754-1169/2024.26901

5 Az Európai Parlament és a Tanács 2024. június 13-i (EU) 2024/1689 rendelete a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról.

6 AI Act Article 50(4).

7 Craig, Paul – de Búrca, Gráinne (2024): *EU Law: Text, Cases, and Materials* (8th edn), Oxford, Oxford University Press, https://doi.org/10.1093/he/9780198915522.001.0001.

Ennek megfelelően a tanulmány a továbbiakban az állam alapvető funkcióinak és a gyermekekkel kapcsolatos védelmi kötelezettségek elméleti kereteit vizsgálja, különös tekintettel arra, hogy ezek miként jelennek meg az európai jogrendben, és milyen követelményeket támasztanak a büntetőjogi szabályozással szemben.

II.
Az állam funkciói és védelmi kötelezettsége a gyermekek vonatkozásában

Az Európai Unióról szóló szerződés (EUSZ) 4. cikk (2) bekezdése előírja, hogy az Európai Uniónak tiszteletben kell tartania a tagállamok nemzeti identitását, amely azok alapvető politikai és alkotmányos berendezkedésében gyökereznek, valamint alapvető állami funkcióikat is, ideértve a közrend fenntartását, a nemzetbiztonság védelmét és a területi integritás biztosítását. E rendelkezés központi szerepet tölt be az Európai Unió és a tagállamok közötti alkotmányos egyensúlyról szóló kortárs diskurzusban, mivel egyszerre jelöli ki a szupranacionális integráció határait és hangsúlyozza az államiság folyamatos jelentőségét az uniós jogrendben.[8]

Míg az EUSZ 4. cikk (2) bekezdésében szereplő nemzeti identitás klauzula elsősorban strukturális jellemzőkre fókuszál, addig az ugyanezen rendelkezésben megjelenő alapvető állami funkciókra vonatkozó rész inkább az állam működési, operatív képességeit emeli ki. Az alapvető állami funkciók ugyanis olyan tevékenységeket jelölnek, amelyek elengedhetetlenek az állam, mint politikai és jogi entitás hatékony működéséhez és fennmaradásához.[9] Az EUSZ 4. cikk (2) bekezdésének eredete az Európai Alkotmány létrehozásáról szóló szerződés I–5. cikkére vezethető vissza,[10] amelynek kialakítására jelentős hatást gyakorolt az V. munkacsoport kiegészítő hatáskörökről szóló zárójelentése. E jelentés amellett érvelt, hogy a „nemzeti identitás klauzula" és a „lényeges állami funkciók klauzulája" szoros összefüggésben értelmezendő. „Az uniós hatáskörök gyakorlásának elvei" cím alatt a munkacsoport célként tűzte ki annak tisztázását, hogy az Unió tiszteletben tartja a tagállamok bizonyos alapvető felelősségi területeit, mégpedig a nemzeti identitás tiszteletben tartásának alapelvének kibontásán keresztül.[11] A munkacsoport két fő területet határozott meg: egyrészt a tagállamok alapvető struktúráit és lényeges funkcióit – különösen politikai és alkotmányos berendezkedésüket, ideértve a regionális és helyi önkormányzatokat –, másrészt pedig olyan területeket, mint a nyelvhasználat, az állampolgárság, a terület, az egyházak és vallási közösségek jogállása, a nemzeti védelem és a fegyveres erők szervezete.[12]

Az EUSZ 4. cikk (2) bekezdésének tartalmából levezetve jelen tanulmány értelmezésében az alapvető állami funkciók olyan, az államisághoz inherensen kapcsolódó alapfunkciók, mint a területi integritás védelme, a nemzetbiztonság biztosítása, a közrend fenntartása,[13] a monetáris szuverenitás megőrzése, valamint az alkotmányos struktúrák fenntartása. E funkciók ellátása az állami intézményrendszer feladata, mivel ezek biztosítják az állam, mint hatékony kormányzati egység fennmaradását. Ennek megfelelően elsődleges felelősség terheli a tagállamokat, és e funkciókat az Európai Uniónak tiszteletben kell tartania.

Az EUSZ 4. cikk (2) bekezdésében nevesített körön túl az Európai Unió kontextusában az alapvető állami funkciók általában magukban foglalják az emberi jogok védelmét, a nemzeti szuverenitás biztosítását, a politikai és alkotmányos berendezkedés megválasztását, a regionális és helyi önkormányzati rendszer kialakítását, a demokratikus intézményrendszer működtetését, a fiskális és államadósság-kezelési kérdések irányítását, a hivatalos nyelv meghatározását, az állampolgárság szabályozását, a demográfiai kihívások kezelését, az adórendszer kialakítását, a jövedelemelosztás és a szociális ellátórendszerek meghatározását, valamint az egyházak és vallási közösségek jogállásának rendezését.

E felsorolás nem tekinthető kimerítőnek, ugyanakkor rávilágít, hogy az állam működésének középpontjában a közösség alapvető értékeinek és biztonságának megőrzése áll, amelynek egyik legfontosabb megnyilvánulása a jogrend fenntartása és az egyének – különösen a sérülékeny csoportok, így a gyermekek – védelme.

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlata is következetesen hangsúlyozza, hogy a gyermekek védelme az állam fokozott pozitív kötelezettségei közé tartozik. A *K. U. v. Finland*-ügyben a Bíróság kimondta, hogy az állam köteles olyan jogi és intézményi kereteket biztosítani, amelyek lehetővé teszik a gyermekeket érő online visszaélések hatékony kivizsgálását.[14] E követelmény a deepfake technológiák korában még hangsúlyosabbá válik, mivel az anonimitás és a technológiai komplexitás jelentősen megnehezíti az elkövetők azonosítását. Hasonlóképpen, a *X and Y v. Netherlands*-ügyben lefektetett elv szerint az állam nem maradhat passzív, ha az egyének – különösen a gyermekek – alapvető jogai sérülnek.[15] Ebből következően a büntetőjogi szabályozás hiányosságai önmagukban is felvethetik az állami felelősség kérdését, hiszen ez a védelmi feladat nemcsak erkölcsi, hanem jogi kötelezettség is, amely több szinten jelenik meg: büntetőjogi védelem (szankcionálás), preventív funkció (megelőzés), valamint

8 Boková, Terezie (2022): Exploring the Concept of Essential State Functions on the Basis of the CJEU's Decision on the Temporary Relocation Mechanism. *European Papers,* Vol. 7, No. 2, 773–979, doi: 10.15166/2499-8249/599.

9 Sulyok Tamás – Orbán Endre (2017): Az európai alkotmányos tér és az alkotmányos párbeszéd forgatókönyve. In Chronowski, Nóra et al. (eds.): *A szabadságszerető embernek. Liber Amicorum István Kukorelli.* Budapest: Gondolat, 116–125.

10 Angyal Zoltán (2007): Az Európai Alkotmányszerződés ratifikációs válsága, avagy a közvetlen demokrácia és az integráció kollíziója, *Sectio Juridica et Politica,* (1), 175–190

11 Guastaferro, Barbara (2012): Beyond the Exceptionalism of Constitutional Conflicts: The Ordinary Functions of the Identity Clause, Yearbook of European Law 263, 271–285.

12 Final Report of Working group V cit. 10–12.

13 Ezek a funkciók egyértelműen megnevezésre kerülnek az EUSZ 4. cikk (2) bekezdésben.

14 EJEB, K. U. kontra Finnország, 2872/02. sz. kérelem, 2008. december 2.

15 EJEB, X és Y kontra Hollandia, 8978/80. sz. kérelem, 1985. március 26.

intézményvédelmi kötelezettség (jogi és technikai keretek kialakítása) által.

A digitális térben azonban az állami jelenlét korlátozottabb, miközben a veszélyek komplexebbé váltak.[16] Az állam pozitív kötelezettségei így kiterjednek arra is, hogy: felismerje az új típusú kockázatokat, megfelelő szabályozási környezetet alakítson ki és biztosítsa a hatékony jogérvényesítést.[17] Az MI által generált tartalmak új kihívást jelentenek: a deepfake technológia által generált gyermekpornográfia nem pusztán új elkövetési módot jelent, hanem a büntetőjog egyik alapvető kategóriáját – a sértett fogalmát – kérdőjelezi meg, ami indokolttá teszi a tényállások újragondolását vagy kifejezett kiterjesztését.

III. A deepfake technológia büntetőjogi vetületei

A deepfake technológia gépi tanulási algoritmusok – különösen neurális hálózatok – segítségével létrehozott vagy manipulált kép-, hang- vagy videótartalom. Sajátossága, hogy meglévő személyekre, tárgyakra, helyszínekre, szervezetekre vagy eseményekre hasonlít, és egy személy számára tévesen hitelesnek vagy valóságosnak tűnhet.[18] E technológia alkalmazása önmagában nem jogellenes, azonban visszaélésszerű használata komoly társadalmi és jogi problémákat vet fel.[19]

Büntetőjogi szempontból különösen problematikus, hogy a deepfake tartalmak olyan eseményeket jelenítenek meg, amelyek a valóságban nem történtek meg, mégis alkalmasak arra, hogy a befogadó számára valóságként hassanak. E sajátosság alapjaiban kérdőjelezi meg a bizonyítás hagyományos eszközeit és a tényállási elemek értelmezését. További nehézséget jelent, hogy a technológia egyre könnyebben hozzáférhető, amely az online térben biztosított anonimitás, valamint a tartalmak rendkívül gyors és kontrollálhatatlan terjedése mellett jelentősen megnehezíti a jogsértések felderítését és az elkövetők felelősségre vonását.[20]

A gyermekek vonatkozásában a deepfake technológia különösen súlyos kockázatokat hordoz. Az ilyen eszközök nem csupán szexuális tartalmak előállítására alkalmasak, hanem felhasználhatók zaklatásra, lejáratásra, illetve dezinformáció terjesztésére is.[21] Mindez a gyermekek személyiségfejlődésére, pszichés állapotára és társadalmi megítélésére egyaránt káros hatással lehet.[22]

Az online gyermekpornográfiával kapcsolatos szakirodalom már korábban rámutatott arra, hogy az internetes környezet sajátosságai – így különösen az anonimitás, a tömegesség és a határokon átnyúló jelleg – jelentősen megnehezítik a büntetőjogi fellépést, mivel a hagyományos nyomozási és bizonyítási eszközök sok esetben nem bizonyulnak hatékonynak az online térben megvalósuló jogsértések feltárása során. E kihívások a mesterséges intelligencia és a deepfake technológia megjelenésével tovább erősödnek. A gyermekpornográfia a kiberbűnözés egyik sajátos formájaként értelmezhető, amelynek jellemzője a nehezen körülhatárolható elkövetési kör, a tömegesség, valamint a jelentős és sok esetben hosszan fennálló károkozás. Ezzel párhuzamosan a bűncselekmények gyakran több joghatóságot érintenek, ami szükségessé teszi a nemzetközi bűnüldözési együttműködés erősítését. Ennek keretében kiemelt szerepet játszanak olyan szervezetek, mint az Europol vagy az Interpol, amelyek koordinációs és információmegosztási funkciójuk révén járulnak hozzá a hatékony fellépéshez.[23]

A jelenség kezelésére adott állami válaszok között megjelennek technikai jellegű eszközök is, így például az illegális tartalmakhoz való hozzáférés korlátozása vagy blokkolása. Ugyanakkor e megoldások hatékonysága korlátozott, tekintettel arra, hogy a digitális tartalmak könnyen újra előállíthatók és más platformokon ismételten közzétehetők.[24] Mindez arra utal, hogy a pusztán technikai eszközökre építő megközelítés nem elegendő, hanem komplex, büntetőjogi és preventív elemeket egyaránt magában foglaló szabályozás szükséges. Az online gyermekpornográfia kapcsán azonosított kockázatok – így különösen az anonimitás, a tömegesség és a gyors terjedés – a deepfake technológia révén tovább erősödnek, mivel a tartalmak előállítása még egyszerűbbé és szélesebb körben hozzáférhetővé válik. Ennek következtében a büntetőjogi szabályozás és a bűnüldözési gyakorlat előtt álló kihívások nemcsak fennmaradnak, hanem új dimenzióval is bővülnek, ami indokolttá teszi az állami fellépés újragondolását és megerősítését.

A probléma azonban két alapvető esetkört foglal magában: az első esetben valós gyermek arcképe vagy egyéb azonosításra alkalmas jellemzője kerül felhasználásra és manipulálásra egy pornográf tartalomban, míg a második esetben a deepfake által generált tartalomban szereplő személyek nem valósak. Amennyiben igazi gyermek arcképe került felhasználásra, a sérelem egyértelműen megállapítható, mivel a gyermek sze-

16 Ali, Waqar et al. (2025): Artificial Intelligence in crime prevention and detection: Enhancing predictive policing and public safety, *Advance Social Science Archive Journal,* 4(02), 1534–1543 https://doi.org/10.5281/zenodo.17577464.

17 Venier, Silvia (2022): Chapter 27 Positive Obligations under Human Rights Law to Protect against CBRN Risks, In: *International Law and Chemical, Biological, Radio-Nuclear (CBRN) Events* (eds: de Guttry, Andreas et al.), 481–500. DOI: https://doi.org/10.1163/9789004507999_028.

18 AI Act Article 3 (60) 'deep fake' means AI-generated or manipulated image, audio or video content that resembles existing persons, objects, places, entities or events and would falsely appear to a person to be authentic or truthful.

19 Diel, Alexander et al. (2025): The harm of deepfakes: a scoping review of deepfakes' negative effects on human mind and behavior. *AI & Society,* 28(3), https://doi.org/10.1007/s00146-025-02774-0.

20 Herke Csongor (2013): Deepfake: áldás vagy átok? Jogi szabályozási szempontok, *Pro Futuro,* 2023/1., 157–178. DOI 10.26521/profuturo/2023/1/13334.

21 Gosztonyi Gergely – Lendvai Gergely (2024): Deepfake és dezinformáció. Mit tehet a jog a mélyhamisítással készített álhírek ellen? *Médiakutató,* 2024. (1), 41—49. DOI. https://doi.org/10.55395/MK.2024.1.3.

22 Kikerpill, Kristjan – Siibak, Andra – Valli, Suido (2021): Dealing with Deepfakes: Reddit, Online Content Moderation, and Situational Crime Prevention. In: Julie B. Wiest (ed.): *Theorizing Criminality and Policing in the Digital Media Age.* Leeds, Emerald Publishing Limited (Studies in Media and Communications, 20.) 25—45. DOI: https://doi.org/10.1108/S2050-206020210000020008.

23 Csapucha Bernadett (2019): A „világháló árnyoldala", avagy a gyermekpornográfia térnyerése az interneten, 2019. évi 4–5. lapszám, 55–68.

24 Harkai István (2020): *Az internet hatása a többszörözési és a nyilvánossághoz közvetítési jogra*. Pólay Elemér Alapítvány – A Pólay Elemér Alapítvány Könyvtára 87., Iurisperitus Kiadó, Szeged, ISBN 978-615-6268-07-5.

mélyiségi jogai és emberi méltósága közvetlenül sérülnek.[25] Ezzel szemben a második esetben teljes egészében mesterségesen generált, „nem létező" gyermek jelenik meg a tartalomban. Ez az eset dogmatikailag jóval összetettebb, mivel hiányzik a konkrét, azonosítható sértett, ugyanakkor a társadalmi veszélyesség továbbra is fennáll. Az ilyen tartalmak ugyanis hozzájárulhatnak a gyermekek szexuális tárgyiasításának normalizálásához, valamint közvetetten elősegíthetik a valós bűncselekmények elkövetését.[26]

Ezenfelül a deepfake technológia nemcsak szexuális visszaélések eszközeként jelenik meg, hanem a gyermekek sérelmére elkövetett egyéb jogsértések új formáit is lehetővé teszi. Különösen jelentős kockázatot jelent, hogy az ilyen technológiával könnyen előállíthatók kompromittáló vagy lejárató tartalmak, amelyek valótlan eseményeket tüntetnek fel valóságként. E körben a deepfake alkalmas, hogy gyermekekről olyan videófelvételek készüljenek, amelyek őket méltatlan, megalázó vagy társadalmilag hátrányos helyzetben ábrázolják. Emellett lehetőséget biztosít hamis narratívák kialakítására és terjesztésére, amelyek hosszú távon is káros hatást gyakorolhatnak az érintettek társadalmi megítélésére és pszichés állapotára. A jelenség különösen az iskolai közegben jelent fokozott veszélyt, ahol a digitális zaklatás (cyberbullying) a deepfake technológia révén új dimenziót nyer. A valósághű, de hamis tartalmak terjedése a közösségi médiában gyorsan és széles körben történik, ami a sérelmek súlyosságát és tartósságát jelentősen növeli.[27]

A mesterséges intelligencia fejlődése a klasszikus grooming jelenség új formáinak megjelenését is eredményezte. Az MI-alapú chatbotok és kommunikációs rendszerek képesek arra, hogy gyermekekkel interakcióba lépjenek, bizalmi kapcsolatot alakítsanak ki, és hosszabb távon fenntartsák azt. E rendszerek alkalmazása lehetővé teszi, hogy az elkövetők automatizált módon, akár tömegesen lépjenek kapcsolatba gyermekekkel, miközben a kommunikáció személyre szabottnak és hitelesnek tűnik. Az ilyen eszközök alkalmasak manipulációs technikák alkalmazására, érzelmi befolyásolásra, valamint a későbbi visszaélések előkészítésére.[28] Mindez a *grooming* jelenség technológiai evolúcióját jelenti, amely jelentősen növeli a kockázatok mértékét, és új kihívások elé állítja a büntetőjogi szabályozást és a gyermekvédelmi rendszereket egyaránt.

IV. Releváns tényállások

A mesterséges intelligencia és különösen a deepfake technológia által generált új típusú visszaélések értékelése során elsődleges kérdésként merül fel, hogy a hatályos büntetőjogi tényállások mennyiben alkalmasak e jelenségek megragadására. A tanulmány amellett érvel, hogy bár számos meglévő tényállás részben alkalmazható, azok több esetben értelmezési nehézségekbe ütköznek, illetve nem fedik le teljes mértékben az új technológiai környezetből fakadó magatartásokat.

1. Gyermekpornográfia – Btk. 204. §

A deepfake technológia büntetőjogi megítélése szempontjából központi jelentőségű a gyermekpornográfia tényállása. A jogszabály a gyermekről készült pornográf felvétel megszerzését, tartását, terjesztését és készítését rendeli büntetni, ezáltal komplex védelmet biztosít a gyermekek szexuális kizsákmányolásával szemben. A tényállás alkalmazása azonban dogmatikai szempontból problémássá válik a deepfake technológia esetében. A szabályozás implicit módon abból indul ki, hogy a felvétel valós gyermekről készült, vagy legalábbis valós személyhez köthető. Ezzel szemben a mesterséges intelligencia lehetővé teszi olyan tartalmak előállítását, amelyek esetében vagy egy valós gyermek arcképét manipulálják, vagy teljes egészében mesterségesen generált, „nem létező" gyermek jelenik meg.

Az előbbi esetben a tényállás alkalmazhatósága megalapozottnak tűnik, ugyanakkor a bizonyítás komoly nehézségekbe ütközhet, különösen a manipuláció ténye és mértéke tekintetében.[29] Az utóbbi esetben azonban felmerül a kérdés, hogy beszélhetünk-e egyáltalán gyermekpornográfiáról, amennyiben konkrét, azonosítható sértett nem állapítható meg. Ennek fényében a Btk. 204. § alkalmazhatósága kétséges olyan esetekben, amikor a felvétel nem valós gyermekről készült,[30] hanem mesterséges intelligencia által generált, „gyermek látszatát keltő" tartalom.[31]

2. Szexuális visszaélés – Btk. 198. §

A szexuális visszaélés tényállása a gyermek sérelmére elkövetett szexuális cselekményeket kriminalizálja, amelynek központi eleme a fizikai vagy közvetlen interakción alapuló magatartás. Ebből következően a deepfake technológia alkalmazása – amely tipikusan nem jár közvetlen fizikai érintkezéssel – e tényállás alá közvetlenül nem vonható.

Ugyanakkor a rendelkezés relevanciája nem zárható ki teljes mértékben. Az MI-alapú rendszerek által támogatott online grooming jelensége olyan előkészítő magatartásként értelmezhető, amely a későbbi szexuális visszaélések megalapozását szolgálja.[32] Ennek megfelelően a tényállás közvetett mó-

25 Némedi Márk (2016): *Változások a gyermekpornográfia szabályozásában Magyarországon és az Európai Unióban*. Pisa, 7—8.: https://www.jogiforum.hu/publikaciok/816

26 Lazaridou, Maria (2024): *Schrödinger's Crime: AI-generated Child Sexual Abuse Material as a Victimless Offense,* Master Thesis, Utrecht University, SN: 7465343.

27 Kowalski, Robin (2018): Cyberbullying, In: *The Routledge International Handbook of Human Aggression* (eds.: Jane Ireland, Philip Birch, Carol Ireland), Routledge, London, https://doi.org/10.4324/9781315618777.

28 Whittle, Helen – Hamilton-Giachritsis, Catherine – Beech, Anthony – Collings, Guy (2013): A review of young people's vulnerabilities to online grooming, *Aggression and Violent Behavior,* Volume 18, Issue 1, 135–146, https://doi.org/10.1016/j.avb.2012.11.008.

29 Somogyi Csilla (2025): A gyermekpornográfia felderítésének nehézségei, *Magyar Rendészet,* 2025/2. 103–123. DOI: 10.32577/MR.2025.2.7.

30 Tóth Mercédesz (2025): In: Békés Ádám – Kurunczi Gábor – Pogácsás Anett – Varga Ádám (szerk.): *'A tudomány fényénél egyre tisztábban látunk...': A Zlinszky János Szakkollégium első két éve*, Budapest, Magyarország : Pázmány Press, 141–153.

31 Petrini, Antonella – Belén Gauna, María (2024): Child Sexual Abuse Material provided by Artificial Intelligence, *EthAIca* 3:123, DOI:10.56294/ai2024123.

32 Köllő Dávid (2020): A gyermekek szexuális kizsákmányolása a kibertér felhasználásával, *Belügyi Szemle,* 2020/2, 59-87. DOI: 10.38146/BSZ.2020.2.5.

don kapcsolódhat a deepfake és más MI-alapú technológiák által előidézett veszélyekhez.

3. Gyermekprostitúció kihasználása – Btk. 203. §

A gyermekprostitúció kihasználására vonatkozó szabályozás elsősorban a gyermekek gazdasági célú szexuális kizsákmányolását célozza. A deepfake technológia ehhez a tényálláshoz közvetlenül ritkán kapcsolódik, ugyanakkor közvetett összefüggések azonosíthatók. Amennyiben a mesterséges intelligenciát gyermekek kizsákmányolását elősegítő rendszerek szervezésére, kommunikációjára vagy működtetésére használják, a tényállás alkalmazhatósága felmerülhet. Ez azonban inkább kivételes eset, és nem tekinthető a deepfake jelenség tipikus büntetőjogi kapcsolódási pontjának.

4. Zaklatás – Btk. 222. §

A zaklatás tényállása különösen jelentős a deepfake technológia kapcsán, mivel alkalmas lehet az ilyen eszközökkel megvalósított visszaélések megragadására, különösen a cyberbullying[33] jelensége kapcsán. A rendszeres háborgatás és a félelemkeltés mint tényállási elemek jól illeszkednek azokhoz az esetekhez, amikor valótlan, de valósághű tartalmak terjesztésével kívánják az érintettet megfélemlíteni vagy társadalmi helyzetét ellehetetleníteni.[34]

A technológiai fejlődés következtében e visszaélések új formái jelentek meg, amelyek közül kiemelendők a mesterséges intelligencián alapuló rendszerek – így például a Grok AI-hoz hasonló, széles körben hozzáférhető eszközök –, valamint az úgynevezett „nudifying" alkalmazások. Utóbbiak képesek arra, hogy valós személyekről készült képfelvételeket mesterségesen módosítsanak, és azokat szexuális tartalomként jelenítsék meg anélkül, hogy az érintett valójában ilyen helyzetben szerepelt volna. Különösen aggasztó, hogy e technológiák használata egyre alacsonyabb technikai tudást igényel, így gyermekek által is könnyen hozzáférhetővé válik.[35]

E jelenségek a zaklatás súlyosabb, kvalifikált eseteiként értelmezhetők, mivel a valósághű, de hamis tartalmak terjesztése alkalmas, hogy az érintettben tartós félelmet keltsen, valamint jelentős pszichés és társadalmi károkat idézzen elő. A „nudifying" alkalmazások különösen az iskolai környezetben jelentenek fokozott veszélyt, ahol az ilyen módon előállított és terjesztett képek a cyberbullying új, rendkívül káros formájaként jelennek meg, súlyosan sértve az érintett gyermek emberi méltóságát és társadalmi megítélését.

Mindezek alapján megalapozott az az álláspont, hogy a deepfake és más MI-alapú technológiák a zaklatás tényállásának új megjelenési formáit hozzák létre, amelyek a hagyományos értelmezési keretek kiterjesztését, illetve adott esetben a jogalkalmazási gyakorlat továbbfejlesztését teszik szükségessé.

5. Rágalmazás és becsületsértés – Btk. 226–227. §

A becsület elleni bűncselekmények szintén relevánsak a deepfake technológia alkalmazása során. A rágalmazás klaszszikusan valótlan tény állítását vagy híresztelését jelenti, amely más személy becsületének csorbítására alkalmas. A deepfake technológia ezt a magatartást új dimenzióba helyezi, mivel a hamis tényállítás vizuális, audiovizuális formában jelenik meg, ami annak meggyőző erejét jelentősen növeli. A jogsértés súlyosságát tovább fokozza, ha az érintett gyermek, illetve, ha a tartalom tömegesen terjed az online térben.[36] Ilyen esetekben a becsület elleni bűncselekmények alkalmazása indokolt lehet, ugyanakkor kérdéses, hogy e tényállások alkalmasak-e a technológia által előidézett komplex sérelmek teljes körű megragadására.

6. Kiskorú veszélyeztetése – Btk. 208. §

A kiskorú veszélyeztetésének tényállása tágabb értelmezési lehetőséget kínál a deepfake technológia kapcsán. A rendelkezés a gyermek testi, értelmi vagy erkölcsi fejlődésének veszélyeztetését rendeli büntetni, amely magában foglalhatja a pszichés károsodást és a társadalmi megbélyegzést is. A deepfake alapú visszaélések – különösen a lejárató vagy kompromittáló tartalmak – alkalmasak, hogy súlyos pszichológiai következményeket idézzenek elő, ezáltal veszélyeztetve a gyermek fejlődését.[37] Ebből következően a tényállás értelmezésének kiterjesztése releváns lehet az ilyen magatartások büntetőjogi megítélése során.

7. A „valós sérelem" dogmatikai problémája

A fentiek alapján megállapítható, hogy a jelenlegi büntetőjogi szabályozás több ponton képes reagálni a deepfake technológia által felvetett kihívásokra, ugyanakkor számos esetben értelmezési bizonytalanságokkal terhelt. Ennek egyik alapvető oka, hogy a büntetőjog hagyományosan a „valós sérelem" vagy legalábbis konkrét veszély fennállására épít.

A deepfake technológia ezzel szemben lehetővé teszi olyan tartalmak előállítását, amelyek esetében a sérelem nem feltétlenül közvetlen vagy individuálisan meghatározható, hanem közvetett, diffúz vagy akár társadalmi szinten jelentkezik. Ez a jelenség alapvető kihívást jelent a klasszikus tényállási elemek – különösen a sértett, a sérelem és az okozati összefüggés – értelmezése szempontjából, és indokolttá teszi a büntetőjogi dogmatika újragondolását vagy továbbfejlesztését.

A nemzetközi szakirodalom és joggyakorlat is rámutat, hogy a mesterséges intelligencia által generált, gyermekeket ábrá-

33 Alexander, Sergio (2025): Deepfake Cyberbullying: The Psychological Toll on Students and Institutional Challenges of AI-Driven Harassment. *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas,* 98(2), 36–50. https://doi.org/10.1080/00098655.2025.2488777.

34 Serebrennikova, Anna V. (2020): Harassment: criminal law concept, *Economic problems and Legal Practice,* Vol 16, No 3, 198—201. https://journals.eco-vector.com/2541-8025/article/view/532605

35 Viola, M. – Voto, C. (2023): Designed to abuse? Deepfakes and the non-consensual diffusion of intimate images. *Synthese,* 201, *30*. https://doi.org/10.1007/s11229-022-04012-2.

36 Apolo, Yvonne – Michael, Katina (2024): Beyond A Reasonable Doubt? Audiovisual Evidence, AI Manipulation, Deepfakes, and the Law, *IEEE Transactions on Technology and Society,* vol. 5, no. 2, 156–168, doi: 10.1109/TTS.2024.3427816.

37 Laczi, Szandra – Póser, Valéria (2024): *Impact of Deepfake Technology on Children: Risks and Consequences*, Conference: 2024 IEEE 22nd Jubilee International Symposium on Intelligent Systems and Informatics (SISY), DOI:10.1109/SISY62279.2024.10737593.

zoló szexuális tartalmak esetében egyre gyakrabban merül fel a „sértett nélküli bűncselekmény” *(victimless offense)* problémája. Azokban az esetekben, amikor a tartalom teljes egészében mesterségesen generált, és nem köthető konkrét, azonosítható gyermekhez, a klasszikus értelemben vett sértetti pozíció hiányzik. Ugyanakkor több jogrendszerben és tudományos megközelítésben is megjelenik az az álláspont, hogy az ilyen tartalmak társadalmi veszélyessége önmagában megalapozhatja a büntetőjogi fellépést.

Ezt támasztják alá azok a nemzetközi példák is, amelyek szerint a deepfake alapú gyermekpornográfia terjedése nem csupán egyéni szinten okoz sérelmet, hanem hozzájárulhat a gyermekek szexuális kizsákmányolásának normalizálásához, valamint a valós visszaélések iránti kereslet fenntartásához vagy akár növeléséhez. Ebből következően a sérelem nem feltétlenül egy konkrét személyhez köthető, hanem a gyermekek, mint védendő társadalmi csoport kollektív érdekeit érinti.[38]

A gyakorlatban továbbá az is megfigyelhető, hogy a deepfake technológia sok esetben valós személyek képmásának felhasználásával működik, még akkor is, ha a végeredmény mesterségesen generált. Ilyen esetekben a sérelem már nem pusztán absztrakt, hanem konkrét személyhez köthető, ami tovább árnyalja a „valós” és „nem valós” sérelem közötti határvonalat. Emellett a tartalmak online terjedése révén a károkozás időben elhúzódóvá és nehezen kontrollálhatóvá válik, ami a sérelem súlyát és intenzitását is növeli.

Mindezek alapján megállapítható, hogy a deepfake technológia által előidézett jogsértések nem illeszthetők maradéktalanul a büntetőjog hagyományos dogmatikai keretei közé. A „valós sérelem” követelménye a digitális térben új tartalommal telítődik: a közvetett, diffúz és társadalmi szinten jelentkező károk is relevánssá válnak a büntetőjogi értékelés során. Ez indokolttá teszi a sértett fogalmának, a társadalmi veszélyesség értelmezésének, valamint a büntetőjogi beavatkozás határainak újragondolását, különös tekintettel a gyermekek fokozott védelmére.

V. Megoldási javaslatok

A mesterséges intelligencia és különösen a deepfake technológia megjelenése tehát rámutat, hogy a jelenlegi büntetőjogi szabályozás több ponton nem képes maradéktalanul kezelni az új típusú visszaéléseket. A fenti hiányosságokkal összefüggésben alapvető kérdésként merül fel a büntetőjogi beavatkozás határainak meghatározása, különösen a „valós sérelem nélküli” kriminalizáció tekintetében. Egyrészt érvek szólnak amellett, hogy az ilyen magatartások büntetendővé tétele indokolt lehet, mivel társadalmi veszélyességük fennáll: a gyermekek szexuális kizsákmányolásának normalizálásához vezethetnek, valamint előkészíthetik a későbbi, valós bűncselekményeket.[39] Másrészt azonban nem hagyható figyelmen kívül, hogy hiányzik a klasszikus sértetti pozíció,[40] fennáll a túlzott kriminalizáció veszélye,[41] és jelentős bizonyítási nehézségek is felmerülnek.[42] E kettősség rávilágít, hogy a büntetőjog hagyományos dogmatikai keretei nehezen alkalmazhatók az új technológiai környezetben.

A szabályozási hiányosságok kezelésére alapvetően két irány kínálkozik. Az egyik lehetőség a meglévő tényállások értelmezésének kiterjesztése, különösen oly módon, hogy azok kifejezetten magukban foglalják a „gyermek látszatát keltő” tartalmakat is. Ez a megközelítés lehetővé teszi a jogrendszer rugalmasságának megőrzését, ugyanakkor fennáll a veszélye, hogy az értelmezési bizonytalanságok továbbra is fennmaradnak. A másik lehetőség új, kifejezetten az MI által generált tartalmakra vonatkozó tényállás megalkotása. Ez nagyobb jogbiztonságot biztosíthat, ugyanakkor a technológia gyors fejlődése miatt fennáll a veszélye, hogy a szabályozás rövid időn belül elavulttá válik. A két megoldás közötti választás ezért nem kizárólag dogmatikai, hanem jogpolitikai kérdés is.

Az állam felelőssége e körben több szinten is megjelenik. Egyrészt jogalkotási felelősség terheli abban az értelemben, hogy a szabályozás képes legyen lépést tartani a technológiai fejlődéssel, és megfelelő módon kezelje az új típusú visszaéléseket. Másrészt a jogalkalmazás hatékonysága is kulcsfontosságú, különösen a felderítés és bizonyítás területén, ahol a technológiai komplexitás jelentős kihívásokat támaszt. Harmadrészt a preventív funkció is kiemelt jelentőséggel bír: az államnak szerepet kell vállalnia a tudatosságnövelésben, az oktatásban és a technológiai kockázatok megelőzésében.

Mindezek alapján több *de lege ferenda* javaslat is megfogalmazható. Indokolt lenne a „gyermek látszatát keltő” tartalmak egyértelmű bevonása a releváns büntetőjogi tényállások körébe, amely hozzájárulhat a jogbiztonság erősítéséhez. Emellett megfontolandó egy speciális, az MI által generált tartalmakra vonatkozó tényállás kialakítása, amely kifejezetten e technológia sajátosságaira reflektál. Szintén szükséges a platformok felelősségének erősítése, különös tekintettel a jogsértő tartalmak eltávolítására és terjedésének megakadályozására.

A hatékony fellépés érdekében elengedhetetlen a hatóságok technológiai felkészültségének fejlesztése, valamint a nemzetközi együttműködés fokozása, tekintettel arra, hogy az ilyen jellegű bűncselekmények gyakran határokon átnyúló jellegűek. Végül kiemelendő, hogy a jövőbeni szabályozásnak egyszerre kell technológiasemlegesnek maradnia, ugyanakkor képesnek kell lennie, hogy rugalmasan reagáljon az újonnan megjelenő kihívásokra.

38 Egyesült Államok, United States v. Holmes, 2019 (szövetségi bírósági ügy).
Egyesült Királyság, R v. John McKenzie, 2020 (büntetőügy).
Ausztrália (New South Wales), R v. S., 2021 (állami bírósági ügy).

39 Ciardha, Caoilte Ó. et al. (2026): AI-generated child sexual abuse material: what's the harm? *AI & SOCIETY,* DOI:10.1007/s00146-026-02932-y.

40 Kiss Anna (2017): A sértett szerepének változása az új büntetőeljárási törvényben, *Magyar Rendészet,* 2017/5. 11–21.

41 Amberg Erzsébet – Pallagi Anikó (2021): Mire jó a büntetőjog? Célszerűségi megfontolások kontra ultima ratio, *Belügyi Szemle,* Évf. 69 szám 1, 35–74. DOI:10.38146/BSZ.2021.1.2.

42 Badinszky Áron (2024): Hamis valóság, valós veszély: deepfake az AI Act-ben, *KözigazgatásTudomány,* 2024/2. 18–38. https://doi.org/10.54200/kt.v4i2.89.

VI. Összegzés

A mesterséges intelligencia fejlődése, különösen a deepfake technológia megjelenése alapvetően új kihívások elé állítja a gyermekek büntetőjogi védelmét. E technológiák sajátossága, hogy képesek valósághű, ugyanakkor ténylegesen meg nem történt események megjelenítésére, ezáltal elmosva a valóság és fikció közötti határvonalat. Ennek következtében nem csupán a bűncselekmények elkövetési módjai alakulnak át, hanem a büntetőjog hagyományos dogmatikai kategóriái – különösen a sértett, a sérelem és a társadalmi veszélyesség fogalma – is új értelmezési keretbe kerülnek.

A tanulmány rámutatott, hogy a hatályos büntetőjogi szabályozás több ponton képes reagálni az MI által közvetített gyermekveszélyeztetés jelenségére, ugyanakkor nem minden esetben nyújt kielégítő megoldást. Különösen a gyermekpornográfia tényállása esetében merülnek fel olyan értelmezési problémák, amelyek a mesterségesen generált, „gyermek látszatát keltő" tartalmak kezelését bizonytalanná teszik. Ezzel összefüggésben a „valós sérelem" hiánya új típusú dogmatikai dilemmákat vet fel, amelyek a büntetőjogi beavatkozás határainak újragondolását teszik szükségessé.

A vizsgálat továbbá megerősítette, hogy az állam védelmi kötelezettsége a digitális térben sem csökken, hanem a technológiai fejlődéssel párhuzamosan erősödik. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlata egyértelműen alátámasztja, hogy az állam nem maradhat passzív, hanem köteles hatékony jogi és intézményi kereteket biztosítani a gyermekeket érő visszaélésekkel szemben. Ez a kötelezettség a deepfake technológia kontextusában különösen hangsúlyossá válik, figyelemmel az anonimitásra, a tartalmak gyors terjedésére és a felderítés nehézségeire. Mindezek alapján megállapítható, hogy a jelenlegi szabályozási keret kiegészítésre és részben újragondolásra szorul.

Összességében a mesterséges intelligencia által generált tartalmak nem csupán új bűnözési formákat hoznak létre, hanem az állam szerepének újraértelmezését is szükségessé teszik. A modern állam egyik alapvető funkciója továbbra is a jogrend fenntartása és az egyének – különösen a sérülékeny csoportok, így a gyermekek – védelme, azonban e funkciók gyakorlása a digitális térben már csak aktív, proaktív és technológiailag megalapozott fellépéssel biztosítható.

Irodalomjegyzék

Alexander, Sergio (2025): Deepfake Cyberbullying: The Psychological Toll on Students and Institutional Challenges of AI-Driven Harassment. *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas* 98(2), 36–50. https://doi.org/10.1080/00098655.2025.2488777.

Ali, Waqar et al. (2025): Artificial Intelligence in crime prevention and detection: Enhancing predictive policing and public safety, *Advance Social Science Archive Journal* 4(02), 1534–1543. https://doi.org/10.5281/zenodo.17577464.

Amberg Erzsébet – Pallagi Anikó (2021): Mire jó a büntetőjog? Célszerűségi megfontolások kontra ultima ratio, *Belügyi Szemle,* Évf. 69 szám 1, 35–74. DOI:10.38146/BSZ.2021.1.2.

Angyal Zoltán (2007): Az Európai Alkotmányszerződés ratifikációs válsága, avagy a közvetlen demokrácia és az integráció kollíziója, *Sectio Juridica et Politica,* (1), 175–190.

Apolo, Yvonne – Michael, Katina (2024): Beyond A Reasonable Doubt? Audiovisual Evidence, AI Manipulation, Deepfakes, and the Law, in *IEEE Transactions on Technology and Society,* vol. 5, no. 2, 156-168, doi: 10.1109/TTS.2024.3427816.

Badinszky Áron (2024): Hamis valóság, valós veszély: deepfake az AI Act-ben, *KözigazgatásTudomány,* 2024/2. 18–38. https://doi.org/10.54200/kt.v4i2.89.

Boková, Terezie (2022): Exploring the Concept of Essential State Functions on the Basis of the CJEU's Decision on the Temporary Relocation Mechanism. *European Papers,* Vol. 7, No. 2, 773-979, doi: 10.15166/2499-8249/599.

Ciardha, Caoilte Ó. et al. (2026): AI-generated child sexual abuse material: what's the harm? *AI & SOCIETY,* DOI:10.1007/s00146-026-02932-y.

Craig, Paul – de Búrca, Gráinne (2024): *EU Law: Text, Cases, and Materials* (8th edn), Oxford, Oxford University Press, https://doi.org/10.1093/he/9780198915522.001.0001.

Csapucha Bernadett (2019): A „világháló árnyoldala", avagy a gyermekpornográfia térnyerése az interneten, 2019. évi 4-5. lapszám, 55–68.

Diel, Alexander et al. (2025): The harm of deepfakes: a scoping review of deepfakes' negative effects on human mind and behavior. *AI & Society,* 28(3), https://doi.org/10.1007/s00146-025-02774-0.

Gosztonyi Gergely – Lendvai Gergely (2024): Deepfake és dezinformáció. Mit tehet a jog a mélyhamisítással készített álhírek ellen? *Médiakutató,* 2024. (1), 41–49. DOI. https://doi.org/10.55395/MK.2024.1.3.

Guastaferro, Barbara (2012): Beyond the Exceptionalism of Constitutional Conflicts: The Ordinary Functions of the Identity Clause, *Yearbook of European Law,* 263, 271–285.

Guo, Jinyi – Wang, Duola (2025): Deepfake: Understanding the Technology Background, Content Differences from Traditional Forgery, and Impact on Public Trust, *Advances in Economics Management and Political Sciences,* 213(1): 265–273, DOI:10.54254/2754-1169/2024.26901.

Harkai István (2020): *Az internet hatása a többszörözési és a nyilvánossághoz közvetítési jogra*. Pólay Elemér Alapítvány – A Pólay Elemér Alapítvány Könyvtára 87., Iurisperitus Kiadó, Szeged, ISBN 978-615-6268-07-5.

Herke Csongor (2013): Deepfake: áldás vagy átok? Jogi szabályozási szempontok, *Pro Futuro,* 2023/1., 157-178. DOI 10.26521/profuturo/2023/1/13334.

Kikerpill, Kristjan – Siibak, Andra – Valli, Suido (2021): Dealing with Deepfakes: Reddit, Online Content Moderation, and Situational Crime Prevention. In: Julie B. Wiest (ed.): *Theorizing Criminality and Policing in the Digital Media Age*. Leeds, Emerald Publishing Limited (Studies in Media and Communications, 20.) 25–45. DOI: https://doi.org/10.1108/S2050-206020210000020008.

Kiss Anna (2017): A sértett szerepének változása az új büntetőeljárási törvényben, *Magyar Rendészet,* 2017/5. 11–21.

Kowalski, Robin (2018): Cyberbullying, In: *The Routledge*

International Handbook of Human Aggression (eds.: Jane Ireland – Philip Birch – Carol Ireland), Routledge, London, https://doi.org/10.4324/9781315618777.

Köllő Dávid (2020): A gyermekek szexuális kizsákmányolása a kibertér felhasználásával, *Belügyi Szemle,* 2020/2, 59–87. DOI: 10.38146/BSZ.2020.2.5.

Laczi, Szandra – Póser, Valéria (2024): *Impact of Deepfake Technology on Children: Risks and Consequences*, Conference: 2024 IEEE 22nd Jubilee International Symposium on Intelligent Systems and Informatics (SISY), DOI:10.1109/SISY62279.2024.10737593.

Lazaridou, Maria (2024): *Schrödinger's Crime: AI-generated Child Sexual Abuse Material as a Victimless Offense,* Master Thesis, Utrecht University, SN: 7465343.

Mehta, Divya et al. (2021): Child Maltreatment and Long-Term Physical and Mental Health Outcomes: An Exploration of Biopsychosocial Determinants and Implications for Prevention. *Child Psychiatry Hum Dev.,* 54(2): 421–435. doi: 10.1007/s10578-021-01258-8.

Némedi, Márk (2016): *Változások a gyermekpornográfia szabályozásában Magyarországon és az Európai Unióban*. Pisa, 7–8.: https://www.jogiforum.hu/publikaciok/816.

Orbán, Endre (2023): The Concept of Constitutional Identity as a Substantive Expression of the Principle of Subsidiarity, *Európai Tükör,* 2023/3, 23–42.

Petrini, Antonella – Belén Gauna, María (2024): Child Sexual Abuse Material provided by Artificial Intelligence, *EthAIca,* 3:123, DOI:10.56294/ai2024123.

Serebrennikova, Anna V. (2020): Harassment: criminal law concept, *Economic problems and Legal Practice,* Vol 16, No 3, 198–-201. https://journals.eco-vector.com/2541-8025/article/view/532605.

Somogyi Csilla (2025): A gyermekpornográfia felderítésének nehézségei, *Magyar Rendészet,* 2025/2. 103–123. DOI: 10.32577/MR.2025.2.7.

Somogyi Zsófia Borbála (2026): Gyermekvédelem, pedofília és szexuális bűncselekmények, *Belügyi Szemle,* 74(3), 663–682. https://doi.org/10.38146/bsz-ajia-ajia.2026.v74.i3.pp663-682.

Staksrud, Elisabeth (2013): *Children in the Online World, Risk, Regulation, Rights,* Farnham, Taylor & Francis, doi:10.4324/9781315571508.

Sulyok Tamás – Orbán Endre (2017): Az európai alkotmányos tér és az alkotmányos párbeszéd forgatókönyve. In Chronowski Nóra et al. (eds.): *A szabadságszerető embernek. Liber Amicorum István Kukorelli*. Budapest: Gondolat, 116–125.

Tóth Mercédesz (2025): In: Békés Ádám – Kurunczi Gábor – Pogácsás Anett – Varga Ádám (szerk.): *'A tudomány fényénél egyre tisztábban látunk…': A Zlinszky János Szakkollégium első két éve*. Budapest, Magyarország : Pázmány Press, 141–153.

Venier, Silvia (2022): Chapter 27 Positive Obligations under Human Rights Law to Protect against CBRN Risks, In: *International Law and Chemical, Biological, Radio-Nuclear (CBRN) Events* (eds: de Guttry, Andreas et al.), 481–500. DOI: https://doi.org/10.1163/9789004507999_028.

Viola, M. – Voto, C. (2023): Designed to abuse? Deepfakes and the non-consensual diffusion of intimate images. *Synthese,* 201, 30. https://doi.org/10.1007/s11229-022-04012-2.

Whittle, Helen – Hamilton-Giachritsis, Catherine – Beech, Anthony – Collings, Guy (2013): A review of young people's vulnerabilities to online grooming, *Aggression and Violent Behavior,* Volume 18, Issue 1, 135–146, https://doi.org/10.1016/j.avb.2012.11.008.

Mosolygó Laura Erika

Állatkínzás a bíró szemével – avagy elkövetési magatartások a bírósági gyakorlat tükrében

I. Bevezetés

A tudatos állatvédelemnek a modern társadalmakban mintegy kétszáz éves múltja van. „Célja és lényege végső soron ma is azonos: az állatok indokolatlan kínzásának, a velük való kíméletlen bánásmódnak a megakadályozása, illetőleg a lehető legkisebb mértékre szorítása, az életfeltételeik biztosításáról, valamint az állatfajok fennmaradásáról való emberi gondoskodás."[1] Ebben a tanulmányban az állatkínzás törvényi tényállása kialakulásának rövid ismertetése után az egyes elkövetési magatartásokat veszem górcső alá, majd a bíróságokon kialakult ítélkezési gyakorlatot ismertetem pár érdekesebbnek ítélt jogeset bemutatásán keresztül.

II. Az állatkínzás tényállása kialakulásának történeti előzményei

1. A Csemegi-kódex

Az állatkínzás törvényi szintű szabályozásának első magyarországi megjelenése az 1878. évi V. törvényhez – a Csemegi-kódexhez – kötődik. A kódex több évig tartó munka során, csaknem másfél évig tartó országgyűlési vita lezajlását követően készült el: 1878. május 29-én került kihirdetésre és 1880-ban lépett életbe. A Csemegi-kódex az ún. trichotomikus rendszer alapján épült fel, vagyis a bűncselekményeket azok súlya szerint három kategóriára osztotta: a bűntetteket és vétségeket az ún. kihágások egészítették ki. Az állatkínzás tényállását a szintén Csemegi Károly nevéhez fűződő, a Csemegi-kódexet mintegy kiegészítő és azzal egységet alkotó Kihágási Büntető Törvénykönyv (KBTK.), vagyis az 1879. évi XL. törvénycikk tartalmazta. A KBTK. a második rész VII. fejezetében, a közrend és a közszemérem elleni kihágások körében szabályozta az állatkínzást. A 86. § szerint „a ki nyilvánosan, botrányt okozó módon állatot kínoz, vagy durván bántalmaz, úgyszintén, ki az állatkínzás ellen kiadott rendeletet vagy szabályrendeletet megszegi: nyolcz napig terjedhető elzárással és száz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő". Bár a KBTK.-ban „az állatkínzás is rendőri büntetés terhe alatt megtiltatott",[2] valódi állatvédelmi szemléletről még nem beszélhetünk: a tényállás rendszerbeli elhelyezése alapján egyértelműen megállapítható, hogy a védendő jogi tárgy a társadalom nyugalma, illetve a közrend megóvása – és nem az állatok testi épsége – volt. Ezt támasztja alá a törvénycikk indokolása is, mely szerint „az állatkínzást a műveltebb nemzetek törvényhozásai büntetéssel sujtják, mert az erkölcsiség szabályainak durva megsértései közvetve a jogrendet is veszélyeztetik; ilynemű cselekmények elvaditják a kedélyt, és másoknak botránkoztatásul szolgálnak".[3]

2. Az 1950. évi Btá.-tól az állatvédelmi törvény megalkotásáig terjedő időszak

Az időközben megvalósult társadalmi, gazdasági és politikai változások következtében felmerült a büntetőjog újraszabályozásának szükségessége. Az 1950. évi II. törvény (Btá.) „azokat a büntetőjogi alapelveket foglalja törvénybe, amelyek a szocializmus építésének érdekeit, a társadalmi tulajdon védelmét szolgálják".[4] A Btá. kiiktatta a vétségeket, így a bűncselekményeket két kategóriára: bűntettekre és kihágásokra osztotta. Az új törvénnyel párhuzamosan hatályban volt a Csemegi-kódex Különös Része, mely a köztörvényi bűncselekményeket tartalmazta és „ehhez társultak az újabb törvényalkotás produktumai".[5] Változást előbb 1953. évi 16. számú törvényerejű rendelet hozott, mely megszüntette a rendőrségi kihágási bíráskodást, majd ezt követően az 1955. évi 17. tör-

A szerző bírósági titkár, Egri Járásbíróság

1 Horváth V.: *Az állatkínzás büntetőjogi szabályozása hazánkban.* (https://www.mabie.hu/attachments/article/102/Az%20%C3%A1llatk%C3%ADnz%C3%A1s%20b%C3%BCntet%C5%91jogi%20szab%C3%A1lyoz%C3%A1sa%20haz%C3%A1nkban%20(1).pdf) (2025.04.12.).

2 https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=87900040.TVI&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D43 (2025.03.22.).

3 https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=87900040.TVI&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D43 (2025.03.22.).

4 A büntető törvénykönyv általános részéről szóló 1950. évi II. törvény preambuluma.

5 Györgyi K.: *Az új Büntető Törvénykönyv kodifikációjának története* (https://ujbtk.hu/dr-gyorgyi-kalman-az-uj-bunteto-torvenykonyv-kodifikaciojanak-tortenete/) (2025.02.12.).

vényerejű rendelet „felszámolta a kihágások intézményét és helyette az államigazgatási jellegű szabálysértések kategóriáját vezette be”.[6] A szabályozás lényege az volt, hogy a jogalkotó tételesen felsorolta azokat a kihágásokat, melyeket bűntetti rangra emelt, míg a különböző jogforrásokban szabályozott kihágások jelentős részét szabálysértésekké minősítette. „Az állatkínzás tehát 1955-től nem bűncselekménynek, hanem szabálysértésnek minősült: a megítélése az államigazgatási jog területére esett igen hosszú időre, s csaknem fél évszázadnak kellett eltelnie, hogy – társadalomra veszélyességének mértéke folytán – ismét bűncselekményi súlyt érjen el”.[7]

A szabályozás következő állomását a szabálysértésekről szóló 1968. évi I. törvény, valamint az egyes szabálysértésekről szóló 17/1968. (IV. 14.) Korm. rendelet jelentette, mely lényegében átvette az állatkínzás KBTK.-beli tényállását. A Komr. rendelet az I. Fejezetben, a közrend és közbiztonság elleni szabálysértések közé helyezte az állatkínzást, vagyis a szabályozás továbbra sem az állatok, hanem a társadalom védelmét tartotta szem előtt. A 25. § akként rendelkezett, hogy „aki állatot nyilvánosan, botrányt okozó módon vagy durván bántalmaz, ezer forintig terjedő pénzbírsággal sújtható”.

3. Az állatvédelmi törvény

Az 1990-es években bekövetkezett változások a civil társadalomfejlődés előtt is utat nyitottak: megnőtt a civil – köztük az állatvédelemmel is foglalkozó – szervezetek száma. Magyarország legrégibb hazai állatvédő egyesülete a Herman Ottó Magyar Országos Állat- és Természetvédő Egyesület (HEROSZ), mely 1882-ben jött létre, majd – a viharos történelmi események következtében – 1967-ben szerveződött újjá. A HEROSZ „már évtizedekkel ezelőtt tevékenysége középpontjába állította a magyar állatvédelmi törvény létrehozásának elősegítését, és ezzel az állatvédelmi társadalmi gondolkodás magasabb szintre emelését”.[8] Az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény (Ávtv.) végül 1999. január 1-jén lépett hatályba. „Az Ávtv. megalkotásának elsődleges célja az volt, hogy az állatvilág egyedeivel való felelősségteljes és kíméletes bánásmód követelményrendszerét átfogóan szabályozza, s alapjául az a felismerés szolgált, hogy az erkölcs, a tudomány és a gazdaság követelményei az állatvédelem tekintetében is összeegyeztethetők”.[9] Fontos hangsúlyozni, hogy az Ávtv. csak általános jelleggel tiltja az állatkínzást, szankciót nem fűz hozzá, ugyanakkor hatalmas mérföldkőnek számít, hiszen kimondja, hogy „az állatok érezni, szenvedni és örülni képes élőlények”.[10]

Noha a jogalkotó az állatvédelmi törvénnyel elismerte „azt a megkülönböztetetten nagy értéket, amelyet az állatvilág egésze és annak egyedei jelentenek az emberiség számára”,[11] az állatkínzás továbbra is szabálysértésnek minősült, melynek tényállását a 17/1968. (IV. 14.) Korm. rendeletet 2000. március 1-jétől felváltó, az egyes szabálysértésekről szóló 218/1999. (XII. 28.) Korm. rendelet tartalmazta. A közterület és a nyilvános hely rendje elleni szabálysértések körében szabályozott tényállás védett jogi tárgya továbbra is a társadalom, a közrend, illetve a közerkölcs volt, vagyis a szabályozás még mindig inkább az embereket, mint az állatokat védte. Fontos változás volt ugyanakkor, hogy a 2. § egyfelől már kizárólag a gerincesekre szűkítette az állatok körét, másfelől differenciálódtak a lehetséges elkövetési magatartások.

4. A 2004-es büntetőjogi szabályozás

A nagy áttörést egy, a társadalmat mélyen megrázó eset hozta el. 2003 júniusában a Tolna vármegyei Fadd-Dombori üdülőfalu egyik kikötőjének vezetője befogadott egy keverék kutyát, melynek jelenléte zavarta egy közeli cég biztonsági őreit. Az őrök 2016. június 16-án először riasztópisztollyal lőttek rá, majd az egyikük az autója után kötötte és több száz méteren keresztül húzta maga után, melynek következtében az állatról több helyen csontig lejött a bőr és a hús. „A szemtanúk szerint a három férfi 15 percig gázpisztollyal is lövöldözött a kutyára, amelyik bemenekült a lakókonténer alá. Még ekkor is utánalőttek, pedig a konténerben emberek voltak, akik nem mertek közbelépni.”[12] Az esetet követően még két nap telt el, mire a kutya orvoshoz került. Az állat az orvosi kezelés ellenére 2003. június 19-én elpusztult.

Az eset akkora közfelháborodást keltett, hogy a Tolna Megyei Állat- és Természetvédő Alapítvány aláírásgyűjtő kampányba kezdett. A kezdeményezés jelentőségét nemcsak az mutatja, hogy végül összesen több mint 300 000 érvényes aláírás gyűlt össze – mely bőven meghaladta az országos népi kezdeményezés érvényességéhez szükséges küszöböt –, hanem hogy „a nagykorú állampolgárokon túl a kiskorú állampolgárok külön íveken gyűjtöttek aláírásokat”.[13] „Az Országgyűlés a népszavazásról és a népi kezdeményezésről szóló 1998. évi III. törvény rendelkezései szerint megtárgyalta az „Egyetértünk azzal, hogy az Országgyűlés módosítsa a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvényt annak érdekében, hogy az állatkínzás bűncselekménynek minősüljön” tárgyú népi kezdeményezést, s arról a 2003. december 8-i ülésén a következők szerint döntött: „Az Országgyűlés a népi kezdeményezésben foglaltakkal egyetért”.[14]

A civil kezdeményezés nyomán törvényjavaslat került benyújtásra az állatkínzás bűncselekménnyé nyilvánítása érdekében. A törvényjavaslat indokolása szerint „az állatok bántalmazása, kínzása olyan méreteket öltött Magyarországon, hogy az államnak kötelessége ezen cselekmények ellen határozottabban fellépni”.[15] Rendkívül fontos változás, hogy a törvényjavaslatban az új tényállás védett jogi tárgya a korábbi szabályozással ellentétben – a modern állatvédelem elveivel immár összhangban – az állat mint érző lény életének, egészségének védelme még annak ellenére is, hogy a tényállást a jogalkotó a közrend elleni bűncselekmények közé kívánta el-

6 Busch B.: i. m. 41.o.

7 Károlyi J.: *Az állatkínzás szabályozásának fejlődése Magyarországon* https://acta.bibl.u-szeged.hu/7299/1/juridpol_068_fasc_013_001-025.pdf (2025. 01.25.).

8 Horváth V.: i. m.

9 Károlyi J.: i. m.

10 Az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény preambuluma.

11 Uo.

12 https://magyarallatvedelem.hu/a-kutya-aki-torvenyt-irt-18/ (2025.01.28.).

13 https://www.parlament.hu/naplo37/117/n117_038.htm (2025.02.12.).

14 131/2003. (XII. 11.) OGY határozat népi kezdeményezésről.

15 2004. évi X. törvény indokolása a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény és a hozzá kapcsolódó jogszabályok módosításáról.

helyezni. „Ennek oka a közrend elleni bűncselekmények azon sajátossága, miszerint ezek a bűncselekmények általában nem konkrét személy jogait sértik vagy veszélyeztetik, hanem káros hatásuk ennél szélesebb kört, a társadalom egészét érintik."[16] A törvényjavaslat az állatkínzás tényállásának Btk.-ba iktatása mellett foglalkozott a tiltott állatviadal tényállásának módosításával, az állatkínzáshoz kapcsolódóan pedig az elkobzás egyes kérdéseivel.

A parlamenti vitát követően végül az Országgyűlés 2004. március 8-án fogadta el a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény és a hozzá kapcsolódó jogszabályok módosításáról szóló 2004. évi X. törvényt, amely bűncselekménynek minősítette az állatkínzást. A régi Btk. állatkínzást szabályozó 266/B. §-a 2004. április 24-én lépett hatályba.

III. Elkövetési magatartások

A továbbiakban először a régi Btk. szabályozását vizsgálom meg, azt követően pedig – az időközben megvalósult változásokra figyelemmel – az új Btk.-ban rögzített minősített eseteket veszem górcső alá.

1. A régi Btk.-ban szabályozott elkövetési magatartások

A régi Btk. 2004. április 24-től hatályos 266/B. § (1) bekezdése szerint aki

a) gerinces állatot indokolatlanul oly módon bántalmaz, vagy gerinces állattal szemben olyan bánásmódot alkalmaz, amely alkalmas arra, hogy annak maradandó egészségkárosodását vagy pusztulását okozza,

b) állattartóként, háziasított emlősállatot vagy az ember környezetében tartott veszélyes állatot elűzi, elhagyja vagy kiteszi,

vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

E körben megjegyzendő, hogy a (2) bekezdés az állatkínzás tényállása alatt szabályozta az új Btk.-ban már külön tényállásként rögzített orvvadászat és orvhalászat tényállását is, a tanulmány azonban ezekre – a témájából fakadóan – nem fog kitérni.

Mindenekelőtt hangsúlyozandó, hogy az állatkínzás tényállása „nem ún. keretrendelkezés, mivel az nem az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvényre utal vissza, hanem a büntetőjogban ismert fogalmakkal maga a büntetőnorma határozza meg az elkövetési magatartást".[17] „Nem alapozza meg a kerettényállásnak minősítést az sem, hogy egyes tényállási elemek körülírására egy más jogágban definiált fogalmat kell használni"[18] (mint pl. az új Btk. szabályozásában szereplő, a jó gazda gondossága fogalom esetében). A régi Btk. 266/B. § (1) bekezdésének a) pontjában szabályozott elkövetési magatartásnak két fordulata van: a bántalmazás és a bánásmód.

Ami a bántalmazást mint elkövetési magatartás illeti, a tényállás nem a fizikai fájdalom okozása fordulatot alkalmazza, ugyanis nem az állatban elért eredményhez, illetve érzethet, hanem az elkövető magatartáshoz köti a büntetőjogi szankcionálást. A bántalmazás az állat testére irányuló erőszakos ráhatás, melynek nem feltétele testi sérülés okozása. „Bántalmazás esetén meghatározóak az állat etológiai jellemzői, a fajta fizikai és pszichikai jellegzetességei, amely jellegzetességek az állattal szemben jogszerűen alkalmazható fizikai eszközök módját és mértékét behatárolják."[19] „A bántalmazás „indokolatlan" voltának a megítélése bírói mérlegelés kérdése, ami csak az eset összes körülményének, a társadalomban kialakult általános erkölcsi felfogásnak a figyelembevételével történhet."[20]

„A bánásmód alkalmazásába beleértendő minden olyan fizikai ráhatás vagy mulasztás, ami a bántalmazás körébe nem sorolható, ugyanakkor ez az elkövetési magatartás az állat bántalmazásának, szenvedésének a folyamat jellegét is értékeli."[21] A bánásmód „hosszabb ideig tartó, folyamatos magatartást jelent, a törvényi tényállás e fordulata egyszeri eseti jellegű tevékenységgel nem valósul meg".[22] A bánásmód „fogalmába tartozik minden olyan tartási, gondozási mulasztás is, amely nem sorolható a bántalmazás körébe".[23]Fontos kiemelni, hogy nem minden testi vagy lelki jellegű bántalmazás, illetve bánásmód minősül állatkínzásnak, hiszen a nevelés, az idomítás vagy hasznosítás céljából történő, szenvedést nem okozó fizikai ráhatás szükséges, illetve indokolt lehet, azonban ezekben az esetekben is meg kell határozni, hogy melyek a büntetendő eszközök. E vonatkozásban az Ávtv. nyújthat támpontot, mely a 6. § (1) bekezdésében példálózó jelleggel sorolja fel, mit tekint állatkínzásnak. E körben rögzíti, hogy az állatnak tilos indokolatlan vagy elkerülhető fájdalmat, szenvedést vagy sérülést okozni, az állatot károsítani, így – többek között – kínozni, emberre vagy állatra uszítani, vagy természetellenes, illetve önpusztító tevékenységre szoktatni.

Mindkét fordulat esetében fontos kiemelni, hogy az elkövetési magatartásoknak objektíve kell alkalmasnak lenniük, hogy az állat maradandó egészségkárosodását vagy pusztulását okozzák, vagyis nem szükséges, hogy az elkövető az állat életét ténylegesen kioltsa, vagy az állat valóban maradandó egészségkárosodást szenvedjen. „A bűncselekmény a veszélyhelyzet kialakulásával befejezetté válik; a pusztulás vagy az élőhely károsodás tényleges bekövetkezése nem tényállási elem."[24] Ezért nem önálló elkövetési magatartás az állat elpusztítása, az állat életének kioltása ugyanakkor a büntetéskiszabás körében súlyosító körülményként értékelhető. Fontos azt is hangsúlyozni, hogy az Ávtv. 11. § (1) bekezdése szerint az állat életét elfogadható ok – így többek között állományszabályozás, gyógyíthatatlan betegség, sérülés vagy fertőző betegségek felszámolása – esetén kioltható, ezekben az esetekben tehát az állatkínzás bűncselekménye nem állapítható meg.

16 Uo.
17 EBH 2006.1391.
18 Vetter Sz.: *Az állatkínzás büntetőjogi tényállásának szigorítása Magyarországon az elmúlt évtizedek kriminológiai és pszichológiai kutatásainak tükrében* https://ugyeszeklapja.hu/?p=4216 (2025.04.20.).
19 A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény indokolása.
20 EBH 2006.1391.
21 A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény indokolása
22 BH 2011.331.
23 Vetter Sz.: i. m.
24 BH 2009.137.

Az elkövetési magatartás egyébként mindkét fordulat esetében a gerinces állat, mely a „fejlettség legmagasabb szintjén lévő, belső szilárdítóvázú állat”.[25]A régi Btk. 266/B. § (1) bekezdés b) pontjában szabályozott fordulat a háziasított emlősállat vagy az ember környezetében tartott veszélyes állat elűzését, elhagyását, illetve kitételét rendeli büntetni. „A magatartások tilalmának oka nem csupán az állat kiszolgáltatott helyzete, hanem a magára hagyott állat által okozható veszélyhelyzet megelőzése is, így a veszélyes állatok körét a törvény nem szűkíti le a veszélyes gerinces állatokra.”[26] E fordulattal kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy e bűncselekmény alanya speciális, elkövető ugyanis kizárólag az állattartó (vagyis az állat gondozását, felügyeletét ellátó személy) lehet. A cselekmény elkövetési tárgya ebben az esetben a háziasított emlősállat, melyet biológiai ismérvek szerint lehet definiálni, valamint a veszélyes állat, mely a veszélyes állatfajokról és egyedeik tartásának szabályairól szóló 85/2015. (XII. 17.) FM rendelet 1–3. mellékletében felsorolt fajok egyede, valamint az FM rendelet 1. § (1) bekezdése szerinti hibridegyed.

A jogalkotó 2008. december 19. napjától egy új minősített esetet iktatott az állatkínzás törvényi tényállásába: a 266/B. § (3) bekezdése szerint a büntetés bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1)–(2) bekezdésben írt bűncselekményt olyan módon követik el, hogy az az állatnak különös szenvedést okoz.

„A különös szenvedést okozó állatkínzás fogalma alá az átlagosat lényegesen meghaladó, rendkívüli brutalitással végzett, illetve az állatnak az átlagosnál lényegesen nagyobb szenvedést okozó cselekmények vonhatók. E cselekmény megállapíthatóságát támasztja alá például, ha a bántalmazás hosszan tartó, elhúzódó, illetőleg ha az elkövetéskor az állat szenvedése láthatóan rendkívüli mértékű.”[27]

Összességében elmondható, hogy az egyes tényállási elemek értékelése az esetek döntő többségében szakértő bevonását teszi[28] szükségessé, „az elkövetési tárgyként minősített állatok rendszertanilag, felépítésüket és fájdalomérzékelésüket tekintve ugyanis rendkívül változatos képet mutatnak, így sokszor nehéz feladat például a bánásmód, a maradandó egészségkárosodás vagy a különös szenvedés szakértői megítélése”.

2. Az új Btk. szabályozása

A 2013. július 1. napjától hatályos Btk. a 244. §-ban szabályozza az állatkínzás tényállását. A szabályozás – kezdetekben – szinte teljes egészében megegyezett a régi Btk.-ban rögzített szabályokkal, annyi különbséggel, hogy az elűzéssel, elhagyással vagy kitétellel történő elkövetés gerinces vagy veszélyes (és nem háziasított emlősállat vagy az ember környezetében tartott veszélyes) állatra vonatkozóan volt elkövethető.

A jogalkotó egy új minősített esetet is beemelt a tényállásba, a különös szenvedést okozva történő elkövetés mellett ugyanis minősítő körülménykerült rögzítésre az is, ha az elkövető több (vagyis legalább kettő) állat maradandó egészségkárosodását vagy pusztulását okozza.

A bántalmazás bírói gyakorlatban használt fogalma is bővült, az EBD 2014.B.8. számú döntés ugyanis kimondta, hogy az állatkínzás bűntette passzív magatartással, az állat életfeltételeiről való gondoskodás elmulasztásával is elkövethető.

3. A 2022-es reform

2022. január 1. napjától a korábban hatályos minősített esetekhez újabb minősített eseteket kapcsolt a jogalkotó. A törvénymódosító javaslat indokolása ezt azokkal a jelenségekkel magyarázta, melyek a szabályozást megelőző időszakban gyakoribbakká váltak, illetve amelyek nemcsak az állatoknak okoz lényeges nagyobb szenvedést, de a társadalom széles körében is megbotránkozást keltettek. Az új minősítő körülmények az alábbiak.[29]

3.1. Nagy nyilvánosság

Ezen minősítő körülmény szabályozását a javaslat szerint a technikai fejlődés indokolta, az online térben elérhető különböző élő közvetítések ugyanis lehetőséget adnak az állatkínzás szórakoztatásként történő feltüntetésére is, ami az állat kínzásán felül rengeteg hátrányos következménnyel járhat: a gyermekek egészséges fejlődésére gyakorolt negatív hatás, továbbá az állatkínzás népszerűsítése mellett kiemelendő az elkövetőre gyakorolt motiváló hatás is. A nagy nyilvánosság fogalmára egyébként a Btk. 459. § (1) bekezdésének 22. pontja irányadó, eszerint nagy nyilvánosságon a bűncselekménynek a sajtótermék, médiaszolgáltatás, sokszorosítás vagy elektronikus hírközlő hálózaton való közzététel útján történő elkövetését is érteni kell.

3.2. Állattartástól való eltiltás tartama alatti állatkínzás

E minősítő körülmény hátterét az Ávtv. adja, mely a hatósági intézkedések és közigazgatási szankciók között, a 43. § (9)–(10) bekezdésben szabályozza azokat az eseteket, amikor a hatóság az állattartót eltilthatja az állat tartásától a jogsértés súlyától függően 2–8 év időtartamra. A minősítő körülmény Btk.-ban történő rögzítésének indokoltságát az a megfontolás adta, hogy ebben az esetben az állatkínzás egy olyan időpontban valósul meg, amikor az elkövető felelősségét a hatóság egyszer már a jogsértés súlyára tekintettel megállapította, vagyis az állatkínzást már ennek tudatában követte el.

3.3. Állatkínzás elkövetése tiltott állatviadal szervezését vagy állatkínzást követő két éven belül

Ezen minősítő körülmény szabályozásának indokoltságát a javaslat szerint az adta, hogy „súlyosabban legyen büntetendő

25 Mezőlaki E. In: Karsai K. (szerk.): *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez* (forrás: CompLex Jogtár).

26 A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény indokolása.

27 A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény indokolása.

28 Lorászkó G. – Rácz B. – Gerencsér F. – Ózsvári L.: Az ügyészség tapasztalatai az állatkínzás vádjával indult bírósági eljárások során Magyarországon. *Magyar Állatorvosok Lapja,* 2021/3.

29 Érdemes utalni rá, hogy a szabályozás változása vélhetően korántsem fejeződött be. Lásd például: Gócza, Á. — Elek, B. (2025). Az állatkínzás jövője a közerkölcs változásának tükrében, különös tekintettel a segítségnyújtás elmulasztására. *Pro Futuro, 15*(2). https://doi.org/10.26521/profuturo/2025/2/16553.

a hasonló bűncselekményt rövid időn belül ismételten elkövető személy akkor is, ha nem minősül különös visszaesőnek, mert a korábbi bűncselekményei miatt nem végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték".[30]

3.4. További minősítő körülmények

„A 2021-es módosítással három olyan minősítő körülmény is megjelent, amelyek büntetési tétele megegyezik a gondatlanságból elkövetett emberölés büntetési tételével."[31]

A Btk. 244. § (3) bekezdésének a) pontja szerint a büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az állatkínzást méreg alkalmazásával vagy az állat elpusztítására alkalmas csalétek kihelyezésével több állat pusztulását okozva követik el. A méreg fogalmát a Btk. 253/A. §-a határozza meg, eszerint a méreg olyan veszélyes anyag vagy keverék, amely toxikológiai tulajdonságai alapján a belégzése, lenyelése vagy a bőrön át történő felszívódása esetén az állat életét veszélyezteti, illetve az állat különös szenvedését vagy maradandó egészségkárosodását idézheti elő. Ezen minősített eset szabályozását alapvetően annak fokozott társadalomra veszélyessége indokolta, ez az oka annak is, hogy a törvény ezen fordulat esetében az előkészületet is büntetni rendeli.

Szintén egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki az állatkínzást különös visszaesőként követi el. Különös visszaeső a szándékos bűncselekmény elkövetője, ha korábban szándékos bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, és a büntetés kitöltésétől vagy végrehajthatósága megszűnésétől az újabb bűncselekmény elkövetéséig három év még nem telt el és mindkét alkalommal ugyanolyan vagy hasonló jellegű bűncselekményt követ el.[32] E minősítő körülmény rögzítésének indoka a törvényjavaslat szerint az a megfigyelés volt, hogy „azok, akik már korábban állatkínzást, vagy az állatkínzáshoz hasonló, az állat, vagy állatok kínzásával, szenvedésével, vagy természetet károsító pusztulásával járó bűncselekményt elkövettek, büntetőjogi felelősségre vonásuk megállapítását követően további hasonló bűncselekményeket is elkövettek".[33] A Btk. egyébként meghatározza, mi minősül a különös visszaesés szempontjából hasonló jellegű bűncselekménynek: ez az állat pusztulását okozva elkövetett természetkárosítás, az állatkínzás, valamint a tiltott állatviadal szervezése.

Szintén egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki a bántalmazással vagy bánásmóddal elkövetett állatkínzást szaporítással összefüggő haszonszerzési cél érdekében, tíznél nagyobb számú kedvtelésből tartott állatra, a jó gazda gondosságának elmulasztásával követi el. A törvényjavaslat indokolása szerint kiemelten fontos a szaporítói tevékenység büntetőjogi szabályozása, tekintettel azokra a jogalkalmazói visszajelzésekre, valamint az állatvédelemmel foglalkozó szervek azon tapasztalataira, melyek szerint a szaporítással foglalkozók nem képesek az állatok megfelelő körülmények között történő tartásáról, gondozásáról gondoskodni. „A szaporítók ugyanis a haszon maximalizálására törekednek, amely miatt az állatokat idő előtt leválasztják az anyaállatról, ezt követően pedig alkalmatlan helyen és körülmények (pl.: zsúfoltan, éheztetve) között szállítva, sokszor az állat fajtájától eltérő, népszerű fajtaként megjelölve értékesítik."[34] Az indokolás kitér arra is, hogy a szaporítók az állatok egészségügyi ellátását sem képesek biztosítani, sőt sokszor maguk végzik el az egyébként állatorvos szaktudását igénylő beavatkozásokat is. A jó gazda gondosságát az Ávtv. 3. § 8. pontja definiálja, eszerint ez az az emberi tevékenység, amely arra irányul, hogy az állat számára olyan életkörülményeket biztosítson, amely az annak fajára, fajtájára és nemére, korára jellemző fizikai, élettani, tenyésztési és etológiai sajátosságainak, egészségi állapotának megfelel, tartási, takarmányozási igényeit kielégíti (elhelyezés, táplálás, gyógykezelés, tisztán tartás, nyugalom, gondozás, kiképzés, nevelés, felügyelet). A kedvtelésből tartott állat fogalmát a kedvtelésből tartott állatok tartásáról és forgalmazásáról szóló 41/2010. (II. 26.) Korm. rendelet 1. § (2) bekezdésének a) pontja határozza meg, eszerint kedvtelésből tartott állat a rendszertani besorolásától függetlenül minden olyan állat, amelyet nem kizárólag tudományos kutatás, állati eredetű termék előállítása, igavonás, teherhordás, természetvédelem, géntartalék- védelem és – eb és macska kivételével – közcélú bemutatás céljából tartanak, tenyésztenek, forgalmaznak, továbbá az az állat, amelyet más kedvtelésből tartott állat táplálása céljából tartanak és szaporítanak, valamint a nem gazdasági céllal tartott haszonállat, és a vadászatra használt állat.

4. A bírói gyakorlat

A tanulmány további része az állatkínzás bűncselekményével kapcsolatban kialakult bírói gyakorlatot kívánja feltárni néhány érdekesnek ítélt jogeset ismertetése által. Az anonimizált formában bemutatásra kerülő jogesetek a heves vármegyei bíróságok gyakorlatát tárják fel, tekintettel arra, hogy a tanulmány írója is az Egri Járásbíróság bírósági titkára.

4.1. Az állatkínzással kapcsolatban keletkezett ügyek száma

A jogesetek bemutatása előtt a tanulmány egy kis áttekintést kíván nyújtani az indult ügyek számát illetően. A vizsgált időszakban (2014 és 2025 között) az Egri Törvényszék illetékességi területén működő járásbíróságok mindegyikén kevesebb mint 10 állatkínzással kapcsolatos büntetőügy volt folyamatban: az Egri Járásbíróságon 8, a Füzesabonyi Járásbíróságon 5, a Gyöngyösi Járásbíróságon 8, a Hevesi Járásbíróságon 5, míg a Hatvani Járásbíróságon mindösszesen 4 állatkínzással kapcsolatos büntetőügyben született jogerős döntés.

Az Egri és a Füzesabonyi Járásbíróságon egyaránt 4, a Gyöngyösi Járásbíróságon 5 ügyben született első fokon jogerős döntés, míg a Hatvani és Hevesi Járásbíróságon egy ügyben sem került benyújtásra fellebbezés.

Az ügyek kisebb hányada tárgyalás mellőzésével hozott végzéssel indult, sok esetben bíróság elé állítás folytán szüle-

30 Az állatok védelme érdekében szükséges egyes büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról szóló T/17434. számú javaslat általános indokolása.

31 Vetter Sz.: i. m.

32 Btk. 459. § 31. pont.

33 Az állatok védelme érdekében szükséges egyes büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról szóló T/17434. számú javaslat általános indokolása.

34 Uo.

tett jogerős döntés, de az ügyek döntő többségében tárgyaláson kerültek elbírálásra.

4.2. Jogtalan támadás elhárítása[35]

A vádirati tényállás szerint a vádlott 2015 szeptemberében az esti órákban egy külterületi ingatlan területén vadászott. A vádlott a vadászatot 20 óra után befejezte, majd a vadászles közelében lévő vadetetőhöz indult, amikor a tőle balra lévő bozótosból kiszaladt a sértett tulajdonát képező 5 éves német dog fajtájú kan kutya. Az állat nem viselkedett támadóan, villogó lámpával ellátott nyakörvet viselt és nem űzött vadat, ennek ellenére a vádlott az engedéllyel tartott lőfegyverével egy lövéssel lelőtte. A kutya a lövés következtében a gerincvelő sérülését szenvedte el, néhány métert tovább szaladt, majd elpusztult. A kutya értéke 300 000 Ft volt, amely nem térült meg.

Az ügyész a vádlottat fenti tényállás alapján a Btk. 244. § (1) bekezdés a) pontjába ütköző állatkínzás vétségével, valamint a Btk. 371. § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés a) pontja szerint minősülő rongálás vétségével vádolta és felfüggesztett szabadságvesztés kiszabására tett indítványt.

A bíróság az ügyben két tárgyalási napot tartott, mely során számtalan tanút hallgatott ki, végül a vádlottat – a vádirati tényállással egyezően – bűnösnek mondta ki a Btk. 244. § (1) bekezdés a) pontjába ütköző állatkínzás vétségében, valamint a Btk. 371. § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés a) pontja szerint minősülő rongálás vétségében, ezért őt halmazati büntetésül 10 hónap fogházban végrehajtandó szabadságvesztésre ítélte, melynek végrehajtását 1 év 6 hónap próbaidőre felfüggesztette.

A bíróság az ítélet indokolásában kifejtette, hogy a vádlott a büntetőeljárás során kizárólag abban a tekintetben tett következetes vallomást, hogy bár lelőtte a kutyát, bűncselekményt nem követett el. Az ítélet indokolása szerint a vádlott a nyomozás során azt állította, hogy erős neszre lett figyelmes, majd mikor lámpával odavilágított, két hatalmas kutyát látott közeledni, amelyek állítása szerint felé futottak. A vádlott ekkor a kutyák és közte lévő távolságot 5-6 méter távolságra saccolta. A puska ekkor a vádlott elmondása szerint a könyökhajlatában volt. Az ítélet szerint a vádlott ezt követően azt a vallomást tette, hogy a puska a vállán volt töltve, amikor a két kutya támadó jelleggel felé futott, ekkor ő nyakra célozva lőtt. Az indokolás szerint a tárgyaláson a vádlott már azt mondta, hogy a vadászat végeztével az erdőszélen nyomokat keresett, ekkor észlelte, hogy két kutya felé tör, ekkora kapta oda a puskát és az egyik felé lőtt. Az indokolás azt is leírta, hogy a vádlott elmondása szerint észlelte, hogy nagytestű kutyákról van szó és mivel szinte biztos volt abban, hogy támadni fognak, a lövéssel el akarta őket riasztani, előadta ugyanakkor azt is, hogy ennek ellenére a kutya felsőtestére lőtt.

A bíróság nem fogadta el a vádlott védekezését és azt vizsgálta, hogy a kutyák magatartása indokolta-e a vádlott reakcióját. E körben kitért a vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadászatról szóló 1996. évi LV. törvény 37/B. § (4) bekezdésére, mely szerint vadászterületen a vadász, a vadállomány védelmének érdekében elfoghatja vagy elejtheti a vadat űző vagy a vadat elejtő kutyát, ha a tulajdonosának a felderítésére nincs közvetlen lehetőség és a vad sérelme másként nem hárítható el.

A bíróság végül arra a meggyőződésre jutott, hogy mivel a vádlott nem hivatkozott arra, hogy a lelőtt kutya vadat űzött, a másként el nem hárítható támadás megakadályozása körében tett védekezését pedig cáfolta a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal szakértői véleményének tartalma, a vádlott bűnös a vád tárgyává tett bűncselekményekben. A szakértői vélemény egyébként feltárta az állatot ért lövedék lehetséges útját, melyből a bíróság azt a következtetést vonta le, hogy a lövés nem szemből érte az állatot, oldallövés esetén pedig alappal nem lehet következtetni támadó jellegű fellépésére, illetve arra sem, hogy a kutya elriasztása volt a vádlott célja. Az ítélet indokolása kitért a fegyverszakértői véleményre is, mely megállapította, hogy a vádlott által hivatkozott reakcióidő túl kevés célzott lövés leadásához egy gyorsan futó, esetleg támadólag közeledő kutya esetén. A bíróság e körben külön kiemelte, hogy a vádlott az eljárás során mindvégig célzott, illetve félig célzott lövésre hivatkozott.

Az ítéletet az ügyész tudomásul vette, ellene a vádlott és védője jelentett be fellebbezést felmentésért a tényállás téves megállapítása miatt, megalapozatlanság okából. A védő álláspontja szerint a szakértői vélemény megállapításai nem voltak alkalmasak a vádlott állításait cáfoló következtetések levonására, mert az megítélése szerint nem tartalmazott konkrétumot. A védő szerint a szakértő csak lehetséges álláspontot közölt a lövedék útjára nézve, annak érkezési iránya nem volt megállapítható, pusztán a kutya testén található bemeneti és kimeneti nyílások kerültek meghatározásra, amelyből nem vonható le egyértelmű következtetés, hogy milyen irányból érte a lövés az elhullott állatot. Véleménye szerint a kutyát szemből ért lövés gellert kaphatott, ezért a lövedék irányt változtatott.

A másodfokú bíróság végül megváltoztatta az elsőfokú bíróság ítéletét és a vádlottal szemben kiszabott szabadságvesztést pénzbüntetésre enyhítette.[36] A másodfokú bíróság álláspontja szerint a bizonyítékok összességéből az elsőfokú bíróság helyesen, logikusan érvelve jutott arra a következtetésre, hogy a vádlottat nem érte jogtalan támadás. A másodfokú bíróság ítéletének indokolása értelmében – a ballisztikai szakértői vélemény megállapításait is figyelembe véve – a legvalószínűbb feltevés szerint a jelzőfénnyel ellátott és szájkosarat viselő kutyát éjszaka, sötétedés után észlelhette a vádlott, a helyszíni adatok ismeretében tehát körülbelül 25-30 méter távolságból és vadászfegyverével lelőtte. A másodfokú bíróság indokolása szerint az elsőfokú bíróság az enyhítő körülményeket nem kellő súllyal vette figyelembe a büntetés kiszabása körében, így a szabadságvesztést a vádlottal szemben eltúlzottnak tartotta és azt pénzbüntetésre enyhítette.

4.3. Az állat különös szenvedését okozva, valamint több állat maradandó egészségkárosodását vagy pusztulását okozva elkövetett állatkínzás büntette[37]

Az elsőfokú bíróság által megállapított tényállás szerint 2016 novemberének délutánján egy vidéki település bazársorán kép-

35 Egri Járásbíróság 12.B.659/2016/14.

36 Egri Törvényszék, mint másodfokú bíróság 2.Bf.2/2018/9. szám.

37 Egri Járásbíróság 23.B.652/2017/21. szám.

zett „utánkereső” kutyák egy korábban meglőtt gímszarvas terelését végezték. Ezt látva a vádlottak – akik abban a hiszemben voltak, hogy a kutyák a megsebzett vadat bántalmazni fogják és ezért annak még komolyabb sérüléseket okoznak – a náluk lévő fabotokkal több alkalommal, nagy erővel ütlegelni kezdtek két munkakutyát. A kutyáknak különös szenvedést okozó bántalmazás következtében mindkét kutya a hátsó combján, a lapockáján és a gerince mellett véraláfutással, ödémákkal járó sérülést szenvedett, valamint az egyik kutya a jobb lábára sántított. A bántalmazás alkalmas volt arra is, hogy a kutyák pusztulását okozza. Annak következményeként a vérebek viselkedése megváltozott, kiszámíthatatlanabbá vált, a kutyák futásteljesítménye hanyatlott, munkavégzésük minősége romlott. Az egyik állatot ért ütések során az ebre helyezett GPS nyomkövető eszköz összetört, és használhatatlanná vált.

Fenti tényállás alapján a bíróság a vádlottakat bűnösnek mondta ki társtettesként elkövetett, a Btk. 244. § (1) bekezdésének a) pontjába ütköző és a (2) bekezdés a) pontja szerint minősülő állatkínzás bűntettében, valamint társtettesként elkövetett, a Btk. 371. § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés a) pontja szerint minősülő rongálás vétségében, ezért mind az I., mind a II. r.vádlottat halmazati büntetésül 1 év 2 hónap börtönben végrehajtandó szabadságvesztésre ítélte, melynek végrehajtását 3 év próbaidőre felfüggesztette.

Az ítélet indokolása szerint a vádlottak tagadták a cselekmény elkövetését, állításuk szerint látták, amint egy bazársorra beszaladó szarvast kutyák ráncigálnak és harapdálnak, ezért 1-1 bottal a kezükben elindultak, majd azzal a földet, illetve a kerítést verték, hogy elijesszék a kutyákat.

A bíróság az ítéletben részletesen kitért arra, hogy a vádlottak tagadásával szemben milyen bizonyítékokat vett figyelembe: e körben hivatkozott a rendelkezésre álló videó- és fényképfelvételekre, állatorvosi leletre, valamint igazságügyi állatorvos szakértői véleményre, mely szerint a kutyák bántalmazásánál alkalmazott eszköz, a bántalmazás ereje és gyakorisága alapján megállapítható volt, hogy az állatokkal való bánásmód alkalmas volt maradandó egészségkárosodás okozására, valamint a kutyák pusztulásának veszélye is közelinek volt mondható. A szakvélemény rögzítette azt is, hogy a bántalmazás gyakorisága és ereje a hétköznapi ingereknél jóval erősebb volt, ezért a cselekmény különös szenvedést okozott a bántalmazott kutyáknak, kimondta továbbá, hogy a kutyák egészségkárosodása életük végéig fennáll majd és nem lesznek képesek a továbbiakban vadászati tevékenység elvégzésére.

Az ítélet indokolása részletesen kitért az ügyben keletkezett tanúvallomások ismertetésére is, e körben külön kiemelte az eset szemtanúját, aki az egész büntetőeljárás során következetesen állította, miszerint látta, amint két férfi odament a kutyákhoz, majd a kezükben lévő, körülbelül 1 méter hosszúságú bottal vagy deszkával tiszta erőből ütni kezdték az állatokat az oldalukon és a hátukon, sőt az egyik kutyát még akkor is bántalmazták, amikor az már csak feküdt a földön. A tanú az indokolás szerint azt is elmondta, hogy a kutyák a szarvast csak ugatták és terelték, de nem bántották. A tanú a tárgyaláson egyértelműen azonosította a két vádlottat. A tanú vallomását támasztotta alá az eljárás során meghallgatott másik tanú is, aki az előző tanúval egyezően adta elő, hogy látta, amint a két vádlott odament a kutyákhoz a kezükben lévő, körülbelül 1-1,3 méter hosszúságú faléccel és egyenként legalább 4-5 alkalommal megütnek egy kutyát, amely ekkor már a földön feküdt. A tanú kitért arra is, hogy a szarvast szemmel láthatóan lábon lőtték, de a kutyák egyébként nem bántották a vadat. Egy másik tanú akként nyilatkozott, hogy bár nem látta magát a bántalmazást, de hallotta, amint az egyik vádlott azt kibálja a másiknak, hogy az miért bántja a kutyákat.

Számos más tanú vallomása mellett a vádlottak bűnösségét támasztották alá az indokolás szerint azok a rendőri intézkedés során készült helyszíni fényképfelvételek is, melyek tanúsága szerint a szarvason mindössze a lőfegyver okozta lábsérülés volt megállapítható, kutyák általi bántalmazás nyoma nem volt látható.

Az ítélettel szemben az I. rendű vádlott és védője jelentettek be fellebbezést elsődlegesen a vádlott felmentése, másodlagosan a büntetése enyhítése érdekében.

A másodfokú bíróság ítéletének[38] indokolásában rögzítette, hogy az elsőfokú bíróság hiányosan minősítette az I. r.vádlott állatkínzás bűntetteként elbírált cselekményét, tekintettel arra, hogy nem vette figyelembe azt a tényt, hogy az I. r. vádlott kettő állatnak okozott különös szenvedést, illetve a két vádbeli kutya tekintetében maradandó egészségkárosodásuk is bekövetkezett. Mindezekre tekintettel a másodfokú bíróság az I. rendű vádlott által társtettesként elkövetett állatkínzás bűntette bűncselekményt a Btk. 244. § (1) bekezdés a) pontja és (2) bekezdés a) és b) pontja szerint minősítette, a kiszabott büntetést azonban nem változtatta meg.

4.4. Róka okozta veszélyhelyzet elhárítása[39]

Az elsőfokú bíróság ítéletében megállapított tényállás szerint egy felújítás alatt álló épületben biztonsági őrként dolgozó vádlott 2017 januárjában reggel 8 óra körüli időben észlelte, hogy az épület harmadik emeletén egy róka kóborol. A vádlottat meglátva a róka menekülni próbált, majd egy lyukon keresztül a második emeletre zuhant. A vádlott az állatot az épület második emeleti helyiségében találta meg újra és a rókát a helyiségben lévő, falnak támasztott vasrúddal egy alkalommal nagy erővel fejen ütötte. A bántalmazás következtében a róka mindkét oldali koponyatörést, továbbá a jobb oldalon, arcorri tájékon néhány 3-5 mm átmérőjű területen a bőr alatti kötőszövetben, valamint a nyak jobb oldalán 4x4 cm-es területen a mélyen fekvő izmokig vérzéses sérülést szenvedett el. A bántalmazás következtében a róka azonnal elpusztult.

Fenti tényállás alapján a bíróság a vádlottat bűnösnek mondta ki a Btk. 244. § (1) bekezdésének a) pontja szerint minősülő állatkínzás vétségében, ezért őt 100 000 Ft pénzbüntetésre ítélte.

Az ítélettel szemben az ügyész a vádlott javára, enyhítésért jelentett be fellebbezést. Az ügyészség arra hivatkozott, hogy nem kapott kellő figyelmet a büntetőeljárás során az a tény, hogy ebben az esetben nem egy szadista indíttatású, öncélú cselekményről volt szó, hanem arról, hogy a vádlott egy felújítás alatt álló épületben egy vadállattal találta szemben magát, melyet valamilyen módon kezelnie kellett. Az ügyészség

38 Egri Törvényszék, mint másodfokú bíróság 2.Bf.285/2019/5. szám.
39 Egri Járásbíróság 3.B.326/2017/2. szám.

álláspontja szerint mindezekre tekintettel elégséges lett volna jóvátételi munka alkalmazása.

A másodfokú bíróság ítéletének[40] indokolása szerint a vádlott egy, a város központi helyén lévő, felújítás alatt álló épületben egy vadállattal találta szemben magát, akinek a felbukkanásával nem kellett előre számolnia, annak ellenére, hogy tudták, róka van az épületben. Az ítélet indokolása kiemelte, hogy a vádlott akkor érzékelte igazán, hogy veszélyhelyzetbe került, amikor az állat morogni kezdett, így a másodfokú bíróság álláspontja szerint a vádlott alappal feltételezhette, hogy a róka esetleg veszett. A bíróság azt is megállapította, hogy a vádlott a veszélyhelyzet elhárításnak kétségkívül nem a legmegfelelőbb módját választotta, hiszen ehhez nem kellett volna megölnie a rókát, mindazonáltal az eset összes körülményére figyelemmel büntetés kiszabása nem volt indokolt a vádlottal szemben.

Fentiek alapján a másodfokú bíróság végül megváltoztatta az elsőfokú bíróság ítéletét és a vádlott büntetését 1 év próbára bocsátásra enyhítette.

4.5. Egy kiskutya halála[41]

Az elsőfokú bíróság által megállapított tényállás szerint a vádbeli időszakban az I. r. vádlott által lakott családi házban élt albérlőként a II. r. vádlott. Az I. r.vádlott, aki az ingatlanán egy keverék kölyökkutyát tartott, 2017 augusztusában megkérte a II. r. vádlottat, hogy segítsen neki a kölyökkutya elpusztításában, mert már nem tudja azt tartani, ezért agyon kell ütni. A II. r. vádlott vállalkozott a cselekményre, ezért az I. r. vádlott a kölyökkutyát a kertjébe vitte, ahol a földre helyezte és lefogta a kapálódzó állatot, míg a II. r. vádlott egy 144 cm nyélhosszúságú lapátot vett elő a kutyaól tetejéről és azzal ment a ház kertjébe, majd I. r. vádlott felszólítására II. r. vádlott a lapátot megemelve, három alkalommal a kiskutya fejére sújtott. Az ütések következtében az állat a harmadik ütés eredményeként rendkívüli gyötrelmek között elpusztult. Ezt követően a vádlottak a kerítésen átdobták az állat tetemét egy bokros területre.

Az indokolás szerint a vádlottak nem tagadták az állat elpusztítását, az eljárás során tett vallomásaik azonban meglehetősen ellentmondásosak voltak: az I. r. vádlott a nyomozáskor arra hivatkozott, hogy a kutya már az előző este beteg volt, ezért kegyes halállal pusztította el, hol azt nyilatkozta, hogy a kutyát a szomszédja mérgezte meg (aki egyébként szemtanúja volt az esetnek és terhelő vallomást tett a vádlottakra). Az indokolás az esetről készült rendőri jelentésben foglaltakra is kitért, melyek tanúsága szerint az I. r. vádlott először azt mondta, hogy a kutya betegség miatt pusztult el, majd amikor a rendőrök meglátták a kutyán fellelhető külsérelmi nyomokat, már azt nyilatkozta, hogy a kutya beteg volt és azért ütötték agyon.

A bíróság végül arra a meggyőződésre jutott, hogy az I. r. vádlott hiába hivatkozott a kutya betegségére, orvost nem hívott hozzá, így alappal nem feltételezhette, hogy az állat gyógyíthatatlan betegségben szenvedett, de ha még ez igaz is lett volna, akkor sem lett volna joga ilyen módon elpusztítani.

A bíróság kimondta azt is, hogy a vádlotti, illetve a tanúvallomásokból arra lehet következtetni, hogy azért volt szükség három ütésre, mert az első két ütéstől az állat nem pusztult el. Ezek alapján a bíróság megállapította, hogy a vádlottak rendkívüli kegyetlenséggel hajtották végre az állat elpusztítását, így őket bűnösnek mondta ki társtettesként elkövetett, a Btk. 244. § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés a) pontja szerint minősülő állatkínzás bűntettében, ezért a vádlottakat 70 nap elzárásra ítélte.

Az elsőfokú bíróság ítélete ellen az I. r. vádlott és a vádlottak meghatalmazott védői téves minősítés miatt és a büntetés enyhítése, a II. r. vádlott a büntetés enyhítése végett jelentettek be fellebbezést.

Az I. r. vádlott védője a téves minősítés körében kifejtette, hogy álláspontja szerint az I. r. vádlott az állatkínzásnak a Btk. 244. § (1) bekezdés a) pontjába ütköző és minősülő alapesetét valósította meg, mert az eljárás során nem lett bizonyítva (pl.: szakértői véleménnyel), hogy a vádlottak a cselekményükkel az állatnak különös szenvedést okoztak.

A másodfokú bíróság az indokolásban[42] kiemelte, hogy bár az állatkínzás bűncselekményének tényállása nem keretdiszpozíció, az Ávtv. háttérjogszabálya a törvényi tényállásnak. Rögzítette azt is, hogy az állat élete ugyan indokolt esetben kioltható, ugyanakkor az életkioltás módját az Ávtv. 45. §-a határozza meg és arra kizárólag az állategészségügyi szakhatóságot jogosítja fel, így az állat tulajdonosa még a törvényben meghatározott szükséghelyzetben sem olthatja ki az állat életét. A másodfokú bíróság álláspontja szerint a vádlottaknak az állat betegségére való hivatkozása tehát még annak valóságtartalma esetén sem foghatott volna helyt.

A másodfokú bíróság a minősítés körében kiemelte, hogy az az ítélkezési gyakorlat szerint az átlagosat lényegesen meghaladó, rendkívüli brutalitással véghez vitt, illetve az állatnak a testi épségében, szervezetében, viselkedésében az általában lényegesen nagyobb fizikai vagy pszichikai gyötrelmet okozó cselekmények esetében állapítható meg. Az indokolás szerint a vádlottak cselekménye egyértelműen az állat életének a kioltására irányult, önmagában azonban az a tény, hogy a II. r. vádlott háromszor mért ütést az állat fejére, a másodfokú bíróság álláspontja szerint a különös szenvedés, mint a minősített eset megállapítására nem alkalmas. Az indokolás körében a bíróság ugyanakkor rámutatott arra is, hogy a minősített eset megítélése nem szakkérdés, hanem bírói mérlegelés kérdése, a jogalkalmazó feladata.

Fentiekre tekintettel a másodfokú bíróság a vádlottak cselekményét állatkínzás vétségének minősítette, a Btk. 244. § (2) bekezdés a) pontjának felhívását mellőzte, a vádlottakkal szemben kiszabott elzárást mellőzte és őket fejenként 150 000 Ft pénzbüntetésre ítélte.

4.6. A macska és a tengerimalacok esete[43]

Az elsőfokú bíróság által megállapított tényállás szerint a vádlott 2021 nyarán reggel 8 óra körüli időben az ingatlanának udvarán – abban a feltevésben, hogy a jószág megette a tengeri malacait – egy ismeretlen szúró eszközzel indokolatlanul oly

40 Egri Törvényszék, mint másodfokú bíróság 2.Bf.280/2017/3. szám.
41 Gyöngyösi Járásbíróság 9.B.324/2017/27. szám.
42 Egri Törvényszék, mint másodfokú bíróság 4.Bf.118/2019/7. szám.
43 Gyöngyösi Járásbíróság 4.B.187/2021/7. szám.

módon bántalmazta a szomszédja házi macskáját, hogy cselekménye a gerinces állat szúrt sérülésből eredő pusztulását okozta. A vádlott az állat tetemét a saját szemétgyűjtő edényébe próbálta helyezni, amikor másik szomszédja felfigyelt cselekményére.

A vádlott az eljárás során azzal védekezett, hogy baleset történt, ugyanis korábban már előfordult, hogy a macska megölt egyet a tengerimalacai közül és aznap reggel azt észlelte, hogy a macska bement a tengerimalacok ketrecébe és azokra vadászott. Megpróbálta kizavarni, azonban az állat nem mozdult, nem akart elmenni, ezért egy vastag kesztyűt húzott, azzal benyúlt és kivette a macskát, aki ekkor karmolni, harapni kezdte, ezért megpróbálta lerázni, ledobni magáról, azonban az állat szerencsétlenül, egy a földön heverő deszkából kiálló nagy méretű szögre esett. Nyávogott, majd elszaladt a ház mögé. Az indokolása szerint ekkor a vádlott utánaeredt és látta, hogy addigra az állat elpusztult. Amikor előrevitte volna a macska tetemét, a szomszédja rászólt, hogy ne vigye sehová. Az ítélet indokolása szerint a vádlott a tárgyaláson fényképfelvételeket is bemutatott, melyeken jól láthatóak voltak az általa a vallomásában említett körülmények.

Az elsőfokú bíróság nem fogadta el a vádlott védekezését. Indokolásában arra hivatkozott, hogy életszerűtlen, hogy a vádlott egy országos médiavisszhangot keltett ügyben a nyomozás során nem számolt be az őt mentő körülményekről és védekezését csak a bírósági eljárás végső szakaszában terjesztette elő. A bíróság az ítéletben arra is kitért, hogy a macskáról készült fényképfelvételeken a gerincén végighúzódó, nagy valószínűséggel szúrt seb volt látható, mely szintén nem támasztotta alá a vádlott által elmondottakat. Az ítélet a szomszédok tanúvallomásaira is kitért, az eljárás során ugyanis a bíróság álláspontja szerint egybehangzóan, következetesen, ellentmondásoktól mentesen állították, hogy a vádlott az esetet követően beismerte nekik tettét és balesetre nem hivatkozott.

Fentiekre tekintettel az elsőfokú bíróság a vádlottat bűnösnek mondta ki a Btk. 244. § (1) bekezdésének a) pontjába ütköző és aszerint minősülő állatkínzás vétségében, ezért őt 10 hónap fogházban végrehajtandó szabadságvesztésre ítélte, melynek végrehajtását 1 év próbaidőre felfüggesztette.

Az ítélettel szemben a vádlott és védője elsődlegesen felmentés, másodlagosan a kiszabott büntetés enyhítése végett jelentett be fellebbezést.

A védő fellebbezésének indokolásában arra hivatkozott, hogy nem helytálló, hogy a vádlott védekezését a bíróság azon az alapon nem fogadta el, hogy azt későn terjesztette elő, álláspontja szerint ugyanis a vádlottat az eljárás teljes szakasza alatt megilleti a hallgatás joga, és bármikor előterjesztheti védekezését. Hivatkozott arra is, hogy nem került feltárásra olyan bizonyíték, mely kétséget kizáróan bizonyítaná az elsőfokú bíróság azon megállapítását, hogy a vádlott felülről leszúrta az állatot, mivel erre nézve szakértői vélemény nem áll rendelkezésre.

A másodfokú bíróság[44] az indokolás körében rögzítette, hogy a terhelt a Be. szabályai alapján szabadon dönthet arról, hogy az eljárás mely szakaszában milyen terjedelemben kíván vallomást tenni, így ezen joga gyakorlása szavahihetősége megítélésre nem alkalmas, az elsőfokú bíróság ugyanakkor alappal vetette el a vádlott balesetre történő hivatkozásával kapcsolatos védekezését, a szomszédok ugyanis egybehangzóan állították, hogy a vádlott közvetlenül a cselekményt követően nem hivatkozott e szerencsétlen balesetre, sőt arról számolt be, hogy a macskájukat agyonütötte, amiért az felfalta a malacait. A másodfokú bíróság álláspontja szerint ezért nincs jelentősége, hogy pontosan milyen módon került sor az állat bántalmazására, elpusztítására.

A másodfokú bíróság megítélése szerint ugyanakkor az elsőfokú bíróság büntetés kiszabása körében irányadó bűnösségi körülményeket nem mindenben a súlyuknak megfelelően értékelte, a vádlott terhére rótt cselekmény az adott bűncselekmény-kategórián belül – a bántalmazás időben rövid voltára, az állat szinte azonnali elpusztulására, ekként szenvedése rövidebb voltára figyelemmel – ugyanis az indokolása szerint enyhébb megítélés alá esik, ezért a vádlottal szemben kiszabott büntetést a másodfokú bíróság mellőzte és a vádlottat 2 év időtartamban próbára bocsátotta.

4.7. Egyéb jogesetek

A következőkben olyan jogesetek kerülnek bemutatásra, melyekben nem került sor fellebbezés benyújtására, így azok első fokon jogerőre emelkedtek.

Az egyik ilyen ügyben a bíróság[45] 6 hónap – végrehajtásában 1 év próbaidőre felfüggesztett – börtönbüntetésre ítélte azt a vádlottat, aki 2017 nyarán a házának udvarán található, pár nappal korábban született 7 db keverék fajtájú kiskutyából 4 db kiskutyát megkísérelt elpusztítani oly módon, hogy az udvaron található vödörbe vizet öntött, majd a még mozgásra önállóan nem képes 4 db kölyökkutyát a vízbe helyezte. Miután úgy látta, hogy a kutyák elpusztultak, a vizet kiöntötte, a testeket pedig a kertben található mellékhelyiséghez dobálta. A cselekmény során a 4-ből 3 kutya elpusztult. A bíróság a cselekményt a Btk. 244. § (1) bekezdésének a) pontjába ütköző és a (2) bekezdés b) pontja szerint minősülő állatkínzás bűntettének minősítette.

Egy másik ügyben[46] a vádlott 2017 nyarán a városban ittas állapotban láncon vezetve sétáltatta az élettársa tulajdonában lévő, kistestű, keverék, kb. 1 éves kutyát, melynek során a kutya elszaladt a vádlottól, mivel a lánc kiakadt a karabinerből. Ezután a vádlott elkezdett kiabálni a kutyával, hogy „gyere ide a kurva anyádat, mert agyonütlek", majd miután a kutya kis idővel visszatért hozzá, a vádlott egy alkalommal erőteljesen belerúgott a kutyába, melynek következtében a kutya körülbelül 1-1,5 métert repült. A vádlott ezután odament a fekvő kutyához, majd a nyakörvén keresztül megfogta, hátracsapta és a földhöz vágta, majd egészen a házának kerítéskapujáig rugdosta, odaérkezve pedig a kutyát a kapun keresztül berúgta az udvarra. A vádlott végül – már a ház udvarán – a kezében lévő lánccal még legalább 4-5 alkalommal megütötte a kutyát. A bántalmazás következtében a kutyának a csípőízület-combcsontfej alkotta ízülete kificamodott, de a bántalmazás módja, iránya és ereje alkalmas volt arra, hogy az állatnak maradandó egészségkárosodása keletkezzen, illetve hogy a kutyánál mozgásszervi zavarok alakuljanak ki. A bíróság a vádlottat bűnös-

44 Egri Törvényszék mint másodfokú bíróság 2.Bf.62/2023/8.

45 Füzesabonyi Járásbíróság 2.B.114/2017/2. szám.

46 Füzesabonyi Járásbíróság 2.B.55/2018/2. szám.

nek mondta ki a Btk. 244. § (1) bekezdésének a) pontjába ütköző és aszerint minősülő állatkínzás vétségében, ezért őt 4 hónap – végrehajtásában 1 év próbaidőre felfüggesztett – fogházbüntetésre ítélte.

A bíróság[47] a Btk. 244. § (1) bekezdésének a) pontjába ütköző és aszerint minősülő állatkínzás vétségében, valamint a Btk. 339. § (1) bekezdésébe ütköző és aszerint minősülő garázdaság vétségében mondta ki bűnösnek azt a vádlottat, aki 2015 tavaszán egy kocsmában keveredett szóváltásba barátnőjével, akivel a veszekedést a kocsma előtt is folytatták. A vádlott a szóváltás hevében – dühét levezetendő – a kezében tartott pekingi palotapincsi fajtájú kiskutyáját megfogta és teljes erővel földhöz vágta, melynek következtében a kutya a füves részen elfeküdt és nem tudott megmozdulni. A vádlott bántalmazása következtében az állat olyan súlyos fokú, a központi idegrendszert érintő traumát szenvedett, melynek következtében elpusztult. A bíróság a vádlottat halmazati büntetésül 1 év 6 hónap – végrehajtásában 2 év próbaidőre felfüggesztett – fogházbüntetésre, valamint 360 000 Ft pénzbüntetésre ítélte, továbbá elrendelte a vádlott pártfogó felügyeletét.

Végezetül következzen egy olyan jogeset, melyben a bíróság[48] végrehajtandó szabadságvesztést szabott ki. A megállapított tényállás szerint a vádlott – aki korábban már volt büntetve állatkínzás vétsége miatt – 2015 nyarán háza udvarán tartózkodott, amikor is mérges lett gyermekei veszekedése hallatán, ezért felkapta az udvaron lévő 4 hónapos kölyökmacskájukat és kiabálás közepette az udvaron tartózkodó feleségének vágta. Ezután a vádlott felesége bement a házba, de a vádlott újra megfogta a macskát és teljes erővel a lakás ajtaja előtt lévő, fellépőként szolgáló betondarabra hajította. Miután a macska még vonaglott, ismét felvette és az ajtó előtti betontalapzatra dobta, melynek következtében az állat elpusztult. A bíróság a vádlottat a Btk. 244. § (1) bekezdésének a) pontjába ütköző és aszerint minősülő állatkínzás vétsége miatt 6 hónap fogházban végrehajtandó szabadságvesztésre és 1 év közügyektől eltiltásra ítélte.

IV. Összegzés

Leszögezhető, hogy a közfelfogás „az állatok jogi védelme körében az egyre magasabb védelmi igény irányába halad”,[49] aminek a jogalkotó is igyekszik eleget tenni. „Az elmúlt évtizedek nemzetközi kriminológiai és pszichológiai kutatásai alapján az állatkínzás büntetőjogi tényállásának szigorítása Magyarországon is indokolt volt, többek között azért, mert az állatbántalmazásnak az állatvédelmen túlmutató kriminológiai jelentősége is van, és összefüggést mutat az emberek elleni erőszakkal.”[50]

Véleményem szerint a magyar szabályozás jelenleg rendkívül fejlett, a büntetési tételek – az állatvédő szervezetek sokszor túlzó elvárásaival szemben – elégségesek, a tényállások egzakt módon megfogalmazottak. A bírósági gyakorlat egyre kiforrottabb, az alkalmazott büntetések és intézkedések egyértelműen lekövetik a társadalmi változásokat.

A büntetőjogi beavatkozás a végső eszköz, melynek célja elsősorban nem az, hogy az elkövetőt megbüntesse, hanem „az, hogy megfelelő szabályozás esetén a generál- és speciálprevenció megmentse az állatok életét, és megóvja őket bárminemű szenvedés elviselésétől”.[51] Végső soron ez az a cél, amelyet mind a jogalkotónak, mind a jogalkalmazónak szem előtt kell tartania.

47 Gyöngyösi Járásbíróság 9.B.169/2015/2. szám.
48 Gyöngyösi Járásbíróság 9.B.284/2015/7. szám.
49 Ambrus I.: *Digitalizáció és büntetőjog*, CompLex Jogtár (2025.05.01.)
50 Vetter Sz.: i. m.
51 Horváth V.: i. m.

Nagy Richárd

Dr. Diczig István ny. r. vezérőrnagy (1930–2015)

„Kerestem, de nem találtam meg a »végső igazságot«.” [1]

I. Bevezetés

A közélet iránt érdeklődő közönség talán fel tudott idézni egy-két olyan jelentősebb jogesetet, bűnügyet, amely kapcsán Diczig István ügyvéd úr nyilatkozott jogi képviselőként, ügyvédként, esetleg szakértőként mint közlekedési szakjogász. Azt már tényleg csak a rendszerváltás eseményeit figyelemmel kísérő, az ezzel foglalkozó cikkeket olvasó idézte fel, hogy az akkor nagy sajtóérdeklődést kiváltó, állambiztonsági megfigyeléseket és iratmegsemmisítéseket „leleplező” ún. Dunagate-ügy kivizsgálására a belügyminiszter által felállított vizsgálóbizottságot is ő vezette. Rendőri vezetői, valamint tudományos kutatói tevékenysége viszont – tapasztalatom szerint – még a szakmai közvélemény számára is jórészt feledésbe merült. Pedig Diczig István – mint a Belügyi Szemlében halálát követően megjelent nekrológ[2] fogalmazott – a rendőrkutatók első nagy nemzedékéhez tartozott. Nevét együtt emlegették Déri Páléval, Katona Gézáéval és Kertész Imréével. Kertész Imre és Katona Géza után a harmadik aktív állományú rendőr volt, akinek odaítélték az állam- és jogtudományok doktora (az MTA doktora) címet.

Diczig István életútja, szakmai és tudományos tevékenysége méltó, hogy halálának 10. és a Magyar Tudományos Akadémia alapításának 200. évfordulója alkalmából röviden bemutassam pályafutásának legjelentősebb állomásait. Ezzel párhuzamosan vázlatosan bemutatom azt a rövid, de annál eseménydúsabb, rendkívül jelentős periódust, amely Diczig István számára a szakmai karrierje legjelentősebb időszakát, egyben pályafutásának lezárását jelentette: a rendszerváltást a belügyi szerveknél. Erről az időszakról – és az említett vizsgálóbizottság működéséről – Finszter Gézával és Pajcsics Józseffel hosszabban is beszélgettem. Az interjúk szerkesztett változatát és Diczig István publikációinak jegyzékét mellékletben közlöm.

II. A rendőri szolgálat előtt

Diczig István 1930. április 12-én született Tarcalon. A Magyar Államvasutaknál pályamunkásként helyezkedett el, majd út-, vasút- és vízépítő üzemmérnöki oklevelet szerzett. Ezt követően a MÁV Debreceni Igazgatóság Vasútpolitikai Osztályára került,[3] ahol rövid időn belül osztályvezetőnek nevezték ki.

A közlekedésügy terén végzett kiváló munkája elismeréséül, „hazánk felszabadulásának 8. évfordulója alkalmából” 1953. április 4-én a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa Diczig István MÁV osztályvezetőnek a „Szocialista Munkáért” Érdemérmet adományozta.[4]

1956 decemberében „a korszak elvárásainak megfelelően” behívott, vasúti tartalékos tisztként teljesített szolgálatot a BM Karhatalom kötelékében. Mint később, már a rendszerváltás idején nyilatkozta, „megtorló hadjáratban nem vett részt”.[5]

III. Szakmai életút

Diczig István 1957. augusztus 1-jén került a rendőrség (Belügyminisztérium) hivatásos állományába – az abban a korban nem egyedülálló módon – rendőr százados rendfokozatban, amikor a Debreceni Vasúti Kapitányság vezetője lett.

1962. augusztus 1-jén a Debreceni Városi és Járási Rendőrkapitányság Bűnügyi Osztályának vezetője, egyben kapitányságvezető-helyettes beosztásba került és rendőr őrnaggyá léptették elő.

1964. október 15-i hatállyal a BM Borsod Megyei Rendőrfőkapitányság állományába helyezték át és kinevezték a Miskolci Városi és Járási Rendőrkapitányság Bűnügyi Osztály vezetőjének, majd 1968. augusztus 1-jén rendőr alezredessé léptették elő. Időközben a szegedi József Attila Tudományegyetem Jogtudományi Karán jogász diplomát szerzett.

1969. július 1-jén került a Belügyminisztérium II/I. (Bűnügyi) Csoportfőnökség 1. (Társadalmi Tulajdonvédelmi) Osztály állományába főelőadó beosztásba. 1971. július 1-jén kiemelt

A szerző r. alezredes, osztályvezető (ORFK)

1 Diczig István: A kriminológiai okkutatás és megelőzés múltja, jelene és jövője. Belügyi Szemle, 2015/1. 108.

2 Diczig István (1930–2015) *Belügyi Szemle,* 2016/2., 5.

3 Néplap, 1952/242. (1952. október 15), 4.

4 Magyar Közlöny, 1953/13. (1953. április 4.), 115.

5 Népszava, 1990/22. (1990. január 26.), 16.

főelőadó beosztásba került, majd 1972-től ugyanott a mezőgazdasági alosztály vezetője és az osztályvezető helyettese lett.

A belügyminiszter 1977. április 1-i hatállyal a BM II. (Közbiztonsági) Főcsoportfőnökséget BM Országos Rendőr-főkapitánysággá szervezte át.[6] Az illetékes miniszterhelyettes dr. Diczig István r. alezredest 1977. április 1-i hatállyal kinevezte a BM Országos Rendőr-főkapitányság Titkársági, Koordinációs és Ellenőrzési Osztály[7] vezetőjének, egyben felmentette a BM II/I-1. (Társadalmi Tulajdonvédelmi) Osztályon az alosztályvezetői beosztásából.

Érdemes itt felidézni, hogy vele együtt nevezték ki az újjászervezett BM Országos Rendőr-főkapitányságon osztályvezetőnek – az egyébként a korábbi szervezeti rendben is ugyanezen beosztásokat betöltő – dr. Kertész Imrét és dr. Katona Gézát. Dr. Katona Géza r. ezredes a BM ORFK Vizsgálati Osztály vezetője, egyben bűnügyi csoportfőnök-helyettes, dr. Kertész Imre r. ezredes a BM ORFK Bűnügyi Technikai Osztály vezetője lett.[8]

A belügyminiszter a BM ORFK Koordinációs, Ellenőrzési és Titkársági Osztály vezetőjeként dr. Diczig Istvánt 1979. október 1-jei hatállyal rendőr ezredessé nevezte ki,[9]

1982. november 30-án – 57 évesen, kérelmére – nyugállományba helyezték dr. Katona Géza r. ezredest, a BM ORFK I-3. (Vizsgálati) Osztály vezetőjét, bűnügyi csoportfőnök-helyettest. Beosztását Diczig István vette át.

Az Elnöki Tanács 1983-ban a Fegyveres Erők Napja alkalmából a haza védelmében jelentkező feladatok ellátásában, a közrend biztosításában, valamint a szolgálat teljesítésében elért kimagasló eredmények elismeréseként a Vörös Csillag Érdemrend kitüntetést adományozta részére.[10]

A művelődési miniszter 1984-ben a Szépművészeti Múzeumban történt festménylopás nyomozása ügyében végzett kiemelkedő munkája elismeréseként – mások mellett – dr. Diczig István r. ezredesnek a „Szocialista kultúráért" kitüntetést adományozta.[11]

Az akkor hatályos jogszabályok alapján 1985 áprilisában elérte a hivatásos szolgálat felső korhatárát, így nyugállományba kellett volna vonulnia. A belügyminiszter 1985. május 1-től – a szolgálat érdekében – a szolgálatban visszatartotta.

1989. februárban a belügyminiszter a Haza Szolgálatáért Érdemérem arany fokozata kitüntetést adományozta részére.[12]

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa egyik utolsó határozatával, a Fegyveres Erők Napja alkalmából, eredményes munkája elismeréséül – dr. Barna Sándor rendőr ezredessel, Budapest rendszerváltáskori rendőrfőkapitányával (vagy ahogy sok hivatkozásban megjelölik, „a taxisblokád főkapitányával") együtt – 1989. október 19-én rendőr vezérőrnaggyá nevezte ki.[13]

Az ORFK II/I. (Bűnügyi) Csoportfőnökség – szintén 1977. április 1-jén kinevezett – vezetőjének, dr. Siklói Györgynek a nyugállományba vonulásával az addig általa ellátott feladatokat két beosztásba választották szét. Az erről kiadott hivatalos sajtóközlemény szerint a Magyar Köztársaság ideiglenes elnöke dr. Siklói György rendőr vezérőrnagynak, a BM Országos Rendőr-főkapitányság vezetője helyettesének a Belügyminisztériumban végzett több évtizedes, eredményes munkája elismeréséül, nyugállományba vonulása alkalmából a Magyar Köztársaság aranykoszorúval díszített Csillagrendjét adományozta. A kitüntetést Horváth István belügyminiszter adta át, ezzel egyidejűleg, 1990. január 1-jei hatállyal dr. Diczig István rendőr vezérőrnagyot a BM Országos Rendőr-főkapitányság vezetőhelyettesének, dr. Láposi Lőrinc rendőr ezredest a BM Országos Rendőr-főkapitányság bűnügyi csoportfőnökének nevezte ki.[14]

A Belügyminisztérium szervezetéből kivált Országos Rendőr-főkapitányság átszervezését követően a belügyminiszter dr. Diczig Istvánt 1990. július 16-án az ORFK Vizsgálati Főosztály vezetőjévé, egyben az ORFK vezetőjének helyettesévé nevezte ki. (Az 1990. március 15-én rendőr vezérőrnagygyá kinevezett[15] dr. Láposi Lőrinc az ORFK Bűnügyi Főosztály vezetője lett, majd december 31-én nyugállományba vonult.[16]) Az ORFK vezetői ekkor a következő személyek voltak: Szabó Győző országos rendőrfőkapitány, dr. Túrós András rendőr vezérőrnagy, általános és szakmai helyettes és dr. Diczig István rendőr vezérőrnagy, főkapitányhelyettes, a vizsgálati főosztály vezetője.

A Magyar Köztársaság elnöke – a belügyminiszter előterjesztésére – dr. Diczig István rendőr vezérőrnagyot, az állam- és jogtudományok doktorát, az ORFK vezető helyettesét, nyugállományba vonulása alkalmából – kérelmére – érdemei elismerése mellett, 1990. október 31. napjával mentette fel.[17]

IV.
Tudományos pályafutás

Diczig István pályatársaihoz képest viszonylag későn, közel 40 évesen kezdett el rendszeresen publikálni.

Első írása a rendőrség akkori szakmai folyóiratában, a Rendőrségi Szemlében (a Belügyi Szemle 1953 és 1962 között kiadott elődjében) jelent meg 1961-ben.[18] Diczig az általa veze-

6 ÁBTL-4.2-10-22/4/1977. A Magyar Népköztársaság belügyminiszterének 4/1977. számú parancsa a BM Országos Rendőr-főkapitányság létrehozásáról. Budapest, 1977. március 24-én (Szám: 10-22/4/1977.)

7 Elnevezése 1978. október 1-jén BM ORFK Koordináló, Ellenőrző és Titkársági Osztályra változott. ÁBTL-4.2-12-290/5/1978. A Belügyminisztérium „M" és Szervezési és IV/II. Csoportfőnökének 5-ös számú tájékoztatója a BM szerveiről és vezetőiről. Budapest, 1978. október 9-én. (Szám: 12-290/5/1978.). ÁBTL-4.2-10-21/9/1979. A Magyar Népköztársaság belügyminiszterének 9/1979. számú utasítása az 1980. évi népszámlálással kapcsolatos belügyi feladatokról. Budapest, 1979. június 4-én. (Szám: 10-21/9/1979.)

8 ÁBTL-4.2-12-4/3/1977. A Belügyminisztérium „M" és Szervezési és IV/II. Csoportfőnökének 3-as számú tájékoztatója a BM szerveiről és vezetőiről. Budapest, 1977. április 15-én. (Szám: 12-4/3/1977.)

9 ÁBTL-4.2-12-80/5/1979. A Belügyminisztérium „M" és Szervezési és IV/I. csoportfőnökének 5-ös számú közleménye a BM szervezeti és vezetői változásairól. Budapest, 1979. október 1-én. (Szám: 12-80/5/1979.)

10 Magyar Rendőr, 1983/40. (1983. október 8.), 2.

11 Művelődési Közlöny, 1984/12. (1984. június 20.), 581.

12 Igazságügyi Közlöny, 1989/2. (1989. február 28), 183.

13 A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának126/1989. (X. 19.) NET határozata vezérőrnagyi kinevezésekről. Magyar Közlöny, 1989/71. (1989. október 19.), 1207.

14 Magyar Nemzet, 1989/306. (1989. december 30.), 12.

15 A Köztársaság Elnökének 28/1990. (III. 21.) KE határozata altábornagyi, valamint vezérőrnagyi kinevezésről. Magyar Közlöny, 1990/24. (1990. március 21.), 500.

16 A Köztársaság Elnökének 299/1990. (XII. 18.) KE határozata rendőr vezérőrnagy felmentéséről. Magyar Közlöny, 1990/128. (1990. december 18.), 2508.

17 A Köztársaság Elnökének 258/1990. (X. 26.) KE határozata dr. Diczig István rendőr vezérőrnagy felmentéséről. Magyar Közlöny, 1990/105. (1990. október 26.), 2162.

18 Diczig István r. százados: Metanolos tömegmérgezés a nyíregyházi MAV állomáson. *Rendőrségi Szemle,* 1961/7., 551–558.

tett Debreceni Vasúti Kapitányságon tömeges metanol- (metilalkohol, faszesz) mérgezés miatt lefolytatott nyomozásáról írt tanulmányt. A nyíregyházi vasútállomáson műszaki ok (a lefejtőcsap tömítőgyűrűjének meghibásodása) miatt félreállított tartálykocsiból kifolyó metanolból a vasúti dolgozók és az általuk megkínált személyek különböző mennyiségben fogyasztottak, mely 4 ember halálát okozta, továbbá 17-en súlyos, több mint százan pedig könnyebb mérgezést szenvedtek. A cikkben vizsgálta a bűncselekményt[19] lehetővé tevő okokat, levonva a tanulságokat.

Már a Miskolci Városi és Járási Rendőrkapitányság Bűnügyi Osztály vezetőjeként nyilatkozott 1966-ban a rendőrség hetilapja, a Magyar Rendőr „Porosodó helyszínelő táskák" című cikkében a körzeti megbízottak által végzett helyszíni szemlék kapcsán. Elmondta, hogy „biztatónak tartjuk, hogy a körzeti megbízottak figyelme, ha lassan is, de kezd a nyom rögzítésre irányulni. Mi megköveteljük és igényeljük, hogy a körzeti megbízottak helyszíni szemlét tartsanak". Diczig őrnagy a cikkben található fényképen nyomtatványt mutat, egy stencilen lehúzott helyszíniszemle-jegyzőkönyvet, amelyen csak megfelelő rovatokat kell kitölteni a körzeti megbízottnak: „a nyomtatvány célja, hogy a foganatosítandó szemle a törvényesség alapján álljon, szakszerű legyen és a kitöltendő részek ne csak serkentsék a körzeti megbízottat nyomkutatásra, hanem szinte rákényszerítsék a nyomrögzítésre."[20]

A következő tanulmánya azonban már előre jelezte későbbi kutatásainak fő témakörét és irányát, valamint választott szakterületét. A Belügyi Szemlében 1968-ban megjelent cikkében[21] a korszak egyik legjelentősebb nehézipari nagyvállalata, a miskolci (diósgyőri) Lenin Kohászati Művek kriminalitását vizsgálta az 1962–1966. években elkövetett 10-féle bűncselekmény-kategória számbavételével, mely bűncselekmények 74,8%-át a társadalmi tulajdon sérelmére követték el.

Miután 1969-ben a Belügyminisztérium központi állományába került, a kapitányságokon szerzett szakmai gyakorlatot követően, immár országos rálátással foglalkozott a gazdasági, illetve a társadalmi tulajdon elleni bűncselekmények megelőzésével és felderítésével. A gyakorlati munka szinte valamennyi területét megismerve kezdett tudományos tevékenységéhez, ezt követően már rendszeresen publikált, ekkor még elsődlegesen a társadalmi tulajdon elleni bűncselekményekkel kapcsolatban.

V.
Az állam- és jogtudományok kandidátusa

1975-ben védte meg „A társadalmi tulajdon elleni bűnözés kriminológiai kérdései, különös tekintettel a csoportos elkövetési formákra" című kandidátusi értekezését, ekkor a BM Társadalmi Tulajdonvédelmi Osztály alosztályvezetője volt. Méltatása során kiemelték, hogy tanulmányának jelentőségét fokozta, hogy az országos kutatási fő irányhoz is kapcsolódott. Az MTA Állam- és Jogtudományi Intézete által javasolt és elfogadott téma ugyanis az országos kriminológiai kutatások egy részét képezte.[22]

Kutatási céljai a következő nagy fontosságú kérdésekre irányultak: a társadalmi tulajdon elleni bűnözés tendenciáinak, dinamikájának, struktúrájának, okainak feltárása; a csoportos bűnözés lényegének, megjelenési formáinak, a csoportképződés elemeinek, a csoportok struktúrájának, tevékenységük alapvető formáinak, működési mechanizmusának megragadása; a társadalmi tulajdon elleni bűnözés okainak az egyedi és tömegjelenség szintjén való elemzése; a társadalmi tulajdon elleni csoportos bűnözés megelőzési eszközeinek és módszereinek a kidolgozása. A disszertáció tudományos eredményeiként méltatták, hogy a kutatásai „igen széles körű tényanyagot produkáltak, elemezték például a jövedelmi viszonyok összefüggését a társadalmi tulajdon elleni bűnözéssel; az egyes foglalkozásokban és munkakörökben dolgozóknak az e bűncselekmény elkövetésére irányuló céljait és törekvéseit, a munkaerő-vándorlásnak, valamint a büntetett előéletű és többszörösen büntetett, veszélyes bűnözők szerepét a társadalmi tulajdon elleni bűnözésben. Külön kiemelendő, hogy a kutatás a jogalkotási, a jogalkalmazási és a bűnüldöző tevékenységben egyaránt hasznosítható következtetéseket eredményezett."[23] A disszertáció anyagát a Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó „A társadalmi tulajdon védelme" címen adta ki, s hasznosítását több belső kiadvány is szolgálta.

A társadalmi tulajdon védelme című monográfiájában a társadalmi tulajdon elleni bűnözést, ezen belül annak alakulását statisztikai adatok elemzése útján széleskörűen vizsgálta. A bűncselekmények 1965 és 1976 közötti adatainak elemzése alapján megállapította, hogy a vizsgált időszakban az ismertté vált bűncselekmények legnagyobb hányada (55–64%-a) tulajdon ellen irányult, ezek 36–43%-át társadalmi tulajdon, 56–64%-át személyi tulajdon ellen követték el. A tulajdon elleni bűncselekmények dinamikája megegyezett az összbűnözés dinamikájával, melyből megállapítható, hogy az összbűnözés irányát és dinamikáját a tulajdon elleni bűnözés változása determinálta. A társadalmi tulajdon elleni bűnözés tendenciája az 1965–1973 között csökkenő irányú volt, majd 1974-től emelkedés volt tapasztalható. A csökkenés mértékében jelentősen közrehatottak a cselekmények jogpolitikai megítélésének módosulásai, ezzel összhangban az egyes büntetőrendelkezések módosítása is.

A társadalmi tulajdon elleni bűnözés struktúráját vizsgálva megállapította, hogy – bár a bűncselekmények összetételét tekintve a vétségek aránya 30–40% között váltakozott, tehát a bűnözésen belül a csekélyebb társadalmi veszélyességű cselekmények aránya jelentős volt – az már polarizálódást is mutatott. Az 1970-es évek közepétől a súlyosabb, bonyolultabb elkövetési móddal járó, a gazdálkodás folyamatába beépülő bűncselekmények száma és aránya növekedést mutatott. Je-

19 A BHÖ. 374. pontjába felvett, a 375. pont (2) tétele szerint büntetendő, foglalkozás szabályainak tudatos megszegésével elkövetett és halált eredményező élet és testi épség veszélyeztetésének, valamint a BHÖ. 356. pontjában felvett gondatlan emberölés bűntette

20 Porosodó helyszínelő táskák. Magyar Rendőr, 1966/12. (1966. március 24.), 11. oldal

21 Diczig István r. őrnagy: A diósgyőri Lenin Kohászati Művek kriminológiai helyzete. *Belügyi Szemle,* 1968/3., 34-41.

22 A tudományok kandidátusai. Magyar Rendőr, 1981/29. (1981. július 18.) 4.

23 Uo. 4.

lentős mértékben emelkedett a nagyobb kárt okozó bűncselekmények száma, ezek többségét pedig szervezett bűnözői csoportok követték el. Növekedett a társadalmi tulajdon elleni bűnözés intellektuális jellege, az elkövetők között pedig az intézkedési és döntési jogkörrel rendelkezők részvételi aránya.[24] A polarizáció mellett az integráció és a területi kiterjedtség is megfigyelhető volt,[25] vagyis növekedett az olyan tényállások száma, ahol különféle bűncselekmények ötvöződtek, így a társadalmi tulajdon elleni bűncselekmények (lopás, csalás, sikkasztás, hűtlen kezelés) népgazdaság elleni bűncselekménnyel, főként a gazdálkodás rendjét sértő valamilyen deliktummal, gyakran vesztegetéssel is párosult. Diczig ezt a növekvő tendenciát a bűnözés struktúrájának belső átrendeződésével magyarázta. A társadalmi tulajdon elleni bűnözés strukturális átrendeződésének tényezői közül kiemelte a már említett csoportos (valójában jellemzően szervezett) bűnözés növekedését, a gazdasági folyamatba beépülő bűnelkövetések kiszélesedését, a lehetővé tevő feltételek széles körét, a gazdálkodó szerveknél felhalmozódó anyagi javak egyre növekvő mennyiségét, valamint az értékesebb áruk elterjedését.[26]

Ezen túlmenően munkatársával, Szentpáli Istvánnal a társadalmi tulajdon elleni szervezett bűnözés modelljét is kidolgozták. A modell szerint a társadalmi tulajdon kárára elkövetett szervezett bűnelkövetés elemei és folyamatai zárt rendszert alkottak, annak elemeit az előkészület, a végrehajtás, az eltulajdonítás, az értékesítés, az elosztás, a kapcsolatok rendje, ezen belül a kapcsolatok vertikális és horizontális irányai jelentek meg. A modell által tükrözött folyamat minden újabb bűncselekmény vagy bűncselekmény-sorozat esetében ismétlődik. A modell központjában a kapcsolatok rendje foglalt helyet, amely az egész szervezett bűnelkövetésnek az alapját, lényegét és központi kérdését képezte. Megfelelő kapcsolatok nélkül a szervezett bűnelkövetést a szerzők logikailag és fogalmilag kizártnak tartották.[27]

A társadalmi tulajdon elleni bűnözés megjelenési formáit öt alapvető csoportra osztotta:

1. Hiány vagy mesterséges többlet keletkezik az állami vagyonban. A lopás, csalás és sikkasztás útján elkövetett cselekmények eredménye rendszerint a pontosan vezetett számviteli bizonylatok és a tényleges készlet közötti eltérés, mely hiány formájában jelentkezik. A többlet az előzőhöz hasonló, pozitív eltérés, amely rendszerint csalás útján keletkezik és a sikkasztás céljából hozzák létre. A hiány rendszerint a bűncselekmény befejezett alakzatára, a többlet pedig annak az előkészületi, kísérleti, illetve a realizálási (elkövetési) stádiumára utal.
2. A társadalmi vagyon állapotában következik be változás. A hűtlen és a hanyag kezelés, valamint a rongálás megjelenési formái a vagyonkezeléssel járó kötelezettségek megszegése vagy elhanyagolása útján, illetve olyan magatartás tanúsítása által valósulnak meg, amely a társadalmi tulajdont képező vagyontárgyak megsemmisülésében, használhatatlanná válásában vagy használhatóságuk csökkenésében valósulnak meg.
3. A társadalmi tulajdon állapotában bekövetkezett változás hiánnyal együtt jelentkezik. A betöréses lopás során a javak eltulajdonítása érdekében vagyonrongálást is elkövetnek.
4. A társadalmi tulajdon megkárosítása személy elleni erőszak útján valósul meg (rablás, zsarolás).
5. A formailag szabályos gazdasági tevékenységgel leplezett, a termelési folyamatba épített, különféle bűncselekményeket (lopás, sikkasztás stb.) megvalósító tevékenység. A cselekmény a rendeltetésszerű tevékenységtől nem különböztethető meg, azzal együtt vagy párhuzamosan folyik, gyakran az eredményesség és hasznosság látszatát kelti. Az ilyen tevékenység eredményeként realizálódó anyagi javak sokszor legális csatornákon kerülnek az elkövetők tulajdonába, de gyakori az illegális eltulajdonítási forma is.[28]

Vizsgálta továbbá a társadalmi tulajdon elleni bűnözés népgazdasági ágankénti megoszlását is. Ennek indokaként jelölte meg a népgazdaság ágazati irányításának rendszerét, az egyes népgazdasági ágakban és ágazatokban a társadalmi tulajdon elleni bűncselekmények gyakran eltérő sajátosságait, valamint azt, hogy a bűnüldöző munka szervezete is az ágazatelvet követi. Az egyes népgazdasági ágakban és ágazatokban a bűnözés volumenét – az eltérő sajátosságokra figyelemmel – nem az ismertté vált bűncselekmények számával, hanem az okozott kár arányával látta célszerűnek vizsgálni. Eszerint a vizsgált időszakot tekintve az iparon belül az építőipar és az élelmiszeripar bűnügyi fertőzöttsége volt jelentős, a bűnözés emelkedő irányzatú volt. A mezőgazdaságban a termelőszövetkezetekben okozták a kár túlnyomó többségét, az állami mezőgazdasági üzemek (állami gazdaságok) bűnügyi fertőzöttsége kevésbé volt jelentős. A kereskedelemben a szövetkezeti kiskereskedelem és az állami kiskereskedelem területén okozták a legnagyobb kárt.[29]

Szakterületén szerzett tapasztalatait és kutatási eredményeit tovább szűkítve, tárgyát konkretizálva több teamet szervezett, bevonva tehetséges, nagy elméleti tudással és gyakorlati tapasztalattal rendelkező munkatársait is e tevékenységbe. Ilyen módon, irányításával készült el például a Mezőgazdasági Könyvkiadónál megjelent „A közös vagyon védelme a mezőgazdasági termelőszövetkezetekben" című munka.

A gazdasági világválság kapcsán már 1976-ban, a Belügyi Szemle hasábjain úgy fogalmazott, hogy az 1974-ben bekövetkező, a tőkés piacon jelentkező robbanásszerű áremelkedések, a recesszió és a világpiaci árak továbbra is kedvezőtlen alakulása a magyar népgazdaság számára is veszteséget okoztak. A népgazdaság belső egyensúlyát a legutóbbi két évben csak a külső egyensúly rovására tudtuk fenntartani. Az állami költségvetés vállalta magára a külső áremelkedés terheit, így

24 Fadgyas András: A társadalmi tulajdonban nagy kárt okozó intellektuális bűncselekmények nyomozásának gyakorlatáról. *Belügyi Szemle,* 1974/3., 19–24.

25 Diczig István: A gazdasági szabályozórendszer megszegésével elkövetett társadalmi tulajdon és népgazdaság elleni bűncselekmények megelőzésének és felderítésének problémái. *Belügyi Szemle,* 1976/4., 13.

26 Diczig István: *A társadalmi tulajdon védelme.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1978., 23.

27 Diczig István – Szentpáli István: A társadalmi tulajdon elleni szervezett bűnelkövetés modellje és alkalmazása a felderítésben. *Belügyi Szemle,* 1974/2., 14–25.

28 Diczig István: *A társadalmi tulajdon védelme.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1978., 27.

29 Uo., 29.

ezeknél a vállalatoknál nem, vagy csak nagyon korlátozott mértékben jelentkeztek, ugyanakkor az exportárak növekedéséből származó bevételek növelték a vállalatok jövedelmét."[30]

VI. Bűnözési prognózis – szervezett bűnözés?

A Szovjetunió Belügyminisztériuma 1970-ben készítette el az első, gyakorlatban is alkalmazott, 5 évre vonatkozó bűnözési prognózist.[31] Ezt követően, az 1970-es évek elején valamennyi akkori szocialista országban, így Magyarországon is megkezdődött a bűnözés prognózisának kutatása.[32] A Belügyminisztériumban 1973-tól folyt prognosztizálási munka, a kutató alosztály ebben az évben felvázolta a magyarországi bűnözés lehetséges tendenciáit 1978-ig.[33]

Ennek a munkának az úttörői Déri Pál és Diczig István voltak. Déri ugyanebben az évben publikálta a prognosztika elméleti és gyakorlati problémáit is felvázoló vitaindító cikkét a Belügyi Szemlében. A prognóziskutatás szükségességét azzal indokolta, hogy az alapvető szervezeti változtatások során ne az akkori, hanem az 5, 10, vagy esetleg a 15 év múlva bekövetkező bűnözési állapotokat vegyék figyelembe. Mint megfogalmazta, „a szervezet dinamikus, az igényekkel lépést tartó, átgondolt fejlesztését tehát csakis a távlati tervezés biztosíthatja. A távlati tervezésnek egy új, kifejlődőben levő tudomány, a prognosztika teremti meg az alapját."[34]

Mindjárt a Belügyi Szemle következő számában jelent meg Diczig István hozzászólása, melyben bemutatta a kriminológiai prognosztika és tervezés szervezésének módszereit a Szovjetunió belügyi szerveinek gyakorlatában, igazolva egyben a hazai tudományos kutatások megalapozottságát és létjogosultságát is. Megerősítve Déri álláspontját, kifejtette, hogy „a kriminológiai prognosztika (a bűnözési prognózis) szükségszerűségéről a tudósok és gyakorlati szakemberek tollából számos cikk és tanulmány jelent már meg. […] Legfontosabb azonban, hogy a Szovjetunióban már kidolgozták és a gyakorlatban alkalmazzák a bűnözés kriminológiai prognózisát és az ennek alapján készült távlati terveket."[35]

A prognóziskutatás keretében Diczig István a népgazdaság, valamint a társadalmi tulajdon elleni bűncselekmények jövőbeni alakulásának kérdéseivel kezdett tudományos szinten foglalkozni. Az MTA IX. Osztály Jövőkutatási Bizottsága tagjaként történt kezdeményezésére a BM ORFK az Országos Kriminológiai és Kriminalisztikai Intézet közreműködésével, közgazdászok, statisztikusok, matematikusok bevonásával, szintén teamben dolgozva átfogó kutatómunkát végzett. A kutatócsoport vezetője Dicizg István, a kutatócsoport tagjai Besenyei Lajos, Gidai Erzsébet, Kránitz Mariann és Nováky Erzsébet voltak, a kutatásban közreműködött Konrád Gyula és Tamás Pál.[36] A kutatás eredményeiről a munkacsoport 1977-ben elkészítette „A népgazdaság és a társadalmi tulajdon elleni bűnözés előrejelzése az 1978–1990. évekre" című munkát,[37] mely Dicziget a szélesebb körű tudományos közvélemény számára is ismertté tette. Korabeli méltatása szerint „a prognózis jelentős társadalmi funkciót teljesített: sajátos információival segíti a bűnözés megelőzésére, visszaszorítására irányuló intézkedések tervezésének a megalapozását; a fejlődés átmeneti szakaszainak az ellentmondásaiból adódó – nem elkerülhetetlen – negatív tendenciák és veszélytelenségek előrejelzésével pedig hatékonyabbá teszi a bűnüldöző munkát."[38]

A prognóziskutatásról, annak eredményei hasznosításáról kritikusan szólva Irk Ferenc az alábbi megállapítást tette: „Tudjuk, hogy elsősorban Szabó András, Diczig István, Déri Pál, Korinek László – olykor egymással is polemizáló – kutatásai olyan munícióval szolgáltak az akkori magyar politikusok (és a gyakorlati bűnüldözők vezetői) számára, melyet ha – jórészt ideológiai korlátok miatt – nem negligáltak volna, talán az 1980-as évektől induló két erősen »lejtmenetes« évtizedet is könnyebben lehetett volna menedzselni.[39]

Így látta ezt Diczig István is. A nyugállományba vonulását megelőző napokban készített interjúban elmondta, hogy „a bűnözés okai között rávilágítottunk a gazdasági helyzet romlására, […] és nagyon érdekes, hogy a gazdasági helyzet vizsgálata, elemzése alapján már akkor felhívtuk a figyelmet a várható, nagyarányú munkanélküliségre. Ezt sokan erősen bírálták. [...] Rámutattunk a bűnözési okok között a szervezett bűnözés megjelenésére. Persze nem maffia jellegű, hanem olyan szervezett bűnözésről van szó, amely minőségileg megváltoztatja bizonyos bűncselekményfajták elkövetését és az ellenük követendő harc taktikáját, módszerét, sőt jogszabálymódosítást is igényel."[40]

A szervezett bűnözés hazai megjelenéséről, fogalmi kritériumairól ekkor már évek óta vita folyt. Bár Diczig szerzőtársaival már az 1970-es évek közepén megállapították, hogy a népgazdaság egyes ágazataiban, illetve a társadalmi tulajdon elleni bűnözés területein már kimutathatók a szervezett bűnelkövetés jellemzői,[41] szervezett bűnözésről nem lehetett be-

30 Diczig István: A gazdasági szabályozórendszer megszegésével elkövetett társadalmi tulajdon és népgazdaság elleni bűncselekmények megelőzésének és felderítésének problémái. *Belügyi* Szemle, 1976/4., 12.

31 Diczig István: A kriminológiai prognosztika és tervezés szervezésének módszerei a Szovjetunió belügyi szerveinek gyakorlatában. *Belügyi Szemle,* 1973/12., 70–73., 70.

32 Bakóczi Antal: A bűnözés a népgazdasági ágazatokban. In: Gödöny József (szerk.): *Kriminológiai és Kriminalisztikai Tanulmányok XIII.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1976., 5.

33 A Magyar Rendőr kerekasztal-beszélgetése a visszaeső bűnözés prognózisáról. *Magyar Rendőr*, 1980/4. (1980. január 26.), 3.

34 Déri Pál: A bűnözés, különösen a helyszínes bűncselekmények várható alakulása és a bűnüldözés távlati tervezése. *Belügyi Szemle,* 1973/11., 17.

35 Diczig István: A kriminológiai prognosztika és tervezés szervezésének módszerei a Szovjetunió belügyi szerveinek gyakorlatában. *Belügyi Szemle,* 1973/12., 70–73., 70.

36 Nováky Erzsébet: A népgazdaság és a társadalmi tulajdon elleni bűnözés előrejelzése – 30 év távlatából. In: A jövő és 2012. Arisztotelész, Budapest, 2012., 150–169. https://unipub.lib.uni-corvinus.hu/1873/1/11505p150.pdf (letöltés ideje: 2025. október 10.)

37 Diczig István – Besenyei Lajos – Gidai Erzsébet – Kránitz Mariann – Nováky Erzsébet: *A népgazdaság és a társadalmi tulajdon elleni bűnözés előrejelzése az 1978–1990 közötti évekre.* A kutatásban közreműködött: Konrád Gyula, Tamás Pál. BM Könyvkiadó, Budapest, 1982., 163.

38 A tudományok kandidátusai. Magyar Rendőr, 1981/29. (1981. július 18.) 4.

39 Irk Ferenc: A bűnügyi prognózisról – múltbeli tények és jövőbeli kilátások. In: Bárd Petra – Hack Péter – Holé Éva (szerk.): *Pusztai László emlékére.* P-T Műhely az Országos Kriminológiai Intézet és az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar megbízásából, Budapest, 2014., 259.

40 Feltartóztatható bűnözés? Interjú Diczig István rendőr vezérőrnagygyal. *Határőr,* 1990/43. (1990. október 27.) 4–5.

41 Diczig István – Szentpáli István: A társadalmi tulajdon elleni szer-

szélni. Ennek kapcsán 1983-ban és 1984-ben több cikk is megjelent a Belügyi Szemlében,[42] melyek közt olyan is volt, mely gyakorlatilag igazolta a szervezett bűnözés megjelenését. Tonhauser László egy, a lapban korábban bemutatott, „bűnszövetség" felszámolása[43] kapcsán állapítja meg, hogy „a fővárosi bűnözők egy meghatározott rétege a megszokottnál szervezettebben követte el bűncselekményeit", majd a cikket így fejezi be: „nekünk nem azon kell vitatkoznunk, hogy Budapesten van-e szervezett alvilág vagy sem, hanem a lehető leggyorsabban fel kell számolnunk ezt a helyzetet."[44]

Diczig István a kialakult vitához hozzászólva úgy foglalt állást, hogy a Csiba István és Bodor Endre szerzőpáros „helyesen állapítja meg, hogy a bűnözés szervezettebbé válásának jelei mutatkoznak, de bűnöző alvilág nincs". A cikk végén ugyanakkor leszögezi, hogy „a Tonhauser László cikkében felvetett problémák sajnos valósak".[45]

A bűnözés új jelenségeiről és a bűnözés megelőzéséről 1987-ben rendezett tudományos vitaülésen Diczig István – Szabó András hozzászólására reagálva – az akkori hivatalos álláspontot ismertetve kijelentette, hogy „a nyugati típusú, illetve a klasszikus értelemben vett szervezett bűnözés létezéséről hazánkban még nem beszélhetünk. A Szabó András által felsorolt kritériumok közül néhány valóban felismerhető egyes bűncselekmény-csoportok vonatkozásában, de nem mutathatók ki azok a »kemény bűnözési magok«, amelyre többségük, vagy még kevésbé, hogy valamennyi ismérv jellemző lehetne. Nyomatékosan hangsúlyozta, hogy legfeljebb csak a szervezett jellegű bűnözés kezdeti, csökevényes formáiról beszélhetünk."[46]

VII.
Az állam- és jogtudományok doktora

Az 1980-as években folytatta tudományos kutatását, rendszeresen publikált, gyakran kitekintve szűkebb témaköréből. Cikkeinek jelentős része a Belügyi Szemlében jelent meg. Az évtized közepétől fő kutatási területei a bűnmegelőzés és a kriminológiai tervezés voltak, eredményeit több tanulmányban is bemutatta.

1987. december 23-án védte meg „A bűnözés megelőzésének stratégiája és középtávú tervezése a Belügyminisztérium szerveinél" című doktori értekezését. Az értekezés az alábbi témaköröket tartalmazta fejezetekre osztva: a bűnmegelőzés főbb elveit *és szervezeti rendszerét, a bűnmegelőzés tervezésének elméleti alapjait, a kriminológiai prognóziskészítés* elméleti és gyakorlati kérdéseit, a kriminálstratégia helyét és szerepét a *bűnözés megelőzésében*, a kriminológiai tervezés alapjait, a bűnözés megelőzésének középtávú komplex tervezését, valamint számot ad a kutatómunka eredményeinek gyakorlati hasznosításáról. A bírálóbizottság elnöke Király Tibor, az MTA rendes tagja, titkára Bakóczi Antal, az állam- és jogtudomány kandidátusa, tagjai: Gödöny József, Cséka Ervin és Horváth Tibor, az állam- és jogtudomány doktorai, valamint Gidai Erzsébet, a közgazdaság-tudomány kandidátusa, bírálói Szabó András, az állam- és jogtudomány doktora, Kovács Géza, a közgazdaság-tudomány doktora és Vavró István, az állam és jogtudomány kandidátusa voltak.[47]

Publikációi az évtized végén széles spektrumban foglalkoztak az ekkorra már jelentősen megváltozott gazdasági, társadalmi és a gyors ütemben változó politikai helyzet adta kérdésekkel. Foglalkozott a vizsgálat helyzetével, a rendőrségi reformfolyamatok lelkes támogatójaként a politikai intézményrendszer korszerűsítésével, az állam- és közbiztonságról szóló új törvény elveivel, az új típusú bűnmegelőzéssel és az átalakuló gazdasági bűnözéssel. Az általa évtizedekig kutatott/védett *társadalmi tulajdonformáról* 1989 tavaszán így írt: „A jövőben a tulajdonformák egyesülésének és működtetésének olyan változatossága jön létre, amely a társadalmi és magánszféra védelme szempontjából történő különválasztást értelmetlenné és lehetetlenné teszi. A külföldiek gazdasági társaságban lévő érdekeltsége pedig teljes védelmet és biztonságot élvez akár szocialista, akár tőkés tulajdonról van szó."[48]

Szakmai tudományos munkásságát méltatva Herke Csongor külön is kiemelte „a személyi szabadságot érintő kényszerintézkedések sokszor kényes problémáiról" írott cikkeit.[49]

Nyíri Sándor, aki az 1980-as években a legfőbb ügyész helyetteseként szintén rendszeres szerzője volt a Belügyi Szemlének, a folyóirat rendészettudomány fejlődésében betöltött szerepe kapcsán úgy nyilatkozott, hogy „a belügy soha nem volt egy nyitott intézmény, a rendszerváltásig! A rendészetelmélet is háttérbe szorult, mert nem nagyon voltak művelői a »nagy öregek«: Kertész Imre, Katona Géza, Déri Pál, Diczig István kivételével."[50]

Diczig István az oktatásban is részt vállalt. Tankönyvek, tankönyvfejezetek és más oktatási anyagok szerzője volt, emellett 1974-től kriminológiát oktatott a Rendőrtiszti Főiskolán, valamint rendszeresen tartott előadásokat az Eötvös Loránd Tudományegyetemen és a Marx Károly Közgazdaság-tudományi Egyetemen.[51]

Tudományos tevékenységét többször elismerték. A Belügyminisztérium Tudományos Tanácsa 1985. június 26-án megtartott első félévi ülésén dr. Péter János r. vezérőrnagy, belügyminiszter-helyettes miniszterhelyettesi elismerést adott át

vezett bűnelkövetés modellje és alkalmazása a felderítésben. *Belügyi Szemle,* 1974/2., 14–25.

42 Horváth Jenő – Bánáti János – Jacsó István: Szervezett bűnözés vagy szervezett hangulatkeltés? *Belügyi Szemle,* 1984/3., 50.; Csiba István – Bodor Endre: A szervezett jellegű bűnözés megnyilvánulásai a fővárosban. *Belügyi Szemle,* 1983/9., 10.

43 Az ún. Presztízs-ügy. Pintér Sándor: Egy bűnszövetség felszámolása. *Belügyi Szemle,* 1983/8., 96.

44 Tonhauser László: Szervezett bűnözés? *Belügyi Szemle,* 1983/9., 48.

45 Diczig István: Észrevételek egy vitához. *Belügyi Szemle,* 1984/8., 58-60.

46 Fehér Lenke: A bűnözés új jelenségei A bűnözés megelőzése (Vitaülés) MTA Állam- és Jogtudományi Bizottsága, Budapest, 1987. június 5. Diczig István hozzászólása. *Jogtudományi* Közlöny, 1987/11., 621.

47 Szalma László: Doktori értekezés vitája. *Belügyi Szemle,* 1988/5., 32-37.

48 Diczig István: A Belügyminisztérium a politikai intézményrendszer korszerűsítésének tükrében. *Belügyi Szemle,* 1989/5., 18–24.

49 Herke Csongor: Azok a nyolcvanas évek – a Belügyi Szemle első aranykora. Belügyi Szemle, 2022/11., 2311–2315.

50 Deák József: A Belügyi Szemle és jogelődei a közpolitika és a rendészettudomány szolgálatában (1953–1990) Doktori (PhD) értekezés, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2017., 289. https://www.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/Deak-Jozsef_Doktori-ertekezes_2018.pdf (letöltés ideje: 2025. október 12.)

51 A tudományok kandidátusai. Magyar Rendőr, 1981/29. (1981. július 18.) 4.

eredményesen végzett tudományos kutatómunkájáért, illetve a kutatásokat segítő és tudományszervezői tevékenységért részére.[52]

1988-ban a Magyar Kriminológiai Társaság a büntetőpolitikai tevékenységben, főleg a kriminológiai tudományos kutatásokban kiemelkedő szakemberek munkájának elismerésére alapított Vámbéry Rusztem Emlékérem I. fokozatát adományozta Király Tibornak és Diczig Istvánnak.[53]

1990-ben a fegyveres erők és testületek állománya körében a tudományos kutatás, a tudományok legújabb eredményeinek alkalmazása terén végzett kiemelkedő teljesítmény elismerésére alapított Stromfeld Aurél-díjat a honvédelmi miniszter a belügyminiszterrel egyetértésben, a fegyveres erők napja alkalmából adományozta dr. Diczig István rendőr vezérőrnagy, az országos rendőrfőkapitány bűnüldözési helyettese részére a bűnözés okainak feltárására, a megelőzés helyes módszereinek kidolgozására irányuló kutatásai, valamint a belügyi szakemberképzés terén tanúsított szakmai érdemei elismeréseként.[54]

A rendszerváltás időszakát, illetve az ezzel egy időben történt nyugállományba vonulását követően azonban a rendészettudományi, szakmai közéletből távozott, tudományos tevékenysége a prognóziskutatásra korlátozódott, ritkán publikált.

VIII.
A rendszerváltás és a Dunagate-ügy

Diczig István a rendszerváltás időszakában lett az Országos Rendőr-főkapitányság egyik tekintélyes vezetője, és emellett a belügyi reformok lelkes támogatója is volt. Az akkor kirobbant ún. Dunagate-ügy kivizsgálására a Belügyminisztériumban létrehozott bizottság vezetőjeként részesévé vált a magyar történelem egy rövid, de annál eseménydúsabb időszakának, amely életútjának bemutatása során megkerülhetetlen esemény.

A Dunagate-ügy kapcsán indokoltnak tartom a rendszerváltás „zűrzavaros időszakának" a Belügyminisztériumot és a rendőrséget érintő fontosabb eseményeinek, változások vázlatos bemutatását, mivel véleményem szerint ezek kontextusában lehet csak pontosabb képet kapni az akkori eseményekről és az egyes résztvevők, így Diczig István és munkatársai tevékenységéről. Diczig István kétségkívül ebben az időszakban érkezett szakmai karrierje csúcsára.

Finszter Géza a vele készített interjúban kiemelte a Belügyi Szemle 1989. áprilisi és májusi számait. Az akkor működő Belügyi Tudományos Tanács 1989 *márciusában szervezett egy konferenciát*,[55] ahol elhangoztak olyan előadások, többek között dr. Horváth István belügyminisztertől, Verebélyi Imre miniszterhelyettestől, illetve Diczig Istvántól, melyek nagyon fontos források, mert azt mutatják be, hogy milyen gondolkodás jellemezte a belügyi kormányzatot 1989-ben: nagyfokú nyitottság a változások iránt. Diczig így írt erről: „Ha lépést akarunk tartani belpolitikai életünk gyors változásaival, nem várhatjuk meg azokat a kész helyzeteket, amelyekhez igazítanunk kell a Belügyminisztérium munkáját. Már ma is megfogalmazhatók azok a főbb kérdések, amelyekre a közeljövőben mindenképpen választ kell adnunk". Az általa (is) támogatott depolitizálás szükségességét is hangsúlyozta: „A rendőrséget függetleníteni kell a pártpolitikai vitáktól."[56]

A Diczig által szintén támogatott decentralizációs elképzelések kapcsán emlékezett vissza Korinek László: „az önkormányzati rendőrség koncepciójának vitáján, 1990. április 23-án az elképzelések teljes támogatást kaptak az önkormányzati törvényt előkészítő bizottságtól. A választások után, de még a kormányalakítás és a kormányprogram közzététele előtt megtartott tanácskozáson a miniszterhelyettes (Verebélyi Imre) óvatos, inkább az alább ismertetendő A változatot támogató megnyitóját követően mindenki – tehát a régebbi politikai szervezetek, a rendszerváltó pártok, valamint a szakma és az önkormányzatok (tanácsok) képviselői is – egyhangúlag állást foglaltak a radikálisabb B verzió mellett. Sőt, volt olyan javaslat is (Szegvári Péter, az akkori Fővárosi Tanács VB. titkára részéről), hogy a budapesti rendőrség helyett a kerületeknek legyenek önálló közbiztonsági szerveik (ami logikus, hiszen a kapitánysági szint már akkor is kerületenként működött). Dr. Diczig István, az Országos Rendőr-főkapitányság delegáltjaként – bár nem hivatalos álláspontot képviselve – lelkesen fejezte ki egyetértését az elgondolást illetően."[57] Erre hasonlóan emlékezett vissza a törvénytervezet előkészítésében részt vevő Szikinger István is.

A rendszerváltozás időszakában gyakran naponta jelentek meg a rendőrség szervezetét módosító döntések, melyek követése a vezetést és az állományt is kihívások elé állította, valamint elbizonytalanította. Jellemző példaként idézem a Magyar Köztársaság 1989. október 23-án történt kikiáltását alig egy hónappal megelőzően, 1989. szeptember 29-én, a Fegyveres Erők Napja alkalmából kiadott parancsot, melyben még a demokratikus szocializmusról és a szocialista jövőről írtak: „Napjainkban hatalmas méretű és gyors ütemű változásoknak vagyunk tanúi és cselekvő résztvevői. A visszafordíthatatlanná vált reformfolyamatok a magyar társadalom modellváltását készítik elő, amellyel a harmadik évezredre kívánunk méltó helyet találni az épülő új »európai otthonban«. A gazdaság dinamizálásával, a demokratikus szocializmus politikai intézményrendszerének kiépítésével, a humánus és szolidáris társadalmi viszonyok megteremtésével a civilizáció élvonalába akarjuk felküzdeni magunkat. Mindezek megvalósítása a magyar nép, az egész nemzet érdeke, s egyben jelenünk és szocialista jövőnk nagy vállalkozása."[58]

Diczig István már a kezdetektől részt vett a reformok kidolgozásában, az erre irányuló jogalkotási munkában. Többek között ő volt az előterjesztője az 1989. november 7-én (!) tar-

52 Magyar Rendőr, 1985/29. (1985. július 20.), 5.

53 https://www.kriminologia.hu/magyar-kriminologiai-tarsasag_vambery-es-viski-erem (letöltés ideje: 2025. október 12.).

54 Határőr, 1990/41. (1990. október 13.), 31.

55 Gondolatok a Belügyminisztérium helyéről, szerepéről a politikai intézményrendszer korszerűsítésének tükrében címmel a Belügyminisztérium Tudományos Tanácsa által 1989. március l-jén tartott tudományos ülés.

56 Diczig István: A Belügyminisztérium a politikai intézményrendszer korszerűsítésének tükrében. *Belügyi Szemle,* 1989/5., 18–24.

57 Korinek László: Önkormányzati rendőrség? *Belügyi Szemle,* 2024/5., 807–808.

58 A Magyar Népköztársaság honvédelmi miniszterének, belügyminiszterének és a Munkásőrség országos parancsnokának 63/1989. számú parancsa a Fegyveres Erők Napja alkalmából. 1989. szeptember 29. (ÁBTL-4.2.-sz.n.-HM-BM-MOP 63/1989. parancs)

tott miniszteri értekezlet első napirendi pontjának, melynek címe „Javaslat az állam- és közbiztonságról szóló törvény szabályozási elveire. Javaslat a nemzet biztonságának védelmére és biztonsági szolgálat szervezetére. Javaslat a Magyar Államrendőségről szóló törvény szabályozási elveire."[59]

A Belügyminisztérium jelentősebb átszervezésére ugyanakkor még 1989. október 23-át követően sem intézkedtek, kisebb módosításokkal ugyan, de továbbra is változatlan szervezeti keretek között, állománnyal és feladatkörökkel működött a BM III. (Állambiztonsági) Főcsoportfőnökség.

A belügyminiszter 1989. november 1-jén rendelkezett a BM Országos Rendőr-főkapitányság szervezetének módosításáról. Az erről szóló parancs[60] alapján a BM ORFK I-3. (vizsgálati) és a BM III/I. (állambiztonsági vizsgálati) osztályait összevonták, BM ORFK vizsgálati osztály néven. Az osztály vezetője továbbra is Diczig István volt, aki helyettesének pedig a megszüntetett állambiztonsági vizsgálati osztály volt vezetőjét, dr. Pajcsics Józsefet kérte fel.

A BM ORFK Bűnügyi Csoportfőnökségre, Közrendvédelmi és Közlekedési Csoportfőnökségre, valamint Igazgatásrendészeti Csoportfőnökségre tagozódva látta el feladatait. Az országos rendőrfőkapitány helyettese (bűnügyi csoportfőnök) közvetlen alárendeltségében

a) minisztériumi szervként működött a
– BM ORFK bűnüldözési osztály;
– BM ORFK gazdaságvédelmi osztály;
– BM ORFK vizsgálati osztály;
– BM ORFK bűnmegelőzési osztály;
– Interpol Magyar Nemzeti Iroda.
b) központi szervként osztály jogállással működött a
– BM ORFK Bűnügyi Technikai Intézet.

A BM ORFK vizsgálati osztály szervezetében az alábbi alosztályokat hozták létre:
– értékelő-elemző alosztály;
– állambiztonsági ügyek alosztálya;
– bűnüldözési alosztály;
– gazdaságvédelmi alosztály;
– börtönelhárítási és fogdafelderítési alosztály;
– központi vizsgálati alosztály.

A BM ORFK csoportfőnökségeinek, osztályainak, a rendőr-főkapitányságok bűnügyi, közbiztonsági és közlekedési, valamint igazgatásrendészeti szerveinek számozását a belügyminiszter megszüntette. Meghatározta, hogy az országos rendőrfőkapitány intézkedjen, hogy az irányítása alá tartozó területi szerveknél a parancsban megfogalmazott elveknek megfelelő szervezeti korszerűsítés 1989. december 31-ig befejeződjön.

A Belügyminisztériumban ezzel párhuzamosan megkezdődött a depolitizálás.[61] A belügyminiszter 1990. január 2-án rendelkezett arról, hogy hatályát veszti valamennyi belügyi rendelkezés párt- vagy KISZ-hatáskörre vonatkozó előírása, valamint azok a szövegrészek, amelyek a párt és a KISZ számára kizárólagos jogokat vagy megkülönböztetett jogállást biztosítanak, illetőleg ideológiai-politikai elvárásokat fogalmaznak meg.[62]

A depolitizálással kapcsolatban dr. Túrós András akkori országos rendőrfőkapitány, belügyminiszter-helyettes így emlékezett vissza: „A szolgálati szabályzat kapcsán országos kapitányi értekezletet tartottunk, amelynek egyetlen napirendi pontja az volt, hogyan változzon a szolgálati szabályzat, azon belül is, mi legyen a megszólítás. Az elvtárs, elvtársnő helyett milyen megszólítást alkalmazzunk a jövőben. Lehetett érezni, hogy vibrál a levegő, mert a rendőri vezetők többsége rendkívül erősen kötődött a régi beidegződésekhez, s a szavazásnál majdnem egyharmaduk ragaszkodott ahhoz, hogy maradjon meg a jelenlegi, mert az mindent kifejez. Vagy húsz százalékuk bajtárs, bajtársnő megszólítást akart, s ekkor felszólalt Diczig István, aki azt mondta, hogy szerinte bátran válasszuk az úr, asszony, hölgyem megszólítást, mert ez általánosan elfogadott forma, és ebbe az irányba megyünk, polgári demokrácia várható, s ez a megszólítás időálló lesz. Végül ezt fogadtuk el, s 1989 végén elkészült az új szolgálati szabályzat, amely 1990. január 1-jén lépett hatályba."[63]

A társadalmi, politikai helyzet rendkívül gyors változását a Belügyminisztérium azonban nem tudta követni. Finszter Géza megállapítása szerint a rendszerváltás időszakára a rendőrség funkcionális, legitimációs, valamint erkölcsi és politikai szempontból is válságba került.[64]

IX.
„A törvényesség belső őre"

Ezt a válságot fokozta az ún. Dunagate-ügy kirobbanása. 1990. január 5-én egy budapesti moziban tartott sajtótájékoztatón a demokratikus ellenzék képviselői nyilvánosságra hozták, hogy a BM III/III. Csoportfőnökség 1989. október 23-a, vagyis az ezt tiltó új alkotmány hatálybalépése után is titkosszolgálati módszerekkel gyűjtött információkat az ellenzéki pártokról és vezetőikről.[65]

Dr. Horváth István belügyminiszter a törvénysértéssel vádolt belső biztonsági szolgálat ügyének vizsgálatára különbizottságot hozott létre.[66] A bizottság elnöke Diczig István r. vezérőrnagy, a BM ORFK Vizsgálati Osztály vezetője, tagjai

59 MNL-OL-XIX-B-1-y. 52. d. 10-52/18-1989. Miniszteri értekezlet jegyzőkönyve 1989. november 7., 47. Ismerteti: Révész Béla: A politikai átalakulás és a titkosszolgálatok változásainak kapcsolata az újabb források tükrében. *De iurisprudentia et iure publico – Jog- és politikatudományi folyóirat,* 2011/4., 52–139. http://dieip.hu/wp-content/uploads/2011-4-szam.pdf (letöltés ideje: 2025. október 10.)

60 ÁBTL-4.2-10-22/19/1989. A belügyminiszter 19/1989. számú parancsa a BM Országos Rendőr-főkapitányság szervezetének módosításáról. 1989. november 1. (10-22/19/1989.)

61 Korinek László: Rendszerváltozás a belügyben. In: *Rendészettudományi gondolatok.* Magyar Rendészettudományi Társaság, Budapest, 2014., 33-54.

62 ÁBTL-4.2-10-21/1/1990. A belügyminiszter 1/1990. BM utasítása a belügyi rendelkezések párt- és KISZ-hatáskör érvényesítésére, valamint az ideológiai-politikai elvárásokra vonatkozó részeinek hatályon kívül helyezéséről. 1990. január 2. (10-21/1/1990.)

63 „…részesei voltunk az átalakulásnak…" Interjú dr. Túrós Andrással. *Belügyi Szemle,* 2015/1., 34–41.

64 A megváltozott gazdasági és társadalmi környezetben a rendőrségnél funkcionális válságot okozott, hogy a hagyományos feladatait nem tudta ellátni, legitimációs válságot okozott, hogy a végzett tevékenysége sokszor ellentétes volt a jogi szabályozással, erkölcsi-politikai válságot okozott, hogy szervezete és állománya folytonosságot képviselt az előző rendszerrel. Finszter Géza: A magyar rendőrség válsága. *Belügyi Szemle,* 1990/6., 3.

65 Lásd részletesen: Révész Béla: *A „Duna-gate" ügy jelentősége a rendszerváltás történelmében.* Acta Universitatis Szegediensis, Szeged, 2006.,

66 A belügyi vizsgálat célja a biztonsági szolgálat átalakítása. Magyar Nemzet, 1990. január 9.

Finszter Géza r. alezredes, a BM ORFK Bűnügyi Technika Intézetének vezetője, Kolláth György, a BM Általános Közigazgatási és Közjogi Főosztályának vezetője és Szikinger István, a BM Közigazgatási Kutatások Programirodájának vezetője voltak. A bizottság az első ülését 1990. január 8-án tartotta, majd rendkívül rövid idő alatt, 1990. január 16-án elkészítette a jelentését, melyet azóta gyakran „Diczig-jelentésként" is hivatkoznak.

A Dunagate-ügyet sokan feldolgozták már,[67] illetve az azt vizsgáló, belügyminiszter által felállított különbizottság tagjai is többször nyilatkoztak[68], írtak[69] az ügyről,[70] a bizottság tevékenységéről, a tett megállapításokról és az azok alapján levont következtetésekről és javaslatokról, valamint a Belügyi Szemle kerekasztal-beszélgetést is tartott az akkori események résztvevőivel.[71] A bizottság által készített jelentés eredeti változata is közzétételre került.[72] Mostani tanulmányomban ezért nem ezt kívánom ismertetni, hanem az egykori tagok visszaemlékezései alapján a bizottság létrejöttének, működésének eddig talán nem ismert mozzanatait, emlékezetes eseményeit bemutatni, kiemelve vezetője, Diczig István szerepét, tevékenységét.

A bizottság munkájáról megkérdeztem a bizottság egykori tagjait, dr. Kolláth Györgyöt és dr. Szikinger Istvánt,[73] valamint interjút készítettem dr. Finszter Gézával és a Diczig István munkáját szakértőként segítő dr. Pajcsics Józseffel.

A vizsgálat idején a BM Közigazgatási Kutatások Programirodáját vezető, jelenleg ügyvédként dolgozó Szikinger István Diczig István hozzáállása kapcsán elöljáróban elmondta, hogy a rendszerváltást közvetlenül megelőző időszakban a Belügyminisztériumban folyamatban volt az önkormányzatokról szóló törvény előkészítése. Az országgyűlési választások előtt dr. Verebélyi Imre belügyminiszter-helyettes egyeztetést hívott össze. Az egyeztetésen megvitatták a Szikinger és dr. Dános Valér által készített javaslatot, mely tartalmazott egy mérsékelt és egy radikális verziót is. Ennek során az ORFK képviseletében jelen lévő Diczig István „teljes mellszélességgel" kiállt a radikális változat mellett.

A vizsgálat idején a BM Törvényelőkészítési Főosztályát vezető Kolláth György részletes tanulmányt írt a Dunagate-ügyről, melynek rövidített változatát[74] a Belügyi Szemle is közölte. Most felidézte, hogy a BM III. Főcsoportfőnökség tevékenységét korábban nem ismerte. Verebélyi Imre kijelentette, hogy a Belügyminisztérium már nem rendőrminisztérium, hanem közigazgatási minisztérium is, így ő is ennek szellemében végezte a munkáját, a bizottság tagjaként is civilként definiálta magát. 1989. október 23-a után hírek szóltak arról, hogy a BM III/III. Csoportfőnökség alkotmányellenesen végzi a munkáját. A bizottság összehívása kapcsán elmondta, hogy dr. Gál Zoltán belügyminiszter-helyettes felhívta, hogy van egy „vizsgálandó helyzet", és berendelte a megbeszélésre. A megbeszélésen dr. Horváth István belügyminiszter ismertette a feladatot: „Nézzék meg, hogy mi történt. Egy hét alatt el kell készíteni a jelentést. Vállalják-e a feladatot?" Miután a bizottság vezetésére és tagként felkért személyeket hitelesnek tartotta, elfogadta a felkérést. Egy kikötése volt: bármi is legyen az eredmény, azt vállaljuk, mert később így szeretne az emberek, illetve a gyermekei szemébe nézni. Ezt a miniszter is elfogadta. Hozzátette, hogy Diczig István a jelentés tartalmával kapcsolatban az egyik bizottsági megbeszélésen javasolta, hogy az tényeket tartalmazzon, valamint néhány következtetést, melyet elfogadtak.

Miután a bizottság megkezdte a munkát, 1990. január 9-én személyesen is felkeresték a BM III/III. Csoportfőnökség központi objektumát, majd Diczig tábornok Horváth vezérőrnagy szobájában a bizottság jelenlétében meghallgatta a belső elhárítás vezetőit.[75] Mint arra Szikinger István visszaemlékezett, kérték, hogy Horváth József r. vezérőrnagy, csoportfőnök mutassa be a tevékenységüket szabályozó normákat. Ekkor minden páncélszekrényt átnéztek, minden fiókot átkutattak, de nem találták azt a minisztertanácsi határozatot, amely alapvetően meghatározta az általuk végzett feladatrendszert. Elgondolkodtató volt számára, hogy a testület vezetői, munkatársai mennyire ismerik ezeknek az egyébként nem nyilvános normáknak a tartalmát, illetve hogy tartják be ezeket a szabályokat a mindennapi gyakorlatban.

Kolláth György számára „döbbenet volt, hogy lebukott az államibiztonság". Ezenkívül több támadás is érkezett az akkori ellenzéki oldalról, elsősorban a Fidesz és az SZDSZ részéről. Utóbbi képviseletében Tamás Gáspár Miklós tette fel a kérdést, hogy „miféle bizottság az, amikor saját magukat vizsgálják?".

Ez a napi sajtóban is téma volt. A Magyar Nemzet cikke szerint „hétfőn [1990. január 8-án] reggel nyolc órakor a belügyminiszter, Horváth István már nem volt a dolgozószobájában: kabinetülésen vett részt, amelynek legfontosabb témája a biztonsági szolgálat lehallgatási botránya volt. Dr. Diczig István rendőr vezérőrnagy, az ügy kivizsgálására alakított bizottság vezetője épp munkatársaival egyeztette a teendőket. De mint Barsi Tamástól, a BM szóvivőjétől megtudtuk, a bizottság munkájáról a közvélemény egyhamar – a vizsgálat befejezéséig – nemigen kaphat tájékoztatást. – Nem skizofrén helyzet ez? A BM most – az ügyészséggel párhuzamosan – a BM-et, vagyis önmagát ellenőrzi? – A vizsgálat tárgyilagosságát a testület összetétele is garantálja – válaszolta a szóvivő. – Vezetője, Diczig vezérőrnagy az országos rendőrfőkapitány

67 Így például Révész Béla cikksorozata a Beszélő című folyóiratban. Révész Béla: Dunagate I., *Beszélő,* 2004/12., http://beszelo.c3.hu/04/12/08reveszb.htm; (letöltés ideje: 2025. október 10.) Révész Béla: Dunagate II., *Beszélő,* 2005/1., http://beszelo.c3.hu/cikkek/dunagate-ii; (letöltés ideje: 2025. október 10.) Révész Béla: Dunagate III., *Beszélő,* 2005/2., http://beszelo.c3.hu/cikkek/dunagate-iii (letöltés ideje: 2025. október 10.).

68 Beszélgetés Diczig István vezérőrnaggyal, a belügyminisztériumi vizsgálóbizottság vezetőjével. OGy IL E-gyűjtemény BB-004/1990. (1990. február 1.) 10–12.

69 Pajcsics József: Ó, az a békés átmenet. *Belügyi Szemle,* 2010/7–8., 100–123.

70 Cégen belül is dúlt a csata. A BM-es különbizottság vezetője a lehallgatási botrányról. (Interjú dr. Diczig István r. vezérőrnaggyal) Népszava, 1990/26. (1990. január 31.) 7.

71 Öt év után a Dunagate-ügyről. Kerekasztal-beszélgetés 1995. február 9-én. Részvevők: Finszter Géza, Kolláth György, Pajcsics József, Szikinger István, Pallagi Ferenc, Korinek László. *Belügyi Szemle,* 1995/4., 61–81.

72 A Dunagate-jelentés (1990. január 16.) Eredetiben közli a *Belügyi Szemle,* 2015/1., 42–58.

73 A telefonon történt megkérdezésekre 2025. október 3-án került sor.

74 Kolláth György: Utóirat a Dunagate-ügyről – egy civil szemszögéből. *Belügyi Szemle,* 1995/4., 13–33.

75 Pajcsics József: Ó, az a békés átmenet. *Belügyi Szemle,* 2010/7–8., 117.

helyettese, a Belügyminisztérium vizsgálati osztályának vezetője, tehát nevezhetjük a törvényesség belső őrének is."[76]

Diczig személyes pártatlanságát is megkérdőjelezték. A közlemény szerint a Fidesz debreceni csoportjának tudomására jutott, hogy „a belügyi botrány kivizsgálásával megbízott dr. Diczig István, az ORFK vizsgálati osztályánál vezetője, 1956-ban, Debrecenben részt vett a forradalmárok ellen folytatott megtorló hadjáratban. Ekkor még karhatalmistaként. A karhatalomról tudjuk, hogy létrejötte óta a BM állambiztonsági szerveinek egyike. A felkelés leverése után, dr. Diczig a debreceni rendőrségen kapott vezető beosztást, később a BRFK-hoz került. Pályafutásának furcsa momentumai, melyek a pártállam titkosszolgálatához kapcsolják személyét, nyugtalanítóan hatnak. Ezért nem látunk garanciát arra, hogy a lehallgatási botránnyal kapcsolatos vizsgálat a megfelelő felügyelet alá került. Kérjük, hogy dr. Diczig úr szíveskedjen tisztázni az állambiztonsági szervekkel való függőségét, a pártatlanságát a vizsgálatot kérők és folytatók között."[77] Diczig István erre úgy reagált, hogy „a korszak elvárásainak megfelelően 1956 decemberében behívott, vasúti tartalékos tisztként teljesített szolgálatot, később, 1957 augusztusától pedig a városi vasúti rendőrség vezetőjeként dolgozott. Megtorló hadjáratban nem vett részt."[78]

X. „Nehogy azt higgye, hogy ezért a jelentésért majd valaha is megdicsérik!"

Pajcsics József felidézte, hogy január 13-án hívatta a bizottság tagjait dr. Horváth István belügyminiszter. Akkor már a jelentés tervezete elkészült és felterjesztésre került a miniszterhez. Az asztal egyik oldalán ő ült egy munkatársával, illetve a bizottság tagjai a másik oldalon. A miniszter láthatóan nagyon ideges volt, nyilvánvalóan nem tetszett neki a jelentés. Szemrehányó hangon kezdte el a bevezetőjét, Diczignek mindjárt az elején megjegyezte, nehogy azt higgye, hogy ezért a jelentésért majd valaha is megdicsérik. Elmondta, hogy itt volt 1989 nyarán egy kerekasztal-megegyezés, és ezt most felrúgták, tehát gyakorlatilag egy támadásnak ítélte ezt. Megpróbálta kimondatlanul arra irányítani a figyelmet, hogy túl radikális ennek a jelentésnek a tartalma és a megfogalmazása.

Finszter Géza hozzátette, hogy volt egy nagyon kényes kérdés. A belső elhárításnak ezeket a jelentéseit az akkor regnáló Németh-kormány több tagja megkapta. 14 személy szerepelt egy listán, az akkori kormányzati vezetők és a párt néhány vezetője. Ez azért volt nagyon kényes, mert a listát csatolták a jelentéshez, hogy ezek a személyek tudtak erről. Különösen kényes volt Németh Miklós miniszterelnök személye, aki úgy szerepelt a közvélemény előtt, aki nyitott a változásokra. Erre mondta azt a miniszter, hogy ezt a listát nem kell majd csatolni a jelentéshez. Ekkor Pajcsics József visszaemlékezése szerint Kolláth György felugrott, és kijelentette, hogy ha itt a miniszter úr befolyásolni akarja a bizottság megállapításait, vagy a jelentést, akkor ő máris távozik és a jelentést nem írja alá. Már szinte ott is hagyta volna az asztalt. Ekkor Diczig István volt az, aki egyből csillapítani kezdte, hogy erről itt szó sincs, szó sem lehet arról, hogy bármilyen befolyásolási kísérlet történjen. A bizottság függetlenül végzi a munkáját és megállapításait befolyásolásmentesen fogja megtenni. Ezután folytatódott a megbeszélés, melynek során magyarázkodott a miniszter, de nem tudott beleszólni abba, hogy a bizottság bármiben is változtasson a jelentés tartalmán vagy megfogalmazásán. Ezt Kolláth György sem cáfolta.

Szikinger István elmondta, hogy emlékezetes volt számára, hogy amikor a Dunagate-bizottság jelentéséről referáltak a bizottság tagjai dr. Horváth István belügyminiszternél, a miniszter, miután meghallgatta a bizottság megállapításait – tulajdonképpen a később véglegessé vált jelentés tartalmának összefoglalását –, megjegyezte, hogy „Akár le is mondhatnék!". Erre Diczig István úgy reagált, hogy „Nagy csacsiság volna!".

A Dunagate-ügyben később, 1991 áprilisában a Budapesti Katonai Bíróságon az ötödik tárgyalási napon tanúként hallgatták ki Diczig Istvánt, melynek során az 1989. nyári kerekasztal-tárgyalások, majd általa vezetett bizottság jelentésének részleteiről kérdezték. Vallomásában kifejtette, hogy a csoportfőnökség működési beidegződéseinek tehetetlensége miatt – a katonai bűncselekményekkel vádolt – Pallagi Ferenc volt belügyminiszter-helyettest és Horváth József volt csoportfőnököt nem lehet felelőssé tenni.[79]

A Belügyminisztérium átszervezésére csak 1990 januárjában és azt követően került sor, részben a Dunagate-ügy következményeként. 1990. január 10-én lemondott Pallagi Ferenc r. vezérőrnagy, a belügyminiszter állambiztonsági helyettese, 17-én lemondott dr. Horváth József r. vezérőrnagy, a BM III/III. Csoportfőnökség vezetője, 18-án dr. Horváth István belügyminiszter jogutód nélkül megszüntette a BM III/III. Csoportfőnökséget, majd 23-án a Parlamentben elmondott beszéde végén maga is lemondott.

A Belügyminisztériumot ezt követően megbízottként vezető dr. Gál Zoltán államtitkár a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról szóló 1990. évi X. törvény hatálybalépésének napjával megszüntette a BM Állambiztonsági Miniszterhelyettesi Titkárságot, a BM III/I., III/II., III/IV. Csoportfőnökséget, a BM Adatfeldolgozó és Tájékoztatási Csoportfőnökség Állambiztonsági Operatív Nyilvántartó Osztályát, a megyei (budapesti) rendőr-főkapitányságok állambiztonsági helyettesi beosztását és a megyei (budapesti) rendőr-főkapitányságok III/I. alosztályait és III/II. osztályait, valamint az állambiztonsági törzsszerveket (titkárságokat).[80]

A BM III. Főcsoportfőnökség személyi állományának egy részét az újonnan megalakuló polgári nemzetbiztonsági szolgálatok (a Nemzetbiztonsági Hivatal és az Információs Hivatal) és a katonai nemzetbiztonsági szolgálatok, egy részét a rendőrség (jellemzően bűnügyi) szervei vették át, jelentős része

76 Magyar Nemzet, 1990/7. (1990. január 9.) 3.
77 Magyar Nemzet, 1990/20. (1990. január 24.) 10.
78 Népszava, 1990/22. (1990. január 26.) 16.

79 A Cég „lendkerekes autója" Kurír, 1991/105. (1991. április 18., reggeli kiadás), 3.
80 ÁBTL- 4.2-10-21/18/1990. A belügyminiszter 18/1990. BM utasítása a Belügyminisztérium szervezetének változásáról. 1990. február 14. (10-21/18/1990.)

azonban nyugállományba került, illetve leszerelt a hivatásos állományból.[81]

Az állam- és közbiztonságról szóló – az 1990. évi X. törvénnyel és az 1990. évi XXII. törvénnyel módosított – 1974. évi 17. törvényerejű rendelet újonnan beiktatott, 11/A. §-a alapján az Országos Rendőr-főkapitányság (a továbbiakban: ORFK) 1990. március 15-től önálló országos hatáskörű szervként működött.[82] Ennek alapján a belügyminiszter 1990. április 4-én közzétett utasításban rendelkezett az Országos Rendőr-főkapitányság szerveinek létrehozásáról.[83] Meghatározta az országos rendőrfőkapitány részére, hogy a rendőrség feladatait meghatározó jogszabályok figyelembevételével 1990. április 1-ig (!) állapítsa meg az egyes szolgálati ágak szervezeti felépítését, tagozódását, irányítását, alá- és fölérendeltségi viszonyait, illetve feladatkörét, valamint nevezze ki a hatáskörébe tartozó vezetőket.

A rendszerváltozás befejezéseként az 1990 tavaszán tartott országgyűlési választás eredményei alapján 1990. május 23-án megalakult a dr. Antall József által vezetett koalíciós kormány, melyben a belügyminiszteri tárcát dr. Horváth Balázs kapta. A Belügyminisztérium rendszerváltozást követő átszervezésének befejezése 1990 júliusában történt meg. A belügyminiszter a Belügyminisztérium főcsoportfőnökségeit, csoportfőnökségeit, főosztályait és osztályait megszüntette, és meghatározta a minisztérium új szervezetét.[84]

A rendszerváltozás eseményeihez kapcsolódó érdekes színfoltként idézem fel, hogy a Népszava országos napilap az 1990-es – akkor még kétfordulós – országgyűlési választások első fordulója előtti utolsó munkanapon, pénteken a választás eredményére vonatkozó „tippelésre" kért fel „néhány neves személyiséget", akik „jövendölésüket úgy fogalmazták meg, hogy tudták: az olvasók már a kész eredmény hozzávetőleges ismeretében tanulmányozzák jóslatukat". Dr. Diczig István, az ORFK vezetőhelyettese is „vállalkozott a tippelésre" és az alábbiakat nyilatkozta: „A pártok közül az MDF-et tartom egy olyan szervezetnek, amelynek politikája kiegyensúlyozott, programja széles tömegek számára vonzó és hangvétele is megfelelő. Az SZDSZ szintén sikerrel pályázhat az első három hely egyikére, hiszen konkrét programjuk van, célkitűzéseik, határozottságuk és következetességük pedig tiszteletet parancsol. A Kisgazdapárt a falusi lakosság körében számíthat jelentős támogatásra, bár véleményem szerint a földkérdésben elfoglalt álláspontjukkal a termelőszövetkezeti parasztságot nemigen sikerült megnyerniük. Szerintem a választások második fordulója lesz a döntő, s az első két hely tekintetében csupán árnyalatnyi lesz a különbség. Válaszom tehát: MDF, SZDSZ, Kisgazdapárt."[85] Úgy gondolom, ma már elképzelhetetlen hasonló interjú.

XI.
A rendszerváltás után

Diczig István 1990. október 31-i hatállyal történt nyugállományba helyezését követően ügyvédként dolgozott, mellette tudományos, kutatói tevékenységét is folytatta, bár alacsonyabb intenzitással, írásai is ritkábban voltak olvashatók.

Szakterülete a kriminológia volt, kutatási témája a bűnözés okainak és feltételeinek vizsgálata, a bűnözés prognosztizálása. Előadásaiban, tanulmányaiban és könyveiben ez és a bűnözés megelőzése központi témaként szerepelt. Később figyelme a korrupcióra, mint a 21. század egyik kihívására irányult, de erőteljesen foglalkoztatta a globalizáció és az innováció hatása a bűnözés helyzetére és várható alakulására Magyarországon.

A Magyar Tudományos Akadémia 1976-ban hozta létre a Jövőkutatási Bizottságot a Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya keretében. Diczig az MTA IX. Osztály Jövőkutatási Bizottságának kezdetektől, a Statisztikai és Jövőkutatási Tudományos Bizottságnak 2011-től haláláig tagja volt. 2007-ben az MTA Jövőkutatási Bizottsága „A Magyar Tudományos Jövőkutatásért" érmet adományozta részére „a jövőkutatás tudományának, különös tekintettel a bűnügyi prognosztikának a műveléséért, bűnügyi előrejelzések tudományos alapú készítéséért és a jövőkutatás módszertani eredményei gyakorlati alkalmazásának felkarolásáért."[86]

Diczig a rendszerváltást követően, már az 1990-es évek közepén a gazdasági bűnözést kriminológiai szempontból vizsgálva, jól elkülöníthető jellemzői alapján több szakaszra osztotta. Meghatározása szerint az első szakaszban a Magyarországon kialakult – de a társadalmi rendszer alkotta korlátok közé szorított – gazdasági bűnözés főleg lokális jellegű volt. Elkövetési módját tekintve a joghézagok kihasználása, gazdasági szabályozók kijátszása, vissza nem térítendő támogatások megszervezése és különféle gazdasági előnyökhöz való hozzájutás volt, amely korrupcióval is egybefonódott. Az így szerzett vagyont felélték. Az 1980-as évek elejétől változás következett be. A gazdaságban kezdődő, majd lassan szélesedő liberalizálódás lehetővé tette a bűnöző tevékenységből származó anyagi javakból felhalmozását, ingatlanba fektetését. A '80-as évek végéig tartó második szakaszt a vagyonfelhalmozás jellemezte, amely magántulajdon gyarapodásában fejeződött ki. A büntető jogalkotás és jogalkalmazás is tükrözi ezt a viszonylag „stabil" időszakot. A jogszabályokban kevés változás történt, és az ítéletek sem utaltak változásra.[87]

Diczig a gazdasági bűnözés harmadik szakaszához sorolta annak rendszerváltozást követő átalakulását. Mint kifejtette, „a gazdasági bűnözésben a '90-es évek elejétől minőségi változás következett be. A magántőke felszabadítása, a vállalkozás szabadságának megvalósulása új helyzetet teremtett. A le-

81 Tóth Eszter – Petrikné Vámos Ida (szerk.): Állambiztonsági archontológia. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára. https://www.abtl.hu/ords/archontologia/f?p=108:1 (utolsó letöltés ideje: 2023. december 23.)

82 Az egyes törvények és törvényerejű rendeletek hatályon kívül helyezéséről és módosításáról szóló 1990. évi XXII. törvény 22. § és 64. § (1) bekezdés.

83 ÁBTL-4.2-10-21/37/1990. A belügyminiszter 37/1990. BM utasítása az Országos Rendőr-főkapitányság szerveinek létrehozásáról. 1990. április 4. (10-21/37/1990.)

84 ÁBTL-4.2-10-21/53/1990. A belügyminiszter 53/1990. BM utasítása a Belügyminisztérium szervezetéről és belső irányítási rendjéről. 1990. július 19. (Szám: 10-21/53/1990.)

85 Hogyan tippeltek? Népszava, 1990/71. (1990. március 26.) 3.

86 https://www.ksh.hu/docs/bemutatkozas/mta/mta_jtab/dokumentumok/jtab_kituntetettek.pdf (letöltés ideje: 2025. október 12.)

87 Diczig István: A gazdasági bűnözés új jelenségei. *Gazdaság és Társadalom,* 1995/1., 84.

gális tőkepiac mozgásba hozta az illegális forrásokat is, amely a gazdasági rendszer átalakításából és változásából – közte a privatizációból – fakadó lehetőségeket is maximálisan kihasználta. A büntető jogalkotás igyekezett lépést tartani a változásokkal, az új elkövetői magatartások büntető normáinak megteremtésével, de mindvégig lépéshátrányban maradt. […] Megkezdődött a tőke legális működtetése és fokozatos elhatárolása attól a bűnös folyamattól, amelyben keletkezett, vagyis nem pénz, hanem a tőke tisztára mosásának folyamata figyelhető meg. […] A tőke önálló életre kel, legalizálását cégbejegyzés, részvény, értékpapír stb. végén legális adózott jövedelem fedezi. Ki kételkedhet ezek után – a rágalmazás veszélye nélkül – ezen üzletemberek tisztességében."[88]

Diczig szerint a társasági törvénybe az akkori törvényhozók olyan joghézagokat építettek be, amelyek lehetőséget adtak az akkori vezetésnek, hogy a politikai hatalmát a rendszerváltás során gazdasági hatalomba mentse át. Ezekkel a joghézagokkal olyan falakat építettek a privatizáció folyamatába, amelyekkel szemben a gazdasági rendőrség tehetetlennek bizonyult. 1988-tól 1991-ig Magyarországon spontán privatizáció zajlott le, amely teljesen ellenőrizetlenül ment végbe, aminek következtében kialakult a nomenklatúraburzsoázia.[89]

A Belügyi Szemlében – hosszú idő után – megjelent, egyben utolsó publikációjában – mintegy összefoglalva eddigi életművét – a következőket írta: „Ez az írás rendhagyó, nem követi a tudományos kutatások kialakult rendjét, nem idéz más szerzőktől, sőt a szerző korábbi önmagától sem. Tulajdonképpen egy szűrő, amelyen az elmúlt ötven év saját kutatási tevékenységem múltja, jelene és »eredménye« szűrődik át a mai tudásom tükrében. Kerestem, de nem találtam meg a »végső igazságot«." A cikkben bemutatta, hogy kutatásai életének utolsó két évtizedében két irányban indultak el. Egyik a társadalmi és gazdasági viszonyokban rejlő kriminalitást kiváltó tényezők eddigieknél mélyebb feltárása, a másik az emberi tudatra közvetlenül ható, azt befolyásoló tényezők vizsgálata volt. Az előbbibe tartozott a társadalomban és gazdaságban rejlő bűnözési okok okainak – a bűnözés gyökereinek – vizsgálata, amely részeredményt hozott azzal, hogy sikerült kimutatni azok emberekre ható befolyását. „Arra azonban a kriminológiai ismeretem nem volt elegendő, hogy az emberi tudatban kialakuló folyamat lényegét feltárjam. Erre a vonatkozó szakirodalomban sem találtam választ. Új utakat kerestem. A hivatásom, amely több évtizedes bűnüldözési és büntető ügyvédi tevékenységben fejeződik ki, lehetővé tette az elkövetők százai életútjának vizsgálatát. Ennek révén jutottam arra a következtetésre, hogy az életútban lennie kell egy hosszabb vagy rövidebb időszaknak – amelyet töréspontnak neveztem el –, amikor a személy letér a társadalom normáinak követésének útjáról."[90] Ezt a munkát azonban már nem tudta folytatni.

Rendszeresen vett részt kandidátusi (CSc, majd 1993-tól PhD), illetve doktori (DSc, 1995-től az MTA doktora) tudományos fokozat megszerzésére irányuló eljárásokban mint bíráló, opponens, illetve témavezető (1983-ig használt megnevezéssel: aspiránsvezető).[91]

Az akadémiai doktori védések közül – a jelölt, illetve a közreműködő, kiemelkedő tudós személyiségekre figyelemmel – külön is ki szeretnék emelni kettőt. Egyrészt az 1980-as évek első feléből a gazdasági bűnözés jeles kutatója, Wiener A. Imre Gazdasági bűnözés – gazdasági bűncselekmények című doktori értekezésének 1984-es nyilvános védését, melynek opponensei Katona Géza, Kálmán György és Erdősy Emil, a bírálóbizottság tagjai Gödöny József, Kertész Imre, Földvári József és Diczig István voltak.[92] Másrészt Diczig István életének késői éveiből a kiváló büntetőeljárás-jogász, Herke Csongor Súlyosítási tilalom a büntetőeljárásban című doktori értekezésének 2013-as nyilvános védését, melynek opponensei Bárd Károly, Irk Ferenc, Katona Géza, a bírálóbizottság elnöke Finszter Géza, tagjai Bragyova András, Diczig István, Gönczöl Katalin, Mezey Barna, Vavró István és Hack Péter voltak.[93]

Még nem sokkal halála előtt is kapott felkérést doktori eljárásban való bizottsági részvételre, ennek azonban már nem tudott eleget tenni.[94]

XII. Ügyvédként

Nyugállományba helyezését követően Diczig István ügyvédi praxist folytatott. Nem lett országosan ismert ügyvéd, ugyanakkor néhány jelentős médiaérdeklődést kiváltó büntető- és közigazgatási eljárásban közreműködött védőként, jogi képviselőként, illetve ezek, valamint közlekedési szakjogászként közlekedési ügyek kapcsán nyilatkozott a sajtónak.

Ilyen volt a szír származású, Magyarországon élő orvossal szemben indított idegenrendészeti eljárás, melynek során a Belügyminisztérium Bevándorlási és Állampolgársági Hivatala 2003. április végén 10 évre kiutasította Magyarországról az orvost, mert a Nemzetbiztonsági Hivatal információi szerint egy terrorista szervezetet kívánt támogatni. Az orvos jogi képviselőjeként Diczig István járt el és bíróságon támadta meg a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal közigazgatási határozatát.[95]

Az ún. Postabank-perben a dr. Princz Gábor és társai ellen különösen nagy vagyoni hátrányt okozó hűtlen kezelés bűncselekmény V. rendű vádlottja, J. Péter 1996 januárjától a Kereskedelmi és Hitelbank Rt. Befektetési Igazgatóság ügyvezető igazgatója volt. Feladata volt a bank befektetéseinek menedzselése, kezelése. Irányította a banki részesedések kezelését, illetve az ezen tevékenységhez kapcsolódó aktív banki ügyletek lebonyolítását. Ez az igazgatóság 1998 februárjáig a

88 Uo. 86.

89 Szretykó György: A gazdasági joghézagoktól a gazdasági bűnözésig. *Gazdaság és Társadalom,* 1995/3–4., 319.

90 Diczig István: A kriminológiai okkutatás és megelőzés múltja, jelene és jövője. *Belügyi Szemle,* 2015/1. 108–112.

91 Az MTA doktori tanácsának közleménye. *Magyar Tudomány – Az MTA folyóirata,* 2011/2. 239.

92 A Tudományos Minősítő Bizottság hírei. Új doktorok, 1984. március. Magyar Tudomány – Az MTA Értesítője, 1984/6.

93 Herke Csongor: *Súlyosítási tilalom a büntetőeljárásban.* Akadémiai nagydoktori mű. 2012. https://real-d.mtak.hu/490/ (letöltés ideje: 2025. október 11.)

94 Diczig István (1930–2015) *Belügyi Szemle,* 2016/2. 5.

95 Pert indított a Magyarországról kiutasított szír orvos. 2003. július 17. https://hvg.hu/itthon/00000000004C9160 (letöltés ideje: 2025. október 12.)

Banküzemgazdasági Központi Igazgatóság részeként, majd önálló igazgatóságként működött. J. Péter védelmében meghatalmazott védőként dr. Diczig István járt el.[96]

Végül hadd idézzem fel egy saját emlékemet. A 2000-es évek végén Diczig István ügyvéd úr egy gazdasági társaság képviseletében tett feljelentést egy ingatlanügylet kapcsán felmerült bűncselekmény gyanúja miatt. Az akkor hatályos büntetőeljárási törvény alapján végzett feljelentéskiegészítés során beszerzett adatokra figyelemmel a feljelentés elutasításra került. Az erről rendelkező határozat szerkesztése során elkövettem azt a hibát, hogy az indokolás elején röviden leírtam, hogy miért nem volt megállapítható bűncselekmény gyanúja, majd a rendelkezésre álló adatok részletes értékelését követően, összefoglalva a tényeket, szintén leírtam ugyanazt a következtetést. Diczig István a határozat ellen panasszal élt, melyben megjegyezte: attól, hogy a nyomozó hatóság kétszer leírja a határozatban ugyanazt, az még nem lesz igaz. Neki viszont ebben igaza volt...

Diczig István 2015. december 25-én, 85. éves korában hunyt el. Hamvasztás utáni búcsúztatására 2016. január 20-án került sor Budapesten, a Fiumei úti temetőben. Tisztelői egy szál virággal búcsúztak tőle.

Az MTA Jövőkutatási Bizottsága nekrológjában kiemelte: „Előadásai és tudományos művei tükrözték hitvallását."[97]

A Belügyi Szemlében megjelent szerkesztőségi nekrológ úgy fogalmazott, hogy „a rendőr tábornok szakmai életútja tükre annak a történelmi korszaknak, amely Diczig István és nemzedéke számára osztályrészül adatott"[98]. Valóban így van.

MELLÉKLETEK

Interjúk

Interjút készítettem Diczig István egykori helyettesével, a jelenleg ügyvédként dolgozó dr. Pajcsics József ny. r. dandártábornok úrral, valamint a Dunagate-ügy kivizsgálására létrehozott belügyminisztériumi bizottság egykori tagjával, prof. dr. Finszter Géza ny. r. ezredes úrral, az MTA doktorával, aki jelenleg a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karon oktat, mint professzor emeritus.

Dr. Pajcsics József ny. r. dandártábornok

(Az interjú felvételének időpontja: 2025. szeptember 24.)

Dr. Pajcsics József a Marx Károly Közgazdaság-tudományi Egyetemen 1967-ben szerzett közgazdász oklevelet. Ekkor a BM III. (Állambiztonsági) Főcsoportfőnökség 1. (Vizsgálati) Osztály Népgazdaságvédelmi Alosztályán kapott hivatásos tiszti beosztást. 1971-től a BM III/1-a. (Kémelhárító) Alosztály munkatársa, majd osztályvezető-helyettes, 1989-ben megbízott osztályvezető. 1989. október 1-től a BM ORFK Vizsgálati Osztály osztályvezető-helyettese, 1990. július 16-tól az ORFK Vizsgálati Főosztály Szakmai Irányító Osztály vezetője, egyben főosztályvezető-helyettes. 1995-ben – kérelmére – nyugállományba helyezték, azóta ügyvédként dolgozik. A Magyar Kriminológiai Társaság és a Magyar Rendészettudományi Társaság alapító tagja. A Magyar Köztársaság elnöke az 1956-os forradalom és szabadságharc 50. évfordulója alkalmából 2006. október 23-án nyugállományú rendőr dandártábornokká nevezte ki.

Mikor és hogyan került a Belügyminisztérium állományába?

A közgazdaságtudományi egyetem elvégzését követően, 1967-ben kerültem a Belügyminisztérium hivatásos állományába, amikor az 1968. január 1-jén induló ún. új gazdasági mechanizmus gazdasági reformokra figyelemmel frissen végzett közgazdászokat kerestek. a BM III. (Állambiztonsági) Főcsoportfőnökség 1. (Vizsgálati) Osztályára. Akkor azt feltételezték, hogy a gazdasági reformok nyomán megkezdődik a tervutasításos gazdaságirányítási rendszer leépítése, és vele párhuzamosan a gazdasági bűnözés jelentősen növekedni fog. A BM III/1. Osztály Népgazdaságvédelmi Alosztályán kaptam beosztást, azonban az alosztály 1971-ig gazdasági bűncselekményekkel nem foglalkozott. Miután 1971-ben a Belügyminisztériumot átszervezték, ennek során az alosztályt megszüntették, átkerültem a BM III/1-a. alosztályra, amelynek a kémelhárítás volt a fő feladata. Miután itt gazdasági ügyek láthatóan nem voltak, és úgy láttam, nem is lesznek, felmértem, hogy a közgazdász diplomával kevésbé tudom a feladatokat magas szinten ellátni, jelentkeztem az egyetem jogi karára, melyet esti tagozaton elvégzett. A rendszerváltozás kezdetéig az osztályon dolgoztam.

Mikor került közvetlen kapcsolatba Diczig Istvánnal?

1989 áprilisában a Belügyminisztériumban tartottak egy országos értekezletet, amelyen már a reformgondolatokat felvetették, így azt is, hogy alkotmányellenes, hogy az államvédelemnek saját vizsgálati osztálya is van. Az egyik első reformjavaslat az volt, hogy ezt az állambiztonsági vizsgálati osztályt meg kell szüntetni. Ez személyesen is érintett, mivel ekkor már r. alezredes rendfokozatban osztályvezető-helyettes voltam. Ezen az értekezleten Diczig István is felszólalt és ő is hasonló reformgondolatokat vetett fel. Az volt a véleménye, hogy a BM Vizsgálati Osztály megszüntetésével együtt depolitizálni, valamint demilitarizálni és decentralizálni is kell a rendőrséget. Diczig a decentralizáció egyik felvetője és szónoka volt, önkormányzati rendőrség létrehozása mellett érvelt. Emellett a depolitizáció egyik legfőbb támogatója volt, javasolta, hogy a rendőrség pártirányítását szüntessék meg, az függetlenül, csak az alkotmány és jogszabályok alapján működjön. Ekkor még közvetlen munkakapcsolatban nem voltunk. Ő az ORFK Vizsgálati Osztály vezetője volt, Katona Géza utódjaként. Amikor Géza bácsi elment nyugdíjba, ő követte az osztályvezetői székben. Egy épületben voltunk egyébként a Gyorskocsi utcában, neki a II. emeleten volt az irodája, ismertük egymást. Szakmai kapcsolatban nem voltunk, kollegiális, inkább baráti beszélgetések zajlottak közöttünk. Szakmai és tudományos munkásságát természetesen ismertem, olvastam a cikkeit. 1987-ben védte meg a nagydoktori értekezését, melyet olvastam, illetve az akkori osztályvezetővel és néhány kollégával én is elmentem a védésre.

Szorosabb kapcsolatba akkor kerültünk, amikor nyáron megszületett a miniszteri döntés, hogy 1989. augusztus 31-i

96 Fővárosi Bíróság (ügyiratszám 1.B. 425/2003.), első tárgyalási nap: 2004. október 19. Ismerteti: A Postabank-per vádirata. Élet és Irodalom, 2006/30. (2006. július 28.) 8–9.

97 A múltból átívelő jövő. VIII. Magyar (Jubileumi) Jövőkutatási Konferencia 50 éves a magyar jövőkutatás, 2018. Budapest, 2018. november 14–15. Konferenciakötet. Palatia, Budapest, 2018., 414.

98 Diczig István (1930–2015) Belügyi Szemle, 2016/2., 5.

hatállyal megszűnik az állambiztonsági vizsgálati osztály. Ekkor már az osztály megbízott vezetője voltam, és az én feladatom volt a felszámolás előkészítése. Nagyon sok ember további sorsáról kellett dönteni. Volt, aki nyugdíjba ment, volt, aki más területre. Az a döntés született, hogy 1989. szeptember 1-jei hatállyal az ORFK Vizsgálati Osztály jön létre, és ehhez csatlakozhat az állomány egy része. Ez egy eléggé megterhelő időszak volt számomra, hiszen sokan akkor már több mint két évtizede ott dolgoztam, és az összes feladat rám hárult.

Gyakorlatilag fel kellett oszlatnom az osztályt, amit úgy kell elképzelni, hogy ez egy több mint 200 fős egység volt, mivel önálló fogda volt a Gyorskocsi utcában, ezért egy 100 fős őrségi alosztály működött, amely három váltásban látta el az objektumőrzési, a fogdaőri és a kísérési feladatokat is. Ezenkívül maga a vizsgálói létszám is kb. 80 fő volt akkor. Az osztály szervezetében volt egy börtönelhárítási alosztály, amely kifejezetten a börtönökben végezte az elhárító munkát, valamint különböző vizsgálati alosztályok, melyek teljesen önállóan működtek a többi rendőri szervtől. Maga az osztály is önálló volt, saját anyagi, technikai és pénzügyi csoporttal. Ennek csak egy kis részét vette át az ORFK-vizsgálat, de aki úgy döntött, hogy maradni akar, az maradhatott.

Én ekkor kerültem szoros személyi kapcsolatba Diczig Istvánnal. Előzetesen ő jött hozzám azzal, hogy „Jóska, aki akar, jöhet hozzánk", ő lesz ennek az osztálynak a vezetője továbbra is, Közöle, hogy amennyiben ehhez van affinitásom, továbbra is maradhatnék vizsgálati területen, és szívesen venné, ha én lennék a helyettese. Én mehettem volna az akkor formálódó nemzetbiztonsági szolgálatokhoz. Úgy döntöttem, hogy elfogadom a felkérést, így lettem Diczig István helyettese.

1989 második fele nagyon zűrzavaros időszak volt, nehéz volt személyesen is megélni a változásokat. Ekkor már dr. Túrós András volt az országos rendőrfőkapitány, miniszterhelyettesi rangban, hozzá kellett járni a hetente tartott vezetői értekezletekre. Ezekre rendszerint engem küldött el Diczig. Ekkor még Pallagi Ferenc volt az állambiztonsági miniszterhelyettes, aki megegyezett Túrós Andrással, hogy engem, mint aki az állambiztonság szervezetét, feladatrendszerét jól ismeri, igénybe vehet. Így sokszor kaptam olyan feladatot, ami nem Túróshoz, hanem Pallagihoz tartozott. Emellett az osztály megszervezésének, a személyi állomány beosztályba helyezésének és fizikai elhelyezésének feladatait Diczig rám bízta, ő a vizsgálati munka elvi irányítását végezte. Ez a kettős feladat jelentős erőfeszítéseket igényelt, nehéz volt helytállni. Így telt el az 1989-es év második fele.

A Dunagate-ügy kivizsgálásában ön *is részt vett. Mi volt a feladata?*

A Dunagate-ügy kipattanásakor éppen szabadságon voltam, egyszer csak felhív Diczig, hogy „Jóska, gyere be, alakul egy bizottság!". Elmondta, hogy ő vezeti a bizottságot, és felkért a munkában való közreműködésre. Én ennek a bizottságnak nem voltam tagja, de a munkaterv elkésztésétől a meghallgatások jegyzőkönyvezésén át, a jelentés elkészítéséig, minden feladat végrehajtásába be lettem vonva. A bizottság minden tagja végezte a meghatározott feladatokat, de a gyakorlati végrehajtás jelentős részét én végeztem, tulajdonképpen én voltam a bizottság titkára. Diczig István egyébként ekkor nagyon elfoglalt volt, elfoglalta az a szakmai munka, melyet az akkori zűrös viszonyok között az országos rendőrfőkapitány helyetteseként végeznie kellett. Emellett is nagyon komolyan fogta fel ennek a bizottságnak a vezetését. Ennek során láthatóan is arra ösztönözte a bizottság tagjait, hogy – annak ellenére, hogy mindannyian az állomány tagjai, vagy a BM munkatársai voltak – a vizsgálat és a jelentés mindenképpen objektív, elfogultságtól mentes legyen, erre nagyon nagy hangsúlyt helyezett, és ez így is történt. Szerintem ez a jelentés mind a mai napig megállja a helyét.

Volt-e a munka során valamilyen emlékezetes esemény, pillanat?

Az 1990. január 16-i dátummal aláírt jelentés kapcsán emlékezetes számomra, hogy ezt megelőzően pár nappal, ha jól emlékszem, január 13-án hívatta a bizottságot dr. Horváth István belügyminiszter, Diczig pedig vitt magával, kvázi szakértőként, így én is jelen voltam ezen az értekezleten. Akkor már a jelentés tervezete elkészült és felterjesztésre került a belügyminiszterhez. Ez egy szombat délután volt, a mai napig jól emlékszem rá. Az asztal egyik oldalán ő ült, mellette ült egy munkatársa – talán a jegyzőkönyvvezető, vagy titkár –, illetve mi öten voltunk a másik oldalon. A miniszter láthatóan nagyon ideges volt, nyilvánvalóan nem tetszett neki a jelentés. Szemrehányó hangon kezdte el a bevezetőjét. Diczignek mindjárt az elején megjegyezte, nehogy azt higgye, hogy ezért a jelentésért majd valaha is megdicsérik.

Elmondta, hogy itt volt 1989 nyarán egy kerekasztal-megegyezés, és ezt most felrúgták, tehát gyakorlatilag egy támadásnak ítélte ezt. Megpróbálta kimondatlanul arra irányítani a figyelmet, hogy túl radikális ennek a jelentésnek a tartalma és a megfogalmazása. Ekkor Kolláth Gyuri felugrott, és kijelentette, hogy ha itt a miniszter úr befolyásolni akarja a bizottság megállapításait, vagy a jelentést, akkor ő máris távozik. Már szinte ott is hagyta volna az asztalt. Ekkor Diczig István volt az, aki egyből csillapítani kezdte, hogy itt nincs erről szó és szó sem lehet arról, hogy bármilyen befolyásolási kísérlet történjen. A bizottság függetlenül végzi a munkáját és megállapításait befolyásolásmentesen fogja megtenni. Ezután folytatódott a megbeszélés, melynek során magyarázkodott a miniszter, de nem tudott beleszólni abba, hogy a bizottság bármiben is változtasson a jelentés tartalmán vagy megfogalmazásán.

Diczig István talpraesettsége és határozottsága nagyon jól megmutatkozott abban, ahogy ezt a bizottságot vezette. Ténylegesen igyekezett egy olyan vizsgálatot lefolytatni, és egy olyan jelentést elkészíteni, amelyik az objektív tények alapján tényleg azokat a megállapításokat tükrözte, hogy itt valóban folyik az iratmegsemmisítés, valóban történtek ilyen jelentések.

Milyen volt vezetőként, illetve magánemberként Diczig István?

Munkatársaként és a helyetteseseként Diczig Istvánt határozott, de jóindalatú vezetőként ismertem meg. Nagy hangsúlyt helyezett arra, hogy mindenki az általa adott útmutatások szerint, önállóan végezze a munkáját és arról számoljon be. Ezt egyébként számon is tartotta. Időközben, 1989 őszén őt kinevezték vezérőrnaggyá, engem pedig ezredessé. Ekkor a kezdeményezésére tartottunk közösen egy ünnepi összejövetelt egy vendéglőben, ahová mindketten meghívtuk a hozzánk közel állókat. Egyébként nem jártunk össze, baráti társaságunk másokból állt.

A rendszerváltást követően megalakult a Vizsgálati Főosztály, melynek a helyettes vezetője lett.

1990 elején Diczig István kezdeményezte, hogy a vizsgálati osztály alakuljon át főosztállyá. Ezt az új szervezeti koncepciót elfogadták, és 1990. márciusban és áprilisban az ő irányításával az osztály főosztállyá alakult át, és az addigi szervezet két egységre tagolódott. Létrejött egy szakmai irányító osztály, amely a megyei vizsgálati osztályok szakmai irányítását végezte, ennek én lettem a vezetője, egyben főosztályvezető-helyettes. Alakult továbbá egy központi vizsgálati osztály, amelynek dr. Zalai Péter lett a vezetője. Ez az osztály foglalkozott a hatáskörbe vont, országos jelentőségű ügyek vizsgálatával. Zalai Pétert egyébként Diczig tudományos területen is támogatta, rendszeresen tanácsokkal látta el, konzultáltak. Diczig István 1990 őszén betöltötte a 60. életévét és nyugállományba vonult, viszont ez a szervezeti felépítés 1995 februárjáig, nyugdíjba vonulásomig megvolt.

Prof. dr. Finszter Géza ny. r. ezredes

(Az interjú felvételének időpontja: 2025. október 13.)

Dr. Finszter Géza az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán 1968-ban szerzett jogász oklevelet. Rövid bírósági gyakorlat után a BM III. (Állambiztonsági) Főcsoportfőnökség 1. (Vizsgálati) Osztályán kapott hivatásos tiszti beosztást. Itt 1982-től alosztályvezető. 1984-től az állam- és jogtudomány kandidátusa (CSc). 1984–1988 között a Belügyi Szemle főszerkesztője. 1988-tól 1990 márciusáig a BM ORFK Bűnügyi Csoportfőnökség Bűnügyi Technikai Intézet vezetője, majd október közepéig a Nemzetbiztonsági Hivatal Szakszolgálatának igazgatója. Ezt követően a BM Rendészeti Helyettes Államtitkárságon főosztályvezető. 1993 áprilisától a Rendőrtiszti Főiskola tanára, valamint 1998-ig a tanintézet parancsnokának, illetve főigazgatójának oktatási és tudományos, majd tudományos helyettese, közben a Rendészeti és Kutató Intézet igazgatója. 1998 júliusától az Országos Kriminológiai és Kriminalisztikai Intézet főmunkatársa, utóbb osztályvezetője. 2000-től sorrendben az ELTE Állam- és Jogtudományi, a Károli Gáspár Református Egyetem, a Pécsi Tudományegyetem, a Széchenyi István Egyetem és 2012-től a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Doktori Iskolájának oktatója, az utóbbi Rendészettudományi Doktori Iskolájának törzstagja. 2007-től az MTA doktora (DSc). 2014-től a Magyar Tudományos Akadémia Állam- és Jogtudományi Bizottsága Rendészeti Albizottságának egyik megalakítója és elnöke.[99]

Mikor ismerkedett meg Diczig Istvánnal?

Én személyesen Diczig Istvánt akkor ismertem meg, amikor a Dunagate-bizottság elnöke lett, és akkor ez a bizottság állandóan ülésezett, tulajdonképpen reggeltől estig, mert mindössze öt napot kaptunk a minisztertől, hogy egy olyan vizsgálati jelentést készítsünk, amely azt tartalmazza, hogy a jog előírásaival szembesítve hogyan minősíthető ez a tevékenység, amit egy nyilvános sajtótájékoztatón az akkori ellenzéki pártok képviselői az ország nyilvánossága elé tártak. Ennek az volt a lényege, hogy az egyik, Belügyminisztérium irányítása alatt álló szolgálat, nevezetesen a III/III. Csoportfőnökség jogsértő módon jár el az Alkotmány 1989. október 23-i módosítását követően is. Ekkor kerültem személyes kapcsolatba Diczig Istvánnal, de tudtam a munkáiról, ismertem a kutatásait.

Melyek voltak Diczig István fő kutatási területei, illetve eredményei, amelyek szakmai, tudományos területen ismertek voltak?

Diczig István a társadalmi tulajdon büntetőjogi védelmének volt az egyik meghatározó kutatója, jelentős kutatói teljesítményt tett le az asztalra. Ennek előzménye volt az 1968-ban bevezetett új gazdasági mechanizmus, amelyben megjelentek a piacgazdaság legfontosabb elemei is, mint a tulajdonjog egységessége, a szerződő felek egyenlősége, a törvény uralmának biztosítása, az alá-fölé rendeltség megszüntetése, és az emberi jogok is, különösen Helsinki után. A tulajdonvédelemnek tehát kétségkívül megjelentek új megközelítései, és ebben kétségkívül érdemei voltak Diczig Istvánnak, mert megértette ezt a változást, és úgy közelített a tulajdon elleni bűncselekmények kriminológiájához, hogy megpróbálta ezeket a polgári jogállamra érvényes elveket figyelembe véve tanulmányozni a gazdasági bűncselekmények területét.

De ami őt igazán ismerté tette, az az ún. prognóziskutatás volt. Ez a ’80-as évek közepétől a magyar kriminológiai kutatásoknak a középpontjába került. Ekkor két nagy téma került a kriminológiával foglalkozó kutatók asztalára. Az egyik a látens bűnözés, ez volt Korinek László szakterülete, melyről meg is jelent egy monográfiája A rejtett bűnözés címmel.

A másik téma pedig a prognóziskutatás volt, ami szintén ekkor vált időszerűvé, ugyanis korábban volt egy dogma. Az 1960-as évektől ez nagyon markánsan megjelent, hogy miért van egy szocialista országban bűnözés? A magyarázatot abban jelölték meg, hogy részben azért, mert a régi, letűnt rendszer elemei még benne vannak az emberi magatartásban. A másik ok pedig a kapitalista országok környezete volt, mely azt a veszélyt hordozza, hogy a kapitalista termelési mód az egyenlőtlenségen, a kiszolgáltatottságon alapul, és a vagyonosodás „szentségének” szolgálatában eltorzítja azokat az értékeket, amiket a szocialista berendezkedés vall. De ha ebben a politikai berendezkedésben sikereket ér el a proletárdiktatúra, akkor el tudja érni a bűnözés jelentős visszaszorítását, sőt hosszú távon akár még a megszüntetését is. A ’60-as évek végétől azért ez a megszüntetés már eltűnt a programból, mindenki érezte, hogy a bűnözésnek vannak olyan szubjektív, lelki, indulati elemei is, amelyek legkevésbé sem a politikai berendezéstől függenek.

De azt továbbra is lelkesen vallották, hogy a szocialista országok jelentősen nagyobb közbiztonságot tudnak biztosítani, mint a kapitalista államok, és ez a bűncselekmények jelentős csökkenésével igazolható. Ez majdnem igaz is volt a ’70-es években, de a ’80-as évek elejétől elkezdett emelkedni a bűnözés. Itt van még egy fontos dolog: hogy ezt honnét tudjuk? Onnan tudjuk, hogy Magyarországon a bűnügyi statisztika, vagyis, hogy hány bűncselekményről szereztek tudomást a hatóságok, nem volt államtitok. Ez nem olyan egyértelmű, mert úgy emlékszem, hogy rajtunk kívül csak a lengyelek publikálták nyilvánosan a bűnügyi adatokat, az összes többi szocialista országban ez titok volt. Nálunk viszont 1964-től ezek az adatok nyilvánosak voltak, kivéve a katonai bűncselekményeket, ez viszont érdemben nem torzította el a bűnügyi statisztikát.

És elkezdett emelkedni a bűnözés. Ez már a ’80-as évek eleje. Ekkor merült fel az az igény, hogy a kriminológia tudományának foglalkoznia kell egyrészt azzal, hogy miért van ez

99 Deák József: Kutató hirtelen felindulásból… interjú professzor emeritus Finszter Géza nyugállományú rendőr ezredessel, az MTA doktorával. *Rendőrségi Tanulmányok,* 2020/2., 156–157.

a növekedés, és ez egy nagyon érdekes fordulatot hozott a tudományba, elsősorban a kriminológia tudományába, de mondhatom, hogy a bűnügyi tudományok egész területére is kihatott. Nevezetesen az, hogy a kriminológusok keresték az okokat. És az okok között találtak olyanokat is, melyeknek a politikai hatalom nem örült, például, hogy a szocialista társadalomban is vannak működési zavarok, és ezek az egyéb következmények mellett a bűnözést is negatív irányba, a növekedés irányába befolyásolják.

Ekkor vált divatossá a kriminológia, ekkor nőtt meg a kriminológiai kutatások jelentősége, és a rendőri vezetők is ebben az irányban indultak el, vettek részt például nemzetközi kriminológiai konferenciákon. Így például Katona Géza, akit az egész pályája a kriminológiához kötötte, de már a '80-as évek közepétől egyre nagyobb intenzitással kriminológiai kutatásokat folytatott, és abban is nagyon jeles eredményeket ért el. A prognóziskutatás pedig azért vált divatossá, mert feltették a kutatók a kérdést, hogyha ez így van, és itt egy növekedést tapasztalunk, akkor vajon a jövő mit rejteget? Ez a növekedés tovább fog folytatódni, esetleg még erőteljesebben, már társadalmi zavarokhoz is vezethet, ha nagyon elhatalmasodik a bűnözési hullám, vagy pedig lehet abban reménykedni, hogy megfordítható ez a tendencia, és visszatér a bűnözés csökkenése. És ebben Diczig István az egyik legfontosabb szereplő volt.

Kik voltak a legjelentősebb kutatói a bűnözési prognózisnak?

Lényegében akkor három nagy elmélet volt ismert a tudományos közéletben, a Diczigé, a Déri Pálé és a Szabó Andrásé. Szabó tudományos kutatóként vett ebben részt, és nagyon sok kutatásban együtt dolgozott Diczig Istvánnal. Diczig nagyon sokat köszönhetett Szabónak. Szabó András nemzetközi hírű akadémikus volt, tudományos mércével mérve nemzetközi szinten is kiemelkedő tudós. Déri Pál pedig a Belügyi Szemle egykori alapító főszerkesztője, 1945-től végig rendőri szolgálatban, de nagyon elmélyülten foglalkozott kriminalisztikával, hogyan lehet minél hatékonyabbá tenni e felderítést. Volt is egy híres könyve, 1976-ban jelent meg a Korszerű nyomozás – integrált bűnüldözés. Azért ez 1976-ban nagyon úttörő dolog volt, hogy már akkor felvetette a számítógépes háttér jelentőségét, mely nagy segítséget fog nyújtani a bűnüldözés számára. És ő is készített prognózist, és a három prognózis közül az elkövetkező években az ő számadatai jöttek be leginkább. A másik két prognózis egy jóval mérsékeltebb növekedést jósolt, melyekhez képest a tényadatok rosszabbak voltak. Ugyanakkor mindháromnak volt egy feltűnő adottsága: egyik sem számolt a rendszerváltással. Ez a kutatóknak nem róható fel.

*Hogy emlékszik vissza a rendszerváltás id*őszakára?

Javaslom megnézni a Belügyi Szemle 1989. áprilisi és májusi számait. Az akkor működő Belügyi Tudományos Tanács 1989 márciusában szervezett egy konferenciát, ahol elhangoztak olyan előadások, többek között dr. Horváth István belügyminisztertől, Verebélyi Imre miniszterhelyettestől, illetve Diczig Istvántól, melyek nagyon fontos források, mert azt mutatják be, hogy milyen gondolkodás jellemezte a belügyi kormányzatot 1989-ben: nagyfokú nyitottság a változások iránt. A belügyi és elsősorban a rendészeti igazgatás területén a következő elgondolások születtek az átalakításról. Lényegében három feladat volt: a jogalkotás, az új szervezet kialakítása és az új közbiztonsági stratégia megalkotása.

Ami a jogalkotást illeti, mindent vitt a rendőrségi törvény megalkotása, mondván, az egy jogállamban nem lehetséges, hogy a rendőrség tevékenysége ne törvényben legyen szabályozva. Erre azonban végül csak 1994-ben került sor. A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény megalkotása azért volt más sínen járatott, mert ott volt egy olyan botrány, egy olyan feszültség, ami sürgetővé tette a cselekvést, és meg is jelent a Dunagate-ügy egyik következményeként a különleges titkosszolgálati eszközökről szóló törvény, amely már 1990 februárjában megszületett. A következő jogalkotási kérdés az volt, hogy mi legyen a büntető anyagi és eljárásjoggal. A kriminálpolitikai elvárás az volt, hogy ezeket is a demokratikus jogállam értékrendjéhez kell igazítani. Ez elsősorban az eljárási törvény kapcsán jelentett feladatot, de ezeket menet közben a korábbi szabályok módosításával tulajdonképpen nagyon gyorsan megoldották. De az új kódex megalkotására csak 1998-ban került sor, amely azonban csak 2003-ban lépett hatályba.

A Dunagate-ügy kivizsgálására létrehozott bizottságnak miként lett tagja?

Dr. Gál Zoltán belügyi államtitkár hívott fel, közölte, hogy alakítani kell egy bizottságot az események kivizsgálására, és megkérdezte, hogy vállalom-e? Én mondtam, hogy vállalom. Úgy voltam ezzel, hogy igaz, hogy akkor én egészen más területen dolgoztam, a Bűnügyi Technikai Intézetben voltam. De volt 16 év olyan munkatapasztalatom, amikor az állambiztonság területén dolgoztam, a vizsgálati osztályon, és azon belül is a legértékesebb időt a jogi alosztályon töltöttem el, és úgy éreztem, hogy én ezt bátran vállalhatom. Nem beszélve arról, hogy volt két olyan körülmény – amit persze Gál Zoltánnak nem mondtam –, ami engem erre predesztinált.

Az egyik, hogy az ügyet kirobbantó Végvári Józsefet én személyesen jól ismertem, ugyanis állambiztonsági tagozaton végzett a Rendőrtiszti Főiskolán, és én a '70-es években több éven keresztül külső oktatóként a büntető eljárásjogi szemináriumokat az állambiztonsági osztályoknak én tartottam. A másik pedig az volt, hogy Végvári arra hivatkozott, hogy ő egy olyan lelki válságon ment keresztül, amelynek a csúcspontja az 1989. december 24-én a Hősök terén tartott éjféli misén való részvétele volt, melynek hatására döntött úgy, hogy nem hallgathat tovább arról, amit tapasztalt, azt, hogy október 23-a után is változatlan intenzitással folytatja az állambiztonság az ellenzék megfigyelését. Ezen a misén én is részt vettem, bár Végvárival ott nem találkoztunk.

Lefolytatta a bizottság a vizsgálatot és a megállapításainkról jelentést készítettünk. Hát, nem örült neki a miniszter, de tudomásul vette.

Fel tud idézni olyan pillanatot, amely emlékezetes volt az Ön számára a vizsgálattal kapcsolatban?

A jelentés aláírása előtt pár nappal, szombat délután berendelt minket dr. Horváth István belügyminiszter. Ismertettük a jelentést. Volt egy nagyon kényes kérdés. A belső elhárításnak ezeket a jelentéseit az akkor regnáló Németh-kormány több tagja megkapta. 14 személy szerepelt egy listán, az akkori kormányzati vezetők és a párt néhány vezetője. Ez azért volt nagyon kényes, mert a listát csatoltuk a jelentéshez, hogy ezek a személyek tudtak erről. Különösen kényes volt Németh Miklós személye, aki úgy szerepelt a közvélemény előtt, mint a demokratikus átmenet miniszterelnöke, aki nyitott a változá-

sokra. Erre mondta azt a miniszter, hogy ezt a listát nem kell majd csatolni a jelentéshez. Ekkor Kolláth György felugrott, és kijelentette, hogy akkor ő a jelentést nem írja alá. Végül Diczig István meggyőzte, hogy nincs erről szó, a miniszter pedig tudomásul vette, hogy a lista csatolva lesz a jelentéshez.

Még egy emlékem van erről az időszakról. Ez akkor történt, amikor a jelentést már elkészítettük és benyújtottuk, de a miniszter még nem mondott le a parlamentben. A bizottság tagjai nem voltak jelen, történetesen én egyedül voltam nála, valamilyen más ügyben, ami az Intézettel volt kapcsolatos. Ekkor azt mondja nekem a miniszter, hogy „Finszter úr, itt találkoztam Bush-sal,[100] és akkor a kormány tagjait bemutatták az elnök úrnak. Én is kezet fogtam az elnökkel és bemutatkoztam, hogy én vagyok a belügyminiszter. Erre megállt Bush, és azt mondta, hogy »tudja miniszter úr, négy évet szolgáltam a titkosszolgálatnál, és az volt az életemnek a legértékesebb időszaka, jó emlékkel idézem fel ezt az időszakot«. Nekem meg le kell mondanom" – mondja Horváth. „Miért nem tudjuk ezt úgy kezelni, ahogy egy normális ország működése?" És én azt találtam neki mondani, hogy „Látja, miniszter úr, itt a különbség egy demokratikus állam és egy diktatórikus állam között. A diktatórikus államban a titkosszolgálatban dolgozni, arra nem lehet felvágni. Míg a demokratikus államban a titkosszolgálat annak a nemzetnek a javát szolgálja." A miniszter nem szólt semmit, tudomásul vette ezt a megjegyzésemet, de érdekes volt, hogy nekem szegezte a kérdést, hogy mi*ért* csinálunk mi ekkora ügyet ebből.

Diczig István nyugdíjba vonulása utáni években már nem olyan aktívan, az 1990-es évek közepétől pedig egyáltalán nem vett rész a Belügyminisztériumban, a rendőrségen, a rendészettudomány területén végzett tevékenységben, publikációi ritkán jelentek meg, figyelme inkább a jövőkutatásra irányult. Mi lehetett ennek az oka?

Igen, ez valóban így van. Véleményem szerint itt két lehetséges válasz is szóba jöhet. Egyrészt hirtelen egy hatalmas elánnal vesz részt az átalakulásban, és magára az említett, Belügyi Szemlében megjelent cikkre utalok, amely egy nagyívű változást vetített előre az ő tollából. Ez azt mutatta, hogy teljesen azonosult ezzel a folyamattal, és arra is lehetett számítani, hogy majd fontos szerepet fog betölteni az új berendezkedés, az új szervezet kialakításában. Ehelyett egyszer csak jött egy kérelem, hogy nyugdíj. Maradhatott volna. Engem is meglepett a döntése. Másrészt ez lehetett egy bölcs előrelátás is, hogy nem úgy fognak alakulni a dolgok, mint ahogy a lelkes kezdetekkor gondoltuk. Ezt követően húsz évig elismert ügyvédi tevékenységet folytatott.

Szakmai, tudományos és közéleti tagságai, szerepvállalásai

– 1983. május 26-án alakult meg a Magyar Tudományos Akadémia nagytermében a Magyar Kriminológiai Társaság, melynek alapító tagja volt. Az alakuló ülésen megválasztották társaság elnökét, elnökhelyetteseit, titkárát, az igazgatótanács és az ellenőrző bizottság tagjait. A társaság első vezetői a korszak legjelentősebb tudósai közül kerültek ki. A társaság elnöke Király Tibor, elnökhelyettesei Gödöny József, Katona Géza, Szabó András, Vermes Miklós, Vigh József, titkára Gönczöl Katalin volt. Az igazgatótanács tagjai Borsi Zoltán, Berkes György, Déri Pál, Földvári József, Gárdai Gyula, Kereszty Béla, Nagy Tibor, az ellenőrző bizottság elnöke Bakóczi Antal, tagjai Diczig István és Nagy Ferenc voltak.[101]

– A Belügyminisztérium Tudományos Tanácsa tagja volt – Déri Pállal, Katona Gézával és Kertész Imrével együtt[102] – annak megszűnéséig, 1989. november 23-ig.[103]

– A szakmai kollégiumokról szóló 6/1989. (III. 22.) SZEM rendelet alapján létrehozott igazságügyi orvos szakértői szakmai kollégium tagja volt.[104]

– A Jogi Szakvizsgabizottság tagja volt.[105]

– 1985–1990. között legfelsőbb bírósági népi ülnök volt.[106]

– Az MTA Jövőkutatási Bizottság tagja (2011. augusztus 26. – 2011. október 2.)

– Az MTA Statisztikai és Jövőkutatási Tudományos Bizottság (szavazati jogú tag)[107] (2011. október 1. – 2015. december 25.)[108]

– Az MTA IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya tagja (2011. augusztus 26. – 2015. december 25.)[109]

– A Szervezési és Vezetési Tudományos Társaság Prognosztikai Szakosztály tagja.

– A Magyar Labdarúgó Szövetség Fellebbviteli Bizottság tagja.

– A Humanitás Bűnmegelőzést és Társadalmi Beilleszkedést Segítő Társaság alapító elnöke.

– A Tudományos Minősítő Bizottság hadtudományi szakbizottságának tagja.

– A Minisztertanács 1988. augusztus 11-i ülésén meghatározta az Alkotmány felülvizsgálatával kapcsolatos feladatokat és kialakította a munka szervezeti keretet. A kormány által létrehozott tizenegy munkabizottság tevékenységét az igazságügy-miniszter által vezetett, s egyes munkabizottságok vezetőiből álló tudományos-szakmai bizottság koordinálta és irányította. Az ügyészségekre vonatkozó szabályozással foglalkozó munkabizottságba az alábbi személyeket választották: vezetője: Nyíri Sándor legfőbb ügyész helyettes, tagok: ifj. Bárd Károly egyetemi docens, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Beck Károly főosztályvezető-helyettes ügyész, Legfőbb

100 1989 nyarán tett emlékezetes *látogatást Budapesten George H. W. Bush, az Amerikai Egyesült Államok elnöke.*

101 Tudósítás a Magyar Kriminológiai Társaság fennállásának 40. évfordulója alkalmából tartott ünnepi közgyűlésről. Kriminológiai Közlemények 84., Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2023., 11. https://www.kriminologia.hu/files/publication/2023/11/Krimonologia-84.pdf

102 ÁBTL-4.2-10-21/2/1979. A Magyar Népköztársaság belügyminiszterének 2/1979. számú utasítása a Belügyminisztérium Tudományos Tanácsának újjászervezéséről. Budapest, 1979. január 4-én. (10-21/2/1979.)

103 ÁBTL-4.2-10-21/34/1989. A Belügyminiszter 34/1989. BM utasítása a Belügyminisztérium Tudományos Tanácsa megszüntetéséről. Budapest, 1989. november 23-án. (Szám: 10-21/34/1989.)

104 A Szociális- és Egészségügyi Minisztérium 8015/1989. (SZ.E.K. 6.) SZEM tájékoztatója a szakmai kollégiumok szakmai működési területéről, személyi összetételéről és a működés feltételeit biztosító szervezetekről. Szociális és Egészségügyi Közlöny, 1989/6. (1989. április 15.), 362.

105 Igazságügyi Közlöny, 1983/2. (1983. február 28.), 118., 1997/8. (1997. augusztus 31.), 1152.

106 Magyar Közlöny, 1985/30. (1985. augusztus 01), 743.

107 Akadémia Almanach 2012. A Magyar Tudományos Akadémia Almanachja 2012. II. kötet Testületi rész. (szerk.: Bertók Krisztina) Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 2012., 171.

108 Az MTA Statisztikai és Jövőkutatási Tudományos Bizottság tagjai. https://www.ksh.hu/mta_sjtb_archivum (letöltés ideje: 2025. október 12.)

109 Az MTA köztestületének tagjai. https://mta.hu/koztestuleti_tagok?PersonId=11386 (letöltés ideje: 2025. október 12.).

Ügyészség, Borsi Zoltán, a Legfőbb Ügyészség Titkárságának vezetője, Gyöngyi Gyula főosztályvezető-helyettes ügyész, Legfőbb Ügyészség, Holló András osztályvezető, Államigazgatási Szervezési Intézet, Hlavathy Attila osztályvezető ügyész, Legfőbb Ügyészség, Pálinkás György, a Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának tanácselnöke, Diczig István r. ezredes, ORFK Vizsgálati Osztályának vezetője, Nagy József országgyűlési képviselő, Ruttner György ügyvéd.[110]

FELHASZNÁLT IRODALOM ÉS FORRÁSOK

Bakóczi Antal: A bűnözés a népgazdasági ágazatokban. In: Gödöny József (szerk.): *Kriminológiai és Kriminalisztikai Tanulmányok XIII.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1976.

Bertók Krisztina (szerk.): Akadémia Almanach 2012. *A Magyar Tudományos Akadémia Almanachja 2012.* II. kötet Testületi rész. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 2012.

Beszélgetés Diczig István vezérőrnaggyal, a belügyminisztériumi vizsgálóbizottság vezetőjével. OGy IL E-gyűjtemény BB-004/1990. (1990. február 1.)

Deák József: *A Belügyi Szemle és jogelődei a közpolitika és a rendészettudomány szolgálatában (1953–1990)* Doktori (PhD) értekezés, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2017. (289) https://www.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/Deak-Jozsef_Doktori-ertekezes_2018.pdf (letöltés ideje: 2025. október 12.)

Deák József: Kutató hirtelen felindulásból… interjú professzor emeritus Finszter Géza nyugállományú rendőr ezredessel, az MTA doktorával. *Rendőrségi Tanulmányok,* 2020/2.

Déri Pál: A bűnözés, különösen a helyszínes bűncselekmények várható alakulása és a bűnüldözés távlati tervezése. *Belügyi Szemle,* 1973/11.

Diczig István: Metanolos tömegmérgezés a nyíregyházi MAV állomáson. *Rendőrségi Szemle,* 1961/7.

Diczig István: A diósgyőri Lenin Kohászati Művek kriminológiai helyzete. *Belügyi Szemle,* 1968/3.

Diczig István: A kriminológiai prognosztika és tervezés szervezésének módszerei a Szovjetunió belügyi szerveinek gyakorlatában. *Belügyi Szemle,* 1973/12.

Diczig István – Szentpáli István: A társadalmi tulajdon elleni szervezett bűnelkövetés modellje és alkalmazása a felderítésben. *Belügyi Szemle,* 1974/2.

Diczig István: A gazdasági szabályozórendszer megszegésével elkövetett társadalmi tulajdon és népgazdaság elleni bűncselekmények megelőzésének és felderítésének problémái. *Belügyi Szemle,* 1976/4.

Diczig István: *A társadalmi tulajdon védelme.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1978.

Diczig István – Besenyei Lajos – Gidai Erzsébet – Kránitz Mariann – Nováky Erzsébet: *A népgazdaság és a társadalmi tulajdon elleni bűnözés előrejelzése az 1978-1990 közötti évekre.* A kutatásban közreműködött: Konrád Gyula, Tamás Pál. BM Könyvkiadó, Budapest, 1982.

Diczig István: A Belügyminisztérium a politikai intézményrendszer korszerűsítésének tükrében. *Belügyi Szemle,* 1989/5.

Diczig István: A gazdasági bűnözés új jelenségei. *Gazdaság és Társadalom,* 1995/1.

DiczigIstván: A kriminológiai okkutatás és megelőzés múltja, jelene és jövője. *Belügyi Szemle,* 2015/1.

Diczig István (1930-2015) *Belügyi Szemle,* 2016/2.

Fadgyas András: A társadalmi tulajdonban nagy kárt okozó intellektuális bűncselekmények nyomozásának gyakorlatáról. *Belügyi Szemle,* 1974/3.

Fehér Lenke: A bűnözés új jelenségei A bűnözés megelőzése (Vitaülés) MTA Állam- és Jogtudományi Bizottsága, Budapest, 1987. június 5. Diczig István hozzászólása. *Jogtudományi* Közlöny, 1987/11.

Finszter Géza: A magyar rendőrség válsága. *Belügyi Szemle,* 1990/6.

Herke Csongor: *Súlyosítási tilalom a büntetőeljárásban*. Akadémiai nagydoktori mű. 2012. https://real-d.mtak.hu/490/ (letöltés ideje: 2025. október 11.)

Herke Csongor: Azok a nyolcvanas évek –a Belügyi Szemle első aranykora. *Belügyi Szemle,* 2022/11.

Irk Ferenc: A bűnügyi prognózisról – múltbeli tények és jövőbeli kilátások. In: Bárd Petra – Hack Péter – Holé Éva (szerk.): *Pusztai László emlékére.* P-T Műhely az Országos Kriminológiai Intézet és az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar megbízásából, Budapest, 2014.

Kolláth György: Utóirat a Dunagate-ügyről – egy civil szemszögéből. *Belügyi Szemle,* 1995/4.

Korinek László: Rendszerváltozás a belügyben. In: *Rendészettudományi gondolatok*. Magyar Rendészettudományi Társaság, Budapest, 2014.

Korinek László: Önkormányzati rendőrség? *Belügyi Szemle,* 2024/5.

Nováky Erzsébet: A népgazdaság és a társadalmi tulajdon elleni bűnözés előrejelzése – 30 év távlatából. In: *A jövő és 2012.* Arisztotelész, Budapest, 2012., 150–169. https://unipub.lib.uni-corvinus.hu/1873/1/11505p150.pdf (letöltés ideje: 2025. október 10.)

Pajcsics József: Ó, az a békés átmenet. *Belügyi Szemle,* 2010/7–8.

Révész Béla: Dunagate I., *Beszélő,* 2004/12., http://beszelo.c3.hu/04/12/08reveszb.htm; (letöltés ideje: 2025. október 10.)

Révész Béla: Dunagate II., *Beszélő,* 2005/1., http://beszelo.c3.hu/cikkek/dunagate-ii; (letöltés ideje: 2025. október 10.)

Révész Béla: Dunagate III., *Beszélő,* 2005/2., http://beszelo.c3.hu/cikkek/dunagate-iii (letöltés ideje: 2025. október 10.)

Révész Béla: *A „Duna-gate" ügy jelentősége a rendszerváltás történelmében*. Acta Universitatis Szegediensis, Szeged, 2006.

Révész Béla: A politikai átalakulás és a titkosszolgálatok változásainak kapcsolata az újabb források tükrében. *De iurisprudentia et iure publico – Jog- és politikatudományi folyóirat,* 2011/4., http://dieip.hu/wp-content/uploads/2011-4-szam.pdf (letöltés ideje: 2025. október 10.)

Öt év után a Dunagate-ügyről. Kerekasztal-beszélgetés 1995. február 9-én. Részvevők: Finszter Géza, Kolláth György,

110 Magyar Hírlap, 1988/221. (1988. szeptember 15.), 3.

Pajcsics József, Szikinger István, Pallagi Ferenc, Korinek László. *Belügyi Szemle,* 1995/4.
„… részesei voltunk az átalakulásnak…" Interjú dr. Túrós Andrással. *Belügyi Szemle,* 2015/1.
Szalma László: Doktori értekezés vitája. *Belügyi Szemle,* 1988/5.
Szretykó György: A gazdasági joghézagoktól a gazdasági bűnözésig. *Gazdaság és Társadalom,* 1995/3–4.
Tóth Eszter – Petrikné Vámos Ida (szerk.): Állambiztonsági archontológia. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára. https://www.abtl.hu/ords/archontologia/f?p=108:1 (utolsó letöltés ideje: 2023. december 23.)
A Dunagate-jelentés (1990. január 16.) *Belügyi Szemle,* 2015/1.
A múltból átívelő jövő. VIII. Magyar (Jubileumi) Jövőkutatási Konferencia 50 éves a magyar jövőkutatás, 2018. Budapest, 2018. november 14-15. Konferenciakötet. Palatia, Budapest, 2018.
Az MTA doktori tanácsának közleménye. *Magyar Tudomány – Az MTA folyóirata,* 2011/2.,
A Tudományos Minősítő Bizottság hírei. Új doktorok, 1984. március. *Magyar Tudomány – Az MTA Értesítője,* 1984/6.
Az MTA Statisztikai és Jövőkutatási Tudományos Bizottság tagjai. https://www.ksh.hu/mta_sjtb_archivum (letöltés ideje: 2025. október 12.)
Az MTA köztestületének tagjai. https://mta.hu/koztestuleti_tagok?PersonId=11386 (letöltés ideje: 2025. október 12.)
Tudósítás a Magyar Kriminológiai Társaság fennállásának 40. évfordulója alkalmából tartott ünnepi közgyűlésről. *Kriminológiai Közlemények* 84., Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2023., 11. https://www.kriminologia.hu/files/publication/2023/11/Krimonologia-84.pdf (letöltés ideje: 2025. október 12.)
https://www.kriminologia.hu/magyar-kriminologiai-tarsasag_vambery-es-viski-erem (letöltés ideje: 2025. október 12.)
https://www.ksh.hu/docs/bemutatkozas/mta/mta_jtab/dokumentumok/jtab_kituntetettek.pdf (letöltés ideje: 2025. október 12.)
A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 126/1989. (X. 19.) NET határozata vezérőrnagyi kinevezésekről. Magyar Közlöny, 1989/71. (1989. október 19.)
A Köztársaság Elnökének 28/1990. (III. 21.) KE határozata altábornagyi, valamint vezérőrnagyi kinevezésről. Magyar Közlöny, 1990/24. (1990. március 21.)
A Köztársaság Elnökének 258/1990. (X. 26.) KE határozata dr. Diczig István rendőr vezérőrnagy felmentéséről. Magyar Közlöny, 1990/105. (1990. október 26.)
A Köztársaság Elnökének 299/1990. (XII. 18.) KE határozata rendőr vezérőrnagy felmentéséről. Magyar Közlöny, 1990/128. (1990. december 18.)
ÁBTL-4.2-10-22/4/1977. A Magyar Népköztársaság belügyminiszterének 4/1977. számú parancsa a BM Országos Rendőr-főkapitányság létrehozásáról. Budapest, 1977. március 24-én (Szám: 10-22/4/1977.)
ÁBTL-4.2-12-290/5/1978. A Belügyminisztérium „M" és Szervezési és IV/II. Csoportfőnökének 5-ös számú tájékoztatója a BM szerveiről és vezetőiről. Budapest, 1978. október 9-én. (Szám: 12-290/5/1978.)
ÁBTL-4.2-12-4/3/1977. A Belügyminisztérium „M" és Szervezési és IV/II. Csoportfőnökének 3-as számú tájékoztatója a BM szerveiről és vezetőiről. Budapest, 1977. április 15-én. (Szám: 12-4/3/1977.)
ÁBTL-4.2-10-21/9/1979. A Magyar Népköztársaság belügyminiszterének 9/1979. számú utasítása az 1980. évi népszámlálással kapcsolatos belügyi feladatokról. Budapest, 1979. június 4-én. (Szám: 10-21/9/1979.)
ÁBTL-4.2-12-80/5/1979. A Belügyminisztérium „M" és Szervezési és IV/I. csoportfőnökének 5-ös számú közleménye a BM szervezeti és vezetői változásairól. Budapest, 1979. október 1-én. (Szám: 12-80/5/1979.)
ÁBTL-4.2-10-21/2/1979. A Magyar Népköztársaság belügyminiszterének 2/1979. számú utasítása a Belügyminisztérium Tudományos Tanácsának újjászervezéséről. Budapest, 1979. január 4-én. (10-21/2/1979.)
ÁBTL-4.2-10-21/34/1989. A Belügyminiszter 34/1989. BM utasítása a Belügyminisztérium Tudományos Tanácsa megszüntetéséről. Budapest, 1989. november 23-án. (Szám: 10-21/34/1989.)
ÁBTL-4.2-sz.n.-HM-BM-MOP 63/1989. parancs. A Magyar Népköztársaság honvédelmi miniszterének, belügyminiszterének és a Munkásőrség országos parancsnokának 63/1989. számú parancsa a Fegyveres Erők Napja alkalmából. 1989. szeptember 29.
ÁBTL-4.2-10-22/19/1989. A belügyminiszter 19/1989. számú parancsa a BM Országos Rendőr-főkapitányság szervezetének módosításáról. 1989. november 1. (10-22/19/1989.)
ÁBTL-4.2-10-21/1/1990. A belügyminiszter 1/1990. BM utasítása a belügyi rendelkezések párt- és KISZ-hatáskör érvényesítésére, valamint az ideológiai-politikai elvárásokra vonatkozó részeinek hatályon kívül helyezéséről. 1990. január 2. (10-21/1/1990.)
ÁBTL-4.2-10-21/18/1990. A belügyminiszter 18/1990. BM utasítása a Belügyminisztérium szervezetének változásáról. 1990. február 14. (10-21/18/1990.)
ÁBTL-4.2-10-21/37/1990. A belügyminiszter 37/1990. BM utasítása az Országos Rendőr-főkapitányság szerveinek létrehozásáról. 1990. április 4. (10-21/37/1990.)
ÁBTL-4.2-10-21/53/1990. A belügyminiszter 53/1990. BM utasítása a Belügyminisztérium szervezetéről és belső irányítási rendjéről. 1990. július 19. (Szám: 10-21/53/1990.)
Élet és Irodalom, 2006/30. (2006. július 28.)
Határőr, 1990/41. (1990. október 13.)
HVG https://hvg.hu/itthon/00000000004C9160 (letöltés ideje: 2025. október 12.)
Igazságügyi Közlöny, 1983/2. (1983. február 28.), 1989/2. (1989. február 28), 1997/8. (1997. augusztus 31.)
Kurír, 1991/105. (1991. április 18., reggeli kiadás), 3.
Magyar Rendőr, 1966/12. (1966. március 24.), 1980/4. (1980. január 26.), 1981/29. (1981. július 18.), 1983/40. (1983. október 8.), 1985/29. (1985. július 20.),
Magyar Közlöny, 1953/13. (1953. április 4.), 1984/12. (1984. június 20.), 1985/30. (1985. augusztus 01.)
Néplap, 1952/242. (1952. október 15), 4.
Népszava, 1990/22. (1990. január 26.), 1990/26. (1990. január 31.), 1990/71. (1990. március 26.)
Magyar Hírlap, 1988/221. (1988. szeptember 15.)
Magyar Nemzet, 1989/306. (1989. december 30.), 1990/7. (1990. január 09.) 1990/20. (1990. január 24.)
Szociális- és Egészségügyi Közlöny, 1989/6. (1989. április 15.), 362.

DR. DICZIG ISTVÁN PUBLIKÁCIÓINAK BIBLIOGRÁFIÁJA 1961–2015

MONOGRÁFIÁK

Diczig István: A hálózat telepítésének módszerei a rejtett és szervezetten elkövetett bűncselekmények felderítésére az ipari vállalatoknál és a termelőszövetkezetekben. Bűnügyi tanulmány, 1974/2. BM Könyvkiadó, Budapest, 1974. (ÁBTL 4.1. A-4187/1974/2.)

Diczig István: A társadalmi tulajdon elleni csoportos bűnözés megelőzése és felderítése. BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, Budapest, 1977. (158 p.)

Dr. Diczig István: A társadalmi tulajdon védelme. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1978. (297. p)

Diczig István – Egressy András – Kránitz Mariann – Krizsán Sándor – Konrád Gyula – Radnóti Huba – Vigh József: A közös vagyon védelme a mezőgazdasági termelőszövetkezetekben. Mezőgazdasági Könyvkiadó, Budapest, 1978. (181 p.)

Diczig István – Besenyei Lajos – Gidai Erzsébet – Kránitz Mariann – Nováky Erzsébet: A népgazdaság és a társadalmi tulajdon elleni bűnözés előrejelzése az 1978–1990 közötti évekre. A kutatásban közreműködött: Konrád Gyula, Tamás Pál. BM Könyvkiadó, Budapest, 1982. (163 p.)

Diczig István: A bűnözés megelőzésének stratégiája és taktikája. A bűnözés megelőzésének stratégiája és középtávú komplex tervezése a Belügyminisztérium szerveinél. BM Könyvkiadó, Budapest, 1988. (163 p.)

DISSZERTÁCIÓK

Diczig István: A társadalmi tulajdon elleni bűnözés kriminológiai kérdései, különös tekintettel a csoportos elkövetési formákra. Kandidátusi értekezés, Budapest, 1974. (393 p.) (D 6431)

Diczig István: A bűnözés megelőzésének stratégiája és középtávú komplex tervezése a Belügyminisztérium szerveinél. Doktori értekezés. Budapest, 1987. (233 p.)

TANKÖNYVEK

Diczig István: A hűtlen és a hanyag kezelés nyomozása. In: Rudas György (főszerk.) Kriminalisztika II. kötet. Hoffmann Lajos (szerk.): Különös rész. Metodika. BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, Budapest, 1973. (371 p.) 29–49.

Diczig István: A rongálás nyomozása. In: Rudas György (főszerk.) Kriminalisztika. Hoffmann Lajos (szerk.): II. kötet. Különös rész. Metodika. BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, Budapest, 1973. (371 p.) 53–72.

Diczig István (szerk.): Üzemrendészeti ismeretek 2. rész. Az élelmiszer- és fagazdasági rendészeti dolgozók számára. Kézirat. Tankönyvpótló jegyzet. Budapest, 1975. (150 p.)

Dr. Diczig István – dr. Irk Ferenc – dr. Lipovszki János – dr. Prohászka József – dr. Vígh József – dr. Zsiga József: Szakkriminológia II. Jegyzet a Rendőrtiszti Főiskola számára (Belső használatra) BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, Budapest, 1976. (232 p.) (ÁBTL-4.1-A-3856/2.)

Diczig István – Horváth Károly – Lévai István: A társadalmi tulajdon védelmének néhány főbb kérdése. A MÉM központi tervtanfolyamán elhangzott előadás anyaga. Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium Mérnök- és Vezetőtovábbképző Intézet, Budapest, 1976. (25 p.)

KÖTETBELI TANULMÁNYOK

Dr. Diczig István – Dr. Oláh Lajos – Dr. Biró László – Buda József: A közbiztonsági, közlekedési és önkéntes rendőri szolgálat feladatai a bűnözés megelőzésében In: Szük László – Lukács Tibor (szerk.): A bűnmegelőzésről I. Igazságügyi Minisztérium Tudományos és Tájékoztatási Főosztály kiadványai, Tanulmánykötet 5., Igazságügyi Minisztérium, Budapest, 1983. (331 p.) 209-239.

Diczig István: Ifjúság, bűnözés és igazságszolgáltatás. In: Szük László (szerk.): Bűnmegelőzési kongresszus (7.) Az Egyesült Nemzetek hetedik Bűnmegelőzési Kongresszusa, Milánó, 1985., Tanulmánykötet. Igazságügyi Minisztérium Tudományos és Tájékoztatási Főosztály kiadványai, Budapest, 1986. (517 p.) 289–305.

Diczig István: A bűnügyi információ-rendszer fejlesztési koncepciója. In: Dávid Gábor, Pálmai Józsefné (szerk.): Múlt, jelen, jövő a kriminálinformatikában: Tanulmányok a bűnügyi nyilvántartás centenáriuma és az egységes kriminálstatisztika két évtizede alkalmából. BM Könyvkiadó, Budapest, 1987. (225. p.) 86–99.

Diczig István: Az orvosi foglalkozás szabályainak megszegésével elkövetett bűncselekmények nyomozásának tapasztalatai: a bűnügyi helyzet főbb jellemzői. In: Krajcsovics Pál és Diczig István (szerk.): Rendőrorvosi tudományos ülések. BM Könyvkiadó, Budapest, 1988. (233 p.) 27–36.

Diczig István: A magyarországi bűnözés várható alakulása az ezredfordulóig. In: Kriminálpedagógiai és Kriminálpszichológiai Munkaközösség (szerk.): Kriminálpedagógiai és kriminálpszichológiai tanulmányok. BM Művelődési Háza, Budapest, 1988. (141 p.) 17–33.

Diczig István: A krimi és a valóság a bűnözésben. In: Balekok és bűnözők. Kézikönyv a bűnmegelőzésről. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1992. (190 p.) 149–170.

Diczig István et al.: Magyarország az ezredforduló után... 1968–1998. Az V. Magyar Jövőkutatási Konferencián elhangzott előadások és hozzászólások anyagát tartalmazó kötet. MTA Jövőkutatási Bizottság, Budapest, 1999.

Diczig István: A bűnügyi helyzet várható alakulása és javaslat a bűnmegelőzés tudományos megalapozására. „Globális és hazai problémák tegnaptól holnapig" VI. Magyar Jövőkutatási Konferencia. 30 éves az MTA IX. Osztály Jövőkutatási Bizottsága. Győr, 2006. október 6–7. Konferenciakötet Arisztotelész Stúdium Bt., Budapest 2006., 122–129.

Diczig István: A műszaki értelmiség „felelőssége" a bűnözés

megelőzésében. In: Ifj. Fasang Árpád – Fodor András (szerk.): Hit és hitvallás 1–2. Magyar mérnökök, orvosok, természettudósok írásai. I–II. köt. Az Antall József Baráti Társaság évkönyvei 8–9. kötet. Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, Budapest, 1998. (1021 p.) 1. kötet, 217–223.
Diczig István: A kriminológiai prognózis és kontrolja. In: Besenyei Lajos (a szerkesztő bizottság elnöke): A magyar jövőkutatás múltja, jelene és jövője. Jövőkutatási Tanulmányok. 1. sz. Budapest 2000. 127. old
Diczig István – Kappéter István: Új bűnözési és bűnüldözési módszerek, és a laikusok szerepe a biztonság védelmében. In: Magyarország 2025. 1. Kötet. Tanulmánykötet a Magyarország 2025 című akadémiai kutatás alapján. Kutatásvezető és alkotó szerkesztő: Nováky Erzsébet. Gazdasági és Szociális Tanács. Budapest. 2010. (264 p.) 137–156. https://unipub.lib.uni-corvinus.hu/1766/1/Mo_2025_1.pdf.
Diczig István: Hazai bűnügyi előrejelzés, különös tekintettel nemzetközi terrorizmus és a korrupció várható alakulására. In: Tóth Attiláné – S. Gubik Andrea (szerk.): Magyarország 2025-ben és kitekintés 2050-re. Tanulmánykötet Nováky Erzsébet 70. születésnapjára. Arisztotelész Kiadó, Budapest, 2016. (299 p.) 151–158. https://unipub.lib.uni-corvinus.hu/2507/1/Magyarorszag2025ben.pdf.

TANULMÁNYOK

Diczig István: Metanolos tömegmérgezés a nyíregyházi MAV állomáson. Rendőrségi Szemle, 1961/7., 551–558.
Diczig István: A diósgyőri Lenin Kohászati Művek kriminológiai helyzete. Belügyi Szemle, 1968/3., 34–41.
Diczig István: A társadalmi tulajdon elleni bűncselekmények okainak es megelőzésének néhány kérdése. Belügyi Szemle, 1970/1. 16–21.
Diczig István: Egyes kriminalisztikai eszközök és módszerek felhasználásának lehetőségei a társadalmi tulajdon elleni bűnözés megelőzésben. Belügyi Szemle, 1970/12. 9–14.
Diczig István: A latens bűnözés vizsgálatának lehetőségei és módszerei. Belügyi Szemle, 1971/2. 16–23.
Diczig István: A társadalmi tulajdon elleni bűnözés megjelenési formáiról. Belügyi Szemle, 1971/7. 18–23.
Diczig István – Kovács István: Vasúti menetjegyekkel elkövethető csalások. Belügyi Szemle, 1971/9. 78–81.
Diczig István: A hűtlen és a hanyag kezelés megelőzésének és felderítésének problémái. Belügyi Szemle, 1972/6. 22–26.
Diczig István: A számítástechnikai és kibernetikai módszerek alkalmazása a jogtudományban és az államigazgatásban. Belügyi Szemle, 1972/7. 36–41.
Diczig István – Szentpáli István: A társadalmi tulajdon elleni szervezett bűnelkövetés jellemzői. Belügyi Szemle, 1973/9., 19–28.
Diczig István: A kriminológiai prognosztika és tervezés szervezésének módszerei a Szovjetunió belügyi szerveinek gyakorlatában. Belügyi Szemle, 1973/12., 70–73. (Hozzászólás Déri Pál: A bűnözés, különösen a helyszínes bűncselekmények várható alakulása és a bűnüldözés távlati tervezése című cikkhez. Belügyi Szemle, 1973/11., I7.)
Diczig István – Szentpáli István: A társadalmi tulajdon elleni szervezett bűnelkövetés modellje és alkalmazása a felderítésben. Belügyi Szemle, 1974/2., 14–25.
Diczig István: A népgazdaság és társadalmi tulajdon védelmének néhány főbb kérdése a mezőgazdaságban, az élelmiszeriparban és az erdészet-faiparban. Vezetés, 1975/7., 347–356.
Diczig István – Krizsán Sándor: A termelőszövetkezeti társulásokban elkövetett bűncselekmények tapasztalatai. Belügyi Szemle, 1976/1., 19–24.
Diczig István: A gazdasági szabályozórendszer megszegésével elkövetett társadalmi tulajdon és népgazdaság elleni bűncselekmények megelőzésének és felderítésének problémái. Belügyi Szemle, 1976/4., 11–17.
Diczig István: A bűnüldöző szervek megelőző és felderítő munkája hatékonyságának kérdései. Belügyi Szemle, 1976/11., 56–60.
Diczig István: A népgazdaság és a társadalmi tulajdon elleni bűnözés előrejelzésének néhány kérdése. Belügyi Szemle, 1978/1., 36–43.
Diczig István: A kriminálstratégia és a bűnözés megelőzésének távlati tervezése. Belügyi Szemle, 1982/2., 5–10.
Diczig István – Márton József: A bűnözés megelőzésének középtávú komplex tervezése. Belügyi Szemle, 1982/8., 3–10.
Diczig István: Vélemények a Belügyi Szemléről. Belügyi Szemle, 1983/1., 28–32. (A Belügyi Szemle nevében, az olvasók megkérdezését követően értékeli a lapot.)
Diczig István: Észrevételek egy vitához. Belügyi Szemle, 1984/8., 58–60.
Diczig István: A bűnözés megelőzésének néhány kérdése a jogalkotás és a jogalkalmazás tükrében. Magyar Jog, 1984/10., 835–845.
Diczig István: A kriminológiai prognóziskészítés elméleti és gyakorlati kérdései. Belügyi Szemle, 1984/12., 9–20.
Diczig István: A bűnmegelőzés szervezetrendszeréről. Belügyi Szemle, 1985/8., 58–62.
Diczig István: A kriminálstratégia helye és szerepe a bűnözés megelőzésében. Jogtudományi Közlöny, 1985/9., 527–532.
Diczig István: Gazdaság és bűnözés. Belügyi Szemle, 1986/10., 81–83.
Diczig István: A társadalmi-gazdasági viszonyok és a kriminológiai tervezés összefüggései. Belügyi Szemle, 1986/3., 3–11.
Diczig István: A kriminológiai tervezés alapjai. Belügyi Szemle, 1986/9., 9–17.
Diczig István: Az alkotó gondolkodás szerepe a kriminológiai tervezésben. Belügyi Szemle, 1986/12., 27–32.
Diczig István: A vizsgálat helyzetéről. Belügyi Szemle, 1987/12., 10–32.
Diczig István: Felelősség a kollektív döntésekért. Belügyi Szemle, 1989/4., 79–81.
Diczig István: A Belügyminisztérium a politikai intézményrendszer korszerűsítésének tükrében. Belügyi Szemle, 1989/5., 18–27.
Diczig István: Új törvényre van szükség az állam- és közbiztonságról. Belügyi Szemle, 1989/8., 3–7.
Diczig István: Magyarország közrendjének, közbiztonságának helyzete és jövője. (593. OTKA kutatás keretében készült tanulmány) Gazdaság és Társadalom, 1991/4–5. 56–113.
Diczig István: A gazdasági bűnözés új jelenségei. Gazdaság és Társadalom, 1995/1. 83–91.
Diczig István: A kriminológiai okkutatás és megelőzés múltja, jelene és jövője. Belügyi Szemle, 2015/1. 108–112.

ELŐADÁSOK, TUDOMÁNYOS VITÁK, SZAKMAI LEKTORÁLÁS

A Magyar Jogász Szövetség vállalati jogász tagozatainak V. Országos Munkaértekezlete, Siófok, 1976. május 9–11. Magyar Jogász Szövetség, Budapest, 1976. (398 p.) Diczig István: Az ügyészség törvényességi tapasztalatai a vállalatok gazdasági tevékenysége terén (hozzászólás) 224–230.

Diczig István: Negatív jelenségek prognosztizálásának tapasztalatai. II. Magyar Jövőkutatási Konferencia előadás, 1978. október 3–5. Székesfehérvár, SZVTT, 274–282.

Kriminológiai Közlemények 1. A bűnözés megelőzésének társadalmi és jogi kérdései. MTA Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 1984. (218 p.) Az MTA Magyar Kriminológiai Társaság első tudományos ülésének dokumentuma. Diczig István korreferátuma. 145–161.

A Szervezési és Vezetési Tudományos Társaság szervezésében megtartott A magyarországi bűnözés előrejelzése 1990-ig című előadás. Dr. Diczig István r. ezredes előadása, Ötlet, 1984/21.

Kriminológiai Közlemények 6–7. A kriminológiai kutatások eredményeinek felhasználása a jogalkalmazó gyakorlatban / A szabadságvesztéssel nem járó büntetések és intézkedések jogpolitikai problémái. MTA Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 1985. (108 p.) Az MTA Magyar Kriminológiai Társaság 1985. évi első két tudományos rendezvényének anyaga egy kötetbe összevonva. Diczig István zárszava. 29–32.

Diczig István: A magyarországi bűnözés várható alakulása az ezredfordulóig, különös tekintettel a személyek javait károsító bűncselekményekre. In: Kriminológiai Közlemények 14. Hack Péter (szerk.): A magyarországi bűnözés várható alakulása az ezredfordulóig, különös tekintettel a személyek javait károsító bűncselekményekre. MTA Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 1987. (78 p.) Az MTA Magyar Kriminológiai Társaság 1986. november 27-én az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán tartott tudományos ülésének előadásai. Diczig István vitaindító előadása. 4–29.

A bűnözés új jelenségei. A bűnözés megelőzése (Vitaülés) MTA Állam- és Jogtudományi Bizottsága, 1987. június 5. Diczig István hozzászólása. Fehér Lenke összefoglalója. Jogtudományi Közlöny, 1987/11., 621.

Diczig István: Technikai lehetőségek a bűnmegelőzésben és a bűnüldözésben. A jövő technológiája és társadalmi összefüggései, Európai regionális szakértői tanácskozás Budapest, 1987. szeptember 8–10. MTA JKB és Jövőkutatási Világszövetség Konferencia kötete (1998) 372–377.

Diczig István: A gazdasági bűnözés különös tekintettel az új gazdasági formációkra. In: Kriminológiai Közlemények 22., 23., 24. Polt Péter (szerk.): Vagyoni kár – népgazdasági hátrány – gazdasági bűnözés/A kriminálpolitika legújabb fejleményei Nyugat-Európában és Észak-Amerikában/Az MTA Magyar Kriminológiai Társaság tisztújító közgyűlése. MTA Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 1988. (130 p.) 22–33. Az MTA Magyar Kriminológiai Társaság 1988. évi első három tudományos rendezvényének anyaga egy kötetbe összevonva.

Felelősség és társadalom címmel rendezett nemzetközi konferenciát 1988. szeptember 19. és 24. között Siófokon az ELTE Kriminológiai Tanszéke a Magyar Jogász Szövetség Kriminológiai és Kriminalisztikai Szakosztályával és a Belügyminisztérium Államigazgatási Főiskolájával közösen a Társadalomvédelem Nemzetközi Társaságának kezdeményezésére. A témához hozzászólt: Diczig István. Jogpolitika, 1988/6., 5.

Nyomozásfelügyelet és jogállamiság. Tudományos tanácskozás a Legfőbb Ügyészségen. Vitaindító előadó: dr. Nyíri Sándor megbízott legfőbb ügyész, társelőadó: dr. Diczig István rendőr vezérőrnagy, az országos rendőrfőkapitány helyettese. Pesti Hírlap, 1990/28. (1990. május 18.), 2.

A rendőrök által elkövetett bűncselekmények. Tudományos Konferencia, Rendőrtiszti Főiskola, 1991. november 26. Dr. Diczig István hozzászólása. Főiskolai Figyelő, 1992/1., 23–25.

Diczig István: A bűnügyi helyzet várható alakulása és javaslat a bűnmegelőzés tudományos megalapozására. in Globális és hazai problémák tegnaptól holnapig VI. Magyar (jubileumi) Jövőkutatási Konferencia 30 éves az MTA IX. Osztály Jövőkutatási Bizottsága Győr, 2006. október 6–7. Konferenciakötet, 128–135. Arisztotelész Stúdium Bt., Budapest

Kránicz Mariann: A korrupció. BM Könyvkiadó, Budapest, 1986. (263 p.) Lektorálta: Diczig István.

SZERKESZTÉSEK

Diczig István (szerk.): Üzemrendészeti ismeretek 2. rész. Az élelmiszer- és fagazdasági rendészeti dolgozók számára. Kézirat. Tankönyvpótló jegyzet. Budapest, 1975. (150 p.)

Diczig István (szerk.): A magyarországi bűnözés várható alakulása az ezredfordulóig, különös tekintettel a személyek javait károsító bűncselekményekre. BM Könyvkiadó, Budapest, 1987. (96 p.)

Krajcsovics Pál és Diczig István (szerk.): Rendőrorvosi tudományos ülések. BM Könyvkiadó, Budapest, 1988. (233 p.)

CIKKEK

Diczig István r. őrnagy: Eligazítás a szolgálatteljesítés alapja. Magyar Rendőr, 1964/36. (1964. szeptember 10.) 8.

Diczig István r. őrnagy: Az ellenőrzésről. Magyar Rendőr, 1964/37. (1964. szeptember 17.) 8.

Dr. Diczig István r. alezredes: A mozaikmunkáról. Magyar Rendőr, 1969/21. (1969. május 29.) 6.

Dr. Diczig István r. alezredes: A differenciálás törvényes lehetőségei. Magyar Rendőr, 1971/52. (1969. december 30.) 6.

Dr. Diczig István r. alezredes: A mérleghamisítások okai. Magyar Rendőr, 1972/16. (1972. április 20.) 6.

Dr. Diczig István r. alezredes: Jogszabály az állam- és közbiztonságról. A népgazdaság és a társadalmi tulajdon védelme. Magyar Rendőr, 1975/5. (1975. január 30.) 5.

Dr. Diczig István r. alezredes: A termelőszövetkezeti vagyonvédelem erősítése. Magyar Rendőr, 1977/5. (1977. február 5.) 3.

Dr. Diczig István r. ezredes: Hozzászólás Iglói József A büntetőeljárás eredményességéről című cikkéhez. Jogpolitika, 1985/2., 7.

Dr. Diczig István r. ezredes: Vita a szigorított őrizetről. Betölti a szerepét? Jogpolitika, 1985/4., 11.

Dr. Diczig István r. vezérőrnagy: Szó sincs arról, hogy az állomány leszerelése lenne a megoldás. Magyar Rendőr, 1989/50. (1989. december 16.) 5.

INTERJÚK, EGYÉB

Komplex vizsgálat Békés megyében. Interjú dr. Diczig István r. alezredessel, a BM ORFK osztályvezetőjével. Magyar Rendőr, 1978/17. (1978. április 29.) 2.

A közbiztonsági szervek vezető, irányító munkájának és ellenőrzésének módszereiről. Interjú Dr. Diczig István r. ezredessel, a BM ORFK koordináló, ellenőrző és titkársági osztály vezetőjével. Belügyi Szemle, 1980/3., 20–24.

A személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedésekről. Interjú Dr. Diczig István r. ezredessel, a BM ORFK bűnügyi csoportfőnök-helyettesével. Belügyi Szemle, 1984/1., 24–29.

Végre fogjuk hajtani! A jogszabályváltozás következményei. Interjú Diczig István rendőr vezérőrnaggyal. Magyar Rendőr, 1989/49. (1989. december 9.) 8.

A rendőrség „Bős–Nagymarosa". Interjú Diczig István r. vezérőrnaggyal. Magyar Nemzet, 1989/294. (1989. december 14.) 4.

A rendőrjós feljegyzéseiből. Interjú dr. Diczig István r. vezérőrnaggyal. Kurír, 1990/9. (1990. július 11., reggeli kiadás), 11.

Feltartóztatható bűnözés? Interjú Diczig István rendőr vezérőrnaggyal. Határőr, 1990/43. (1990. október 27.) 4–5.

A számítástechnika belügyi alkalmazásának helyzete és lehetőségei. Konzultáció. (A konzultáción részt vettek dr. Diczig István, dr. Császár Józsefné, Pálmai Józsefné dr., dr. Déri Pál. A konzultációt vezette dr. Nyerges Lajos) Belügyi Szemle, 1981/11., 32–42.

Németh-Kiss Henrietta

Drog és kábítószer: fogalmi lehatárolás és a hazai szabályozás fejlődése

I. Bevezetés

A kábítószer-szabályozás elemzése során elengedhetetlen a vizsgált bűncselekmények elkövetési eszközének a terminológiai meghatározása és fogalmi tisztázása. Erre azért van szükség, mert a kifejezést a köznyelvben és a különböző tudományágakban számos, egymástól eltérő értelemben használják, és bár a szaknyelv gyakran szinonimaként kezeli, a drog fogalma nem azonosítható maradéktalanul a kábítószer jogi kategóriájával. A kábítószer fogalmának pontos meghatározása alapvető elvárás, hiszen a jogbiztonság megköveteli, hogy éles határvonal válassza el a még jogszerű magatartásokat a súlyos szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekményektől.

Jelen tanulmány célja a drog és a kábítószer fogalmi lehatárolása, valamint a szerek különböző szempontú csoportosításának bemutatása. Az elemzés ennek érdekében áttekinti a „drog" kifejezés etimológiai gyökereit, farmakológiai és orvostudományi értelmezéseit, valamint a nemzetközi egyezményekben rögzített osztályozási rendszereket. A dolgozat második fele a kábítószer-fogalom jogi fejlődéstörténetére fókuszál, bemutatva a korábbi szabályozási modelleket, valamint a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényben (a továbbiakban: Btk.) rögzített jelenlegi értelmező rendelkezés tartalmát.

II. A drog fogalmáról

Az emberek érzékelésük és gondolkodásuk mesterséges befolyásolására évezredek óta alkalmaznak különféle eredetű anyagokat. Ebből a célból bizonyos mikroorganizmusok és növények egyes részeit számos kultúrában még ma is fogyasztják.[1]

A „drog" kifejezés eredetileg a szárítással tartósított, növényi, állati vagy ásványi eredetű anyagokat jelölte, amelyeket gyógyászati és technikai célra, vagy fűszerként használtak fel. Etimológiailag a szó a „száraz" jelentéssel mutat rokonságot,[2] a kifejezés gyökerei a francia és holland nyelvekre vezethetők vissza.[3]

A modern orvostudományban – különösen az angol *drug* szó hatására – jelentéseltolódás következett be: a kifejezés ma már a gyógyszerkészítmények mellett minden olyan anyagra utal, amely hatást gyakorol a testre és a pszichére.[4] A legáltalánosabb, farmakológiai megközelítés szerint drognak tekinthetünk minden olyan kémiai anyagot, amely a szervezetbe jutva megváltoztatja annak valamely működését, így e tág értelmezésbe valamennyi gyógyszerkészítmény beletartozik.[5] A „drog" és a „gyógyszer" közötti megkülönböztetés valójában csak azokban az esetekben tűnik egyértelműnek, amikor az adott szernek nincs terápiás javallata (mint például az LSD vagy az ecstasy esetében), vagy ha alkalmazása gyógyszerként – könnyű helyettesíthetősége miatt – háttérbe szorult (például a heroinnál). Minden egyéb esetben a szerek merev kategorizálása szinte lehetetlen, hiszen a valódi különbség nem magukban az anyagokban, hanem a használatuk céljában és módjában rejlik.[6]

Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) meghatározása szerint a drogok olyan pszichoaktív szerek, amelyek közvetlen hatást gyakorolnak a központi idegrendszerre. Ezek a szerkezetük vagy kémiai természetük révén megváltoztatják az élő szervezet funkcióit, ami elsősorban az érzékelésben, a hangulatban, a tudatállapotban, a kognitív folyamatokban vagy a viselkedésben mutatkozik meg.[7]

Míg a nemzetközi szaknyelvben a drog kifejezés a legális és illegális pszichoaktív anyagokat egyaránt felöleli, a magyar nyelvhasználatban egy szűkebb jelentés terjedt el: elsősorban az illegális anyagokat nevezzük drognak. Emiatt a hazai köznyelv gyakran nem sorolja e kategóriába az alkoholt vagy a

Tanársegéd. PTE ÁJK Büntetőjogi Tanszék

1 Ujváry István: Az amfetamin típusú drogok I. *Addiktológia – Blog a függőségekről,* 2011. szeptember 8. Elérhető: https://fuggosegek.blog.hu/2011/09/08/ujvary_istvan_az_amfetamin_tipusu_drogok.

2 Jean-Paul Nilles – Winfried Krieger – Thérèse Michaelis: *Theoretische Grundlagen der Primären Suchtprävention: Drogen – Sucht – Prävention.* Multiplikatoren in der Primären Suchtprävention, ResearchGate, 2016, 12. Elérhető: https://www.researchgate.net/publication/301364926_Theoretische_Grundlagen_der_Primaren_Suchtpravention_Drogen_-Sucht-_Pravention.

3 Raffai Gellért: *A drog fogalmi meghatározásai, csoportosításai, megjelenései a klasszifikációs rendszerekben.* Drogkutató Intézet, Budapest, 2020, 1. Elérhető: https://drogkutato.hu/wp-content/uploads/2020/10/A-drog-fogalmi-meghatarozasa_sablon.pdf.

4 *Lexikon der Biologie*: Drogen. Spektrum Akademischer Verlag, Heidelberg, 2001. Elérhető: https://www.spektrum.de/lexikon/biologie-kompakt/drogen/3257.

5 Demetrovics Zsolt (szerk.): *Az addiktológia alapjai.* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2007.

6 Bayer István: *A drogok történelme – A kábítószerek története az ókortól napjainkig.* Aranyhal Könyvkiadó, Budapest, 2000, 15.

7 *World Health Organization*: Drugs (psychoactive). Elérhető: https://www.who.int/health-topics/drugs-psychoactive#tab=tab_1

nikotint, holott élettani hatásukat tekintve ugyanolyan pszichoaktív anyagok, mint a központi idegrendszert befolyásoló egyéb szerek.[8]

Összességében a fogalom alkalmazása a szaknyelvben sem mindig egységes, és tartalmát gyakran az adott kontextus vagy a vizsgált anyag legális/illegális státusza határozza meg. Ezt a terminológiai bizonytalanságot támasztja alá Barsch és Leicht észrevétele is, mely szerint az, hogy egy anyagot „élvezeti cikknek", „gyógyszernek", „kábítószernek" vagy „drognak" neveznek-e, nem az észlelés és a közérzet megváltozásának mértékétől vagy a hatóanyag intenzitásától függ. Bár e kifejezéseknek eredetileg a várt pszichoaktív hatásra kellene utalniuk, használatuk a gyakorlatban gyakran reflexszerű, és kritika nélkül követi az aktuális társadalmi, etikai-erkölcsi vagy jogi értékítéleteket.[9]

Ezen a ponton válik elkerülhetetlenné a fogalmi határok meghúzása: a kábítószer nem más, mint a nemzetközi egyezmények alapján meghatározott, tiltott drog.[10] A dogmatikai helyesség megköveteli a szigorú és pontos fogalomhasználatot, ezért már az elemzés elején le kell szögeznünk: a drogok és a kábítószerek közé nem tehető egyenlőségjel. Míg a drog gyűjtőfogalma a pszichoaktív szerek teljes farmakológiai spektrumát lefedi – beleértve a legális élvezeti cikkeket és gyógyszereket is –, addig a kábítószer egy szűkebb, jogilag konstruált kategória. Ez utóbbi kizárólag azon anyagokat jelöli, amelyeket a jogalkotó nevesített tiltólistákra helyezett, és amelyek birtoklásához vagy forgalmazásához a büntetőjog súlyos jogkövetkezményeket fűz.

III. A drogok csoportosítása

A drogok csoportosításának számos szempontja ismert. Az eredet szerinti osztályozás természetes, félszintetikus és szintetikus drogok között tesz különbséget. A természetes vagy szerves eredetű drogok a természetben fordulnak elő, gyakran növényekben, de akár gombákban és állatokban is megtalálhatóak. Ezeknek az anyagoknak az alkaloidkoncentrációját az ember gyakran megváltoztatja kezdetleges extrakciós vagy finomítási eljárásokkal, hogy nagyobb hatékonyságú, úgynevezett félszintetikus vegyületeket hozzon létre. Míg a természetben folyamatosan zajlik az új vegyületek felfedezése, ez a folyamat általában lassú. A szintetikus drogok olyan, emberek által mesterségesen előállított vegyi anyagok, amelyek bár esetenként növényi alapú alapanyagokból készülnek, alapvetően laboratóriumi körülmények között jönnek létre. A gyártási folyamat során alkalmazott szintézis és a precíz finomítási eljárások lehetővé teszik a magasabb tisztaságú termékek előállítását. Bár a szerek potenciája változó lehet, gyakran sokkal erősebb hatással bírnak, mint a természetben előforduló alternatíváik. További jellemzőjük, hogy a kutatók a laboratóriumi kísérletek vagy a számítógépes modellezés segítségével rendkívül gyorsan képesek új vegyületeket felfedezni.[11] A természetes eredetű drogok csoportjába sorolhatjuk a biogén növényi drogokat (pl. alkohol, koffein, nikotin, kannabisz, kokain, LSA), a gombákból nyert biogén drogokat (muscimol, pszilocibin) és a biogén állati drogokat (bufotenin). A félszintetikus drogok csoportját képezi az LSD és a heroin, míg például az amfetamin, a metamfetamin és az opioidok a szintetikus drogok közé tartoznak.[12]

A drogok hatását – azaz a „bódulat minőségét" – alapvetően a fogyasztó jellemzői (aktuális állapota, korábbi tapasztalatai, pszichés labilitása; „set"), a helyzet jellemzői (egyedül, csoportosan; „setting"),[13] valamint az adott szer tulajdonságai együttesen határozzák meg. Ezen összetevők kölcsönhatása miatt a drogok három fő hatástípusba sorolhatók: az élénkítő hatású stimulánsok, a nyugtató hatású depresszánsok, valamint a valóságérzékelést módosító, pszichodiszleptikus vagy pszichotogén hatású hallucinogének csoportjába. Az olyan szerek, mint az ecstasy és más amfetaminszármazékok, egy negyedik, úgynevezett entaktogén (önérzetet növelő) dimenziót is behoznak az osztályozásba.[14]

1. Stimulánsok

A stimulánsok elsődleges jellemzője, hogy fokozzák az idegrendszer aktivitását, felgyorsítva a jelátvitelt az agy és a test között. Ez a felfokozott állapot éberséget, magabiztosságot és energikusságot kölcsönöz a használónak, ugyanakkor komoly élettani kockázatokkal jár: megemeli a vérnyomást, a szívverést és a testhőmérsékletet, ami akár életveszélyes állapothoz is vezethet. Míg kis adagban figyelmességet generálnak, a nagyobb dózisok már pánikot, paranoiát és görcsöket válthatnak ki. Ebbe a csoportba tartoznak többek között a koffein, a nikotin, a kokain és az amfetaminok.[15]

2. Depresszánsok

A stimulánsokkal ellentétben a depresszánsok lassítják a központi idegrendszer működését. Hatásuk nem hiperaktivitásban, hanem egyfajta befelé forduló, csendes örömérzetben és eufóriában nyilvánul meg. Az ember a külvilágtól elzárkózva, saját belső világában éli át a szer nyújtotta élvezetet. Ebbe a kategóriába soroljuk az ópiumszármazékokat, mint a morfint és a heroint.[16]

8 Demetrovics (szerk.): i. m.

9 Gundula Barsch – Astrid Leicht: *Drogenkonsum und Abhängigkeit/Sucht – Begrifflichkeiten und Diagnostik*. In: *Gesundheit und Haft*. Hochschule Merseburg, Merseburg, 4. Elérhető: https://www.hs-merseburg.de/fileadmin/Extra/Barsch/Publikationen/Gesundheit_und_Haft.pdf.

10 Ujváry István: Kockázatok és mellékhatások. A drog- és kábítószerprobléma kockázatelemzési modellje. *Magyar Tudomány,* 2004/4.

11 *United Nations Office on Drugs and Crime:* World Drug Report 2023: Special Points of Interest. United Nations, Bécs, 2023, 12. Elérhető: https://www.unodc.org/res/WDR-2023/WDR23_B3_CH1_Synthetic_drugs.pdf.

12 *Deutscher Bundestag, Wissenschaftliche Dienste*: Kategorisierung von Drogen. WD 9 - 3000 - 061/22. Deutscher Bundestag, Berlin, 2022, 5. Elérhető: https://www.bundestag.de/resource/blob/922450/9411abff128091dbe253f545bf803888/WD-9-061-22-pdf-data.pdf.

13 Ido Hartogsohn: Set and Setting, Past, Present and Future: A 50-Year Review. *Journal of Psychopharmacology,* 31. évf. (2017) 1. szám, 1–2. Elérhető: https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/2050324516683325.

14 Michael Soyka (ed.): *Suchtmedizin kompakt: Prävention, Diagnose, Therapie*. Klett-Cotta, Stuttgart, 2012. Elérhető: http://www.ciando.com/img/books/extract/3608269886_lp.pdf.

15 *Australian Government Department of Health and Aged Care*: Types of drugs. Elérhető: https://www.health.gov.au/topics/drugs/about-drugs/types-of-drugs

16 Qebir Avziu – Afim Osmani: *DROGAT DHE LLOJET E DROGAVE*

3. Pszichedelikumok és hallucinogének

A pszichedelikus szerek alapvetően változtatják meg az érzékszervi észlelést és a mentális folyamatokat, gyakran a valóság mélyreható torzulását, azaz hallucinációkat okozva. A természetes szerek (például a pszilocibin gombák) évezredes kulturális múltra tekintenek vissza és változatosabb élményt nyújtanak. Ezzel szemben a szintetikus változatokat (mint az LSD vagy az MDMA) laboratóriumi körülmények között finomítják, hogy hatásuk célzottabb és előrejelezhetőbb legyen.[17] Mivel nem minden szer okoz klasszikus vizuális hallucinációkat, a szakirodalom gyakran „pszichedelikus" (elmét megnyilvánító) vagy „pszicholitikus" (pszichét fellazító) névvel illeti.[18] A hallucinogének jellemzően két fő csoportra oszthatók: a klasszikus hallucinogénekre (mint például az LSD) és a disszociatív szerekre (mint például a PCP).[19]

4. A kábítószerek csoportosítása a nemzetközi egyezményekben

A vonatkozó nemzetközi egyezmények a kábítószereket és pszichotróp anyagokat az egészségre való veszélyességük, terápiás hasznosságuk és a visszaélés kockázata alapján osztályozzák. Az Egységes Kábítószer Egyezmény[20] négy jegyzékbe sorolja a kábítószereket, melyek eltérő súlyú megszorító intézkedéseket határoznak meg a bennük szereplő anyagokra.[21] A Pszichotrop Egyezmény[22] további négy jegyzékbe foglalja az említett anyagokat,[23] míg a Prekurzor Egyezmény[24] két jegyzékben tünteti fel a kábítószerek vagy pszichotrop anyagok gyártásához használt vegyi anyagokat. Valamennyi jegyzék módosításáról az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsának Kábítószer Bizottsága (Commission on Narcotic Drugs, CND) dönt, míg az elbíráló felülvizsgálatot az Egészségügyi Világszervezet Kábítószer-függőségi Szakértői Bizottsága (Expert Committee on Drug Dependence, ECDD) folytatja le, melynek során figyelembe veszi az adott szer ismert anyagokhoz való hasonlóságát, a központi idegrendszerre kifejtett hatásait, függőségpotenciálját, a tényleges visszaélések és/vagy visszaélések valószínűségének bizonyítékait, valamint a gyógyászati hasznosságot.[25] A nemzetközi egyezmények listái nem tekinthetők kifejezetten veszélyesség szerinti besorolásnak, jelentős különbségeket tükröznek azonban az egyes anyagok egészségkárosító hatásainak megítélésében.[26]

IV. Kábítószer: elkövetési tárgy vagy elkövetési eszköz?

A büntetőjogi kutatások során a dogmatikai kifejezések helyes használata alapvető elvárás, hiszen a pontos terminológia az alapja a bűncselekményi tényállások szabatos értelmezésének. Ebből adódóan bír jelentőséggel az a kérdés, hogy a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények esetén a dogmatikai rendszerben hol helyezzük el magát a kábítószert. A magyar büntetőjogi szakirodalomban e körben – a kábítószer elkövetési tárgyként vagy elkövetési eszközként való besorolását illetően – nem alakult ki teljes egység; a két álláspont közötti eltérés gyökere az általános részi alapfogalmak, nevezetesen az elkövetési tárgy definíciójának eltérő értelmezésében keresendő.

A hazai szakirodalom többsége a kábítószert az ezzel kapcsolatos bűncselekmények elkövetési tárgyaként kezeli.[27] E felfogás szerint a kábítószer az a fizikai léttel bíró dolog,

/ ΔΡΟΓΙΙΙ ΙΙ ΒΙΔΟΒΙΙ ΗΑ ΔΡΟΓΙΙ / *DRUGS AND TYPES OF DRUGS*. ResearchGate, 2011, 320. Elérhető: https://www.researchgate.net/publication/400224424_DROGAT_DHE_LLOJET_E_DROGAVE_DROGI_I_VIDOVI_NA_DROGI_DRUGS_AND_TYPES_OF_DRUGS.

17 Priyanshu Raj – Shyambabu Rauniyar – Bhagyesh Sapkale: Psychedelic Drugs or Hallucinogens: Exploring Their Medicinal Potential. *Cureus,* 15. évf. (2023) 11. szám, 1. Elérhető: https://doi.org/10.7759/cureus.48671.

18 Franz X. Vollenweider: Brain mechanisms of hallucinogens and entactogens: Pharmacological aspects. *Dialogues in Clinical Neuroscience,* 3. évf. (2001) 4. szám, 265. Elérhető: https://doi.org/10.31887/DCNS.2001.3.4/fvollenweider.

19 *National Institute on Drug Abuse*: Hallucinogens and Dissociative Drugs. Research Report Series. National Institutes of Health, Bethesda, MD, 2015, 1. Elérhető: https://nida.nih.gov/sites/default/files/rrhalluc.pdf.

20 Az Egyesült Nemzetek 1972. évi Jegyzőkönyvvel módosított 1961. évi Egységes Kábítószer Egyezménye.

21 Az I. és II. Jegyzékben feltüntetett kábítószerek „visszaélésekre adhatnak alkalmat és káros hatásaik lehetnek, vagy kábítószerré alakíthatók". A III. Jegyzék olyan kábítószer-tartalmú készítményeket tartalmaz, melyek hatóanyagai az I. vagy a II. Jegyzékben szerepelnek, de kivételt képeznek az egyezmény bizonyos rendelkezései alól, mert „az általuk tartalmazott anyagok miatt semmiféle visszaélésre nem adnak alkalmat és ártalmas hatást nem fejthetnek ki, továbbá a kábítószer sem könnyen nyerhető vissza belőlük". A IV. Jegyzékben felsorolt kábítószerek pedig „különösen alkalmasak visszaélések elkövetésére és káros hatásaik lehetnek, továbbá ezeket a veszélyeket nem ellensúlyozzák jelentős gyógyászati előnyök."

Móró Levente – Major Magda: Kábítószerek, pszichotróp és új pszichoaktív anyagok szabályozása és kockázatértékelése. In: Móró Levente – Major Magda – Kaló Zsuzsa (szerk.): *Az új pszichoaktív anyagok hazai kockázatértékelésének felülvizsgálata*. Nemzeti Drog Fókuszpont, Budapest, 2019, 19–20. Elérhető: https://www.researchgate.net/publication/339536175_Az_uj_pszichoaktiv_anyagok_hazai_kockazatertekelesenek_felulvizsgalata.

22 1971. évi Egyezmény a pszichotróp anyagokról

23 Az I. Jegyzékre felvett anyagoknál „a visszaélés különösen komoly közegészségügyi kockázatot jelent és gyógyászati hasznosságuk nincs, vagy nagyon korlátozott". A II. Jegyzékben szereplő anyagok esetén „a visszaélés lényeges közegészségügyi kockázatot jelent és gyógyászati hasznosságuk csekélytől mérsékeltig terjed". A III. Jegyzékbe sorolt anyagoknál „a visszaélés lényeges közegészségügyi kockázatot jelent és gyógyászati hasznosságuk mérsékelttől jelentékenyig terjed". A IV. Jegyzékben meghatározott anyagoknál „a visszaélés kisebb mértékű, de jelentős közegészségügyi kockázatot jelent és gyógyászati hasznosságuk csekélytől jelentékenyig terjed." Móró–Major: i. m. 19.

24 Az ENSZ kábítószerek és a pszichotrop anyagok tiltott forgalmazása elleni, 1988. december 20-án, Bécsben kelt egyezménye

25 Móró–Major: i. m. 19–20.

26 Sárosi Péter – Takács István Gábor (szerk.): *Kockázatos szerek és veszélyes drogpolitikák*. TASZ Drogpolitikai Füzetek 8. Társaság a Szabadságjogokért, Budapest, 2007, 24. Elérhető: https://adoc.pub/kockazatos-szerek-es-veszelyes-drogpolitikak.html.

27 Bl. Bíróczky-Szabó Andrea – Blaskó Béla – Garai Renáta – Hollán Miklós – Madai Sándor – Pallagi Anikó – Polt Péter: *Büntetőjog Különös Rész I.* Rejtjel, Budapest, 2025, 117.

Karsai Krisztina (szerk.): *Kommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez*. Complex Kiadó, Budapest, 2013, 353.

Görgényi Ilona – Gula József – Horváth Tibor – Jacsó Judit – Lévay Miklós – Sántha Ferenc – Váradi Erika: *Magyar büntetőjog. Különös rész*. Wolters Kluwer, Budapest, 2020, 141.

amelyre az elkövetési magatartás (például a megszerzés, a kínálás vagy az átadás) irányul. Az anyag ebben az értelemben az a hordozó, amelyen keresztül a bűncselekmény jogi tárgya, a közegészség sérelmet szenved. Szinte valamennyi hatályos büntetőjogi tankönyv ezt az értelmezést követi, ami szorosan összefügg azzal, hogy ezen iskolák általános részi tanai az elkövetési tárgyat tágan, minden olyan dologként határozzák meg, amelyre a külvilágban tanúsított magatartás közvetlenül irányul.[28]

Ezzel szemben a kábítószert a pécsi büntetőjogi iskola – mind a jóval korábbi[29], mind a jelenlegi tankönyvében[30] – következetesen elkövetési eszközként határozza meg, ami közvetlenül az általános részi alapvetéséből fakad: a pécsi dogmatika ugyanis szűkebben vonja meg az elkövetési tárgy határait. E megközelítés alapján elkövetési tárgy csak az a fizikai léttel bíró dolog lehet, amelyen a védeni kívánt érték megjelenik.[31] Eszerint a kábítószer birtoklása vagy kereskedelme során az anyag magát a bűncselekmény elkövetésének az eszközét jelenti.

A kifejtett elméleti kereteket elfogadva, a kábítószert elkövetési eszköznek tekintem. Az álláspont megválasztása során döntő szempont volt a büntetőjogi dogmatika belső egységének megőrzése: mivel az elkövetési tárgy fogalmát a Földvári József-féle szűkebb értelmezés mentén határozom meg, a kábítószer logikailag nem sorolható ide. Ebben a rendszerben a kábítószer nem hordoz értéket, és nem a „támadás" elszenvedője, hanem annak az eszköze, amelynek a jogellenes forgalomban való jelenléte veszélyezteti a közegészséget. Ez az elméleti következetesség teremti meg az összhangot az általános részi fogalomhasználat és a különös részi tényállási elemek értelmezése között.

V.
A kábítószer törvényi fogalma

1. A szabályozás történeti fejlődése

A kábítószerrel visszaélés tényállását elsőként szabályzó 1961. évi Btk. kábítószer-fogalmat nem tartalmazott, a kóros élvezetre alkalmas kábítószerek jegyzékét az 5/1957. (XII. 14.) EüM rendelet melléklete határozta meg.

A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény a hatálybalépésekor szintén mellőzte a kábítószer fogalmának törvényi meghatározását.[32] A jogszabályhoz fűzött indokolás szerint ennek elsődleges oka, hogy a kóros élvezetre alkalmas szerek köre folyamatosan változik. E dinamizmust egyrészt a fogyasztói szokások és igények módosulása (egyes szerek és használati módok változó divatja), másrészt a vegyipar és a technológia fejlődése táplálja, amely szinte folyamatosan új, visszaélésre alkalmas vegyületeket produkál. Az indokolás hangsúlyozza: a büntetőtörvényben éppen e változékonyság miatt nem lenne célszerű rögzíteni a kábítószer fogalmát; büntetőjogi szempontból is az tekintendő kábítószernek, amit külön jogszabályok annak nyilvánítanak.[33]

A büntető jogszabályok és az ezekhez kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2003. évi II. törvény jelentős változást hozott, mivel immár kifejezetten rögzítette a büntető törvénykönyvben a kábítószer fogalmát. A jogalkotó azonban a fogalmi meghatározást nem önálló tartalmi elemekkel, hanem a kábítószerekre és pszichotrop anyagokra vonatkozó külön jogszabályokra és azok jegyzékeire történő utalással oldotta meg. Ennek keretében a törvénymódosítás a kábítószerek körét az 1/1968. (V. 12.) BM–EüM együttes rendelet 1–2. mellékletére, míg a pszichotróp anyagokét a 4/1980. (VI. 24.) EüM–BM együttes rendelet mellékletének 1. és 2. jegyzékére való hivatkozással definiálta.

Az Alkotmánybíróság az 54/2004. (XII.13.) AB számú határozatával[34] az 1978. évi Btk. több rendelkezését is megsemmisítette, ami érintette a kábítószer fogalmát is. A testület a jogbiztonság követelményével összeegyeztethetetlennek találta azt a gyakorlatot, hogy az Egységes Kábítószer Egyezmény és a Pszichotrop Egyezmény jegyzékeit – azok módosításaival együtt – az Országgyűlés nem hirdette ki törvényi formában. A jogalkotónak az alkotmánybírósági döntésben foglalt elvárásokhoz igazodó, a jogbiztonságot garantáló új értelmező rendelkezést kellett alkotnia, ami a 2005. évi XXX. törvénnyel[35] valósult meg.

A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény a vonatkozó nemzetközi egyezményekre és külön törvényekre utaló normákon keresztül határozta meg a kábítószer fogalmát.[36] Ez a szabályozási technika azonban ismételten alkotmányos aggályokat vetett fel: az Alkotmánybíróság 31/2021. (XII. 1.) AB határozatában megállapította, hogy a rendelkezés nem felel meg a jogbiztonságból fakadó normavilágosság követelményének. A határozatban foglaltak alapján a polgárok számára nem volt maradéktalanul és közvetlenül megismer-

28 Blaskó Béla: *Magyar büntetőjog. Általános rész tankönyv.* Rejtjel, Debrecen–Budapest, 2025, 162.

Görgényi Ilona – Gula József – Horváth Tibor – Jacsó Judit – Lévay Miklós – Sántha Ferenc – Váradi Erika: *Magyar büntetőjog. Általános rész.* Wolters Kluwer, Budapest, 2019, 137.

29 Erdősy Emil – Földvári József: *Magyar Büntetőjog. Különös rész.* Janus Pannonius Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 1995, 318.

30 Gál István László: *Magyar büntetőjog. Különös rész.* Osiris Kiadó, Budapest, 2023, 61.

31 Földvári József – Gál István László: *Magyar büntetőjog. Általános rész.* Osiris Kiadó, Budapest, 2024, 96.

32 Az 1978-as Btk. az 1993. évi XVII. törvény módosítása nyomán rögzítette, hogy a kábítószerrel visszaélés tényállásának vonatkozásában kábítószeren a visszaélés szempontjából veszélyes pszichotróp anyagot is érteni kell.

33 A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény indoklása

34 54/2004. (XII. 13.) AB határozat a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény egyes rendelkezései alkotmányellenességének, és nemzetközi szerződésbe ütközésének utólagos megállapítására irányuló indítvány tárgyában

35 2005. évi XXX. törvény az egyes nemzetközi szerződések kihirdetéséről rendelkező jogszabályok, valamint a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról

36 A Btk.-nak a kábítószer büntetőjogi fogalmáról rendelkező 459. § (1) bekezdésének 18. pontja három háttérnormára hivatkozott: az 1988. évi 17. törvényerejű rendelettel kihirdetett, az Egységes Kábítószer Egyezmény módosításáról és kiegészítéséről szóló, Genfben, 1972. március 25-én kelt Jegyzőkönyvvel módosított és kiegészített, az 1965. évi 4. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a New Yorkban, 1961. március 30-án kelt Egységes Kábítószer Egyezmény mellékletének I. és II. Jegyzékére, az 1979. évi 25. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a pszichotrop anyagokról szóló, Bécsben, az 1971. évi február hó 21. napján aláírt egyezmény mellékletének I. és II. Jegyzékére, és az emberi alkalmazásra kerülő gyógyszerekről és egyéb, a gyógyszerpiacot szabályozó törvények módosításáról szóló 2005. évi XCV. törvény (Gytv.) 2. számú mellékletére.

hető a tiltott szerek köre, mivel – az indokolás megfogalmazása szerint – „a jogalkotó nem teljes körültekintéssel határozta meg, hogy a kábítószer hazai fogalmát mely forrásokból lehet teljeskörűen megállapítani." Az Alkotmánybíróság rámutatott: a Btk. értelmező szabálya nem hivatkozott olyan konkrét rendelkezésekre, amelyek alapján a büntetőjogi felelősségre vonást megalapozó anyagok listája maradéktalanul és közvetlenül megismerhető lett volna.[37]

A mulasztásban megnyilvánuló alaptörvény-ellenesség orvoslása érdekében a jogalkotó pontosította a kábítószer fogalmát a Büntető Törvénykönyvben. A 2022. évi LX. törvény nyomán 2023. január 1-jétől a Btk. 459. § (1) bekezdés 18. pontja már közvetlenül az egészségügyért felelős miniszter ellenőrzött anyagokról szóló rendeletének mellékleteire hivatkozik. Ennek megfelelően a kábítószerek körét a rendelet 1. és 2. mellékletének jegyzékei, az új pszichoaktív anyagok körét pedig a 3. melléklet határozza meg.

2. A hatályos szabályozás

A büntető törvénykönyv kábítószer-fogalmát a 2025. évi XIX. törvény alapjaiban strukturálta át egy hárompilléres megoldással a Btk. 459. § (1a) bekezdésében, mely szerint:

459. § (1a)* E törvény alkalmazásában kábítószer a 78/2022. (XII. 28.) BM rendelet 1. mellékletében a kábítószerek 1. vagy 2. jegyzékén szereplő anyag, 2. mellékletében a pszichotróp anyagok 1. vagy 2. jegyzékén szereplő anyag, valamint 3. mellékletében meghatározott anyag. A 160. §, a 164. §, a 184. §, a 339. §, a 340. §, a 365. §, a 366. §, a 370. §, a 371. § és a 380. § alkalmazása szempontjából kábítószernek minősül továbbá a bódult állapot előidézésére alkalmas, nem emberi fogyasztásra szánt anyag, ideértve a más szer hozzáadásával vagy szerkezete átalakításával előállított anyagokat, illetve a más tudatmódosító szereket is.

E rendelkezés szerint a kábítószer-kereskedelem és kábítószer birtoklása tényállásai tekintetében kábítószernek minősülnek a 78/2022. (XII. 28.) BM rendelet mellékleteiben tételesen felsorolt jegyzékeken szereplő anyagok (klasszikus kábítószerek és pszichotrop anyagok), másrészt az ott meghatározott egyéb összetevők. A szabályozás második pillérét az új pszichoaktív anyagok alkotják. A normaszöveg lényegi újdonsága a kiterjesztő jellegű értelmezés, amely bizonyos bűncselekmények (pl. emberölés , testi sértés, rablás minősített esetei, tudatmódosító anyaggal visszaélés) esetén kábítószernek tekinti a bódult állapot előidézésére alkalmas, nem emberi fogyasztásra szánt egyéb anyagokat és tudatmódosító szereket is.

Ez a kiterjesztés véleményem szerint alapvető elméleti problémát okoz: a jogalkotó kettészakította a kábítószer fogalmát. Míg a kábítószer-kereskedelem és a kábítószer birtoklása bűncselekményt kizárólag a listákon szereplő anyagokkal lehet elkövetni, addig a minősített esetek körében a fogalom határai elmosódnak, és olyan anyagokat is magában foglal, mint a hígítók vagy más, szipuzáshoz használt vegyszerek.

Ignácz György javaslata szerint a szabályozás jóval átláthatóbbá válna a „tudatmódosító anyag" törvényi fogalmának bevezetésével, amely a kábítószereken és az új pszichoaktív anyagokon túl magában foglalhatná a bódult állapot előidézésére alkalmas, nem emberi fogyasztásra szánt egyéb szereket is. A szerző rávilágít, hogy e kategória alkalmazásával elkerülhető lett volna az az ellentmondásos helyzet, amelyben a kábítószer fogalma szűkebb körű a kábítószer-kereskedelem tényállásánál, mint például a jármű önkényes elvétele vagy a lopás minősített eseteiben. A törvényhozó így ezt a fogalmat használhatná mindazon bűncselekményeknél, ahol jelenleg a tágabb kábítószer-fogalom használatára kényszerül, megőrizve ezzel a büntetőjogi alapfogalmak egységét.[38]

3. A bódult állapot előidézésére alkalmas anyagokkal kapcsolatos további tényállások

A 2025-ös módosítás az egészséget veszélyeztető bűncselekmények körében egy új, önálló tényállást is létrehozott: a tudatmódosító anyaggal visszaélést.

Más bűncselekmény megvalósulásának hiányában a törvényhozó két évig terjedő szabadságvesztéssel rendeli büntetni azt az elkövetőt, aki abból a célból, hogy a kóros élvezetéhez másnak segítséget nyújtson, kábítószert kínál vagy átad. Súlyosabban büntetendő az az eset, amikor a bűncselekmény elkövetésével a kábítószer több mint tíz személy számára válik hozzáférhetővé. A törvényi tényállás (3) bekezdése szerint még súlyosabban minősül annak az elkövetőnek a cselekménye, aki abból a célból, hogy a kóros élvezetéhez másnak segítséget nyújtson, kábítószert forgalomba hoz vagy azzal kereskedik, feltéve ebben az esetben is, hogy más bűncselekmény nem valósul meg. Az új deliktumot olyan tudatmódosító szerekkel lehet elkövetni, amelyek a bódult, vagy módosult tudatállapot előidézésére alkalmas, nem emberi felhasználásra szánt – esetenként más anyag hozzáadásával vagy a szerkezetük módosításával előállított – anyagok csoportjából származnak (e törvényi tényállás alkalmazási köre tehát nem terjed ki a listákon szereplő „klasszikus" kábítószerekre és pszichotrop anyagokra).[39]

A hatályos szabályozás fenntartotta a kóros szenvedélykeltés törvényi tényállását,[40] mely bűncselekmény elkövetési eszköze a kábító hatású anyag vagy szer. E körbe sorolandó valamennyi olyan anyag vagy szer, amely nem esik a kábítószer törvényi fogalma alá, de bódulatot, hangulat- és tudatváltozást, esetleg eufóriát okoz, és pszichikai függőség kialakítására

37 31/2021. (XII. 1.) AB határozat a kábítószer fogalmának a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 459. § (1) bekezdés 18. pont a)–b) alpontjaiban való szabályozásával kapcsolatos mulasztásban megnyilvánuló alaptörvény-ellenesség megállapításáról Indokolás [94].

38 Ignácz György: *A kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények 2025. évi XIX. törvénnyel módosított anyagi jogi és eljárásjogi szabályai*. Budapest, 2025, 9.

39 A büntető jogszabályok módosításáról szóló T/250. számú törvényjavaslat indokolása

40 A Btk.181. §-a szerint e bűncselekményt az a tizennyolcadik életévét betöltött személy valósíthatja meg, aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt kábítószernek nem minősülő kábító hatású anyag, illetve szer kóros élvezetére rábír vagy rábírni törekszik, vagy tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt kábítószer fogyasztására rábírni törekszik. Ugyanilyen megítélés alá esik – és két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő – az az eset, amikor tizennyolcadik életévét betöltött személy tizennyolcadik életévét be nem töltött személynek kábítószernek nem minősülő kábító hatású anyag, illetve szer kóros élvezetéhez segítséget nyújt. Ez utóbbi eset azonban szubszidiárius, elkövetője csak súlyosabb bűncselekmény hiánya esetén büntetendő e törvényhely alapján.

alkalmas lehet. Ebbe a kategóriába tartoznak pl. a szerves oldószerek, ragasztók, gyógyszerek, de nem sorolható ide az alkohol.[41]

Látható, hogy a tudatmódosító anyaggal visszaélés és a kóros szenvedélykeltés bűncselekmények elkövetési eszközei gyakorlatilag teljesen fedik egymást. A két bűncselekményt az elkövetési magatartások és az érintettek életkora elhatárolja egymástól, az említett tartalmi párhuzamosság azonban rávilágít a jogalkotói fogalomhasználat széttagoltságára és a terminológiai egység hiányára.

41 Belovics Ervin – Polt Péter (szerk.): *A Büntető Törvénykönyv kommentárja*. HVG-ORAC, Budapest, 2025.

VI. Összegzés

Meglátásom szerint a jelenlegi szabályozás a dizájnerdrogok elleni harc jegyében feláldozta a fogalmak egységes szabályozásának az igényét. A legnagyobb elméleti probléma, hogy a Btk. kettéosztotta a kábítószer fogalmát. Míg kábítószer-kereskedelem esetén csak a listázott anyagok számítanak kábítószernek, addig bizonyos bűncselekményeknél – például rablásnál vagy emberölésnél – már akár egy hígító is annak minősülhet. Véleményem szerint ez a kettősség nehezen egyeztethető össze azzal az elvárással, hogy egy büntetőjogi alapfogalomnak a teljes kódexben egységesnek kellene lennie.

Arra is rá kell mutatni, hogy a „tudatmódosító anyagok" kategóriájának beemelésével a jogalkotó egy olyan tág, gyűjtőfogalmat vezetett be, amely nem határozza meg pontosan a tiltott szerek körét. Ez a bizonytalanság alkotmányossági aggályokat vethet fel a jogbiztonság tekintetében, és a kábítószer-fogalom ilyen mértékű kiterjesztése miatt a szabályozás a jövőben újra alkotmánybírósági felülvizsgálat tárgya lehet.

Nogel Mónika

A vétlen nyomszennyezés kizárására szolgáló DNS-profil nyilvántartás jelentősége

I. Bevezetés

A modern bűnügyi célú DNS-vizsgálatok fokozott érzékenységének köszönhetően az igazságügyi genetikai laboratóriumok ma már kis mennyiségű biológiai anyagból is képesek értékelhető profilt előállítani. Ez a technikai és szakmai fejlődés a büntetőeljárás során kétségkívül növeli a sikeres bizonyítás lefolytatásának lehetőségeit, miközben ezzel egyidejűleg a vétlen átvitelből adódó értelmezési kockázatokat is magában hordozza. A biológiai anyagmaradványok rögzítése, csomagolása, szállítása, laboratóriumi feldolgozása, adatbázisban történő összevetése és szakértői értelmezése egymásra épülő lépésekből áll. A lánc bármely pontján keletkező hiba a végső bizonyítási következtetés helytállóságát is érintheti. A téves szakértői vélemény pedig könnyen vezethet téves bírósági ítélethez is.[1] A szakértői véleményben megfogalmazott következtetés megbízhatósága egyaránt függ a minta eredetétől, integritásától, az elemzés körülményeitől és az értelmezési kerettől, ezért a büntetőeljárásban a teljes folyamatot egészében kell vizsgálni.[2]

A DNS-keresztszennyeződés (kontamináció) lehetősége e folyamat egyik központi kockázata. A fogalom alatt olyan idegen DNS értendő, amely az ügy érdemi tényállásához nem kapcsolódik, mégis megtalálható a bűnügyi mintában. A kontamináció ténye önmagában független attól, hogy az idegen DNS a mintából előállított profilban észlelhetővé válik-e. Szakmai és jogi következményei azonban rendszerint akkor merülnek fel, ha az ügy érdemi tényállásához nem kapcsolódó DNS a szakértői vizsgálat során a profilban megjelenik, és ezáltal befolyásolhatja a minta eredetére, a profil értelmezésére vagy a bizonyíték súlyára vonatkozó következtetéseket. A vétlen keresztszennyezés megelőzésére, felismerésére és kezelésére számos minőségirányítási módszer és szakmai protokoll ismert. Ezek közé tartoznak az ún. eliminációs célú DNS-adatbázisok is.[3]

Az eliminációs DNS-adatbázis olyan, célhoz kötötten kezelt referencia-adatállomány, amely azoknak a személyeknek a DNS-profilját tartalmazza, akik hivatásuk gyakorlása során, vagy az adott büntetőeljárásban betöltött szerepük miatt legitim módon kapcsolatba kerülhetnek a helyszínnel, a bizonyítási eszközzel, a biológiai mintával. Rendeltetése, hogy az ügyben rögzített ismeretlen vagy értelmezésre váró DNS-profilt össze lehessen vetni azoknak a személyeknek a profiljával, akiknek DNS-e helyszíni vagy laboratóriumi kontamináció következtében kerülhetett a mintába. Az adatbázis ennek megfelelően a kontamináció felismerését, a téves nyomozati irányok megelőzését, a DNS-bizonyíték értelmezésének pontosítását és a forenzikus genetikai vizsgálat munkafolyamata egészének minőségbiztosítását szolgálja. Egyes országok adatbázisai kizárólag azon személyek profilját tartják nyilván, akik az ügyben bűnügyi technikai, nyomozati vagy laboratóriumi feladatokat látnak el, mások kiterjesztették a helyszínen jogszerűen intézkedő egészségügyi személyzet (pl. mentősök, ápolók) adataira is.[4]

A magyar jogalkotó 2022. január 1-jével hozta létre a vétlen nyomszennyezés kizárására szolgáló nyilvántartást. A szabályozás a 2009. évi XLVII. törvény módosításával, valamint a 21/2021. (VII. 14.) BM rendelet megalkotásával illesztette a magyar bűnügyi nyilvántartási rendszerbe az eliminációs célú biometrikus adatok kezelését.[5][6] A jogintézmény célja a büntetőeljárás során rögzített ujj- és tenyérnyomat, illetve DNS-pro-

A szerző PhD tudományos főmunkatárs, Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi KarKriminalisztikai és Kriminológiai Tanszék

1 Fenyvesi Csaba: *A kriminalisztika tendenciái. A bűnügyi nyomozás múltja, jelene, jövője.* Dialóg Campus, Budapest, 2014.

2 Pádár Zsolt – Kovács Gábor – Nogel Mónika – Czebe András – Zenke Petra – Kozma Zsolt: Genetika és bűnüldözés – Az igazságügyi célú DNS-vizsgálatok első negyedszázada Magyarországon *I. Belügyi Szemle,* 67. évf. 12. szám, 2019, 7–34., DOI: 10.38146/BSZ.2019.12.1; Pádár Zsolt – Kovács Gábor – Nogel Mónika – Czebe András – Zenke Petra – Kozma Zsolt: Genetika és bűnüldözés – Az igazságügyi célú DNS-vizsgálatok első negyedszázada Magyarországon II. *Belügyi Szemle,* 68. évf. 1. szám, 2020, 9–32., DOI: 10.38146/BSZ.2020.1.1.

3 Lapointe, Martine – Rogic, Anita – Bourgoin, Sarah – Jolicoeur, Caroline – Séguin, Daniel: Leading-edge forensic DNA analyses and the necessity of including crime scene investigators, police officers and technicians in a DNA elimination database. *Forensic Science International: Genetics,* 19 (2015), 50–55. DOI: 10.1016/j.fsigen.2015.06.016.

4 Ansell, Ricky – Widén, Christina: Swedish Legislation Regarding Forensic DNA Elimination Databases. *Forensic Science Policy & Management: An International Journal,* 7. évf. 1–2. szám, 2016, 30–36. o. DOI: 10.1080/19409044.2015.1099061.

5 2009. évi XLVII. törvény a bűnügyi nyilvántartási rendszerről, az Európai Unió tagállamainak bíróságai által magyar állampolgárokkal szemben hozott ítéletek nyilvántartásáról, valamint a bűnügyi és rendészeti biometrikus adatok nyilvántartásáról, IV/A. fejezet, 66/A. §.

6 21/2021. (VII. 14.) BM rendelet az eliminációs célú mintavétel, valamint a DNS-profil meghatározásának szakmai-módszertani követelményei részletszabályairól, továbbá az eliminációs célú biometrikus adatok nyilvántartása részére teljesítendő adatszolgáltatás és a nyilvántartás vezetésével kapcsolatos technikai feladatok végrehajtásáról.

fil meghatározására alkalmas minta vétlen szennyeződése kiszűrésének egyszerűsítése, végső soron az elkövető azonosításának elősegítése. A szabályozás ezzel egy olyan forenzikus és eljárásjogi problémára reagált, amely a nemzetközi szakirodalomban hosszabb ideje ismert és tárgyalt, ti. a DNS-profil jelenléte nyitva hagyja azt a kérdést, hogy a DNS milyen úton, milyen időpontban és milyen cselekménysor eredményeként került a vizsgált felületre. A bűnügyi genetikában ugyanis a DNS-forrás és az aktivitási szintű (cselekvési) bizonyítékok értelmezése két egymásra épülő, de merőben eltérő bizonyítási szintet jelent.[7]

A tanulmány célja annak bemutatása, hogy az eliminációs DNS-adatbázis miért garanciális jelentőségű intézmény a büntetőeljárásban. A jelenleg hatályos magyar szabályozás értékelése mellett a tanulmány európai összehasonlító szempontokat is bevon, mivel a DNS-adatok automatizált nemzetközi cseréje a Prüm II rendszerével a kontaminációs kockázatot európai szinten is relevánssá teszi.

II. A kontamináció, mint a DNS-bizonyíték keletkezésének kockázata

A DNS többféle úton kerülhet egy tárgyra, testfelületre vagy helyszínre.[8] A forenzikus szakirodalom számos gyakorlati forrást azonosított: az ujjnyomrögzítő ecset, a kesztyű, a tisztítóeszköz, az olló, a csipesz, a hullazsák, a ruházat, a csomagolás, a jármű vagy akár a helyszíni dokumentációhoz használt kamera is közvetíthet idegen DNS-t.[9] Ez a felsorolás azt mutatja, hogy a kontamináció forrása gyakran a nagy érzékenységű DNS-elemzés és a komplex bizonyítási munkafolyamat természetes kockázataként jelenik meg.[10]

A büntetőeljárás szempontjából a kontamináció jelentősége abban áll, hogy a DNS-profil látszólag erős kapcsolatot teremt egy személy és egy bűncselekmény között. A kapcsolat bizonyító ereje azonban a forrás és az átviteli út tisztázásától függ. Egy profil származhat az elkövetőtől, a sértettől, a tanútól, a helyszínen jogszerűen jelen lévő személytől, a bizonyítási eszközt kezelő szakembertől, laboratóriumi dolgozótól, valamint olyan harmadik személytől is, akinek a biológiai anyaga közvetett módon került a mintába. A helyes büntetőeljárási kérdés ezért a DNS-találat puszta megléte helyett a profil eredetére, átviteli útjára és cselekményhez való viszonyára irányul.

A kontamináció több szinten okozhat kárt. Nyomozati szinten hamis irányba terelheti az erőforrásokat, különösen akkor, amikor a profil adatbázis-találathoz vezet. Szakértői szinten befolyásolhatja a kevert profil értelmezését, növelheti a feltételezett közreműködők számát, módosíthatja az allélmintázatot, és a valószínűségi értékelés kiinduló paramétereit is érintheti. Bírósági szinten a DNS-bizonyíték tekintélye miatt fennáll a túlértékelés kockázata is. A kriminalisztikai DNS egyedi azonosító erejéről kialakult közfelfogás ugyanis olyan hatást kelthet, amelyben a profil jelenléte háttérbe szorítja a keletkezési körülmények kritikai vizsgálatát.

A nemzetközi szakmai ajánlások a kontamináció kezelését minőségbiztosítási feladatként fogják fel. Az európai igazságügyi szakértői intézetek hálózata (European Network of Forensic Science Institutes, a továbbiakban: ENFSI) kontaminációminimalizálási iránymutatása az elkerülés, kontroll, felismerés és monitorozás egységét hangsúlyozza.[11] Az eliminációs adatbázis ebben a rendszerben a forenzikus munkafolyamat ellenőrzési rétege. A megfelelő adatbázis lehetővé teszi, hogy az ügyben keletkezett ismeretlen profilokat összevessék azokkal a személyekkel, akik munkájuk, jelenlétük vagy közreműködésük révén reális kontaminációs forrást jelenthettek. A találat önmagában nem zárja le a szakértői vagy nyomozati értékelést, de olyan jelzést ad, amely a minta eredetét és bizonyító erejét új megvilágításba helyezhet.

III. Az eliminációs DNS-adatbázis funkciója

Az eliminációs DNS-adatbázis olyan referenciaprofilokat tartalmaz, amelyek eliminációs és minőségbiztosítási céllal kerülnek a rendszerbe. A felvétel alapja, hogy az érintett személy a helyszínhez, a bizonyítási eszközhöz, a mintához, a laboratóriumi környezethez vagy az analitikai folyamat valamely eleméhez legitim módon kapcsolódjon. A forenzikus gyakorlatban tipikusan a helyszínelők, a rendőrök, a laboratóriumi személyzet, a takarítást vagy karbantartást végző személyek, a látogatók, valamint bizonyos első beavatkozók (pl. a helyszínen egészségügyi ellátást végző személyek) tartozhatnak ide. Az ENFSI már a 2009-es adatbázis-kezelési ajánlásaiban megfogalmazta, hogy minden DNS-adatbázis mellett indo-

7 Füredi Sándor: A biológiai anyagmaradványok cselekvési szintű vizsgálata bűnügyekben II. A DNS-transzfer. *Belügyi Szemle,* 74. évf. 5. szám, 2026, 1331–1368. DOI: 10.38146/bsz-ajia.2026.v74.i5.pp1331-1368.

8 Van Oorschot, Roland A. H. – Szkuta, Bianca – Meakin, Georgina E. – Kokshoorn, Bas – Goray, Mariya: DNA transfer in forensic science: A review. *Forensic Science International: Genetics,* 38 (2019), 140–166. DOI: 10.1016/j.fsigen.2018.10.014.

9 Vö. Paula-Andrea Bolivar – Martin Tracey – Bruce McCord: Assessing the Risk of Secondary Transfer Via Fingerprint Brush Contamination Using Enhanced Sensitivity DNA Analysis Methods. *Journal of Forensic Sciences,* 61 (2016) 1, 204–211. DOI: 10.1111/1556-4029.12911; Bianca Szkuta – Roland A. H. van Oorschot – Kaye N. Ballantyne: DNA decontamination of fingerprint brushes. *Forensic Science International,* 277 (2017) 41–50. DOI: 10.1016/j.forsciint.2017.05.009; Mariya Goray – Erin Pirie – Roland A. H. van Oorschot: DNA transfer: DNA acquired by gloves during casework examinations. *Forensic Science International: Genetics,* 38 (2019) 167–174. DOI: 10.1016/j.fsigen.2018.10.018; Bianca Szkuta – Meg L. Harvey – Kaye N. Ballantyne – Roland A. H. van Oorschot: DNA transfer by examination tools – a risk for forensic casework? *Forensic Science International: Genetics,* 16 (2015) 246–254. DOI: 10.1016/j.fsigen.2015.02.004; Janine Helmus – Manuel Pfeifer – Laura-Kim Feiner – Laura Jasmin Krause – Thomas Bajanowski – Micaela Poetsch: Unintentional effects of cleaning a crime scene – when the sponge becomes an accomplice in DNA transfer. *International Journal of Legal Medicine,* 133 (2019) 3, 759–765. DOI: 10.1007/s00414-018-1983-5;

10 Nogel Mónika: Bűnös vagy ártatlan? Igazságügyi genetikus szakértői vélemények relevanciája a védelem számára. *Belügyi Szemle,* 70. évf. 3. szám, 2022, 481–503. DOI: 10.38146/BSZ.2022.3.4.

11 ENFSI DNA Working Group: Guideline for DNA Contamination Minimization in DNA Laboratories. DNA-GDL-003, approved by ENFSI Board on 05.10.2023. Elérhető: https://enfsi.eu/wp-content/uploads/2023/10/ENFSI-GUIDELINE-FOR-DNA-CONTAMINATION-MINIMIZATION-IN-DNA-LABORATORIES.pdf (Letöltés: 2026.06.04.).

kolt eliminációs adatbázist működtetni, amely azoknak a profiljait tartalmazza, akik vétlenül szennyezhetik a bizonyítási anyagot.[12]

Az eliminációs adatbázis elsődleges funkciója a keresztszennyeződés korai felismerése. Ha a helyszíni vagy tárgyi mintából származó profil egyezik egy olyan személlyel, aki az ügyben eljáró vagy a mintával kapcsolatba kerülő személyi körbe tartozik, az egyezés a kontamináció lehetőségére irányítja a figyelmet. Az európai összehasonlító adatok szerint a rendszer gyakorlati haszna kettős: egyrészt megelőzi, hogy a hatóságok hamis nyomozati irányokat kövessenek, másrészt minőségbiztosítási visszacsatolást ad a kontamináció forrásáról és a megelőzés szükséges lépéseiről.[13] Az adatbázis tehát a hibák elrejtése helyett azok láthatóvá tételét szolgálja.

A második funkció a szakértői értelmezés támogatása.[14] Komplex kevert profilban a kontamináló személy DNS-e nem feltétlenül önállóan elkülöníthető komponensként jelenik meg: alacsony szintű hozzájárulásként, többletallélokként vagy a kevert minta értelmezését befolyásoló minor komponensként is jelen lehet, ami megnehezítheti a hozzájárulók számának becslését, a profil dekonvolúcióját és a statisztikai értékelést. Ilyen esetben az eliminációs egyezés hozzájárulhat, hogy a szakértő a profil értékelésekor megfelelően kezelje a háttér- vagy idegen eredetű allélokat. Ez a feladat különösen fontos alacsony templátmennyiségű minták, érintési DNS, erősen kevert profilok és olyan bűnjelek esetében, amelyek több kézen mentek át.

A harmadik funkció a büntetőeljárási garanciák erősítése. A büntetőeljárás valamennyi alanya számára egyaránt lényeges, hogy a DNS-bizonyíték keletkezési útja végigkövethető legyen a bizonyítás során. A szakértői vélemény csak akkor lehet megalapozott, ha a bizonyíték keletkezési körülményei is ellenőrizhetők. Az eliminációs adatbázis ezzel a tisztességes eljárás gyakorlati feltételévé válhat: segíthet feltárni azokat az eseteket, amikor a bűnügyi nyomhoz rendelt genetikai profil a bizonyítási folyamat valamely szereplőjétől ered, ezért a bűncselekményhez való releváns kapcsolata hiányzik.

A negyedik funkció a szervezeti tanulás. A kontaminációs találat értéke túlmutat az adott ügy kezelésén. Ha a találatot dokumentálják, okait elemzik, és az eredményt képzésbe, eljárásrendbe vagy eszközhasználati szabályba építik, az adatbázis a jövőbeli hibák megelőzését is szolgálja. A találatkezelés ezért nem korlátozódhat az egyezés közlésére. Szükség van a kontaminációs útjának feltárására, a megelőző intézkedések meghatározására és azok ellenőrzésére is.

IV.
A magyar eliminációs nyilvántartás szabályozási kerete

A magyar szabályozás a vétlen nyomszennyezés kizárására szolgáló nyilvántartást a bűnügyi nyilvántartási rendszerhez kapcsolódó, külön célú biometrikus nyilvántartásként alakította ki. A Bnytv. 66/A. § (1) bekezdése szerint a nyilvántartás célja a büntetőeljárás során rögzített ujj- és tenyérnyomat, illetve DNS-profil meghatározására alkalmas minta vétlen szennyeződése kiszűrésének egyszerűsítésével az elkövető azonosításának elősegítése.[15] A jogalkotó ezzel kifejezetten elismeri, hogy a kontamináció kezelése a bűnügyi azonosítás hatékonyságához kapcsolódó kérdés, és a szennyeződés kiszűrése az elkövető azonosításának előfeltételévé válhat.

A nyilvántartás azokat az érintetteket öleli fel, akik a büntetőeljárás szempontjából releváns cselekményben vesznek részt, és akiknek ujj- vagy tenyérnyomata, illetve DNS-profil meghatározására alkalmas biológiai mintája a büntetőeljárásban eljáró ügyészség vagy nyomozó hatóság által levételre kerül. A szabályozás központi feltétele a vétlen kontamináció kockázata: az érintett a bűncselekmény helyszínével, a bűncselekmény nyomait hordozó személlyel, tárggyal vagy tárgyi bizonyítási eszközzel olyan módon kerülhet kapcsolatba, amely a saját biológiai anyagának vagy nyomatának átadását eredményezheti.[16]

A magyar rendszer egyik sajátos garanciája a tiltakozás lehetősége. Az érintett a személyes adatok eliminációs nyilvántartás részére történő továbbítása előtt, a mintavételkor tiltakozhat az adattovábbítás ellen. Ha az adatokat már továbbították, az érintett a további adatkezelés ellen is tiltakozhat. Tiltakozás hiányában a személyes adatokat a nyilvántartásba vételt követő tíz év elteltével törölni kell.[17] A megoldás az egyéni információs önrendelkezésnek érzékelhető súlyt ad, ugyanakkor a rendszer hatékonyságát az érintetti kör tényleges lefedettségétől teszi függővé. Ha a legnagyobb kockázatú személyek jelentős része nem kerül be a nyilvántartásba, az eliminációs cél korlátozottan érvényesül.

A nyilvántartás kezelésére a kijelölt szakértői nyilvántartó szerv jogosult. A gyakorlatban ez a Nemzeti Szakértői és Kutató Központhoz kapcsolódik, amely a DNS-profil-nyilvántartás és a vonatkozó szakértői feladatok területén is központi szerepet tölt be.[18] A BM rendelet szerint a személyi DNS-profil-meghatározás személyi és szakmai feltételekhez kötött, a laboratóriumi tevékenység pedig MSZ ISO/IEC

12 ENFSI DNA Working Group: Guideline for DNA Database Management. Review and Recommendations. DNA-GDL-004, approved by ENFSI Board on 05.10.2023. Elérhető: https://enfsi.eu/wp-content/uploads/2024/07/DNA-GDL-004-GUIDELINE-FOR-DNA-DATABASE-MANAGEMENT-REVIEW-AND-RECOMMENDATIONS.pdf (Letöltés: 2026.06.04.).

13 Nogel, Mónika – Padár, Zsolt – Kovács, Gábor: Forensic DNA elimination databases in Europe: A omparative analysis of data from seven countries. *Forensic Science International: Synergy,* 11 (2025) 100617. 1–2.

14 Pádár Zsolt: A szakértő és a gondolkodás – A forenzikus megismerés egyik lehetséges útja. *Jog–Állam–Politika,* 2022/3., 7–23.

15 2009. évi XLVII. törvény a bűnügyi nyilvántartási rendszerről, az Európai Unió tagállamainak bíróságai által magyar állampolgárokkal szemben hozott ítéletek nyilvántartásáról, valamint a bűnügyi és rendészeti biometrikus adatok nyilvántartásáról, IV/A. fejezet, 66/A. §.

16 Nogel, Mónika: Hungarian legislation regarding implementing a forensic DNA elimination database, *Forensic Science International,* 361 (2024) 112154., 2–3.

17 Nogel: Hungarian legislation regarding implementing a forensic DNA elimination database, i. m., 2–3.

18 350/2016. (XI. 18.) Korm. rendelet a Nemzeti Szakértői és Kutató Központról; lásd továbbá az NSZKK nyilvános tájékoztatását az adatbázisokról és nyilvántartásokról: https://nszkk.gov.hu/kozerdeku/adatbazisok-nyilvantartasok (Letöltés: 2026.06.04.).

17025 szerinti akkreditációt igényel.[19] Ez a szabályozási kapcsolat lényeges: az eliminációs adatbázis megbízhatósága a mintavétel, profilmeghatározás, adatbevitel és összehasonlítás minőségirányítási kontrolljaitól függ.

A nyilvántartásban kezelt adatok köre a személyazonosító adatokra, valamint különleges adatként az ujj- és tenyérnyomatokra és a szájnyálkahártya-törletből meghatározott DNS-profilra terjed ki.[20] A DNS-profil felhasználása célhoz kötött: az összehasonlítás azzal a helyszíni, személyen, tárgyon vagy tárgyi bizonyítási eszközön rögzített profillal kapcsolatban történhet, amelyhez az adott ügyben az eljáró hatóság jogszabályban meghatározott mintát vagy személyazonosító adatot továbbított. A nyilvántartás más adatbázissal történő összekapcsolása tilos, és az eliminációs nyilvántartásból származó információ büntetőeljárási bizonyítékként való felhasználása az érintett hivatalos eljárási szerepén kívül kizárt.[21]

V. Az eliminációs találat büntetőeljárási jelentősége

Az eliminációs találat sajátos jogi természetű információ. A bűnügyi DNS-adatbázisban keletkező találat általában azt jelzi, hogy az ismeretlen bűnügyi profil és egy ismert személy profilja között meghatározott szintű egyezés áll fenn. Az eliminációs találat ezzel szemben a bizonyíték keletkezésének kockázatára vonatkozik. Azt jelzi, hogy a vizsgált profil olyan személyhez kapcsolódhat, akinek a bűncselekménnyel való kapcsolata a bizonyítási folyamatban betöltött szerepéből eredhet.

A magyar szabályozás szerint, ha a büntetőeljárás során megállapítják, hogy a bűncselekmény helyszínén, személyen, tárgyon vagy tárgyi bizonyítási eszközön rögzített DNS-profil olyan személytől származik, aki az elkövetéssel kapcsolatba nem hozható, az eljáró ügyészség vagy nyomozó hatóság értesíti a szakértői nyilvántartó szervet. Ilyenkor a profil nem vehető fel a DNS-profil-nyilvántartásba, illetve a már felvett adatot törölni kell. A szabály helyes iránya egyértelmű: a kontaminációként azonosított profil bűnügyi adatbázisban továbbélő, hamis nyomozati forrásként nem maradhat fenn.

A szabályozás kritikus pontja, hogy a jogszabály nyitva hagyja azokat a feltételeket és eljárási mércéket, amelyek alapján megállapítható, hogy az adott profil a bűncselekmény elkövetésével kapcsolatba nem hozható személytől származik. A hatályos szabály iránymutatás nélkül hagyja, hogy az eljáró hatóság a nyomozás mely szakaszában, milyen tények alapján, milyen szakértői vagy ügyészi kontroll mellett dönt a kontamináció megállapításáról.[22] E hiány azért jelentős, mert az eliminációs találat téves értelmezése két irányban is kárt okozhat. Az egyik esetben a hatóság kontaminációként kezelhet olyan profilt, amely valójában releváns bizonyíték. A másik esetben a kontamináció lehetőségét nem vizsgálja kellő alapossággal, és a profil nyomozati vagy bizonyítási szerepe túlértékelődik.[23]

Az eliminációs találat ezért eljárási protokollt igényel. A találatot a helyszíni jelenléttel, a bizonyítási eszköz kezelésének dokumentációjával, a csomagolás és szállítás körülményeivel, a laboratóriumi munkafolyamattal, a kontrollmintákkal, valamint az ügy érdemi bizonyítékaival együtt vizsgálva kell értelmezni. Ha például egy helyszínelő profilja megjelenik a mintában, a találat szakmai és eljárási vizsgálatot indít. Tisztázni kell, milyen ponton volt lehetőség átvitelre, milyen védőeszközöket használtak, milyen felületet érintettek, milyen időrendben történt a mintabiztosítás, és milyen más profilok jelentek meg a mintában.

A bírói bizonyítás szempontjából az eliminációs találat a szakértői vélemény értékelésének része. A bíróság feladata annak megértése, milyen feltételek mellett vezet a DNS-profil releváns ténybeli következtetéshez. A szakértői véleményben ezért világosan külön kell választani a profil analitikai minőségét, a statisztikai egyezési valószínűséget, a kontaminációs kockázatot és az átviteli hipotézisek értékelését. Az eliminációs adatbázis akkor tölti be büntetőeljárási funkcióját, ha e szintek elválasztása az ügyészség, a védelem és a bíróság számára is követhetővé válik.

VI. Garanciális kérdések: adatvédelem, célhoz kötöttség és szervezeti elkülönítés

Az eliminációs nyilvántartás különleges adatokat kezel. A genetikai adat és a biometrikus adat a GDPR fogalmi rendszerében kiemelten érzékeny kategória, a természetes személy egyedi azonosítására alkalmas adatkezelés pedig szigorú jogalapot és garanciákat igényel.[24] A bűnüldözési célú adatkezelésekre fő szabály szerint a 2016/680/EU irányelv, a magyar jogban az annak megfelelő nemzeti szabályozás vonatkozik, de az eliminációs nyilvántartás sajátossága, hogy a benne szereplő személyek jelentős része szakmai vagy szolgálati szerepe miatt kerül az adatkezelés körébe.[25] A minőségbiztosítási cél, a munkaköri vagy szolgálati kapcsolat és a büntetőeljárási felhasználás közötti határvonal pontos meghúzása ezért alapvető garanciális kérdés.

Az adatkezelésnek világos célhoz kötöttségen, adatminimalizáláson, hozzáférési korlátozáson, naplózáson, törlési szabályokon és hatékony érintetti tájékoztatáson kell alapulnia. Az

19 21/2021. (VII. 14.) BM rendelet 14–15. §. A rendelet szerint személyi DNS-profil-meghatározást az Intézet megfelelő igazságügyi genetikai szakértői háttérrel végezhet, a laboratóriumi tevékenység pedig MSZ ISO/IEC 17025 szerinti akkreditációhoz kötött.

20 Nogel: Hungarian legislation regarding implementing a forensic DNA elimination database, i. m., 2–3.

21 Nogel: Hungarian legislation regarding implementing a forensic DNA elimination database, i. m., 3.

22 Nogel: Hungarian legislation regarding implementing a forensic DNA elimination database, i. m., 3. o.

23 Kovács, Gábor – Pádár, Zsolt: Misinterpretation of sample contamination in a Hungarian casework. *Forensic Science International: Genetics Supplement Series*, 5 (2015), e425–e427. DOI: 10.1016/j.fsigss.2015.09.169.

24 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (általános adatvédelmi rendelet, GDPR), különösen a 4. cikk 13–14. pontja és a 9. cikk.

25 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/680 irányelve (2016. április 27.) a személyes adatoknak az illetékes hatóságok által a bűncselekmények megelőzése, nyomozása, felderítése vagy üldözése céljából végzett kezelése tekintetében történő védelméről.

érintett számára érthetővé kell tenni, hogy a minta levétele milyen célból történik, milyen adatot képeznek belőle, hol és meddig tárolják, ki férhet hozzá, milyen találat esetén milyen eljárás indul, valamint milyen jogorvoslati és törlési lehetőségek állnak rendelkezésre.

A célhoz kötöttség szempontjából a magyar szabályozás helyes irányt követ azzal, hogy az eliminációs nyilvántartás más adatbázissal való összekapcsolását és a másodlagos bizonyítékként történő felhasználást tiltja. E tilalom gyakorlati érvényesítése technikai és szervezeti elválasztást kíván. Az adatbázis informatikai és eljárási logikáját úgy kell kialakítani, hogy az eliminációs profil bűnügyi vagy hírszerzési célú keresések részeként ne jelenhessen meg. A hozzáférést azon személyekre kell korlátozni, akik a kontamináció felismeréséhez, a találat kezeléséhez vagy a minőségbiztosítási intézkedéshez közvetlenül kapcsolódó feladatot látnak el.

A hozzáférés kérdése a gyakorlatban szerepköralapú jogosultsági rendszert igényel. Külön kell választani a profil létrehozását, az adatbázisba történő bevitelét, az ügyhöz kötött összehasonlítást, a találat szakmai értékelését, valamint az ügyben eljáró hatóság részére adható tájékoztatást. A naplózásnak minden keresést, hozzáférést, módosítást, törlést és találati értesítést rögzítenie kell. Ez a megoldás védi az érintett személy magánszféráját, és egyúttal a szakértői bizonyítás integritását is erősíti.

A megőrzési időnél a magyar szabályozás tízéves törlési szabályt alkalmaz. Ez a megoldás kezelhető, de kockázatarányos finomítást igényelhet. A magas kockázatú munkakörben aktívan dolgozó személy esetében az adatkezelés indoka fennállhat mindaddig, amíg az illető rendszeresen kapcsolatba kerül helyszínekkel, mintákkal vagy laboratóriumi környezettel. A munkakörből való kilépést, áthelyezést vagy nyugdíjazást követően a megőrzési érdek jelentősen csökkenhet, kivéve azokat az ügyeket, amelyekben az érintett korábban részt vett, és amelyekben későbbi kontrollkeresésre még szükség lehet. Ezért célszerű lenne olyan szabályozási modellt kialakítani, amely az aktív szerepkörhöz, az ügyek utóéletéhez és az automatikus törlési mechanizmushoz igazodik.

Az önkéntesség és a kötelező mintaszolgáltatás feszültsége a magyar szabályozás egyik legnehezebb kérdése. Az érintetti tiltakozás garanciális elem, ugyanakkor a teljes körű kontaminációfelismerés feltétele a releváns személyi kör megfelelő lefedettsége. A nemzetközi iránymutatások és a gyakorlati tapasztalatok alapján indokoltan merül fel, hogy bizonyos magas kockázatú feladatkörökben az eliminációs minta szolgáltatása szolgálati vagy munkaköri feltételként jelenjen meg, az érintetti tájékoztatás és jogvédelem erősítésével együtt.[26, 27] Ez a megoldás a bizonyítási folyamat tisztaságának biztosításához kapcsolódna. A korlátozás arányossága azon múlik, hogy az adatbázis kizárólag eliminációs célra, elkülönített rendszerben, auditálható hozzáféréssel és másodlagos felhasználási tilalommal működik-e.

VII. Európai összehasonlító tanulságok

Az európai gyakorlat jelentős eltéréseket mutat az eliminációs DNS-adatbázisok jogi alapja, érintetti köre, mérete, találatkezelése és transzparenciája tekintetében. 2025-ben hét országot vizsgáló összehasonlító elemzésünk Svédország, Németország, Csehország, Lengyelország, Hollandia, az Egyesült Királyság és Finnország gyakorlatát dolgozta fel, ENFSI-tagállami forenzikus laboratóriumoktól gyűjtött adatok alapján.[28] A vizsgálat eredményei szerint a rendszerek közös célja a kontamináció felismerése, az operatív megoldások azonban eltérő jogi és intézményi környezetben alakultak ki.[29] Megjegyzendő, hogy tanulmányhoz kapcsolódó adatgyűjtés során a Nemzeti Szakértői és Kutató Központ megkeresésünkre nem szolgáltatott adatot a rendszer méretéről vagy működési tapasztalatairól. és e döntést indokolni nem kívánták.[30] Ez a hiány a hazai rendszer tudományos értékelését és a jogpolitikai visszacsatolást is nehezíti. A bűnügyi nyilvántartási rendszer érzékeny adatokat kezel, ezért az egyedi személyes adatok nyilvánossága természetesen kizárt. Az aggregált, anonimizált működési adatok nyilvános vagy szakmai szintű megosztása összeegyeztethető az érintetti jogok védelmével, és a szabályozás hatékonyságának vizsgálatát is lehetővé tenné.

VIII. Prüm II és a határokon átnyúló DNS-adatcsere kockázata

A Prüm-rendszer és annak újabb, Prüm II néven ismert uniós kerete a DNS-profilok automatizált keresését és cseréjét a rendőrségi együttműködés egyik központi eszközévé teszi. A 2024/982/EU rendelet a DNS-profilok, daktiloszkópiai adatok és egyes járműnyilvántartási adatok automatizált keresésének és cseréjének feltételeit és eljárásait szabályozza, a rendszer további adatkategóriákkal is bővül.[31] A határokon átnyúló automatizált keresés előnye, hogy a bűnüldöző hatóságok gyorsabban azonosíthatnak olyan kapcsolatokat, amelyek nemzeti keretek között rejtve maradnának. Ugyanez a struktúra a kontamináció kockázatát is felerősíti.

Ha egy kontaminált profil nemzeti adatbázisba kerül, majd automatizált nemzetközi keresés tárgyává válik, a helyi kon-

26 Forensic Science Regulator: DNA contamination detection: the management of DNA elimination databases. FSR-GUI-0028, Issue 1, 2026. Elérhető: https://www.gov.uk/government/publications/management-of-dna-elimination-databases-fsr-gui-0028/dna-contamination-detection-the-management-of-dna-elimination-databases-accessible (Letöltés: 2026.06.04.).

27 Forensic Science Regulator: DNA elimination samples. FSR-GUI-0019, Issue 1, 2026. Elérhető: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/69959ce39f2f510ba1d0b87b/FSR-GUI-0019_Guidance_-_Contamination_Detection – DNA_Elimination_Samples.pdf (Letöltés: 2026.06.04.).

28 Nogel, Mónika – Padár, Zsolt – Kovács, Gábor: Forensic DNA elimination databases in Europe: A comparative analysis of data from seven countries. *Forensic Science International: Synergy,* 11 (2025) 100617, 1. o. DOI: 10.1016/j.fsisyn.2025.100617.

29 Nogel–Padár–Kovács: i. m., 2. o.

30 Nogel–Padár–Kovács: i. m., 2. o.

31 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/982 rendelete (2024. március 13.) a rendőrségi együttműködés céljából történő automatizált adatkeresésről és adatcseréről, HL L, 2024/982, 2024.04.05.

taminációt transznacionális nyomozati következményekkel járhat. A hamis találat több állam hatóságait mozgósíthatja, érintheti a gyanúsítási döntéseket, és a DNS-bizonyíték iránti bizalmat is gyengítheti. A keresztszennyeződés így laboratóriumi kockázatként és az európai kölcsönös bizalom kérdéseként egyaránt jelentkezik. A tagállamok akkor támaszkodhatnának egymás DNS-adatbázisaira, ha a profilok feltöltése előtt egységes minimális ellenőrzési garanciák működnének. Ebből következik, hogy az eliminációs ellenőrzést a nemzeti adatbázisba történő feltöltés és a Prüm-keresés előfeltételeként lenne célszerű kezelni. A harmonizált európai minimumkövetelményeknek ki kellene terjedniük az eliminációs adatbázis kötelező működtetésére, az érintetti kör kockázatalapú meghatározására, a bűnügyi adatbázisoktól való technikai elkülönítésre, a találatkezelési protokollra, a naplózott hozzáférésre, a törlési szabályokra és az auditálható minőségirányítási visszacsatolásra is.

A Prüm II a magyar szabályozás számára is új mércét teremt. A nemzeti eliminációs nyilvántartás jelentős előrelépés; az európai adatcsere környezetében a következő kérdés az, hogy a magyar rendszer mennyire képes igazolhatóan megelőzni a kontaminált profilok nemzeti és nemzetközi továbbélését. A hatékony működés feltétele a mindennapi ügykezelési folyamatba beépített kötelező ellenőrzés, az eljárási döntések dokumentálása és az aggregált minőségügyi visszacsatolás.

IX. A magyar szabályozás továbbfejlesztésének irányai

A magyar eliminációs nyilvántartás létrehozása indokolt és előremutató jogalkotási lépés volt. A rendszer további fejlesztése elsősorban a meglévő keret pontosabb, eljárásjogilag és minőségbiztosításilag jobban ellenőrizhető működtetését kívánja. A legfontosabb feladat a találatkezelési protokoll részletes szabályozása. A jogszabálynak vagy az arra épülő szakmai módszertani normának ki kellene mondania, milyen szakmai és eljárási lépések követik az eliminációs egyezést: ki értékeli a találatot, milyen adatokat kell ellenőrizni, milyen határidőben kell dönteni, milyen dokumentum készül, miként kell tájékoztatni az ügyben eljáró hatóságot, és milyen esetben kerül sor a bűnügyi profil törlésére vagy felvételének mellőzésére.

A második fejlesztési irány az érintetti kör kockázatalapú pontosítása. Az adatbázisnak érdemben le kell fednie azokat a személyeket, akik rendszeresen vagy potenciálisan érintkeznek bűnügyi helyszínnel, bizonyítási eszközzel, biológiai mintával, csomagolóanyaggal vagy laboratóriumi munkaterülettel. A helyszínelők, bűnügyi technikusok, laboratóriumi személyzet és az adott ügyben közvetlen mintakezelést végző személyek mellett indokolt lehet bizonyos első beavatkozók, igazságügyi orvos szakértői közreműködők, halottszállítással vagy csomagolással kapcsolatba kerülő személyek, valamint rendszeres látogatók kockázatalapú kezelése. Az adatkezelés arányosságát a valós kontaminációs kockázat és a garanciák együttese biztosítja.

A harmadik irány az érintetti tájékoztatás és a tájékoztatási vagy tiltakozási dokumentáció egységesítése. A mintát adó személynek világos, írásbeli információt kell kapnia a nyilvántartás céljáról, az adatkezelő szervezetről, a profil meghatározásának módjáról, a lehetséges összevetésekről, a találat esetén követendő eljárásról, a megőrzési és törlési szabályokról, valamint a jogorvoslati lehetőségekről. A dokumentációnak rögzítenie kell, hogy az érintett megértette: a profilját a kontaminációfelismerése érdekében kezelik, és az adatbázis más célra nem használható.

A negyedik irány a technikai és szervezeti elkülönítés megerősítése. Az eliminációs nyilvántartás hozzáférési jogosultságait, keresési szabályait és adatkapcsolatait úgy kell kialakítani, hogy a profilok kizárólag ügyhöz kötött, dokumentált eliminációs célú összehasonlítás során jelenhessenek meg. A keresések eredményét naplózni kell, és rendszeres belső, szükség esetén külső audit tárgyává kell tenni. A technikai elkülönítéshez tartozik az is, hogy a bűnügyi adatbázisba feltöltés előtt kötelezően ellenőrizni kell: az ismeretlen profil nem azonosítható-e releváns eliminációs forrásként.

Az ötödik irány az aggregált működési adatok transzparenciája. Éves vagy időszakos jelentésekben közzétehető lenne az eliminációs nyilvántartásban szereplő profilok száma, az adott évben felvett és törölt profilok száma, az ügyhöz kötött keresések és találatok aggregált száma, a kontaminációtipikus forrásainak kategóriái, valamint az ezek alapján megtett minőségbiztosítási intézkedések. Az ilyen adatszolgáltatás összeegyeztethető lenne az érintettek személyes adatainak védelmével, és lehetővé tenné a jogintézmény hatékonyságának tudományos és szakpolitikai értékelését.

A hatodik irány a laboratóriumi minőségirányítási rendszerhez való szorosabb kapcsolás. A BM rendeletben már megjelenő ISO/IEC 17025 szerinti akkreditáció fontos alap, de az eliminációs adatbázis akkor működik teljes értékű minőségbiztosítási eszközként, ha a találatok gyökérok-elemzést, javító-megelőző intézkedést, képzési visszacsatolást és vezetői átvizsgálást indítanak. A kontaminációfelismerés következő lépése a jövőbeli hibák megelőzése, a munkafolyamat javítása és a szakértői bizonyítás megbízhatóságának erősítése.[32]

X. Összegzés

A modern DNS-elemzés nagy érzékenysége miatt a bizonyíték hitelessége a profil előállítása mellett a profil eredetének, átviteli útjának és bűncselekményhez való viszonyának ellenőrizhetőségén is múlik. A vétlen nyomszennyezés kizárására szolgáló nyilvántartás ezt az ellenőrizhetőséget erősíti, és ezzel a DNS-bizonyíték jogi értékelésének garanciális feltételévé válhat.[33]

Az eliminációs adatbázis hazai bevezetése jelentős előrelépésnek számít. A rendszer további fejlesztése ugyanakkor nélkülözhetetlen. A találatkezelési protokoll, a hatósági döntési mérce, az érintetti tájékoztatás, a hozzáférési jogosultságok, az aggregált transzparencia és a nemzeti, illetve Prüm II előtti kötelező ellenőrzés olyan területek, ahol a magyar szabályozás pontosítása erősítené a büntetőeljárási bizonyítás megbízhatóságát.

32 Forensic Science Regulator: FSR-GUI-0028, i. m.

33 Nogel: Az igazságügyi genetikai vizsgálatok bioetikai kérdései, i. m., 5.5. fejezet.

A DNS-bizonyíték iránti bizalom a bizonyíték keletkezési kockázatainak láthatóságából, vizsgálhatóságából és intézményes kezelhetőségéből fakad. Az eliminációs adatbázis ebben a folyamatban a szakértői vélemény hiteltérdemlőségéhez is kapcsolódik.[34] A kontamináció lehetőségének elismerése, a találatok következetes kezelése és az adatkezelési garanciák megerősítése a bűnüldözés és igazságszolgáltatás szereplőinek közös érdeke. A magyar jogalkotás első lépése megtörtént; a következő feladat az, hogy a rendszer a büntetőeljárási bizonyosság és az európai forenzikus megbízhatóság szintjén is ellenőrizhetően működjön.

34 Kovács Gábor: A kognitív torzítás veszélyei a szakértői véleményalkotásban. *Jog–Állam–Politika,* 2022/3.

Pete Miklós

Elszaporodó vagyon elleni bűncselekmények – növekvő bűnözés vagy növekvő infláció?

I. Bevezetés

2026. március 31-én megjelent a Központi Statisztikai Hivatal legfrissebb, 2025. évi bűnözést tárgyaló kimutatása. A KSH táblázatban, évenkénti és bűncselekmények szerinti bontásban mutatja be a hazánkban regisztrált bűncselekmények számának évenkénti alakulását.[1] A Statisztikai Hivatalnak a Belügyminisztérium és a Legfőbb Ügyészség adatai alapján készített éves kimutatásai lényegében az egyetlen olyan adatbázis, amelyből a kutatók széles körű, a hazai bűnözés egészére kiterjedő információkat kaphatnak viszonylag nagy időtávra vonatkozóan. Éppen ezért a friss statisztikákat a bűnözéssel foglalkozó hazai kutatók kiemelt érdeklődéssel figyelik.

A legújabb jelentésből kiolvasható, hogy a regisztrált bűncselekmények száma 2024-ben jelentősen nőtt: míg 2021-ben 154 012, 2022-ben 167 774, 2023-ban pedig 178 172 bűncselekményt regisztráltak, addig ez a szám 2024-ben már 233 470 volt, majd 2025-ben csökkent, 186 837-re. A 2024-es szám a 2023-as adathoz képest kiugró, 31%-os növekedést jelentett. Ha a táblázatot részletesebben megvizsgáljuk, azt látjuk, hogy a bűncselekmények többségének (pl. élet és testi épség elleni, közlekedéssel kapcsolatos, nemi erkölcs elleni vagy kábítószeres bűncselekmények) regisztrált száma stagnáló tendenciát mutatott a korábbi évi eredményekhez képest (ugyanakkor kisebb növekedéseket tapasztalhatunk egyes bűncselekménycsoportokban, ezek indokolják az 1. táblázat „Egyéb” oszlopának magasabb voltát). Van azonban egy bűncselekménycsoport, amely kiugróan magas adatokat mutat: a lopás és a csalás bűncselekményi tényállásai.

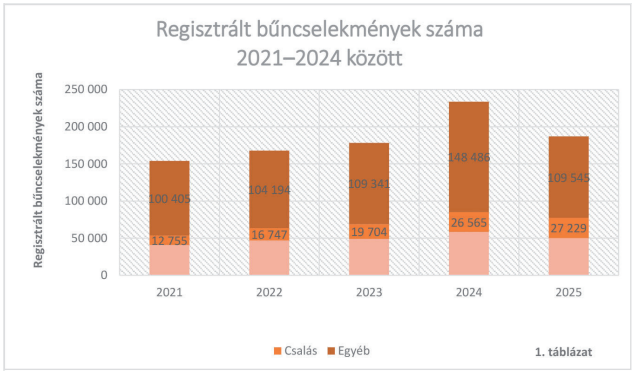

1. grafikon

A lopás és a csalás a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) XXXVI. fejezetében található bűncselekményi tényállások (ezért az egyszerűség kedvéért a továbbiakban: vagyon elleni bűncselekmények – valójában a Btk. XXXVI. fejezetében található a táblázatban ugyancsak szereplő sikkasztás és rongálás is, de ezeket most eltérő kriminológiai jellegük miatt nem sorolom ide). A tárgyalt vagyon elleni bűncselekményekben a kriminológia síkján közös, hogy az elkövető haszonszerzési szándékkal követi el úgy, hogy azzal másnak vagyoni hátrányt okoz. A jogi szabályozás síkján pedig az a közös e bűncselekményekben (Btk. 370. § és 373. §), hogy létezik egy szabálysértési párjuk, a tulajdon elleni szabálysértés tényállása, amely a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény (a továbbiakban: Szabstv.) 177. § (1) bekezdés a) és b) pontjai alatt található. Aki a lopást vagy a csalást ötvenezer forintot meg nem haladó értékre követi el, szabálysértést követ el, az ily módon elkövetett büntetendő cselekmények így nem szerepelnek a regisztrált bűncselekmények között.

A vagyon elleni bűncselekmények egyre növekvő tendenciáját nézve, kétféle magyarázat tűnik kézenfekvőnek.

Az egyik elmélet szerint a vagyon elleni bűncselekmények száma a valóságban nem nőtt számottevően, a statisztikákban tapasztalható eltérés oka pedig az, hogy az infláció hatására azoknak a dolgoknak is megnőtt az értéke, amelyekre a csa-

A szerző Debreceni Egyetem Marton Géza Doktori Iskola PhD-hallgató

1 KSH: Regisztrált bűncselekmények (2009–2025), https://www.ksh.hu/stadat_files/iga/hu/iga0003.html, letöltés: 2026. 03. 31.

lásokat és lopásokat elkövetik (vagyis az infláció közvetlenül befolyásolja a regisztrált bűncselekmények számát). Például egy használt kerékpár értéke ma már jóval könnyebben esik az ötvenezer forintos értékhatár fölé, mint négy évvel ezelőtt. Ennek következtében a vagyon elleni bűncselekmények egy részét „korábban is elkövették", csakhogy korábban ezek pusztán szabálysértésnek minősültek, így nem szerepelhettek a regisztrált bűncselekmények között.

A vagyon elleni bűncselekmények esetében a szabálysértési értékhatár már 2013 óta változatlanul 50 000 forint, annak ellenére, hogy az 1990. évi szinthez viszonyítva 2012-ben még csak 1188,6 százalékkal, 2025-ben pedig már 2085,4 százalékkal volt magasabb a KSH által számított fogyasztóiár-index.[2] Így nem alaptalan azt feltételezni, hogy a regisztrált bűncselekmények száma érdemben nem nőtt, ellenben a szabálysértési törvényben meghatározott értékhatár fölött elszállt az idő és az infláció, ezért a Btk. a büntetőjogi védelmet már az aránytalanul kis értékű vagyontárgyakra is kiterjeszti (ez felveti a „büntetőjog mint *ultima ratio* eszköz" alapelvének sérelmét).

A másik magyarázat szerint a növekvő infláció legfeljebb részben játszik közre a bűncselekmények egyre növekvő számát illetően és a vagyon elleni bűnözés a valóságban is növekszik. Az infláció legtöbbször nem önmagában jelenik meg, hanem azt valamilyen nagyobb gazdasági válság idézi elő (ilyen volt az 1990-es évek elején, a 2008-ban és a 2021. után megfigyelhető inflációs hullám). Az inflációt, vagyis a pénz értéktelenedését a jegybank túlzott pénznyomtatása idézi elő. Ezt a módszert az államok jellemzően az adósságok vagy a költségvetési hiány csökkentésére veszik igénybe, utóbbi jelenségek pedig gyakran jelentkeznek gazdasági válságok idején. A gazdasági válságok olykor – ahogyan az a rendszerváltás után is történt – a társadalom értékválságával és elszegényedésével párosulnak, ami egy igen kriminogén tényező.

Ezért a hipotézist a következő módon fogalmazom meg:

A regisztrált lopás és csalás bűncselekmények száma az infláció növekedésének köszönhető, azzal egyenesen arányos tendenciát mutat.

Az első elmélet megerősítése vagy cáfolása céljából megvizsgálom az elmúlt évek inflációs mutatóit és a szabálysértések alakulását.

A második elmélet – amely lényegében az első cáfolata – vizsgálata során végigveszem azokat a kriminológiai elméleteket, amelyek a jelenlegi társadalmi-gazdasági viszonyok között elfogadható magyarázatot adhatnak a vagyon elleni bűnözés növekedésére. Magyarázatul szolgálhat Mayer XIX. századi kutatása a búzaárak és a vagyon elleni bűnözés összefüggéseiről, Engels nézetei a szegénység és bűnözés kapcsolatáról vagy Gary S. Becker racionális döntés elmélete, aki a bűnözőre is mint *homo oeconomicus*ra tekint, aki a bűnelkövetés előtt mérlegeli a várható költségeket és hasznokat.

Előfordulhat azonban, hogy ezek az elméletek sem tudják megválaszolni, miért növekedett nagymértékben a vagyon ellen elkövetett bűncselekmények száma. Egy kriminálstatisztikán alapuló kutatás során számolni kell azzal, hogy az „építmény alapjai", maguk a statisztikai adatok sem tükrözik tökéletesen a valóságot, vagyis lehetnek eltérések a bűnözés valósága és a rendelkezésre álló adatok között. Ezért végezetül áttekintem azokat a tényezőket, amelyek miatt eltérés lehet a bűnözés tényleges mértéke és a bűnözésről rendelkezésünkre álló adatok között.

II. Jogszabályi háttér – a Btk. és a Szabs.tv. vizsgált rendelkezései

A Btk. 370. §-a tartalmazza a lopás, 373. §-a pedig a csalás tényállását. A tényállások (2) bekezdései rögzítik, hogy a lopás vagy a csalás bűncselekményének minimális értékhatára a „kisebb érték", ami a Btk. záró részében található 459. § (5) bekezdése értelmében ötvenezer-egy és ötszázezer forint közötti érték.

A Szabs.tv. 177. §-a tartalmazza a tulajdon elleni szabálysértés tényállását, amelynek (1) bekezdés a) pontja rögzíti az ötvenezer forintot meg nem haladó értékre elkövetett lopást, b) pontja pedig az ötvenezer forintot meg nem haladó kárt okozó csalást.

A Btk. 462. § (2) bekezdése az egyértelműség kedvéért úgy rendelkezik, hogy „Nem bűncselekmény, hanem szabálysértés valósul meg, ha *a)* a rongálást és a csalást ötvenezer forintot meg nem haladó kárt okozva, *b)* a lopást, a sikkasztást és a jogtalan elsajátítást ötvenezer forintot meg nem haladó értékre […] követik el.

A Szabs.tv. 2012. április 15-én, az új Btk. pedig 2013. július 1-jén lépett hatályba. Ezt megelőzően, 2012. április 14. napjáig a régi Szabs. tv., vagyis a szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvény rendelkezett a tulajdon elleni szabálysértésekről, a szabálysértési értékhatár e bűncselekmények tekintetében 20 000 forint volt. E rendelkezés 2007. június 1-jén lépett hatályba, előtte a régi Szabs.tv. 10 000 forintban határozta meg a szabálysértési értékhatárt.

III. Bűnügyi statisztikák és az infláció

Ha az infláció valóban hatással van a büntetendő cselekmények (szabálysértések vagy bűncselekmények) minősülésére, akkor feltételezhetjük, hogy az infláció növekedésével együtt nő a regisztrált vagyon elleni bűncselekmények száma is. Hiszen, ha a szabálysértési értékhatárt egy fix összegben állapítja meg a jogalkotó, akkor az egyre növekedő infláció hatására folyamatosan nő azon vagyontárgyak értéke is, amelyekre nézve a lopást rendszerint elkövetik.

Az alábbi táblázat oszlopai a 2004 és 2025 között regisztrált lopás bűncselekmények számát mutatják (e körben azért csak a lopással foglalkozom, mert a csalásokra vonatkozóan csak szűkebb időintervallumra vonatkozóan érhetőek el adatok), míg a narancssárga vonal azt szemlélteti, hogy az 1990. évi árszinthez (=100%) képest összesítve hány százalékkal nőtt

2 KSH: Fogyasztói árindex, 1990. évi bázison, A lakosság által vásárolt termékek, szolgáltatások, https://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp?wcf69804d26=x, letöltés: 2026. 03. 28.

a kiadási fő csoportok (élelmiszerek, szeszes italok és dohányáruk, ruházkodási cikkek, tartós fogyasztási cikkek, háztartási energia, üzemanyag és egyéb cikkek, szolgáltatások) ára.[3]

Fontos megjegyezni, hogy a szabálysértési értékhatár 2007. június 1-ig 10 000 forint, 2007. június 1. és 2013. július 1. között 20 000 forint volt, 2013. július 1-től pedig 50 000 forint, a táblázatban ezeket az éveket (oszlopokat) sötétebb színnel emeltem ki.

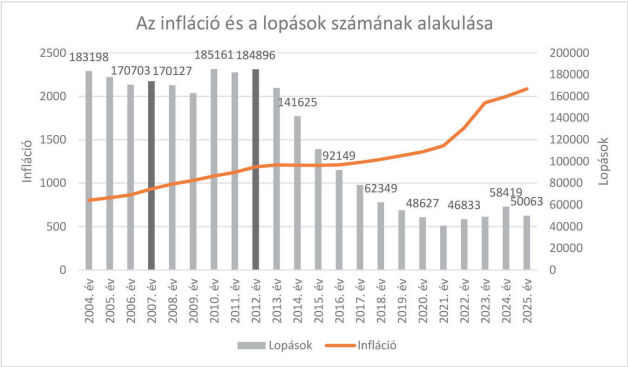

2. grafikon

A táblázat alapján kirajzolódik, hogy a regisztrált lopás bűncselekmények száma a 2008-as világgazdasági válságot követő néhány évben nőtt, majd 2012-től 2021-ig folyamatosan csökkenő tendenciát mutatott, annak ellenére, hogy az infláció évről évre – mérsékelten ugyan, de – fokozatosan növekedett (a csökkenésben vélhetően közrejátszott a lopás szabálysértési értékhatárának 2012-es felemelése és később, a 2021-es mélyponton a koronavírus-járvány).

2021 után már nem mondható mérsékeltnek az infláció növekedése: a KSH összesített fogyasztóiár-indexe szerint a 2021-es érték a maga 105,1%-ával már magasabb volt a korábbi években megszokotthoz képest, azonban az igazán nagy ugrás csak ezután következett: a fogyasztóiár-index 2022-ben 114,5%, 2023-ban pedig már 117,6% volt, majd 2024-ben mérséklődött 103,7%-ra, hogy aztán 2025-ben 104,4%-kal lényegében stagnáljon.[4] Ebben – a 2021 utáni időszakban – az infláció mértéke mellett látványosan megugrott a regisztrált lopások száma is: a 2021. évi – vélhetően részben a koronavírus-járvány miatt bevezetett korlátozások miatti – mélyponton 40 852 lopás bűncselekményt regisztráltak, míg 2024-ben már 58 419 lopást. 2025-ben a lopások száma 50 063-ra csökkent, hasonlóan az inflációhoz, amely immáron tartósan mérséklődött.

Meglepő módon a szabálysértési értékhatár 2007-es megemelése nem produkált kiugróan alacsony adatokat a rá következő években. Ennek oka lehetett, hogy a 2008 utáni világgazdasági válság amúgy is megnövelte a vagyon elleni bűncselekmények számát, ezért a szabálysértési értékhatár indukálta csökkenés nem látszik meg a statisztikai adatokon (megjegyzem, hogy 2007-ben duplájára emelkedett a szabálysértési értékhatár, 10 000-ről 20 000 forintra). A jogalkotó 2012-ben jelentősebb mértékben emelte meg a szabálysértési értékhatárt, 20 000-ről 50 000 forintra, ez már jobban meglátszott a rá következő évek statisztikáján, ám itt is megjegyezhető, hogy a 2013-as csökkenés nemcsak az értékhatár emelésének tudható be, hanem egy hosszabb csökkenő tendencia részeként is értelmezhető. Kó József 2006-ban leírt tapasztalatai alapján a hasonló értékhatár-emelések jellemzően a bűncselekmények 5–10%-os csökkenésével járnak.[5]

Triviális ugyan, de meg kell említeni, hogy a regisztrált lopások számának alakulását nemcsak az infláció mértéke befolyásolhatja, hanem különböző mértékben számos egyéb változó is. Így a már említett gazdasági válságok, mint például a 2008-as világgazdasági válság vagy a 2020-as évek koronavírus-járványa. A 2010-es évek közepétől a koronavírus-járványig tapasztalható (hazánk GDP-ben mért gazdasági teljesítményét nézve) viszonylag stabil gazdasági fejlődés és ezzel párhuzamosan a munkanélküliség csökkenése pedig vélhetően hatott a vizsgált vagyon elleni bűncselekmények számára, azt pozitív, csökkenő irányba terelte.

IV.
A tulajdon elleni szabálysértések számának vizsgálata

Ha azt feltételezzük, hogy bár a bűncselekmények száma az infláció következtében és a 2012 óta változatlan szabálysértési értékhatár miatt nőtt, a vagyon elleni büntetendő cselekmények (vagyis a lopás bűncselekmények, a csalás bűncselekmények és a tulajdon elleni szabálysértések [lopással és csalással kapcsolatos pontjai] összesített) száma viszont számottevően nem változott, akkor annak egyenes következménye, hogy a bűncselekmények körében tapasztalható többlet a tulajdon elleni szabálysértések számának rovására jelentkezik, vagyis a tulajdon elleni szabálysértések számában csökkenést kellene felfedeznünk.

Ez persze csak akkor lenne teljesen helytálló és a statisztikákban kifogástalanul kimutatható, ha a vagyon elleni bűnözés mértéke évekig ugyanakkora lenne és a bűncselekmények számára ható egyetlen változó az infláció lenne – ennél pedig mi sem áll távolabb a valóságtól. Ennek ellenére mégis érdemes elvégezni ezt a vizsgálatot. Egyrészt, mert más alkalmasabb eszköz nem áll rendelkezésünkre; másrészt, mert tendenciákra mégis lehet következtetni belőle. Megjegyzendő, hogy

3 Az adatok forrása: inflációra vonatkozó adatok: KSH: Fogyasztói árindex, 1990. évi bázison, A lakosság által vásárolt termékek, szolgáltatások, https://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp?wcf69804d26=x, letöltés: 2026. 03. 28. regisztrált lopás bűncselekményekre vonatkozó adatok: Legfőbb Ügyészség: Tájékoztató a bűnözés 2023. évi adatairól, Budapest, 2024, https://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2016/02/tajekoztato-a-bunozes-2023.-evi-adatairol-1.pdf, letöltés: 2026. 03. 28.

4 A fogyasztóiár-index az előző év azonos időszakához képest (100%) bekövetkezett drágulást mutatja.
„A fogyasztóiár-index a háztartások (lakosság) által a saját felhasználásra vásárolt termékek és szolgáltatások időben bekövetkező (átlagos) árváltozását méri. Részben módszertani, részben technikai okokból bizonyos vásárlások – pl. ingatlan –, illetve egyes szolgáltatások (természetbeni juttatások) nem szerepelnek a fogyasztóiár-indexben."
KSH: A fogyasztóiár-index fogyasztási fő csoportok szerint, és a nyugdíjas fogyasztóiár-index, havonta, https://www.ksh.hu/stadat_files/ara/hu/ara0002.html, letöltés: 2026. 03. 28.

5 Kó József: Vagyon elleni bűncselekmények, in: Gönczöl K. – Kerezsi K. – Korinek L. – Lévay M. (szerk.): *Kriminológia – szakkriminológia*, Complex, 2006, 342.

a bűnügyi statisztikák sosem „vegytiszták”, azokra mindig számtalan – a későbbiekben tárgyalt – változó van hatással, a kriminológusnak pedig azokat mindig fenntartással, a körülmények figyelembevételével kell kezelnie és leginkább tendenciákra következtethet belőle.

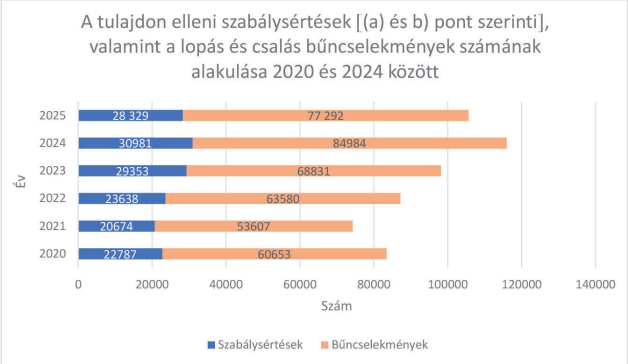

3. grafikon

A grafikonon kék színnel látható a tulajdon elleni szabálysértések száma, narancssárgával pedig a lopás és csalás bűncselekmények száma a 2020 és 2025 közti időszakban. A grafikonból kitűnik, hogy az utóbbi évek során a vagyon elleni bűncselekmények száma látványosan emelkedett, a 2021-es 53 607-ről fokozatosan a 2024-es 84 984-ig, majd némileg konszolidálódott a 2025-ös 77 292-ig. Mindeközben a szabálysértések száma is nőtt, a 2021-es 20 674-ről a 2024-es 30 981-ig, majd csökkent valamelyest a 2025-ös 28 329-ig. Három év alatt (2021–2024) a szabálysértések száma kb. 1,49-szeresére nőtt, míg a bűncselekmények száma kb. 1,59-szeresére, tehát valamivel nagyobb volt a növekedés az – amúgy is nagyobb számú – bűncselekmények esetében.

Ha a szabálysértések és a bűncselekmények egymáshoz viszonyított arányát nézzük, azt látjuk, hogy nem volt nagyobb kilengés egyik évben sem, a szabálysértések száma folyamatosan az összesített szám 25–30%-a körül mozgott:

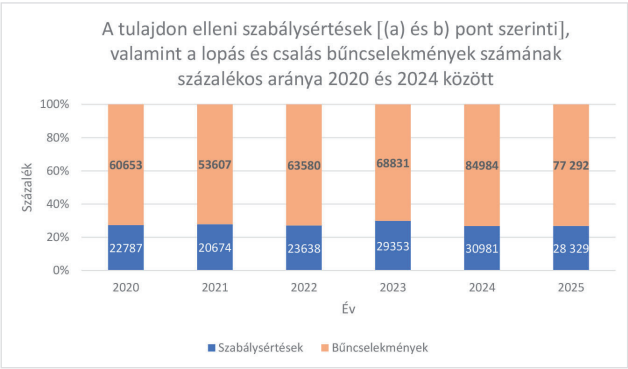

4. grafikon

Ebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy az utóbbi, különösen nagy inflációval terhelt években mind a szabálysértések, mind a bűncselekmények száma jelentősen nőtt, azonban nem volt tapasztalható a büntetendő cselekmények arányának jelentős, tendenciózus eltolódása a szabálysértések felé: a bűncselekmények és a szabálysértések száma nagyjából hasonló mértékben növekedett (kivéve talán a 2024-es, valamivel nagyobb eltolódást).

E tekintetben tehát úgy tűnik, hogy a szabálysértési értékhatár merevsége nem eredményezhette önmagában a vagyon elleni bűncselekmények növekedését. Továbbra is fennáll azonban a kérdés, hogy akkor vajon mi vezetett a vagyon elleni bűncselekmények számának utóbbi években tapasztalt kiugró növekedéséhez? E kérdés körüljárása érdekében lentebb áttekintek néhány, a tárgyalt témával kapcsolatos kriminológiai elméletet.

V.
A vagyon elleni bűncselekményekre vonatkozó kriminológiai elméletek

Az infláció bűnözésre gyakorolt hatásának vizsgálata során nem mehetünk el a bűnözés és a gazdasági válságok közt fennálló kapcsolat mellett sem. Kó József a pénzromlás és a gazdasági válságok kapcsán úgy fogalmaz, hogy a vagyon elleni bűncselekmények statisztikai mutatóit „a pénzügyi helyzet, az árindex alakulása közvetlenül, míg a szociális körülmények változása és a bűncselekményeket lehetővé tevő okok és alkalmak sokasodása közvetett módon befolyásolta.”[6]

A hirtelen bekövetkező, magas infláció gyakran gazdasági válságok velejárója, mivel fiskális nyomás esetén az állam közvetve ösztönözheti a központi bankot, hogy laza monetáris politikát folytasson és növelje a pénzkínálatot. Az ebből fakadó infláció – még ha nominálisan nem is azonnal érzékelhető – reálértelemben csökkenti a lakosság vásárlóerejét, különösen a rögzített jövedelmű csoportok esetében. Ez végső soron a társadalom széles rétegeinek relatív elszegényedéséhez vezethet. Ezen hatások tükrében indokolt lehet az infláció és a bűnözés kapcsolatának elemzése során a gazdasági válságokra vonatkozó kriminológiai nézőpontok vizsgálata is.

A gazdasági válságok bűnözésre gyakorolt hatását már régóta vizsgálják tudományos igénnyel. Klasszikusnak számít Georg von Mayer 19. század közepén végzett kutatása, amely során összefüggést mutatott ki a gabonaárak változása és a bűnözési statisztikák alakulása között. Úgy találta, hogy a gabonaárak növekedése egyenesen arányos a lopások számával.[7]

A múlt század elején és közepén sokan véltek összefüggést felfedezni a gazdaság teljesítménye és a bűnözés alakulása között. Dorothy Swaine Thomas a gazdasági ciklusokat és a bűnözés alakulását vizsgálta[8] 1865–1915 között, Thorsten Sellin az 1929-es gazdasági világválságot követően folytatott a témában kutatásokat az Egyesült Államokban. Az 1970-es években a gazdasági és kulturális értékválságot követően ismét fellendültek a gazdasági válságok és a bűnözés összefüggéseit vizsgáló kutatások, ám ezúttal az elbizonytalanodás lett úrrá a tudóstársadalmon, a legtöbben arra jutottak, hogy nincs összefüggés a gazdaság teljesítménye és a bűnözés között, még

6 Kó: i. m.

7 Ulrich Martens: Wirtschatfliche Krise, Arbeitslosigkeit und Kriminalitäts bewegung Freiburg i. Br., 1978. 5–6. In: Gál István László: Korrelációs kapcsolatok a gazdasági mutatók és a bűnözés között, *Büntetőjogi Szemle,* 2019/1. szám, 56–67.

8 Dorothy Swaine Thomas: *Social Aspects of the Business Cycle,* Routledge, New York, 1927

késleltetve sem fedezhető fel előbbinek az utóbbira gyakorolt hatása.[9]

Az 1980-as évekre ez a tendencia megváltozott, a kutatók ismét látni véltek összefüggéseket: Steven Box 1987-ben a munkanélküliség – amely a recessziók gyakori kísérője – és egyes bűncselekménycsoportok relációját kutatta, kutatása megerősítette a feltételezett összefüggéseket.[10] Reza Fadei-Ttahrani és Thomas M. Green 2002-ben azt vizsgálta, hogy egyes független változók (pl. GDP alakulása, közoktatásra fordított összeg, szegénységi ráta, munkanélküliség szintje) hogyan hatnak a gazdasági bűnözésre. A kutatás – viszonylag gyenge korrelációval ugyan, de – a várt összefüggéseket mutatta, vagyis a munkanélküliség szintje és a szegénységi ráta pozitívan, a közoktatásra fordított összeg és a GDP alakulása negatívan korrelált a gazdasági bűnözés alakulásával.

Hazánkban a rendszerváltozást követő években ugyancsak egyszerre jelentkezett a gazdasági válság és a bűnözés növekedése. Ez a növekedés ugyanakkor sokak szerint nemcsak a gazdasági, hanem egyben a fennálló rendszer darabjaira hullásával bekövetkező értékválságnak volt betudható, a tervgazdaságot felváltó piacgazdaság emberek tömegeinek életét forgatta fel, sokak vesztették el munkahelyüket, életterük, az őket körülvevő világ szabályai, működése gyökeresen megváltozott, az általános bizonytalanság, átmeneti viszonyok pedig teret nyitottak az alvilági szereplők tevékenykedésének is. Itt említhetjük Émile Durkheim elméletét, amely szerint a társadalmi-gazdasági válságok akár pozitív, akár negatív irányba hatnak, ha hirtelen következnek be, mindenképpen értékválságot idéznek elő, ami a bűnözés növekedéséhez vezet (anómiaelmélet).[11]

A gazdasági válságokhoz is köthető Gary S. Becker racionális döntés elmélete, amely szerint a bűnöző is *homo oeconomicus,* aki a várható költségek és hasznok mérlegelésével, racionális alapon hozza meg döntéseit, amelyek szubjektív igényei kielégítésére irányulnak. Noha Becker az elméletet nem a gazdasági válságok kapcsán fogalmazta meg, hanem olyan, mindennapinak nevezhető bűnözésre alkalmazta, mint amilyenek a betörések – esetükben könnyen megérthető a költség-haszon elemzés mibenléte: a betörők a lehető legkevésbé védett lakást vagy házat igyekeznek kifosztani, amely a lehető legkecsegtetőbbnek, leggazdagabbnak tűnik –, az elmélet talán alkalmazható a gazdasági válságokra is. A válság idején ugyanis az emberek legális lehetőségei szűkülnek, szubjektív igényeik kielégítése érdekében – elszegényedésük okán – kevésbé fordulhatnak legális eszközökhöz, ezért szívesebben fordulnak bűncselekmények elkövetéséhez, pl. a lopáshoz.[12] Hasonló ehhez Cloward és Ohlin szubkultúra-elmélete, eszerint szubkultúra-képező tényező, hogy az alacsonyabb osztályok szubjektív igényeiket a domináns társadalmi osztályok igényeihez igazítják, ám mivel ennek megvalósításához nem állnak rendelkezésükre azok a legitim eszközök (pl. magas jövedelem, iskolázottság), amelyekkel ezeket az igényeket ki lehetne elégíteni, hajlamosabbak illegitim eszközökhöz fordulni.[13] És ha már igények, érdemes megemlíteni, hogy a bűnözés okát Friedrich Engels is hasonló körülményekben látta, szerinte a munkásosztály kizsákmányolása, munkától való elidegenítése és az a csábítás, amelyet a tőkés osztály gazdagsága keltett, oda vezetett, hogy a bűnözés a 19. század végén a városokban öltötte a legnagyobb méreteket, ahol a munkásosztály nyomorúságos lakónegyedei a tőkés osztály gazdag városrészeihez fizikailag is közel helyezkedtek, és ahol így a vágyakozás és a csábító lehetőség egyszerre volt jelen.[14] Ugyancsak idekapcsolódik Szabó András gondolata, aki úgy véli, hogy a bűnözés szükségletkielégítő eszköz, az elkövetők éppúgy mérlegelik a legális megoldási lehetőségeket, mint az illegálisakat.[15] Kapcsolódik ehhez Kó József gondolata, aki szerint a rövid távú, aktuális társadalmi folyamatok – idesorolja az inflációt és a munkanélküliséget – az alkalmi elkövetők számának alakulására vannak hatással, és sokkal kevésbé hatnak a professzionális elkövetők számára.[16]

VI.
A „bűnözés" „mérése" – a kriminálstatisztika alakulását befolyásoló tényezők

A bűnözéssel és mérésével kapcsolatban megállapítható, hogy sem a bűnözés, sem annak mérése nem határozható meg egykönnyen. A kriminálstatisztika a kriminológia fontos pillére, a bűnözésről alkotott kép megalkotása elképzelhetetlen a statisztikai adatok nélkül, ugyanakkor ezek az adatok korántsem tökéletesek, fontos számolni azokkal a – bűnözésen kívül álló – tényezőkkel, amelyek befolyásolhatják ezeket az adatokat.

A bűnözési statisztikákat befolyásolja mindenekelőtt a látencia. A látens bűnözés ugyanis a teljes és az ismert bűnözés különbsége.[17] A statisztikai adatok természetesen az ismertté vált bűnözésről adnak átfogó képet, ám a nyomozó hatóság által nem észlelt, felszín alatt búvó bűnözés e statisztikák előtt ismeretlen marad. A bevezetésben bemutatott, KSH által publikált adatok módszertani leírása alapján regisztrált bűncselekmény „a nyomozó hatóság, illetve az ügyészség meghatározott büntetőeljárási döntését követően rögzített, és a rögzítés időpontjára elszámolt cselekmény. Regisztrált a bűncselekmény, ha a bűncselekménynek nem volt megállapítható az elkövetője, és az a korábbi büntetőeljárási döntés szerint korábban nem került regisztrálásra, de a büntetőeljárási döntés szerint regisztrált; vagy

9 Gönczöl Katalin: *Válság – munkanélküliség – büntetőpolitika,* Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Digitális Archívuma, 3. oldal. http://www.fszek.hu/szociologia/szszda/gonczol_valsag_munkanelk.pdf, letöltés: 2025. 06. 20.

10 Steven Box: Recession, Crime and Punishment (Totowa, New Jersey 1987.) 85. o., In: Gál István László: Korrelációs kapcsolatok a gazdasági mutatók és a bűnözés között, *Büntetőjogi Szemle,* 2019/1. szám, 56–67. o.

11 Durkheim, É.: *Az öngyilkosság,* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1967, 250–251.

12 Becker, G. S.: Ökonomische Erklärung menschlichen Verhaltens. J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1993. In: Gönczöl K. – Kerezsi K. – Korinek L. – Lévay M. (szerk.): *Kriminológia – szakkriminológia.* Wolters Kluwer, 2016.

13 Cloward, R. A. – Ohlin, L. E.: *Delinquency and Opportunity.* Free Press, New York, 1960, 45.o.

14 Engels, F.: *A munkásosztály helyzete Angliában.* MEM I. kötet, Kossuth Kiadó, Budapest, 1975

15 Szabó András: *Bűnözés – ember – társadalom.* Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1980, 103.o.

16 Kó: i. m. 348.

17 Korinek László: A latens bűnözés forrásai és vizsgálati módszere, In: Gönczöl K. – Kerezsi K. Korinek L. – Lévay M. (szerk.): *Kriminológia – szakkriminológia,* Wolters Kluwer, 2016, 249.

ha a bűncselekménynek legalább egy elkövetője, akik közül egyik elkövető részéről sem minősül a cselekmény a korábbi büntetőeljárási döntés szerint regisztráltnak, de legalább az egyik elkövetőre rögzített büntetőeljárási döntés szerint regisztrált."[18] Vagyis ha megfordítjuk, a statisztikában nem szerepelnek azok a bűncselekmények, amelyek esetében nem született büntetőeljárási döntés (nem kerültek a hatóság látókörébe, vagy a hatóság látókörébe kerültek ugyan, de az eljáró szerv képviselője a cselekmény ignorálása mellett döntött). Ez az ún. hatósági szelekció: a rendőrséget is tekinthetjük eredményorientált bürokratikus szervezetnek, amely sikeressége igazolásának érdekében „válogat" a bűncselekmények között, vagyis pl. a kisebb súlyú és nehezen felderíthető bűncselekmények fölött igyekszik szemet hunyni, míg a könnyen felderíthető ügyeket (tipikusan ilyen a garázdaság) előszeretettel üldözi. Jóllehet a rendőrség feladata a közbiztonság fenntartása, ez azonban nehezen mérhető, sokkal kézenfekvőbb a regisztrált bűncselekmények számával igazolni a rendőrség eredményes munkáját. Hozzá kell tenni, hogy a hatósági szelekció nem pejoratív kifejezés, semmiképpen nem a rendőrség valamiféle „lustaságának" tudható be, célja leggyakrabban pusztán a szervezet munkaterhelésének optimalizálása, a feleslegesen végzett munka kerülésére és a hatékonyságra törekvés.[19]

A vagyon elleni bűncselekmények körében különösen fontos számolni a látenciával: az ismertté vált lopások 75–80%-át kis értékre követik el, amelyek körében magas a látencia, az Egyesült Államok hivatalos bűnügyi statisztikája, a *Uniform Crime Reporting* évente 7–8 millió esetet regisztrál. Az Egyesült Államok Igazságügyi Statisztikai Hivatalának viktimizációs felmérése, a *National Crime Victimization Survey* 20–25 millió ilyen jellegű cselekményt mutatott azonos időszakban.[20]

A bűnügyi statisztikákat a hatóság oldaláról nemcsak a „hatósági szelekció" befolyásolja, annál minőségileg többről van szó. A bűnügyi statisztikák ugyanis – Korinek László szavaival – „szükségképpen kétarcúak", amennyiben elsősorban nem is a bűnözés alakulását, hanem a rendőrség munkáját tükrözik. „A rendőrségi bűnügyi statisztika is elsősorban csak egy tevékenységről készített kimutatás, amivel a rendőrség a munkáját kívánja dokumentálni."[21] A felderített bűncselekmények növekedése könnyen történhet a látencia rovására, vagyis a regisztrált bűncselekmények számának emelkedése éppúgy jelezheti a bűnözés növekedését, mint a rendőrség eredményesebb felderítő munkáját. Emellett a bűnügyi statisztikákat nemcsak tájékoztatásra, hanem a rendőrség megítélésére is használják, a rendőrség – amely e kimutatások készítője és egyben tárgya – esetlegesen érdekeinek megfelelően alakíthatja, sugallva ezzel akár a szorgalmas munkavégzés, akár a leterheltség, akár a „bűnözés eredményes visszaszorításának" képét.

Gál István László három csoportra osztotta azokat az okokat, amelyek a kriminálstatisztikai trendeket megváltoztathatják: ezek a tényleges jelenség megváltozása (a bűnözés csökkenése vagy növekedése); a hatóságok munkájának ingadozása (a felderítési arány változásai); vagy a jogszabályi környezet változása (a büntetni rendelt magatartások számának növekedése vagy csökkenése).[22] Az első kettőről már esett szó, a harmadik tényezőre pedig éppen a lopás és csalás esetében történt szabálysértési értékhatár emelése hozható példának, amelyek révén elkövetett bűncselekmények tömegei kerültek a szabálysértés kategóriájába.

És ha mindez a bizonytalanság nem lenne elég, a közelmúltban megkérdőjeleződött a Központi Statisztikai Hivatal által publikált egyik statisztika hitelessége is.[23] Kutatók úgy vélik, hogy egy, az egyfős háztartások jövedelemeloszlását mutató kimutatásban az adatokat oly módon manipulálták, hogy egy aránytalanul, kirívóan nagy jövedelemcsoportosulás éppen a szegénységi küszöb fölé esik, amely jelenség nem felel meg a megelőző évek tapasztalatainak és nem magyarázható sem társadalmi folyamatokkal, sem adminisztratív intézkedésekkel. Ezáltal jelentősen „javultak" a hazánkra vonatkozó, jövedelmi és szociális helyzetet tükröző mutatók. Az adatok ilyen manipulálása alapvetően rengeti meg a forrásba vetett bizalmat, de meg kell jegyezni, hogy az általam tárgyalt, a regisztrált bűncselekmények 2024-es számára vonatkozó adatokat nem a KSH gyűjtötte, hanem csupán átvette azokat az ENYÜBS-rendszerből, vagyis a rendőrség és az ügyészség hivatalos nyilvántartásából.

VII. Konklúzió

Kutatásom eredeti célja az volt, hogy megvizsgáljam, vajon a 2024-ben, a vagyon elleni bűncselekmények körében tapasztalt kiugróan magas számok nem csak az infláció hatását tükrözik-e úgy, hogy a bűnözés volumene valójában nem nőtt. Arra jutottam, hogy a lopások és csalások száma mind a bűncselekmények, mind a szabálysértések esetében nőtt, azonban nagyjából ugyanolyan arányban, vagyis nem valószínű, hogy a 2012 óta változatlan szabálysértési értékhatár lenne a felelős e növekedésért, hiszen ebben az esetben a bűncselekmények növekedése mellett a szabálysértések csökkenését kellett volna tapasztalnunk. Arra, hogy mi lehet a regisztrált bűncselekmények e magas számának lehetséges oka, két válasz kínálkozik: a rendőrség korábbinál eredményesebb felderítő munkája, vagy a bűnözés mértékének tényleges növekedése. Utóbbi esetében nem zárható ki az infláció hatása, ám csak közvetve, vagyis mint egy gazdasági válság egyik tünete, és amely a válságokra jellemző módon a bűnözés növekedésével összefüggésbe hozható.

Ettől függetlenül érdemes megjegyezni, hogy a jelenlegi szabálysértési értékhatár túlságosan alacsony, veszélyezteti a büntetőjog mint *ultima ratio* eszköz alapelvi követelményét, ezért megemelése – tekintettel az utóbbi évek árszínvonalának jelentős emelkedésére – indokolt.

18 KSH: Regisztrált bűncselekmények (2009–2024), https://www.ksh.hu/stadat_files/iga/hu/iga0003.html, letöltés: 2025. 06. 19.

19 Korinek: i. m.

20 Kó József: Vagyon elleni bűncselekmények, in: Gönczöl K. – Kerezsi K. – Korinek L. – Lévay M. (szerk.): *Kriminológia – szakkriminológia,* Complex, 2016.

21 Kerner, H. J.: Theoretical and Research Topics in International Criminology. Closing Remarks on the Scientific Content of the 11th International Congress on Criminology. Budapest, 1993. In: Korinek: i. m.

22 Gál István László: Korrelációs kapcsolatok a gazdasági mutatók és a bűnözés között. *Büntetőjogi Szemle,* 2019/1. szám, 56–67.

23 Tátrai Annamária – Gábos András: *Kutatói aggodalmak az EU-SILC magyarországi jövedelemadataival kapcsolatban,* Válasz Online, 2025.04.01., https://www.valaszonline.hu/2025/04/01/eu-silc-magyarorszagi-jovedelemadok-kutatoi-elemzes/, letöltés: 2025. 06. 19.

Irodalomjegyzék

Becker, G. S.: Ökonomische Erklärung menschlichen Verhaltens. J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1993. In: Gönczöl K. – Kerezsi K. – Korinek L. – Lévay M. (szerk.): *Kriminológia – szakkriminológia.* Wolters Kluwer, 2016.

Box, Steven: Recession, Crime and Punishment (Totowa, New Jersey 1987.) 85. o., In: Gál István László: Korrelációs kapcsolatok a gazdasági mutatók és a bűnözés között, *Büntetőjogi Szemle,* 2019/1. szám, 56–67. Cloward, R. A. – Ohlin, L. E.: *Delinquency and Opportunity.* Free Press, New York, 1960, 45.o.

Dorothy Swaine Thomas: *Social Aspects of the Business Cycle,* Routledge, New York, 1927

Durkheim, É.: *Az öngyilkosság*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1967, 250–251. Engels, F.: *A munkásosztály helyzete Angliában*. MEM I. kötet, Kossuth Kiadó, Budapest, 1975

Gál István László: Korrelációs kapcsolatok a gazdasági mutatók és a bűnözés között, *Büntetőjogi Szemle,* 2019/1. szám, 56–67. Gönczöl Katalin: *Válság – munkanélküliség – büntetőpolitika,* Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Digitális Archívuma, 3. http://www.fszek.hu/szociologia/szszda/gonczol_valsag_munkanelk.pdf, letöltés: 2025. 06. 20.

Gönczöl K. – Kerezsi K. – Korinek L. – Lévay M. (szerk.): Kriminológia - szakkriminológia. Wolters Kluwer, 2016

Kerner, H. J.: *Theoretical and Research Topics in International Criminology.* Closing Remarks on the Scientific Content of the 11th International Congress on Criminology. Budapest, 1993, Kó József: Vagyon elleni bűncselekmények, In: Gönczöl K. – Kerezsi K. – Korinek L. – Lévay M. (szerk.): Kriminológia – szakkriminológia, Complex, 2006, 342.Kó József: Vagyon elleni bűncselekmények, In: Gönczöl K. – Kerezsi K. – Korinek L. – Lévay M. (szerk.): Kriminológia – szakkriminológia, Wolters Kluwer, 2016

Korinek László: A latens bűnözés forrásai és vizsgálati módszere In: Gönczöl K. – Kerezsi K. – Korinek L. – Lévay M. (szerk.): Kriminológia – szakkriminológia, Wolters Kluwer, 2016.

KSH: A fogyasztóiár-index fogyasztási főcsoportok szerint, és a nyugdíjas fogyasztóiár-index, havonta, https://www.ksh.hu/stadat_files/ara/hu/ara0040.html, letöltés: 2026. 03. 28.

KSH: Fogyasztói árindex, 1990. évi bázison, A lakosság által vásárolt termékek, szolgáltatások, https://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp?wcf69804d26=x, letöltés: 2026. 03. 28.

KSH: Regisztrált bűncselekmények (2009–2025), https://www.ksh.hu/stadat_files/iga/hu/iga0003.html, letöltés: 2026. 03. 31.

Legfőbb Ügyészség: Tájékoztató a bűnözés 2023. évi adatairól, Budapest, 2024, https://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2016/02/tajekoztato-a-bunozes-2023.-evi-adatairol-1.pdf, letöltés: 2025. 04. 18.

Martens, Ulrich: Wirtschatfliche Krise, Arbeitslosigkeit und Kriminalitäts bewegung Freiburg i. Br., 1978. 5–6. o., In:

Szabó András: *Bűnözés – ember – társadalom*, Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1980, 103.Tátrai Annamária – Gábos András: Kutatói aggodalmak az EU-SILC magyarországi jövedelemadataival kapcsolatban, Válasz Online, 2025.04.01., https://www.valaszonline.hu/2025/04/01/eu-silc-magyarorszagi-jovedelemadok-kutatoi-elemzes/, letöltés: 2025. 06. 19.

Takács Ildikó

A járművezetéstől eltiltás kategóriára korlátozásának egyes kérdéseiről

I. Bevezetés

A járművezetéstől eltiltás mint büntetés kötelezően alkalmazandó, a járművezetés ittas állapotban vagy járművezetés bódult állapotban bűncselekmények elkövetése esetében. E fő szabály alkalmazása mellett a Büntető Törvénykönyv lehetőséget biztosít arra, hogy különös méltánylást érdemlő esetben a járművezetéstől eltiltás kötelező alkalmazása mellőzhető legyen, továbbá a járművezetéstől eltiltás meghatározott fajtájú (légi, vasúti, vízi vagy közúti) és kategóriájú járműre is vonatkozhasson meghatározott esetekben.[1]

A járművezetés ittas állapotban vagy járművezetés bódult állapotban bűncselekmények elkövetői az alkalmazandó jogkövetkezmények tekintetében ettől a büntetéstől tartanak a leginkább, tekintettel arra, hogy a járművezetői engedély megléte sok esetben a terhelt és családja megélhetésének az alapja, valamint annak visszaszerzése sem egyszerű.

Az alábbiakban áttekintem azokat a szempontokat, amikor lehetőség nyílik a Btk. 55. § (3) bekezdésében szabályozott kategóriára korlátozásra, illetve annak jelentőségére az utánképzés vonatkozásában.

II. A járművezetéstől eltiltás szabályozástörténeti előzményei dióhéjban

Az első utalást a járművezetéstől eltiltásra vonatkozóan a m. kir. belügyminiszternek és m. kir. kereskedelemügyi miniszternek 1929. évi. 250.000 B.M. számú rendelete, a közúti közlekedés rendjének és a közútakon a közrend fenntartásának egységes szabályozásáról[2] tartalmazza.

A 120. §-a rendelkezik az eltiltásról, azaz ha a rendőri büntetőeljárás[3] során a rendőri büntetőbíró olyan körülményeket állapít meg, amelyekből a gépjáróművezető megbízhatatlanságára, vagy a személy- és vagyonbiztonságot veszélyeztető magatartására lehet következtetni, az ítéletben a gép járművezetőt a vezetéstől hat hónapig terjedhető időre eltilthatja.[4]

Az 1936. évi 180.600 B.M. rendelet a „A közúti közlekedés rendjének előmozdításáról”[5] tartalmazta, hogy „az elsőfokú gépjáróműkerületi rendőrhatóságnak a gépjárművezetői igazolványt – fellebvitelre tekintet nélkül – véglegesen vissza kell vonnia attól, aki gépjárművet ittasan vezet és ittasságát hatósági orvos megállapítja”.[6]

Az 1937. évi 114.600 B.M rendelet „Az ittasan vezetés miatt a gépjáróművezetői igazolvány elvonásáról” foglalkozott a járművezetői engedély visszavonásáról, és különbséget tett a körben, hogy az elkövető iszákos-e vagy sem. A jogszabály meghatározta az iszákosság fogalmát is, e körben iszákosnak kellett tekinteni azt, aki ittas vezetés miatt megelőzően legalább két ízben volt büntetve. Amennyiben a rendelkezésre álló adatok alapján iszákosságot lehetett megállapítani, úgy a vezetői engedély végleges visszavonására került sor.[7]

A szerző doktorandusz, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

1 2012 évi C. törvény a Büntető törvénykönyvről 55. §.

2 A m. kir. belügyminiszternek és m. kir. kereskedelemügyi miniszternek 1929. évi. 250.000 B.M. számú rendelete, a közúti közlekedés rendjének és a közútakon a közrend fenntartásának egységes szabályozásáról.

3 Elképesztő esetről számolt be a korabeli Nemzeti Sport 1930 december 3-i számának 13. oldalán olvasható híradás: „Három hónapra tiltottak el a vezetéstől egy motorost hangos kipufogásért… Megdöbbentő hírt kaptunk a minap: az egyik vidéki rendőrkapitányság 80 pengő pénzbüntetésre ítélt egy orvost hangos kipuffogásért és egyben három hónapra eltiltotta a vezetéstől. A leghihetetlenebb a dologban az, hogy a szóbanforgó gépet a budapesti autószakértői bizottság megvizsgálta annakidején, le is vizsgáztatta és megadta a forgalmi engedélyt. A gépen semmiféle változtatás nem történt, a hangtompító berendezéshez hozzá sem nyúltak, így egészen érhetetlen a vidéki rendőrség kétségtelen túlbuzgósága és drákói szigora. Különösen jogászi körökben tárgyalják megdöbbenéssel a dolgot, mert hiszen egyszerű kihágásért nem lehet a vezetéstől valakit eltiltani, mert a vezetéstől való eltiltás nem más, mint a foglalkozástól való eltiltás, amire csak jogerős bírói ítélet jogosult. Az érdekelt vidéki orvos most többek tanácsára kártérítési pert indít a kincstár ellen, keresetében kéri vagy a vizsgadíj visszatérítését, vagy pedig a járművezetéstől való eltiltása következtében előálló anyagi kára megtérítését. Motoros szempontból felette érdekes az eset, ha a felperes megnyeri kártérítési perét, úgy a vidéki rendőrtiszt-diákok talán meggondolják a jövőben, hogy effajta büntetéseket osztogassanak.”

4 A m. kir. belügyminiszternek és m. kir. kereskedelemügyi miniszternek 1929. évi. 250.000 B.M. számú rendelete, a közúti közlekedés rendjének és a közútakon a közrend fenntartásának egységes szabályozásáról

5 Az 1936. évi 180.600 B.M. rendelet a „A közúti közlekedés rendjének előmozdításáról

6 A m. kir. belügyminiszter 1936. évi 180,600. számú rendelete, a közúti közlekedés rendjének előmozdításáról (1). Ehhez lásd még: Pazár Zoltán: *Az ittasság és az iszákosság vizsgálata valamint ennek jelentősége az igazságszolgáltatásban*. A Magyar Orvosi Könyvkiadó Társulat kiadása, Budapest, 1942. 115.

7 Az 1937. évi 114.600 B.M rendelet „Az ittasan vezetés miatt a gépjáróművezetői igazolvány elvonásáról”.

Azzal az ittas járművezetővel szemben – aki még nem volt büntetve ittas járművezetés miatt – három hónapi időtartamra kellett visszavonni vezetői engedélyét. Aki viszont már egy alkalommal volt büntetve ittas járművezetés miatt, és újból ittasan vezetett, azzal szemben hat hónapra kellett a vezetői engedélyt visszavonni. [8]

Az ittas vezetés elleni fellépésében a Legfelsőbb Bíróság is igyekezett kivenni a maga részét, hiszen a „szocialista bíróságok elsőrendű feladata, hogy az állampolgárokat a szocialista erkölcsre, szocialista fegyelemre neveljék. Kötelességük, hogy ítélkezésükkel – a szocialista igazságosságnak érvényt szerezve –, az állampolgárok fegyelmének, felelősségtudatának, éberségének fenntartásáért és ezek csökkenése folytán előállható társadalmi veszélyesség ellen az elrettentésben rejlő megelőzéssel is hathatósan közreműködjenek."[9]

Az 1948. évi XLVIII. tv. bizonyos feltételek esetén, már büntetni rendelte magát a bódult állapotban történt bűnelkövetést.[10]

Az közlekedés rendjének fokozottabb védelméről szóló 55/1953. (XII. 4.) MT rendelet 1. §-a büntetni rendelte[11] azt, aki „szeszesital hatása alatt lévő állapotban gépjárművet vezet, vagy vezetés közben szeszesitalt fogyaszt; gépjármű vezetését olyan személynek engedi át, aki szeszesitalt fogyasztott, vagy aki nem rendelkezik gépjárművezetői igazolvánnyal; járművel vagy vezetett, illetőleg hajtott állattal való találkozás esetén az általa vezetett gépjármű fényszórójának fényét nem vetíti lefelé és ezáltal baleset veszélyét idézi elő; a közlekedés- és postaügyi miniszter engedélye nélkül teherautón csoportosan személyeket szállít, vagy a teherautót a személyszállításra szükséges felszereléssel nem látja el; olyan gépjárművel vesz részt a közúti forgalomban, amelynek lábfékje nem működik".

A járművezetéstől eltiltás – nevesített mellékbüntetésként – az 1971. évi 28. számú törvényerejű rendelet 11. §-sal került az 1961. évi V. törvénybe.[12] Ennek azért volt jelentősége[13], mert a járművezetéstől eltiltás törvényi szinten lényegében ekkor szakadt el a foglalkozástól eltiltástól és kezdte meg önálló fejlődését.[14] „A büntetőjog a járművezetéstől eltiltást büntetésként rendelte alkalmazni és a bíróságok ezzel a lehetőséggel éltek is. A mellékbüntetés a kiszabását követően azonban olyan végrehajtási közegbe került, ahol szinte elvesztette büntetőjogi jellegét."[15]

A Büntető Törvénykönyv módosításáról és kiegészítéséről szóló 1971. évi 28. törvényerejű rendelet[16] jelentősége a járművezetéstől eltiltás szabályozásának történetében az, hogy a bíróság kimondhatta az eltiltás meghatározott fajtájú járműre korlátozását.[17]

A kor legnevesebb kriminalistája, Viski László a járművezetéstől eltiltást önálló fő büntetésként nem tartotta kriminálpolitikailag helyes intézkedésnek. Véleménye szerint: „az csupán mint mellékbüntetés hatékony eszköze a közlekedési szabályszegések szankcionálásának […] ahol a személyiség fogyatékossága betegségértékkel bír, ott a járművezetéstől eltiltás nem büntetésként, hanem – az egyéb alkalmatlansági okokhoz hasonlóan – csupán biztonsági intézkedésként jöhet szóba, ahol pedig a szankcionálás szükségessége felmerül, ott az eltiltás kizárólagos büntetésként aligha elegendő."[18]

8 Pazár i. m. 115.

9 Nizsalovszky Endre (szerk.): *A Legfelsőbb Bíróság Elvi Tanácsainak Határozata II. kötet* (1951.év). Jogi és Államigazgatósági Könyv- és Folyóiratkiadó, Budapest, 1952. 129.o.

10 Mátyás Imre. Az ittas járművezetés története, szabályozásának alakulása és aktuális kérdései. *Jogelméleti Szemle,* 2023/4. 152–153.

11 Molnár Gábor: Járművezetés ittas állapotban. In: Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: *Büntetőjog II. Különös Rész.* Negyedik, hatályosított kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2025. 331.

12 A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény 52/A §. „ A törvényben meghatározott esetekben járművezetéstől eltiltást kell, illetőleg lehet alkalmazni azzal szemben, aki a jogszabály szerint engedélyhez kötött jármű vezetésére vonatkozó közlekedési szabályok megszegésével vagy az azokban való járatlanság következtében követett el bűncselekményt." 52/B. § „(1) A járművezetéstől eltiltás legrövidebb tartama hat hónap, leghosszabb tartama tíz év. (2) A közügyektől eltiltás tartamának számítására, valamint a foglalkozáshoz szükséges jártasság igazolására vonatkozó rendelkezést [50. § (2) bekezdés, illetőleg 52. § (3) bekezdés] a járművezetéstől eltiltás esetében megfelelően alkalmazni kell."

13 Hornyák Szabolcs: Kérdések a járművezetéstől eltiltás köréből. In: *Ünnepi kötet Dr. Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára.* Acta Universitatis Szegediensis. Acta juridica et Politica 81. 2018. 446.

14 Hajdú Mária: A járművezetéstől eltiltás végrehajtása. *Magyar Jog,* 2004/2. 66. Ehhez még lásd.: Budavári Róbert: A Btk. 21. §, 22. § és az orvosszakértői véleményadás problémái. *Jogtudományi Közlöny,* 1972/4. 231.: „Az 1961.ben életbelépett új Btk ennél is továbbment és a 22. § eleve kizárta azt a végtelenül paradox helyzetet, hogy egyesek bűncselekményük elkövetéséhez „bátorságot" ihassanak, mások pedig „alibiként" fogyasszanak szeszes italt, és esetleges tettenérésük, elfogásuk során ezen céltudatosan előidézett ittas állapottal tetteik következményei alól részben vagy teljesen mentesüljenek."

15 Hajdú i. m. 66. Ehhez még lásd: Vágó Tibor: Gondolatok a járművezetéstől eltiltás ítélkezési gyakorlatáról. *Belügyi Szemle,* 1973/6. 25.: „…a járművezetéstől való eltiltás mint új mellékbüntetés alkalmazásának helyes gyakorlata érdekében szinte elsők között kellett ismét leszögezni, hogy a büntetés kiszabásának a Btk. 64. §-ában lefektetett elvei mellett – illetve azzal egybeesően – itt az is előtérben álló szempont, hogy az elkövetőnek a közlekedésben való meghagyása veszélyt jelent-e a közlekedés biztonságára avagy sem? A Legfelsőbb Bíróság több ítéleti indokolásban adott irányítást arra, hogy – a büntetési cél szolgálatára alkalmas főbüntetés mellett – a közlekedés biztonságához fűződő érdekek milyen esetekben indokolják e mellékbüntetés alkalmazását. Rámutatott, hogy e kérdés eldöntésénél a következtetési alap elsősorban az elbírált cselekmény jellege, az elkövető bűnösségi foka és e bűncselekményi kategóriánál is sajátosan előforduló egyén negatív jellegű személyi adottság."

16 A Büntető Törvénykönyv módosításáról és kiegészítéséről szóló 1971. évi 28. törvényerejű rendelet.

17 Kovács Vendel: A közúti közlekedés körében elkövetett bűncselekmények újabb szabályozása. *Autóközlekedés,* 1972/1. 14.: „A tvr. szerint a járműfajtákon a fennálló rendelkezések értelmében azokat a járműkategóriákat kell érteni, amelyek vezetése hatósági engedélyhez (igazolvány) van kötve. Ilyen járműkategóriába tartoznak a közúti járművek közül a gépjárművek, a segédmotoros kerékpárok, valamint a villamosok és trolibuszok. A KRESZ Függelékének 15. cikkében nemük szerint csoportosított gépjárművek közül A–F kategóriába sorozott gépjárművek bármelyikére – egyre, többre, vagy valamennyire kimondhatja a bíróság az eltiltást. Ilyen például, ha valakit az autóbuszvezetéstől eltiltanak, ha jelenlegi munkahelyétől távoli helyen dolgozik, úgy az új munkahelyére a saját motorkerékpárján közlekedhet. Miután ez a múltban nem így volt, a novellának ez egy humánus és indokolt rendelkezése."

18 Ficsor Mihály: Viski László: Közlekedési büntetőjog. *Jogtudományi Közlöny,* 1974/12, 740. Viski figyelmeztet a járművezetéstől eltiltás „túl gyakori vagy túl hosszú tartamban való alkalmazásának veszélyeire is: az eltiltás végrehajtása a megbüntetett személyeken nyugszik, a büntetés tartamának hosszával arányban megnő a kísértés az újbóli vezetésre, annál is inkább, mert a »lebukás« veszélye szubminimális. Mindez kriminogén tényezővé is válhat, pl. sok cserbenhagyó vezető amiatt követi el tettét, mert jogosítványnyal az eltiltás folytán nem rendelkezvén fél a súlyosabb következményektől." Lásd még: Viski László: Büntetőjogi felelősség a közúti közlekedési szabályok megszegéséért de lege ferenda. *Jogtudományi Közlöny,* 1977/6, 312.: „Emellett viszont továbbra sem értek egyet a járművezetéstől eltiltásnak főbüntetésként történő alkalmazásával. Ennél fontosabbnak tartom, hogy az új törvény speciális szankcióként (illetve intézkedésként) lehetővé tegye a járművezetéstől való eltiltás »felfüggesztését«, vagyis az újabb gépjárművezetői vizsgára kötelezést."

Az 1978 évi IV. törvény[19] a mellékbüntetések között sorolja fel a járművezetéstől eltiltást, és szabályozza, hogy a járművezetéstől eltiltás meghatározott fajtájú járműre is vonatkozhat.[20]

A járművezetéstől eltiltás büntetés jelentősen változott a korábbi szabályozáshoz képest. Egyrészről a korábbi szabályozás nem tette kötelezővé az ittas járművezetés bűncselekmény elkövetésekor a járművezetéstől eltiltást, másrészt a határozott idejű járművezetéstől eltiltás legrövidebb időtartamát egy évben állapította meg a „régi" Btk.[21] Ellentétben az új Btk.-val, melyben a legrövidebb időtartama az eltiltásnak egy hónap, és kötelező alkalmazni ittas járművezetés esetében,[22] mely csak különös méltánylást érdemlő esetben mellőzhető.[23]

III.
A nyomozati szakról

Az ittas járművezetők általában közúti ellenőrzés során kerülnek a nyomozó hatóság látókörébe. Az ittasság ellenőrzéséről az ORFK 40/2018 (VI. 29.) utasítás tartalmaz részletes szabályokat.

Az ittasság ellenőrzését[24] a cselekmény időpontját követően a lehető legrövidebb időn belül, de legkorábban a szeszes ital fogyasztásának befejezésétől számított 10 perc elteltével kell végrehajtani. Ennek érdekében az ittasságellenőrzés megkezdésekor szóban figyelmeztetni kell az ellenőrzés alá vont személyt, hogy a légalkoholmérés megtagadása vagy sikertelen mintaadás esetén az ittasságellenőrzés elvégzése érdekében vér- és vizeletminta vételre előállíthatják. Az ellenőrzés alá vont személyt szóban nyilatkoztatni kell, hogy megértette-e a légalkoholmérés megtagadása vagy sikertelen mintaadás következményeire vonatkozó figyelmeztetést; van-e egészségügyi akadálya a légalkoholmérésnek; aláveti-e magát a légalkoholmérésnek; mikor fogyasztott utoljára szeszes italt; és fogyasztott-e szeszes ital kivételével vezetési képességre hátrányosan ható egyéb szert (kábítószert, pszichotrop anyagot vagy új pszichoaktív anyagot).[25]

Amennyiben az alkoholteszter vagy hiteles mérőeszköz jelzi, hogy a járművezető alkoholt fogyasztott, és annak mértéke 0,25 milligramm/liter levegőalkohol-koncentrációnál nagyobb,[26] jegyzőkönyvet vesz fel az intézkedő rendőr, mely tartalmazza az intézkedés alá vont személy személyes adatait, a szonda adatait (típusa, gyári száma), a két mérés helyét, idejét és annak eredményét. A jegyzőkönyv mellékleteként pedig csatolásra kerül a szondanyugta is, melyet szintén ellát aláírásával az eljárás alá vont személy és az intézkedő rendőr. [27]

A járművezetőt előállítják a további intézkedések megtétele végett (amennyiben szükséges vér- és vizeletvizsgálat), és rendőri jelentés is készül. Amennyiben lehetőség van rá, a helyszínen elveszik a járművezetői engedélyét, később pedig értesítésre kerül a területileg illetékes járási hivatal is a vezetési jogosultság szüneteltetése érdekében.

Ezt követően a nyomozó hatóság megkísérli a járművezető gyanúsítotti kihallgatását, melynek során a terhelt joga eldönteni, hogy kíván-e vallomást tenni vagy sem. Mivel ezen cselekmény jellemzően tettenéréses, ezért a beismerő vallomás csak csekély mértékben értékelhető enyhítő körülményként, de érdemes már itt feltárni azokat a terhelt személyében rejlő enyhítő körülményeket, melyek szükségesek a későbbi ítélet meghozatalához.

IV.
A bírósági ügyszak

A nyomozati szak minden esetben ugyanaz, nem függ attól, hogy a későbbiekben milyen bírósági eljárás során kerül sor a terhelt büntetőjogi felelősségre vonására.

A büntetővégzés a csekélyebb tárgyi súlyú, egyszerű megítélésű ügyek hatékony elintézésére szolgál.[28] Az eljáró bíróságra speciális rendelkezések vonatkoznak, de a nyomozásra az általános szabályok az irányadók. [29]

Ez a fajta ítélkezés nem ismeretlen a magyar büntetőjogban, már az 1896. évi XXXIII. tc. a bünvádi perrendtartásról is

19 Ehhez még lásd. Siska Tamás – Márton József. Az ittas járművezetést befolyásoló tényezők. *Belügyi Szemle,* 1981/4. 30.: „Az ittas vezetést elősegítő tényezők közül először arról a helytelen beállítódásról kell szólni, amely szerint a vezetés előtt elfogyasztott kevés mennyiségű alkohol nem befolyásolja a biztonságot. Ennek kialakulásához a „sikeresen" – azaz baleset és büntetés nélkül – végződő ittas vezetések elszaporodása is hozzájárult. Ez az alapja annak, hogy sokan nem értenek egyet a járművezetőkre vonatkozó teljes alkoholtilalommal."

20 A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 58. §. Czili Gyula: A Legfelsőbb Bíróság feladatai a Btk. egységes alkalmazása érdekében. *Jogtudományi Közlöny,* 1980/3, 142.: „A járművezetéstől eltiltás mellékbüntetés alkalmazásának a Btk. 58. § (1) bekezdésének II. fordulata szerint az ún. mozgó bűnözésnek azokban az eseteiben van helye, amikor az elkövető a gépkocsival több bűncselekmény elkövetését ténylegesen végrehajtja. Amikor az elkövető ezt csupán tervezi, de csak egyetlen bűncselekményt valósít meg: az említett mellékbüntetés alkalmazására nem kerülhet sor." Palánkai Tiborné: IV. Fejezet Büntetések és intézkedések. In: László Jenő (szerk.): *A Büntető Törvénykönyv magyarázata Első Kötet.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1986. 172. Palánkai Tiborné szerint a kategóriára korlátozott eltiltás alkalmazása azért lehet indokolt, mert elképzelhető, hogy az elkövető – amint a miniszteri indokolás is rámutat – csak bizonyos jármű vezetésével kapcsolatban jelent veszélyt a közlekedés biztonságára.

21 58. § (1) A járművezetéstől el lehet tiltani azt, aki az engedélyhez kötött járművezetés szabályainak megszegésével követi el a bűncselekményt, vagy bűncselekmények elkövetéséhez járművet használ. (2) A járművezetéstől eltiltás meghatározott fajtájú járműre is vonatkozhat.

59. § (1) A járművezetéstől eltiltás végleges hatályú vagy határozott ideig tart. Végleges hatállyal az tiltható el, aki a járművezetésre alkalmatlan. A határozott ideig tartó eltiltás legrövidebb tartama egy év, leghosszabb tartama tíz év.

22 Földvári József – Gál István László: *Magyar büntetőjog Általános Rész.* Osiris Kiadó, Budapest, 2024. 308-309.

23 2012. évi C. törvény, a Büntető Törvénykönyvről 55–56. §.

24 Lásd még: Franczia Barbara: Az ittas járművezetés jogalkalmazási dilemmái az új Btk. tükrében. *JURA,* 2013/2. 51–53.

25 40/2018 (VI.29) ORFK utasítás 8.

26 Btk 240 § (3) A 236. és a 238. § alkalmazásában ittas állapotban lévő személy az, akinek a szervezetében 0,50 gramm/liter véralkohol-, illetve 0,25 milligramm/liter levegőalkohol-koncentrációnál nagyobb érték előidézésére alkalmas szeszes ital fogyasztásából származó alkohol van.

27 Illetékes Rendőrkapitányság 14020/290-5/2021.bü

28 Fantoly Zsanett: A tárgyalás előkészítése. In: Fantoly Zsanett – Budaházi Árpád: *Büntető eljárásjogi ismeretek II. Dinamikus rész.* Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019. 101.: „A büntetővégzés ügydöntő határozat, amelyet a bíróság háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény esetén tárgyalás mellőzésével, az ügyiratok alapján hoz meg."

29 Belovics Ervin – Bérces Viktor: *Büntető eljárásjog.* ORAC Kiadó Kft. Budapest 2023. 751–756.

ismerte az ún. büntetőparancsot.[30] A büntetővégzés kifejezetten alkalmas az ittas járművezetés vétségnek elbírálására.

A bíróság hivatalból vagy ügyészségi indítványra hozza meg büntetővégzését.[31] A feltételek konjunktív jellegűek: az ügy megítélése legyen egyszerű, a vádlott szabadlábon van vagy más ügyben tartják fogva, és a büntetés célja tárgyalás nélkül is elérhető.[32]

Itt a Be. visszautal a büntetés céljára, amit a Btk.79. §-a tartalmaz, nevezetesen: a büntetés célja a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el,[33] továbbá a Btk. 80 §-ában foglalt rendelkezésnek is meg kell felelni.

A büntetővégzéssel szemben nincs helye fellebbezésnek, hanem tárgyalás tartását lehet kérni a végzés kézhezvételétől számított 8 napon belül. [34]

Tárgyalás tartása iránti indítványra a bíróság előkészítő ülést tart, mely során többek között nyilatkoztatja az indítványozót – többnyire a terheltet –, hogy lemond-e a tárgyaláshoz való jogáról (vagyis a tárgyalás tartása iránti indítványát fenntartja-e).

Ez a gyakorlatban problémát okozhat, mivel a terhelt, aki kifejezetten tárgyalás tartását kérte – tehát fellebbezett a büntetővégzéssel szemben –, gyakorta a tárgyaláshoz való jogról lemondást a fellebbezésről való jog lemondásaként értelmezi.

Ilyenkor cél- és szükségszerű a megfelelő tartalmú, mélységű kioktatás nemcsak a bíróság részéről, hanem ha van védő, akkor az ő részéről is. Természetesen ennek ellenére előfordulhat, hogy a terhelt ugyan beismeri bűnösségét, de nem mond le a tárgyaláshoz való jogáról, mert belezavarodik a különböző fogalmakba. A jelen tanulmányban bemutatott jogesetek között is van erre példa. [35]

Az ittas járművezetés vétségének másik jellemző elbírálási formája a bíróság elé állítás, mely az eljárás időszerűségének biztosítására hivatott. [36]

Az ügyészség a terheltet a bűncselekmény elkövetésétől számított két hónapon belül bíróság elé állíthatja, ha a bűncselekményre a törvény tízévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetést rendel, az ügy megítélése egyszerű, a bizonyítékok rendelkezésre állnak és a terheltet a bűncselekmény elkövetésén tetten érték vagy a terhelt a bűncselekmény elkövetését beismerte.[37]

Ilyenkor az ügyészség nem vádiratot, hanem feljegyzést készít és nyújt be az eljáró bíróságnak.[38]

Az egyszerű megítélés azt jelenti, hogy ténybeli és jogi háttere is egyaránt problémamentes az adott cselekménynek. Az ügy „egyszerű megítélésű" jellegűvé minősíthetőségét erősítheti a terhelt és a részcselekmények alacsony száma, továbbá a bizonyítékok rendelkezésre állása. Bíróság elé állítás esetén kötelező a védelem, ha nincs meghatalmazott védő, védő kirendelésére kell, hogy sor kerüljön. [39]

A bíróság elé állítás során a Be. rendelkezéseit a XCVIII. Fejezetben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni. Ha a tárgyaláson felvett bizonyítás[40] eredményéhez képest további bizonyítási eszközök felkutatása szükséges, és ezért a tárgyalás tizenöt napon belül vagy újabb elnapolás nélkül nem folytatható, a bíróság az ügyiratokat visszaküldi az ügyészségnek.[41]

Elvi szempontból Mészáros Ádám szerint a bírósági gyakorlatra váró kérdés, hogy a kötelező eltiltás mellőzését lehetővé tevő, különös méltánylást érdemlő eseteket meghatározza. „Jogértelmezési kérdés így az is, hogy a kifogástalan életvitelű, igen enyhe befolyásoltság állapotában a város gyér forgalmú közterületén gépjárművet vezető vádlott (BH 1982.2.) esete tekinthető-e a járművezetéstől eltiltás mellőzésének méltányolható példájának, ahogy a korábbi gyakorlat elegendőnek látta fentiekben a próbára bocsátás alkalmazását. A büntetés céljának elérése szempontjából véleményem szerint igennel kell válaszolni."[42]

Pápai-Tarr Ágnes egyetért Mészáros Ádám elvi véleményével, ugyanakkor empirikus kutatásai a fenti kijelentést sajnos nem támasztják alá.[43]

A büntetés kiszabása körében a legfontosabb értékelendő tény a terhelt ittasságának a mértéke, hiszen ez alapján tud az eljáró bíró differenciálni.

Az Igazságügyi Orvostani és Orvosszakértői Szakmai Kollégium által készített NEFMI szakmai irányelv az alkoholos állapot, valamint az alkoholos befolyásoltság orvos szakértői vizsgálatáról és véleményezéséről tartalmazza a kilégzett levegő meghatározása esetén javasolt határértékeket a lebomlási szakban, melyek a következők:

< 0,05 mg/l = az alkoholfogyasztás nem bizonyítható,
0,06–0,25 mg/l = ivott, de alkoholosan nem volt befolyásolt,
0,26–0,40 mg/l = igen enyhe,
0,41–0,75 mg/l = enyhe,
0,76–1,25 mg/l = közepes,
1,26–1,75 mg/l = súlyos,
1,76 mg/l felett = igen súlyos fokú alkoholos befolyásoltság.

30 Finkey Ferencz: *A magyar büntető eljárás tankönyve, harmadik kiadás.* Politzer-féle Könyvkiadóvállalat, Budapest, 1908. 583.: „Büntető parancs neve alatt a BP. egy uj intézményt honosított meg bűnvádi eljárásunkban, mely Ausztriában és Németországban, mint az eljárás gyorsaságát előmozdító s az egyes bíróság teendőit tetemesen csökkentő intézmény teljesen bevált. A büntető parancs lényege abban áll, hogy a járásbiró a legcsekélyebb súlyú bűncselekmények miatt tett feljelentés vagy vádinditvány alapján, ha a feljelentő, vagy vádló által bemutatott bizonyítékok meggyőzték a vád alaposságáról, minden más intézkedés, vagy tárgyalás, valamint a terhelt kihallgatása nélkül pénzbüntetést szab a terheltre (azonban nem nyilvánítja bűnösnek) s meghagyja neki, hogy azt vagy fizesse ki, vagy ha a büntető parancsot alaptalannak, vagy helytelennek tartja, az ellen kifogást tegyen. Ha a terhelt belenyugszik a meghagyásba, az jogerős ítélet erejére, emelkedik s végrehajtható lesz, ha ellenben kifogást tesz, az eljárás a rendes szabályok szerint megindítandó és folytatandó. 1. A büntető parancs ugyan egyenes ellentétben áll a bűnvádi eljárás azon alapelvével, hogy senki kihallgatás nélkül el nem ítélhető, azonban a túlnyomó czélszerüségi tekintetek igazolják, hogy ezen az, elven kivételesen csorbát ejtsen a törvény."

31 2017. évi XC törvény a büntető eljárásról 740. §.

32 Be. 740. § (1) bekezdés.

33 Btk. 79. §.

34 Be. 742. § (1) bek.

35 Illetékes Járásbíróság 1.B.9/2019/8/I.

36 Belovics Ervin – Bérces Viktor: *Büntető eljárásjog.* ORAC Kiadó Kft. Budapest 2023. 740–744.

37 Be. 723. §.

38 Herke Csongor: *Magyar büntető eljárásjog.* Egyetemi jegyzet. Baufirma Kiadó, Pécs, 2021, 80.

39 Be 728. § (1) bek.

40 A bizonytásról lásd még: Herke Csongor: A bizonyítás. In: Bartkó Róbert – Elek Balázs – Fantoly Zsanett – Herke Csongor: *A büntető eljárásjog tankönyve.* ORAC Kiadó Kft. Budapest, 122–183.o.

41 Be. 728. §.

42 Mészáros Ádám: Az ittas járművezetés egyes kérdéseiről. *Miskolci Jogi Szemle,* 2014/1.167.

43 Pápai-Tarr Ágnes: Büntetéskiszabás a gyakorlatban: Ittas vezetések szankciókiszabási gyakorlata egy aktakutatás eredményei alapján. *Pro Futuro,* 2021/1, 128.

A járművezetéstől eltiltás alkalmazásának szempontjai során a 38. BK vélemény rendelkezéseit is szem előtt kell tartani, nevezetesen, az elkövetett bűncselekmény jellegét, tárgyi súlyát és az elkövető személyiségének feltárt jellemzőit együttesen értékelve először azt kell eldönteni, hogy az elkövető valóban csak meghatározott jármű vezetésével kapcsolatosan szegi-e meg a közlekedési előírásokat, és van-e alap annak megállapítására, hogy az esetleges egyéb jármű vezetése közben szabályosan közlekedik.[44]

„További általánosítható alapelv, hogy az eltiltott személy olyan járművet ne vezessen, amelyikkel a tilalmazott magatartást tanúsította és a bűncselekményt elkövette. Ellenkező esetben ugyanis a büntetés formális, az elítéltre tényleges hátrányt nem jelent, és ekként a büntetés céljának elérésére sem alkalmas. Aki tehergépkocsival vagy autóbusszal követ el olyan bűncselekményt, amely a büntetés kiszabását indokolja, azt úgy kell eltiltani, hogy e járműveket ne vezethesse, és méltányossági szempontból sem korlátozható az eltiltás más járműkategóriára."[45]

Azaz arra a kategóriára van lehetőség a járművezetéstől eltiltást korlátozni, amivel az adott cselekményt elkövették. Ez általában a „B" kategória.

Nem akadálya a járművezetéstől eltiltás kategóriára korlátozásának az, ha a terhelt csak egy kategóriával rendelkezik, azaz nem feltétel a több járművezetői kategória megléte.

V. Joggyakorlat

A következőkben jogesetekkel kívánom szemléltetni, hogy a gyakorlatban miként kerül alkalmazásra a járművezetéstől eltiltás kategóriára korlátozása ittas járművezetés vétségének elkövetése esetében.

1.
Az illetékes járásbíróság 1.Bpk.12/2019/3 számon tárgyalás mellőzésével meghozott végzésében a terhelttel szemben 1 rb. – a Btk. 236. § (1) bekezdése szerinti – ittas járművezetés vétsége miatt 100 napi tétel pénzbüntetést (a pénzbüntetés egynapi tételének összegét 1000 (egyezer) Ft-ban állapította meg, összesen 100 000 Ft pénzbüntetés), valamint 1 év és 2 hónap közúti járművezetéstől eltiltást, mint büntetést szabott ki.[46] A végzésben megállapította, hogy a Dräger Alcotest típusú légalkoholmérő készülék[47] mindkét mérés során egyaránt 0,60 ezrelék légalkohol-koncentrációt mutatott ki, mely alapján megállapítható, hogy a terhelt a személygépkocsi közúton való vezetésének időpontjában enyhe fokban ittas állapotú volt.

A végzéssel szemben a védő jelentett be tárgyalás tartása iránti kérelmet a járművezetéstől eltiltás kategóriára való korlátozás érdekében.

Az illetékes járásbíróság 1.B.7./2019/4/III. ügyszámon hozott ítéletében lényegében ugyanazon jogkövetkezményeket alkalmazta, mint a korábban tárgyalás mellőzésével meghozott végzésében. A büntetés kiszabása során a bíróság a vádlott javára enyhítő körülményként értékelte a büntetlen előéletét (melyet kissé árnyal az egy közlekedési jellegű szabálysértés miatti marasztalás), a beismerő vallomását és az egygyermekes családos állapotát. Nem alkalmazta továbbá a járművezetéstől eltiltás kategóriára való korlátozását, indokként pedig az ittasság mértékére és a bírósági gyakorlatra hivatkozott.[48]

A terhelti és védői fellebbezést elbíráló illetékes törvényszék 1.Bf.108/2019/5. számon meghozott ítéletében az illetékes járásbíróság 1.B.7/2019/4/III. számú ítéletét részben és akként változtatta meg, hogy a közúti járművezetéstől eltiltást „B" kategóriájú járművek vezetésétől eltiltásra korlátozta. A másodfokú bíróság megállapította, hogy a járművezetéstől eltiltás tartama a cselekmény jellegét, a hasonló jellegű közlekedési bűncselekmények elszaporodottságát és az alkoholos befolyásoltság fokát is szem előtt tartva nem eltúlzott. Ugyanakkor az alkoholos befolyásoltság enyhe fokára, a cselekmény elkövetési körülményeire figyelemmel a törvényszék a közúti járművezetéstől eltiltást a Btk. 55. § (3) bekezdése alapján a „B" kategóriájú járművek vezetésétől eltiltásra korlátozta.[49]

2.
Szintén tárgyalás mellőzésével hozott végzéssel szemben tárgyalás tartását kérte a védő a terhelt járművezetéstől eltiltás „B" kategóriára történő korlátozás érdekében. Az illetékes járásbíróság 3.B.26/2023/3. számú ítéletében a terheltet 110 (egyszáztíz) napi tétel pénzbüntetésre (a pénzbüntetés egynapi tételének összegét 1400 (egyezernégyszáz) forintban állapította meg, összesen 154 000 Ft pénzbüntetés), valamint 1 év 2 hónap közúti járművezetéstől eltiltásra, mint büntetésre ítélte. A terhelt enyhe fokban volt ittas (első mérés: 0,71 mg/liter, második mérés: 0,68 mg/liter légalkohol-koncentrációt jelzett). A bíróság enyhítő körülményként értékelte – csekély mértékben – a terhelt beismerő nyilatkozatát, büntetlen előéletét, kifogástalan közlekedési előéletét, a gépjárművel rövid távon történő közlekedést, és azt, hogy egy kiskorú gyermek tartásáról gondoskodik. Súlyosító körülményt a terhelt vonatkozásában nem észlelt.[50]

A terhelt és védő alapvetően a járművezetéstől eltiltás „B" kategóriára történő korlátozás érdekében jelentett be fellebbezést, melyet az illetékes törvényszék 1.Bf.376/2023/5. ügyszámú ítéletében megalapozottnak talált. A másodfokú határozat az illetékes járásbíróság 3.B.26/2023/3. számú ítéletét részben és akként változtatta meg, hogy a járművezetéstől eltiltást a „B" kategóriájú járművek vezetésétől eltiltásra korlátozta. Indokként a terhelt kifogástalan közlekedési előéletét, az általa megtett, illetve megtenni szándékozott távolságot és az ittasság enyhe fokát jelölték meg. [51]

44 38. BK vélemény III.
45 38. BK vélemény III.2.
46 Illetékes járásbíróság 1.Bpk.12/2019/3.
47 Horváth Gézáné: Légalkohol és véralkohol koncentráció értékek elemzése. In: *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények,* XIV. kötet. Tanulmányok „A változó rendészet aktuális kihívásai" című tudományos konferenciáról. Szerk.: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán. Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja a Magyar Rendészettudományi Társaság közreműködésével. Pécs, 2013. 403.
48 Illetékes járásbíróság 1.B.7./2019/4/III.
49 Illetékes törvényszék 1.Bf.108/2019/5.
50 Illetékes Járásbíróság 3.B.26/2023/3.
51 Illetékes törvényszék 1.Bf.376/2023/5

3.

Olyan eset is előfordul természetesen, hogy már az első fokon eljáró bíróság kategóriára vonatkozó közúti járművezetéstől eltiltásra ítéli a terheltet.

Az illetékes járásbíróság 19.B.14/2023/4.[52] ügyszámon hozott ítéletében a vádlottat 100 napi tétel pénzbüntetésre (a pénzbüntetés egynapi tételének összegét 1800 (egyezernyolcszáz) Ft-ban állapította meg, összesen 180 000 Ft pénzbüntetés), és 1 év 1 hónap „B" kategóriára vonatkozó közúti járművezetéstől eltiltásra ítélte. A terhelt enyhe fokban volt ittas állapotban, az első mérés 0,58 ezrelék, a második mérés eredménye 0,53 ezrelék volt. A bíróság enyhítő körülményként értékelte nagy nyomatékkal a terhelt büntetlen előéletét, azt, hogy egy kiskorú gyermek eltartásáról gondoskodik saját háztartásában, valamint megbánó magatartását. A bíróság a járművezetéstől eltiltást a Btk. 55. § (3) bekezdése alapján „B" kategóriára korlátozva alkalmazta a vádlottal szemben, figyelemmel: az ittasság enyhe fokára, közlekedési előéletére, valamint arra, hogy a vezetői engedély a vádlott vonatkozásában munkaköri alkalmazásának feltétele, lakóhelye és a munkavégzés helyszíne közötti távolság miatt különös figyelemmel a munkavégzés során vádlott által ellenőrzött terület nagyságára is. A bíróság álláspontja szerint emiatt a közúti járművezetéstől eltiltás valamennyi kategóriára történő alkalmazása a büntetés célján túlmutató hátrányt jelentene a vádlottal szemben.

A vádhatóság súlyosításért fellebbezett, a kategóriárakorlátozás mellőzését kérte a másodfokú bíróságtól. Az illetékes törvényszék 1.Bf.296/2023/5 ügyszámon meghozott végzéssel helybenhagyta az illetékes járásbíróság 19.B.14/2023/4. számú ítéletét. A fellebbviteli bíróság indokolása szerint a bűncselekmény tárgyi súlya, az elkövetési körülmények – a vádlott enyhe fokú alkoholos befolyásoltság előidézésére alkalmas ittas állapotban közlekedése a késő esti órákban, rövid távolságot megtéve –, valamint a vádlott kedvező közlekedési előélete alapján is a közúti járművezetéstől eltiltás „B" kategóriára korlátozására törvényesen került sor.[53]

4.

Az előbbi esetek alapján megállapítható, hogy az alkoholos befolyásoltság, a büntetlen előélet, és a közlekedési magatartás a legfőbb szempont, melyek értékelésre kerülnek a járművezetéstől eltiltás kategóriára korlátozása szempontjából.

Úgy tűnik a terhelt enyhén ittas állapota, a büntetlen előélet, és a makulátlan közlekedési magatartása nem jelent automatikus menlevelet a járművezetéstől eltiltás kategóriára korlátozására.

Érdekes lehet, hogy miként ítéli meg a bíróság azt, amikor nem „B" kategóriával követi el a terhelt a cselekményt.

Az illetékes járásbíróság 20.Bpk.6/2023/4 számú büntető végzésében a terheltet 100 napi tétel pénzbüntetést (a bíróság a pénzbüntetés egynapi tételének összegét 1600 (egyezerhatszáz) Ft-ban állapította meg, összesen 160 000 Ft pénzbüntetés), és 11 hónap „B" kategóriára vonatkozó járművezetéstől eltiltást szabott ki. A terhelt mezőgazdasági vontatót vezetett, amikor az intézkedő rendőr ellenőrzés alá vonta. A terhelt enyhe fokban volt ittas, mivel az első mérés 0,53 mg/liter, míg a második mérés során 0,49 mg/liter légalkohol-koncentrációt jelzett.[54]

A bíróság azzal nem foglalkozott, hogy a terhelt mezőgazdasági vontatót vezetett, és arra külön vezetői engedélye volt. A terhelt – mivel munkájához a „B" kategóriát használta és szüksége volt rá, illetve a cselekményt nem személygépjárművel követte el – védője útján tárgyalás tartását kérte, hogy „AM" járműkategóriára korlátozza a bíróság az eltiltást.

A vádhatóság szintén kérte a tárgyalás tartását, hogy a járművezetéstől eltiltás kategóriára korlátozása mellőzésre kerüljön.

Az illetékes járásbíróság 19.B.7/2023/3[55] ügyszámon meghozott ítéletében a terheltet 100 napi tétel pénzbüntetésre (a bíróság a pénzbüntetés egynapi tételének összegét 1600 (egyezerhatszáz) Ft-ban állapította meg, összesen 160 000 Ft pénzbüntetés), és 1 év közúti járművezetéstől eltiltásra ítélte. Enyhítő körülményként értékelte a bíróság, hogy a terhelt büntetlen előéletű és eddigi kifogástalan közlekedési előélettel rendelkezett. Mindezek ellenére a bíróság szerint – az elkövetés körülményei alapján – nem állapítható meg, hogy a vádlott kizárólag valamely járműkategória tekintetében jelent veszélyt a közúti közlekedésben részt vevők számára, ezért valamennyi járművezetői kategóriára kiterjedt az eltiltás.

Az illetékes törvényszék mint másodfokú bíróság 2.Bf.213/2023/5[56] ügyszámon hozott végzésében egyetértett az illetékes járásbíróság álláspontjával, így az ítéletet azonos indokok mentén helybenhagyta.

A fentebb részletezett jogesetek tükrében – melyekben magasabb alkoholfok volt az enyhe tartamán belül – véleményem szerint nem mindig következetes a bírósági gyakorlat a kategóriára korlátozás vonatkozásában.

5.

Az elkövetőt az illetékes járásbíróság 120 napi tétel pénzbüntetésre (a pénzbüntetés egynapi tételének összegét 1000 (egyezer) Ft-ban állapította meg, összesen 120 000 Ft pénzbüntetés), valamint 1 év és 5 hónap közúti járművezetéstől eltiltásra, mint büntetésre ítélte ittas járművezetés vétsége miatt a 1.B.9/2019/8/I[57] ügyszámon meghozott ítéletében. A terhelt enyhe fokban volt ittas, 1,38 ezrelék etilalkohol-koncentrációt mértek az intézkedő rendőrök. A bíróság a terhelt büntetlen előéletét, továbbá – a cselekmény tettenéréses jellege okán csekélyebb mértékben – a beismerő vallomását értékelte enyhítő körülményként. Nemcsak mellőzhetetlen a terhelt esetében a járművezetéstől eltiltás büntetés alkalmazása, de az ittasság mértékére, az elkövetési körülményekre, az eredeti vádlotti szándékra tekintettel a bíróság arra sem látott lehetőséget, hogy kategóriára korlátozza az eltiltást.

Az illetékes törvényszék az elsőfokú bíróságtól eltérően 1.Bf.150/2019/4. ügyszámon meghozott ítéletében nemcsak „B" kategóriára korlátozta az eltiltást, hanem annak mértékét is leszállította 1 évre. A bíróság indokként a terhelt beismerő vallomását, megbánó magatartását, kifogástalan közlekedési előéletét, és az ittasság enyhe fokát jelölte meg.[58]

52 Illetékes járásbíróság 19.B.14/2023/4.
53 Illetékes törvényszék 1.Bf.296/2023/5
54 Illetékes járásbíróság 20.Bpk.6/2023/4
55 Illetékes járásbíróság 19.B.7/2023/3
56 Illetékes törvényszék 2.Bf.213/2023/5
57 Illetékes járásbíróság 1.B.9/2019/8/I
58 Illetékes törvényszék 1.Bf.150/2019/4.

VI.
Az utánképzésről

A járművezetéstől eltiltás büntetés jelentősége nemcsak abban áll, hogy meghatározott ideig tart vagy akár végleges hatályú is lehet, hanem abban is, hogy azon járművezetőt, akit a bíróság vagy a szabálysértési hatóság közlekedési szabálysértés miatt legalább 6 hónapra, illetve akit a bíróság közlekedési bűncselekmény elkövetése miatt a járművezetéstől eltiltott, továbbá akinek vezetői engedélyét a közúti közlekedési előéleti pontrendszer alapján az eljáró hatóság visszavonta, azon járművezetőnek utánképzésen kell részt vennie.[59]

Ez alól jelent kivételt, ha az eltiltás **csak járműkategóriára** vonatkozik.[60] Ebben az esetben nem kell utánképzésen részt vennie a járművezetőnek, hanem az eltiltás leteltével az illetékes kormányhivatal az eltiltással érintett vezetői engedélyt visszaadja.

A KAV Közlekedési Alkalmassági és Vizsgaközpont Nonprofit Kft. vármegyei Vizsgaszervezési és Utánképzési Osztályain lehet jelentkezni az utánképzésre minden megyeszékhelyen és Budapesten.[61]

Az utánképzés részletes szabályait a közúti járművezetők utánképzéséről szóló 139/1991. (X. 29.) Korm. rendelet tartalmazza.

Az utánképzésre jogerős ítélettel bármikor lehet jelentkezni. Az utánképzésre kötelezett feltáró foglalkozáson köteles részt venni, melynek eredményétől függően a vizsgaközpont az utánképzésre kötelezett számára azt a programot jelöli ki, amely a feltárt hiányosságok megszüntetésére a legmegfelelőbb.

Az utánképzés programja az utánképzésre kötelezés alapjául szolgáló cselekmény(ek)től és az utánképzésre kötelezett közlekedési képzettségében, kultúrájában, illetőleg közlekedési magatartásában feltárt hiányosságoktól, valamint attól függ, hogy a kötelezett korábban már részt vett-e utánképzésben.

Hét programot különböztet meg a kormányrendelet, melyek a következők:

- A közlekedési képzettség hiányosságainak megszüntetésére irányuló elméleti foglalkozás – I. program (A program időtartama: 6 óra, amelyet két foglalkozásra elosztva kell megtartani)
- A közlekedési képzettség, kultúra és magatartás hiányosságainak és hibáinak megszüntetését célzó járművezetési gyakorlati foglalkozás – II. program
  (A program időtartama: 7 óra, továbbá 1 tanóra forgalmi vizsga, amelyet négy foglalkozásra elosztva kell megtartani.)
- A közlekedési szabályok megtartását célzó foglalkozás – III. program (A program időtartama: 12 óra, amelyet két foglalkozásra elosztva kell megtartani.)
- Magatartásformálás – IV. program (A program időtartama: 25 óra, amelyet 5 foglalkozásra elosztva kell megtartani.)
- Az „enyhén ittas vezetők" foglalkozása – V. program (A program időtartama: 7 óra.)
- A „közepesen ittas vezetők" foglalkozása – VI. program (A program időtartama: 15 óra, amelyet 3 foglalkozásra elosztva kell megtartani.)
- A „súlyosan ittas vagy visszatérő ittas vezetők" foglalkozása – VII. program (A program időtartama: 25 óra, amelyet 5 foglalkozásra elosztva kell megtartani.)

Az elvégzett programot, illetve programokat (mert van, amelyik csak kombinálva végezhető el) pedig vizsga követ, melynek sikeres teljesítése esetében a vizsgaközpont igazolást ad ki. Ezen igazolás birtokában az utánképzésre kötelezett a járművezetői engedélyét – melyre az eltiltás vonatkozott – visszakapja. [62]

A gyakorlatban az utánképzésen való részvétel külön terhet ró a járművezetéstől eltiltott számára, mivel egyrészt – nagyon helyesen – újra kell tanulnia a közlekedésre vonatkozó szabályokat, esetlegesen vezetési órákat is kell vennie, továbbá meg kell oldania, hogy az adott programon részt tudjon venni, és ezek óraszáma is magas (6–25 óra közötti).

Díjfizetési kötelezettség is terheli az utánképzésre kötelezettet, mely magában foglalja a feltárás díjából, ami jelenleg 45 800 Ft, továbbá a programok díjából is, mely programtól függően lehet 62 100 Ft – 22 800 Ft közötti összeg. További költséget jelent az elméleti és a gyakorlati vizsga díjának megfizetése.

Egy védencemet jogerősen 1 év 5 hó járművezetéstől eltiltásra ítéletek jogerősen ittas járművezetés vétségének elkövetése miatt (közepes fokban volt ittas), aki 2024 nyarán vett részt az utánképzésen.[63]

Elmondása szerint a gyakorlatban az alábbiak szerint történik az utánképzés: 2024. 06. 26. napján jelentkezett személyesen feltárásra (telefonos érdeklődésére közölték, hogy ez a leggyorsabb módja,), és 2024. 08. 12. napjára kapott időpontot feltárásra. A jelentkezés során átadta a szükséges iratokat (jogerős ítélet), valamint fizetett 42 000 Ft összeget. A feltáráson rajta kívül még 14 fő vett részt, mely 1 napos elfoglaltság volt. A feltárás kezdetén szigorított KRESZ-vizsgát kellett a résztvevőknek tenniük, ami a gyakorlatban azt jelenti, hogy a 100-ból 85 pontot el kell érniük, akkor nem kell az utánképzés során ismételt KRESZ-vizsgát tenniük. Védencem egy ponttal csúszott le, így rá várt az utánképzés befejezéseként egy KRESZ-vizsga. A szigorított KRESZ-vizsgát követően pszichológushoz kellett mennie, aki mindenre kiterjedően kérdezte az életéről, családi állapotáról, az általa elkövetett cselekményről (pl. szerinte kinek a hibájából van ő most ott), majd a nap zárásaként vezetésre kellett mennie egy másik részt vevő és az oktató társaságában.

Ezután az irodában kielemezték, hogy melyik programban kell részt vennie, részére az 1-es és 5-ös programot írták elő, és ezek összegét összesen 123 000 Ft összeget be kellett fizetnie. Az 1-es programban 2x4 órát kellett KRESZ-képzést hallgatnia, melyet vizsga követett. Az esetlegesen sikertelen vizsga újabb vizsgadíj befizetésével megismételhető. Az 5-ös program

59 1988 évi I. törvény a közúti közlekedésről 18. § (4) bek.
60 1988 évi I. törvény a közúti közlekedésről 18.§ (6) bek.
61 https://vizsgakozpont.hu/kozut/kozuti-jarmuvezetok-utankepzese.
62 139/1991. (X. 29.) Korm. rendelet.
63 Illetékes járásbíróság 3.B.33/2023/3.

7 órás volt, beszélgetést, pszichológiai teszt kitöltését és annak kiértékelését foglalta magában.

A fentiekből is látható, hogy az utánképzés drága és időigényes.

Értelemszerűen a járművezetéstől eltiltás büntetést, úgy kell kiszabni, hogy az igazodjon a bűncselekmény tárgyi súlyához, a bűnösség fokához, az elkövető társadalomra veszélyességéhez, valamint az egyéb enyhítő és súlyosító körülményekhez.[64]

Motorizált társadalmunkban sokkal nagyobb hátrányt jelent a járművezetéstől eltiltás alkalmazása, mint évtizedekkel korábban, tehát amikor erre lehetőség nyílik a jogalkalmazónak célszerű a kategóriára korlátozást alkalmaznia.

Irodalom

Belovics Ervin – Bérces Viktor: *Büntető eljárásjog.* ORAC Kiadó Kft Budapest 2023.

Budavári Róbert: A Btk. 21. §, 22. § és az orvos szakértői véleményadás problémái. *Jogtudományi Közlöny.* 1972/4. 231–232.

Czili Gyula: A Legfelsőbb Bíróság feladatai a Btk. egységes alkalmazása érdekében. *Jogtudományi Közlöny,* 1980/3, 140–147.

Fantoly Zsanett: A tárgyalás előkészítése. In: Fantoly Zsanett – Budaházi Árpád: *Büntető eljárásjogi ismeretek II. Dinamikus rész*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019. 97–104.

Finkey Ferencz: *A magyar büntető eljárás tankönyve*. Harmadik kiadás. Politzer-féle Könyvkiadóvállalat, Budapest, 1908.

Ficsor Mihály: Viski László: Közlekedési büntetőjog. *Jogtudományi Közlöny* 1974/12, 739 – 743.o.

Földvári József – Gál István László: *Magyar büntetőjog Általános Rész*. Osiris Kiadó, Budapest, 2024.

Franczia Barbara: Az ittas járművezetés jogalkalmazási dilemmái az új Btk. tükrében. *JURA,* 2013/2. 51–56.

Hajdú Mária: A járművezetéstől eltiltás végrehajtása. *Magyar Jog,* 2004/2. 65–73.

Herke Csongor: *Magyar büntető eljárásjog.* Baufirma Kiadó, Pécs, 2021.

Herke Csongor: A bizonyítás. In: Bartkó Róbert – Elek Balázs – Fantoly Zsanett – Herke Csongor: *A büntető eljárásjog tankönyve*. ORAC Kiadó Kft. Budapest, 122–183.

Hornyák Szabolcs: Kérdések a járművezetéstől eltiltás köréből. In: *Ünnepi kötet Dr. Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Acta Universitatis Szegediensis. Acta juridica et Politica 81. 2018. 445–455.

Horváth Gézáné: Légalkohol és véralkohol koncentráció értékek elemzése. In: *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények,* XIV. kötet. Tanulmányok „A változó rendészet aktuális kihívásai" című tudományos konferenciáról. Szerk: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán. Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja a Magyar Rendészettudományi Társaság közreműködésével. Pécs, 2013. 401–408.

Kovács Vendel: A közúti közlekedés körében elkövetett bűncselekmények újabb szabályozása. *Autóközlekedés,* 1972/1. 14–15.

Mátyás Imre. Az ittas járművezetés története, szabályozásának alakulása és aktuális kérdései. *Jogelméleti Szemle,* 2023/4. 149–161.

Mészáros Ádám: Az ittas járművezetés egyes kérdéseiről. *Miskolci Jogi Szemle,* 2014/1.161–169.

Molnár Gábor: Járművezetés ittas állapotban. In: Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: *Büntetőjog II. Különös Rész*. Negyedik, hatályosított kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2025. 330–338.

Nizsalovszky Endre (szerk.): *A Legfelsőbb Bíróság Elvi Tanácsainak Határozata II. kötet* (1951.év). Jogi és Államigazgatósági Könyv- és Folyóiratkiadó, Budapest, 1952. 129.

Palánkai Tiborné: IV. Fejezet Büntetések és intézkedések. In: László Jenő (szerk.): *A Büntető Törvénykönyv magyarázata Első Kötet*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1986.

Pápai-Tarr Ágnes: Büntetéskiszabás a gyakorlatban: Ittas vezetések szankciókiszabási gyakorlata egy aktakutatás eredményei alapján. *Pro Futuro,* 2021/1, 114–132.

Pazár Zoltán: *Az ittasság és az iszákosság vizsgálata valamint ennek jelentősége az igazságszolgáltatásban*. A Magyar Orvosi Könyvkiadó Társulat kiadása, Budapest, 1942.

Siska Tamás – Márton József. Az ittas járművezetést befolyásoló tényezők. *Belügyi Szemle,* 1981/4. 21–32.

Vágó Tibor: Gondolatok a járművezetéstől eltiltás ítélkezési gyakorlatáról. *Belügyi Szemle,* 1973/6. 25–26.

Viski László: Büntetőjogi felelősség a közúti közlekedési szabályok megszegéséért de lege ferenda. *Jogtudományi Közlöny,* 1977/6, 309–312.

64 Btk. 80. § (1) bek.

Török Eszter

Fiatalok a digitális térben: tudatos médiahasználat és a bűnmegelőzés lehetőségei

A XXI. századot a digitalizáció és az információs technológiák robbanásszerű fejlődése határozza meg, amely átalakítja a társadalmi működés, a kommunikáció és az emberi kapcsolattartás formáit. A virtuális eszközök és hálózati platformok immár a mindennapi élet integráns részévé váltak, meghatározva a tanulás, a munkavégzés, az ügyintézés, valamint az emberi kapcsolattartás kereteit. E folyamatok hatása nem csupán gazdasági és kulturális dimenziókban érzékelhető, hanem a társadalmi normarendszer, a jogérvényesülés és a bűnmegelőzés területén is új kihívásokat teremt. A társadalmi változások hatásai különösen a gyermek- és fiatalkorú korosztály körében érvényesülnek, akik az online technológiák legintenzívebb használóiként fokozottan ki vannak téve a virtuális térben megjelenő veszélyeknek. A digitalizáció térnyerése nem csupán e korosztály mindennapi életmódját formálta át, hanem új típusú kockázatokat és bűnmegelőzési kihívásokat is eredményezett.

A tudatos médiahasználat – mint a digitális kompetenciák és a kritikai gondolkodás fejlesztésének integrált eleme – kiemelt szerepet tölt be a fiatalkorúak önvédelmi képességének erősítésében, valamint a jogellenes cselekmények megelőzésében. Az online környezet sajátossága, hogy a veszélyek, így különösen az online zaklatás, a személyes adatokkal való visszaélés és a manipuláció különböző formái látszólag rejtetten, de közvetlenül befolyásolják a gyermek- és fiatalkorúak személyiségfejlődését, társas kapcsolatait és biztonságérzetét. Életkori sajátosságaik, pszichológiai fejlettségük és jogi státuszuk következtében a fiatalkorúak fokozottan sérülékenyek a virtuális környezetben megjelenő veszélyekkel szemben, s nemritkán tudattalanul vagy kortársi nyomás hatására maguk is elkövetői magatartásformákat tanúsítanak.

E körülmények összessége indokolttá teszi a bűnmegelőzés újragondolását, amelynek egyik alapvető pillére a tudatos médiahasználatra épülő prevenciós szemlélet beépítése a köznevelés rendszerébe. Az államnak, az oktatási intézményeknek és a szülőknek a szerepe kulcsfontosságú, hiszen a preventív szemléletformálás csak együttműködésen alapuló, komplex társadalmi keretben lehet eredményes.

A szerző doktoranda, PTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Jelen tanulmány célja, hogy a fiatalkorúakat érintő digitális kockázati tényezőkön keresztül bemutassa a tudatos médiahasználat bűnmegelőzési szerepét, különös tekintettel az oktatási intézmények és a szülők felelősségére, valamint a korai prevenció és szemléletformálás meghatározó jelentőségére.

I. A közösségi média szerepe a fiatalkorúak digitális térben való jelenlétében

A közösségi média a digitalizáció egyik legmeghatározóbb társadalmi jelensége, amely sajátos virtuális közösségeket hoz létre, és a társas interakciók új formáit teremti meg. E platformokhoz a felhasználók szabadon csatlakozhatnak, tartalmakat oszthatnak meg, valamint közvetlen, sokszor látszólag külső kontroll nélküli kapcsolatokat alakíthatnak ki egymással. Ugyanakkor e szabadság korlátozott, mivel a közösségimédia-platformok működése a szolgáltatók által meghatározott általános szerződési feltételek, adatkezelési szabályzatok és moderációs mechanizmusok[1] keretei között zajlik. A legnépszerűbb platformok közé tartozik a magyar fiatalok körében a YouTube, a TikTok, az Instagram és a Facebook, míg a fiatalabb korosztályok körében az online játékok (pl. Fortnite, Minecraft) játszanak kiemelt szerepet.[2] Ezek a játékok sajátos vonzerejüket a közösségi élményben, az új, érzéki szinten is ható virtuális világban való részvételben, valamint az egyéni

1 Megjegyzés: Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatásokról és az (EU) 2019/1020 rendelet módosításáról (Digitális Szolgáltatásokról szóló rendelet, DSA), különösen a 15., 20. és 21. cikk kifejezetten előírja, hogy a nagy online platformoknak átlátható és arányos moderációs eljárásokat kell működtetniük, valamint lehetőséget kell biztosítaniuk a felhasználók számára a döntésekkel szembeni jogorvoslatra.

2 Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság: a 13–16 éves korosztály közösségimédia-használati szokásait felmérő kutatása. 2024. nmhh.hu/cikk/248473/A_1316_eves_korosztaly_kozossegimediahasznalati_szokasait_felmero_kutatas_eredmenyei.

karakteralakítás szabadságában nyerik. A magyar fiatalok körében kiemelkedő népszerűségnek örvendenek az úgynevezett MMORPG-k (Massively Multiplayer Online Role-Playing Games), amelyek a közösségi interakció, a kaland és a jutalmazási rendszer révén hosszú órákra képesek a képernyő elé kötni a felhasználókat.[3]

A fiatalkorúak számára a digitális térben való jelenlét a játékokon túlmenően különösen vonzó, mivel egyszerű és gyors módot kínál a társas kapcsolatok fenntartására, az önkifejezésre, valamint az identitásformálás folyamatára. A közösségi platformok technológiai adottságaik révén lehetővé teszik a felhasználók számára, hogy tartalmakat hozzanak létre, azokat széles körben megosszák, továbbá egyidejű online kapcsolatot alakítsanak ki másokkal. E sajátosságok ugyanakkor komoly kockázatokat is hordoznak. Az információk rendkívül gyors terjedése következtében a fiatalok fokozottan ki vannak téve az álhíreknek, a szélsőséges vagy gyűlöletkeltő tartalmaknak, valamint az online zaklatás különböző formáinak, amelyek a bűnmegelőzés szempontjából is komoly kihívást jelentenek. Az UNICEF 2019-ben kiadott jelentése[4] szerint minden harmadik fiatal találkozott már online zaklatással, és minden ötödik érintettként is megélte azt. A fiatalok gyakran olyan helyzetekbe kerülnek az online térben, ahol korlátozott élettapasztalattal, kevés konfliktuskezelési eszközzel és esetenként hiányos bizalmi háttérrel rendelkeznek. Mindez indokolttá teszi annak részletes vizsgálatát, hogy a digitális térben milyen kockázati tényezők veszélyeztetik a fiatalkorúak biztonságát és fejlődését.

II. Kockázati tényezők az online térben

Az online jelenlét mindennapossá válásával együtt megjelentek azok a kockázati tényezők, amelyek a gyermekek és fiatalok biztonságát, mentális jóllétét és személyiségi jogait egyaránt érintik. A közösségi média és az online játékok világa a fiatalkorúak társas kapcsolataira, önképére és értékrendjére is jelentős hatást gyakorol, hiszen e felületek a szocializáció új színtereivé váltak. A digitális tér ugyan új lehetőségeket kínál a kommunikációra, az önkifejezésre és a tanulásra, ugyanakkor olyan komplex környezetet teremt, amelyben a fiatal felhasználók fokozottan ki vannak téve különféle veszélyeknek. E tényezők feltárása és értelmezése alapvető jelentőségű a bűnmegelőzés szempontjából is, mivel csak a veszélyek pontos azonosítása teremthet alapot a megfelelő megelőzési és beavatkozási mechanizmusok kialakításához.

A digitális környezethez kapcsolódó veszélyek pszichológiai, technológiai és társadalmi szinten egyaránt megjelennek. Pszichológiai szempontból a legjelentősebb kockázatokat az életkori sajátosságokból és a fejlődéslélektani tényezőkből fakadó sebezhetőségek jelentik. A mindennapi életben egyre gyakoribb, hogy már az egészen kisgyermekek is rendszeresen találkoznak digitális tartalmakkal, gyakran szülői felügyelet nélkül. A közösségimédia-használat életkori határa is folyamatosan tolódik lefelé: számos fiatalkorú már 13 éves kora előtt regisztrál a különböző platformokra, gyakran valótlan életkort megadva. Ez különösen kockázatos, mivel a fiatalkorúak nem rendelkeznek azokkal a kognitív és érzelmi feldolgozási képességekkel, amelyek szükségesek a látott tartalmak kritikus értelmezéséhez. A felnőtt felügyelet hiánya tovább fokozza a sebezhetőséget, hiszen a fiatalkorúak így védtelenebbé válnak az online környezet pszichológiai és szociális veszélyeivel szemben.[5] További probléma, hogy a digitális eszközökhöz, így különösen az okostelefonokhoz és tabletekhez való korai hozzáférés a függőségek kialakulásának egyik legjelentősebb rizikófaktora. Minél fiatalabb korban kerül valaki kapcsolatba digitális technológiákkal, annál nagyobb a valószínűsége, hogy függőségi mintázat alakul ki nála.[6] Neurobiológiai kutatások szerint a túlzott digitális ingerterhelés a dopaminrendszer működését is módosítja: az állandó jutalmazásra épülő applikációk és játékok mesterségesen magasan tartják a dopaminszintet, ezzel a függőség kialakulásához hasonló idegrendszeri mechanizmusokat aktiválnak.[7] A pszichológiai sebezhetőséget nem csupán a tartalmak feldolgozásának nehézsége, hanem a túlzott online jelenlétből fakadó mentális teljesítménycsökkenés is erősíti. Az állandó online aktivitás, valamint a multitasking tartósan rontja a koncentrációs képességet, és hosszú távon negatívan hat a tanulási teljesítményre. Magyar empirikus vizsgálatok kimutatták, hogy a problémás közösségimédia-használat – amelyet jellemzően rövid, gyorsan váltakozó vizuális tartalmak fogyasztása kísér - szignifikáns kapcsolatban áll a depresszív tünetekkel és a nem megfelelő érzelemszabályozással a serdülőkorúak körében.[8] A problémát tovább mélyíti a „FoMO" *(Fear of Missing Out),* azaz a kimaradástól való félelem, amely a digitális környezethez kötődő szorongás egyik tipikus formája,[9] és amely a kirekesztettség élményét növeli. Az internet személytelen kommunikációs közegében az érzelmi kontroll gyengülése és az indulatok kontrollálatlansága egyre gyakoribb a fiatalok körében.[10] Az anonimitás, vagyis a név nélküliség és az „álarc mögé bújás" lehetősége erősíti ezt a tendenciát. Az online tér gyakran szabályok és következmények nélküli közegként jelenik meg a fiatalok számára, ahol az impulzív cselekvések és a reflexszerű reakciók dominálnak. Az NMHH ezt a tendenciát az ún. „online kulcsosgyermek-effektus" fogalmával írja le, utalva arra, hogy a gyermekek az online térben sokszor felnőtt felügyelete nélkül, saját döntéseik alapján,

3 Pongrácz Ildikó: Gyermek a digitális világ útvesztőiben – veszélyek és lehetőségek. *Miskolci Jogtudó,* 2019/2. 64.

4 UNICEF: More than a third of young people in 30 countries report being a victim of online bullying (Press release), New York, UNICEF, 2019. www.unicef.org/press-releases/unicef-poll-more-third-young-people-30-countries-report-being-victim-online-bullying.

5 Németh Zsolt: A média és a kibervilág hatása a fiatalkorúak bűnözésére, *Jogi Fórum,* 2024. április 12. www.jogiforum.hu/publikacio/2024/04/12/a-media-es-a-kibervilag-hatasa-a-fiatalkoruak-bunozesere.

6 Kapus Krisztián: *Internetfüggőség és kiégés a középiskolai oktatásban* (doktori értekezés), Pécsi Tudományegyetem Általános Orvostudományi Kar Klinikai Idegtudományok Doktori Iskola, Pécs, 2021.

7 Pongácz i. m. 63.

8 Szabó Barbara – Koncz Patrik – Király Orsolya – Koronczai Beatrix – Paksi Borbála – Demetrovics Zsolt: A problémás közösségimédia-használat és a mentális egészség kapcsolata magyar kamaszok körében, *Szegedi Pszichológiai Tanulmányok,* 9. évf., 1. sz., 2022, 1–15. acta.bibl.u-szeged.hu/78381/1/impulzus_009_001_006.pdf?

9 Pászor–Bak: *Folyton online: A közösségi média használat, a társas kapcsolatok és a boldogság összefüggései az Y és Z generáció tekintetében.* XVII. Nemzetközi Tudományos Napok Konferencia: A Tudományos Napok Publikációi, 2020. 922.

10 Tari Annamária: *Bátor generációk, SzorongokTehatVagyok,* Tericum Könyvkiadó, Budapest, 2017. 59.

iránymutatás nélkül mozognak.[11] A technológiai kockázati tényezők közül leginkább a digitális írástudás hiánya fokozza a fiatalkorúak sérülékenységét. E kompetencia nem csupán technikai készségeket jelent, hanem magában foglalja az online környezet kritikai, etikai és adatvédelmi aspektusainak ismeretét is. A fiatalkorúak gyakran nem rendelkeznek kellő tudással a személyes adataik megosztásának következményeiről, így a közösségi médiában önként közzétett információk például fényképek, tartózkodási hely vagy érzelmi állapot alapján nő a profil-összekapcsolás és az adathalászat veszélye.[12]

Az egyéni szintű technológiai hiányosságokat tovább erősítik azok a társadalmi és közösségi tényezők, amelyek a fiatalkorúak online környezetben való részvételét meghatározzák. A társadalmi kockázatok a digitális közösségi folyamatokból és mintázatokból erednek, amelyek érdemben formálják a fiatalok értékrendjét, önértékelését és társas kapcsolatrendszerét. A virtuális térben kialakuló normák, viselkedésminták és kommunikációs szokások gyakran olyan rejtett társadalmi nyomást generálnak, amely torzíthatja a személyiségfejlődést, és kedvezőtlenül befolyásolhatja a döntéshozatali mechanizmusokat. A társadalmi kockázatok között kiemelt jelentőséggel bír a kortárs csoportok hatása, valamint a közösségi elvárásoknak való megfelelés kényszere. Az ún. challenge-kultúra – vagyis az online kihívásokhoz való csatlakozás és azok teljesítésének trendje – a társas megerősítés és elismerés új formáját hozta létre, amely a fiatalkorúak számára fokozott pszichológiai és bűnmegelőzési kockázatot hordoz. A kortárs mintákhoz való igazodás sok esetben a közösségi média által közvetített, torzított értékrendek átvételét eredményezi, ami az identitás, az önértékelés és a társas elismerés iránti igény egyensúlyának megbomlásához vezethet. A lájkok, megosztások és követők számában mérhető társas visszajelzés mechanizmusa fokozza a megfelelési kényszert, és elősegítheti a kockázatos vagy jogellenes online magatartásformák – például a zaklatás, a kihívásokban való veszélyes részvétel vagy a mások megszégyenítését célzó tartalmak terjesztésének – normalizálódását. Mindez a digitális szocializáció torzulásaként értelmezhető, amely a jogkövető magatartás mintáinak gyengüléséhez és a bűnmegelőzési beavatkozások új megközelítésének szükségességéhez vezet.

A kockázati tényezők bemutatása rámutat arra, hogy a technológiai, társadalmi és pszichológiai sajátosságok együttesen járulnak hozzá a fiatalkorúak online sérülékenységéhez. E tényezők nem önmagukban, hanem egymást erősítve alakítják a digitális környezetben megjelenő veszélyhelyzeteket.

III.
A digitális térben megjelenő kockázatfajták

A digitális tér sajátossága, hogy a kockázatok gyorsan terjednek, határaik nehezen körülhatárolhatók, és a fizikai világban alkalmazott védelmi mechanizmusok sok esetben nem érvényesülnek. E dinamikus és kevéssé kontrollálható környezet különösen sérülékennyé teszi a gyermek- és fiatalkorú felhasználókat, akik számára a virtuális jelenlét a mindennapi életük részévé vált. Mindez indokolttá teszi a digitális térben megjelenő főbb kockázatfajták részletes vizsgálatát, különös tekintettel azok jogi és bűnmegelőzési vonatkozásaira.

A fiatalkorúakat érintő egyik legtipikusabb kockázat a „cyberbullying", vagyis az online térben megvalósuló zaklatás,[13] melynek vizsgálata interdiszciplináris megközelítést igényel, mivel a jelenség nem csupán pszichológiai, hanem pedagógiai, jogi és szociológiai aspektusokat is magában foglal. A cyberbullying – bár a köznyelvben egyre gyakrabban használt kifejezés – nem tekinthető jogi fogalomnak a szoros értelemben vett normatív meghatározások körében. Az online zaklatás olyan, agresszív és szándékosan ismétlődő cselekvés, amelyet egy egyén vagy csoport hajt végre elektronikus eszközök alkalmazásával (kép, videó eljuttatásával, telefonhívással, e-mailek küldésével, weboldalak és egyéb üzenetküldő programok használatával), s amellyel szemben az áldozat gyakran védtelen.[14] Ez a jelenség nem csupán technikai kontextusban értelmezhető, hanem fontos társadalmi és jogi vetületei is vannak: érinti az egyén méltóságát, pszichés egészségét, közösségi részvételét és alapvető jogait, beleértve a zaklatás elleni védelmet és a biztonságos tanulási környezethez való jogot. Az online zaklatás legfőbb veszélye abban áll, hogy az interneten közzétett sértő tartalom azonnal és korlátlanul hozzáférhetővé, illetve terjeszthetővé válik, aminek következtében az áldozat a nyilvánosság bevonásával ismétlődő viktimizációnak és fokozott társadalmi megszégyenítésnek lehet kitéve. Az internet által biztosított folyamatos elérhetőség miatt az áldozat otthon is áldozati pozícióban marad. Aricak megfogalmazása szerint korábban a gyermekek saját szobájukban biztonságban érezhették magukat a zaklató cselekményektől, azonban a kiberzaklatás térnyerésével ez a biztonságérzet megszűnt.[15] A hagyományos, fizikai térben megvalósuló zaklatással ellentétben az online környezetben az elkövető és az áldozat között nincs szükség közvetlen kontaktusra, így az empatikus azonosulás esélye jelentősen kisebb. A nonverbális jelek hiánya miatt az elkövető nem szembesül áldozata érzelmi reakcióival, ami az empátia csökkenéséhez, a bűntudat hiányához és a zaklató magatartás ismétlődéséhez vezethet.[16] Míg az offline esetekben a reakciók közvetlen megtapasztalása elősegítheti a morális érzelmek, különösen az együttérzés megélését, addig a virtuális térben az elkövető legfeljebb közvetett visszajelzéseket kap (például egy üzenet törlését vagy egy profil letiltását). Ez a távolság a személyes felelősségvállalás elhalványulásához és a jogellenes magatartások gyakoribb előfordulásához vezethet. A fiatalkorúak körében tapasztalható cyberbullying esetében jellemző, hogy amikor egy fiatal online bántalmazás

11 Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság: *Podcast: Agresszió az online térben,* dr. Kiss Tibor kibertér-kriminológus, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem tudományos és nemzetközi dékánhelyettese által használt kifejezés

12 Pongácz i. m. 60.

13 A jelen tanulmányban az „online zaklatás" kifejezés alatt az online zaklatás jelenségét értem, nem pedig a zaklatás büntetőjogi törvényi tényállását.

14 Erdélyi Ákos: Az online térben bekövetkező zaklatások lehetséges okai, dinamikai jellegzetességei és megoldási lehetőségei, *Nemzetbiztonsági Szemle,* 9. évf. 3. sz., 2021, 18–32.

15 Aricak, Tolga – Sinem Siyahhan – Aisegul Uzunhasanoglu – Sevda Saribeyoglu – Songul Ciplak – Nesrin Yilmaz – Cemil Memmedov: Cyberbullying among Turkish Ado-lescents. *Cyberpsychology & Behavior,* 11. (2008), 3. 253–261. https://doi.org/10.1089/cpb.2007.0016.

16 Domonkos Katalin: Cyberbullying: zaklatás elektronikus eszközök használatával, *Alkalmazott Pszichológia*, 14. évf. 1. sz., 2014, 59–70.

áldozatává válik, a kortárs környezet tagjai – noha gyakran tudnak a történtekről – többnyire passzív magatartást tanúsítanak, és tartózkodnak attól, hogy a sérelmes tartalmakat vagy a bántalmazás tényét jelentsék, illetve azt illetékes hatóság, szülő vagy pedagógus felé továbbítsák. További lényeges kockázati tényező, hogy az áldozat mellett való aktív kiállás az adott személyt is veszélyhelyzetbe sodorhatja: az agresszív magatartás könnyen áttevődhet rá, így maga is online támadások célpontjává válhat. A cyberbullying legsúlyosabb aspektusa abban ragadható meg, hogy a bántalmazás nem kizárólag az eredeti elkövető magatartásában testesül meg, hanem azokéban is, akik a sértő tartalmakat megosztják, terjesztik, illetve azokat továbbformálják. Ennek következtében egy eredetileg tréfának szánt tartalom is könnyen súlyosan sértő vagy jogsértő eszközzé válhat, amelynek hatása a technológiai fejlődés révén folyamatosan erősödik. Különösen igaz ez akkor, ha a bántalmazási folyamat során deepfake videók, manipulált képek vagy torzított szövegek kerülnek felhasználásra, amelyek tovább növelik a jogsérelem mértékét és a károkozás kockázatát. A következmények értékelésekor hangsúlyozandó, hogy a tartalmat továbbító egyén gyakran nincs tudatában, hogy magatartásával ténylegesen a bántalmazás folyamatának aktív részese és fenntartója lesz. A 2025-ben közzétett Médiapiaci Jelentésében a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság (továbbiakban: NMHH) rámutat, hogy a 11–16 éves korosztály mintegy 17%-a személyesen is tapasztalt valamilyen online bántalmazási formát, míg a megkérdezettek 27%-a jelezte, hogy közvetlen környezetében másokat ért digitális térben megvalósuló atrocitás az elmúlt év során.[17] A kortársbántalmazás tehát egyre inkább a virtuális térbe helyeződik át, ahol a bántalmazás határok és időbeli korlátok nélkül valósul meg.

A fentiekből következik, hogy a cyberbullying nem csupán a digitális kultúra egyik melléktermék, hanem olyan komplex társadalmi és jogi probléma, amelynek kezelése a prevenció, a szabályozás és az oktatás összehangolt eszközrendszerét igényli. E bántalmazási formák elemzése egyúttal arra is rávilágít, hogy a digitális kommunikáció sajátos érzelmi és morális távolságot teremt a felhasználók között. Ez a távolság nemcsak az agresszív vagy kirekesztő magatartásokban, hanem az intimitást, bizalmat és szexuális önrendelkezést érintő online kapcsolatokban is megjelenik. A sexting és az online behálózás (grooming) jelenségei éppen ezen határterületeken helyezkednek el: ott, ahol a fiatalok a kapcsolatteremtés és önkifejezés eszközeként használják a digitális platformokat, ugyanakkor fokozottan ki vannak téve azok visszaélésszerű alkalmazásának. Az online szexuális behálózás olyan manipulatív folyamat, amelynek során az elkövető tudatosan törekszik a fiatalkorúakkal való bizalmi kapcsolat kialakítására és annak fenntartására. E magatartás lényege a pszichológiai befolyásolás és a hatalmi egyensúly torzítása, amelynek során az elkövető a fiatalkorú feletti kontroll megszerzésére törekszik, valamint a titoktartás kikényszerítésével igyekszik elkerülni a bűncselekmény nyilvánosságra kerülését és jogkövetkezményeit.[18] Ez a folyamat gyakran hosszú időn át tart, manipulációs technikákat, érzelmi befolyásolást és elszigetelést foglal magában, valamint szinte mindig sérti a gyermek jogi védelmét és személyes integritását.

Nemzetközi kutatások eredményei alapján a gyermekek mintegy hetede számolt be olyan, grooming jellegű magatartásról, amelynek során a velük kommunikáló személyek intim testrészekre vonatkozó kérdéseket tettek fel, illetve a szexuális tartalmú anyagok megosztására irányuló kéréseket fogalmaztak meg.[19]

A grooming nem csupán statisztikai adat; egyre növekvő társadalmi probléma, amely az online térben rejlő kommunikációs és anonimitási lehetőségeket kihasználva lényeges pszichológiai és jogi sérülékenységet teremt. A folyamat megértése rámutat arra is, hogy a fiatalok digitális viselkedését gyakran az intimitás, az elfogadás és az önértékelés iránti vágy vezérli. Ugyanezek az érzelmi mintázatok rajzolódnak ki a sexting esetében is, ahol a szexuális tartalmú kommunikáció gyakran a kapcsolatteremtés vagy bizalom jeleként válik a fiatalok online interakcióinak részévé. Bár sok esetben a fiatalok ezt személyes kommunikáció részeként élik meg, a sexting könnyen átalakul jogilag aggályos helyzetté, ha a képek terjednek, visszaélnek velük, vagy ha a megosztó fél nem érti a hosszú távú következményeket. A jogalkalmazás számára nehézséget okoz annak megítélése, hogy a felvételeket sok esetben maguk az érintettek készítik és önként továbbítják. E körülmény felveti a magánszféra határainak kérdését is, hiszen a sexting során a felhasználó lényegében saját magánéletének védelméről mond le, amikor tudatosan megosztja intim tartalmait másokkal. Mindegyik elkövetési mód nagyon jelentős hatással lehet a fiatalkorú áldozat személyiségfejlődésére. A környezete által nem időben észlelt, nem megfelelően kezelt, hosszan tartó online bántalmazás feldolgozása, a kiút keresése nem egyszerű feladat az áldozat számára, az önkárosítástól az öngyilkosságig is vezethet az út, de nem szokatlan a későbbi újbóli áldozattá, illetve akár az áldozatból bántalmazóvá válás sem. A sexting további kockázata, hogy könnyen vezethet úgynevezett sextortionhoz (zsaroláshoz), amikor az intim jellegű felvételt vagy üzenetet birtokló fél fenyegetéssel igyekszik további tartalmak megszerzésére.

A cyberbullying, a grooming és a sexting jelenségei nem tekinthetők elszigetelt problémáknak, mivel mindhárom szorosan összefügg a digitális környezet sajátos működésével, így különösen az anonimitás lehetőségével, az azonnali és akadálymentes kommunikációval, valamint azzal a ténnyel, hogy a felhasználók az interneten gyakran informális vagy részben fiktív identitásokat alakítanak ki. E tényezők együttesen növelik a fiatalkorúak sérülékenységét a digitális térben, és nem csupán technológiai, hanem komplex társadalmi, jogi és pedagógiai válaszokat is szükségessé tesznek. A prevenció kulcseleme a digitális kompetencia és az online jogtudatosság fejlesztése, amely magában foglalja a szülők és pedagógusok felkészítését, valamint a gyermekek célzott jogi és biztonsági edukációját.

17 Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság : *Gyermekek a neten és digitális szülőség – Médiahasználat és attitűdök, 2025*, Budapest, nmhh.hu/dokumentum/256686/digital_parenting_osszefoglalo_2025.pdf.

18 Varga Árpád: A gyermekek online szexuális kizsákmányolása elleni küzdelem egyes szabályozási tendenciái és európai irányvonalai. *Iustum Aequum Salutare,* XXI. évf. 2025/2. sz., 175–190., valamint https://hintalovon.hu/termek/mi-az-a-grooming-es-hogyan-ismerheted-fel/?utm.

19 OFCOM Young people and online sexual solicitation: prevalence and risks *(Secondary documents / UEL report), London 2018*: www.ofcom.org.uk/siteassets/resources/documents/consultations/category-1-10-weeks/216479-vsp-harm-guidance/associated-documents/secondary-documents/uel-report-protection-of-minors.pdf?v=326206&utm.

E kompetenciák fejlesztése elősegíti, hogy a fiatalok tudatosan, felelősen és önreflexív módon használják a digitális eszközöket, ezáltal csökkentve az online bántalmazás és kihasználás kockázatát. Mindez rámutat arra is, hogy a tudatos és jogtudatos médiahasználat, valamint a felelős digitális önkontroll fejlesztése elengedhetetlen a fiatalkorúak mentális, érzelmi és társas jólétének, továbbá alapvető jogainak védelme érdekében összhangban az Európai Unió gyermekjogi stratégiájának[20] és a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság tudatos médiahasználatot előmozdító programjainak célkitűzéseivel.

IV. Tudatos médiahasználat és bűnmegelőzés

A digitális eszközök mindennapi használata során egyre inkább felmerül annak a kérdése, miként lehet olyan egyensúlyi állapotot kialakítani, amely lehetővé teszi az eszközök előnyeinek kihasználását, ugyanakkor minimalizálja azok potenciális káros hatásait. Kétségtelen, hogy az információs technológiák, különösen a különböző applikációk és online platformok a tudásszerzés, a tanulás és a tájékozódás területén kiemelkedő lehetőségeket biztosítanak.[21] Ugyanakkor nem hagyható figyelmen kívül, hogy a tudatos médiahasználat kialakítása elsősorban a szocializációs közegben, mindenekelőtt a családban veszi kezdetét, ahol a szülők meghatározó szerepet töltenek be a digitális kompetenciák fejlesztésében, valamint az online kockázatok felismerésében és kezelésében. Ennek hiányában azonban a fokozottan kiszolgáltatottá válhatnak a fiatalkorúak a digitális térben megjelenő káros tartalmaknak, manipulációs technikáknak, valamint a bűncselekményi jellegű magatartásokból eredő hatásoknak.

A szülők szerepe a gyermek tudatos digitális életének alakításában sokrétű és dinamikusan változó feladat, amely nem korlátozódhat pusztán tiltó mechanizmusokra, hanem aktív mediációt és folyamatos párbeszédet igényel. Kutatási eredmények alátámasztják, hogy a szülő-gyermek közös médiahasználata és nyitott beszélgetések gyakorisága pozitívan korrelál a gyermek tudatosságával és biztonságérzetével az online környezetben, míg a kizárólag tiltó vagy ellenőrző megközelítés csökkentheti a gyermek kommunikációs hajlandóságát a digitális élményeivel kapcsolatban.[22] Empirikus kutatások rámutatnak továbbá, hogy a szülők saját médiahasználati mintái és attitűdjei közvetlenül befolyásolják a gyermek médiahasználatát, beleértve az eszközök használatának mértékét és az ezekhez kapcsolódó veszélyek felismerését is; a szülő tehát nem pusztán kontrolláló tényező, hanem aktív mintát adó szereplő, aki saját viselkedésével is irányt mutat.[23] A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a tudatos médiahasználat kialakításában a digitális házirendek közös megalkotása, az érzékeny témák, mint például az online zaklatás vagy szexuális tartalmak megvitatása, valamint a gyermek bevonása a döntéshozatalba olyan stratégiák, amelyek erősítik a gyermek autonómiáját és csökkentik a megbélyegzés vagy a félelem miatti elhallgatást.[24] Ez megköveteli a szülőtől, hogy a gyermek digitális világába betekintést nyerjen, aktívan kommunikáljon vele a követett tartalmakról, azonosítsa az esetleges veszélyforrásokat, és közösen alakítsák ki a digitális házirendet. A bizalmi légkör a későbbiekben pedig hozzájárul ahhoz is, hogy a gyermek tudja, kihez fordulhat segítségért, legyen az szülő, tanár, osztályfőnök, vagy akár a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság Internet Hotline szolgáltatása.[25]

A szülők szerepe a bűnmegelőzés szempontjából is kulcsfontosságú, hiszen a tudatos médiahasználat nem csupán pedagógiai, hanem preventív funkcióval is bír. A szülői felelősség nem kizárólag erkölcsi természetű, hanem jogilag is releváns, ugyanis a szülők kötelesek biztosítani gyermekük testi, lelki és erkölcsi fejlődését, ami a XXI. században a digitális kompetenciák és az online biztonság területére is kiterjed. A szülők feladata nemcsak a megelőző tájékoztatás, hanem a megfelelő reakciókészség és jogtudatosság kialakítása is: tudniuk kell, milyen esetekben indokolt hatósági bejelentést tenni, illetve milyen jogi eszközök állnak rendelkezésükre a gyermekük védelmében.

A 2013–2023-as évekre vonatkozó Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia (továbbiakban: NBS) hangsúlyozza a család és az iskola közös felelősségét a digitális kockázatok csökkentésében, továbbá előírja a szülők preventív képzésének fontosságát az online veszélyek felismerése és kezelése érdekében.[26] A tudatos szülői magatartás tehát egyfajta „elsődleges prevenciós szintet" képez: a helyes mintakövetés, a bizalmi kommunikáció és a digitális jogismeret fejlesztése egyaránt hozzájárul, hogy a fiatalkorúak ne váljanak sem áldozattá, sem elkövetővé az online térben. A szülői felelősség mellett azonban kiemelt szerep hárul az oktatási intézményekre és a pedagógusokra, akik a gyermekek társadalmi szocializációjának másik meghatározó szereplői. Az oktatási intézmények nem pusztán tudásközvetítő, hanem értékközvetítő és magatartásformáló funkciót is betöltenek, amely kiterjed a digitális kompetenciák, a tudatos médiahasználat és az online biztonság fejlesztésére is. A Nemzeti alaptanterv[27] fejlesztési területként nevesíti a digitális kompetenciát és a médiatudatosságra nevelést, míg a 2013–2023-as NBS[28] hangsúlyozza, hogy az iskolai nevelés során a pedagógusok feladata a prevenciós szemlélet kialakítása és a digi-

20 Európai Bizottság: *Az Európai Unió gyermekjogi stratégiája* [COM (2021) 142 final], Brüsszel, 2021. március 24. eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0142.

21 UNICEF (2017): *Children in a Digital World*. New York. www.unicef.org/media/48581/file/SOWC_2017_ENG.pdf.

22 NMHH Digital Parenting Kutatás 2024–2025 (2025). *Digitális szülői stratégiák és kommunikáció a családban*. NMHH nmhh.hu/kiadvany/1/Mediapiaci_Jelentes_2025/78/Digitalis_szuloi_strategiak?utm.

23 Szabó-Prievara Dóra Katalin – Tarkó Klára: A problémás mértékű internethasználat gyermekek körében – az Internet Addiction Test for Families (IAT-F) magyar nyelvű alkalmazása, *Iskolakultúra*, 33. évf. 2023/1–2. sz., 78–92.

24 NMHH Digital Parenting Kutatás 2024–2025 (2025). *Digitális szülői stratégiák és kommunikáció a családban*. NMHH https://nmhh.hu/kiadvany/1/Mediapiaci_Jelentes_2025/78/Digitalis_szuloi_strategiak?utm.

25 NMHH – Internet Hotline: A Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság Internet Hotline szolgáltatása lehetővé teszi a felhasználók számára, hogy online jogsértéseket, zaklatást vagy veszélyeztető tartalmakat jelentsenek, és tanácsot kapjanak a gyermekek biztonságos digitális környezetének kialakításához. internetfigyelo.hu/hotline.

26 1744/2013 (X. 17) Korm. határozat a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiáról 8.2.

27 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet a Nemzeti Alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról (I.1.1: Médiatudatosságra nevelés, illetve II. rész 3.8.1 digitális kultúra tantárgy).

28 1744/2013 (X. 17) Korm. határozat a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiáról 8.2.

tális térben megvalósuló kockázatok felismerésére, illetve kezelésére való nevelés elősegítése. A pedagógus az a felnőtt személy, aki – például egy cyberbullying-eset kapcsán – nemcsak az áldozattal, hanem gyakran az elkövetővel és a tanúkkal is közvetlen kapcsolatban áll, így a konfliktus észlelésében, kezelésében és megelőzésében egyaránt kulcsszereplő. Az iskolai környezetben ezért elengedhetetlen az online zaklatási esetek kezelésére szolgáló eljárási protokoll kidolgozása, amely magában foglalja az elkövetők felelősségre vonásának iskolán belüli rendjét, a diákok számára egyértelmű és elérhető bejelentési mechanizmusokat, valamint a pedagógusok és pszichológusok felkészítését a mediációs és konfliktuskezelési technikák alkalmazására. Az intézményekben célszerű lenne „kijelölt felelős személy" meghatározása, akihez az online zaklatással kapcsolatos esetek bejelentése irányulhat.

Az oktatásban meghatározó, hogy a pedagógus mennyire értő tolmácsolója a digitális térben megjelenő kockázatoknak és a médiatudatosság kérdéskörének. A médiatudatosságra nevelés ugyanakkor összetett, a digitális és infokommunikációs technológiák fejlődésével folyamatosan változó feladatrendszer, amely a pedagógusoktól naprakész tudást, felhasználói jártasságot és a gyakorlati készségek állandó fejlesztését igényli.[29] Mindez szükségszerűen a tanárképzés és továbbképzés rendszerének szerepére irányítja a figyelmet, hiszen a pedagógus csak akkor lehet hatékony bűnmegelőzési tényező, ha maga is tudatos, felelős és digitálisan kompetens. A pedagógusképzés minden szintjén (óvó-, tanító- és tanárképzés), és szakos képzéstől függetlenül minden pedagógusjelöltnek meg kell(ene) szereznie az erre vonatkozó alapismereteket. A pedagógusok szerepe tehát megmutatkozik egyfelől az ismeretek átadásában, másfelől „munkaköri kötelessége" a tudatosság készségének birtokában lenni.[30]

Az oktatási intézményeken belül az iskolapszichológus szerepe különösen jelentős. Nem elegendő a probléma szankcionálás-központú kezelése (például a bántalmazó gyermek iskolából való eltávolítása), hiszen a zaklató magatartás mögött gyakran pszichés, családi vagy szociális tényezők állnak.

Az oktatási intézmények tehát kulcsszereplők a digitális térben megjelenő kockázatok felismerésében és csökkentésében, azonban e feladatok hatékony ellátása nem képzelhető el megfelelő állami szabályozás és intézményi támogatás nélkül. A gyermekek online biztonságának és médiatudatosságának fejlesztése rendszerszintű megközelítést igényel, amelyben az állam koordináló, szabályozó és erőforrás-biztosító szerepe meghatározó. Az állami szerepvállalás így nemcsak a jogi-szabályozási környezet kialakításában, hanem a nevelési, oktatási és bűnmegelőzési programok stratégiai irányításában is megnyilvánul. A tanulókat fel kell készíteni, hogy mit tehetnek az őket ért vagy az általuk tapasztalt online zaklatás esetén, mikor és milyen formában reagáljanak, illetve mely esetek igényelnek azonnali felnőtt- vagy hatósági beavatkozást. A prevencióban kiemelt szerepet játszik a drámapedagógia és élménypedagógia módszertana, melyek segítségével a tanulók biztonságos, szimulált környezetben ismerhetik meg a cyberbullying és más online bántalmazási formák mechanizmusait. Az NMHH Médiatudatosság a családban programja,[31] illetve az olyan kezdeményezések, mint a „Mobil a családom" projekt, a tudatos és felelős digitáliseszköz-használatot segítik elő a családok körében. A civil szervezetekkel – például a Momentán Társulattal – közösen megvalósított dramatizált programok pedig élményszerű formában járulnak hozzá a gyermekek és a szülők médiatudatosságának, empátiájának és megelőzési képességének fejlesztéséhez. E törekvések összességükben nemcsak a jogsértések visszaszorítását, hanem a biztonságos és felelős online jelenlét megerősítését is szolgálják.

Az állam felelőssége abban is megmutatkozik, hogy biztosítja a bejelentési és segítségnyújtási csatornák hozzáférhetőségét, ezzel támogatva az áldozatokat és az oktatási szereplőket. Az Internet Hotline (internethotline.hu) és a biztonsagosinternet.hu felületek az illegális és káros online tartalmak bejelentésére szolgálnak, míg a Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány (kekvonal.hu) telefonos és online lelkisegély-szolgálata minden korosztály számára anonim segítséget nyújt, szükség esetén közvetítve az illetékes hatóság vagy szakember felé.

V. Összegzés

A tanulmány a digitális térben megjelenő kockázatok feltárásával arra kívánt rámutatni, hogy a fiatalok online környezetben való biztonsága nem csupán technológiai, hanem jogi, nevelési és társadalmi kérdés is. A kockázatok, legyenek azok jogi, pszichológiai vagy társadalmi természetűek, mégis komplex, egymásra ható tényezőkből állnak, amelyek kezelése csakis rendszerszinten lehetséges. E rendszerben az állam feladata a megfelelő jogi-szabályozási környezet és támogatási struktúra kialakítása, a pedagógusoké az iskolai nevelésen és példamutatáson keresztül történő tudatosságfejlesztés, míg a szülők szerepe a gyermekek online jelenlétének kísérése, irányítása és érzelmi biztonságuk megerősítése. A civil szervezetek és a médiahatóságok pedig olyan kiegészítő szereplők, akik a társadalmi érzékenyítést, az ismeretterjesztést és a prevenciós gyakorlatokat támogatják.

A digitális kockázatokkal kapcsolatos tudatosság fejlesztése tehát nem csupán a bűnmegelőzés, hanem a gyermek- és ifjúságvédelem, valamint az oktatáspolitika metszéspontjában elhelyezkedő közérdek. A digitális térben zajló jelenségek megértése és kezelése a jövő generációk biztonságos, felelős és önálló médiahasználatának alapfeltétele. Ennek felismerése indokolja, hogy a digitális tudatosság és az online kockázatok kezelése a bűnmegelőzési gondolkodás szerves részévé váljon.

Irodalom

Aricak, Tolga – Sinem Siyahhan – Aisegul Uzunhasanoglu – Sevda Saribeyoglu – Songul Ciplak – Nesrin Yilmaz – Cemil Memmedov: Cyberbullying among Turkish Ado-

29 Szőke-Milinte Enikő: *Információ – Média (Tudatosság) – Műveltség. A Z generáció tanulása*, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest, 2020, 88. o.

30 1488/2016. (IX. 2.) Korm. határozat a gyermekek számára biztonságos internetszolgáltatás megteremtéséről, a tudatos és értékteremtő internethasználatról és Magyarország digitális gyermekvédelmi stratégiájáról.

31 NMHH: Kampány indul a családok digitális tudatosságáért: nmhh.hu/cikk/252913/Kampany_indul_a_csaladok_digitalis_tudatossagaert.

lescents. *Cyberpsychology & Behavior,* 11. (2008), 3. 253–261. https://doi.org/10.1089/cpb.2007.0016.
Domonkos Katalin: Cyberbullying: zaklatás elektronikus eszközök használatával, *Alkalmazott Pszichológia,* 14. évf. 1. sz., 2014, 59–70.
Erdélyi Ákos: Az online térben bekövetkező zaklatások lehetséges okai, dinamikai jellegzetességei és megoldási lehetőségei, *Nemzetbiztonsági Szemle,* 9. évf. 3. sz., 2021, 18–32.
Kapus Krisztián: *Internetfüggőség és kiégés a középiskolai oktatásban* (doktori értekezés), Pécsi Tudományegyetem Általános Orvostudományi Kar Klinikai Idegtudományok Doktori Iskola, Pécs, 2021
Németh Zsolt: A média és a kibervilág hatása a fiatalkorúak bűnözésére, *Jogi Fórum,* 2024. április 12.
Pásztor–Bak: Folyton online: A közösségi média használat, a társas kapcsolatok és a boldogság összefüggései az Y és Z generáció tekintetében, In: *XVII. Nemzetközi Tudományos Napok Konferencia: A Tudományos Napok Publikációi*, 2020, 922.
Pongrácz Ildikó: Gyermek a digitális világ útvesztőiben – veszélyek és lehetőségek, *Miskolci Jogtudó,* 2019/2, 60–64.
Szabó Barbara – Koncz Patrik – Király Orsolya – Koronczai Beatrix – Paksi Borbála – Demetrovics Zsolt: A problémás közösségimédia-használat és a mentális egészség kapcsolata magyar kamaszok körében, *Szegedi Pszichológiai Tanulmányok,* 9. évf., 1. sz., 2022, 1–15.
Szabó-Prievara Dóra Katalin – Tarkó Klára: A problémás mértékű internethasználat gyermekek körében – az Internet Addiction Test for Families (IAT-F) magyar nyelvű alkalmazása, *Iskolakultúra,* 33. évf. 2023/1–2. sz., 78–92.
Szőke-Milinte Enikő: *Információ – Média (Tudatosság) – Műveltség. A Z generáció tanulása*, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest, 2020, 88. Tari Annamária: *Bátor generációk*. Budapest, Tericum Kiadó, 2017
Varga Árpád: A gyermekek online szexuális kizsákmányolása elleni küzdelem egyes szabályozási tendenciái és európai irányvonalai, *Iustum Aequum Salutare,* XXI. évf. 2025/2. sz., 175–190.

Jogszabályok és hivatalos dokumentumok

1744/2013. (X. 17.) Korm. határozat a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiáról.
110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet a Nemzeti Alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról.1488/2016. (IX. 2.) Korm. határozat a gyermekek számára biztonságos internetszolgáltatás megteremtéséről, a tudatos és értékteremtő internethasználatról és Magyarország digitális gyermekvédelmi stratégiájáról.
Európai Bizottság: Az Európai Unió gyermekjogi stratégiája (COM(2021) 142 final), Brüsszel, 2021. március 24.

Internetes hivatkozások

Kék Vonal: Online zaklatás – Beszélj róla! (2022). https://beszeljrola.kek-vonal.hu
Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság: A 13–16 éves korosztály közösségimédia-használati szokásait felmérő kutatás, Budapest, 2024. nmhh.hu/dokumentum/248474/A_1316_eves_korosztaly_kozossegimedia_hasznalati_szokasait_felmero_kutatas_eredmenyei.pdf.
Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság: Gyermekek a neten és digitális szülőség – Médiahasználat és attitűdök, 2025, Budapest, 2025. nmhh.hu/dokumentum/256686/digital_parenting_osszefoglalo_2025.pdf.
Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság: Digital Parenting Kutatás 2024–2025 – Digitális szülői stratégiák és kommunikáció a családban, Budapest, 2025. nmhh.hu/kiadvany/1/Mediapiaci_Jelentes_2025/78/Digitalis_szuloi_strategiak.
Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság: Kampány indul a családok digitális tudatosságáért: nmhh.hu/cikk/252913/Kampany_indul_a_csaladok_digitalis_tudatossagaert.
OFCOM: *Young People and Online Sexual Solicitation: Prevalence and Risks* (Secondary documents / UEL Report), London, 2018. www.ofcom.org.uk/siteassets/resources/documents/consultations/category-1-10-weeks/216479-vsp-harm-guidance/associated-documents/secondary-documents/uel-report-protection-of-minors.pdf?v=326206&utm.
UNICEF Magyarország: Digitális elhanyagolás – egy láthatatlan, mégis mindennapos veszélyeztetési forma (2023); / unicef.hu/igy-segitunk/hireink/digitalis-elhanyagolas-egy-lathatatlan-megis-mindennapos-veszelyeztetesi-forma.
UNICEF (2017): Children in a Digital World. New York: www.unicef.org/media/48581/file/SOWC_2017_ENG.pdf.
UNICEF: *More than a third of young people in 30 countries report being a victim of online bullying* (Press release), New York, UNICEF, 2019.

Turi Éva

Tévutakon az igazság felé: Az igazság feltárása és a justizmord kockázata

rendkívül összetetté és nem feltétlen egyértelművé teszik ezen ókori római rétori maxima értelmezését; mely rávilágítani kíván a már több mint kétezer évvel ezelőtt is megjelenni látszó anomáliára a kontinentális és az angolszász jogrendszerben, s melynek elkerülése a mindenkori igazságszolgáltatás egyik legfontosabb feladata, a mai napig is.

Tanulmányomban leginkább konkrét, a bírói gyakorlatban előfordult esetek feldolgozásával és elemzésével kívánom igazolni felvetéseim és elemezni felmerülő gondolataim; levezetem; hogyan jutottunk el a ma hatályos jogszabályunk alkalmazásához; miként érvényesül és miként értelmezendő korunkban az igazság fogalma; és esetalapú kutatást alkalmazva próbálok következtetéseket levonni a büntetőeljárási jog egyik legmegosztóbb és talán legérzékenyebb céljáról, mely maga az igazság kérdése.

Az igazság és a jog viszonyának vizsgálata nem maradhat meg pusztán elméleti síkon. Nem merülhet ki kizárólag elméleti megközelítésben, hanem szükségessé teszi annak feltárását is, miként jelennek meg e kérdések a jogalkalmazás gyakorlatában. A jog és az igazság közötti feszültség ugyanis a jogalkalmazás során, az ítélkezési folyamatban jelenik meg, ahol az absztrakt, mindenkire vonatkozó normák konkrét tényállásokban történő alkalmazása során válik eldönthetővé, hogy a jog képes-e betölteni funkcióját. Ebből kifolyólag indokolt annak vizsgálata, hogy az ítélkezés elméleti és gyakorlati keretei miként határozzák meg az igazság érvényre juttatásának lehetőségeit. Az ítélkezési folyamat elméleti szinten meghatározható a tényállás megállapításának és az annak irányt adó jogszabályokkal való összevetésekor, következtetésként levont jogkövetkezményi megállapítások összességeként.[5] Akképp is megfogalmazhatnánk, hogy az igazság az, melyre a büntetőeljárás egésze épül, hiszen a hatóságok és végső soron az igazságszolgáltatást szolgáló és abban részt vevő minden személy, szerv és szervezet az igazság feltárásának törvényi keretek között történő érvényre juttatására törekszik minden intézkedésével és cselekedetével. Ugyanakkor számos aspektusból megközelíthető, történelmi folyamatok és társadalmi felfogások, meggyőződések függvényében változik, mely miatt talán soha nem leszünk képesek elérni azt teljes egészében, a maga valójában.[6] Az igazság nem időtlen és nem tekinthető magától értetődő fogalomnak, sem történeti, sem dogmatikai értelemben, hiszen egy történetileg változó konstrukcióról van

I. Bevezetés

E tanulmány tartalmi lényege a jogi gondolkodás és a mai modern jogi elméletek egyik legismertebb ókori római előfutárának, Marcus Tullius Cicero proverbiumával fedhetők le és foglalhatók össze leginkább. S habár állítása sokkal inkább konstatálható véleménykifejtésnek, mintsem tudományos megfogalmazásnak,[1] tökéletesen tükrözi a jogban esetlegesen felmerülő hibákat, a megfogalmazható kritikákat vele szemben: „Summum ius summa iniuria", miszerint a jog sokszor igazságtalanságot, tévedéseket eredményezhet. A legteljesebb mértékben érvényre juttattatott jog, a törvény betű szerinti értelmezése,[2] merev alkalmazása egyéb körülmények figyelembevétele nélkül helytelen következtetések levonásához, s mint hogy helytelen, jogszerűtlen eredményhez és végső soron igazságtalansághoz, jogtalansághoz is vezethetnek.[3] Ezen sorokat olvasva megfogalmazódhat a feltételezés mindannyiunkban, miszerint az igazság érvényre juttattatása a hatóságok részéről nem feltétlen a törvények maximális, szigorú alkalmazásán és értelmezésén alapul.[4] Azon tényezők és összefüggések, melyek végső soron eljuttatnak e felvetés megértéséig,

A szerző DE ÁJK hallgató

1 Metzinger Péter: Summum ius summa iniuria, avagy a jog joga, *JURA,* 2006/2. 40–53.

2 Ezzel összefüggésben: Szabó Krisztián: A nyelvtani értelmezés jelentősége a büntetőeljárási kodifikáció során in: Elek Balázs – Miskolczi Barna (szerk.): Úton a bírói meggyőződés felé. A készülő büntetőeljárási törvény kodifikációja. Printart-Press, Debrecen, 2015. 117–126.; Szabó Krisztián: Kérdőjelek a büntetőeljárási törvény egyes rendelkezései kapcsán. *Büntetőjogi Szemle,* 2014/1. 31–36.; Elek Balázs: A büntető eljárásjog tudomány hatása a bírói gyakorlatra in: Bárd Petra – Hack Péter – Holé Katalin (szerk.): *Pusztai László emlékére.* Országos Kriminológiai Intézet, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2014. 45–56.

3 Nótári Tamás: Summum ius summa iniuria, *Magyar Jog,* 2004/7, 385–393.

4 Ezekkel a jogon túli tényezőkkel foglalkozik több munkájában Jerome Frank, az amerikai jogi realizmus kiemelkedő alakja, akinek a gondolatai a mai napig helytállónak tekinthetők. Erről részletesen: Csizmadiáné Dr. Pethő Tímea: Jerome Frank válogatott írásai és annak néhány aktuális vonatkozása. *Büntetőjogi Szemle,* 2022/2. 9–17.; Szabó Krisztián: Jerome Frank és a magyar büntetőeljárás. *Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis,* 2002/III., 231–245.; Szabó Krisztián: Büntetőeljárás a jogi realizmus szemszögéből. *Magyar Jog,* 2003/7. 416–423.

5 Molnár Ambrus – Szucskiné Soltész Ilona: Az emberi megismerés ismeretelmeéleti alapjai és a jogi megismerési folyamat sajátosságai, In: Összefoglaló vélemény, Az ítéleti bizonyosság elméleti és gyakorlati kérdései, Kúria, Büntető, Közigazgatási, Munkaügyi és Polgári Kollégiumai, Joggyakorlat-elemző csoport, Budapest, 2017, 10.

6 Szendrői Anna: Az igazság felfogásai a büntető eljárásjogi rendszerekben, *Büntetőjogi Szemle,* 2014/1. 37.

szó, mely nem mindig esett egybe a valóság feltárásának igényével, s az ily módon képes elvezetni a justizmordok megértéséhez is. E gondolatmenetből kiindulva nemcsak hogy elkerülhetetlenné, de elengedhetetlenné is válik annak vizsgálata, vajon az igazság felderítése a korábbi történeti korszakokban mennyiben tekinthető az igazságszolgáltatás evidens célkitűzésének. Mit értettek az egyes korok felfogásai igazság alatt, és miként határozzuk ezt meg mi, a mai modern elgondolás és jogtudomány fejlettségi szintjén?

Az igazság felderítésében a büntetőeljárás első szakasza, a nyomozás tölt be kulcsfontosságú szerepet az anyagi igazság érvényre juttatásában, mely végső soron megalapozza az ügyész döntését (eltekintve most az eljárás nem szükségképpeni szakaszától, az 'egyszerű gyanú gyanújának' meglétét megállapítani célzó előkészítő eljárástól, mely lefolytatása esetén az a nyomozást megelőzi). De nemcsak az ügyész döntését, hanem tulajdonképp az eljárás végkimenetelét, annak teljes egészét determinálja, hiszen a bíróság végső soron értékel, döntése a nyomozás során kialakított igazságkonstrukcióra korlátozódik és azon alapszik. Így ha valamely tény, mely egyébként a végső döntés meghozatalában relevanciával bír, látenciában marad, ily módon nem válhat az igazság részévé, mely ugyancsak egyenes utat biztosít az esetleges justizmord felé. Kétségtelen ugyanakkor, hogy a kontinentális rendszerekben, a büntetőeljárás és a nyomozás fő célja az anyagi igazság feltárása, a processzuális, eljárásjogi igazság mellett, melyet a jog- és igazságszolgáltatás követ, vagyis a bűncselekmény elkövetőjének, a büntetőeljárás terheltjének büntetőjogi felelősségre vonása. Mindezt a jogállamiság és a tisztességes eljárás követelményeinek érvényesülése mellett, a rendelkezésre álló bizonyítékok teljes körű mérlegelésével kell elérniük a hatóságoknak. Ez egy rendkívül összetett folyamat, felderítésének alappillére a bizonyítékok oly módon történő értékelése, hogy az minden tényre kiterjedjen, semmilyen eleme ne maradjon értékeletlenül. A büntetőeljárás lezárásaképp, a bíróság által meghozott jogerős ítélet mint közokirat bizonyítja és egyben feltételezést is nyújt azon megállapításra, hogy valóban történt-e bűncselekmény, vagy sem.[7] Társadalmunkban érvényesül a „Res iudicata pro veritate habetur" jogi regula, melynek értelmében a bíróság által meghozott jogerős ítéletet a jog igazként fogadja el,[8] függetlenül annak tényleges igazságtartalmától, a jogbiztonság és a véglegesség követelményének elsődlegessége folytán. E jogtechnikai megoldás azonban magában hordozza annak veszélyét, hogy egy esetlegesen tévesen megállapított tényállás is végleges, jogilag megdönthetetlen igazsággá váljék. A bíróság által meghozott végső döntés ugyanakkor, törvényben meghatározott szabályok szerint kell történjen, mely ideális esetben a múltbeli eseményekkel, tényekkel megegyezik. Ha ez a két tényező érvényesül, beszélhetünk arról, hogy az igazság valóban felderítésre került az eljárás során és az igazságszolgáltatás elérte végső célját, az teljes mértékben érvényre juttatott a hatóságok és a bíróság által. Ez definiálja az anyagi igazságot, mely szókapcsolat mögött tehát a múltbeli események által alkotott valós tények halmazának és a bíróság által hozott jogerős határozatban megállapított tényállás egybeesését és egyezését értjük.

II.
Az igazság és annak érvényre juttatása: Miként jutottunk el a napjainkban elfogadott meghatározásokig?

A büntetőeljárás fejlődéstörténete és kialakulása egészen az ógörög és római eljárásrendig is visszavezethető. A büntetőjogi szabályok viszont közel sem olyan széles körben támaszkodnak a római jogra, mint például a magánjogi rendszer kulcsfontosságú jogága, a polgári jog. Ennek oka az, hogy a ma ismert két jogág megkülönböztetése, a magánjog és a közjog különálló jelentősége ekkoriban még nem töltött be olyan nagy szerepet. E tekintetben az is kijelenthető, hogy a mai értelemben vett büntetőjog nem volt elkülöníthető, mint önálló jogág.[9] Ekkoriban az állam szerepe korlátozottabb volt, és inkább a közösségi normák fenntartására irányult, mintsem az igazságszolgáltatás közvetlen megvalósítására. A társadalmi intézmények fejletlensége és a hatóságok hiánya azt eredményezte, hogy az igazságszolgáltatás a magánszemélyek között zajlott, így a megtorlás vagy az elégtétel jellemzően az érintett felek és családtagjaik közti megállapodás eredményeként történt. A személyes elégtétel – vindicta – és a szemet szemért elv – talio – voltak a vezérelvek.[10] Tekintettel eddigi történeti tapasztalatainkra, a magyar büntetőpolitika és büntetőjog kizárja ezen elvek érvényesülését a felvilágosodás óta.[11] Megvalósításuk a mai értelemben már az önbíráskodás tényállását fednék le, amit a magyar Büntető Törvénykönyv büntetni rendel.[12]

Történetileg elsőként a magánbosszú keretében vehetett elégtételt a sértett fél vagy annak családja, az őt ért sérelemért. Az igazságszolgáltatás itt az egyének közti viszonyra épült és jogosnak tekintették az elégtétel vételét, ahol tehát egészen más célok kerültek előtérbe, szemben azzal, amit a mai modern igazságszolgáltatás elérni kíván. Talán felfedezhető némi hasonlóság ezen jogintézmény, valamint a ma érvényesülő jogos védelemre vonatkozó rendelkezések között,[13] habár sokkal kifinomultabb formában és szigorúbb szabályok övezetében engedi csupán a büntetőjog ezen jogintézmény érvényesülését.

Ezt az időszakot követte a vérbosszú időszaka, mely egy szélsőségesebb formája volt a magánbosszúnak. Lényegét te-

7 Uo.

8 Elek Balázs: Az igazság keresése a büntetőeljárásban, In: Elek Balázs – Szabó Krisztián: *Szemelvények a büntető eljárásjog köréből,* Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen, 2019, 17.

9 Dudás Róbert Gyula: *A római büntetőjog kezdetei,* Újkor Alapítvány, Budapest, III. kerület, 2021, https://ujkor.hu/content/a-romai- buntetojog-kezdetei#_ftn2 (2025.12.21-i letöltés).

10 Károli Gáspár (ford.): *Szent Biblia, azaz Istennek Ó és Új testamentomában foglaltatott egész Szent Írás*, Mózes II. Könyve 21., Testi sértésekről szóló törvény, Magyar Biblia-Tanács, Budapest, 1990, 83.

11 Hollán Miklós – Barabás A. Tünde (szerk.): *A negyedik Magyar Büntetőkódex – régi és újabb vitakérdései*, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2017., 49.

12 Gregi-Horgos Livia: A közvád kialakulásának jogtörténeti áttekintése a ius puniendi állami monopóliummá válása folyamatában, *Büntetőjogi Szemle,* 2014/2. 44–47.

13 Hollán–Barabás: i. m. 39.

kintve a sértett és a vele vérségi kötelékben álló egyének jogosultságot kaptak, hogy az őket ért sérelemért ugyanakkora mértékű megtorlást szolgáltassanak, mint amekkora az őket ért kár volt. Ezen elv egy olyan közösségi alapú rendszer működését szolgálta, ahol a mértéktelenség miatt egyre gyakrabban megjelenni látszott a rendszer instabilitása, hisz egyre súlyosabb következményekkel járt a megtorlás.[14] Azon hipotézis, mely szerint az elégtételadás az igazságszolgáltatási rendszer optimális működési alapját képezte a primitív társadalomban, később megdőlni látszik egy új rendszer, az úgynevezett kompenzációs rendszer kialakulásával. Ez volt az, mely megoldást nyújtott az erőszak mérséklésére. Olyan alternatívákat kínált a sérelmet szenvedett fél számára, mely által igazságot nyerhetett a nélkül, hogy erőszakos cselekményt kellett volna végrehajtania.[15] Erre az eszközre az igazságszolgáltatás állami felügyelet alá kerülésének első lépéseként tekinthetünk. Az első írásos, köztudatba került jogi norma, amelyben a rómaiak jogi alapelveket fogalmaztak meg, a Kr. e. 450 körül összeállított XII táblás törvények (Lex Duodecim Tabularum) voltak, mely Domitius Ulpianus római jogtudós által kidolgozott, mai napig is a legjelentősebb római kori jogforrásnak tekinthető.[16] Ezen törvény már kísérletet tett arra, hogy szabályozza a megtorlás mértékét és lehetőségeit a magánszemélyek között, végül pedig ez a törvénygyűjtemény vezetett el a magánjog és közjog elkülönítéséhez, ami a jogfejlődés egyik alapköve lett. A közjog kialakulása egyben az állam belépését is jelentette az igazságszolgáltatásba. Megjelent a büntetőjogi mediáció lehetősége, egy új jogintézmény, a közvetítői eljárás, mely során a terhelt elégtételt adott a sértettnek. Ez eredményezte a kompenzációs rendszer végét. Később ezt az állam elkezdte szabályozni, és a kompenzáció alapját képező, tipikusan anyagi elégtételre már nemcsak a sértett, de az állam is jogosult volt.[17]

A büntetőeljárások szerte Európa területén, számtalan sajátosságot hordoznak magukban, melyek alapján meg tudjuk különböztetni a különböző országok által alkalmazott büntetőeljárási rendszereket. Ugyanakkor megjelennek olyan közös pontok és általános jegyek is köztük, melyek összekacsolják a különböző büntetőeljárásokat, függetlenül attól, hogy milyen szabályozás alkalmazandó az adott területen. Ezek alatt az általános jegyek alatt, a három alapvető rendszeri csoportosítást értjük, ami az akkuzatórius, inkvizitórius és a vegyes eljárási rendszer.[18]

Az inkvizitórius, más néven a nyomozóelvű rendszer a kontinentális Európában terjedt el. Mozgatóereje, célmeghatározása nem a jog, hanem a bírósági nyomozás, az anyagi igazságra való racionális következtetés, melynek felderítésében maga a bíróság is részt vett.[19] Az eljárás hivatalból (ex officio), a hatóság értesülése alapján volt megindítható, mely alapulhatott akár hivatalos tudomásszerzésen vagy csupán híreszteléson is. Formális bizonyítási rendszer érvényesült az eljárás során, ahol a bíróság és a terhelt állt szemben egymással.[20] A tárgyalást a bíróság vezette, ahol a tárgyaló bíró volt jogosult eldönteni, hogy mely tanúkat milyen sorrendben, vagy egyáltalán meghallgatja-e. Ebben a modellben az figyelhető meg, hogy az ügyész köteles volt vádat emelni abban az esetben, ha elegendő bizonyíték állt a rendelkezésükre.[21]

Az akkuzatórius, más néven vádelvű rendszer célja az eljárási, jogi igazság megállapítása volt, a tárgyalás bizonyítékai alapján, melyet a hatóságok, a rendőrség, nyomozó hatóság és a védelem gyűjtött össze. Szemben az inkvizitórius modellel, a hierarchikusan felépített bírósági szervezet itt nem érvényesült, egyetlen szinten folyt az eljárás.[22] A vádelvű eljárást kontradiktóriusnak is nevezik, hiszen a felek között valósul meg. Ebből következik, hogy nem hivatalból, hanem indítványra indulhatott meg csak az egymással szemben álló felek jogvitája.[23] Szabad bizonyítási rendszer jellemezte, vagyis a bíró a felek által előterjesztett bizonyítékokat szabadon értékelte, és döntött arról, hogy elegendő bizonyíték áll-e rendelkezésére, hogy a büntetőjogi felelősséget megállapíthassa.[24] Ugyanakkor szigorú mérlegelés mellett döntött arról, hogy az előterjesztett bizonyíték releváns-e az ügy eldöntésében. Jelentőséggel bíró különbség, hogy ebben a rendszerben az ügyész diszkrecionális jogkörrel bírt, vagyis az ő kizárólagos hatáskörébe tartozott a vádemelés, így függetlenül a hatóságok rendelkezésére álló bizonyítékok mennyiségétől, szabadon dönthetett annak elrendeléséről.[25] Teljesen tisztán formális módon sem az inkvizitórius, sem az akkuzatórius eljárási modell nem érvényesült a jogtörténet fejlődése során, valahol a kettő közötti dimenzióban működtek a jogállamok. Napjainkban is egyre inkább elmosódni látszik a két modell közti határvonal.

A nyomozási szakaszt jellemző és meghatározó szabályok a nyomozóelvű, inkvizitórius rendszer fektette alapokra, az 1205-ös IV. Lateráni Zsinat rendelkezéseinek segítségével. Míg Európában kialakult a kihallgatás és a vallomások rögzítésének jogintézménye, Anglia a vádelvű eljárásokat istenítéletekre alapozva folytatta le. A tények feltárása és azok racionális értékelése háttérbe szorult, mivel a döntések nem a bizonyítékokon, hanem isteni beavatkozásokon alapultak, különböző próbák – például tűz-, vízpróba – lefolytatása keretében. Ez a szemlélet szükségszerűen magában hordozta a justizmord veszélyét és egyértelműen alkalmatlan is volt az igazság és a múltbeli tények feltárására, hiszen a bűnösség megállapítása nem az objektív tényállás tisztázásától, hanem az esetleges, kiszámíthatatlan isteni jelektől függött.[26] Ez sok

14 Szabó Krisztián: A büntetőeljárás rövid története, In: Elek–Szabó: *Szemelvények a büntető…* i. m. 9.

15 Uo. 9–10.

16 Dudás: i. m.

17 Szabó: A büntető eljárásjog három fő rendszere, In: Elek–Szabó: *Szemelvények a büntető…* i. m. 13.

18 Farkas Ákos: Büntetőeljárási rendszerek, In: *A büntetőeljárás – Negyedik,* átdolgozott *kiadás* (szerzők: Farkas Ákos, Róth Erika), Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2018., 43.

19 Hajdú Magdolna Éva: *Az akkuzatórius és az inkvizitórius* büntetőeljárások az Emberi Jogok Európai Egyezményének 5. és 6. cikkeiben meghatározott alapjogok tükrében, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2015, 7–8.

20 Fantoly Zsanett: Az akkuzatórius és inkvizitórius büntetőeljárás (tárgyalás) történeti fejlődése és alapvető jellemzői, In: *Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica,* 72. kötet, 1–22. szám, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Tudományos Bizottsága, Szeged, 2009, 85.

21 Rahói Mária: Az ügyész eltérő szerepe az inkvizitórius és az akkuzatórius eljárási rendszerekben, Ügyészek Lapja, 28. évfolyam 2021/3, Ügyészek Országos Egyesülete, Budapest, 49–50.

22 Hajdú: i. m.

23 Szomora Zsolt: Az akkuzatórius és az inkvizitórius eljárás mint alapmodell, In: Hack Péter (szerk.): *Büntetőeljárási jog I.* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2024, 35.

24 Uo. 36.

25 Rahói: *i. m.* 49–50.

26 Korinek László: Az ártatlanság félelme, *Jogtudományi Közlöny,* 2017/8, 309–321.

esetben egyet jelentett a ma már emberi méltósághoz és az emberi élethez való jogként ismert, és alkotmányos alapelvként meghatározott követelmények sérülésével. Az európai kontinensen kezdődött el az a folyamat, amit a racionalitás és a civilizáltság kezdett jellemezni.[27] Napóleon rendeletére létrehozott, 1811-ben hatályba lépett Code D'instruction Criminelle-t számos ország kodifikálta, Anglia kivételével, a 19–20. században.[28] Ez a Kódex váltotta fel az invizitórius rendszert vegyes rendszerré.

A nyomozás is egy olyan jogintézménye a büntetőeljárásnak, mely számtalanszor átalakításra került a történelem során. Magyarországon a büntetőeljárás rendszerét évszázadokon keresztül nem szabályozta törvény, a rendszer szabályai nem kerültek egységes meghatározásra egészen 1896-ig. Legelső büntető eljárásjogi büntető törvénykönyvünk, a Bűnvádi Perrendtartási Kódex hatálybalépése előtt, a büntetőpereknek, ezzel együtt pedig egyértelműen a nyomozásnak is, az 1872-ben kiadott ideiglenes szabályzat biztosított keretet.[29] A nyomozás, szabályainak fejlődését és részletességének bővülését az 1951. évi III. törvény, a második Bp. bevezetésével érte el. Az elkövetkezendő 55 évben három büntetőeljárásról szóló törvény megalkotására került sor, míg végül 2017-ben lépett hatályba az eljárást mai napig szabályozó XC. törvény. Rengeteg új jogintézmény és szabály került bevezetésre e törvény meghozatalával, melyek a nyomozás hatékonyságát és tisztaságát hivatottak elősegíteni. Ilyen például, hogy a vizsgálat elrendeléséhez a hatóságoknak gyanú helyett már megalapozott gyanúra van szükségük, illetőleg az ügyészség és a nyomozó hatóságok közti kapcsolatrendszer is újragondolásra került.[30] Másik meghatározó újítás, hogy a terheltet nem csupán a védelem joga, hanem a hatékony védelem jogi illeti meg, mely változtatás bevezetését e jog tényleges, a gyakorlatban történő érvényesülésének biztosítása indokolta. A terhelt hatékony védelemhez való joga egy olyan deklaratív jog, mely a büntetőeljárás minden szakaszában érvényesül, akár személyes, akár védő útján történő védekezés útján, melynek ily módon részjogosultsága a védőhöz való jog.[31] E Janus-arcú fenomén a terhelt oldaláról alanyi jogosultságként, a hatoságok részéről pedig kötelezettségként jelenik meg.[32] A bizonyítás értékelésére vonatkozó tilalmak körébe tartoznak a Be. 167. § (5) bekezdésében rögzítettek, miszerint a bűncselekmény útján – például kényszervallatás, fenyegetéssel beszerzett beismerő vallomás; más tiltott módon – a fizikai tettlegességet el nem érő, de azzal egyenértékű vagy azt megközelítő befolyásolással megtett vallomás; vagy a résztvevők büntetőeljárási jogainak lényeges sérelmével lefolytatott bizonyítás során szerzett bizonyítékok nem értékelhetők az eljárás során. A büntetőeljárásban részt vevők büntetőeljárási jogainak lényeges sérelmét jelenti például, ha a terhelt kihallgatásának helyéről és időpontjáról nem értesíti a védőt igazolható módon a hatóság.[33] Így tehát nemcsak egy valótlan ténymegállapítás, hanem az alapjogok sérülése is egyenes úton vezet a jog halálához az eljárás során. Ugyan az anyagi igazságot keressük, de az eljárásjogi garanciák nem szorulhatnak ez okból kifolyólag háttérbe.

III. Mi az igazság?

A korábban olvasottak ismeretében akár úgy is fogalmazhatunk, hogy az igazság nem kifejezetten dogmatikus meghatározás, hanem az eljárási rendek és modellek mentén kialakult és folyamatosan formálásra került célkitűzése a hatóságoknak, mely önmagában nem zárja ki a tévedés lehetőségét, már csak azért sem, mivel a büntetőeljárásban nem annyira egyszerű és fekete-fehér a tények feltárásának kérdése. A jogkövetkezmények kiváltására alkalmas tények megállapítása egy rendkívül speciális megismerési folyamat eredménye, mely tekintetében társadalmi alapkövetelményként realizálódik, hogy a külvilágban végbemenő események és folyamatok a bíró által oly módon kerüljenek meghatározásra és megismerésre, hogy azok magukban foglalják a releváns tények megvalósulását; s mely a bírói meggyőződést olyan szintre tudja emelni, hogy arra érdemi döntés legyen alapozható.[34] Mindennek ellenére az igazság felderítése a korlátozott emberi megismerés természetéből fakadóan rendkívül nehéz és annak valósághű megállapítása nagyon sok akadályba ütközhet, ugyanis a hatóságok és a bíróság sem mindig képes a valóság teljes és torzítatlan leképezésére. Konkretizálva néhány tényezőt, melyek megnehezíthetik az igazság feltárását, a múltbeli történések valósághű megismerését, elsőként a bizonyítás egy rendkívül fontos eszközét említeném, mely a vallomások köre. A terhelti vallomás tekintetében a törvény lehetőséget biztosít a terheltnek a vallomás megtételének, vagy meg nem tételének megválasztására. Vallomástétele során igazmondási kötelezettség nem terheli, ennek egyetlen korlátja viszont, hogy mást, hamisan bűncselekmény elkövetésével nem vádolhat.[35] A tanúvallomások körében viszont a tanút igazmondási kötelezettség terheli; a hamist tanúzást a Btk. ugyanis büntetni rendeli, melyre való figyelmeztetés a hatóságok által, a tanúzás megtétele előtt kötelezően elhangzásra kerülő tanúzási figyelmeztetés részét is képezi. A vallomások tekintetében, úgy mint egy terhelti vallomás során bekövetkező szándékos torzítás, a nem szándékos torzítások is megnehezítik a hatóságok és végső soron a bíró feladatát. Nem szándékos torzítás alatt értendő például az emlékezés hiánya, a kognitív korlátok, a téves vagy eltérően történő észlelése a cselekményeknek, melyek mind az emberi érzékelés és észlelés okán fordulhatnak elő. Következtetésképp az események és a történések megfigyelése, rekonstruálása elkerülhetetlenül szubjektívvá válik, mely megnehezíti az ob-

27 Székely György László: A nyomozás státusza és funkciója a büntetőeljárási rendszerben – Történeti és rendszertani háttér, szabályozási koncepciók és megoldások, Állam- és Jogtudomány, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, LXII. évfolyam, 2021/3, 4. fedlap, 76.

28 Hati Csilla: Büntetőeljárásunk történeti alakulása – különös tekintettel a közvetlenség elvének érvényesülésére, *Büntetőjogi Szemle,* 2015/3, 59.

29 Katona Géza: Időutazás a nyomozás körül, In: Tóth Mihály (szerk.): *Büntető eljárásjogi olvasókönyv*, Osiris Kiadó, Budapest, 2003., 297.

30 Székely: i. m. 88–94.

31 Be. 3. § (1)–(2) bek.

32 Fantoly Zsanett: A védelem joga, In: Bartkó Róbert – Elek Balázs – Fantoly Zsanett – Herke Csongor: *A büntető eljárásjog tankönyve,* ORAC Kiadó Kft., Budapest, 2024., 37.

33 Elek Balázs: A bizonyításelmélet egyes kérdései, In: Elek Balázs – Szabó Krisztián: *Szemelvények a büntető eljárásjog köréből,* Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen, 2019., 45.

34 Molnár – Szucskiné Soltész: *i.m.*, 10.

35 Be. 185. § (1) bek. d) pont.

jektív valóság feltárását és ezzel együtt előmozdítja az esetleges téves bírói ítéletek megszületését. Említésre méltó emellett a törvényi és eljárási garanciák köre, melyek érvényesülésük hiányában a nyomozás törvénytelenségéhez és a bizonyítékok értékelhetőségének tilalmához vezethetnek. Garanciaként szolgál például a tanú, a terhelt törvényes figyelmeztetése a vallomástétel előtt, vagy a kényszerrel, fenyegetéssel, illetőleg egyéb törvénybe ütköző módon beszerzésre kerülő bizonyítékok felhasználásának tilalma. Ily módon válik értelmezhetővé azon esetek köre, melyek során a büntetőeljárás formálisan jogszerű lefolytatása ellenére az ítélet tartalmilag tévesnek bizonyult, s mely egy nem bűnös vádlott téves elítélését jelentheti. E jelenséget nevezi a jogirodalom justizmordnak.[36] Több tanulmány nemcsak a vádlott rovására írható jogi tévedésként definiálja e fogalmat, hanem a bűnös vádlott felmentését is ezen meghatározás részeként említi, minek magyarázata mögött az áll, hogy e meghatározás szerint tágabb értelemben a justizmord az igazságnak nem megfelelő ítélethozatalt, és annak végrehajtását is jelenti egyben.[37] Egy olyan vádlott esetleges felmentése kiköthető valamilyen formában a vád tárgyát képező cselekményhez, közvetlen jogsérelmet nem szenved el az állami büntetőhatalom érvényesülése által, hisz nem a vádlott rovására történik döntéshozatal. Ugyan a sértett érdekeit és a társadalom igazságérzetét érintheti és ezzel együtt szükségszerűen sértheti valamilyen szinten az igazságszolgáltói hatalom effajta döntése, de az állam büntetőhatalma nem terjed ki közvetlen a vádlottra – legalábbis nem hátrányos módon. Ez okból kifolyólag a fogalommeghatározásba a bűnös vádlott felmentését nem volnék képes beleérteni. Emellett jogdogmatikai értelemben is különbség tehető a 'bűnös vádlott felmentése' és a 'nem bűnös vádlott elítélése' között, hiszen egy felmentő ítélet megszülethet akár a bűncselekmény bizonyítottságának hiánya okán.[38]

Egy, a joggyakorlatban elterjedt, kérdéseket és megosztó véleményeket egyaránt felvető ügy, mely pont a bizonyítékok elegendő voltának megkérdőjelezhetőségében teljesedik ki, végkimenetelét tekintve tökéletesen szemlélteti a felmentés mivoltát. Azon különbségtétel felismerése – mely egyébként a jogállam működési alapjában is testet ölt – kulcsfontosságú, miszerint a felmentő ítélet nem azt mondja ki, hogy nem a vádlott követte el a cselekményt, csupán azt, hogy kétséget kizáróan nem bizonyítható a bűnössége. 1999 márciusában, egy Hajdú-Bihar megyei kis településen vertek agyon álmában egy férfit, ököllel és betonvassal. Az elkövetők, a nyereségvágy motiválta cselekedetük befejeztével csupán – egy akkoriban vélhetően kevesebb mint ötezer forint értékű – antennát tulajdonítottak el a helyszínről. A cselekményt követő nap, a rendőrség őrizetbe vett két gyanúsítottat. A Hajdú-Bihar Megyei Bíróság – ma már Törvényszék – első fokon nyereségvágyból elkövetett emberölés vádjában találta bűnösnek a vádlottakat, kiket 13 és 15 év fegyházbüntetésre ítélt. A Szegedi Ítélőtábla a korábban hozott ítéletet megsemmisítette és új eljárásra kötelezte a bíróságot, mert azt nem tartotta megalapozottnak. Az új eljárás lefolytatását követően az első fokon eljáró bíróság a bűncselekmény bizonyítottságának hiánya okán felmentette a vádlottakat, és a Szegedi Ítélőtábla azt helybenhagyta.[39] A bűnösség alól felmentett két férfi kártérítési pert indított a közel 6 évig tartó szabadságvesztésük alatt őket ért egészségromlás és jövedelemkiesés jogán. A perben összesen 45 millió forintot ítéltek meg kártalanításként. A Debreceni Ítélőtábla ugyanakkor új bizonyítékok felmerülése miatt perújítási eljárásban ismét, ezúttal jogerősen kimondta a két férfi bűnösségét 2018-ban, és kilenc, illetve hét év hat hónap szabadságvesztést szabott ki velük szemben.[40] Ezzel együtt megnyílt a kártalanítás visszakövetelésének lehetősége, így az állam jogalap nélküli gazdagodás jogcímén, polgári perben követelte vissza végül a nekik korábban ítélt összeget.

A felmentést eredményező ügydöntő határozat meghozatala mögött húzódó indokok figyelmen kívül hagyása, a felmentő ítélet és a büntetőjogi jogkövetkezmények eltérő természetének összevonásához vezethet, ami nemcsak pontatlan, hanem a justizmord fogalmának is indokolatlanul kiterjesztő értelmezését eredményezheti. Egy felmentő ítélet mögött nem feltétlenül téves jogalkalmazás áll, és nem mérlegelés eredménye, hanem a bizonyítottság hiányához kötött bírói döntés, melynek meghozatalakor a bíróság mérlegelési jogkörrel nem rendelkezik.[41] Ezzel szemben egy ártatlan elítélése szükségszerűen jogi hiba eredménye. Így tehát egy esetleges bizonyítási kudarc nem vethető össze sem jelentéstartalmát, sem következményeit tekintve, egy jogi hibán alapuló ítélethozatallal. Mindennek fényében véleményem szerint a justizmord meghatározásába nem az igazságtalan, társadalmilag sérelmes ítéletek tartoznak, hanem szükségképpen a vádlottat hátrányosan érintő, téves állami büntetőhatalmi aktus. Ezért a bűnös vádlott felmentése fogalmi meghatározását tekintve, dogmatikailag kívül esik ezen a körön.

IV. A büntetőeljárás és a kriminalisztika kapcsolata

Még mielőtt egy konkrét jogeset feldolgozásába és elemzésébe kezdenék, említést kívánok tenni azon interdiszciplináris tudományágról, mely az igazság felderítésében szignifikáns jelentőséggel bír, s mely a bizonyítási cselekmények tartalma mögött rejlő kérdésekkel is foglalkozik, tudományosan megalapozott módszereket és eszközöket, eljárásmódokat dolgoz ki a bűncselekmények megelőzése, felderítésének elősegítése

36 Papp-Nagy Zsolt: *Justizmord, avagy „az igazság megölése" a modern büntetőeljárásban – Okok és következmények*, Jogi Fórum, Jogászoknak Kft., 2019. https://www.jogiforum.hu/cikk/2019/07/17/justizmord-avagy-az-igazsag-megolese-a-modern-buntetoeljarasban-okok-es-kovetkezmenyek/ (2025.12.22-i letöltés).

37 Handrik Adél: A justizmord okai – tévedési források a büntetőeljárásban, *Belügyi Szemle,* 2011/9., 41.

38 Görgényi Ilona és mtsai.: *Büntetőjogi fogalomtár,* Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2016.

39 Dercsényi Dávid: *Egy antennáért elkövetett gyilkosság nyomasztó története*, HVG Kiadó Zrt., 2017., https://hvg.hu/itthon/20170611_gyilkossag_1999_eliteles_karterites_perujitas_burka_ugy (2026.01.24-i letöltés).

40 MTI, Hvg.hu, *Húszmilliós kártérítést kell visszafizetnie B. F.-nek az állam felé,* HVG Kiadó Zrt., 2022., https://hvg.hu/itthon/20220624_visszafizetes_elitelt_debreceni_torvenyszek (2026.01.25-i letöltés).

41 Papp-Nagy: *Justizmord, avagy… i. m.,* https://www.jogiforum.hu/cikk/2019/07/17/justizmord-avagy-az-igazsag-megolese-a-modern-buntetoeljarasban-okok-es-kovetkezmenyek/ (2026.01.18-i letöltés).

érdekében;[42] szemben a büntetőeljárással, mely a nyomozásnak eljárásjogi keretet biztosít. A kriminalisztika, a latin „crimen" szóból ered, mely magyarul bűnügyi nyomozástanként fordítható és mely szorosan kapcsolódik a büntetőeljárásban lefolytatott bizonyításhoz és a nyomozás folyamatához.[43] A kriminalisztika mint segédtudomány és multidiszciplináris bűnügyi tudomány feladata, az elkövetett bűncselekmények során keletkezett nyomok és az abból meríthető büntető anyagi és eljárásjogi szempontból releváns adatok kutatása, felderítése, mely az eredményes nyomozás során a múltbeli tényállásnak és az igazságnak megfelelően törvény által szabályozott eljárásban kerül megállapításra.[44] Nem pusztán a büntetőjog segítésére hivatott területe ez a jogtudománynak, hiszen más jogágak, mint például a polgári jog, munkajog, vagy a közigazgatási jog is igényelhetnek nyomozást vagy bizonyítékok feltárását a per eldöntése érdekében. A nyomozó hatóságok elsődleges célja az állami büntetőigény érvényesítése, a múltbeli tényállás feltárása, melyhez a kriminalisztika tudományt használja fel a gyakorlat.[45] Számos kriminalisztikai eszköz, módszer, intézkedés és technika kerül alkalmazásra a nyomozó hatóságok által a bűncselekmény felderítése érdekében, melyek a nyomozás végső célját szolgálva, a múltbeli tények feltárására irányulnak. Ilyen eszköz vagy intézkedés például a helyszíni szemle, kihallgatás, nyomozási kísérlet és a helyszínelés, kutatás, tárgykörözés vagy szakértők igénybevétele.

V. Az igazságszolgáltatás réme – a justizmord eljáráselméleti megközelítése

A justizmord tehát nem egyszerűen a büntetőeljárás végén, a jogerős ügydöntő határozat meghozatalakor megjelenő, utólag felismerésre kerülő tévedést jelent a vádlott rovására. Sokkal inkább egy folyamat eredményeként volnék képes definiálni, melynek gyökerei már az eljárás korábbi szakaszaiban, elsősorban a nyomozás során hozott döntésekben és megtett eljárási cselekményekben realizálódik. A történeti áttekintés sem tükröz mást, mint hogy az igazság intézményes meghatározása és megállapítása minden korszakban magában hordozza a tévedés lehetőségét; a büntetőeljárás pedig e kockázatot meglátásom szerint nem megszüntetni, sokkal inkább kezelni és megelőzni képes. S hogy miért nem tartom megszüntethetőnek a justizmord kockázatát? Igen egyszerű ontológiai ok húzódik meggyőződésem mögött: A büntetőeljárás tárgyát egy már lezajlott, múltbeli esemény képezi. A múlt megismerhetetlensége kizárja a teljes bizonyosságot, s habár a büntetőeljárás a múlt rekonstruálására irányul, ezen rekonstrukció soha nem lehet teljes körű és maradéktalanul objektív – mint ahogyan az már kifejtésre került korábban –, többek között a korlátozott emberi megismerés természetéből, a szándékos és nem szándékos torzításokból fakadóan. S mint ahogyan az empirikus, tapasztalaton alapuló megismerés korlátját képezi a tárgyilagosság viszonylagossága – az, hogy az érzékelés érzékszerveink közvetítésében történik csupán, és az érzékelő egyén személyes adottságai is befolyásolják azt – úgy a fogalmi meghatározást és megismerést az elme absztrakcióképessége is befolyásolja.[46] A Kúria Büntető, Közigazgatási, Munkaügyi és Polgári Kollégiumainak Joggyakorlat-elemző csoportja sem jutott más elhatározásra az ítéleti bizonyosság elméleti és gyakorlati kérdéseinek joggyakorlat-elemzése során, mint hogy: *„sem az érzékszervi, sem a fogalmi megismerés útján nem lehetséges a valóság teljes terjedelmű és objektív feltárása"*.[47] Mindezen korlátok figyelembevételével az esetleges hibákat természetesen kiküszöbölni próbálja a rendszer, például a büntetőjogi felelősségre vonás többszakaszúságával, azzal, hogy lehetőséget biztosítanak a felismerésükre ugyanazon kérdés megvizsgálására több szempontból, több módszerrel és több személy által.[48]

VI. A justizmord felbukkanása a bírói gyakorlatban

Érdemes megvizsgálnunk a magyar kriminalisztika történetében az eddigi legtragikusabb egyben legvitatottabb jogesetet, amely nemcsak az elkövetett bűncselekmény brutalitása miatt vált hírhedté, hanem a justizmord, téves ítélkezés előidézése miatt is, melyhez a nyomozás és az ítélethozatal során felmerült súlyos problémák és hibás következtetések levonása vezetett.

2002. május 9-én, a Fejér megyei Mór településének egyik bankfiókjában két fegyveres férfi összesen 8 emberrel végezve, körülbelül 7 millió forinttal távoztak a helyszínről. Két hónappal a bűncselekmény elkövetése után a rendőrség őrizetbe vett két személyt, kikkel szemben megalapozott gyanú állt fenn a hatóságok szerint, annak ellenére, hogy tagadták annak elkövetését. Így a több mint másfél évig tartó nyomozás után a vádemelés eredményeképp jogerősen elítélte őket a bíróság. Évekkel később előkerültek a bűncselekmény során használt fegyverek, és az azokon talált a nyomok elvezettek az igazsághoz. Kiderítették a nyomozó hatóságok, hogy a valódi elkövetők kiléte, a jogerősen elítélt 2 egyén személyével nem azonosak.[49] De mi vezetett odáig, hogy a bíróság több ember tekintetében is meghozott egy bűnösséget megállapító ítéletet a bűncselekmény miatt, melyet valójában nem is ők követtek el?

42 Lakatos János: Kriminalisztikai Alapismeretek, In: Balláné Füszter Erzsébet – Lakatos János – Nyilasi Tibor – Szakács Zsolt – Vigh András: *Kriminalisztikai alapismeretek, Kriminalisztikai Jegyzetek és Tanulmányok,* Rendőrtiszti Főiskola, Kriminalisztikai Tanszék, Budapest, 2005, 15.

43 Uo.

44 Viski László: *A kriminalisztika rendszeréről*, REAL – az MTA Könyvtárának Repozitóriuma, 1960, 62.

45 Finszter Géza: A kriminalisztika fogalma és rendszere, In: Hack Péter (szerk.) *Büntetőeljárási jog I.* i. m. 182–186.

46 Molnár–Szucskiné Soltész: i.m., 11.

47 Uo.

48 Fenyvesi Csaba: A justizmordhoz vezető kriminalisztikai hibák, *Belügyi Szemle,* 2014/3, 30.

49 Tóth Mihály (szerk.): Dezső Antal védőbeszéde a móri mészárlással vádolt K. Ede védelmében, In: *Híres magyar perbeszédek – A közelmúlt nevezetes vád- és védőbeszédei,* Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2012, 316.

A büntető igazságszolgáltatás lehető legrosszabb végkimenetele a téves igazságszolgáltatás, melyhez az eddigi tanulmányok szerint leginkább a hibás felismerésre bemutatás mint bizonyítási eljárás vezetett.[50] A felismerésre bemutatás a nyomozási szakasz kezdete során bír kiemelt jelentőséggel, hiszen az egész büntetőeljárást befolyásolhatja a későbbiekben. Szigorú, törvény által előírt szabályok övezik, mely során a terheltnek vagy a tanúnak, saját észlelése alapján kell azonosítania a bűncselekménnyel összefüggésben lévő személyt vagy tárgyat.[51] Az eljárás sikeressége esetén az elkövető kézre kerítése rendkívül gyorsan megtörténhet, mely okán az perdöntő szereppel bír sok esetben, viszont a gyakorlatban megjelenő tényezők bizonyítják, hogy egyáltalán nem lenne szabad perdöntő bizonyítékként tekinteni rá a hatóságoknak.[52] A móri bankrablás esetében a hatóságok több hibát is elkövettek, mely a fent említetteket csak alátámasztja. A terhelt által előadott védekezés ellenőrzésének hiánya, az egy verzióhoz való ragaszkodás és a felismerésre bemutatás téves eredménye is előidézője volt a justizmordnak. Később az is kiderült, hogy a hatóságok a bűntény napján a két elkövetőt, kik az elkövetés után a városból távoztak, igazoltatták is, gépjárművükben a fegyverekkel és zsákmányukkal.[53] A felismerést végző két tanúnak, akik a bűncselekmény elkövetőjének, tetteseinek felismerésére irányuló eljárásban vettek részt, a felismerésben részt vevő egyik személyről, egy egyedüli fényképet mutattak, mely a hatóságok részéről súlyos hiba volt, hiszen ez nagyban befolyásolta az eljárás végkimenetelét.[54]

A hatóságok sietségét, a nyomozás eredményének meghozatalát és a gyanúsítottak meghatározását a túlzott társadalmi nyomás egyértelműen befolyásolta, hiszen a nyomozást igen jelentős érdek övezte a közvélemény oldaláról, a bűncselekmény brutalitása okán. Éppen ezért bír kiemelt jelentőséggel az igazságszolgáltatás ellenállása a közvélemény által generált presszióval szemben, hiszen az közvetlen veszélyt jelenthet az eljárás tisztességére, és ezzel együtt a jog halálának elkerülésére való törekvés sikerességére vonatkozólag is. Az ügyben sort kerített a hatóság a forró nyomon üldözésre, mely végül eredményre nem vezetett. Az erős társadalmi kritikák megfogalmazása a rendőrség munkájával szemben, még inkább növelték a rájuk nehezedő nyomást, így egy rendkívül magas – 10 majd 25 millió forintos – nyomravezetői díj meghatározása a hatóság részéről ez okból kifolyólag indokolttá vált.[55] Az ügy koronatanújaként emlegetett harmadrendű vádlott, a nyomravezetői díjért cserébe beismerő vallomásában a hatóság minden figyelmét arra a két gyanúsítottra irányította, kiknek a bűntény napján alibijük volt; kiknek ujj- és lábnyomataik nem egyeztek a helyszínen találtakéval; kiknek fegyverszakértői vélemény alapján, fegyvereikből nem származhattak a helyszínen talált lövedékek.[56] Az egyik vádlott tekintetében nem lehetett megállapítani még azt sem, hogy járt-e egyáltalán aznap a bűntény helyszínén, így vele szemben lőfegyverrel és lőszerrel való visszaélés miatt és többek között előre kitervelt emberölés bűntettének kísérlete miatt, 15 év fegyházbüntetést és mellékbüntetésként 10 év közügyektől eltiltást szabott ki a bíróság. A cselekményben állítólag részt vevő másik vádlott bűnösségét nyereségvágyból, több emberen elkövetett emberölés bűntette miatt állapította meg, így vele szemben életfogytig tartó fegyházbüntetést szabott ki a bíróság.[57] Fontos itt megjegyezni ugyanakkor, hogy a minimális bizonyítási szint szubjektív.

A büntetőügyekben rendszeresen felbukkannak olyan döntéshozatali elvekre, szabályokra történő hivatkozások, melyek alkalmazása a régi korokban volt jellemző. Ma már szó szerinti jelentésükben, a maga valójukban nem érvényesülnek, de valamelyest fennmaradtak és megítélésem szerint közvetett módon mégis befolyással bírnak a joggyakorlatban. Ilyen például, hogy „a beismerő vallomás a bizonyítékok királynője.", vagy az „Egy tanú nem tanú" elve. Esetenként ezek napjainkban is döntéshozatalt segítő funkciót töltenek be.[58] A végső döntés meghozatalában ugyanakkor a bizonyítékok értékelése során, a bíróban kialakult meggyőződés – mely a bizonyítékok egyenkénti és összességükben való szabad értékelése által születik meg –, csupán másodlagos szerepet tölt be, hisz az nem múlhatja felül a jogi érvelést, melyet az indokolási kötelezettség határoz meg számára, s mely a bíróság döntési szabadságának abszolút korlátját jelenti, mint az Alaptörvényből levezethető részjogosítvány.[59]

Egy, az ügyben nyomozó rendőrtiszt a rendőrséget, a több mint két hónapja tartó, a sikertelenségbe lassan befásuló, eredményességet hajszoló és azt elérni kívánó brigádként jellemezte, kiket parancsnokain keresztül a politika, a sajtóközvélemény és saját szakmai felelősségük hajszolt folyamatosan.[60] A folyamatos teljesítménykényszer nem egyedi visszaélésekhez, hanem rendszerszintű hibák kialakulásához vezethetnek, amelyek kezelésére a hagyományos intézményi keretek önmagukban gyakran elégtelennek bizonyulnak. E hiányosságokra reagálva jelent meg például az Amerikai Egyesült Államokban egy külső, korrekciós mechanizmust alkalmazó szervezet, az Innocence Project, mely nemzetközi szinten is meghatározó példává vált. Amennyiben a nyomozás során hozott döntések téves alapokon nyugszanak, az nem csupán az eljárás alá vont személy jogait sérti, hanem az ítéletek társadalmi elfogadottságát és az igazságszolgáltatásba vetett hitet is aláássa. A rendszerszintű hibák és a vádlott rovására írható bírói tévedés kiküszöbölését, az ítéletek felülvizsgálását tűzik ki célul oly módon, hogy az elítéltek kérésére az ügy felülvizsgálata iránt nyújtanak be fellebbezést, amennyiben azt megalapozottnak tartják.

New York városában 1992-ben, az akkoriban a Benjamin N. Cardozo jogi karán, a Yeshiva Egyetemen oktató Barry Charles Scheck, és a Fordham jogi egyetemen oktató Peter J. Neufeld

50 Fenyvesi: A felismerésre bemutatások hibái, *Iustum Aequum Salutare,* XVII. 2021. 4, 25.

51 Farkas: A bizonyítás, In: *A büntetőeljárás – Negyedik…,* i. m. 227.

52 Rengel Dóra: *Felismerésre bemutatás az Emberi Jogok Európai Bírósága döntéseinek tükrében*, PTE ÁJK, 58.

53 Fenyvesi: *A felismerésre…*, i.m. 27.

54 Fenyvesi: Büntetőeljárás-jogi és kriminalisztikai alapgondolatok a felismerésre bemutatásról – Finkey Ferenc nyomán, *Erdélyi Jogélet,* III. folyam, II. évfolyam, 2021/01, 79.

55 Herke Csongor: Ártatlanul elítélve – a móri bankrablás tanulságai, *Erdélyi Jogélet,* 10.47745/ERJOG.2021.03.06, 2021., 81.

56 Uo. 82.

57 Tóth, Dezső Antal…, i. m. 316.

58 Bérces Viktor: Principles of evidence: The in dubio pro reo principle, In: *Evidence in criminal proceedings,* Akadémia Kiadó, 2024.

59 Kovács Beáta – Villám Krisztián: *7/2013. (III. 1.) AB határozat, Indokolási kötelezettség,* Jogkódex, ORAC Kiadó Kft., Budapest, 181/182. https://jogkodex.hu/doc/3056174 (2025.12.25-i letöltés).

60 Janecskó Kata: Ártatlanul élítélve, Corvina Kiadó Kft., Budapest, 2021, 49.

voltak, kik létrehozták az Innocence Project nonprofit jogi szervezetet. S habár az amerikai igazságszolgáltatásban megjelenő ügyek és a nyomozás tisztaságát nem protokollszerű vizsgálatokkal vagy ellenőrzésekkel kívánták biztosítani, forradalmi áttörést értek el a büntető igazságszolgáltatás, a törvényszéki tudományok területén. Ötletüket, mely szerint DNS-bizonyítékok felhasználásának és megvizsgálásának segítségével kívánták felfedni az elkövetők kilétét, az igazságszolgáltatásban globálisan megjelenő probléma kiszorítása kapcsán is sikeresen tudták hasznosítani, mialatt az ítéletek legitim voltát megkérdőjelezve, a téves ítélethozatalként formát öltött justizmordra gondolok. A DNS-teszteket egészen az 1980-as évek végéig diagnosztikai célokra használták csupán – Magyarországon is az 1990-es években kezdett megjelenni az igazságszolgáltatásban[61] –, majd a módszer átvitelével a büntető igazságszolgáltatásba, több mint 100 elkövetőt kerítettek kézre a hatóságok. De ami ennél is áttörőbb hatást váltott ki, hogy a genetikai nyomok felhasználásával és az ügyek újbóli megvizsgálásával, új eljárások indításával több mint 1000 elítélt ártatlanságát bizonyították, megmentve sokukat a ma már sok államban – Magyarországon is 1990 óta, a 23/1990. (X. 31.) AB határozat által – alkotmányellenesnek nyilvánított, legsúlyosabb büntetési forma alkalmazásától és végrehajtásától, mely az élet elvételét eredményező jogkövetkezményként, az elítélt személy életének kioltásában ölt testet.[62] Kezdetben e forradalmi újítással az elítéltek felmentését szorgalmazták, de rájöttek hogy nem elhanyagolható azon kérdés megválaszolása sem, hogy vajon mi vezetett ahhoz, hogy ártatlan egyéneket ítéljen el, téves ítéleteket hozzon a bíróság. Felállítottak egy úgynevezett stratégiai egységet, melynek tagjait olyan jogászok képezték, kik a rendszerszintű problémák kiküszöbölése érdekében szorgalmazták a jog módosítását. A szabályozási munka célja ugyanis a forrásnál való beavatkozás, hogy ne is kerülhessen megbízhatatlan bizonyíték a bíróság vagy az esküdtszék elé. A közvélemény úgy tartja, hogy a tudományos bizonyítékok tévedhetetlenek, de egyértelmű, hogy a szakértőknek sincs mindig igaza. A törvényszéki bizonyítékok – s itt most leginkább a fogászat területére korlátozódó hibákra gondolok – akkori megbízhatatlan voltát mi sem bizonyíthatná jobban, mint a DNS-tesztek megjelenése előtt, az ítélethozatalban perdöntő szereppel bíró harapásnyom-elemzés alkalmazása, mely számtalan ügy esetében vezetett téves ítélethozatalhoz. Ugyan vannak a történelemben olyan közismert esetek is – például Theodore Robert Bundy ügye –, melyek sikeres lezárásához, vagyis a büntetőjogi felelősségre vonáshoz a törvényszéki bizonyítékok és az orvostudomány ezen válfaja biztosított utat, sok esetben viszont visszafelé sült el. Eric Steven Lander, az MIT (Massachusetts Institude of Technology) és az Innocence Project igazgatótanácsának tagja úgy nyilatkozott, hogy a harapásnyom-elemzés megtestesíti mindazt, ami hibás a törvényszéki tudományok terén, s hogy a harapásnyom vizsgálata az egyedi fogazat emberi bőrön hagyott lenyomataként ugyan egyedi mintát képez, de teljesen nonszensz a nyom származásának pontos megállapítása iránt mutatott igény. A megoldás előmozdítása érdekében támogatásba kezdtek olyan törvénytervezetek tekintetében, melyek a hibás bizonyítékokon alapuló ítéletekkel szemben biztosítanak jogorvoslati lehetőséget. Ez elutasításra került a szenátus által, minek magyarázatát az ezzel való esetleges visszaélések adták. A visszavonhatatlanság, az ítéletek igazként való elfogadása, a korábban említett „res iudicata pro veritate accipitur" elv érvényesülése, nem helyezhető az igazság feltárása iránti igény és az igazság minden tényre kiterjedő voltának megvalósulása fölé. De a jogbiztonságot, azt az eljárásjogi stabilitást melyet ezen elv biztosít, és talán az ítélkezésbe vetett közbizalmat is sérthetné, ha nem csak szűk körben volna lehetőség a jogerő feltörésére. Viszont ahhoz, hogy a büntető igazságszolgáltatás megítélése megváltozhasson, félre kell tudnunk tenni előfeltételezéseinket, nagyobb hangsúlyt kell fektetnünk a pontosságra és a megbízhatóságra mint a megtorlásra.[63]

Ahogyan a tárgyi jellegű bizonyítékok, úgy a személyi jellegűek is okozhatják a jog halálát, mely a bemutatott móri ügy kapcsán is bizonyosságot és megállapítást nyer, a hamis tanúvallomáson keresztül. Az ujjlenyomatok és a biológiai eredetű anyagokból származó nyomok megjelenése előtt, a szemtanúk vallomása volt az az eszköz, melynek az eljárás során történő alkalmazásával bizonyosságot nyerhetett az elkövető kilétének megállapítása. Bizonyos szempontból a legrégebbi bizonyítási eszköz, hiszen sokáig ez volt az egyetlen módja, hogy hitelesen megválaszolják a bűncselekmények elkövetését övező körülmények kapcsán felmerülő kérdéseket. Hosszú ideig semmilyen problémát nem okozott, de a társadalmi és történelmi változásokkal együtt megjelentek a problémák is, melyeket ezen bizonyítási eszköz alkalmazása magával hordozott. Az 1800-as évek közepe felé terjedt el azon bizonyítási eljárás alkalmazása, amit ma felismerésre bemutatásnak hívunk. Kezdetben egy személyt állítottak csupán a szemtanú elé, feltéve a kérdést: „Ő volt az elkövető? Őt látta?". Azonban az is hamar világossá vált, hogy a módszer ekképp történő alkalmazása erősen befolyásoló jellegű. Így született meg a gondolat, hogy csoportos azonosítás keretében történjen a bemutatás. Gary L. Wells szociálpszichológus – ki a szemtanúk emlékezetének és a szemtanú-azonosítás megbízhatóságával kapcsolatos kutatásairól ismert, s mely kutatások befolyásolták a bírósági gyakorlatot is –[64] kijelentette, hogy ma elleneznek minden olyan módszert, ami több fényképből vagy sorba állított egyénekből való kiválasztáson alapul. E módszert a tű kereséséhez hasonlította a szénakazalban: előbb vagy utóbb, de a felismerést végző személy úgy is talál valakit, akire az elkövető eléggé hasonlít ahhoz, hogy kiválassza. Ez pedig egyenes ágon vezethet tovább a téves ítéletek meghozatalához. Gondot jelent az is, ha a felismerésre bemutatás előtt megmutatják a tanúnak a terhelt fényképét, mint ahogyan az a móri ügy kapcsán is felmerült a hatóságok részéről. Fenyvesi által, a felismerési hi-

61 Pádár Zsolt – Kovács Gábor – Nogel Mónika – Czebe András – Zenke Petra – Kozma Zsolt: Genetika és bűnüldözés – Az igazságügyi célú DNS-vizsgálatok első negyedszázada Magyarországon II., *Belügyi Szemle,* 2020/1, 9.

62 Kisnémet Judit: A halálbüntetés története Magyarországon, *Magyar Rendészet,* 2015/6, 103.

63 Jelen bekezdésben megfogalmazottakat Liz Garbus, Alex Gibney, Roger Ross Williams, *The Innocence Files* című – 2020-ban megjelenő –, az Innocence Project tevékenységét és a téves ítélethozatal jelenségét bemutató bűnügyi dokumentumfilm-sorozat inspirálta. Az itt kifejtett megállapítások alapjául a szervezet alapítói, Barry Charles Scheck és Peter J. Neufeld által; valamint a sorozatban szereplő szakértők, szaktekintélyek, az eljárások érintettjei, a sorozatban tett nyilatkozatai és érvelései szolgáltak.

64 Chelsea Koster: *Get to know… with Gary Wells, nationally known expert in eyewitness identification,* Iowa State Daily, Iowa State and Ames, 2006., https://iowastatedaily.com/183588/uncategorized/get-to-know-with-gary-wells-nationally-known-expert-in-eyewitness-identification/ (2026.01.18-i letöltés).

bák kiküszöbölésére megfogalmazott javaslatai között szerepelt, a törvényben rögzítésre szoruló tájékoztatása a felismerést végző személyeknek, mely a következőket foglalhatná magában: Az, hogy az elkövető szerepelni fog a felismerés során bemutatott személyek között, egyáltalán nem biztos. Mint ahogyan az sem, hogy az elkövető külső jegyei, melyek alapján a leginkább beazonosítható lenne, mint például a hajszín, vagy annak formája, vagy az arcszőrzete, nem változott meg az idő múlásával. Emellett kiemelésre került azon javaslat is, hogy a felismerést végzőnek ne legyen kötelessége választani, a nyomozás folytatódjon abban az esetben is, ha az azonosítás nem történik meg.[65] Mindemellett az sem elhanyagolható tény, hogy a szemtanú memóriája korrumpálható, a minősége befolyásolható. Kísérletet is végeztek ennek bebizonyítására, melynek lényege az volt, hogy fel kellett ismerniük a bemutatást végző egyéneknek az elkövetőt a sorból. Az alany viszont, ki az elkövetőt szimbolizálta, jelen esetben a teszt során, nem volt köztük. Ezt több emberrel is végrehajtották, a csoport felének visszajelzést, megerősítést adtak arra vonatkozólag, hogy kiválasztották az elkövetőt, a másik felének viszont nem. Majd kérdéseket tettek fel nekik, mennyire voltak biztosak döntésükben, mennyire látták jól a bűncselekményt. A kérdésekre adott válaszok magabiztossága tekintetében az értékek drámaian megugrottak azon résztvevők tekintetében, kik pozitív visszajelzést kaptak a teszteljárás végén, az elkövető kiválasztásának helyességére vonatkozólag. Következtetésképp levonható, hogy a tanúk memóriája rendkívül fogékony a befolyásolásra, ezt pedig a büntető igazságszoláltatásnak figyelembe kell vennie. Más bizonyítékok tekintetében magától értetődőnek vesszük, hogy azok érzékenyek a szennyeződésre, torzulhatnak és sérülhetnek, így felhasználásukra az eljárás során, a védelmük érdekében csak szigorú eljárásrend alkalmazása mellett van lehetőség. A tanúk esetében viszont ez nem magától értetődő, nem feltétlen működik, hisz sokszor észrevétlenül, akaratlagosság nélkül történik a befolyásolás. [66]

Az igazságszolgáltatás egybekötésének helyénvalóságát a közösségi aktus definíciójával, mi sem támasztja alá megfelelőbben, mint azon tény, hogy a bűnös felelősségre vonását az emberiség kezdete óta személyes elemek szövik át.[67] A közösség tagjai érintettek voltak az eljárásban, s ez ma sincs másképp – legalább is alapjaiban véve –, hiszen nemcsak hogy más módon, de sokkal tágabb körben is jelenik meg a nyilvánosság elve az igazságszolgáltatás minden területén. A passzív eljárási szereplők nagyobb része nem személyesen, hanem a médián keresztül követi a társadalmunkban folyó történéseket, mely nemcsak azért aggályos, mert ellensúlyozhatatlan befolyással bír a társadalmi szereplőkben ez által kialakuló vélemény megformálásában; hanem azért is – és ez véleményem szerint sokkal nagyobb problémakörre világíthat rá –, mert végső soron az ítélkezési folyamatra is hatással lehet, akarva-akaratlan. A konformizmus, másképp fogalmazva a társas befolyásolás, mint az egyének önálló véleményének igazodása a társas normákhoz, történhet egyrészt azért, mert mi is elfogadjuk a csoport véleményét és hisszük nézeteik helyességét – személyes konformitás –. Másik vállfaja, a nyilvános konformitás az elfogadás iránti vágyból és a kirekesztéstől való félelemből fakad, mely során úgy érezzük, nincs más választásunk, mint elfogadni a közösség meggyőződését, véleményét, és egyetérteni azzal.[68] Egyre meghatározóbb a torzítás és befolyásolás, a bűnözők ideává formálása, melyre számtalan amerikai és magyar esetet is tudnánk példaként említeni.[69] Mindez elvonhatja a figyelmet a konkrét felelősségről, egy egyszerűbb narratívába helyezheti az eseményeket, relativizálhatja a bűncselekmény súlyát és gyengítheti a felelősségre vonás iránti társadalmi elvárást. Közvetett és közvetlen módon is hozzájárulhat a justizmord kialakulásához, mert egy olyan torzult környezet kialakulását eredményezheti, melyben a téves ítélethozatal valószínűsége jelentősen megnőhet, ha nem megfelelő módon és nem pusztán építő jellegű, az igazságszolgáltatás munkáját segítő objektív tájékoztatás eszközeként használjuk azt.

Egyes vélemények szerint megoldást jelenthetne akár egy ellenőrzési protokoll kialakítása is, mely az eljárás tisztaságát volna hivatott elősegíteni. Természetesen megvalósítása rengeteg nehézséggel és költséggel járhatna, de egy ennél is egyszerűbb megoldást biztosíthatna akár, ha a média és a nyilvános tájékoztatás lehetőségei szigorúbb módon lennének korlátozva az egyes bűncselekmények közvetítése kapcsán. Ha a média nem prezentálhatná az eseteket azonnal, a társadalom kisebb százaléka rendelkezne csak releváns információkkal, tényekkel az egyes bűncselekményekről, mely csökkenthetné a hatóságok irányába szegezett közvélemény nyomását. Természetesen itt a hangsúlyt, melyben problémát látok, az azonnali prezentálásra helyezném, hiszen egy ilyen eset kapcsán a társadalom biztonságérzetének biztosítása és fenntartása okán, szükségesnek látom a megfelelő mértékű tájékoztatást a média részéről.

A móri ügyben az életfogytiglani szabadságvesztésre ítélt terhelt kártérítési pert indított, melyben az abban részt vevő és döntést hozó minden hatóságot – a rendőrséget, az ügyészséget, az első- és másodfokú bíróságot – beperelte. Annak elutasítását követően, egészen a Strasbourgi Emberi Jogok Európai Bíróságáig vitte azt, a téves ítélethozatal által megvalósult sérelmei okán. Végül csupán ügyének elhúzódása miatt ítéltek meg neki egy kisebb összeget.[70] A rendőrség a nyomozás jogszerűségére és a bizonyítási eljárás során végzett cselekmények mindenre kiterjedő voltára hivatkozva nem ismerte el, hogy hibázott volna. Az ügyészség saját esetében ugyanezen álláspontra jutva, véleményét azzal indokolta, hogy a Be. nem írja elő, hogy vádemeléskor, a megalapozott gyanú közlésekor a hatóság csupán a kétséget kizáróan bizonyított tényekre alapozva, a teljes bizonyosság elvének megfelelően hozza meg döntését és emeljen vádat.[71] A teljes bizonyosság fokáig az ítéletet hozó bírónak kell eljutnia, és az „in dubio pro reo" elv, miszerint a kétséget kizáróan nem bizonyított tény nem értékelhető a terhelt terhére, szintén a bíróság feladatkörében realizálódik és teljesedik ki, az eljárás utolsó szakaszában. Ezen elvet közvetlenül a bíróság al-

65 Fenyvesi: A felismerési hibák megelőzésének személyi, metodikai és jogi lehetőségei, *JURA,* 2022/2, 93–106.

66 Jelen bekezdésben megfogalmazottakat Garbus–Gibney–Williams, *The Innocence…,* i. m.

67 Prancz Balázs: A büntető igazságszolgáltatás és a média konfliktusa, *Iustum Aaequum Salutare,* 2008/2., ORAC Kiadó Kft., 172–173.

68 Vincze Anna – Prekker Vanda: *Társas befolyásolás, konformitás*, Prezi Inc., https://prezi.com/p/qhml0ifulmsg/tarsas-befolyasolas-konformitas/ (2026.01.24-i letöltés).

69 Prancz: i. m., 173–174.

70 Janecskó: i. m. 190–193.

71 Uo.

kalmazza; az ügyészség feladatait csak közvetett módon befolyásolja, bizonyítási kötelezettsége miatt.[72]

A nyomozás során elkövethető hibák és a társadalmi nyomás szerepe és befolyásoló hatalma rávilágít, hogy a rendőrségi nyomozások során nem megengedhető, hogy a gyors eredmények felmutatása iránti presszió felülírja az alapos, megalapozott gyanún nyugvó nyomozati munkát. Az igazság feltárása minden esetben előtérbe helyezendő, elsődleges célként meghatározott kell legyen, függetlenül a külső behatásoktól, a téves ítéletek és hibás döntések elkerülésének, megtörténtének megakadályozása érdekében.[73]

VIII. Összegzés

Tanulmányom célja főként annak feltárása, hogy a társadalmi és intézményi környezet miként befolyásolhatják az igazságszolgáltatás működését – különös tekintettel a justizmord kialakulásának kockázatára. A vizsgálat érintette azokat a pszichológiai és szociális mechanizmusokat is, amelyek révén az egyén – akár saját meggyőződése ellenére is – fogékonnyá válhat a közösségi véleményekre és érzelmileg telített információkra. Igyekeztem rávilágítani arra, hogy a szenzációkeresés és az ideává formálás jelensége nem kizárólag a közvélemény szintjén bír jelentőséggel, hanem képes áthatni az igazságszolgáltatás döntési környezetét is. Amennyiben egy bűncselekmény kiemelt társadalmi figyelmet kap, a hatóságok működését a fokozott elvárások, az időbeli nyomás és az előzetesen kialakított cselekményértelmezési keretek is befolyásolhatják. Ez a nyomás nem feltétlenül tudatos vagy szándékos, mégis alkalmas arra, hogy beszűkítse a nyomozás irányát és torzítsa a bizonyítékok értékelésének folyamatát, ezzel együtt előmozdítsa az igazságszolgáltatás által elkerülni kívánt téves ítélethozatalt. A kutatásaim eredménye alapján megállapítható, hogy a justizmord esetleges előfordulása nem egyetlen hibás döntés eredménye, hanem sokkal inkább egy összetett folyamat következménye. A társadalmi elvárások, a közvélemény nyomása, az azonnali reakciók iránti igény, valamint az intézményi megfelelési kényszerek együtt olyan környezetet teremthetnek, amelyben a téves ítélethozatal valószínűsége drasztikusan megnő. A justizmord megelőzése nem kizárólag egy jogtechnikai kérdés, hanem társadalmi és intézményi felelőssége is az igazságszolgáltatásnak. Így elengedhetetlen annak felismerése, hogy a külső nyomás – legyen az közvetlen vagy közvetett – milyen módon képes befolyásolni az eljárások tisztaságát és az ítéletek megalapozottságát.

72 Bérces: i. m.

73 Ebben a körben, az anyagi igazság elérésének elősegítése szempontjából elgondolkodtató a védelem bizonyítási lehetőségeit segítő közvédői hivatal, más néven védőhatóság szervezésének kérdése. Erről részletesen: Szabó Krisztián: A védőhatóságról In: Homoki-Nagy Mária – Karsai Krisztina – Fantoly Zsanett – Juhász Zsuzsanna – Szomora Zsolt – Gál Andor (szerk.): Ünnepi kötet Dr. Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2018, 881–887.